Digitized by Google

Digitized by Google

FLL
16.532
~~93.4~~
~~65-11~~
~~K~~
Digitized by Google

16532

Digitized by Google

Duplicado

IACOBI PONTANI
DE SOCIETATE IESV,
PROGYMNASMATVM LATINITATIS,
SIVE DIALOGORVM
Volumen ſecundum, cum Annotationibus.

16532

DE MORVM PERFECTIONE.

Editio nouiſſima, recognita, & aucta. Voces quamplurimæ ex vulgari Germanorum, in Gallicam traducta.

Cum Indice locupletiſsimo.

LIBRERIA DEL COLLEGIO IMPERIAL
IHS

LVGDVNI,
Apud Bartholomæum Vincentium.
M. DCIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

SERENISSIMIS VTRIVSQVE BAVARIAE PRINCIPIBVS, PALATINIS Rheni, Philippo Epiſcopo Ratiſbonenſi, Prępoſito Colonienſi, &c. & eius germano fratri FERDINANDO, Canonico Colonienſi, Treuirenſi, &c.

IACOBVS PONTANVS de Societate IESV *S.P.D.*

NATVRAM ET GENVS IPSVM, PRINCIPES *Sereniſs. certiora hominibus afferre ſolere præſidia ad bene, & cum virtute viuendum, quam educationem ſiue diſciplinam, pleroſque probata ſapientia viros opinionem habuiſſe animaduerto. Plato enim (vt hunc ſolum nominem, qui eſt vnus inſtar omnium: ex cuius quaſi ſanctis quibuſdam auguſtiſque fontibus*

maiores noſtri religioſiſſimi libenter ac ſæpe hauriebant) in dialogo qui Menexemus, ſeu oratio funebris inſcribitur, qua ciuibus ſuis charitatem patriæ ſuadet, & honorificentiſſimis verbis eos extollit, qui pro eius ſalute ac libertate extremum in certamine ſpiritum effuderant, ſic ait: ἀγαθοὶ δὲ ἐγένοντο διὰ τὸ φῦναι ἐξ ἀγαθῶν. τὴν εὐγένειαν οὖν πρῶτον αὐτῶν ἐγκωμιάζωμεν, δεύτερον δὲ τὴν τροφήν τε, καὶ παιδείαν, &c. Boni extiterunt, quod ex bonis progeniti erant. Quocirca generoſam ipſorum originem primum, deinde educationem inſtitutionémque commendemus. Præterea oſtendamus, quàm præclara, & his maximè conſentanea facinora ediderint. Homines igitur vnà cum ſanguine virtutum, & (in quo tantundem probabilitatis ineſt) vitioſitatum quoque ſuarum ſemina quædam in filiorum animos plerumque tranſmittunt: producúntque religioſi pios, ſobrij temperantes, manſueti placabiles, benigni liberales, magnanimi fortes, naui induſtrios: contra, impij ſacrorum contemptores, ebrioſi vinolentiæ deditos, ſæui crudeles, ſordidi, & reſtricti auaros, timidi imbelles, ignaui deſides. Ad conſummandam porrò prauitatem quanquam præceptio non requiritur, ideo quòd facillimum eſt natura ſola, ſine magiſtri opera vel improbiſſimum euadere, tamen quò ſit partibus ſuis exem-

plata,

pleta virtus, & vt præclarum ac ſingulare quiddam exiſtat, ad eximiam & illuſtrem naturam adiungenda videtur doctrinæ conformatio, adiungendum ſtudium, adiungendus vſus: quibus ſi deſtituta fuerit, eius bonum turpitudine vitæ morúmque contaminabitur. Hinc perſapienter Horatius.

Doctrina ſed vim promouet inſitã,
Rectíque cultus pectore roborant:
Vtcunque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpæ.

Iam verò hic cultus à magiſtro venit. Quamobrem eximius ille naturæ habitus eſt ſicut in agricultura fertile ac pingue ſolum; magiſter moratus & prudens tanquam peritus colonus; præcepta ipſa velut electiſſima ſemina. Quam beatos ergo, quàm felices illos numerabimus, quibus hæc ſingula diuino beneficio ac munere adeò cumulatè contigerunt, vt eis ex omni ſæculorum memoria comparari perpauci, anteponi haud ſcio an vlli omnino poſſint? Quorum cogitata, dicta, facta, immortalitatis ſunt magis quàm ætatis. Qui curriculis mentium omnem temporum celeritatem prætervolant: ante viri quàm adoleſcentes: ante ſenes quàm iuuenes. Quæritis, quorſum hæc mea ſpectet oratio? Ad vos ipſos, inquam, qui co-

rum ſatu procreati eſtis, vnde in vos cum illuſtriſsima nobilitate tanta ad præclariſsimas actiones, tamque incredibilis ad honeſtatem & decus peruenit, atque transfuſa eſt incitatio. Qui quidem vt vobis maximo honori ſunt: (non tantùm quia magni Principes, verùm etiam quia mirabiliter in omni pietatis exercitatione inter ſe conſentientes, & ſpectata vitæ ſanctimonia, perque orbem longè ac latè non dubiis hominum ſermonibus celebrati Principes ſunt) ſic illos viciſsim liquidiſsima voluptate compleri arbitror, quoties de veſtris in virtute literarumque diſciplina proceſsibus, & de certiſsimis, iiſque multis futuræ olim præſtantiæ ſignificationibus nuncios accipiunt: accipiunt autem in dies pæne ſingulos. Non eos audimus mollibus ac peregrinis gaudere deliciis: non in ludis & ſpectaculis tempus ponere: non fluxum denique & caducum aliquid admirari. Vos illorum gaudia, vos ſpectacula, vos ſecundùm Deum eſtis omnia, habitatíſque in eorum medullis, & hæretis in viſceribus. Si enim, vt ſcriptum eſt apud Tullium, nihil dulcius hominum generi à natura datum eſt, quàm ſi cuique liberi: tam bonis, tam religioſis, tam ad omnem excellentiam factis, tam ad parentum ſuorum laudem atque gloriam efflore ſcentibus liberis poterúntne illi

quid-

quidquam reperire dulcius? Nam illud inprimis quanti faciendum eſt, quod iſta ætate necdum matura cæleſtis amore numinis tantopere deuincti tenemini? ex quo in ſacris myſteriis obeundis, in diuinis precationibus frequentandis ſumma elucet aſſiduitas veſtra, ſumma pietas: in tuenda autem animorum pulchritudine & innocentia, repellendiſque ſcelerum contagionibus ardor planè inexſpectatus, mirificus, ſingularis. His adde flagrans deſiderium exſcindendi religiones deliras & ſacrilegas, iiſque doctoribus quacunque via, quibuſcunque modis reſiſtendi, à quibus inclytæ Germaniæ peſtem & exitium comparatum videtis. Cui ſanctiſſimæ voluntati reipſa aliquando explicandæ inſeruiet prudentia veſtra, inſeruiet eruditio, grauitas & conſtantia veſtra, totus denique virtutum veſtrarum nobiliſſimus comitatus, quarum clara ſpecimina quotidie præbetis. Illam autem humanitatem, illam affabilitatem, illos mores ſuauiſſimos, quibus vtimini etiam erga infimos, illámque liberalitatem, quam in pauperes ipſi etiam præſentes, eorúmque domicilia obeuntes confertis, ad conciliandos vtrique omnium mortalium animos quantam vim tandem habituras credimus?

Veniam ad ea quæ ingenij & litterarum ſunt. In

rebus grandibus & arduis ita præſtare iudicio, ita ſubtiliter falſa à veris, bona à malis, æqua ab iniquis, honeſta à turpibus internoſcere ac diſcernere poſſe ætatem veſtram etiamnum teneram, nemo non ſecum ipſe miratur. Declarat item ingeniorum veſtrorum magnitudinem, docilitatémque, quod pauciſſimis annis latinè loqui & ſcribere, atque etiam poëmata condere didiciſtis. Diligentiam, & proficiendi cupiditatem, amorem relinendi, repetendi, cum condiſcipulis acerrimè diſputandi, qui vobis à ſtudiis ſunt, miris efferunt laudibus. Omitto pronunciatas orationes & carmina, tota audiente Academia, præſentibúſque viris principibus: actione tam venuſta, graui, & ad animos permouendos idonea, vt omnes obſtupuerint. Quod præterea conciones habere vos nonnunquam delectat (quas nihilominus corona applaudente habetis) hoc ipſo magnis quibuſdam rebus efficiundis quaſi præludere mihi videmini. Hæc aliáque multa primùm quidem Deo auctori bonorum vniuerſorum, tum commemorandæ naturæ veſtræ, rectiſſimæ voluntati ac ſedulitati, accuratiſſimæ inſtitutioni, magiſtrorúmque veſtrorum, probitati, prudentiæ, ſollicitudini tribuenda ſunt: quæ eadem me ad vos mente penitiſſima atque intimis ſenſibus complectendos, & ad iſtuc meum iudi-

cium

cium ad poſteritatem prodendum, domuíque ve-
ſtræ laudatiſsimæ, toti Bauariæ, toti Germaniæ,
toti Eccleſiæ Catholicæ de duobus tam admiran-
dæ ſpei fratribus gratulandum impulerunt. Cu-
ius rei certiſsimum teſtem hoc ſecundum progym-
naſmatum meorum volumen ad vos mitto. Nec
fuit ſanè, quod aut ego potius donare vel poſſem,
vel deberem: aut à Serenit. Veſtra libentius ac-
ceptum iri confiderem: quorum delectamenta præ-
cipua ſunt libri: & tales quidem, qui & annis
iuuenilibus, & ſtudiis in quibus per hoc tempus
verſamini reſpondent. Quorum è numero hunc
noſtrum fore ſpero: quem eadem diligentia, qua
antea primum, fructu autem, quod ſpero, vbe-
riore euoluetis. Poſtulauerunt inſuper hoc à me
officium à parentibus, auis & proauis veſtris
non ſolùm in Bauaria, ſed aliis quoque locis a-
pud Societatem IESV collocata multa & magna
beneficia: nempe vt eorum nos memores, & ad
gratificandum inſeruiendúmque Principum fami-
liæ clariſsimæ pro rationibus inſtituti noſtri ſem-
per paratiſsimos demonſtrarem. Quod ſupereſt,
rogo hoc exiguum paruúmque munus ne aſperne-
mini, & Societatem noſtram exemplo maiorum
veſtrorum, ſicuti iam pridem facitis, omni be-
neuolentia comprehendere ne ceſſetis. DEVS
Opt. Max. cui ſinceriſsimum cultum adhibetis,

quémque à paruulis diligere cœpiſtis, quàm lon-giſsimè æuum amborum extendat, & quam impertiuit mentem optimam ac diuinam, eam in vobis vſque ad exitum vitæ pro ſua bonitate cuſtodiat. Auguſtæ, Kal. Iunij.

M. D. XXCIX.

HVMA-

Digitized by Google

HVMANISSIMIS LECTORIBVS.

DE REBVS humanis non tam præclarè mereri eos, qui ſcientiam bene dicendi afferunt, quàm qui piè & innocenter docent viuere, quod eſt longè præſtabilius: cum illud ad paucos, hoc ad omnes pertineat: atque idcirco apud Græcos maiore fuiſſe in gloria Philoſophos quàm Oratores, quia rectè viuendi doctores exiſtimarentur, initio diuinarum Inſtitutionum Lactantius affirmauit. Quando igitur nos quoque, quantumcunque in nobis eſt litterarum, quod exiguum eſt, ad communes vtilitates ſumma voluntate conferimus, & quo de iuuentute mereri quam optimè poſsimus, ſtudioſè enitimur, viſum eſt faciendum, vt cùm ſermo Latinus ſine aliqua rerum tractatione doceri nequeat, in ipſis rebus, quas eius tradendi cauſſa explicandas ſuſcepimus, morum quoque honeſtorum, & Chriſtianæ Catholicæque pietatis rationem vel potiſsimam haberemus. Verum enim verò hanc argumenti partem omnium præſtantiſſimam, inprimiſque ac vehementer neceſſariam eo temperamento perſecuti ſumus, vt neque ſingula quæ vtiliter dici poſſent diceremus, ne nimium creſceret voluminis magnitudo: neque puerorum & adoleſcentum ingenia, quibus præſertim iſta elaborauimus, diſputationibus tortuoſis ac ſpinoſis oneraremus ac perturbaremus potius, quàm oratoria quadam ſimplicitate facilitatéque erudire conaremur. Illud perſæpe nobis optandum fuit, vt extaret in cuius tanquam veſtigiis ponere greſſum liceret: qui, inquam, Dialogis ſcholaſticis cõponendis, hunc ordinem, iſtúmque modum, & inſtitutum ſimile tenuiſſet. Nunc, quod ad methodi quidem huius noſtræ nouitatem, ad rerum multitudinem diuerſitatémque attinet, quam

quam progymnaſmatis longè plurimis comprehenſam in tria, eáque haud parua ſanè volumina includo, potero fortaſſis aliquo modo vti verbis Lucretij, qui primus naturæ Philoſophiam latinis verſibus illuſtrabat:

Auia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita ſolo, &c.

Et quanquam ipſi fontes ad quos accedo, iam integri non ſunt: propterea quod ex illis ante me doctiſſimi viri in eodem negotio hauſerunt: nec poſſim meo capiti petere inde coronam (vt inquit idem poëta)

Vnde prius nulli velarint tempora Muſæ,

vellem tamen etiam atque etiam, capacioribus vrnis hauſiſſent, ſtudioſorúmque animos & ingenia affatim irrigaſſent: non autem dialogis tam parcè conſcribendis, id eſt, verbis & locutionibus pro rerum immenſitate pauciſſimis, tantummodo velut leuiter aſperſiſſent, ſiue irroraſſent. Veruntamen illi non temerè, credo, ſed deliberatè, & cum iudicio, ſuo quaſi, & alio itinere inceſſerunt: & quod in omnibus artibus factum cernimus, poſteris quoque inuenta augendi ornandíque materiam poteſtatémque reliquerunt. Quapropter verbum non addam. A beneuolo & erudito Lectore peto & quæſo, ne grauetur in hiſce vigiliis laboribúſque meis τοῖς μὲν παραλελειμμέναις συγγνώμην, τοῖς δ' εὑρημένοις πολλὴν χάριν ἔχειν.

INDEX

Digitized by Google

INDEX

PROGYMNASMATVM SECVNDI VOLVMINIS.

CVBICVLVM.

1. Cubitum diſceſſuri. Pag. 1.
2. Seſe veſtibus exuentes, preces ante ſomnum. 6
3. E ſomno ſuſcitati, precatio matutina. 13
4. Veſtientes ſe, & reliqua peragentes. 17
5. Mores in cubiculo, in lecto. 21
6. Salutatio matutina, ientaculum. 28

CORPORIS HONESTATES.

7. Oculorum moderatio, & affectiones. 31
8. Frons, nares, caput. 38
9. Malæ, os, labra, dentes, vultus. 42
10. Ceruix, humeri, brachia, manus, vngues, auriculæ. 46
11. Spuere, tuſſire, eructare, ſcreare, oſcitare, &c. 51
12. Riſus, ſeſſio, genuflexio, inceſſus. 55

VESTITVS, SIVE HABITVS.

13. Veſtes litteratorum. 60
14. Decorum veſtium generatim. 76
15. Muliebris cultus. 85

CONVICTVS.

16. Morum elegantium vtilitas, & neceſsitudo. 89

17. Qui

Digitized by Google

17. Qui potiſſimùm in coniunctione conſuetudinis atque ſermonum odioſi. 93
18. Compoſitio corporis inter colloquendum,& conſuetudines ruſticanæ. 103
19. Honores,quibus,& qui. 106
20. Epitheta,ſeu tituli. 112
21. Quales in ſermone. 120
22. Sermones fugiendi. 126
23. Nec nimium,nec minimum. 140
24. Cerimoniæ. 146

TRICLINIVM, SIVE COENATIO.

25. Conſecratio menſæ. 150
26. Gratiarum actio poſt epulas. 153
27. Inſtruere & adornare menſam. 157
28. Quæ ante accubitum. 162
29. Decorum accubitus,& alia quædam. 165
30. In potu quid deceat. 169
31. Quando & quomodo accipiendum è patina. 173
32. Cum ab altis quippiam porrigitur. 177
33. Aceruus præceptorum. 180
34. Sermo apud menſam. 190
35. Appendix. 193
36. Quæſtiones ſympoſiacæ. 198
37. Pars ſecunda. 213

TEMPVS.

38. Parſimonia temporis. 224
39. Cum tempore congruendum. 233

ADMINICVLA, SEV NVTRIMENTA, *& impedimenta virtutis.*

40. Exempla & ſententiæ prælectionibus aſperſa. 237
41. Manſueta obiurgatio. 241
42. Proborum familiaritas. 24
43. A Deo actionum capienda primordia. 24
44. Temperantia in victu. 2
45. Quotidiana in ſemetipſum inquiſitio. 25

46. V

46. Vitiorum peccatorúmque amuleta generalia. 261
47. Solitudo. 267
48. Cultus & amor Dei. 272
49. Seruanda erga fœminas. 275
50. Malorum ſocietas. 278
51. Minutiora peccata. 282
52. Libelli ſcurriles. 285
53. Otium. 289
54. φιλαυτία, ſeu cæcus amor ſui. 293

VERECVNDIA, ET EIVS EXTREMA.

55. Natura verecundiæ. 297
56. Laus verecundiæ. 301
57. Adoleſcentiæ propriam eſſe verecundiam. 305
58. Quæ res verecundiam pariant. 309
59. Quorſum vereamur. 315
60. Impudentia. 318
61. Immodica verecundia. 321
62. Damna quorum auctor vitioſus pudor. 326
63. Duplex curatio huius vitij. 331

LVSVS.

64. Ludendum eſſe. 334
65. Tempus, & modus ludendi. 342
66. Officia ludentium. 344
67. Luſus auerſandi. 348
68. Genera luſuum. 351
69. Colloquium feſtiuum. 356
70. Ludus lapidum orbiculatorum ad metas. 364
71. Ludus globulorum. 368
72. Ludus nucum. 370
73. Ludus turbinis. 372

VARIA OFFICIA.

74. Obiurgatio fraterna, iniuriæque condonatio. 375
75. Ægrotos viſitare, in funus prodire. 379
76. Pacificatio. 383
77. Mæcenates. 388

78. Auxi

Digitized by Google

78. Auxilium mutuum. 391
79. Conſilium ad edomandam libidinem. 394
80. Innocentiæ patrocinium. 397
81. Peregrinatio. 399
82. Gratus animus. 405
83. Ignorantium inſtitutio. 409
84. Amor & amicitia. 415
85. Modeſta eruditio. 421
86. Solatium paupertatis ſtudioſorum. 429
87. Erga mendicos,calamitoſos,ſeruos. 437
88. Formulæ bene precandi. 440
89. Alloquium,ſeu conſolatio ſuper exceſſu matris. 442
90. Virtutis laus. 450

FIDES ET PIETAS CATHOlicorum.

91. Catechiſmus. 456
92. Sacræ conciones. 458
93. Miſſæ ſacrificium,& inſtrumentum ſacrum. 463
94. Piacularis confeſſio. 473
95. Sacratiſſima Euchariſtia. 477
96. Ieiunia. 484
97. Religioſi,ſeu vita monaſtica. 488
98. Templorum conſtructio,& ornatus. 494
99. Indulgentiæ,bona opera, Chriſti Vicarius,cultus & imploratio Sanctorum,& alia demum. 499
100. Veneratio,& laudes Dei matris. 505

PRO

PROGYMNASMATVM LATINITATIS, SIVE DIALOGORVM VOLVMEN SECVNDVM.

CVBICVLVM.

LIBRERIA DEL COLLEGIO IMP. VAL.
IHS

PROGYMNASMA SIVE DIALOGVS PRIMVS.

Cubitum diſceſſuri.

PAEDAGOGVS, LVCIOLVS, & AMANDVS pueri, PATER, MATER.

PÆDAGOGVS. Heus pueri, iam ſatis ſupérque luſum eſt à cœna, quantum videlicet nunquam antehac. Dormitum cenſeo aliquando diſcedamus: quandoquidem iſtuc hora nos admonuit. L. Hora? numeraſtin', Amande, octauam? A. Ego verò numeraui, ac pridem. L. Cur tu reticebas? A. Quia iuuabat ludendo tempus extrahere: & alienas partes atque munus arrogare mihi nolebam. L. Aſtutè. P. Amande, Amande, quid verbi ego ex te

audio? A. Habes cauſſas. P. Quæ iſthæc religio in te inceſſit? Tibi edico, in poſterum pace mea arroges licet: & ſimul octauam pomeridianam audieris, mihi aurem vellas. A. Si ita vis. P. Nempe ita volo. L. Nec dum eſt cupido ſomni: ne prohibe nos, amabo, adhuc aliquantiſper hac tam bella & optata luſione contendere: pauſulo contenti erimus. P. Arceſſit vos ſomnus: qui quàm mox cubilia veſtra aſcenderitis, tam mox vtrumque complectetur: etenim puerorum eſt amantiſſimus. Eſtne aliter ac dixi? A. Haud aliter. P. Ite præ. L. Ecce imus. P. Cæterùm antequam in cubiculum nos abdamus, parentibus pro conſuetudine dicenda eſt ſalus, porrigendaq; prius oſculata manus dextera, poplitibus modicè curuatis: id quod boni liberaleſque pueri li facilitate conſueuerunt, & ego vos ſic inſtitui. A. Adeamus igitur ad eos feſtinatò. Pater mi chariſſime, & tu mater ſuauiſſima bene valete in hanc noctem: nos ad quietem capeſſendam proficiſcimur. L. Saluus eſto in craſtinum pater: ſalua eſto mater. PAT. Quid? ſopor ocellos veſtros obtegere properat? vtinam quieſcatis ambo tranquilliſſimè vſque in lucem. Veruntamen non vſque adeò in multam lucem. Septem horæ vel pueris putantur ſufficere. Nihilominus ego vobis octauam quoque, & aliquid etiam vltra indulſerim. A. Iſtuc tibi eſt in manu, pater. M. Dominus IESVS vigilantes vos iuxta atque ſomno conſopitos ab omni malo periculóque ſemper cuſtodiat, filioli mei. P. Spero equidem hanc noctem euenturam nobis ex ſententia.

ANNO

ANNOTATIONES.

PÆDAGOGVS) *De Pædagogo deligendo Plutarch. de educand. lib. Quintil. lib. 1. cap. 1. Mapheus lib. 2. cap. 4.* DORMITVM DISCEDAMVS) *Cicero, dormitum ſe conferre, epiſt. 26. lib. 9. cubitum diſcedere, in ſomnio Scip. cubitum ire. 2. de Diuinat. quieti ſe tradere, 1. Tuſcul. proficiſci ad ſomnum, ad quietem ire. 1. de Diuinat. In eodem lib. Accius poëta vetus.*

Cum tam quieti corpus nocturno impetu
Dedi, ſopore placans artus languidos.

Plautus, dormitum abire Pſeud. dare operam ſomno, ibidem. Lecto ſe commendare Perſa. Cato de re ruſt. ſomno ſe dare. & Moſt. Lucretius, corpus feſſum mãdare quieti, lib. 4. Ouid. dare corpora ſomno. 2. & 4. Faſt. Horat. dare membra ſopori, ſat. 2. lib. 2. Idem, dormitum ire, ſat. 5. lib. 1. & Plaut. Moſtell. Virgil. eclog. 1. ſomnum inire. CVR RETICEBAS?) *Donatus in Eunuch. ibi, Virgo cõſciſſa veſte lacrumãs obticet. Tacemus cõſilia, reticemus dolores, obticemus quorũ nos pudet.* RELIGIO IN TE INCESSIT) *ſic Terent. Andr. Nomẽ hoc creberrimè capitur pro eo, quod aliàs ſcrupulus, & quod vulgus dicit, conſcientiæ ſcrupulus: pro metu ſcilicet peccati in re quapiam aut admiſſi, aut admittendi. Ex quo illa tam multa, & varia loquendi genera apud Ciceronem, Liuium, Cæſarem aliosque manarunt. Religionem deponere, ſuſcipere. Hæc res mihi in religionem venit. Hæret in Repub. religio. Religionem offerre, afferre, iniicere alicui, pro facere alicui ſcrupulũ. Item adhibere religionem in religionem vertere, trahere. Implicare ſe religione, aut im-*

ligionem vertere, trahere. Implicare ſe religione, aut implicari religionibus, obſtringi, obligari. Impediri, tangi religione, habere religioni. Hæc, & ſi quæ ſunt ſimilia, planum eſt quid valeant. Legimus etiam, religio eſt, pro, nefas eſt, non licet: & cum dandi caſu, religio mihi eſt hoc affirmare. Barbari; ego haberem magnũ ſcrupulum, ego facerem mihi conſcientiam de hoc. Iam illa quoque optimorum auctorum ſunt: ſoluere, exſoluere, liberare aliquem religione: eximere, eripere alicui religionem. Latinum eſt & ſcrupulus: ſed loquendi rationes obſeruanda ſunt. Terent. Adelph. Inieci ſcrupulum homini. Cic. pro Sex. Roſcio. Hunc ſibi ex animo ſcrupulum, qui ſe dies noctéſque ſtimulat ac pungit, vt euellatis poſtulat. Ceterùm de vi & notione huius vocabuli quædam ἐκ ἀπροσδιόνυσα Nannius Miſcel. libr. 1. PACE MEA) Pace tua, pace veſtra, bona venia, bona cum venia tua, veſtra, modi ſunt loquendi ad captandam audientium beneuolentiam, vitandámque eorum quæ proferenda ſunt offenſionem. Cic. pro Sex. Roſ. Vos oro atque obſecro Iudices, vt attentè, bonáque cum venia verba mea audiatis. Et 1. de Nat. Deor. Doleo te (bona venia me audies) in tam leues, ne dicam ineptas ſententias incidiſſe. Ibid. ex Q. Catulo.

Pace mihi liceat cœleſtes dicere veſtra,
Mortalis viſus pulchrior eſſe Deo.

De Orat. 1. Vix vllam oratoribus cæteris (pace horum dixerim) laudem reliquiſti. Et 5. Tuſcul. At Platoni mea videtur: cuius ego iudicium (pace tua dixerim) longè antepono tuo. Liuius. Cum bona venia quaſo audiatis P. C. id quod eloquar. SIMVL OCTAVVUM AVDIERIS) Sic Cicer. Academ. 2. Itaque ſimul experrecti ſumus, viſa illa contemnimus. Ibidem ſimul tibicen inflauit ad Att. ſimul aliquid audiero, ſcribam ad te. Horat.

Sat.

Sat.1.lib.1. Quæ ſimul inuerſum contriſtat aquarius annum. Et Ode 4.lib.1.

Et domus exilis Plutonia, quo ſimul meariu,
Nec regna vini ſortiere talu.

Catull. de nupt. Pelei & Thetid. Quæ ſimul optatæ finito tempore luces, Aduenere. His locis & aliis inſuper apud Terent. Lucret. Virgil. particula, ſimul, eandem vim habet prorſus, quam habent ſimul ac, ſimul vt, ſimul atque. Sed ignorantia quorundam ſæpius illud in hac mutauit. AVREM VELLAS) Quoniam aures dicatæ ſunt Memoriæ (cæca enim antiquorum ſuperſtitio ſingulis partibus humani corporis deos ſingulos præficiebat,) aurem vellere, eſt admonere. Virgil.eclog.6. Cùm canerem Reges & prælia, Cinthius aurem Vellit, & admonuit. Vide Seruium ibid. Seneca lib.2. de Benef. Loquar mecum, & mihi autem peruellam, Hoc eſt, ego ipſemet mihi fiam admonitor, ne ſimiliter peccem. Sumptum à priſco ritu, quem explicant Paræmiographus, Rhodigin.lib.3. capit. 29. & Lamb.in Sat. 9. lib.1. apud Flaccum. DICENDA EST SALVS) Abeuntes quoque dicuntur ſalutare, cum valedicunt, ſalutémve precantur. Ex quo illud tritum: inſalutato aliquo diſcedere. Æneid.9. Euryalus commendans Aſcanio matrem ſuam:

Hanc ego nunc ignaram huius quodcunque pericli,
Inq; ſalutatam linquo (nox, & tua teſtis
Dextera) quod nequeam lachrymas perferre parentis.

Et longùm valere (μακρὰν χάιρειν, & πολλὰ χάιρειν) idem eſt quod longùm ſaluere. Cicero item ſalue cum vale coniungit in epiſt. ut Virgilius & Catullus. Potius tamen hæc forma locutionis in rebus triſtibus, quàm lætis vſurpatur: ſalue, inquam, & vale coniunctim. SOPOR OCELLOS OBTEGERE) Catull. dixit. Nec ſomnus tegeret quiete ocellos. Propert.lib.1. Labentes premit

mihi ſomnus ocellos. Tibull. lib.3. Sera quies languentiā premit lumina.

PROGYMNASMA SECVNDVM.

Seſe veſtibus exuentes, preces ante ſomnum.

PAEDOTRIBA, IVSTVS, FVLGENTIVS, DEMETRIVS.

PÆDOTRIBA. Quorſum vos cunctamini? detracto amictu vſque ad ſubuculā, ſuo ſe lecto quiſque commendet. Auferte moras, ego actutum huc reuertar. Quod niſi cubantes inuenero, poſtea virgarum vibicibus exarati cubabitis. Prænunciaui cladem: prohibete à vobis vim meam. I. Neſcio quomodo nodus geminus, & arctiſſimus in iſta ligula coriacea mihi extitit: quæſo adiuta me Fulgenti. F. Quàm multis aſtrigmentis, & quàm ſcitè hic ſubligar thoraci alligauit? D. Sic oportet. aſt ego, aſpicite vt laborem in abſtrahendis caligis. I. Quare? D. Quia ex deambulatione curſúque hodierno pedes & crura affatim ſudore immaduerunt. I. Adiuuabo te. F. Mihi verò quis ſubibit auxilio? I. In quo tandem? F. Vellem ſanè alter veſtrûm purgaret calceos meos: oppidò lutulenti ſunt. I. Tute, vt reor, ad iſtam rem non malè aptus es, & ſufficis. Mihi quoque præter me nullus eſt ſeruus. F. Háncne gratiam refers? phuy, vt olidi ſunt calcei tui lintei? I. Mirum ni balſamum ſpirent, aut paſtillos, aut ſtacten atque caſiam

ſiam oleant:geſtaui duabus hebdomadibus. F. Certè quidem pro iſtis allium,hircum, ſuem olent. Dares lauandos. I. Darem vtique, ſi alios retuliſſet mulier quæ lauat. D. Oh, quid tu Fulgenti hoc tempore & loco de deploide tua puluerem excutis? oculos,aures,nares,faciem mihi comples. Fac modum. An nondum etiam? quin parcis,inquam, mihi παρέχειν πράγματα? F. Vbi ergo, & quando excuterem? D. Foris. F. Non auſim foras ire ſine thorace. D. Ad feneſtram procederes ſaltem. F. Nec ibi honeſtum eſt in induſio conſpici à prætereuntibus. D. Par reponam, quod te mordeat. Quorſum tot fibulæ? ad ornatum ſcilicet ſuperuacaneum, atque ad diſſipandas & diſperdendas pecunias. F. Tua quid intereſt? I. Commutemus Demetri cingulos. Eia annuito. D. Támne blanditur oculis tuis meum? I. Et quidem multò ante hunc diem. D. Quid diceret Præceptor? I. Nihil prorſus, ne vereare. D. Qui periculum amat, etiam in re leui, næ ille haud mecum ſentit. Verùm ego periſcelides, ſeu faſcias crurales tuas validius optauerim, quàm tu iſtanc zonam meam. I. Poſterius hoc dicis quam credidi. At tu Fulgenti, in area tam alta, tam longa, tam lata quid habes? F. Quid hoc autem ad te attinet? libros nonnullos philoſophicos. D. Hui,philoſophicos? F. Ita, philoſophicos, quibus me vſurum ſpero, poſtquam æui florem contigero: aliquot induſia, femoralia bina, tibialium paria duo, interulam eleganti opere contextam, pileum ſericum, & quatuor tenuiſſima tela, pérque angulos acu picta ſudariola. Adhæc totidem collaria linea, ſtriata award ampliter,quibus nouo inuento collum circumdare mos increbuit.

Digitized by Google

I. Malo ego collaria induſiis continentia, plana, ſuper oram veſtis aliquantum proiecta, qualia ſacerdotes literatique viri geſtant. D. Quàm commodum & decens conopeum hoc, quo muſcas & culices arceo? I. Beatus ter & amplius, ſi quid etiam ad arcendos pulices. D. Obſecro, tu mihi armorum tuorum tegumentorúmque pauxillulum commoda, quibus te aduerſus illorum inſultus morſúſq; communire ſoles atque defendere. F. Væ miſero. Vt ſe iſti impudentiſſimi ſceleratiſſimíque ſacrificatores meo ſanguine hac nocte ingurgitabunt? integros alo exercitus, & ſum ſtigmaticus toto corpore. D. En præterea lecticam ſpacioſam, per quam me volutare poſſum vt libet. En culcitam plumeam, non vti veſtræ, lana inculcatam: puluinar longum, ceruical molliſſimum, toralia candidiſſima, ſtragulam veſtem ſplendidam, ac principe dignam. I. Ideóne arctius dormis quàm nos? qui æſtate, vt nunc, gauſapinis tegimur ſatis: cortinas ſericas, tuáſque exoticas delicias nihili pendimus. Atat, Præceptor redit: ſileamus, & in lectum perniciter. P. Comprimite linguas. Siccine hoc fieri? An iſtuc eſt colere veſpertinum ſilentium? Cras pro his meritis condigno vos afficiam precio. Cur non occluſiſti valuas Iuſte? I. Oblitus ſum. P. Solennem precationem edidiſtis? immò eam quoque, vt ſuſpicor, obliti eſtis. Vide quàm parum religioſi ſunt iſti adoleſcentes: Sic ſomnum carpſiſſent, Deique, ſuique, meique funditus immemores. Nónne hæc tua hebdomas eſt Demetri? D. Equidem eſt. P. Ergo age, dum veſtimenta pono ad cubandum, intercaloci piè pronuncia ſolitas preces, & ſinguli iunctas manus cœlo attollite.
D. *Omnipotens pater, exuberantiſſime fons bonorum, qui*

noctur

nocturnam requiem ſoporémque delinimentum ad ſalutem corporum hominibus tribuere dignatus es, tibi gratias agimus, cùm nos hoc die clementia tua ab omni caſu aduerſo tutos præſtitiſti: iterúmque rogamus, vt peccatoribus nobis per tormenta & mortem IESV *Chriſti Filij tui, quidquid hodie cogitatione, verbis & actione deliquimus, benignè ignoſcas. Tuere nos iſta nocte à quocunque corporis & animæ periculo. Eſto excubitor noſter, tu, qui nunquam dormitabis neque dormies: vt ſani ac læti expergeſiamus, & cum gratiarum actione die craſtino atque in omni reliqua vita noſtra imperiis atque præceptis tuis ſeruitutem hilarem totis viribus ſeruiamus. O Maria virgo, benedicta inuentrix gratiæ, mater ſalutis, illos tuos miſericordes oculos ad nos conuerte, tuiſque precibus commiſſorum veniam, iuſtitiámque veram nobis impetra: vt cùm ſupremus maximéque formidandus ille dies aduenerit, digni habeamur, qui poſſimus ſtare ante iudicem viuorum ac mortuorum, Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum benedictum fructum ventris tui: cui cum Patre & Spiritu ſancto honor, virtus & fortitudo in omnium ſæculorum æternitates. Amen.*

ANNOTATIONES.

PÆDOTRIBA) *Inter gymnaſiorum exercitationúmve miniſtros, quæ olim valetudinis cauſſa ſuſcipiebantur, & de quibus varia eruditione refertiſſimos libros compoſuit Hieronymus Mercurialis, erat etiã pædotriba. Quem cùm gymnaſte contendens Galenus, militi & coco: hunc autem medico & Imperatori ſimilem ait. Vt enim miles nihil eorum nouit, quæ ad bellicam ſcientiam pertinent, nec cocus eorum quidquam, quæ ad medicinam, ſed ille tantùm Imperatoris, hic medici*

Digitized by Google

mandata curat: ſic pædotriba, exercitationum corporis omnium vim facultatémque ignorans, gymnaſtæ duntaxat præcepta agitabat. Ob experientiam quandam non eum quidem vſus, differentiæ, modi exercitationum fugiebãt: nihilominus ob ignorantiam à ſcopo crebrius aberrabat. lege inſuper Rhodigin. lib. 21. cap. 3. Quando igitur vox à terendis, id eſt, exercendis pueris in palæſtra, & motibus illis gymnaſticis ducta eſt, nihil vetabit, opinor, eam ad alia multa transferre: imprimiſque ad exercitationes & inſtitutiones animi: id quod ad litterarum laudem, morum commoditatem honeſtatémque pertinet: & vocare nos pædotribam, quem aliâs pædagogum, didaſcalum, cuſtodem, præceptorem dicimus. QVOD NISI CVBANTES) *Pleonaſmus, pro, niſi: ſicut, Quod vtinam, pro vtinam: ſeu pro, ſed niſi, ſed vtinam. Cæſar, lib. 1. de bello Gall. Quod niſi decedat ex his regionibus, aut exercitum dedat, ſeſe illum non pro amico, ſed pro hoſte habiturum. Salluſt. Coniur. Quod ni Catilina maturaſſet pro curia ſignum ſociis dare. Cic. ad Att. epiſt. 43. lib. 13. Quod niſi me torquati cauſſa teneret, ſatis erat dierum vt Puteolos excurrere poſſem. Ouid. lib. 1. Triſt. eleg. 3. Quod niſi mutatas emiſerit Æolus auras. Terent. Phor. Quod ni feciſſem incogitans. Virgil. eclog. 9.*

Quod niſi me quacunque nouas incidere lites
Ante ſiniſtra caua monuiſſet ab ilice cornix.

Cicer. epiſt. 4. lib. 15. Quod vtinam minus vitæ cupidus fuiſſem. OPPIDO LVTVLENTI) *Oppidò eſt valde, ortũ ex ſermone ruſticorum. Feſt. Nonius. Plaut. Amphit. oppido perij. Cic. 3. de finib. Eorum definitiones paullùm oppidò inter ſe differunt.* CALCEI LINTEI) *Socci lintei. Libri lintei apud Liuium lib. 4. Qui vdones appellãt, falluntur*

Digitized by Google

luntur. Nam udo pallium aut veſtimentum eſt, aduerſus imbrium iniuriam excogitatum. Turneb. calceamenta eſſe vult, ex hircinis pilis texta. Profert illud Mart. li. 14. Non hos lana dedit, ſed olentis barba mariti. Vide ca. 13. lib. 1. PASTILLOS) Paſtillus, inquit Feſtus, forma panis parui utique, diminutiuum eſt à pane. Alij à paſta deriuatum credunt. Globulus eſt, & quodammodo panis rotundus, ſeu maſſula ex odoriferis rebus coagmentata & compoſita. Vti conſueuerũt paſtillis mulieres, & viri mulierum ſimiles: effœminati ſcilicet ac molles. Græci nominant τροχίσκους, rotulas. Horat. ſat. 2. li. 1. Paſtillos Ruſillus olet, Gorgonius hircum: ſunt præterea paſtilli, quibus vtuntur medici. Celſus lib. 5. cap. 17. DE DIPLOIDE TVA) Græcum vocabulum, ab eo, quod ſit duplex amictus. Eſt autẽ veſtis militaris. Vide Iſid. li. 19. cap. 24. Nos pro thorace duplicato, ſiue ſuffulto vſurpauimus, nec id ſine exemplo. Diplois, vn pourpoint, corcelet, & toute armeure du corps. MOS INCREBVIT) Quæſitũ increbreſcóne, an increbreſco dicendũ, & increbruit, an increbuit. Man. mauult increbeſco, cuius diſputat. vide in ep. 20. li. 7. DECENS CONOPEVM) κωνωπεῖον rete, velum in tentorij ſimilitudinem confectum, papilio lineus, laneus, bombycinus ad muſcas & culices arcendos lectulo circundatus: quo magis Alexandrini vtantur, quia ibi è Nilo culices copioſè naſcuntur. Sic Iſid. lib. 19. cap. 5. Horat. Epod. Ode 9. & Propert. eleg. 10. lib. 3. vltimæ proximam ſyllabam contraxerunt, vt alioqui facere mos eſt poëtis in voce platea, & quibuſdam aliis, quæ Græcis cum ει ſcribuntur. BEATVS TER ET AMPLIVS) Horat. Ode 13. lib. 1. Fœlices ter & amplius, Quos irrupta tenet copula. Virgil. 1. Æneid.

ô ter

ô terq́; quaterq́; beati
Queis ante ora patrum Troiæ ſub manibus altis
Contigit oppetere.

Tibull. lib. 3. O mihi fœlicem térque, quatérq; diem. Homerus τρὶς μάκαρες. CVLCITAM PLVMEAM) *Martial. lib. 5. Nulla tegit fractos nec inanis culcita lectos. Quid ſit culcita ſtramentitia, lanea, tomentitia, plumea, conſule Nomenclat. Iunij. Nonius ad hoc verbum recitat illa Cic. ex Tuſcul. 3. Eripiamus huic ægritudinem. Quomodo? collocemus in culcita plumea: pſaltriam adducamus, &c. Culcita legit, & ita veteres libri, non, culcitra.* TORALIA CANDIDISSIMA) *Cum videremus à quibuſdam doctis vocari toralia, quæ vulgus linteamina, voce haud latina, quaſi à thoro velando & operiendo, eos imitari viſum eſt. Propriè tamen inuolucrum thori erat, id eſt, congeſtæ pluma vel herba, vel arundinis operimentum, quod elegantiore rurſus ſtragulo obducebatur, conuiuij cauſſa, aut feriarum. Plura Turneb. lib. 1. cap. 24. Pro linteaminibus dicemus item lintea lecticaria, & ſindones lecticarias: ſed hoc poſterius Principum eſto.* STRAGVLAM VESTEM) *Stragulæ veſtes, quæ iniiciendi inſternendíque, non induendi cauſſa comparatæ ſunt: vt aulæa, periſtromata, quibus ornatus gratia lecti, menſæ, humus, parietes operiuntur. De ſtragulo Iſid. lib. 19. cap. 26. Cicero Tuſcul. 5. Collocari iuſſit hominem in aureo lecto, ſtrato pulcherrimè textili ſtragulo, magnificis operibus picto.*

PRO

PROGYMNASMA TERTIVM.

E ſomno ſuſcitati, precatio matutina.

CALIXTVS, ADOLPHVS, HENRICVS, SYMPERTVS.

CALIXTVS. Benedicat nos hodie Deus Pater à quo conditi,& Filius, cuius dira morte à ſempiterna morte vindicati,& Spiritus ſanctus, per quem abluti & ſanctificati ſumus.Iam lucis orto ſydere,&c. Surgite contubernales,ſurgite. Adolphe, *Henrice,Symperte.* Ecquid audiſtis? expergiſcimini. Tacent. Cernite, vt valuis recluſis clariſſima ſe lux infundit.Surrecturíne eſtis,an non? A. Quid tu (malùm)nobis iſta horribili vociferatione ſomnum abrumpis?quid gannis? quid vis?atra bilis te agitat? C. Surgendum eſt tibi, deſerendus niduius. Heus heus ſurge. A. Ceſſa ſis hoc clamoris edere. Enimuero profectò non poſſum.C.Profectò potes.A.Cõniui potius hac nocte quàm dormiui: cámque plenam timoribus & miſeriis habui:plumbeum gero caput. C. Et cuiuſnam erant illi rhonchi? A.Nullos ſenſi rhonchos, abſiſte hinc. C. Non igitur verum loqueris, te conniuiſſe; ſomno approbe irrigatus, ſummerſuſque iacuiſti,ſi rhonchos,& quidem tantos minimè ſenſiſti:ego ſenſi.Surge, non piger, ſed ipſamet pigritia. A. Ah Calixte, nimis hoc quidem inhumaniter; & valde importunè: ſine pauxillum; ſic tibi obtingant,quæcunque exoptas bona.C.Littori loqueris. Henrice, corripe è ſtrato corpus. H. Quota

Quota eſt hora? C. Quinta. H. Erratis vterque, tu & horologium. Adhuc nox atra caua circumuolat vmbra. C. Scilicet in oculis tuis. Faxo mox adducatur faber, qui forcipibus illos tibi aperiat. Excute noctẽ dormitator. Quin ſurgis? H. Obtundis: iamprimùm verſaui me in alterum latus. C. O Chriſte, etiam hic ſtertere vult in meridiem. In eodem ludo videntur docti ad ſomnolentiam. Sed eſt vocis ſat. Symperte ſurge. S. Dictum ac factum, ſurgo. C. Te laudo, haud ſomniculoſus es. Vos niſi è veſtigio ſurrexeritis, renunciabo magiſtro, vt vapuletis pro ientaculo. A. Quod tibi Deus Opt. Max. pro tuo prandio largiatur. Faceſſant minæ. C. Vt oſcitant? vt brachia tanquam in cruce ſuffigendi diſtorquẽt? vt capita ſcalpunt? vt oculos fricant? quaſi veſpertiliones lucem indignantur. H. Nonne hic dies eſt feſtus? S. Cur tu iſtuc quæris? H. Quia de more ad ſextam liceret ſomno recreari. S. Negotioſus, ſeu profeſtus eſt, non feſtus. Sed conticeſcite, dum ſolitam precationem expedio: attendite, animóſque veſtros vnà mecum ad Deum transferte. A. Hoc agimus. S. *Æterne mundi opifex, tibi gratias, quantas noſtræ mentes capiunt, cum nos hac tranſacta nocte viuos, incolumes, & omnis maculæ puros atque integros tua miſericordia conſeruaſti. Oramus te per bonitatem tuam, cum iſta luce, cuius primordium videmus, veræ Catholicæque fidei lucem, emendationem vitæ noſtræ, ſecuritatem mentis, & diuinæ conſolationis tuæ lætitiam nobis hodie, & quoad vixerimus concedas. Tibi corpora, tibi animas noſtras, introitum & exitum, vitam atque obitum, omnia denique noſtra commendamus ac tradimus. Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri. Sancta Maria, in tuam cuſtodiam & clientelam nos recipe. Ora pro nobis peccatoribus. Amen.*

ANNO

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

SVRGITE CONTVBERNALES) *Vox eſt caſtrenſis ſeu militaris, à tabernis quæ ex tabulis fiebant. hinc tabernaculorum nomen, à tabulis inquam: tametſi ex tentoriis quoque pellibúſque conſtarent. Significat autem ſocium ſiue commilitonem, qui in eodem tabernaculo habitat. Ad alia accommodari ſolet, & capi pro familiari atque domeſtico. Contubernium eſt ipſa cõtubernalium habitatio, quæ ſimiliter generatim conuictus & ſodalitas exprimitur. Spartianus & alij, commanipulares, & commanipulones, & cõmanipulationem vocant, quos Vegetius cæteríque contubernales, & contubernium.* QVID TV (MALVM) *particula indignantis, increpantis interrogationi interiecta: tanquã ſcilicet aduerbium, aut interiectio. Cicer. 1. Philip. Quænam (malùm) eſt iſta voluntaria ſeruitus? Et 2. Off. Quæ te (malùm) inquit, ratio in iſtam ſpem induxit? Sic apud Maronem ponitur, infandùm Georg. 1.*

pecudeſq; locutæ,
(Infandùm) ſiſtunt amnes, terræq; dehiſcunt.

Et 1. Æneid.

Noſtra progenies, cœli quibus annuis arcem,
Nauibus (infandùm) amiſſis, vnius ob iram
Prodimur, atque Italis longè diſiungimur oris.

Sic apud Catullum, nefas.

Troia (nefas) commune ſepulchrum Europæ Aſiæq;.
Troia virûm & virtutum omnium acerba cinis.

Et apud Horat. turpè, Ode 7. lib. 2.

Cum fracta virtus, & minaces,
Turpè, ſolum tetigere mento.

QVID GANNIS) *Gannire vulpecularum eſt, vt boare boum, rugire leonum, hinnire equorum, ſibilare ſerpen*

ſerpentum, coaxare ranarum, rudere aſinorum, balare ouium, gracillare gallinarum, crocitare coruorum, pipire paſſerum, cucurrire gallorum. Fertur poëmatium de vocibus animalium, quod Ouidij libris adiungebatur olim. ATRA BILIS AGITAT) *Plaut. Capt. Atra bilis agitat hominem. Græcis eſt* μελαγχολία, *quæ cum redundauerit, furorem creat & inſaniam. Itaque furor ipſe etiam* μελαγχολία *dicitur, &* μελαγχολᾶν, *furere, inſanire.* SIC TIBI) *Vt facilius conſequamur, quod petimus ab alio, ea precamur illi, quorum ſcimus amantem & cupidum eſſe, adiuncta particula, ſic. Hoc autem poëtæ tam Latini, quàm Græci potiſſimum faciunt. Virgil. eclog. 9.*

Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos,
Sic cytiſo paſtæ diſtentent vbera vaccæ.

Tibull. eleg. 6. lib. 2.

Annue, ſic tibi ſint intonſi Phœbe capilli,
Sic tua perpetuò ſit tibi caſta ſoror.

Horat. Ode 3. lib. 1.

Sic te Diua potens Cypri,
Sic fratres Helenæ lucida ſydera,
Ventorumq; regat pater.

DICTVM AC FACTVM) *Apud Terent. And. prouerbium eſt, celeritatem declarans. Dictum ac factum, inuenerit aliquam occaſionem, quamobrem illam eiiciat oppido. Rurſum Heaut. dictum ac factum, huc abiit Clitipho. Græci* ἅμ' ἔπος, ἅμ' ἔργον. QVOD TIBI DEVS OPT. MAX.) *Cic. 2. de Nat. Deor. ſed ipſe Iupiter, id eſt iuuans pater, quem conuerſis caſibus appellamus à iuuando Iouem, à poëtis pater diuûmq; hominûmq; dicitur, à maioribus noſtris Opt. Max. Et quidẽ ante optimus, id eſt, beneficentiſſimus, quam maximus: quia maius eſt, certéque gratius prodeſſe omnibus, quam opes magnas habere. Tamen de fundo, & agro etiam dicebatur.*

HOC

HOC AGIMVS) *Hoc agere Plauto, Terent. Horat. & alijs eſt animum attentum præbere in re aut ſermone aliquo, tota mente in negotiũ aliquod curámque incumbere, omne ſtudium, & cogitationem omnem in re aliqua collocare, neque aliud, ſiue alias res agere.*

PROGYMNASMA QVARTVM.

Veſtientes ſe, & reliqua peragentes.

IIDEM.

CALIXTVS Adolphe. A. Hem, quid eſt? C. Veni huc ſis. A. Quid hic homo vult? C. quid ais? A. qua de re? C. Cur piget te magis attrahere ſurſum caligas, thoracíque aſtrigmentis iſtis, quæ plurima dependent ſubligare: vt pulchrè, ſine plicis atque rugis adhæreant pedibus vndique, vti meas vides adhærere? Nam hoc negligere, quid eſt aliud, quàm ſegnem & deſidioſum velle argui? A. Nouimus te φιλόκαλον, & mundiorem ipſã munditia. Porro meas ille indoctus ſartor nimiùm laxas, nimiùm longas fecit: nihil attrahendo proficiò. S. Túne fregiſti hanc matulam Henrice? H. Apage cum iſtac inſimulatione: nuces, iuglãdes, caſtaneas, amygdalas fregi multas; hoc ſcio. A. Quis autem pectinem meum ſublegit? C. Ne clama, hem illum tibi. Ego ante vſus ſum, quam tu experrectus es, quia meum neſcio vbi depoſuerim. S. In riſco videbam heri. C. Viſam. Rem elocutus es, hîc eſt. Pecte igitur caput Adolphe. Primùm, vti ſuadent medici, radiis

Digitized by Google

rarioribus:tum denſioribus, & à brechmate in occiput,rurſumque ab occipite in ſinciput ducito: ſic enim pori aperiuntur, & exhalationibus caput leuatur. A. Obtempero, ac vellem hanc me citius medicinam docuiſſes. Da inductorium, calcei ſunt anguſti & breues. S. Vt ſtridet ſponda mea? vt item crepidæ meæ, & hoc quod calco catapetaſma ſcirpeum? C. Pedes lecticæ tuæ, Adolphe, quam carioſi ſunt? A. Non minùs tuæ, ſi aſpicias. Et, ſi ſcruteris, forſitan muſculos aliquot inuenies, quos tibi culcita tua ſtramentitia progenuerit. C. Sentirem, ſi quid eſſet verpularum iſtorum domi meæ procreatum. H. Globulos thoraci aſſutos vnumquemque ocello ſuo fac indas, Adolphe: ne vt ventrioſi & abdomina, eo infra aperto, ſub interiore tunica ventriculum tuum ſpectādum ingeras. A. Euge, calceolos tuos nitidiſſimos vinculis ſuis obliga, ne laxi in pede hæreant. C. Hic tapes de pariete cadet, tot paſſim abiunctis anſulis, quibus ad vncinulos ſuſpendebatur. Symperte, prouidebis vt commodius pendeat. S. Prouidebo. Quò pedem Adolphe? A. Etiam tu interrogas? deorſum ad abluendam frigida & faciem, & manus. Cæterum guttus, & pollubrum, vt ſcitis, immunda ſunt. Demus ancillæ teruncios aliquot, vt permundet: interim ad ſalientem lauemus in atrio. C. Continuò te ſequemur. Tolle tecum lintea, quibus nos extergimus poſtquam lauimus. S. Tu Henrice, vt aſperſus es atramento? vt digitos habes ſordidatos? calida opus ſit tibi, non frigida, & pondo ſmigmatis. H. Eò diligentius lauabo. S. Frica item cilia, & palpebras, ſunt ibi ſordes: nec minus auriculas: & gargariza bis ter, quod ad fauces collúmque purgandum valet. H.

Doctum

Doctum ne doceas. C. Eamus, ego obſerabo cubiculum. S. Clauim autem in porta relinque vt nuper: vnde cleptarum irrepens quiſpiam, cum attulerit ſteriles manus, grauidas exportet foras, iterúmque mihi ſcabellum auferat, & puluillos deinde: ac niſi grauis ſit nimiùm, grabatum cum ipſo lecto & toralibus. C. Nullus eſt hoc meticuloſus æquè. S. Si ſpondes te damnum præſtaturum, non metuam. C. Spondeat Henricus, mihi non eſt otium. H. Ain' vero? C. Certè inquam.

ANNOTATIONES.

NVCES IVGLANDES) *Seruius in eclog. 2. Nuces dicũtur omnia corio tecta duriore, vt auellanæ, amygdala, iuglandes, caſtaneæ; ſicut è cõtrario poma omnia molliora.* PECTINEM MEVM SVBLEGIT) *Verbo, ſublegere, vſus eſt Virgil. eclog. 9. pro ſurripere, furto clam ſubducere, auferre. Vel quæ ſublegi tacitus tibi carmina nuper. Seruius ibid. Nam ſublegi eſt furatus ſum. unde & ſacrilegus dicitur, qui ſacra legit, id eſt, furatur.* IN RISCO) *Docet Nonius riſcum eſſe locum anguſtum in parietibus. Seruius paruam feneſtram in pariete, ad res nimirum quaſdam reponendas relictam. Terent. Eunuch. T. Abi tu, ciſtellã Pythia domo effer cũ monumentis. P. Vbi ſita eſt? T. in riſco. Odioſa ceſſas?* CALCEI SVNT ANGVSTI) *Calceare ſe, pedes excalceare dicit Suetonius. Idem in Octauio. Calceus perperam ſiniſter pro dextro inducitur.* CATAPETASMA SCIRPEVM) *καταπετάννυμι infra, ſubtus extendo, explico, περιπετάννυμι circum extendo. Hinc tapeta viliora quibus pauimentum tegitur, in ædibus nempe hominum beatorum ac principũ, & in templis catapetaſ-*

B 2

Digitized by Google

mata: quibus autem in conclauibus atque cubiculis & tricliniis parietes circumcirca conueſtiuntur, ea peripetaſmata & periſtromata, ut item ſuperiora illa cataſtromata à καταστορέννυμι ſubtus ſterno, appellantur. ET ABDOMINA) *Per notam figuram vocemus licet abdomini ſeruientes, abdomina: vt ventres alioqui dicuntur comedones illi, & flagitia flagitioſi.* AD SALIENTEM) *Quamplurima adiectiua Græcis & Latinis certis quibuſdam ſubſtantiuis ſubintellectis vſitata ſunt, idque virili, muliebri, & neutro genere. Huiuſmodi eſt ſaliens, ſubaudimus enim, aqua: vt in illis, frigida, calida, tepida. Ferina, agnina, bubula: ſubauditur caro. Græci εἰς πολεμίαν, in hoſtilem, ſubaudi. χῶραν, regionem. Eadem eſt ratio cæterorum generum: ſat eſt monuiſſe adoleſcentes.* GRABATVM CVM LECTO, ET TORALIBVS) *Græcè eſt κράβατος, ſiue κράββατος, legitúrque Marci 2. Ioan. 5. & in actis Apoſtolicis. Semper autem his locis pro lecto: in quam ſignificationem & Virgil. Moreto vſus videtur. Membra leuat ſenſim vili demiſſa grabato. Cicer. 2. de Diuinat. à lecto ſeiungit, his verbis. Deos immortales concurſare omnium non modò lectos, verùm etiam grabatos, & his obiicere viſa, &c. Intelligit lecticam exiguam, in qua veteres meridiari ſolebant, vt quidam Grammatici exponunt,* vn petit lict. *Sic Catull. de Varo.*

Fractum qui veteris pedem grabati
In collo ſibi collocare poſſet.

Martial. lib. 11.

Et teges, & cimex, & nudi ſponda grabati.

Apud eundem lib. 12. tripes grabatus, & tripes menſa. Omitto aliorum in hanc rem teſtimonia. Dictum voluut παρὰ τὸ κρεμᾶν τὰς βάσεις, à gradu ſuſpendendo: vt ſit

propriè

Digitized by Google

proprie lectus penſilis, in quo qui ſedent aut recumbunt, pedibus terram non contingunt.

PROGYMNASMA QVINTVM.

Mores in cubiculo, in lecto.

PAEDONOMVS, VICTOR, CYRIACVS, THEODORVS, ALII.

PÆDONOMVS. Quoſdam in angulo collatis capitib. cõſuſurrãtes intueor. Victor Victor, quid nugarum? V. nihil. P. Hic puer quotieſcunque interrogatur quid faciat, aut quid fabulatus ſit, hoc ſolum reſpondet, nihil. Si tandem contrà verberibus te obſeuero, aut colaphis caput tuum impleuero, non erit, opinor, cur fleas, quia nihil tibi fecero. De tabella loquebamur. P. De qua tabella? C. Quæ introrſus ad cubiculi ianuam appenſa cernitur, morúmque cubicularium præcepta continet, quæ tu annum ab hinc nobis dediſti. Aiebam igitur ea hodie de more legenda publicè: Victor à me diſſentire, quod menſis nondum totus præteriiſſet. T. Immò, vt ſis ſciens Victor, heſternus dies Maium clauſit, & hodie Kalendas Iunias egimus. An ita eſt? A. Ita eſt. P. Cuſtodiatur ergo mos, & ne ante quieti tradantur corpora, quàm leges recitentur. Aduertite aures, & in quam quáſve hactenus quiſque commiſit, in eas ne committat de cætero, magnopere caueat. Quis leget? T. Ego legam ſi mandas. P. Age, hanc ciſtam conſcende, & voce elata, intelligenter, ac diſtinctè.

Digitized by Google

T. A cubiculo omnes profanæ, impudicæ, ſtultæ imagines abſunto: earum loco ſacras, publicas, hominũ qui in laude vixerunt, quoſque in cœlum merita vocauerunt repoſito. P. Decet animum accipere formas rerum honeſtiſſimas, de quibus tum cogitet, quas ſomniet, & in quibus corpus iucundè obdormiſcat. Quare autem prima, quæ naſcente, & vltima, quæ occidente die contuemur, honeſta ac pia non ſint? & cur non potius mentem ad virtutis amorem, ad Deum, & cœleſtia erigant, quam ſua deformi, abiecta, & ridicula ſpecie ad res humiles, ſordidas, turpes, ac leues rapiant? C. Victor ad caput lecticæ ſuæ affixit imaginem Bacchi, coloribus variatam. Inſidet aſello, geſtat vexillum, in quo ſunt farcimina, pocula, placentæ; pulli gallinacei, & vaſculum vinarium. Stipant illum cum ventre collatiuo ſatellites, coronatii pampinis (vt ipſemet Liber) botris in orbem dependentibus. P. Hem, quæ hæc eſt fabula? C. Ecce tibi portentum. P. Leuicule puer, quid tibi voluiſti cum hac monſtroſiſſima effigie? Placet hoc tibi? iſtæ ſunt cogitationes tuæ cum ſurgis, cum te lecto credis? hæccine ſomnia? viſne tu comes Bacchi, an Muſarum fieri? Ego te pro iſtis factis vlciſcar probè. V. Quia pulchra & iocoſa eſt, ideo affixi: & dederat mihi frater meus. P. Non inueniſſes alium locum vbi affigeres? V. Hic tutiſſimus videbatur. P. Extemplò refige, & in conſpectu omnium conſcinde. Malam rem non effugies, ſi poſthac quidquam ſimile: nec tu, nec reliqui omnes.

T. Clamorem & colloquia penitus vitanto: ſi quid dicere neceſſum fuerit, ſummiſſa voce, &

Digitized by Google

ce,& paucis tranſiguntο:ſilentium ſanctè obſeruanto.

Seu cum ſurgunt, ſeſeq; amiciunt,ſeu cum ſtratis ſe cõmiſſuri veſtimenta exuunt, verecundiæ rationem maximam ducunto. Corpus quoad licebit opertum ſemper habento. P. Flagitij principium eſt nudare inter ciues corpora,inquit apud Ciceronem Ennius.Nec mulier modò cum veſte verecundiam exuit, vt inquit Herodotus; verùm etiam adoleſcens, vt ego affirmare non dubito. T. Ad vicini lectum ne accedunto,néve per cubicula cœtus celebranto.

Scopulas veſtiarias,ſeu verricula ſetacea in cubiculo appendunto, illisque ad purgandas veſtes crebrius vtuntor.

Feneſtras vbi ſudum erit apetiunto: aërem incluſum & denſatum rareſcere, & puriorem fieri permittunto.

Antequam decumbant,& manè cum ſurgunt,in frontem & pectus ſalutiferam S. Crucis notam exprimunto: precationes præſcriptas adiungunto. P. Facitiſne hæc, pueri? A. Facimus.P.Bene nuncias. Si falſitatis vos compereroe, peſſimo loco ſita erit res veſtra: pœnas quam atrociſſimas à vobis repoſcam. T. Cum ſurrexerint, aluum deiiciunto,lectum cõponunto, caput pectũto, manus& faciẽ lauãto,os ꝓbè cluũto.

A qualicunque cuiuſcunque generis ſorditudine ſeſe liberos præſtanto. P.Apud quem-

Digitized by Google

cúnque inuentus fuerit vnus pediculus, ille Tribunus pedicularis renuntiabitur, & curabit, ne quid alij eiuſmodi morbo laborent.

T. Lintea lecticaria, induſia, ſtrophiola die præſtituto ad lauandum danto. P. Hactenus quæ extra lectum ſeruanda ſunt: nunc quæ in ipſo lecto.

T. Lectum vbi occupauerint, verbum ne edunto.

Sine intima tunica ſomnum nunquã, nuſquam ineunto.

Ne corpus huc illuc iactanto, néue malè cooperti iacento.

Néue proni, néue ſupini, ſed in latus dexterum cubanto, brachiis ita tranſuerſim compoſitis, vt dextra manus ſiniſtro, læua dextro humero admoueatur, ſimilitudoq; crucis exprimatur. P. Hic mos admodum pius eſt, & laudabilis, traditus etiam ab iis, qui de formandis adoleſcentum moribus ſcripſerunt.

T. Si neceſſitate flagitante cum ſodali cubuerint aliquando, quieti ſunto, ſtragula ad ſe ne attrahunto.

A rhonchis abſtinere ſe aſſueſcunto. P. Nimirum, quod per ſe patet, vt dormire detur cæteris. Si ſolus fueris, da fræna rhonchis. Quanquam ita pacatè, ac ſine ſonitu corpus ſomno reficere, vt id nemo ſentiat, eſt commendatione dignum.

T. In ſingulos menſes haſce leges recitando iteranto.

ANNO

ANNOTATIONES.

AVT COLAPHIS CAPVT TVVM) *Non eſſe idem colaphum, quod alapa, quódque Gallis* vn ſoufflet, vne iouee, *cum videlicet faciem alicuius explicata manu cædimus, ſed eſſe ictum qui pugno in caput incutitur, teſtimonia Plauti & Terentij confirmant: extra quos neſcio, num antiquorum quiſpiam hoc nomine vſus reperiatur. Ergo ille Rud. Verbum adde vnum, iam in cerebro colaphos abſtrudam tuo. Ita validè, inquit, pugnis contūdam caput tuum, vt ad cerebrum penetrent, vt oſſa tibi comminuantur. Et Perſa. Dij deaq; te omnes perdant. Niſi te hodie, ſi prehendero, defigam in terram colaphis. Hic autem Adelph. Præterea colaphis tuber eſt totum caput. Colaphi igitur.* des coups de poing. IN QVAM QVASVE HACTENVS COMMISIT) *In legem ſeu contra legem committere, ornatè dictum. Apud Tullium iſta quoque idem valentia inuenias. Diſcedere à lege, legem conuellere: & maiore quadam emphaſi, perfringere, perrumpere, cōculcare legem: Plaut. Pſeud. & Perſa legirupas, & violationem legum in Rud. legirupionem vocat.* OMNES PROFANÆ, IMPVDICÆ, STVLTÆ) *Si vellemus interdum imperare ſenſibus noſtris, & coercere proteruam illam videndi audiendíque cupiditatem, non tam variarum obſcœnarúmque voluptatum illecebroſæ imagines, tāquam patentibus portis, apertiſque feneſtris incurrentes pulſarent animos noſtros, quibuſcum deinde magnum certamē nobis, & difficilis ad quietum ſedatúmque ſtatum reuerſio. Sapientiſſimus numerari debet, qui ſenſus omnes ſub poteſtatem coëgit.* INSIDET ASELLO) *Habent picturas ſuas, quibus earum vis & natura declaretur virtutes, habent etiam vitia & peccata ſua. Sed quo pacto te-*

Digitized by Google

mulentia, & ventris atque gulæ ſtudium aptius depin-gantur, quam vt hîc depicta ſunt, equidem non video. Quomodo pictores & Rhetores antiqui imaginem Iuſti-tiæ depingerent, Gellius libr. 14. cap. 4. CVM VENTRE COLLATIVO) *Plaut. Curcul. Quis hic eſt homo cũ col-latiuo ventre, atque oculis herbeis? Feſtus interpretatur, ventrem magnum & turgidum, ita vocatum à Plauto, quòd in eum omnia edulia congerantur. Notari poteſt hoc eodem prouerbio homo prodigus, vorax, omnia abli-guriens & inſatiabilis.* PLACET HOC TIBI?) *Cum in manifeſtiſſima culpa aliquem deprehenderant, & qui factum ſuum tueri poſſe nulla ratione videretur, ſic eum interrogabant: placet hoc tibi? Thais Chæream le-uiter obiurgans: ſatin' hoc tibi placet? Vide Muret. cap. 8. lib. 15.* COETVS CELEBRANTO) *Peculiare verbum auctoribus, de ſeditioſa coitione. Liuius. Cœtus nocturni plebis ſuſpecti patribus. Sueton. in Iulio, cap. 16. Senatus ob eundem cœtum feſtinatò coactus. Et 24. Ac ne quinqui cœtus recenſionis cauſſa moueri poſſint, Se-neca declamat. 3. Qui cœtum fecerit, capitale ſit. Sæpius igitur in reprehenſione poſitum legas.* SALVTIFERAM SO CRVCIS NOTAM) *Muret. hymno in S. Crucem.*

Crux hoſtes hominum ſola procul fugat.
Crux ſola inſidiis munit ab omnibus.
Aduerſa intrepidus deſpiciat licet,
Cuius ſpes cruce nititur.

Cacodæmonem quidem hoc ſignum peſſimè odiſſe & a-uerſari, indicat illud vulgare Germanorum, quo ſignifi-cant aliquem à re quapiam mirificè alienum. Er fleucht die Kirch vvie der Teuffel das Creuck. ALIVM DEIICIVNTO) *Dictu eſt incredibile, quanta verborum locutionúmque paupertate laborent, qui ſe la-tinitatis alumnos profitentur, cùm in aliis nimium mul-tis, tum hac in re naturali ſanè & omnium communi*

Digitized by Google

ciū opus eſt, quod ſæpius eſt, exprimēda. Tū nihil audias, præter iſta ſordidiſſima: habeo ſedem, fluxum, non potui habere ſedem, beneficium ventris, curre citò, &c. Diſcamus igitur à magnis ſcriptoribus & verecundè ſimul, & politè eam rem efferre. Cicero, naturæ parere. Salluſt. Purgare aluum, ire ad requiſita naturæ: quod paulò lepidius ſuóque more Plaut. Curcul. ire quo ſaturi ſolent. Xenophon. ἐπὶ τὰ ἀναγκαῖα ἀποχωρεῖν. 1. de vita Cyri. Ibid. ἀπιέναι γαστρὸς ἕνεκεν. Ad neceſſaria ſecedere, ventris cauſſa de medio abire. Cornelius Celſus medicorum Cicero, aluum deiicere: ſiquidem, vt Seruius ait, aluus eſt in quam ſordes defluunt. Verùm qui Celſum legerunt, multa in hoc genere elegantiæ, & pudoris plena obſeruare potuerunt. Eius enim ſunt, (quo exemplis res fiat apertior) aluus aſtricta, reſoluta, fuſa, citata, nigra, varia, venter liquidus, ſuppreſſus. Idem ſic loqui conſueuit. Quem frequenter citata aluus exercet. Quoties aluus conſtiterit. Cui frequens deiectio accidit. Aluus redditur. Venter nihil reddit. Venter per ſe excernit. Deiectionibus laborare. Purgatione aluum ſollicitare. Aluum firmare. Cic. epiſt. 26. lib. 7. Tanta me διάῤῥοια arripuit, vt hodie primum videatur cœpiſſe conſiſtere. Notandum eſt etiam, quibus formis idem eloquantur probati auctores, cum de beſtiis ſermo eſt. Plin. lib. 8. cap. 15. de bonaſo, reddere fimum. De Ibi eodem libro. Per eam partem ſe proluens, qua reddi ciborum onera maximè ſalubre eſt. Arnob. lib. 2. aduerſus gentes. Superfluas fœditates inferioribus egerunt abiiciúntque poſticis. Et nos cibo ſuſtentamur & potu, & quod natura iam reſpuit, pro eoſdem effundimus tramites.

***

PRO

PROGYMNASMA SEXTVM.

Salutatio matutina, ientaculum.

PAEDAGOGVS, CALLISTVLVS, & HYACINTHVS pueri, PATER, MATER, COQVA.

PAEDAGOGVS. O Calliſtule, itáne tardus in induendis caligulis tuis? C. Præceptor, dum feſtino, conuerſa eſt ſutura in latus tibiæ: iamque nec progredi poſſunt trahendo, nec regredi: vſque adeo fixè adhæreſcunt. P. Sine, ego à pede detractas, denuo inducam. Induxi, bene habet. Porrige calceolos Hyacinthe. H. Apertóſne, an cum obſtragulo? P. Apertos, cum zonula. Nunc thoracem ſimplum cape. Tu, Hyacinthe, ligulis aſtringe thoraci caligas fraterculi: fac nodos laxos, non anguſtos. H. Prô, iſtæ ligulæ ſunt exarmatæ propemodum omnes. P. Ementur nouæ: nunc vt potes. Pecte modò capillum Calliſtule: hem tibi pectinem. C. Hoi hei. P. Quid eſt quod ſic clamas? C. Crines nimium ſunt cõuoluti & implicati: dolorem mihi facio dum pecto. P. Radiis maioribus vtere. Citò faciem manúſque abluite. H. Factum. P. Deſcendamus in hypocauſtum. Vbi intrauerimus, ſalutabitis parentes & ſorores paruulas, iis verbis & geſtibus, quibus à me edocti eſtis. C. Salue pater optime. H. Tu quoque mater amantiſſima ſalueto. C. Salutem vobis precamur ſororculæ noſtræ dulciſſimæ. PA. Deus fortunet nobis omnibus hunc diem, mihíque, coniugíque

Digitized by Google

iugíque meæ ſeruaſſit communes liberos. M.Placidóne ſomno defuncti eſtis? H.Placido.C.Ego haud quaquam,ô mater:ſæpius enim euigilaui. M. Miſeram me, quod verbum audio?euigilaſti? accede ad me propius. Quare euigilaſti, mi Calliſtule.C:Caput dolebam, & etiamnum dolor manet. M. Multúſne:C.Aliquantus. M. Vnde hic dolor? de vento? at in cubiculo nulli venti. De frigore? at æſtate noua,vt nunc,frigus vrit neminem.C.Quod ſuſpicor, inde, quia me herì tecum cœna abſtinere voluiſti. M. ô factum malè. heus Euphroſyna. E. Quid me vult domina?M. Ambobus offam coque. Quam citiſsimè poterit, tam hoc cedere ad factum cupio, E. è quo? M. è vino. Immiſce crocum, & puluiſculum nucis aromaticæ, quantum iudicabis immiſcendum : turundis verò panis ſimilacei patinam imple, quibus ius feruens ſuperfundes. E. Teneo. Nunquid aliud? M. aliud? etiam. da vtrique nihilominus collyram ſuam. E. Curabitur. M. At maturè. E. Intelligo. Sed nunquid adhuc imperas? M. Nihil. PAE. Interea tantiſper cum libellis colloquimini, dum ientaculum inferatur.H.Licet.

ANNOTATIONES.

IENTACVLVM) *Ientaculum eſt primus cibus, quo ieiunium ſoluitur, vnde etiam nuncupätur. Sic Iſid. Sed pueris etiam merēdam dare mos eſt. Hæc inde dicitur, quod iis qui merèbant ære, hoc eſt, mercenariis dabantur. Calphurnius, ſeræ cum venerit hora merendæ. Nam antequam labore mitterentur à Domino, ſeu conductore eam accipiebant.* COQVA) *Quia focum colit & culinaria eſt ancilla hæc, poterit etiã appellari Focaria. Nã*

μαγε

Digitized by Google

μαγειρίσσας D. Hieron. Focarias latinè reddidit. Turneb. lib. 8. cap. 9. APERTOS NE, AN CVM OBSTRAGVLO? De ſouliers decoupez ou legers. *Prioris forma utiles ſunt pedibus ſudantibus, eorúmque vſus perfrequens olim Germanis.* NODOS LAXOS) Faictes les ſans aucun nœud. SVNT EXARMATÆ) Ne ſont point ferrez. CAPVT DOLEBAM) *Præcipua, & nobiliſſima, adeóque prima humani corporis pars caput eſt. Hinc tam multiplex præterea ei voci ſubiecta vis. Eſt enim cuiuſque rei origo, primaria negotij aut rei cuiuſpiam pars, ac ſumma exiſtimatio, ſtatus ſiue conditio, diſcrimen vitæ, ſeu ipſa ſalus, cauſſa, fons, auctor rei.* O FACTVM MALE) *Contrarium eſt, ô factum bene. De quibus elegantiis diſputatum annotat. quadam volum. primo, in progym. viceſimum.* TVRVNDIS VERO) *Turunda dicta eſt à terendo, & ſubauditur offa. Eſt inquam propriè offa oblonga aliquando, interdum teres, nonnunquam paſtillorum modo conformata, ad anſeres, gallinas, aliáque altilia farcienda & ſaginanda. Turundarum & offarum meminerunt ſæpius ſcriptores ruſtici. Vocat etiam turundas Marcellus medicus, quos Græci βαλάνους, qui ad aluum duriorem citandam ſedi ſupponuntur. Hoc loco pro eo vſurpata eſt locutio, quod Galli* vn morceau de paſte, vn appaſt.

COR

CORPORIS HONESTATES.

PROGYMNASMA SEPTIMVM.

Oculorum moderatio, & affectiones.

PATER, FILIVS.

PATER. Quid cauſſæ fili, quod tu iam extabeſcente die veſpertinus domum repetis? hoc mihi quæſitum velim expedias. F. Paucis dabo quamobrem. Didaſcalus nos vltra tempus conſuetum in gymnaſio retinuit. P. Retinuit? quid ais? F. quod res eſt. P. miratur animus meus. Non incidiſti dum redis in nugiuendum aliquem (celebrantur enim nundinæ iam) aut in iurgiis ſeſe laceſſentes, aut in aliquid demum ineptiarum huiuſmodi? Ibi ſi fortè ſubſtitiſſes, vt puerorum natura eſt, & oculis auribuſque morigeratus eſſes. F. Perpetuaui ambulationem è ſchola vſque in ædes noſtras. P. Quare tandem præter conſuetudinem vos detinuit? F. Præcepta quædam morum ciuilium recentiſſimè tradita à nobis repoſcit. P. Quæ? F. De oculis regendis, ſiue de aſpectu formando. P. Examinauit te? F. me quidem non, ſed alios. P. Quid ſi, quoniam vacuus nunc

nunc ſum ad audiendum, ego præſtem me hypodidaſcalum, ſiue vicarium, ne tu non interrogatus abeas? Eſne ad reſpondendum comparatus? F. Sum. P. Quales condecet eſſe oculos? F. Cum imago animi, & tacitus quidam ſermo ſtatuatur vultus, & indices eiuſdem atque interpretes ſint oculi, per quos ille rectè affectus, ſedatus ac bene compoſitus, aut motione aliqua turbulenta agitatus apparet, quales in vtramque partem haberi volumus, tales ipſo aſpectu gerere nos debemus. P. Quonam modo? F. Torua lumina, acritérque intuentia iracundiam indicant. Eorum eſt etiam toruis oculis aſpicere, quos obtinet atque inceſſit mala ſuſpicio, quíque inſidias, fraudes, dolos machinantur. P. Si nunc toruo te lumine obirem, putaréſne vehementer ſuccenſere me tibi, eieciſſéque animum erga te patris? F. haud quaquam. P. Eſt ergò ad tempus quædam toruitas ſimulata. F. quis hoc neget? P. Dic quæ deinceps dicenda. F. Ne ſint immobiles, inconniuentes, affixíque penitus ei rei in quam intuentur: ne volubiles admodum atque lubrici: ne nimiùm aperti, immoderatéque diducti. Primum illud attonitis, alterum inſanis ac furentibus, tertium ſtolidis relinquendum affirmabat. P. Bene hæc illi diſtributa ſunt, & verum, atque ita vti res eſt, dixit. F. Palpebris ſubinde conniuentes oculi inconſtantem, innuentes, loquaces; ac ludibundi mentem parum pudicam arguunt. Qui alterutro lumine clauſo, inſtar luſorum aſpiciunt, ad ſcopum arcubus iaculantes, & fabros amuſſi, ſeu rubrica trabes dimetientes imitari videntur. P. Pulchra, & viris quoque, nedum adoleſcentulis tradenda morum inſtituta. F. Monuit inſuper, ne intētis in eorum faciem
ocu

oculis fixi hæreremus, néve in eoſdem identidem coniiceremus, quibuſcum ſermonem copularemus: potiſſimùm ſi viri graues, & honorati eſſent: impriméque ſi fœminæ, & puellæ ore floridulo nitentes, vt ille ait. Hoc indecorum, impudens, libidinoſum exiſtimari: nec difficilè illud conſequi poſſe quod ait Terent. captus eſt, habet. Proferebat item hoc ex poëta quodam antiquo: Si neſcis, oculi ſunt in amore duces: & aliud ex Propheta: Oculus meus deprædatus eſt animam meam. P. Compertiſſima locutus eſt. Nam ſi Dauid Rex in Vriæ coniugem aſpectu non incidiſſet, non eam concupiſſet; ſi non concupiſſet, non cum ea corpus commiſcuiſſet: non maritum morti obieciſſet, non, inquam, duobus ſe nefandis ſceleribus deuinxiſſet. F. Ne etiam ſemiclauſis oculis, niſi neceſſitas aliquando exigeret, quidpiam aſpiceremus. P. Prudenter. De ſuperciliis nihil? F. immò aliquid. P. Nempe. F. Superciliis nos negare & annuere: his declarari faſtum & arrogantiam. Proinde iactari prouerbium: attollere ſupercilium, cùm hoc vitium ſignificatur: contrarium eſſe, ponere ſupercilium. Ne attolleremus igitur: ne in oculos deprimeremus: ne contraheremus; in quas ſeſe conſuetudines vitioſiſſimas ſubnixè ambulantes ac ſuperbi, improba machinantes ac faſtidioſi, aliena aſpernantes & contemnentes adduxerunt. P. Quoniam idem ille vir latinam linguam vos docet aſſiduò, num aliud diſſeruit, quod ad oculos pertineret? F. Quaſdam eorũ affectiones naturales expoſuit, vnde quidam nuncuparentur luſcioſi, ſeu luſcitioſi, qui propter caligantes oculos aut rem ipſis, aut ipſos rei intuendæ propius admouere cogerentur. Strabones ſeu ſtrabi, qui eſſent oculis di-

Digitized by Google

ſtortis ſiue detortis. Ocellæ ſiue lucinij, quorum eſſent minuti paruique oculi, ſiue ocelli potius. Pæti, qui venuſtè ac leuiter obliquatos ſeu declinatos haberent. P. Vt tu videlicet. F. Ita pater. Exophthalmi, quibus multùm prominerent: qui proinde luminibus facilius caperentur. Cœlophthalmi, quibus multùm recederent, ſeu profundiores, & conditi eſſent. Cœſij, quaſi cœlij, quibus cœrulei. Lippi, quibus humorem exſudarent, ſempérque plorarent, vt potatoribus. Item oculorum angulos appellari hirquos: eſſe in iis albumen ſiue albuginem, pupillam ſeu pupulam, & alia nonnulla, quæ melius nominare didiciſſent, qui tractarent artem medicam. Pelliculam qua operirentur dici palpebram, ex cuius crepidine pilos enaſcentes nomen habere cilia. Intercilium dici ſpatium inter ſupercilia, vbi naſus inciperet. Conſpicilia ſiue ſpecilla eſſe illa vitra coriaceis, oſſeis, æneis, argenteiſve circulis inſerta, quibus propter hebetatam oculorum aciem ſenecta ætate homines maximè vterentur. Poſtremò ſcriptoribus oculos appellari noctuinos, herbeos, lynceos, aquilinos. Emiſſitios Plautum vocare, qui huc illuc curioſè vagarentur. Nictare eſſe crebrò conniuere, inde nictus. Ac pleriſque vt id facere non ceſſent naturale eſſe, eóſque videri pauidiores. P. Ob diligentiam, cuius egregium ſpecimen dediſti in præſens (ita mihi ſuperſtes ſis) emam tibi quæ vis? F. Nihil aliud niſi libros volo. P. Da igitur mihi ſcriptum catalogum. F. Dabo cras. P. Atque audin' etiam? F. Ecce. P. Eos nomina, qui apud Bibliopolam hunc noſtrum inueniri poterunt: Nam Pariſios, aut Lugdunum, aut Antuerpiam emptum libros mittere, non eſt voluntas nunc quidem. F. Ne

tibi

Digitized by Google

tibi iſtuc ſollicitudini ſit, mi pater. Non tamen exiguè ſumptum præbebis, ſed te mihi largum dabis. P. largiſſimum.

ANNOTATIONES.

GRAVE *& ingens malum cæcitas, de quo vide Rhodigin. lib. 3. cap. 28. magnum verò & excellens bonum viſus, ſiue oculi. Parua quidem pars in corpore noſtro, ſed omnium partium principatum obtinens, & ſenſus longè chariſſimus. Cùm enim natura trahamur ad cupiditatem ſcientiæ, ideo ſenſus diligimus, quandoquidem per eos veluti miniſtros rerum intelligentias accipimus. Atqui in hoc ipſo munere viſus cæteris præſtat, quẽ plures rerũ differentias ingerere animis, & ob hãc cauſſam omnibus chariorem eſſe, in 1. de Sapientia confirmat Ariſtoteles. Quocirca in magni quoque amoris ſignificatione oculorum fit mentio: cum teſtamur nos aliquem amare vt oculos noſtros, & oculitus amare, &c. Hebræi ad exprimendum ardentem & omnino ſingularẽ quendam amorem duobus loquendi modis vtuntur. Dicunt quippe, ſe cupere alicui animam ſuã, & oculos ſuos tradere. Vtrumque adhibuit Apoſtolus: illum ad Theſſalon. 1. cap. 2. hunc ad Galat. cap. 4. Ac priori quidem locutioni ſimile quiddã Tibullus. Proprios ego tecum (Sit modo fas) annos contribuiſſe velim. Et Plaut. Quam ſi intelligam vita deficere, iam ipſe vitam meam tibi dilargiar. Germani quoque hoc ipſum ſatis ἐμφατικῶς,* das Herk mit einem theylen. *Ad verbum. Cor ſuum cum aliquo partiri. Dimidiatum cor ſuum alicui donare. Et quoniam homo eſt paruus quidam mundus, quod in illo magno ſunt ſol & luna, hoc in iſto puſillo oculi: ipſi quoque in ſublimi fulgentes, & tanquam ſpeculatores quidam conſtituti: quorum, vt medici docent, admirabilis,*

Digitized by Google

& difficillimos habẽs explicatus eſt cõpoſitio, atque ſubtilitas. De his multa Plin. lib. 11. cap. 37. Rhodigin. lib. 3. cap. 28, & lib. 13. cap. 19. TAM VESPERTINVS) Horat. Epod. Ode 16. Nec veſpertinus circum gemit vrſus ouile, Et ſat. 6. lib. 1. Fallacem circum veſpertinúſque pererro, Sæpe forum. Virgil. Æneid. 8. Nec minus Æneas ſe matutinus agebat. Sic Propert. matutinus ſpeculator, Talia apud hos alióſque poëtas ſunt, nocturnus pro noctu, ſerus pro ſerò: nomina videlicet adiectiua pro aduerbiis, exemplo Græcorum. Loqui autem nos more poëtarum aliquando quid prohibet? EGO PRÆSTEM ME HYPODIDASCALVM) Non erit etiam contemnendum, vt parentes ipſi, cum è ſcholis filij redierunt, pædagogorum perſonam aſſumentes, repeti ab illis ea iubeant, quæ interdiu à magiſtris didicerunt. Quod indoctum quendam patrem ſcio feciſſe, qui tanquam longè omnium, quæ ſe coram recitarentur, gnarus eſſet, reprehendebat ſæpius filium, atque eò animum illius adducebat, vt ſollicitius doctrinæ percipiendæ inſtaret, ne à patre, quem eruditum exiſtimabat, vlla ex parte reprehendi poſſet. Hæc ſunt Maphæi lib. 2. cap. 4. INDICES EIVSDEM ATQVE NVNTII) Plin. lib. 11. cap. 37. Neque vlla ex parte maiora animi indicia cunctis animantibus, ſed homini maximè, id eſt moderationis, clementiæ, miſericordiæ, odij, amoris, triſtitiæ, lætitiæ. Profectò in oculis animus inhabitat. Hos cum oſculamur, animum ipſum videmur attingere. INSTAR LVSCORVM) Errat vulgus, cum luſcum dicit, quem ſtrabum appellare conuenit. Luſcus eſt altero captus oculo. Iſtuc clariſſimè demonſtrat etiam tritiſſima parœmia: Inter cæcos luſcus eſt rex; & illud Plauti Trinum. L. Oculum tibi effodiam, ſi verbum addideris. ST. hercle quin dicam tamen. Nam ſi ſic non licet, luſcus dixero, Et

ro, Et Martial. lib. 5.

> Oculo Philænis ſemper altero plorat.
> Quo fiat iſtud quæritis modo? luſca eſt.

Plin. lib. 11. cap. 37. Ab iiſdem, inquit, qui altero lumine orbi naſcerentur, coclites vocabantur. Varro lib. 6. de ling. latinit. Ab oculo cocles, quaſi ocles dictus, qui vnum haberet oculum. Quocirca in Curcul. eſt: de Coclitum proſapia te eſſe arbitror: nam hi ſunt vnoculi. Hinc Seruius in 8. Æneid. ſcribit luſcos coclites dixiſſe antiquos: vnde & cyclopas dictos coclites, quod vnum oculum haberent. SVNT IN AMORE DVCES) Quantopere ad animum ſauciandum & inflammandum aſpectus valeat, Plutarch. Sympoſ. lib. 5. quæſt. 7. Amoris, qua nulla eſt animi affectio vehementior, principium à viſu naſcitur, ſic, id amans diffluat, & quaſi liqueſcat, cùm in id intuetur quod amat, inque vt velut tranſeat. Et paucis verſibus interiectis. Qui tangunt, qui audiunt, non perinde vulnerantur, afficiuntúrve, vt ij qui fixis oculis ſpectantur, & ſpectant. Lege cætera. ATTOLLERE SVPERCILIVM) Tollere ſupercilia non faſtus modò, vt nos docuimus, verùm etiam irati & mœrentis animi ſignum eſſe teſtimonio poëtarum probat Victor. lib. 8. cap. 1. QVASDAM EORVM AFFECTIONES NATVRALES) Tantummodo hominum oculos diuerſo colore, ceteris animalibus in ſuo cuique genere ſimiles eſſe: præterea ſoli homini oculos deprauari affirmat Plinius. Ab eorum, ſicuti aliarum quoque corporis partium vitiis quomodo impoſita fuerint Romanis veteribus cognomenta, perſequitur Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 9. PÆTI QVI VENVSTE) Eſt hoc quidem vitium, ſed eiuſmodi, quod plerunque laudi daretur, amabile, inquam, vitium, petits yeux clignez à demy. Oculos pætos Veneri, vt Mineruæ flauos tribuunt poëtæ. Rhodi-

Digitized by Google

gin. παρὰ τὸ πέτεσθαι volare, nimirū laſciuos, & ignea quadam mobilitate praeceleres, ac veluti volantes interpretatur: quod ante eum fecerat Acro. Horat. explanator, in ſatyr. 3. libr. 1.

PROGYMNASMA OCTAVVM.

Frons, nares, caput.

LILIVS, EVTROPIVS.

LILIVS. In mœſtitia te eſſe coniecto, quaſi dies ſi dicta ſit. E. vnde? amabo. L. Ex fronte, ex oculis, ex toto vultu. Illa rugis conſulcata, iſti deiecti, hic inaurata ſtatua pallidior. Explica, explana, exporrige frontem, ſuſtolle oculos, & pallorem iſtum cum rugis vltimæ decrepitæque ſenectuti reſerua. Hominem ingenio liberali cuius cor nullius maleficij conſcientia ſollicitat, frons ſerenata, miniméque contracta imprimis cohoneſtat: torua autem bobus & tauris relinquenda, quibus propter præcipuam frontis aſperitatem toruorum epitheton ſemper adiungunt poëtæ, vt item agreſtibus & crudelibus. De Polyphemo in 3. cothurnatus ille Maro.

& telo lumen terebramus acuto,
Ingens quod torua ſolum ſub fronte latebat.

Scribit præterea Feſtus, à taurorum ferocitate toruitatem appellatam. Quamobrem torui tauri, & toruæ frontes, taurorum frontes ſunt. E. Non videmus manticæ quod in tergo eſt. Sic enim comparata

rata eſt hominum natura omnium, aliena melius vt videant, & iudicent quàm ſua. Dum tu frontem meam obductam & caperatam reprehendis, ego, ſi cares, muccinium tibi commodare meditor, quo nares mucoris & pituitæ plenas emungeres. Vereor quippe, ne id pallio facias, & cubito deinde reſimum naſum tuum, quem toties corrugare, ſeu criſpare ſoles in alios, abſtergas. Aut ſi manu te emunxeris, purulentia illa veſtem calceúmque incruſtes. L. tuum tibi retine. Hem, auerſus abs te paululùm, tanquam ab inſigni viro, vt conſueui ſi quando linteolum aut amiſi, aut per obliuionem reliqui, duobus digitis me emungam, ſpurcitiémque pede ſtatim proteram. Non adeo ruſticanum hoc dices. E. *Tamen digitos* aliquo extergere neceſſe habes. Verùm aſpice ſolem: fortè ſternutabis purgabíſque cerebrum. L. pſi, pſi, pſi. E. Seruet te Deus. L. pſi. E. adhuc? quot peccata? debuiſti te aliquantum in latus conuertere, ne ita ruſticè mihi veſtem faciemque conſpueres. Cur etiam non ſignaſti os à ſternutatione? L. quo ſigno? E. ô Chriſtianum. Quo ſigno? ego arcanò dicam tibi. In quo Conſtantinus vicit Maxentium tyrannum. Iámne intelligis? ſanctæ crucis. L. Nunc dèmum intelligo. Nimis religioſus es. E. Cur mihi bene precanti non agebas gratias? quin etiam, vt ſi eſſes annis obſitus, & ego quadrimulus: tu homo veteris proſapię multarúmque imaginum, ego patrem meum nominare non poſſem, caput aperiebam. L. Reſtántne plura? E. plura. Vocem ſiue ſonum cum ſternutares ita intendebas, vt hunc murum fermè ruperis. Hoc non oportet: vti nec cohibere adeò ac reprimere impetum, quem natura affert, ſi ſanitati conſultum velimus. L. In quo te

Digitized by Google

naſus meus prætetea offendit? E. Eurum aut Fauonium aliquem videris intus alere, ita ſpiras per nares. Sibilas item, vt arguta ilex: & quod ruſticiſſimum, rhonchos trahis vigilans. Peccabas inſuper aliud. L. ſcilicet. E. In ſtrophiolum inſpiciebas cum naſum emunxiſſes. Timebas credo, ne è tuo illo præclaro cerebro ſmaragdum, ſapphirúmve eliciuiſſes. Quis te his moribus tam impolitis expoliuit? aut vbi denuo inſtituuntur, qui ſic inſtituuntur? L. Tuum verò ſacroſanctum diuinúmque caput quando eſt pexum? plumas paruulas video de puluino. Quàm mundum? Quot trieterides abierunt cum lauaſti? aut quibus tandem Coſſ. Fortè vermiculorum quoque gregem paſcis, quos pediculos vocant: etenim non fruſtra illud ſcabis toties, prurit vtique. Quid quod frequenter, vt equus, concuſſo capite capillum in frontem propendentem diſcutis? Acceſſere nos etiam tonſores quatuor oportet, qui homeros iam attingentem, & denſiſſimum tondeant. E. pecto quotidie, niſi obliuiſcar: lauo (ſi te fortè hoc delectat) quoties aut luſtrum conditur, aut acta eſt olympias: quoniam audiui (quod nec tibi reor inauditum) manus lauandas ſæpe, pedes raro, caput nunquam. L. Seruent ipſi hoc, & illoti ſordeſcant quantum libet. E. pruritum creant mihi non lendes, ſed furfures. At enim abeo hinc, ne forſitan ab iſtis ad alia maiora mutuò, & cum conuitio obiicienda veniamus, oriatúrque latum ex vna ſcintilla incendium. E. Ita facto opus eſt. L. Nunquid vis? E. Rectè.

ANNO

ANNOTATIONES.

CVM RVGIS VLTIMÆ) *Rugæ ſulci ſunt, quibus ſenum cutis exaratur. Horat. Epod. Ode 8.*

Cum ſit tibi dens ater, & rugis vetus
Frontem ſenectus exaret.

Vnde ſeniles rugæ ab Ouid. 3. Faſt. Inq; ſuo precio ruga ſenilis erat. Et alibi. Iámque meos vultus ruga ſenilis arat. Dicuntur præterea rugæ in fructibus & veſtibus. Plaut. Caſ. vſus eſt verbo rugare abſolute. Vide palliolum, vt rugat? id eſt, vt rugoſum eſt? FRONS SERENATA) *Nubes enim frontis, & nubes ſupercilij* μεταφορικῶς *appellatur ſeuerus nimis ac triſtũ vultus, ſiue cogitatione aliqua maiore, ægritudinéque perturbatus: quæ, vt nubes cœli ſplendorem ac ſerenitatem maculant. Plura Victor. lib. 16. cap. 14.* NON VIDEMVS MANTICÆ) *Catull. ad Varum.*

Nimirum idem omnes fallimur, neque eſt quiſquam,
Quem non in aliqua re videre Suffenum poſſis.
Suus cuique attributus eſt error:
Sed non videmus manticæ quod in tergo eſt.

Ad Æſopi fabellam reſpexit, quam ſic Stobæus narrat. Æſopus ait vnumquemque noſtrûm duas geſtare peras ſeu manticas, vnam à fronte, alteram à tergo. Et in illa quidem reponere ſolere peccata aliena: in hac propria. Idcirco noſtra non videmus. Horat. ſat. 3. lib. 2.

Dixerit inſanum qui me, totidem audiet, atque
Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.

Perſius ſat. 4.

Vt nemo in ſeſe tentat deſcendere? nemo:
Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo.

Plaut. Sticho.

Sed curioſi ſunt hîc quam plures mali,
Alienas res qui curant ſtudio maximo:
Quibus ipſis nulla eſt quam procurent ſua.

Digitized by Google

Addam pauca ex Cicer. Tuſcul. 3. Eſt enim proprium ſtultitiæ aliorum vitia cernere, obliuiſci ſuorum. OBDVCTAM ET CAPERATAM) *Caperare Nonio, eſt rugis frontem contrahere, & aſperare: tractum à caprorum frontibus aſperis. Plaut. Epid. Quid illud eſt, quod illi caperat frons ſeruitudine? Varro Eumenid. Quin mihi caperatam tuam frontem Strobile omittis?* MVCCINIVM TIBI) *Linteum quo excipitur naſi mucus ſic videtur nominaſſe lib. 2. Arnob. ſcriptor & antiquus, & ſanè quàm cultus. Strophiolum, & linteolum rem minus aptè ſignificant.* NVNQVID VIS) *Abituri, ne id durius facerent, nunquid vis? dicebant his cum quibus conſtitiſſent. Terent. Eunuch. Dum hæc dicit, abiit hora; rogo nunquid velit. Rectè inquit. Abeo. Hoc eſt, dico quod abeuntes ſolent, ſignifico me abire. Et, Rectè, id eſt nihil. Sic Donat. in eum locum.*

PROGYMNASMA NONVM.

Malæ, os, labra, dentes, vultus.

GENESIVS, LEONTIVS, PARMENIVS.

GENESIVS. Purpuriſſimum, ceruſſam, ſtibium, quibus mulierculæ ad deformitatem tegendam, & ad pulchritudinis laudem aucupandam genas & ſupercilia pingere, fucaréque interdum ſolent, ecquid vllo modo adoleſcenti probo ingenuó

ingenuóque adhibenda putatis? L. Dicam quod Parmenius quoque approbet. Non adhibebit, niſi fœminam ſe quam marem natum eſſe malit. P. Mihi iam lanugo malas veſtit, hunc fucum optabilem iudico. Quin ne mulieres quidem paulò grauiores iſtis pigmentis vnguentíſque vtuntur. Ac tum bene olet fœmina, ait Cicero, ni fallor, cùm nihil olet. G. Tenebam duo dicta ad argumentum veſtrum peridonea, quæ animo exciderunt: alterum Pythiadis filiæ Ariſtotelis: alterum Catonis Cenſorij. L. Pythiadis hoc fuit. Interrogata quis color eſſet pulcherrimus, reſpondit: qui in adoleſcentibus ingenuis ex pudore naſceretur. P. Occurrit mihi Catonis. Dicebat ſibi magis placere iuuenes, qui erubeſcerent, quam qui palleſcerent: quod rubor notaret probam indolem, pallor non item. G. mihi verò tertium in mentem venit, duobus his minimè alienum. Diogenis Cynici. Is adoleſcenti cuidam erubeſcenti, atque ob id perturbato: bono animo eſto, inquit, fili, iſtiuſmodi eſt virtutis color. Videtis iam quemadmodum iſti malas iuueniles colorari velint: natiuo ſcilicet ac liberali colore, quem pudor & verecundia, quæ ſunt propria huius ætatis ornamenta, generare conſueuerunt. Eum niſi fœminæ quoque habuerint, in ipſa forma tum naturali, tum commentitia ſunt deformiſſimæ. P. Os quo pacto rectè componitur? G. Si labra leniter ſeſe contingant, neque conſtringantur, neque hiatu diſiungantur, ne dentes appareant: vtrumque turpitudine non vacat. Nec decorum eſt roſtellum formare, vt qui poppyſmum edunt. Sunt qui per diem os aliquoties eluunt. Scire licet hoc à magiſtris me-

rum

rum vituperari. Manè autem ſi id fiat pura & frigida, quia ſalutare eſt, laudatur. Cùm oſcitamus, & corpus auertere à præſentibus non poſſumus, linteolo aut vola os cruce ſignatum obtegere iubemur. L. De labris diſplicet ſanè, quod interdum in te Parmeni obſeruo. P. Quid obſeruas? L. Supernis dentibus mordes inferius, & infernis ſuperius. Vtrumuis faciunt qui excandeſcunt, quique minantur. Quid quod etiam lingua eiecta circumlambis nonnunquam labia? hoc (ſit venia dicto) feles & canes ſolent, vbi quippiam comederunt. P. Per imprudentiam factum eſt, ſi factum eſt. L. Non ſunt etiam porrigenda labra, nec adducenda. Nec edendus ore ſtrepitus aut ſibilus, aliúdve ſignum, cum vel admiramur, vel ludibrio quippiam habemus. G. Dentes tui, Parmeni, ſunt nigri. P. Sūt certè. At qua ratione albos reddam? G. puluiſculum ex pharmacopoliis audio puellas petere. Quod mihi cùm vanum, tum delirum videtur eſſe, vt dicam cum Lucretio. At tu has noli imitari: nec ſale aut alumine in hanc rem vtere, quoniam gingiuæ læduntur, alium modum quære. Aſpexi etiam te ad illos purgandos cultello vti: hoc perniciosum credas. Audiendus hîc nobis Martialis de dentiſcalpio. P. Quid is? G.

Lentiſcum melius: ſed ſi tibi frondea cuſpis
Defuerit, dentes penna leuare poteſt.

Nec vnguibus, nec mantili adhibito extrahere ciuile eſt, ſi quid inhæſit. L. De vultu adde vnum verbum. G. ne ſit triſtis, aſper, tetricus, ſed hilaris, placidus, iucundus quantum naturæ noſtræ imperare poterimus: nam ab animo vultus fingitur. Ita tamen lætus vt habitus oris honeſtus retineatur. Nec ſæpe commutetur, quo nos inconſtantiæ ſuſpicione exſoluamus.

Digitized by Google

ſoluamus. L. Tu nobis hodie Pręceptor quidam fuiſti: oratio tua egregiè nobis probatur.

ANNOTATIONES.

PVRPVRISSVM, CERVSSAM, STIBIVM) *Nimiam ſeſe ornandi diligentiam, & immodicum formæ conciliandæ ſtudium, odorum, pigmentorúmq; delicias vituperauit etiam in ſua Propert. Tãtum abeſt, vt in muliere honeſta ac pudica luxus ille meretricius probandus videatur. Et præterea Terent. Heaut. vbi Cteſipho non abſque ſtomacho.*

Non cogitas hinc longius abeſſe, & noſti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt.

Apud Sybaritas gentem effœminatiſſimam, Plutarchus in Conuiuio ſeptem ſapientum, & Athenæus lib. 12. legem fuiſſe tradiderunt, vt anno priore mulieres inuitarentur, ſi quas conuiuio, aut ſacrificio publico adeſſe vellent. Totum nempe ſpatium illud ad ſeſe per otium veſtibus & auro ornandas ipſis concedebatur. Sed Plautum audiamus Pœnulo.

Pulchrum ornatum turpes mores peius cœno colliunnt.
Lepidi mores turpem ornatum facilè factis comprobant.

IAM LANVGO MALAS VESTIT) *Lucret. lib. 5.*

Tum demum pueris æuo florente iuuentus
Occipit, & molli veſtit lanugine malas.

Virgil. 8. Æneid. Tum mihi prima genas veſtibat flore iuuenta. Lanuginem vocat florem, eandem eodem libro veſtem. Aurea cæſaries ollis, atque aurea veſtis. Ita Lucret. lib. 5. & impubem molli pubeſcere veſte: ſtatimq; ſequente, mollem barbam. Et pariter mollem malis demittere barbam. Ex quo veſticeps, qui eſt pubes, & inueſticeps impubes, inueſtis, planè imberbis. Nonius. Inueſtes dicuntur impuberes, quibus propter teneram ætatem

nulla

nulla pars corporis pilat. Sed melius intelligi poteſt inveſtes appellatos, quaſi in Veſta, id eſt, in pudicitia & caſtitate. BENE OLET FOEMINA) *Cic. ad Att. epiſt. 1. lib. 2. Quanquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi, atque incompta viſa ſunt: ſed tamen erant ornata hoc ipſo quod ornamenta neglexerant: & vt mulieres, ideo bene olere, quia nihil olebant, videbantur. Et in Orat. Vt mulieres eſſe dicuntur nonnullæ inornatæ, quas idipſum deceat: ſic hæc ſubtilis oratio etiam incomptæ delectat. Plaut. Moſtell. Æcaſtor, mulier rectè olet, vbi mihi olet. Similis ſent. Varronis, quam profert Macrob. lib. 3. Saturnal. Bellaria ea maximè ſunt mellita, quæ mellita non ſunt.* POPPYSMVM) *poppyſma & poppyſmus (vtrumque enim dicitur) eſt acutus ille ſonus, qui labris compreſſis editur. Etiam eſt blandus ille ſonitus, quem equorum domitores & magiſtri, equos leniter manu attrectantes edunt. Virgil. Æneid. 12.*

Circumſtant properi aurigæ: manibuſq; laceſſunt
Pectora plauſa cauis, & colla comantia pectunt.

PROGYMNASMA
DECIMVM.

Ceruix, humeri, brachia, manus, vngues, auricula.

MAGISTER, PETRONIVS, SVLPITIVS diſcipuli.

MAGISTER. O Petroni Petroni, quam contumax puer es? Sæpicule te docui, ne antrorſum ceruicem inflecteres, néve reſupinares, néue in dextrum, néve

néve in ſiniſtrum latus inclinares, ſed molliter erectam ſuſtineres. Tu nihilominus in his omnibus offendere non dubitas. Si neceſſitudo aliqua poſtulet, nō interdixerim, quin eam in vtramuis partem, atque etiam antrorſum retrorſumque intorqueas. P. Conſuetudo hoc facit: conſuetudinis magna eſt vis. M. Si ego è diuerſo in conſuetudinem venero te pro iſtis ſolœciſmis aſſiduò pulſandi, non facilè abſtrahar ab hac conſuetudine. Súmne planiloquus? paucíſne rem ipſam attigi? ſcapulas quoque, vt ſi te pedes morderent, crebrius agitas, & adducis. Tu Sulpiti, cur ita fœdè commoues humeros? tene quietos & æquales, ne, tanquam in trutinam eos impoſueris, nunc iſtum attollas, nunc alterum demittas. Niſi vitium emendas, emendaberis. Ex more tandem fit ob diuturnitatem natura: & quas illa corpori prauitates ac diſtortiones non dedit, eas conſuetudo peſſima conciliat. Dum fingi ac flecti poteſtis, fingam & flectam vos. S. non aliud habeo dicere ad excuſandum, quam quod dixit Petronius: non fit voluntate & conſilio: ſed mera aſſuetudine, & per imprudentiam. M. Itaque non aliud viciſſim tibi, quàm illi reſponderim. Quod verò nunc anſatus incedis: nunc brachia in tergum reiicis, noſtin' quos referas? S. quos? P. In illo oſtentatores: in hoc fures, qui manus ponè reuincti, ad furcam educuntur Portares ante pectus. hem pigritiam. Credíſne etiam decere manus inter ſe fricare? S. Egóne iſtuc? M. Vno die vel centies. Eaſdem pectinatim inter ſe complicare triſtitiæ indicium eſt. Quò autem illæ proferentur, eodem oculos ſeſe intendere conuenit. Prô ſcelus, quam longi, quam lutulenti vngues? opportunè cultellus calamarius

in ma

Digitized by Google

in manu eſt:iam præſecabo vobis iſtos pulchellos vnguiculos tam leniter quidem, vt præ dolore clamorem ingeminetis.S.A Præceptor,da veniam,ipſi præſecabimus domi. P. Ego præmordere ſoleo. M. honeſtius præſecantur: quamquam diligentes attentíque ſtudioſi non aduertentes id faciunt quod tu. Vnde ſi quid cum cura & diligentia ſcriptum indicare volumus, demorſos vngues ſapere dicimus. Atat, etiam auriculæ ſordibus onuſtæ ſunt. O immundos. Purgate quamprimum, aut in ludum ne redite. P. Purgabimus. M. Sed eſt inſuper paucis quod vos monitos voluerim. S. quidnam iſtuc eſt? M. In aperiendis partibus, quas natura contexit atque abdidit, videte dum neceſſitati paretis, vt id quàm occultiſſimè faciatis, ne quid indecorè ac parum modeſtè, quamuis neminem viſurum ſciatis. Honeſtas enim etiam ſine teſte diligenda & cuſtodienda eſt. Hoc moneo, quod negligentes vos hac in re deprehenderim. P. & S. ad hunc lapidem deinceps non offendemus.

ANNOTATIONES.

IN HIS OMNIBVS OFFENDERE) *Quintuplici notione reperitur verubm offendere. Eſt etenim lædere, cuius exempla ſunt notiſſima. Item reperire ep.14. lib. 5. Tam miſero tempore nihil noui conſilij cœpiſſem, niſi in reditu meo nihilo meliores res domeſticas, quam Rempub. offendiſſem. Et incidere. 2. de Inuent. Quod ſi in cæteris quoque ſtudiis à multis eligere homines commodiſſimum quódque, quā ſe vni alicui certo vellent addicere: minus in arrogantiam offenderēt. Et peccare, vel aliquid committere vnde exiſtimationis, honoris, beneuolen*

uolen

uolentiaque iactura fiat. epiſt. 18. lib. 2. Si dignum ſe maioribus ſuis præbuerit, vt ſpero & opto, tua laus ex aliqua parte fuerit: ſin quid offenderit, ſibi totum, nihil tibi offenderit. Ad Att. ep. 4. lib. 10. cùmque perturbatū, quod intelligeret ſe apud ipſam plebē offendiſſe de ærario. Patiendi vim habet epiſt. 14. lib. 5. Ex quibus aut in altera mihi velim, ſi potes, obtemperes: aut in altero non offendas, pro, offendaris. Pro Milone. Si in me aliquid offēdiſtis. Cæſar. 2. de bello ciuili. At, credo, ſi Cæſarem probatis, in me offenditis, pro offendimini. Hæc quam licuit breuiſſimè, magno cum deſiderio commodandi ſtudiis adoleſcentum ex Manut. in epiſt. 14. lib. 5. De quo viro cùm omnia præclara ſentiam, tum verò ita de Cicerone meritum iudico, vt melius nemo. CONSVETVDINIS MAGNA EST VIS) Ita ſanè in 2. Tuſcul. Cicero. Ac tanta omnino vis, vt cantetur vulgò: conſuetudo altera natura: quod eſt in 5. de finib. Græci, ἡ χρῆσις ἑτέρα φύσις. Cuius ſententiæ primus auctor Theophraſtus. Grauiſſimum eſt imperium conſuetudinis, inquit Pub. Syrus. Cic. 1. de Inuent. conſuetudo vim naturæ obtinet. Et 1. de leg. Corruptela mala conſuetudinis igniculi extinguuntur à natura dati, exoriuntúrque & confirmantur vitia contraria. VT SI TE PEDES MORDERENT) Pedes dicuntur, quos deminuto vocabulo pediculos nominamus. Ab his pedicoſi appellantur. Vt eſt illud: pedicoſus, ſqualidus, vbi me videt, caput ſcabit. pedes legit. Ioſephus Scaliger contendit, Feſtum apud quem hæc ſunt ex Titinio, pedidoſus legere debuiſſe. Profert etiam carmen Lucilij. Quod deformis ſenex, pedidoſus ac podagroſus. Plaut. Vidularia muliebri genere, & ſingulari numero extulit. Vbi quámque pedem videbat, ſuffurabatur omnes. DVM FINGI, AC FLECTI POTESTIS) Nouimus quid vſu veniat agricolis in ſtirpib⁹ a-

Digitized by Google

dultioribus: franguntur citiùs, quàm inflectuntur. Idem in ætate humana contingit. Regitur, & quamuis in partem dirigitur facillimè, dum tenera eſt: grandis & robuſta inflecti ſe non patitur. Illuſtrabunt hunc locum, quæ ſunt apud Flaccum in extrema epiſt. 2. lib. 1.

Fingit equum tenera docilem ceruice magiſter,
Ire viam, quam monſtrat eques. Venaticus ex quo
Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
Militat in ſyluis catulus. Nunc adhibe puro
Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.

NVNC ANSATVS INCEDIS) Quid ſit olla anſata, latet neminem. Cum itaque ſublatis curuatiſq; brachiis manus ad latera admouemus, anſas exprimimus. Plaut. Perſa. Sed quis hîc anſatus ambulat? Rẽ eandem declarant, quæ proximè antecedunt: ſubnixis aliis me inferam. Barbari, & in ſermone latino hoſpites, cum aliquid dicendum, quod quemadmodum dicatur, ipſi prorſus neſciunt, ita loqui conſueuerunt geſtu adhibito. Faciebat ſic: ita tenebat caput: habebat mirabile inſtrumentum, neſcio quomodo vocatur: erat quaſi, &c. Sic verba plus decem, non abſque auſcultãtium faſtidio profundunt, vbi vnum & alterum & ſuffeciſſet, & rem aliquantò melius expreſſiſſet. IAM PRAESECABO VOBIS) Vnde præſegmina. Nonius. Propriè Plaut. Aulul. præſegmina ea dici voluit, quæ vnguibus eminulis præſecantur.

Quin ipſe pridem tonſor vngues dempſerat,
Collegit, omnia abſtulit præſegmina.

QVAS NATVRA CONTEXIT ATQVE ABDIDIT) Cic. 1. Offic. Principiò, corporis noſtri magnam natura ipſa videtur habuiſſe rationem: quæ formam noſtram reliquámque figuram, in qua eſſet ſpecies honeſta, eam poſuit in promptu. Quæ partes autem corporis ad naturæ neceſſitatem datæ, aſpectum eſſent deformem habituræ,

bitura, atque turpem, eas contexit atque abdidit: & quæ ſequuntur, ad commendandum iuuentuti tum in rebus & actionibus ipſis, tum in colloquiis decorum dicta grauiſſimè. Arnobius Lactantij magiſter idem Chriſtianus, idem diſertus & elegans ſcriptor, conſidera mihi, quam venuſtè ac tectè loquatur lib. 5. contra gentes. Partes illas, quas pudor communis abſcondere, quas naturalis verecundiæ lex iubet: quas inter aures caſtas ſine venia nefas eſt, ac ſine honoribus appellare præfatis. Plin. epiſt. 24. lib. 6. circa velanda corporis vlceribus putreſcebat. AD HVNC LAPIDEM DEINCEPS) *Cic. epiſt. 20. lib. 10. Culpa enim illa, bis ad eundem, vulgari reprehēſa prouerbio eſt. Græcè ſic, δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν αἰσχρὸν ἀσκρούειν λίθον. Similia ſunt. Improbè Neptunũ accuſat, qui iterum naufragiũ facit. Et illud Horatij ad Piſones. Ridetur, chorda qui ſemper oberrat eadem.*

PROGYMNASMA VNDECIMVM.

Spuere, tuſſire, eructare, ſcreare, oſcitare, vomere.

PRVDENTIVS, STANISLAVS, ROBERTVS.

PRVDENTIVS. Non fœminis duntaxat, ſed adoleſcentibus quoque vitio vertendũ audiui à Magiſtro, crebrius expuere. Qui mihi (vt eſt homo in ſcriptis veterum diu multumque volutatus) è Xenophōte referebat: apud Perſas ſæpius ſpuere, nares emungere, eructare fuiſſe vituperationi obnoxia. Et quia hæc perrarò facerent, fuiſſe rem ipſam teſtimonium moderati eorum

victus, laborúmque quos cibi conficiendi cauſa ſuſciperent. At quidam non tanta compulſi neceſſitate, vt equidem ſuſpicor, ſed more malo prauoq́;, etiam dum ſermonem cum aliis exſequuntur, poſt tertium quodq́; verbum ſpuunt. S. Sunt humidiore cerebro. Quid illis facias? vt ſaliuam deglutiant? hoc medici non approbauerint. R. Sinamus eos ſpuere, cum illorum conſtitutio id requirit: dūmodo vrbanè, declinatione quadam corporis, nulliúſque veſtem conſpurcantes. Item, ſi quid fœdius purulentiusq́;, ac per ſcreatum eiecerint, pede illud (ne aſpicientem cum nauſea offendat) ſubitò conterentes: quanquā huiuſmodi phlegmatica ſputa qui ſudariolis excipiunt, vt omnino ne videantur, multò ſe gerunt ciuilius. P. Illud abſurdum ruſticumq́; duco, quod nonnulli tuſſiculis interpoſitis loquūtur. Afferunt profectò opinionem audientibus, ſe non habere parata quæ verbis prodant: & interea dum ita tuſſiunt, confingere aliquid, ac mentiri velle. R. In vitio ſunt iſti, quod patet. At illi magis, qui, cum natura compulerit, cū ſonitu maximo tuſſiunt: vt exaudiri poſſint è longinquo, præſentesq́; pituitoſa aſpergine contaminant. Quid autem videtur tibi, Staniſlae, de crudioribus, aut ſaturitate ebriis quibuſdam, qui ructus haud cohibent, verùm apertis faucibus fœtentem craſſumque fumum è ſtomacho aſcendentem in alios exhalant? S. Quid aliud, niſi frontem perfricuiſſe? P. Sæpius ſcreantes, & cum impetu magno, perinde vt ſi conuellere pulmones, & euomere omnia viſcera conarentur, ferre nunquam potui. R. Nihilo magis ego. P. Solent etiā pueri diſtantes, inuicem ſcreatibus ſigni ſigna dare, ſeſéque monere atque appellare quodāmodo. Hoc

modeſtiæ

Digitized by Google

modeſtiæ legibus aduerſatur. R. Quam inelegans etiam illorum mos, qui cum oſcitãt, pergunt loqui, nec loquuntur tamen, ſed tanquam muti ſemet ad loquendum videntur vrgere. Et eſt reuerà potius vlulatus ille, quàm vox dicenda. P. Adoleſcens honeſtatis ſtudioſus etiam cauebit ne frequẽter oſcitet. S. Quamobrem? P. Qui id facit, exiſtimari poteſt eorum quibuſcum verſatur cœtum colloquiúmque faſtidire, & alibi eſſe malle: Arguit deinde eadem res hominem animo & corpore otioſum atque ſegnem: occupatos enim rarò oſcitare cernimus. S. Quid vomentes? num hos perferre potes? P. Quoſdam ad vomitionem crapula, quoſdam ſtomachi imbecillitas, aut cruditas aliqua improuiſa compellit. Atque illos quidem, qui propter ingluuiem vomunt, inter porcos deceret vomere: cũ ipſi inter homines videantur quidã porci, quos ſcimus ſordibus & luto amicas eſſe animantes. Quacunque autem de cauſſa eueniat, ſecedendum eſt in latebram. Multa quippe ſunt, quæ cùm naturaliter fiant, ita demum honeſtè fiunt, ſi occultè: inhoneſtè, ſi in propatulo. R. Quomodo tu hoc nulla interpoſita dubitatione confirmas, ſic nos eidem nihil omnino refragantes, vt ἀποδέξει aſſentimur.

ANNOTATIONES.

CREBRIVS EXPVERE) *Locus eſt in 1. de vita & diſciplina Cyri: ſic enim in Bruto* κύρου παιδείαν *Cicero conuertit, eóſque libros ad Q. F. epiſt. 1. li. 1. non ad hiſtoriæ fidem, ſed ad effigiem iuſti imperij ſcriptos, & à Scipione Africano nunquam de manibus poni ſolitos confirmat. Quin ſe ipſum quoque* κύρου παιδείαν *con-*

triuiſſe legendo, totámque in imperio ſuo (quod in Cilicia adminiſtrabat) explicaſſe gloriatur epiſt. 25. lib. 9. IPSORVM CONSTITVTIO) *Complexio Ciceroni eſt verborum comprehenſio, ſeu periodus, argumenti concluſio, dilemma, confuſio quædam in verbis, & genus exornationis apud Cornificium in 4. quod Repetitionem Conuerſionémque complectitur. Habitudinem & temperamentũ corporis, conſtitutionem vocabimus eámque firmam, infirmam, bonam, malam, &c. Cic. 3. Off. Corporis firma conſtitutione, eiúsque conſtitutionis ſpe explorata, vita omnis beata (vt à Metrodoro ſcriptum eſt) continetur.* SATVRITATE EBRIVS) *Plaut. Capt. Vnde ſaturitate ſæpè ego exij ebrius. Verba ſunt Ergaſili paraſiti. Porro ebrij vocabulum vt hîc ad ſaturitatẽ, ſic ab Horatio ad fortunam belliſſimè tranſlatum eſt: Cleopatram quippe fortuna dulci ebriam dixit. Ode 37. lib. 1. Demoſthenes item Philippum ſecundis rebus ebrium. Et Philoſtratus in Herodis vita, homines diuitiis ebrios. Et Theocritus Amycũ plagis ebrium. Plaut. ebriam cœnam, pro adipali & opipara: ſic veſtis oſtro ebria legitur, quã Martial. ſimili metaphora, ſaturatam murice appellat. Lucret. in 3. Ebrius vrgeris multis miſer vndique curis. Lege cap. 6. lib. 3. apud Iuniũ, & 16. libro 5. apud Muretum.* FRONTEM PERFRICVISSE (τρίψαι μέτωπον, *Græci eodẽ ſenſu, cum nimirum ſignificãt, aliquem impudentem factum. Cic. 5. Tuſcul. de Epicuro. Cum os perfricuiſti. Reliqua Victor. lib. 8. cap. 6.* OCCVPATOS ENIM RARO OSCITARE) *Ceſſantibus planéque otioſis amica eſt oſcitatio. Quare ſi quis forte de huiuſmodi numero in turba ſui ſimiliũ oſcitauerit, mox illos alios etiã videbis oſcitare, tanquã ſigno dato admonitos. Eſt præterea ſatis notum, quid oſcitans in lingua latina ſignificet: negligentem ſcilicet ac deſidẽ.*

Vitium

Vitium appellatur oſcedo. Eodem nomine vocantur oris vlcuſcula, quas medici aphtas. DICERET VOMERE) *Vocabula vomere & euomere quàm feſtiuè ad alias res ſignificandas tranſlata ſint, docet Victor. lib. 22. capite 14.*

PROGYMNASMA DVODECIMVM.

Riſus, ſeßio, genuflexio, inceßus.

PAEDAGOGVS, COELIVS, QVINTINVS, FERDINANDVS alumni.

PAEDAGOGVS. Si tenetis pueri, quæ de morum honeſtate & elegantia adhuc præcepta vobis ſunt, bene eſt, & à me initis ſolidam & grandem gratiam. C. Tenemus vtique. P. Tu quidem citra cunctationem ſatis audacter affirmas pro omnibꝰ: videbimus quã verax fueris, cum depoſitum exegero. Q. Inter nos heſterno die repetiuimus omnia, cùm tu abeſſes. F. Si vel iam interroges me, poſſum recitare. P. Erit cum interrogabo. Nunc alia vos docebo. Ac primùm quæ in riſu cauenda. Adeſte animis. Totum corpus clamoſiſſimo, & inſulſiſſimo cachinno concuti, probro datur cuiuis ſexui, cuiuis ætati. Euge cachinnari: ni faxis, plorabis. Vicioſiſſimum eſt e-

tiam, quod quidam ridendo hinniunt. Alij os tam vaſtè diducunt, itaque dentes ſpectandos exhibent, vti canes, cum ringuntur. Adoleſcentiam verecundius ridere, ac potius tantum ſubridere pulchrum eſt: quod Platonem adhuc adoleſcentem factitaſſe inuenio: nec ridere quia cõſueuerit, ſed quia ita neceſſe ſit. Neque verò quenquam propter aliquid à ſe lepidè ac iocosè dictum ridere conuenit, ne ſemetipſum commendare quaſi facetum videatur. C. Habemus quomodo ridẽdum ſit: ſine cachinnis, ſinne hinnitu, ore clauſo, aut paulùm modeſtéq; aperto. Quando arridendum eſt? P. Qui dictis factíſue aut ſuis, aut alienis pæne omnibus arrident, ſtolidi: qui nullis vnquam, ſtupidi: qui flagitioſis & impuris, peruerſi, laſciuíque iudicantur. Q. Aliquãdo quiſpiam in ſolitudine, aut facetæ rei veniens in memóriam, aut incerta de cauſſa repentinò ridet. Quid de huiuſcemodi riſu ſentis? P. Quid ſentiam? Idem Catullo. Nam riſu inepto res ineptior nulla eſt. Et quod in monoſtichis legitur:

Γελᾷ δ᾽ ὁ μωρὸς κἄν τι μὴ γελοῖον ᾖ,
Cum cauſſa nulla, morio ridet tamen.

Si cui deſubitò, aliis præſentibus riſus eruperit, vt abhinc biduum Quintino, quid agendum? P. Vt riſum hunc inopinatum mirari deſinant cæteri, & ne quis è corona ſe derideri arbitretur, promatur cauſſa, ſi proba eſt. Si tacenda, aliquid eiuſmodi afferatur, per quod leuitatis & ineptiæ ſuſpicionem euitemus. C. Quantum intelligo, non placent tibi loquendi illa genera, riſu corruere, diffluere, emori & ſimilia. P. Non plus quam ipſi riſus intemperantes atque immodici. Non quia latina non ſint, ſed quia parum pudentia, ſeu *ὑπερβολικώτερα*. Q. Si mihi

propter

propter factũ, narrationémque aliquam de improuiſò tantus concitetur riſus, qui ſimul latera, os, venas, vultum, oculos occupet, quem quantumuis cupiẽs tenere nequeam, quid agam? P. Strophiolo aut explicata manu os tegendum ſuadeo. Quales in ſedendo quoque vos eſſe oporteat, indicabo. Æquè parum elegans & politum exiſtimo, diſtractis diuulſiſq; ſedere genibus, atque diuaricatis & diſiunctis conſiſtere tibiis. Cum ſedebitis genua, cum ſtabitis pedes coniungite, aut aliquantulum diſiunctos habete. Ne pedem dextrum ſiniſtro ſuperponite cum ſtatis: ne ciconias imitamini, quæ alteri pedi inſiſtunt: néue ita tibias componite, vt dimidiatum X ſtantes exprimatis, ſeu, ne decuſſatim ſtetis: ne tibiam ſuper tibiã ſedẽtes locate, néue pedibus ludite, néue alioqui manibus geſticulamini: hæc omnia fœda ſunt, & mẽtẽ vagam minúſque ſeria cogitantem produnt. F. Quintinum ter quater ita ſedere, vt dicebas, obſeruaui. Q. Tace tu, ne tua quoq; vitia. Nam profectò nec ſtare, ne ſedere, nec ridere ſatis aptè noſti. F. Quot maledicta? Q. Indignis ſi maledicitur, maledictũ id eſſe duco. Verùm ſi dignis dicitur, benedictum eſt, meo quidem animo. F. Carnifex quæ loquitur? P. Silentium eſto, non hîc linguis, ſed auribus vſus eſt. Indecorum porrò eſt ita ſedere, vt corpus in alterum, velut fulcrum inclines, aut ei tergum obuertas, pedémue ſic extollas, vt ſubligar appareat. Q. Scio quis hîc peccet. P. Iterum edico, ſile. De flectendis genibus hoc accipite. Vtrumque ſimul iunctim æqualitérque inflectere mulierum eſt. Hoc facere cauebitis. Religioſi & monachi verticem loco genuflexionis inclinãt, modicè curuato corpore reliquo. Vos recto corpo-

te manentes, reducto aliquantum pede ſiniſtro vtrumque poplitem medioctiter curuabitis. In hoc tamen, vt in aliis ad mores ſpectantibus, populorum regionumq; mos ſequendus, ſi cum honeſtate non pugnet. Etenim vnaquæq; natio ſuos ſibi mores laudat: alienos ac peregrinos ægrius tolerat. Atque hoc ſæculo optandum eſſet, vt quidam Germani Italiſmis, Hiſpaniſmis, Gallicíſmis parcius vterentur, & ſuum ſibi pulchrum domi haberent, quomodo aliæ nationes: patriiſque moribus & inſtitutis viuerent. C. Arbitramur te copioſum eſſe poſſe, ſi neoteriſmos iſtos velles ſigillatim recenſere. P. At nihil eſt neceſſe De inceſſu audite. Cic. 1. Offic. Cauendum autem eſt, ne aut tarditatibus vtamur in ingreſſu mollioribus, vt pomparum ferculis ſimiles eſſe videamur, aut ſuſcipiamus nimias celeritates. Quæ cum fiunt, anhelitus mouentur, vultus mutantur, ora contorquentur. Ex quibus magna ſigna ſignificatio fit, non adeſſe conſtantiam. Ineptũ item paſſus amplos facere, pedes altè attollere, cum ſonitu in terram deponere, tibias collidere, inclinare ſe inter eundum ad tibialia attrahenda, motu clunium greſſus anatum æmulari. Hæc vitabitis, & quæ præcepi paulò ante & aliâs, ea vſu exercebitis. C. Sic nos amabit veneranda Honeſtas, vt præcepta tua noſtra modeſtia vſque ſarta tecta habebimus. P. Quamuis autem in ſingulis iſtiuſmodi, ſi pecces, paruum quoddã peccatum atque leue cõmitti videatur, tamen vos cogitate, in multis ſimul atq; adeo vniuerſis prætermittendis grauiter multumq; peccari: ex compluribus enim minutis erratis conflatur quoddam ingens. Quo verò maiora ſunt, eò cautione opus eſt maiore: ſiquidem non ita

facilis

facilis eſt ſingulorum,& tam variorum multorúmque animaduerſio. Quod ſi cõtemnantur, conſuetudo naſcetur in moribus aſſiduè labendi. Iã vt impẽſæ mediocres & paruæ, ſi crebræ fuerint, paulatim & occultè magnum quoque theſaurum exhauriunt atque conſumunt: ſic iſta minima & leuiſſima delicta propter copiam ſuam quaſi furtim hominibus eximiis famam atque exiſtimationem magis magis eripiunt.

ANNOTATIONES.

RISVS) *Duæ affectiones, riſus atque fletus humanæ naturæ ſunt propria, & vſitata admodum: nec aliud in ſcholis Dialecticorum, cũ de proprietate quæritur, modi loquuntur, eſt illo tritius: homo eſt animal aptum ad ridendum. Cicer. in 2. de Orat. capita ſolum indicat, quæ de riſu diſputari poſſent: ipſe nullum diſputat.* NI FAXIS, PLORABIS) *οἰμώξεις, eris miſer. Græci quomodo cui bene cupiunt, eum iubent χαίρειν, & εὖ πράττειν, gaudere, & benè rem gerere, ita cui vel minãtur, vel malum damnúmve precantur, eum iubẽt οἰμώζειν, κλαίειν, Latini plorare, flere. Horat. ſat. vlt. lib. 1. Diſcipulorũ inter iubeo plorare cathedras. Et ſat. 1. lib. 2.*

Qui me commôrit, (melius non tangere clamo)
Flebit, & inſignis tota cantabitur vrbe.

Et Ode 5. Epod. O multa fleturum caput. Legas cenſeo Victor. lib. 13. cap. 12. AVT TARDITATIBVS VTAMVR) *Baſilij quoque præceptum epiſt. illa lõga ad Gregor. Theol. Ciceroniano huic ſimillimum, hoc eſt, καὶ τὸ βάδισμα, &c. Inceſſus eſto nec ſegnis, ne animum diſſolutum declaret: nec rurſus vehemens inſolentérque incitatus, ne conſternatos impetus animi ſignificet.* EX COMPLVRIBVS ET MINVTIS) *Heſiodus lib. 1.*

Namque

Digitized by Google

Námque ſuper paruum ſi paruum apponere cures,
Idq; frequens facias, ingens conſurget aceruus.

Plutarch. lib. de prof. virtutis ſentiendo. Non mediocre, inquit, argumentum eſt, nos in virtute progredi? ſi nullum, iam peccatum leue & exiguum putemus: ſed omnia ſtudioſè vitemus atque obſeruemus. Vt enim qui diuites ſe fore deſperant, paruos ſumptus facere pro nihilo habent: quod nihil magni futurum putant, ſi paruum paruo adiiciatur: ſpes autem ad finem propius accedens, ſimul cum diuitiis auget diuitiarum amorem. Ita in virtute, qui non dicit: quid tum poſtea? modo ſic, aliâs melius: ſed ſingulis intentus, vbi vel minimo peccato vitiũ ſe inſinuans veniæ locum dare videtur, ægrè fert & indignatur, ſatis oſtendit, ſe purum aliquid ſibi iam comparaſſe, quod inquinari nullo modo velit.

VESTITVS, SIVE HABITVS.

PROGYMNASMA DECIMVM TERTIVM.

Veſtes litteratorum.

AEMILIVS, LIBERALIS.

AEMILIVS. In hac peregrinatione mea, quæ mihi velut libera quædam legatio conceſſa eſt, cum animi cauſſa nobiliores Germaniæ ciuitates obirem ac perluſtrarem, in Academiam quandam ingreſſus ſum.

Eo

Eo ipſo die commodùm accidit, vt quindecim, facie liberali, togati omnes, & quadratis pileis capita velati adoleſcẽtes in aula Academica pulcherrimis peripetaſmatis exornata, præſentibus viris eruditis illuſtribúſque & ſtudioſorum frequentiſſima corona, artium ingenuarum, & philoſophiæ Magiſtri decernerentur. Et quia tum mos eſt de inſigni aliquo themate, quod literas literatóſue attingat, orationem haberi ab eo, cui Promotori nomen inditur, quíque Candidatis illud dignitatis vocabulum imponit, diſputabat ille de cultu literatorum, oratione longiuſcula, grauiter ſanè, compoſitè, ornatè, & copiosè, cum magna, vt apparebat, aſſenſione audientium. L. Argumentum profectò his temporibus congruens & frugiferum tractauit. Nunc enim cernimus volitare ſtudioſos militibus aliíſue profanis hominibus quàm ſimillimos. Æ. Hoc ille quoq; deplorabat, iſtamq; ſiue leuitatem, ſiue ſtultitiam, ipſa, cuius ſe alumnos profiterentur, ſapientia indigniſſimam aſſeuerabat. L. Quæſo Æmili, retinuiſtíne ſummam orationis huius? Æ. Summam? quid ſi pæne totam edidicerím? L. Quî hoc fiat ſemel audiendo, quamuis memoriæ præſtantia cum illis antiquis contendas? Æ. Amicus mihi in ea Academia, atque adeo vnus de numero illorum Magiſtrorum eſt. Is oratu meo à Doctore ac Promotore ſuo eam extorſit: mihi deinde deſcribendi copiam fecit, deſcriptam attentius ac ſæpius legi. L. Vellem placeret tibi capita ipſa apud me ediſſertare, ſi tantum eſt otioli: idque ego haud vulgaris beneficij loco ponerem. Æ. Faxo vt ſit, & hanc tibi operam dabo haud inuitus. Capitis adibo periculum dum proſim tibi, ait in Comœdia neſcio quis.

Digitized by Google

quis. L. In opaco illo frigidioréque loco ſub platano propter aquæ riuum in herba tenera conſidamus. Æ. Vt vis. Proponebat ſe de tribus dicturum. L. Audio. Æ. Primùm. Certum quoddam genus veſtium conuenire his, qui ſe ſtudiis liberalibus cõſecraſſent. L. Intelligo. Æ. Secundo loco oppugnaturum eos, qui aut nimium luxuriarentur in cultu: aut ſordibus & ſqualore delectarentur. L. Tripartita hæc propoſitio (nam ſecundũ membrum in duas diuiſum eſt partes) admodum mihi commoda & plana videtur. Quomodo igitur princeps illud caput explicabat? Æ. Oſtendebat literatos inter profanos Deóque dicatos homines (quos Eccleſiaſticos, & Religioſos contritis iam vocibus nuncuparemus) quaſi medios incedere, & ita ad vtrorumq; communitatem inclinare, vt rurſum ab vtriſque non paulùm declinarent. L. Quid hinc effici volebat? Æ. Diſparibus vitæ generibus inſtitutíſque diſparem reſpondere habitum oportere, quod illa in vulgus cognoſcerentur: alioqui perturbationem & confuſionem conſecuturam. Quapropter ſicut religioſo ſuus, ciui ſuus, colono ſuus, aulico ſuus, militi ſuus, ſutori, fabro, coco, venatori ſuus, ita conſectatoribus Muſarum ſuus quidam certus ſit veſtitus; quo ipſi, qui neque ad profanos, neque ad ſacerdotes vſquequaque accedunt, ab vtroque ordine, & à cæteris vniuerſis per indicium manifeſtiſſimum internoſcantur. Vt ne indumenti ſimilitudo eſſe opifices neſcio quos, aut agricolas, aut bellatores, aut quoſdam otioſos adoleſcentes, de iis qui noctu plateas perambulant, intuenti ſuſpicionẽ commoueat. L. Argumentatio haud ineptè concluſa. Formámne aliquam præcipiebat? id quod ab

eo

eo deſiderari video potuiſſe. Æ. Nullam : neque id ſe facere poſſe affirmabat, neque velle quamuis poſſet. L. Cur nam hunc in modum ſe excuſabat? Æ. Quoniam in ipſa veſtitus honeſtate de qua agebat, varietatem exiſtere, & diuerſis diuerſa placere non ignorabat, ſuumq; iudicium in diſquiſitionem vocari nolebat. Tantum admonebat, vt nec profanis, nec Eccleſiaſticis omnino, aut monaſticis veſtibus vterentur, propter rationem, quam paulò ante expoſui. L. Nulláſne quaſi leges dabat? Æ. Ille verò dabat, ac prudenter quidem, nec minus doctè. L. Si memoria ſuppetit, profer aliquas in medium. Æ. Principiò, inquit, veſtitus ſit mundus. Eſt quippe, vt ait Seneca, natura mundum & elegans animal homo: idcirco ipſi munda veſtis appetenda eſt. L. Tam elegans, támque mira ſingularíque numinis prouidentia generatum animal, vt præclara ingenia quod ſtupeant ſemper ſint habitura. Æ. Vetus hæc & omnium conſenſu firmata opinio. Præterea ſit decorus, grauis, modeſtus. Nam modeſtia ſingulare eſt adoleſcentiæ decus, ea ex habitu quoque perſpicitur: qui, vt riſus, vt ſermo, vt inceſſus animi cogitationúmque character & nota non immeritò perhibetur. Quare inepta veſtis ineptum, leuis leuem, muliebris effœminatùm, ſtulta fatuum: monſtroſa monſtroſum: ac viciſſim idonea & grauis cordatum, prudentem, grauem arguet: atque vt illa probrum, ſic iſta laudem domino ſuo conciliabit. Exiſtimatio plurimi facienda eſt cuique noſtrûm: eam haud retinebit, qui, quo pacto veſtiatur, nihil referre putauerit. L. Probantur iſta mihi, vt quæ maximè. Quid ſequebatur? Æ. Aſperè vehementérque in eos inuehebatur, qui tam cre-

Digitized by Google

bro veſtimentorum figuras commutarent, qui a-
liam ſemper aliámque inuenirent. Nunc ita con-
formatum,& hoc colore imbutum geſtant pileum,
paulò poſt aliter, deinde rurſus aliter. Hoc menſe
pallium panno nigro,alio viridi,aut cæruleo:nunc
manicatum, mox ſine manicis. Hoc ſemeſtri talis
modi caligas,altero alterius modi. De calceis,tho-
racibus, déque putida & ridicula exterarum gen-
tium imitatione item diſſerebat. Accuſabat etiam
morem,quo quidam capillum in humeros promit-
tunt,eúmque tam impexum, pinguem, incultúm-
que, vt è ſylua Hercynia eos,aut è ſpecubus mon-
tanis prodiiſſe credas. L. Exſpecto iam quid contra
luxum ornatúmque ſuperuacuum attulerit. Æ. Ni-
tidiorem veſtitum exiſtimationem afferre homini-
bus: formam etiam & dignitatem corporis augere
non negabat, & in eam rem prouerbium adduce-
bat: Veſtis virum facit. Verſantibus autem in oc-
cupationibus litterarum,veſtitum tantummodo ab
omni leuitate remotum, mediocriter elegantem,
nec adeo magnæ impenſæ volebat conuenire:ſiqui-
dem nihil æquè ad gratiam auctoritatémque pa-
riẽdam conducat,vt eruditio, cuius illi opinionem
iam ſunt adepti.Non generis nobilitatem, non di-
uitiarum affluentiam, non conſulatus,non dictatu-
ras proinde ſuſpicere, admiraríque homines,vt ſa-
pientiam, qua proximè ad diuinam præſtantiam
accederemus. Hanc nobis munire ad æternitatem
iter: hanc mortalitatem noſtram extendere: im-
mo in quandam immortalitatem conuertere.
Quidquid eſt opere aut manu factum, à confe-
ctrice omnium vetuſtate diſſolui, obrui, ad inte-
ritum redigi: ſapientiæ noceri nunquam poſſe.
Eam
Digitized by Google

Eam à præſenti ætate non deleri, à ſequente non diminui: ſolum ſapientem generis humani legibus exemptum, cui omnia ſæcula, vt Deo, ſeruiant. L. Vt me iſta delectant? vt paſcor? vt recreor? Æ. Quid de Socratis aliorúmque Philoſophorum honoribus imminuit veſtitus abiectior? aut quemnam adeo immenſum ſplendorem Ariſtoteli peperit, quod eum curioſius tonderi, geſtare purpuram, & annulum conſueuiſſe legimus? Norunt omnes in Philoſophia nemini imitabilem: tam excultum ingredi ſolitum infiniti neſciunt, etiam qui literas ſciunt. L. Totus pendeo ab ore tuo, merum mel loqueris. Ne cela, quæcunque occurrerint: meam enim ſitim non explebis. Æ. Non ego integram orationem, ſed capita duntaxat præcipuáſque illius ſententias recitaturum promiſi. Atque vt ab initio multa præterij, ſic modò mihi faciendum eſt. L. Vt lubet, moleſtus non ero, perge modò. Æ. Dignum reprehenſione factum ſe exiſtimare, quoſdam ſtudioſos à potentiſſimis monarchis moderatione in hoc genere ſuperatos. Hadrianum Imperatorem frequenter ſatis vili tunica contectum proceſſiſſe in publicum, præcinctum baltheo, in quo nihil ineſſet auri. Auguſtum non temerè aliam veſtem, quàm domeſticam, ab vxore, & ſorore & filia, neptibúſque confectam induere conſueuiſſe. Oratorem Græciæ Demoſthenem propter nimis accuratum exquiſitúmque cultum probris ſæpe laceratum fuiſſe. Hortenſium item maledicorum voculas ob nimiam munditiam, nimíſque compoſitum ornatum haud effugiſſe. Neque verò ſe tantummodo luxum veſtium abeſſe poſtulare ab eruditis, verùm etiam mollitiem. L. Suſpenſis auribus iſta bibam. Ad felicem auram currit

Digitized by Google

cymba tua. Æ. Apage cum chirothecis tenuiſſima è pellicula elegantiſſimo opere factis, & odoratis. Alioqui me tibi dicturum puta, quod cuidam vnguentario Stoicus Zeno: quis hîc mulierem olet: Tollantur bombycinæ periſcelides illæ cum laminulis, ſeu bracteolis minutis & aureis. Nec calamiſtris inurantur comæ. Ne pili radantur & barba toties. Ne ſpeculum omni pæne hora conſulatur. Ne quis plicas in veſte perturbari, vt Hortenſius, ægrè ferat.

Sint procul à nobis iuuenes vt fœmina compti.
Fine coli modico forma virilis amat.

Hæc omnia mulierculis concedantur, quibus à natura multum eſt ſeſe comendi, poliendi atque ornandi indefeſſum ſtudium. Ita eſt ingenium muliebre. Bene cum lauta eſt, terſa, ornata, ficta eſt, infecta eſt tamen. L. Bellè, ita mihi tibíque eueniant quę comprecamur bona. Æ. Reſtat vltima pars, de ſqualore ac ſordibus. L. Spero non ſqualidè, neque ſordidè etiam hîc oratorem tuum diſputauiſſe. Æ. Etiam cum feſtiuitate ac ſale. Produxit verſus Horatij de ſatyra:

non ego auarum
Cum veto te fieri, vappam iubeo ac nebulonem.
Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos vltra citráque nequit conſiſtere rectum.

Similiter ego, ait, dum curioſam indumentorum immoderatámque & laſciuam elegantiam in ſtudioſis exagito, non idcirco iiſdem pannoſos, ſqualore ac pedore obſitos incedere ſuadeo: menſuram enim à Pythagora in carminibus inculcatam teneri deſidero, quam deſerunt non ſolum qui vltra prodeunt, ſed etiam qui circa reſiſtunt. Illuuiem ac ſordes

des non niſi in mendicis ferendas. Quare ſi quem videritis ſordente circum collum indutio, veſte di-loricata, maléque accommodata viliſſimo ac pedi culoſo cum palliolo, diruptis caligis tibiam, aut per ſolum calcei pedes nudatum, puluerib us inquinatum, capillo impexo ac diſturbató, iſtunc non modò in ſtudioſis, ſed ne in mendicorum quidem grege numerandum arbitremini: eſt enim infra gregem ducendus: nam quod illi miſeri neceſſitate, hic voluntate committit. Quis enim cogit? Si homo eſt naturâ mundum & elegans animal, vt ex Seneca docui, hi, ſi naturâ immundi inelegantéſque ſunt, homines certè non ſunt. Si ſponte & volentes ac ſcientes, tum verò homines cùm ſint, ad beſtiarum ſe ſocietatem aggregare geſtiunt: earum, inquam, quæ in cœno volutari pro ſummis & ſuauiſſimis deliciis habet. L. Porcorum eſt hoc quidem. Ac mihi ſanè hac de re venuſtiſſimi verſus in mentem incidunt è lib. 6. Lucretij. Æ. Enuntia. L.

At contra nobis cœnum teterrima cum ſit
Spurcities, eadem ſubus hæc iucunda videtur,
Inſatiabiliter toti vt voluantur ibidem.

Æ. Nitidè, vt omnia ſemper, Lucretius. L. Immane quantum exopto me hunc hominem orantem, ipſiuſque vultum & actionem eſſe contemplatum. Ne ſim, ſi ille manſuetiorum literarum fuit imperitus: imperitus autem? immò peritiſſimus. Verùm nolo te interpellare pluribus. Æ. Animi confuſi, diſtracti, vagabundi, indiligentis non futile indicium videri, in cultu, cæteriſque quibus vtare rebus, non decorum, non modum, non ordinem conſeruare. Vt enim intus afficimur, ita nos foris gerimus. Ne agreſtem quidem & ruſticanum ve-

Digitized by Google

ſtitum in ſtudioſis tolerandum:quia in ſcholas non tanquam in agrum ad fodiendum aut arandum, ſed tanquam in templum ad concionem audiendam, precéſque concipiendas ventitamus: non cum raſtris,ſarculis & ligonibus, ſed cum libris, atramento & calamis. L. Quanquam pollicitus ſum non interpellaturum, tamen me tenere non poſſum, quin tua bona cum venia iſtorum incompoſitorum horridorúmque ſtudioſorum cauſſam agam, ad exercendum nonnihil ingenium. Tu quod voles reſpondeto. Æ. Sanè quàm cupio vt ita facias: tantum abeſt vt nolim. Nam vt magis magis pateſcat aperiatúrque veritas, quaſi quodam conflictu rationum, ac diſputationis contentione efficitur. L. Non erunt iſti fortaſſe tam grauibus verbis laceſſendi, ac velut de flagitioſiſſimo facinore poſtulandi. Quod enim corpus negligunt, eò fit, quia mentem nobiliorem melioremque ſui partem ſtudioſiſſimè curant: & in rerum indagatione, literarúmque meditatione toto pectore dediti, priúſne dextrum an ſiniſtrum calceum pedi inducant: diffluénſne & laxa, an aſtricta cingulo ſit tunica: purgatúſne, an puluerulentus pileus: vbique integra, an alicubi rupta veſtis: recenſne, an vetus, nitens an ſqualida, cogitare nequeunt. Dummodo mens perpoliatur inſtituatúrque diſciplinis optimis, haud multùm intereſt, quam honorificè accipiatur corpus, cuius ſeruitio, non imperio vtimur: cui perparum ſemper ſtuduiſſe legimus, quorum eſt præter cæteros in ſapientiæ diſciplinis nobilitata induſtria. Quid? premo te? non ſudas? Æ. Tu, ſi quid es facturus, alia firmiora conquiras oportet, arietéſque maiores admoueas, ſi hunc murum quatere, & ſubruere moliris.

Dicam

Digitized by Google

Dicam candidè. Idem ſibimet Orator ille obiiciebat, quod tu in præſens mihi. L. Iam iſtuc gaudeo, congruere cogitata mea cum ingenio illo præclariſſimo, atque in illius me veſtigiis pedem poſuiſſe. Quæ fuit reſponſio? Æ. Primùm aiebat vota facienda tali defenſori, vt ipſe eiuſmodi defenſione nunquam egeret. L. Teneo. Æ. Deinde, vitium ſpecie virtutis & vmbra fallere pleroſque mortalium: & in hoc negotio neglectionem corporis vocari attentionem animi in ſtudiis: quemadmodum auaritia nonnunquam appellari ſolet parſimonia, effuſio liberalitas, audacia fortitudo, calliditas prudentia. L. Sic certe apud Salluſtium M. Cato. Hìc mihi quiſquam, inquit, manſuetudinem & miſericordiam nominat? iam pridem equidem nos vera rerum vocabula amiſimus. Quia bona aliena largiri liberalitas, malarum rerum audacia fortitudo vocatur: eo reſpub. in extremo ſita eſt. Æ. Non ſe requirere anxiam curam veſtium atque corporis, quam cum illo ardore, & cupiditate ſciendi cohærere coniungíque non poſſe certum ſit: moderatam tantum, penitúſque ſobriam, quæ à communi ſenſu iudicióque non abhorreat. Timere ſe, ne iſti ſtolidum quoddam genus poetarum æmulentur, quos commemorat Flaccus, cum accepiſſent Democritum Phyſicum docuiſſe, magis ingenio, quàm arte poetam valere, & neminem omnino poetam futurum ſine inflammatione animorum, & ſine quodam afflatu quaſi furoris, ideo vngues non præſecabant, non barbam tondebant, balneis carebant, conſpectum hominum frequentiámque fugiebant: atque vt præſtantes poetæ haberentur, furorem ſimulabant. Hos veriſſimè furere, & inſanire pronuntiat.

Digitized by Google

Sic vereor, inquit, ne iſti, non quia nimium in literas ſe abdiderint, eam ob rem corpus ſuum negligant: verùm idcirco curam eius intermittant, vt ſummopere literis implicati, & in eas ſe ingurgitaſſe exiſtimentur. Diogenes cum veniſſet Olympiam, ibíque adoleſcentes quoſdam Rhodios vidiſſet amictu ſplendido: cum riſu hoc nihil eſt, dixit, niſi faſtus. Rurſus cùm in Lacedæmonios incidiſſet vilibus tuniculis ac ſordidis opertos: En, inquit, alius faſtus. Quare mihi quoque hi, vt quos ſupra accuſaui, oſtentatores videntur: & illi Rhodiis, iſti Spartanis aggregandi. L. Puer à gigante perculſus proſtratúſque ſum. Arena cedo. Æ. Nihil reliquum eſt, promiſſo ſatisfeci. L. Quàm vellem tecum attuliſſes orationem ipſam, ac de ſcripto ad verbum recitaſſes, ſumptuosè epulatus eſſem hodie. Sed mutuam abs te ſumam. Æ. Dabitur mutua quandocunque petiueris. L. Bene narras. Et huius meriti erga me tui memoriam nulla delebit obliuio. Nunc mecum pro iſto labore tuo cœnabis. Æ. Serióne hoc? L. Seriò. Æ. Tum me quantum operis fecerim haud pœnitet. L. Si tamen quotidiani victus tui, hoc eſt, frugalis ac philoſophici ventrem afferre. Æ. Quaſi me clam ſit victum tuum haud ſcrupoſam commeare viam.

ANNOTATIONES.

VELVT LIBERA QVÆDAM LEGATIO) *Senatoribus à ſenatu legationes liberæ ad quamcunque nationem priuatarum rerum gratia, negotij ſcilicet procurãdi, pecuniæ exigendæ, hæreditatis obeundæ, voti ſoluendi, &c. concedebantur. Itaque non permittente ſenatu ab vrbe ſenatori abeſſe non licebat. Quo autem eſſent honoratiores apud exteras nationes, legationis nomen*

Digitized by Google

men addebatur. Cic. lib. 1. Philip. Quæ cum audire quam videre mallem, haberémq; ius legationis liberæ. Vide præterea Manut. in epiſt. 1. lib. 11. MEMORIÆ PRÆSTANTIA CVM ILLIS ANTIQVIS) Celebrata eſt literis memoria Cyri Regis, Scipionis, Cyneæ Pyrrhi legati, Mithridatis, Simonidis, Apollonij Thianæi. Plin. cap. 24. lib. 7. Quintil. in extremo cap. 2. lib. 11. Muret. cap. 1. lib. 3. Charmidam quendam in Græcia refert eodem loco Plinius, quæ quis exegerat volumine in bibliothecis, legentis modo repræſentaſſe. Cic. in Academ. diuinam quandam memoriam rerum in Lucullo, maiorem verborum in Hortenſio fuiſſe ſcripſit: qui orationem iiſdem verbis & componebat & pronunciabat, quibus erat meditatus. Portius Latro declamator, quæ dicturus eſſet, ediſcendi cauſſâ nunquam relegebat: ſcribēdo enim ediſcebat, itaque dicebat, vt in nullo vnquā verbo memoria laberetur. Iubebat nominari aliquem ducem, móxq; res illius geſtas ad vnguem omnes pleniſſimè commemorabat. SVB PLATANO PROPTER AQVVLAM) Dicta eſt ἀπὸ τȢ πλάτȣς hæc arbor: quoniam eſt patulis diffuſa ramis, vnde ἀμφιλαφὴς à Græcis. Ob ſolam vmbram, potatoribus præſertim, erat in delicijs. Ab Horat. Ode 15. lib. 2. cælebs dicitur, quod non quemadmodum vlmus ad ſuſtentandas vites adhiberetur. Ode 11. lib. eiuſdem. Cur non ſub alta vel platano vel hac Pinu iacentes, &c. potamus vncti? Virgil. Georg. 4. Iámque miniſtrantem platanum potantibus vmbram. Tantus item honos ei habebatur, vt mero infuſo enutriretur. Plinius lib. 12. cap. 1. Martial. de platano Cordubenſi. Creuit & infuſo lætior vmbra mero. De Xerxe Perſarum Rege, quo pacto is platanum à ſe amatam magnificentiſſimis ornamentis coluerit. Ælian. lib. 2. cap. 14. var. hiſtor. Platanon eſt locus platanis conſitus. Plin. iunior. epiſt. 3. libr. 1.

Quid agit Comum tuæ meæq; deliciæ? quid platanũ opacissimus? Conſidet autem ſub platano diſputaturus cum Phædro apud Platonem Socrates, & apud Ciceronem 1. de Orat. Craſſus cum Scæuola, Antonio, Cotta, Sulpitio. NON GENERIS NOBILITATE, NON DIVITIARVM) *Cum laudamus ampliſſimo genere ortum, parentes auóſque laudamus. Cum diuitem & copioſum, fortunæ eſt benignitas. Cum præualentem viribus ac ſanum, morbi præda eſt. Cum forma egregium, ſenectute flos ille deflorefcet. Cum doctrina & probatis moribus excellẽtem, ipſum planè hominem laudamus. Hæc quippe bona nec à parentibus ad nos perueniunt: nec à caſu & fortuna pendent: nec temporum viciſſitudini ſubiiciuntur. Et qui hæc ſecum portat, omnia ſecum portat.* DECVS ARISTOTELI PEPERIT) *Præter Laërt. lege Ælian. cap. 19. lib. 3. Vnam diſſidij cauſſam inter ipſum & Platonem hanc quoque fuiſſe narrat, quod vitam, & ſuperuacaneum corporis delicatioremque ornatum non probaret in Ariſtotele Plato.* ORATOREM GRÆCIÆ DEMOSTHENEM) *Quam ſollicitè nitorem, venuſtatem, munditiam veſtitus conſectati ſint Demoſthenes, & Hortenſius: quo pacto hic diem collegæ dixerit, quod ei in loco anguſtiore fortè obuius togæ ſtructuram diſturbauerat: qui item ſpeculum ſæpius conſulebat, Gell. lib. 1. cap. 5. Et hortabatur adoleſcentes Socrates, vti ſpeculum frequenter inſpicerent. Ac ſi quidem eſſent formoſi, adhiberent ſtudium ne pulchritudinem prauitate morum contaminarent: ſin autem deformes, corporis vitium virtute morum, hoc eſt animi pulchritudine corrigerent. Plut. in præcept. coniugal.* A PITHAGORA IN CARMINIBVS) μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον. *Præſtat quauis modus optimus in re. Quæ exuperantia, & defectione peccantur, iis nos modus per medium*

Digitized by Google

dium incidens, & vitia vtrinque iacentia declinans liberat. Quia ergo in victu, veſtitu, domicilio, & ſuppellectili, & aliis ad corpus ſpectãtibus vel ad luxum abduci, vel ad nimiam tenuitatem ſordéſque procedere poſſumus, caueamus ne à mediocritate vnquam aberremus. Quoniam enim animus intelligentia præditus corpori moderatur, omnia etiam quæ corporis ſunt, cum intelligentia & ratione conſentire oportet: quæ neque luxum, neque ſordes patiens, cum dignitate ſua iudicat omnia debere congruere. Hierocles comment. NON MODO IN STVDIOSIS, SED NE) *Vſitatiſſimum eſt veteribus, non modo, pro, non modo non. Cuius quanquam ratio conſtare nulla videtur, nihilominus in vſu loquendi ipſam bene loquentium conſuetudinem pro ratione habendam ducimus. Cic. ad Lentulum. Non modo præmiis, quæ apud me minimùm valēt, ſed ne periculis quidēm compulſus vllis. Pro Sext. Roſc. Qui tantum facinus commiſerunt, non modo ſine cura quieſcere, ſed ne ſpirare quidem ſine metu poſſunt. Et aliàs perſæpe. Liuius lib. 25. Poſtremo ita aſſuetudine mali efferauerant animos, vt non modo lacrymis, iuſtóque comploratu proſequerentur mortuos, ſed ne efferrent quidem, aut ſepelirent. Lege Muret. cap. 7. lib. 10. Idipſum Manut. alicubi comment. in epiſtolas multis exemplis.* IMPERITVS AVTEM?) *Iucunditate quadam permulcentur aures, cùm hæc particula, & vltimum verbum præcedētis ſententiæ cum interrogatione ipſi ſententiæ affirmanti mox ſubiicitur, cùm his verbis, immo verò. Cic. ad Att. Sed ferendus tibi in hoc meus error: ferendus autem? immo vero etiam adiuuandus. Et omiſſo, autem. Cic. pro Mil. Quæ quamuis etiam mediocrium delictorum conſcientiam perculiſſent, vt ſuſtinuit, dij immortales? ſuſtinuit? immò verò vt contempſit?* AD CONCIONEM AV-

DIENDAM) *Triplex vis eſt huius nominis. Significat enim ſuggeſtum & locum vnde verba fiunt. Hinc illud, in concionem aſcendere, & pro concione quippiam dicere. Cœtum conuocati, ſeu aſſiſtentis populi conuentum. Salluſt. concione aduocata huiuſcemodi orationem habuit. Cicer. in Orat. Conciones ſæpe exclamare vidi: cum aptè verba cecidiſſent. Orationem denique ipſam. Cic. ad Dolabellam. legi concionem tuam, nihil illa ſapientius. Salluſt. concione habita.* MELIOREMQVE SVI PARTEM) *Cum conſtemus ex animo & corpore, & illo quidē immortali ac diuinæ naturæ perſimili, hoc autem caduco, & communi cum beluis: cum, inquam, ille ſit dux & imperator vitæ mortalium, vt ait Criſpus, in quo eſt conſilium, mens, ratio, ingenium, memoria, per quæ nominis acquiritur æternitas; quis eam dubitet meliorem noſtri partem nominare?* RECENSNE, AN VETVS) *Recens & nouum ita differūt, vt vetus, & antiquum: & quæ ſequuntur apud Manut. in epi. 21. lib. 11.* IN RERVM INDAGAT. LITERARVMQVE MEDITATIONE, DEDITI) *Quod nunc ſtudere alicui rei, & alicui rei deditum eſſe dicimus, id veteres ſtudere in aliqua re, & in aliqua re deditum eſſe dicebant. Cato. Poeticæ artis honos non erat. Si quis in ea re ſtudebat, aut ſeſe ad conuiuia applicabat, graſſator vocabatur. Lucret. lib. 3. Et ſimul in pugnæ ſtudio quod dedita mens eſt. Rurſum lib. 4. Præterquam quibus eſt in rebus deditus ipſe. Catull.*

Non leuis tuus in mala.
Deditus vir adultera.

In quem verſiculum hæc Muretus. DIOGENES CVM VENISSET OLYMPIAM) *Hac de re Ælian. lib. 9. cap. 34. Ad reprehenſionem ſordidorum iſtorum, & ipſo inclitu ſapientiam ſimulantium permultum faciet epiſt.*

5. Sene

5. Senecæ, ad quam vide notas Mureti. SI TAMEN QVOTIDIANI VICTVS TVI) Plaut. Capt.

Nec nihil hodie, nec multò plus tu hîc edes, ne fruſtra ſies.
Proin' tu tui quotidiani victi ventrem ad me afferas.

Victi, pro victus, ut alia non pauca, quæ nunc ſunt quarti ordinis, antiqui patrio caſu per ſecundum efferebant, ut ſenati, ornati, tumulti, &c. Verſus hunc ſenſum continet. Ventrem afferas parabili, & quotidiano victu tuo contentum, eſcas exquiſitas non appetentem. Scruposam porrò viam commeat is victus (ut eſt in ead. comœdia) qui difficili, latebroſa, ſalebroſa via quæritur: hoc eſt, qui impendio magno paratur, quoniam minimè vilis, ſed lautus eſt ac precioſus. QVANTVM OPERIS FECERIM HAVD POENITET) *Terent. Heaut. Æt enim me quantum hîc operis fiat pœnitet. Id eſt, parum videtur. Pœnitet enim eum, qui parum putat. Virgil. eclog. 3. Nec te pœniteat calamo triviſſe labellum. Cic. 1. Offic. Tamdiu autem velle debebis, quoad te quantum proficias non pœnitebit. Quæ hoc dialogo, & proximè ſuperiore, & ſequenti de ratione veſtitus aguntur, pro inſtituto noſtro agenda nobis fuerunt: cum in hoc etiam ſita ſit morum quædam honeſtas ac turpitudo. Et habemus autores magnos viros, quos accuſabunt, ſi quid iſta fortaſſe arroſerint.*

* * *

PRO

PROGYMNASMA DECIMVMQVARTVM.

Decorum veſtium generatim.

SALVIVS, FELICIANVS, NICASIVS, *diſcipuli,* EVPHRONIVS *magiſter.*

SALVIVS. Cum tu,obſeruande doctor, pectora noſtra nō minus morum amabilium & antiquorum, quàm literarum præceptionibus aſſiduò formare atque excolere; quantum animo conniti, quantum larga opera conſequi potes non intermittas, nóſque in vtroque auctus adipiſci tota cogitatione cupiamus non pœnitendos,magno abs te opere petimus & quæſumus, ſi id abſque moleſtia tua poteris, nos doceas, quæ in veſtitu adoleſcentibus iuxta ac viris fugienda, quæ præſtāda ſint. E. Multa ſunt. Sed capitibus aliquot rem comprehendere tentabo. F. Optimè, ſic facilius meminerimus quæ audiemus. N. Et tibi explicationis labor non erit æquè oneroſus.E,Inprimis conſiderandum opinor cuique,qua fortuna,qua conditione & ſtatu ſit.Nobili genere procreatos, benéque nummatos, ac magiſtratum gerentes ornatus decet exquiſitior, ac delicatior:pauperes,ignotos, obſcuros, terræ filios ſimplicior, nec magno impendio comparatus. Quapropter Reges, Principes, dynaſtæ Attalicis, auróve intertextis, phrygianis & conchyliatis veſtibus vtantur. Viri ſanguine illuſtres, qui ſummam gerunt. Rempub. rectores prouinciarum atque vrbium

bium

Digitized by Google

bium ſericis,vndulatis,damaſcenis,holoſericis, atque etiam purpuratis ſeu oſtrinis cooperiantur. Locupletes quoque ad tegendum corpus pro pecuniarum ſuarum magnitudine pannos emant lineos, & laneos,carbaſinos,byſſinos,bombycinos, & pelles laboratas vulpium, luporum, muſtelarum domeſticarum, aliarumque animantium, atque è peregrinis item regionibus allatum corium, vnde ſibi thoraces,ſcortea colobia, & alia parent quæ libuerit. S. Tenemus hoc. E. Intuenda eſt item natio & populus,apud quem vita degitur. Nam ſicut non omnis tellus fert omnia, ita alia alibi, quà de moribus,cibo,veſtitu, legibus vſitata ſunt, decoráq; habentur:quæ ſi quis omittat,aut etiam ſi contrà quid agat,culpam committere videatur. Quid videatur? immò aliquando puniatur. N. Res ita eſt. E. Foro igitur ac ſcenæ pareamus, & illud Germanorũ ſermone iactatum ante oculos proponamus, Laendtlich ſittlich. Si populares mei capillum tondeant, nolim ego capillatus incedere. Si barbam nutriant, me quoque barbatum eſſe iuuet. Si hoc genus, & hanc formam veſtis probare incipiant, eáque paſſim vtantur,quãuis mihi adeo non arrideat, vtar ea tamẽ; & ad vulgatam cõſuetudinem accommodabo morem meum: ne quis putet ſtatuiſſe me repugnare vnum omnibus:quod maximè inuiſos reddit, & omnium in nos oculos cum odio, velut in monſtra quædam prodigiáque conuertit. F. Sunt quibus diſcolor veſtitus placet: nobis haud ita. Nec Itali, aut Galli amiciuntur lineis ac pellitis vti nos. Hungari ſtrictas, & infra poplites demiſſas gerunt tunicas:femoralia turgentia auerſantur. Illorum ſunt ferrata calceamẽta,præter morem aliorum. E. Quis

omnes

omnes varietates enumerauerit? N. Quid inſuper obſeruandum præcipis? E. Tempori quoque ſeruiendum. Nam non omnia vbique, nec ſemper placent omnibus. In luctu lugubre, id eſt pullum tegumentum vſurpandum eſt, quod alicubi locorum cucullum adiunctum habet. In nuptiis nitidæ ac ſegmentatæ veſtes ſunt aptiores: & feſtis diebus quis nolit incedere cultior? De Kal. Ianuariis, quo die deſig. Coſſ. inibant, Ouid. 1. Faſt.

Veſtibus intactis Tarpeias itur in arces:
Et populus feſto concolor ipſe ſuo eſt.

Taceo in æſtu non probari vellera ouium, aut abollas: in hyeme veſtes è tela aut corio confectas. Iter facientibus lacernæ ſiue penulæ ſunt vtiles, & ad ſolem defendendum cauſiæ. S. Vt hæc tria quæ hactenus diſſeruiſti ſeruentur, nihilominus peccari, & ab eo quod deceat diſcedi poſſe credimus. E. Vtique poteſt. F. Doce quonam modo. E. Si qua veſtis eum vſum & commodum non præſtat, cuius cauſſa inuenta eſt veſtis, quis dubitet ea paranda fruſtra conſumptam eſſe pecuniam? S. Sed enim de veſte vt de domo ſentiendum opinor: quam cum neceſſitas inuenerit, quo nimirum ab iniuriis cœli tuti eſſe poſſimus, ornatus poſtmodum ad eam acceſſit: ſic cum tegendi corporis gratia reperta initio ſit veſtis, additus eſt ei poſtea decor & elegantia. Quare quamuis non omnes vſus veſtimenti impleat tunica, ſeu palla, ſeu quid aliud, poterit tamen dici & eſſe veſtis. E. Quid opus illis ſyrmatis, quibus humus verritur, puluerúmque nubes excitatur? quibus lætantur fœminæ, vt ſuperbas pauonum caudas imitentur. Quid tæniæ tot ac redimicula ſæpe in veſtibus? quid faciunt tot ſtriæ, tot vinculi, tot vndæ?

vndæ?vndas enim togæ quædam ob nimiam longitudinem & laxitatem imitantur. Non culpauerim quod pulchrum,quod elegans, quod ornatum: ſed quod inane,quod redundans,id vitupero: nimiámque vt in victu, ſic in cultu corporis profuſionem cum ſanctiſſimis viris, etiam cum Apoſtolis reprehendo. In memoria habeo ſententiam Iſocratis, ex aureola parænesi ad Demonicum. εἶναι βούλου τὰ περὶ τὴν ἐσθῆτα φιλόκαλος, ἀλλὰ μὴ καλλωπιστής. ἔστι δὲ φιλοκάλου μὲν τὸ μεγαλοπρεπὲς, καλλωπιστοῦ δὲ τὸ περίεργον. In veſtitu fac ornatum probes, luxum repudies. Habet autem ornatus magnificentiam, luxus redundantiam. N. Tu, ſi apud mulieres tibi eſſet oratio,plurima aduerſus earum in veſtimentis licentiam diſputares.Nauis & mulier nunquam ſatis ornantur,dicebat Cato.E. Verum: Euripidem me experirentur. Turpe autem & inhoneſtum eſt diſcinctum ingredi. Argumentum eſt hoc ipſum mollitiei,diſſolutionis,ſocordię,deſidiæ.Imperatores quondam milites delinquentes hac pœna vlciſcebantur. Romani præterea captiuos hoſtes ſub iugum diſcinctos mittebant. Ad hæc turpis eſt in veſtitu breuitas,vt partes illæ appareant. S. Intelligimus quas partes dicas, Oedipo nihil opus.E. Id in palliis vehementer eſt indecorum.F.Ita eſt.E. Diſſectas quoque amare veſtes, vereor ne ſit hominum diſſectas mentes poſſidentium.Quocirca aut nihil in hoc genere probem,aut modicum.N. Siccine vt meus hic thorax,& femoralia minutis ſectionibus diſtinguntur? E.Admodum. F. Diuerſos colores in veſtibus? E. Ego vt laudem nondum adducor. Ne quid laſciuiæ, faſtus, luxus, nouitatis præferat veſtis, & à ſordibus aliena ſit prorſus ac libera. Præcipiendum

dum quoque adoleſcentibus, vt ne ad cubitum, ſicut ſalſamentarij & figuli ſe emungant. Vt veſtes in latus, aut in tergum diffluere ne ſinant: bene compoſitas, & circa collum pectúſque clauſas habeant. Si quam nouam & pulchram induerint, ne gaudio intemperanter exultent: ne ſe circumſpectent, atque apud alios ſuperbè oſtétent: eſt enim hoc odioſum. S. De ſubligaculis follicātibus, (Chauſſes bouffantes) qd ceſes? quibus ſunt aptiſſima? E. Sutoribus, ſartoribus, militibus: illa præcipuè, quæ infra genua demittuntur, quibus Æolus includere potuiſſet etiã plures ventos, quàm in vtre illo, quem Vlyſſi nauigaturo tradidit. F. Calcei feneſtrati quorum ſunt? E. Haud ſcio an grauium virorum an ſtudioſorum adoleſcentum, quos grauitati in hoc quoque morigerari mos bonus eſt. N. Crepidas & ſicyonia, item pedulia non interdicis nobis? E. Hyeme non interdico, ipſemet crepidatus incedo: ſandalia & ſicyonia fœminis relinquamus. N. Vincula illa calceorum ſerica, rubra, flaua, viridia, cærulea ecquid approbas? E. Delicatorum iuuenum, & nouitatis affectantium ſunt. S. Quid de pileis acuminatis, in quibus flores, auium plumæ, & ſpiræ admirabiles? E. Ornatus puerilis, leuis, profanus. F. Ocreæ num decent ſtudioſum? E. Si aut equitet, aut per lutum gradiatur: alioqui ruſticorum ſunt ocreæ. S. Quid bardocucullus? E. Honeſtum pallium eſt magis, quàm ſcholaſticum. Honeſtiora autem pallia manuleata, quæque non carent laciniis, & genu i obuelant. N. Quis color in veſte probatiſſimus? E. Simplex, & vnius generis. N. Et quis hic? E. Niger. S. Voluntati noſtræ paruiſti ſatis. Tuis præceptis viciſſim obtempe

Digitized by Google

temperabimus ſedulò, humaniſsime Præceptor. F. Quoad nobis vita ſuppetat.

ANNOTATIONES.

TERRÆ FILIOS) *In homines obſcuros, ignotos & ignobiles, quorum parentes maioréſque ignorarentur, contorquebant: ſiquidem terra communis eſt & antiquiſſima omnium mater, ideóque magna parẽs dicta Ouidio 1. Metamorph. Hoc ſapiens ille Brutus ab oraculo Delphico rediens, & velut ſi prolapſus cecidiſſet eam oſculo contingens monuit. Liuius lib. 1. Ouid. 2. Faſt. Tertull. Apologet. Nam & terræ filios vulgus vocat, quoniã genus incertum eſt. Cic. epiſt. 9. lib. 7. Cn. Octauius, an Cn. Cornelius? tuus quidem familiaris, ſummo genere natus, terræ filius. Et epiſt. 11. lib. 1. ad Att. Huic terræ filio neſcio cui committere epiſtolam tantis de rebus non audeo. Virtute porro, prudentia, viribus præſtantiſſimos Iouis, vt Æacum, Minoa, Sarpedonem: immanes & ab omni humanitate remotos Neptuni filios appellatos à poëtis, vt Cyclopa, Cercyona, & Leſtrygonas memorat Gellius lib. 15. cap. 21. Qui autem dicti ſint filij cœli, filij Dei, Rhodigin. lib. 3. cap. 8.* ATTALICIS VESTIBVS) *Attalus fuit Pergami totiúſque Aſiæ Rex opulẽtiſſimus, qui pop. Rom. hæredem inſtituit. In cuius aula primum inuenta dicuntur magnifica tapetia, quæ aulea vocamus. Idem inuenit aurum intexere veſtibus. Plinius lib. 8. vnde cognomẽ Attalicis. Horat. Ode 1. lib. 1. Attalicæ conditiones ſunt ampliſſimæ ac ſplendidiſſimæ.* ETIAM PVRPVRATIS) *Veſtem purpureã à coccinia differre oſtẽdit Brod. Miſcell. lib. 1. cap. 8.* MVSTELARVM DOMESTICARVM) *Mures etiam has beſtiolas appellari & pelles murinas docuit Turneb. lib.*

Digitized by Google

15.*cap*.23.*Galli*, vne Belette. SCORTEA COLOBIA) *Colobium veſtis ſeu tunica longa ſine manicis, quo veteres magis vtebantur, ne ſcilicet impeditiores eſſent. Vox profecta non à collo, ſed ἀπὸ τοῦ κολοβοῦ, quod mutila & truncata ſit. Veruntamen cum Nomenclatore ſcorteum ſeu coriaceum colobium libenter appellauerim quod Galli*, vn colet de cuir. *eſt enim id etiam* κολοβόν. FORO AC SCENAE PAREAMVS) *Scenæ ſeruire eſt tempori ſeſe rebúſque præſentibus accõmodare. Translatum ab hiſtrionibus, quibus vna hæc cura, vt placeant ſpectatoribus, ne exſibilétur. Eandem vim habet, vti foro. Id eſt, præſentem ſtatum boni conſulere. Seneca. Vtamur foro, & quod ſors feret, æquo feramus animo. Terent. Phorm. Sciſti vti foro: in quem locum lege Donat.* SEGMENTATAE VESTES) *Segmenta ſunt faſciæ, quæ mulieribus veſtimentis ad oram circumcirca aſſuuntur ornamenti cauſſa. Hinc ſegmentatæ veſtes, hoc ornatu inſignes. Aut ita. Segmenta ſunt purpurei, aureive panni virgæ quaſi, & Zonæ, quæ veſtibus ad ornatum inſeruntur, quibus illæ verſicolores redduntur, tanquam limbis & inſtitis. Turneb. libro 4. cap. 33. Iſid. lib. 19. cap. 22.* AD SOLEM DEFENDENDVM) *Defendere, latinis crebrò valet idẽ quod arcere, excludere, prohibere, depellere, propulſare. Cicer. pro Sext. Roſcio. Iniuriam nouo ſcelere conflatam putant oportere defendi: defendere ipſi propter iniquitatem temporum non audent. Pro Milone. Cum vi vis illata defenditur. In Catone, & nimios ſolis defendit ardores. Cæſar lib. 1. de bello Gall. & quod non bellum intulerit, ſed defenderit. Plaut. Rudens, vt illos ſerues, vim defendas. Horat. ſat. 3. lib. 1. toga quæ defendere frigus, Quamuis craſſa queat. Sic defenſor valet repulſor. Cic. pro Mil. loquens de ſeruis Milonis, qui Clodium domino*

ſuo

ſuo inſidiantem occiderant. Quos niſi manu miſiſſet, tormentis etiam dedendi fuerunt, conſeruatores domini, vltores ſceleris, defenſores necis. Eodem modo Euripidem in fabula cui nomen Troades, cœpiſſe verbum ἀρήγειν quod alioqui βοηθεῖν, opem ferre exponitur, animaduertit Victor. lib. 30. cap. 11. SVPERBAS PAVONVM CAVDAS) Turneb. libr. 9. cap. 6. explanans illud Horat. lib. 1. ſat. 3. nihilo vt ſapientior ille. Qui te deridet caudam trahat: exiſtimat caudam trahere eſſe magnificè ſuperbeq́ue incedere, vt qui talari toga Paláue ornati longo ſyrmate verrunt terram. Horat. ad Piſon. traxitq́ue vagus per pulpita veſtem, id eſt, magnificè inceſſit ſaltans. Nam ad ſyrma alluſum eſſe puto, quod à tractu nomen eſt adeptum: aut, quod non æquè placet, tractum erit ab auribus, vt gallis gallinaceis & pauonibus, qui ſua inſoleſcere videntur cauda. vnde Horat. lib. 2. ſat. 2. & picta pādat ſpectacula cauda. Trahit igitur caudam qui ſibi placet, ſéque ſapientem arbitratur. NAVIS ET MVLIER) Plaut. Pœnulo.

Negotij ſibi qui volet vim parare,
Nauem & mulierem, hæc duo comparato.
Nam nulla magis res duæ plus negotij
Habent, forte ſi occœperis exornare.
Neque vnquam ſatis hæ duæ res ornantur,
Neque eis vlla ornandi ſatis ſatietas eſt.

EVRIPIDEM ME EXPERIENTVR) Qui hunc Tragicum legerunt, ignorare neutiquam poſſunt, quam acerbois mulierum odio imbutus fuerit, quámque iure μισογύνης dictus ſit. Vbicunque datur occaſio, miſeras cōtumelioſiſſimè vexat. ARGVMENTVM EST HOC IPSVM) D. Baſilius in illa longiuſcula & pulcherrima epiſtola ad Greg. Theologum, qua vitam ſolitariam commendat, inter alia præcepta, de cinctu hæc præſcribit, χιτὼν διὰ ζώνης, &c. Tunica per cingulum adſtringatur

corpori. Cinctus autẽ neque ſupra ilia adhibeatur, quia mulierum: neque laxus ſit, vt tunica diffluat, quia hoc deſidioſorum ac mollium eſt. QVIBVS ÆOLVS INCLVDERE POTVISSET) *In 10. Odyſſ. ventorum pater Æolus ventis reliquis vtre illo quem Vlyſſi tradiderat incluſis, ſolum Zephyrum dimittit liberum, cuius ille flatu in patriam deferatur. Meminit Horat. Ode 3. lib. 1.* SICYONIA, PEDVLIA (*Sicyon vrbs Peloponeſi, in qua delicati, elegãtéſque admodum, & fœminis, quã viris aptiores calcei conficiebantur. Eiuſmodi orationẽ Lyſiæ ſibi videri dixit in carcere Socrates 1. de Orat. Lucret. in 4. Vnguenta & pulchra in pedibus ſicyonia rident. Lucilius. Et pedibus læua ſicyonia demit honeſta. Heſychius* σικυώνια, γυναικεῖα ὑποδήματα. *Vtebantur & ſaltatores in conuiuiis. Prouerb. Calcei ſicyonij, de re pulchra, ſed quæ parum deceat virum. Pedule, inquit Cornelius Fronto, ſub pedibus præſtat vtilitatem. Exiſtimat Nomẽclator, eſſe laneum calceum, qui plantis tanquã ſolum quoddam aduerſus frigora ſubſternitur,* chauſſes de laine. *Magius lib. 3. cap. 3. linteos calceos Frontonem intellexiſſe credit. Ibidem multa de faſciis cruralibus, calceorũ generibus, fœminalibus, tibialibus, ocreis, & originatione vocis, crepida.* SANDALIA FOEMINIS) *Sandalium fuit genus calceamẽti ſumptuoſum, diuitúmque fœminarum proprium. Victor. lib. 14. cap. 15.* BARDOCVCVLLVS) *Genus pallij, cucullum habens adiectum, & è panno craſſiore. Simile eſt, quod ab inuentoribus Hiſpanicum nominatur,* vne cappe à l'Eſpagnolle. QVAE QVE NON CARENT LACINIIS) *De vocabulo lacinia, copioſè eruditéque diſſeruit in epiſt. 21. lib. 16. Manut.*

PRO-

PROGYMNASMA DECIMVMQVINTVM.

Muliebris cultus.

PRISCVS, ZACHARIAS.

PRiscvs. Pol hic quidē fungino genere eſt, capite ſe totum tegit. Quis horſum ſe capeſſit? quîs hic petaſatus mihi fit obuiam? Hem, ſodalis eſt meus. Zacharia ego te ſaluto, voce ſumma, quoad vires valent. Z. Et ego te. P. Vnde redis ſudoris oppletus ac pulueris? Z. Inde quo iueram. P. Ludis me. Cenſen' me ſcire quò tu iueris? Z. In agrum paternum. P. Quid ſibi volunt hoc ſarculum, hoc ſemicinctium, iſti perones, & ſagum? Z. Labori ſunt idonea: laborare me oportuit, ita iuſſit pater. P. Inclemens pater. Non conducit operas? Z. Conducit. Veruntamen vt Lacedæmonium me tractat: vult me aſperis rebus perferundis aſſueſcere, & robuſtum membris euadere. P. Duras profectò partes tuas prædicas. Z. Sed quo tute ambulas? quid in ciſtellula portas? P. Ad forum ſcrutarium greſſus dirigo: hîc ornamenta quædam inſunt ſororis meæ, quæ eius nomine vendat anus illa Staphyla, quam noſti, multiloqua & merobiba. Z. Etiam multibiba. quæ ſunt? obſecro. P. Curioſus homo es. dicam. Eſt calantica, ſpiræ duæ, reticula capillaria duo, plagula & ſtrophium. Z. Tantúmne vel eget argento germana tua, vel iſtiuſmodi ornamentis circumfluit,

Digitized by Google

vt hæc vendat? P. Tritiora illi vetuſtioraq; ſunt, quã vt geſtare vltra velit. Mulier eſt mulier, cui naturæ nihil neq; nimium, neq; ſatis diu bellum & elegans videri poteſt. Nuperrimè precibus parentes peruicit, vt cycladem ipſi pulcherrimè ſcutatam curarent: item ſupparum è lino ſubtiliſſimo, plicis innumerabilibus: Pallam inſuper ſubſatam pellibus haud parui precij. De galericulis, mammillaribus, ſertis, crinalibus, mitris, fimbriis annulis nihil addam. Quid quæris? mirarere, ſi eius videres ſynthe-ſin. Equidem nõ puto in hac vrbe virginem aut fœminam reperiri, cui plura ſint veſtiméta: fermè tot, quot in anno dies. Ad paupertatem propemodum parentes protrahit. Z. O ſororem prædicatam ferme familiariter, quando tandem nuptum locabitur? quouſq; manebit vidua? P. Adoleſcens de ſummo loco, ſummis diuitiis breui eam ducet. Lactauit certè procos, & falſa ſpe producit plurimos, quamuis telam non retexuerit. Z. Oſtende ſis mihi ſpiras. P. En. Z. Prô quam nitent auro & margaritis, præſertim maior? Eſtne tibi quod vendas mihi? P. Eſt. Z. Quid eſt P. Aſcopera, quam perdudum donauit mihi parens, ante cataclyſmum, ſeu eluuionem illam terrarum quas poëtæ Deucalionis aquas nominãt, aut paulò pòſt factam, vt credo: & grallæ, quibus ſenex & podagroſus vtebatur atauus meus. Z. In malam rẽ cũ iſtis mercimoniis: nolim vel gratis accipere. At enim, q̄d te moror? vade quo miſſus. P. Vado.

ANNOTATIONES.

QVIS HIC PETASATVS) *A verbo πετάννυμι vox eſt, Tegmen capitis late patens, vſitatum viatoribus*

viatoribus ad defendendum ſolem. Ac Mercurius quidem petaſatus fingitur. Hinc idem apud Plaut. Amphit. Ego has vſque habebo in petaſo pinnulas. In Pſeud. enumerans quæ peregrè abeunti conuenirent: Etiam opus eſt chlamyde, & maſchara, & petaſo. In Milite & Perſa vocat cauſiam. Dicitur item galerus. Cic. ad Caſſium lib. 15. Sed petaſati veniunt, comites ad portam exſpectare dicunt. NON CONDVCIS OPERAS?) *Opera eſt actio, & perſona ipſa, quæ opus peragit. Opus finis eſt, & fructus operæ. Nonnunquam opus pro opera videtur accipi. Virgil. Æneid. 8. Mollibus è ſtratis opera ad fabrilia ſurgit. Donat. in Heaut.* VT LACEDAEMONIVM *(Lacedæmona patientem non ſine cauſſa appellauit Horat. Ode 7. lib. 1. Tota quippe diſciplina eorum, quâ pueritiam inſtituebant, patientiæ diſciplina fuit. Plutarchus in Lycurgo: literas quidem vtilitatis cauſſa discebant: alia verò tota inſtitutio eò referebatur, bene vt quiſque pareret, & vt laborem perferre fortiter, & pugnans vincere poſſet. Cic. 2. Tuſcul. Sparta verò pueri ad arã ſic verberibus accipiuntur vt multus è viſceribus ſanguis exeat: nonnunquam, vt cùm ibi eſſem audiebam, ad necem: quorum non modo nemo exclamauit vnquam, ſed ne ingemuit quidem. Ara illa erat Dianæ, cognomento Orthia. Dicebantur hi βωμονίκαι, ad aram certantes ſeu vincentes: ipſa dimicatio διαμαςίγωσις diſſlagellatio. Qui diutius verbera tolerasſet, illuſtris clarusque habebatur. Scribit Lucianus in Anacharſide, ſtatuarum honore affectos inter verbera exanimatos pueros.* AD FORVM SCRVTARIVM) *Galli*, à la friperie. *Qui vocis originem ſpectant, ſcruta interpretatur omnia veteramenta, quæ per vias & rudera ſcrutando eruimus. Alij coriacea omnia, & ſcortea vetera opera, vt ſcruta quaſi ſcorta intelligãtur,*

Digitized by Google

quæ notio poſtea omnem vilem & veterem ſupellectilem complexa ſit. Græci γρυτάρια *nominant, & quem nos ſcrutarium,* γρυτοπώλην, ῥωποπώλην. *Vide Gell. lib.3. cap.11. Turneb. lib. 5. cap.13.* EST CALANTICA. SPIRAE DVAE *(De his vocib. aliiſque cõſule Iſidor. ſuo loco & Nomenclatorem: nos enim non ſic abundamus otio, vt ſingulas declarare, & Calepinum conſcribere poſſimus.* QVID QVAERIS?) *Cic. epiſt. 9. li. 2. Ego voluptatem animi nimiam? quid quæris? dum illum rideo, pene factus ſum ille. In quem locum ita Manut. Vbi ſatis Verborum effluxit: nec tamen omnino videmur quod volumus explicaſſe, ad hanc interrogationem confugimus, Quid quæris? & ad exitum ſtatim ſententia perducitur.* QVOSQVE MANEBIT VIDVA?) *Viduam non modò eam, quæ aliquando cum viro fuiſſet, ſed eã quoque, quæ nulli adhuc nupſiſſet appellatam à Iurecoſ. legimus. quoniam vidua dicta ſit vt vecors, veſanus, qui ſine corde, ſine ſanitate eſſet: & illa ſine duitate.* QVAMVIS TELAM NON RETEXVERIT *(Vulgatiſſimum illud de Penelopa, quomodo procos texenda & retexenda tela fefellerit. Diximus annotatione quadam in volumen primum, dialogi 17.* AVRO ET MARGARITIS) *De margaritis & vnionibus Plin. lib. 9. cap. 35. Iſid. lib. 16. cap. 10. Effertur & genere neutro, margaritum. Vtuntur auctores his vocabulis fermè ſic, vt gemma omnis lapillus precioſus ſit: margarita concharum partus. Iurecoſ. gemmas eſſe volunt, quæ pellucidæ ſint materiæ: velut ſmaragdi, chryſolithi, & amethyſti: lapillos verò contrariæ ſuperioribus naturæ. Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis annumerant. Sic Horat. Ode 24. lib. 3. gemmas & lapides, aurum & inutile. Plin. lib. 37. gemmas violari ſignis nefas ducebant. Id enim de pellucidis intelligo.*

AS-

Digitized by Google

ASCOPERA) *Pera viatoria*, vne pochette ou ſachet de cuir, gibbeciere. *Eſt apud Suetonium.*

CONVICTVS.

PROGYMNASMA DECIMVMSEXTVM.

Morum elegantium vtilitas, & neceſſitudo.

AVDITOR, ETHICVS.

AVDITOR. Laudas tu quidem mihi morum inſtitutionem vehementer, ac noſſe cum aliis ſeſe vrbanè, comiter, honeſtè, amabiliter, ac venuſtè gerere, ac virtutem quandam eſſe à me obtinere vis, aut virtuti maximè geminum atque proximum. Sint hæc ita vt tua ponit ſententia: nihilominus hoc tibi confitendum eſt: poſſidere iuſtitiam, fortitudinem, liberalitatem, cæteróſque de hoc genere diuinos animi habitus, multò quiddam præſtantius, & cùm per ſe optabilius, tum omnium mortalium prædicatione dignius videri. E. Vt iſtuc tibi largiar, vti largior, tamen tu viciſſim mihi des & concedas oportet, æquè commodare nobis morum in omni genere honeſtatem, ſuauitatem & quaſi pulchritudinem, ac illas virtutes, quas enumeraſti. A. Velim doceri quî tandem. E. Quî? Inter eos, quos naturæ ſimilitudo nobiſcum coniunxit, ſpiritum nos ducere, eorúmque mutuis ſermonibus, operâ, commerciô,

Digitized by Google

& conſuetudine vti ac frui in dies ſingulos ecquid neceſſarium eſſe intelligis? A. Equidem intelligo. E. Hinc fit, vt etiam quotidie multa præſtare habeamus, quæ à morum doctrina præſcribuntur. Magnanimitate autem, temperantiâ, beneficentiâ, æquitate, tolerantiâ vtimur nos quidem, at certè minùs frequenter vtimur: quid dicam in horas ſingulas? A. Moliris igitur hoc efficere, opinor, ſuperiora iſta quidem eſſe nobilitate & excellentiâ ſuâ: rurſus autẽ inferiora illis numerô, & aſſiduitate vſûs. E. Hoc ipſum. Quod ſi libêret, nominarem complures, quos vna ſcientia rectè, ſcitè, commodè, ac lepidè verſandi cùm aliis, ad altiſſimos honorum gradus extulerit, (illis præteritis, quibus virtutum paulò antè abs te allatarum ornamenta non deerãt) homines nullis diuitiis, nullâ famâ, nullâ demũ claritate inſignes, humili locô oriundos, in re tenui, & inglorios. A. Affirmatio tua mihi admirationi eſt, eiúſque rationem deſidero. E. Rationem? A. Sanè. E. En tibi. Quemadmodum enim præfracti, inconditi, inſuaui, difficiles, illepidi, inſulſi, ac moroſi mores deſpicientiam, alienationem, atque odium párere; ſic contrà faciles, modeſti, commodi, temperati, venuſti, humanitate conditi atque iucũdi ſummum amorem, propenſum ſtudium, præſtantem beneuolentiam apud omnes inuenire conſueuerunt. Iam ſi neque vlla vnquam pœna illos, neque vllum aliquando præmium iſtos ſequeretur (quorum vtrumque falſum eſt) attamen placere nemini, & tanquã peſtiferam quandam contagionem vitari ab omnibus, haud leue ſupplicium; eſſe autem charum acceptúmq; vniuerſis, & allicere ad ſe omniũ ſtudia, omnium volũtates, vti magnes ad ſe ferrum

trahere,

trahere, haud contemnēdam remunerationem exiſtimare deberemus. A. Agreſtes iſti, illiberales atque inepti muſcarum, culicum, & pulicum perſimiles mihi videntur. E. Expedi cauſſam huius ſimilitudinis. A. Quoniam nimirum, vt illa inſecta nō timemus, cùm pardos, vrſos, leones timeamus, penitùs autem odimus, propter moleſtias, quibus nos continenter afficere non deſinunt: ſic hos malè tornatos, inconcinnos, bardos, ruſticos, & velut ex harâ prodeūtes ferre ſine cruciatu nō poſſumus: quorum moribus quaſi muſcarum pulicúmque morſibus & compunctionibus ſæpiſſimè lędimur: etiam ſi eos non metuamus, vt audaces, impios ac ſceleratos metuimus, qui inſtar immanium belluarū horribiles clades, & detrimenta grauiſſima facilè cuiq; noſtrum importauerint. E. Scitiſſima comparatio. In dubium ergo vir prudens vocare ſuperſedebit, ei, qui ab hominum communitate in vaſtam aliquam ſolitudinem demigrare non vult, ſed in mediis vrbibus, & in ſuorum ciuium frequentiâ ætatem agitare conſtituit, valdè conducere, ingenio tractabili ac leni, & ſermone, geſtu, actione ad communes vſus accommodatum eſſe. Et quia ſcientia hæc in oratione, motionibus membrorum atque corporis, potiſſimùm conſiſtit; vel pecuniam magnam quam largitione diſpertiat, vel pericula quæ ſubeat, vel incommodam fortunam quam perferat, vel voluptates quas prætermittat, vel deniq; res alias, in quibus ſeſe exerceat, & ſine quibus nulla ſit, nō requirit: vt benignitas, vt animi inuicti excelſitas & magnitudo, vt patientia, vt temperantia. Sed tu iā probè perſpicis, quātam & vtilitatem, & neceſſitatem habeat morum iſta commoditas. A. Approbè.

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

CONVICTVS *hoc loco nihil aliud eſt, quàm quod voce nequaquam Romana Conuerſatio dicitur à barbaris. Docebimur dialogis aliquot deinceps, quonam modo eleganter, ac politicè omnino feſtinéque in ſermone & geſtibus inprimis verſari cum aliis, & hominũ agreſtium, inſulſorum, malè dolatorum euitare dedecus: politorum autem, concinnorum, lepidorum, excultorúmque famam & gratiam colligere poſſimus. Sciendum verò, nos eam venuſtatem ac leporẽ haud requirere neque hoc capite, neque libro toto, qui in palatiis Regũ ac Principum addiſcitur & exercetur. Sed cũ iſta ſcribamus iuuentuti, generatim volumus eam eiuſmodi in conuictu morum ſuauitatem adhibere, quam communis opinio atque ſenſus nõ repudiet, vel potius flagitet, quámque eruditi homines in præceptis reliquerunt: quã cognoſcere, & factis approbare non adoleſcentum modò, verùm etiã nam maiorum interſit: ad extremum qua vita humana vix caruerit: cuius crebrior magiſque aſſiduus in omni pene loco & tempore vſus, quam virtutis, qua nonnulli cum primùm in ſumma gratia apud potentes ac ſatrapas ſeſe poſuiſſent, deinde honores quoque, & diuites diuitias illorum ope ſunt adepti. Et quoniam (vt eſt ſcriptum in fine huius dialogi) res iſta aliam rem, quemadmodum virtus, nõ requirit, totáque in nobis eſt poſita, debent adoleſcẽtes hoc alacrius ad eam ſe dare, ſuámque ingenuitatem hac etiam laudabili exercitatione omnibus palàm oſtendere.* MAGNES AD SE FERRVM) *De Cauſſa huius rei varias philoſophorum opiniones adducit Brod. lib. 3. cap. 29.*

PRO

PROGYMNASMA DECIMVM SEPTIMVM.

Qui potiſſimùm in coniunctione conſuetudinis atque ſermonum odioſi.

FLAVIVS, MARTIANVS.

FLAVIVS. Prô quam grauiter apud me offendit heſterno die, quámq; nobis omnibus inuiſus & ingratus fuit quidam, ſi vultum conſideres, nobilis & quantiuis pretij: ſi mores, ipſa ruſticitate ruſticior, ipſa arrogantia arrogantior. M. Quonã in loco Flaui? F. In diuerſorio, quà nox proſerpẽs coegerat cum comitibus. M. Quid is homo faciebat? F. Silebo de edacitate portenti, qua Crotoniatam Milonem vincebat. Tacebo de potandi auiditate, qua Alexandros, Tiberios, Traianos & qui dictus eſt amphóra, Xenagoram illũ Rhodiũ ſuperabat. Nihil dicã de modo comedendi ſpurciſſimo. Turgebat faſtu, ſéq; ipſum admirabatur impenſius. M. Rem inſolitam apportas meis auribus. Sed niſi narras facinora, fruſtra me tibi poſtulas credere. F. Magna verò ad narrandũ ſuppetit benignitas, Martiane. Sic ſe gerebat, ſic loquebatur, vt ſatis liqueret, eũ nos præ ſe contẽnere, ac pro nihilo putare. In quo illud præceptum à ſua mẽte penitus repudiare viſus eſt, quo pueri monemur in ſcholis, ne aut dicam⁹, aut agam⁹ quippiã, vnde in ſuſpicionẽ veniamus, quaſi nõ valde amemus, aut parui faciam⁹ eos, quibuſcũ viuimus & verſamur: néue tales ſimus, vt

Digitized by Google

niſi iniquiſſimo animo, videre nos nemo queat. M. Nullúſne ibidē aderat, cui vel cedere ipſum, vel æquales partes cōcedere decuiſſet? F. Ac plures quidē illóq; nobiliores. Veruntamen tumor, & inſolentia viri, quotquot aderant, quodammodo conculcabat. In accubitu principē ipſe ſibi locū deligebat, nobis tanquam pueris ſuum cuiq; diſtribuebat. Primus in patinam manus mittebat: plurimùm ipſe fabulabatur. Si quis noſtrum cœpiſſet narrare aliquid, ipſe narrationem interrumpebat: nec quidquam quod ipſe non dixiſſet, rectè ac verè dictum interpretabatur. Miniſtris, diuerſoribus, & hoſpiti mādabat liberrimè quę libido ferebat: omnes ſua cauſſa occupatos, in ſe vnum intentos ora tenere, atque ad nutum ſuum paratos eſſe æquum cenſebat. M. Vocemus hunc ſtabulum impudentiæ, theſaurū arrogantiæ: ſi quidem ita ſe geſſit: vt ais. F. Audi cataſtrophē huius comœdiæ. Cum quieti corpora commendare inſtitueremus, in omnium molliſſimo lecto ſe collocari imperabat. Quærebat etiam ab hoſpite, num cubiculum elegantius & ornatius non haberet, in quo ipſe ſolus capere ſomnum poſſet. Negante illo. Tu verò, inquit, extruendum curato, quò aliâs me ac mei ſimiles pro cōditione nobilitateq; noſtra etiā cubituros accipias. Formidabam ne præciperet mihi, vti ad ſe accurrerem, caligáſq; detraherem. Animo geſſiſſem morē: adeo depexum dediſſem flagitiū illud hominis, vt quoad vixiſſet, mei ſemper meminiſſet. Ad verba quidē atrocia ventū eſſet, ſi prurientes manus continere à vetulo illo veruece potuiſſem. M. Peccaſſes tu quoque victus cholera, & à reprehēſione haud abfuiſſes, parūq; promouiſſes. Furore & iracūdia præcipitē abire turpiſſimū eſt. Recitare

citare te prius tacitũ oportuiſſet quatuor & viginti literas, quod Auguſto ſuaſit Athenodorus philoſophus, ac deinde inuadere in hominem. Potius nebis Seneca audiendus. Aut potentior, aut imbecillior te læſit. Si imbecillior, parce illi: ſi potentior parce tibi. Nõ eſt magnus animus quem incuruat iniuria. F. Quid? tu patrocinium huius arripis? huius tam merentis? M. Atqui nec tutum, nec decorum eſt quemque merentem à quouis, vbiuis, quocũque tempore vel obiurgari, vel admoneri, vel puniri. F. Honeſta oratio. Sed quamuis tua natura nihil mitius cognouerim, non tuliſſes tamen, credo, tantum támq; inſolens faſtidium. M. Valeat arrogãs ille. Cenſen' minus incurrere in odium hominum quoſdam cerebroſos, tetricos, acerbos, iracundos? Quibus nihil ſatis placet vnquam, quod alius fecerit: vultu nunquam ſunt ſereno: quidquid & quomodocunque illis dixeris, ſemper reſponſant: perpetuò caſtigant alios: toties conuitiantur, domi, foris, præſentibus aliis, & abſentibus. Nunc deliquit neſcio quid vxor, nunc liberi, nunc ancillæ, nunc ſerui, nunc vicinus, nunc popularis, nunc extraneus. F. Quid ſi quiſpiam iſtis moribus tam inamœnis potius peruerſa quadam aſſuetudine, quam deſtinatò, & nequitia ſit præditus? video certè hoc accidere poſſe. M. Etiam fures & graſſatores aſſuefacti furtis & latrociniis peccant: nihilominus velint nolint, illi laqueo fracta gula, hi rota comminutis oſſibus vita exturbantur. Vitioſæ conſuetudini nulla prorſus eſt relicta defenſio. F. Non pateris ergo patremfamiliâs aliquem excandeſcere, aſperius appellare, pulſare etiam ſuos. M. Ego verò patior, ſed iudicio adhibito: vt neque ſæpe, neq; nimium, neque paſſim,

neque

Digitized by Google

neque coram quibuſlibet. Locus, perſona, tempus, aliáque adiuncta efficiunt, vt dignum reprehenſione fiat, quod opportunè factum laudari poterat. F. Veritatis vis me cogit aſſentiri: ſuperbos & iracundos fugiendos duco. M. Ego inſuper refractarios. F. Deſcribe breuiter horum ingenium. M. Aliorum voluntati atque votis in omni negotio reſiſtere, aduerſari, velleq; contraria. F. O duros & inhumanos! M. Cogitemus paulisper, quantum iſta tam contumax, & ferrea repugnandi libido ad amicitias conglutinandas momentum afferat. F. Ad amicitias? ad contemptum, ad odium, ad deteſtationē longè maximum. M. Ita eſt Flaui, vt dixiſti. Obiicere enim ſeſe totíſque viribus, omníque impetu animi alterius voluntatē oppugnare, eius delectamenta impedire, inimicorum eſt officium. Inimicos autem, ſi naturā ſpectes, quis diligat? quapropter illud conſequitur, vt terra maríque fugere iſtiuſmodi prauitatem debeamus, ſi nos cæteris charos, & iucundos eſſe ſtudeamus. F. De moroſis quoq; verba te facturum opinione præcipio. M. Et hi malè morati non malè poſſunt appellari. F. Vnde hoc nomen adepti? M. Quod ſunt multorum, variorum, & contrariorum morum. Quibus aſſiduè plurima, & facillimè diſplicent: qui ſemper, etiam minutiſſimis in rebus inueniunt quod cauillentur, quódque hoc aut illo modo faciēdum audacter pronūtient. Aut ita. Moroſus eſt cui non placet id, quod placere debet: vel qui plus quàm oportet, exigit ab aliquo: vel qui nō fert, quod ferēdum videtur. Senibus familiare vitium, de quibus perquam venuſtè Lucret. in 3.

Poſt vbi iam validis quaſſatum eſt viribus æui
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus,

Claudicat

Claudicat ingenium, delirat linguáque ménſque,
Omnia deficiunt, atque vno tempore deſunt.

Raró quenquam blandè ſalutant moroſi. Raró aut humaniter colloquuntur, aut placidè aſpiciunt, aut ſedatè reſpondent. Solent item negare ſæpius, quæ ab aliis affirmantur, quodque ipſis beneuolè officioſéque aut fit, aut offertur ab aliis, id importunè atque inurbanè auerſantur. Saluus ſis mi Paule. Nihil moror ſalutem tuam: non ſalueo. Malo ægrotare, quàm eſſe tua ſalute ſanior. Ita quidam de iſta colluuie apud Plautum. Vt vales, amantiſſime Ioannes? Quid interrogas? valeo ſicut heri & nudiuſtertius. apage. Quin imus ambulatum, & corpus recreamus? Tu ito ſi vis: ambulationem nihil curo. Pro certo nuntiatur Antuerpiam conceſſiſſe iam in poteſtatem Regis. Quis hoc ait? commentum eſt. Dono te iſtoc gladio. Mallem me pecunia donares: retine tibi tuum gladium. Vellem te paucis. Vade in cruciatum: nonne vides me ampliter occupatum? Tuæ crepidæ nimium ſtrident. Hanc literam quàm malè pronuncias? crebrò tuſſis, ſæpè rides, domus tremit, & rimas agit, quando tu ambulas, ita ambulas. Phuy, vt intonſa tibi barba? non poſſum ferre. Diſertè Horat. ſatyra 3. lib. 1. Tigellium quendam moroſum exprimit, quámque diuerſorum morum & inæqualium fuerit oſtendit: cui ſimiles alios exiſtimemus licet: eoſdem videlicet, vt Martialis dixit, difficiles, faciles, iucundos, acerbos: vt cum ſine iis viuere non poſſis, tamen non poſſis cum iis viuere. Cantores quidem in hanc turbam coniiciuntur ab eodem. F. Quomodo? M. audi.

Omnibus hoc vitium eſt cantoribus inter amicos,
Vt nunquam inducant animum cantare rogati,

Digitized by Google

Iniuſſi vt nunquam deſiſtant.

F. Nihil potuit dici credibilius. Moroſum eſt hoc genus hominum, & interdum optima quoque faſtidit. M. Haud mirum, nimis purgatas ac teretes habent aures, vulgus non item. Redeamus ad Horatium.

Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,
Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non
Quidquam proficeret. Si collibuiſſet, ab ouo
Vſque ad mala citaret, Iô Bacche, modo ſumma
Voce, modo hac reſonans, quæ chordis quattuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: ſæpe velut qui
Iunonis ſacra ferret: habebat ſæpe ducentos,
Sæpe decem ſeruos. modo reges, atque tetrarchas,
Omnia magna loquẽs: modò, ſit mihi menſa tripes, &
Concha ſalis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamuis craſſa queat. decies centena dediſſes
Huic parco paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipſum
Mane, diem totum ſtertebat. Nil fuit vnquam
Sic impar ſibi.

E. Nunquid non hos, vt Plato Xenocratem, iubeamus ſacrificare Gratiis? M. Etiam Zenonem Citticum imitari. Is cum naturâ aſper, tractabilis, & moroſus eſſet, nec tamen morbum ſuum amaret, (quod contra plerique facimus) quo eum expelleret, vinum moderatè bibiſſe, atque ita placidus & commodus euaſiſſe dicitur. Aiebat enim, ſimilem ſe eſſe lupinis: illos quippe priuſquam macerarentur acerbos, maceratos verò dulces reddi. F. In vino igitur non ſolùm veritas, ſed etiam humanitas. At melancholici propemodum eodem ſunt ordine, quo

moroſi.

Digitized by Google

moroſi. M. ſunt affinia hæc duo, melancholia & moroſitas, idem non ſunt: multóque tolerabiliores melancholici, magíſque pacifici, quàm moroſi: quibus nihil eſt aut intolerabilius, aut exoſum magis. Eſt quoddam genus hominum altiſſimis cogitationibus intentum, nunquam pæne apud ſe, audiens non audit, videns non videt. Hoc quidem literarum ſtudio conſecratis, & obſcuriſſimarum reconditiſſimarúmque rerum inquiſitione & contemplatione diſtentiſſimis (vt antiquis philoſophis nonnullis) euenire poteſt, quibus ignoſcẽdum eſt. Nihilominus tam hi, quàm reliqui, cum mẽtes ſuas meditationibus implicatas habere volunt, ad vitandam offenſionem ſeiungere ſe ab aliis, aut congreſſu aliorum abſtinere debent. F. Probo conſilium: nemo enim libenter cum iis agat, qui ſeſe in congreſſu conuictúq; attonitos, & tanquam ſtipites ac truncos præbent. M. Rectè intelligis. Reſtant quidam molliores vel cuniculi capillo, vel anſeris medullula, vel infima auricula: teneri omnino & delicati, quibuſcum verſari oportet quam cautiſſimè, quam blandiſſimè, quam curioſiſſimè. F. Súntne cerei, an lanei, an vitrei, vt lędi, turbari, frangi ſubitò, nullóque molimine poſſint? M. Complectar vno verbo: ſunt fœminei. Erras in titulo, mox quaſi in ordinem redacti iraſcuntur, inimicitias indicunt. Minus diligenter eos ſalutas, dolent. Haud ita frequenter eos viſis, mirantur. Non ſummè reuereris, deſpici ſe arbitrantur. Ad quæſita tardius, nec quæ ipſis lubet audire reſpondes, iniuria ſe affectos conqueruntur. Non celeriter exequeris quæ cupiunt, non te geris perfectè vt ipſi iudicant, & volunt, cœlum terræ miſcent. Prô diuûm atque hominum fidem, quid ſto-

lidi iſti, quid tandem non ægrè ferunt? F. Immodicè profectò ſe amant, & à virilitate longiſſimè recedunt. M. Et quia in ſui ipſorum amore toti ſunt, amare alios non curant, immemores illius: ab alio exſpectes, alteri quod feceris. Quis enim queat amare eiuſmodi homines, quorum gratia tam citò, tam leui de cauſſa amittitur? quis ſeſe tanquam pedibus illorum ſubiectum velit? F. Recenſuiſti, & depinxiſti homines, quorum ſocietas non immeritò odioſa videatur: arrogantes, cerebroſos, refractarios, moroſos, animo abſentes, delicatos. De moribus inſtituendis plura, cùm vterque otium nactus erit. M. Si placebit, & ſi placuero. Numquid aliud vis? F. Vt priſtinam erga me voluntatem tuam conſerues. M. Iniuriam mihi irrogas, dum iſtuc rogas. Sed quid ais? F. Quid vis? M. Quid ſi perendie ad te reuiſam, vacabiſne? nam mihi decretum eſt quædam agere tecum, quorum tibi nulla nunc quidem incidit ſuſpicio. F. vacaturum puto. M. Hoc volebam ſcire.

ANNOTATIONES.

NOtantur deſcribunturq; hoc progymnaſmate hominum genera omnino ſex, quorum conſuetudo & ſocietas iniucunda planè, & ingrata ac moleſta eſt, toleratuq; difficillima: arrogantes videlicet, cerebroſi & iracundi (barbari capitoſos nominant) refractarij, moroſi, attoniti, delicati ſiue nimium ſui amantes. IN DIVERSORIO) *Tametſi, diuertere, verbum commune eſt, pertinetque ad loca omnia ſiue aliena, ſiue noſtra, ad qua de via defleximus, paulò poſt diſceſſuri: diuerſorium tamen appellari non ſolet, quocunque diuertimus: aliquid enim habent*

habent proprium quo differunt diuerſorium, hoſpitium; taberna, quam opinor cum caupona idem eſſe, &c. Manut. in epiſt. 19. lib. 6. QVA CROTONIATAM MILONEM) *Athletæ robuſtiſſimi nomen eſt, qui & in epigram. græcis celebratur. Taurum ictu vno nuda dextera interfeciſſe; per ſtadium humeris portaſſe, vno die totum comediſſe perhibetur. Ita malum punicum tenebat, vt è manu nemo illi extorqueret, aut digitum inflecteret, cum is tamen malum nuſquam læderet. Cum ſemel conſtitiſſet, nemo eum è veſtigio educebat. Sed quanquam robuſtus corpore, non tamen animo forti erat. Ælian. lib. 2. cap. 24. De eiuſdem miſerando interitu Gell. lib. 15. cap. 16.* XENAGORAM ILLVM) *Ælian. lib. 12. cap. 26. quo & alios vinoſos recenſuit.* ASSVETVDINE QVADAM) *Qui mala & vitioſa conſuetudine officium deſerunt, ipſimet cauſſa ſunt quare peccent; taléſque ſint: nempe impotentes, iniuſti, intemperantes, vinolenti, &c.* αἱ γὰρ περὶ ἕκαστα ἐνέργεια τοιούτους ποιοῦσι. *Nam quales in quaque re collata ſunt functiones, tales efficiunt eos qui funguntur. Ariſtoteles lib. 3. Ethic. Cicer. 3. Verr. O conſuetudo peccandi, quantam habes iucunditatem in improbis, cum pœna abfuit, & licentia conſecuta eſt? Plutarch. Sympoſ. lib. 5. Quæſt. 7. Omnes animi affectiones ſi diu inhæreant, prauos ingenerant habitus, qui, vbi vim naturæ adepti ſunt; quauis occaſione concitati ſæpenumero etiam inuitos ad familiares impellunt affectiones. Vides meticuloſos etiam ſalutifera formidare: iracundos cariſſimis etiam ſuccenſere: libidinoſos ad extremum ne ſanctiſſimis quidem abſtinere corporibus. Magna enim vis eſt conſuetudinis habitum ad familiarem affectionem deducendi: & qui ad lapſum ſunt procliues, eos neceſſe eſt ad obuia quæque offendere.* SI NATVRAM SPECTES QVIS DILI-

Digitized by Google

GAT?) *Quam variæ magnæque vtilitates ex inimicis capiantur: quomodo item eos citra vitium vlciſci conueniat, eruditè, vt omnia, libello quodam Plutarchus nos docuit. Quia tamen inuiti ac nolentes proſunt, gratiam & amorem haud merentur. Sed doctrina Chriſti natura & philoſophia ſuperior, diligere inimicos, & orare pro perſequentibus & calumniantibus imperat. Et alio loco: ſi diligitis eos tantum, qui vobis benefaciunt, quæ gratia eſt vobis? nonne & Ethnici hoc faciunt?* SENIBVS FAMILIARE VITIVM) *Cicer. in Cato. At ſunt moroſi, & anxij, & iracundi, & difficiles ſenes: ſi quærimus, etiam auari. Sed hæc morum vitia ſunt, non ſenectutis. Epigram. lib. 1. titulo* εἰς γῆρας καὶ γέροντας, *incerti auctoris hoc eſt.*

Ἂν περιλειφθῇ μικρὸν ἐν ἄγγεσιν ἡδέος οἴνου,
Εἰν ὀξὺ τρέπεται τοῦτο τὸ λειπόμενον.
Οὕτως ἀντλήσας τὸν ὅλον βίον, εἰς βαθὺ δ' ἐλθὼν
Γῆρας ὁ πρεσβύτης, γίγνεται ὀξύχολος.

Continet autem hunc ſenſum. Si modicum de dulci vino in vaſe remanſerit, aceſcit. Senex exhauſta iam vita, & ad finem ætatis profectus, fit moroſus, & iracundus. NIHIL MOROR SALVTEM TVAM) *Plaut. Trinum. cum Amorem vituperans, dixiſſet eum mores hominum moros & moroſos reddere, ita deinceps eius, Amoris inquam, mores pergit deſcribere: quæ mihi deſcriptio in moroſi ingenium valde videtur quadrare.*

Minus placet magis quod ſuadetur, quod diſuadetur placet.
Cum inopia eſt cupias: quando eius copia eſt, tum non velis.
Ille qui aſpellit, is compellit: ille qui conſuadet, vetat.

VT PLATO XENOCRATEM) *Laërtius rem his verbis narrat, Graui ſemper, ac tetrico vultu erat: ita vt ſæpe*

Digitized by Google

ſæpe illi Plato diceret: Ξενόκρατες, θῦε ταῖς χάρισι. *Xenocratis, ſacrifica Gratiis.* ANTIQVIS PHILOSOPHIS NONNVLLIS) *Quod Democritum ciuem ſuum perpetua rerum indagatione adeò impeditum illigatúmque cernebant Abderitæ, vt res alias omnes negligeret, inſanire hominem crediderunt, ac proinde Hippocratem ad eum curandum accerſiuerunt. Anaxagoras autem aſſiduitate & vehementia contemplationis tum vires ſuas proſtrauiſſe penitus, tum in* λειποθυμίαν *incidiſſe fertur.*

PROGYMNASMA DECIMVMOCTAVVM.

Compoſitio corporis inter colloquendum, & conſuetudines ruſticanæ.

ADELPHVS, EVLALIVS.

ADELPHVS. Peruellem, Eulali, ſi eſſet tibi complacitum, quod in Grammaticis, idem in iis præceptionibus inſtitutum teneremus, quibus morum laudabilium rationes in gymnaſio explicatæ ſunt: vt alter ſcilicet alterum ſuper illis interrogaret: quò & tenacius inhærerent in mentibus quæ manſiſſent; & eodem reuocarentur quæ effluxiſſent. E. Bonum & æquum oras Adelphe: tam mea quàm tua cauſſa volo. A. Per triduum proximè tranſactum de congreſſionibus diſputatum eſſe ſcis. Quamobrem de iis compendio colloquamur, ſi videtur. E. Mihi verò. A. In

Digitized by Google

capite primo partes interrogandi, in reliquis reſpondendi ſumam ego: niſi tu aliud vis. E. Velle tuum volo. A. Quod erat primum? E. Quis totius corporis ſtatus deceret adoleſcentem in colloquio. A. Apud viros auctoritate, grauitate, amplitudine aliqua præcellentes cum ſit aſtandum & loquendum aperto capite, tenendúſne interim ſub axilla pileus? an in manibus habendus ille quidem, circumagendus tamen ſenſim in orbem? an inde villi decerpendi? an puluiſculus decutiendus? E. oh, nequaquam. Iſti agricolarum, & aurigarum ſolœciſmi ſunt. Siniſtra pileum teneat, dexteráque ad pectus, ſeu vmbilicum quam leuiſſimè admoueatur. A. hoccine modo? E. Hoc ipſo. A. Quid oculi & vultus? E. Amico lumine intuendus, qui cum ſermonem exſequimur, non toruiter, non impudenter, non ferociter. Facies in rubore, proinde vt ſi ſudaret, non abſtergenda: nec aliorſum conuertenda, nec commutanda: verùm in eodem habitu conſtanter conſeruanda. A. Explana hoc. E. Prohibemur iam criſpare naſum: iam frontem nubibus obducere, & conſulcare: iam attollere ſupercilia: iam diſtorquere labra: iam hiare faucibus. A. Qualis animi hæc putas argumenta? E. Ventoſiſſimi, inprimíſque temerarij. A. Quid habes monere de capite? E. Sunt qui illud quietum tenere haud queunt. Sunt qui ipſum quatientes petita negant. Quoſdam videmus eo reducto alios acceſſere. Alios fricare occipitium, vel quatuor digitis, vel vno etiam, quod olim reprehenſum eſt in Pompeio, vt mea eſt memoria. Horum nihil committendum: vt neque adducendi humeri, agitanda brachia, quaſi muſcas abigeremus, neque digitis exercendæ argutiæ, vacillandúmve pedibus, ſed in veſtigio

veſtigio primo conſiſtendum. A. Supereſt de tuſſi & ſcreatu. E. Quod neceſſitas non coëgerit, vitandum eſt: obturbantur enim loquentes. A. Si inter amicos, ſodales ac familiares de vtilibus honeſtiſque rebus ſit introductum colloquium, an me tum ibi obdormiſcere deceat? E. Niſi hoc deceat, præbere opinionem iſto facto, quaſi præſentes in contemptionem nobis venerint, & ipſorum ſermones cum aſpernatione audiamus. Largiter quoſdam in eo, vſque ad rhonchos delinquentes obſeruaui: quibus item ſaliua in barbam defluebat. A. In conſeſſu confabulantium quid aliud cauendum? E. Ne exſurgamus, & interea per conclaue inambulemus. A. quid præterea? E. Ne corpus iterum iterúmque commoueamus, & nunc quidem in hoc, ſtatim in aliud nos latus conuertamus. Ab agro etiam ſunt, qui eo ipſo tempore, ſi quam ſecum ferunt ad ſe conſcriptam epiſtolam, educunt è marſupio, & in conſpectu omnium taciti legunt: quíque cultello vngues præſecare non erubeſcunt: veluti ſi aut nemo adeſſet, aut qui adſunt, caules aut fungi eſſent. A. Ad cætera delabamur. Tu interroga. E. Immò tu interroga. A. Reſpondere iam malo. E. Non luctabor tecum, interrogabo.

ANNOTATIONES.

REPREHENSVM EST IN POMPEIO) *Plutarch. lib. de vtilit. ex inimicis cap. vbi monet, cum probrum falſum obiectum fuerit, vt inquiramus quibus ex cauſſis eiuſmodi maledictũ ſit natum: deinde caueamus metuamúſque, ne quid imprudẽtes deliquerimus vel affine, vel ſimile ei quod obiicitur. Lacides, inquit, Ar-*

giuorum Rex, ob comam compoſitiorem, & inceſſum delicatiorem vulgò malè audiuit, veluti mollis & effœminatus. Idem accidit Pompeio, propterea quod vno digito ſcalperet caput, quum à mollitie, & laſciuia longiſſimè abeſſet, &c. Quindecim leges hoc dialogo datæ ſunt. De pileo vbi caput nudaueris non ruſticè tenendo, de dextera, de oculis, de facie, ſiue de vultu, de capite, de humeris, de vtroque brachio, de digitis, de pedibus, de tuſſibus & ſcreatibus, de ſomno vitando, de non exſurgendo, & ambulatione, de corporis quieto ſtatu, de non legendis epiſtolis, de vnguibus eo tempore non præſecandis. Horum pleraque ſæpius ab annoſis perpetrari videas.

PROGYMNASMA
DECIMVMNONVM.

Honores quibus, & qui.

ADELPHVS, [redacted] *EVLALIVS.*

EVLALIVS. Quid poſt hæc docebamur? A. Quibuſnam hominum ordinibus in omni aditu, congreſſione, occurſuque, & qualis quantúſq: honor tribuendus. E. Quibuſnam ergo? A. Sacerdotibus ac Religioſis. E. Hiſce ante omnes? A. Ante omnes. E. quapropter? A. Sunt enim Deo Opt. Max. dedicati, cui ſtudioſiùs miniſtrant, ſollicitéque inſeruiunt. Dei autem famulis qui neget præ aliis obſeruantiam honorémque deberi (propter eundem Deum videlicet, quem in ipſis diligimus veneramúrque) is non eſſe in pote-

ſtate

Digitized by Google

ſtate mentis videatur. E.Si fuerint potores, aliiſque flagitiis cooperti, quales hiſce triſtiſſimis extremiſque temporibus non pauci inueniuntur? A. Deus, & amplitudo, ſanctitudóque muneris,quod procurant;non ipſa perſona,quæ ſe ſcelere adſtringit, ante oculos ſtatuenda eſt. Illa ſuam dignitatem retinent ſemper;hæc turpis,infamiæque maculis notata atque inuſta eſſe poteſt. E. Quibus exemplis ad rem illuſtrandam vtebatur? A. Conſtantini Magni, D.Franciſci,& aliorum. E. Strictim de illis duobus, A. Auguſtus ille, Imperatorum Chriſtianorum ſignifer, cùm in Concilio Nicæno vltimus inter Epiſcopos aſſediſſet, eorúmque libellos accuſatorios accepiſſet, omnes nondum lectos ſimul in ignem abiecit. Vos ſacerdotes,inquit, tanquam dij ad homines gubernandos delecti atque conſtituti eſtis, Ite igitur,cauſſáſque veſtras inter vos diiudicate. Eiuſdem eſt: Si quempiam ſacerdotem peccãtem offenderem,chlamyde meâ operirem,ne ab aliis conſpiceretur. D.autem Franciſcus dicere ſolitus eſt: ſi cui beatorum è cœlo delapſo, & cum aliquo ſacerdote ambulanti occurreret, priùs ſe ſacerdotis manum oſculaturum,deinde beato illi honorem habiturum. Suo præterea exemplo quanta eſſet ſacerdotij præſtantia oſtendit,cùm,vt eô inaugurarctur,induci nunquam potuit: diaconiq; nomen & locũtenere vſque ad occaſum vitæ perſeuerauit. E. Æternæ memoriæ commendandum facinus. Secundum hos, qui honore proſequẽdi? A. Parentes,cuius rei & natam,& ſcriptam à Moyſe legem habemus.] Per eos quippe dias in luminis oras exorti, hôc cœli ſpiritu fruimur, & homines (id eſt, animantia rationis, & conſilij plena) procreati ſumus. E. Immenſum vtique,

vtique, immortaléque beneficium. Qui tertiũ gradum obtinent? A. Præceptores. E. Quare? A. Ex animo & corpore coagmentamur: atque vt parentes corpus iſtud caducum ac diſſolubile, ita hi animum ſempiternum, omnis ſcientiæ capacem progignunt quodammodo, nobíſque inſerunt, dum ipſum literarum virtutúmque præceptis diligenter excolunt & informant. E. Quid de Alexandrô? A. Plus ſe Ariſtoteli magiſtro, quàm parẽti Philippo debere: quòd ab hoc quidem accepiſſet vt eſſet, ab illo autem vt benè eſſet. Quocirca non immeritò lætitiâ magnâ elatum Regem illum, ſibi Ariſtotele ſuperſtite filium eſſe natum, cui eum concredere erudiendum poſſet. E. Quid vult illud, benè eſſe? A. Literatum eſſe, quando vita ſine literis mors eſt dicenda potiùs, quàm vita. E. Et hìc Auguſtorum exempla producta recordor. A. Antonius magiſtrorum ſuorum imagines aureas domi habere, eorum ſepulchra floribus conſpergere ſolebat. Gratianus Valentiniani filius Auſonium conſulem creauit, cui in Galliam ſcripſit in hæc verba: *Cùm de coſſ. in annum creandis mecum ſolus volutarem, vt me noſti, atque vt facere debui, & te velle ſciui, conſilium meum ad* DEVM *retuli. Eius auctoritati obſecutus, te conſulem deſignaui, declaraui, & priorem nuncupaui. Trabeam palmatam tibi miſi, in qua D. Conſtantinus pater noſter intextus eſt. Solui quod debui, & adhuc debeo quod ſolui.* E. Quomodo, quæſo, debet aliquis quod ſoluit? an hoc non eſt incredibile & abſurdum? A. Non eſt, Eulali, ſi gratias infinitas debeat, vt debere ſe hic ſapientiſſimus Imperator adoleſcens iudicabat. Legerat, credo, illud Ariſtotelis: diis, præceptoribus, & parentibus pares gratiæ referri nunquam poſſunt. E.

Qui

Digitized by Google

Quî omnium dictorum tam pulchrè meminiſti? A. Sollicitam dedi operam, ne elaberentur animô: ſententiam in ſchedas confeſtim retuli ex ore magiſtri: pòſt ſæpè mecum reuolui. E. Iam quos nominabis? A. Senes, quos & ſanctæ literæ honorare iubēt. E. Iurè, multa enim ſenes tempus docuit: quod, vt auferat cætera, prudentiam quidem certè affert. A. Sola mens ſeneſcens iuueneſcit, ſcriptum eſt apud Plutarchum: & tempus cùm adimat alia, ſenectuti apponit ſcientiam. E. Nihilominus verè Plautus: non ætate, verùm ingeniô adipiſcitur ſapientia. A. Et Seneca, ille morum vitiorúmque publicorum & deſcriptor veriſſimus, & accuſator acerrimus, libro de Tranquillitate animi, haud omnes ſenes honorandos inſinuat, cùm ait. Nihil turpius eſt, quàm grandis natu ſenex, qui nullum aliud habet argumentum, quo ſe probet diu vixiſſe, præter ætatem. Nec omnibus, quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientiâ validum eſt: ſtulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, bucones multi inter ſenes. E. Qui ſuperſunt? A. Nobilitate generis illuſtres, qui cum imperio & poteſtate ſunt, ampliſſimóque magiſtratu præditi, qualeſcunque, ſeu boni, ſeu mali: de quibus & in Apoſtolicis ſcriptis mandatum accepimus. E. Poſſumúſne pares & inferiores honore honeſtare aliquo? A. Maximè immò, tametſi ad id nullâ lege adigimur. Laudabile ſiquidem, & honorificum Chriſtianis eſt, audire ſuadentem Paulum: honore inuicem præuenientes. Fit autem quiſque, dum minores honore proſequitur, non ipſe minor, ſed maior potiùs: quia modeſtiæ, ſummiſſionis, ciuilitatíſque ornamenta ad cæteras virtutes ſuas adiungit. E. Doce nunc quinam, & quantus honor

iſtis

iſtis omnibus impendendus, quos protuliſti. A. Honeſtiſſima pars corporis noſtri (caput, inquam) reuerenter nudanda. E. Teneo. Quid poſteà? A. Poplites incuruandi aliquantum. E. Amplius? A. Aſſurgendum. E. Adhuc? A. De viâ decedendum. E. Nihil aliud? A. Si vnà ambulandum, locus dexter illis relinquendus, & medius, ſi plures duobus ingrediamur. Quidam ſolent etiam manus ſuas honoris eorum cauſſâ oſculari, quod ab antiquâ deos venerandi adorandique conſuetudine profluxit. E. Tu velim deinceps interrogantis perſonam ſuſcipias: ego reſpondentis recipiam. A. Tuô verò id quidem arbitratu, mi Eulali.

ANNOTATIONES.

PROPTER EVNDEM DEVM VIDELICET) *legendum emblema 8. Alciati. Non tibi, ſed religioni, & in idem Claudius Minos. Georgius Magnus, Homilia in Dominicam tertiam poſt Pentecoſten. Seruus ſum ſummi patris familiâs. Cum vos admoneo ad contemptum ſæculi, inuitare vos uenio ad cœnam Dei. Nemo me propter me hoc in loco deſpiciat. Sæpe euenit, vt perſona potens famulum habeat deſpectum: cũque per eum ſuis forte, vel extraneis aliquid mandat, non deſpicitur perſona loquentis ſerui, quia ſeruatur in corde reuerentia mittentis domini: nec penſant qui audiunt, per quem, ſed quid, vel à quo audiant. De honorandis porrò patribus, ſacerdotibus, ſenioribus, eruditis, præceptoribus magiſtratibus multa Maphæus lib. 4. cap. 4. 6. 7. 8. 9. 10. Apud maiores, at Gell. li. 2. cap. 15. neque generi, neq; pecunia præſtantior honos tribui, quàm ætati ſolitus, maioréſque*

réſq; natu à minoribus colebantur ad Deûm prope, & parentum vicem, & quæ ſequuntur. LÆTITIA MAGNA ELATVM) *Epiſtolium eſt apud Gellium lib. 9. ca. 3. Latinum (vt quidem Gellius cōuertit) adſcribemus. Filium mihi genitum ſcito, quod equidem diis habeo gratiam: non proindę quia natus eſt, quàm pro eo, quod eum naſci contigit temporibus vitæ tuæ. Spero enim fore, vt eductus eruditúſque abs te, dignus exiſtat & nobis, & rerum iſtarum ſucceſſione.* NON ÆTATE, VERVM INGENIO) *Titulo 16. libr. 1. in ſenectutem & ſenes, elegans & ſententioſum eſt epigramma Philonis. Canos, ſi adſit prudentia, dicit venerabiles fore. Nam ſi ea deſit, magis turpem quam honeſtam videri canitiem. Et capillos albos, ſi taceas, exiſtimari poſſe indicium intelligentis animi. Sin loquaris, tum non magis arguere prudentiam in ſenibus, quàm iuuenibus.*

Αἱ πολιαὶ σὺν νῷ γεραρώτεραι. αἱ δ' ἄτερ νοῦ
Μᾶλλον τῶν πολλῶν εἰσὶν ὄνειδος ἐτῶν.
Αἱ τρίχες ἢν σιγᾷς εἰσὶ φρένες, ἢν δὲ λαλήσῃς,
Ὡς αἱ τῆς ἥβης, οὐ φρένες, ἀλλὰ τρίχες.

APOSTOLICIS SCRIPTIS) *Paulus ad Rom. 13. ad Hebræos item 13. Petrus epiſt. 1. cap. 2.* LOCVS DEXTER ILLIS RELINQVENDVS) *Dexter, an ſiniſter locus veteribus honeſtior fuerit, quæri poteſt, & quæſitum à Lipſio Elect. lib. 2. cap. 2. probatúmque dextrum viſum potiorem.* MANVS SVAS HONORIS EORVM CAVSSA OSCVLARI) *Hic mos oſculandæ manus cùm potentes ac fortunatos ſalutamus, aut honorem ipſis habere volumus, ab antiquorum deos multos colētium ridicula & impia ſuperſtitione promanauit. Cùm enim fanum aliquod præterirent, aut ligneum lapideúmve Deum aliquem aſpicerent, manum ad os referebant, tenuique murmure eos precabantur, vt*

ſibi

ſibi fauerent. Cuius meminerunt Minutius Felix in Octauio, Apuleius Apolog.1. Plinius lib.28. cap.2. Hieronymus Apolog.1. in Ruffin. Vide Muretum lib.10.cap.11. Pithœi aduerſar.lib.1. cap.7. Eodem modo aſtra, quæ in diis numerabant, venerabantur. Hinc illud Iobi cap. 31. Si vidis ſolem cum fulgeret, & lunam gloriosè incedentem, & deceptum fuit in occulto cor meum, & oſculatum eſt manum meam os meum. Id eſt: ſi vidi ſolem & lunam, & manum meam admoui ad os meum. Vt ſi diceret. Si, cum vidi ſolem & lunam, adoraui ea: manu videlicet admota ori, atque ad oſculum relata. In quem locum videndus diuus Hieronymus.

PROGYMNASMA VICESIMVM.

Epitheta, ſeu tituli.

IIDEM.

ADELPHVS. Quæ de titulis, vt à pleriſque vocantur, audiuimus, itera ſummatim. E. Hoc primum. Inter loquendum crebrius admiſcendos, quando ea res nos in gratiam ponit: gaudet enim quiſque ſe honorificè appellari, & quomodo nos ignominia appetentibus non bene, ſic viciſſim honore augentibus naturâ optimè cupimus. A. Ita vt memoras. Quotuplices ſunt tituli? E. Duplices. A. Credô. E. Peculiares & communes. A. Enumera communes. E. Qui literas tractant, audient à nobis, viri eruditiſſimi, doctiſſimi. Sacerdotes & monachi, religioſiſſimi, aut reuerendi Patres. Qui ſunt æquales nobis ætate, genere, fortunis, amici appellabũtur, & nonnunquam fratres. Ignotis dominorum nomen impertie

pertiemus. A. Atqui apud veteres hoc verbũ in reprehenſione erat, & tyrannũ quaſi ſonabat: proditumq́ue literis eſt, Auguſtum & Tiberium dominos ſeſe nominari vetuiſſe. Declarant etiam voces dominari, dominatus, dominatio, quæ ſæpè in malam partem ponuntur, quænam vis & poteſtas illi vocabulo ſubiecta aliquando fuerit. Odioſè item ſonant rex, regnũ, regiè & regnare apud Tullium. E. Cum alios dominos hodie, & non alicuius ſeruos nominitamus, ſciendum Græcorum Latinorumq́; qui multis abhinc ſæculis vixerunt nos conſuetudinem retinere: apud quos in omni congreſſione, in ſcriptis quoq; nihil his duob⁹ ſimilibusq́; vocabulis tritius atq; vſitatius. Quò factũ, vt iã veluti herbæ in aquã iniectæ, diutiusq́; maceratæ ſuã amaritiẽ exuerint: verendũq; interdum, ne dũ nimis, & in omnibus Ciceroniani eſſe nitimur, à prudentioribus imprudentes, inepti ac ruſtici numeremur. A. Doctè obiecta ſoluiſti. Quos vocas titulos proprios? E. Quoſdã voco proprios, non ita tamen, quin adhuc ad communitatem ſint idonei: quorum certi Epiſcopis tribuũtur. A. Quinam illi? E. Ampliſſimi, ſanctiſſimi, integerrimi, vigilãtiſſimi, religioſiſſimi Antiſtites, Præſules, Põtifices. Certi deinde magiſtratibus, vt Conſulibus, quos licebit dicas prudentiſſimos, ſapiẽtiſſimos. Certi Iudicibus, quos dicemus incorruptiſſimos, ſanctiſſimos, integerrimos, æquiſſimos, iuſtiſſimos. Alij artium ingenuarum magnarumq́; cultoribus & Profeſſoribus, & Theologis, Oratorib⁹, Poetis: primi grauiſſimi, ſecũdi eloquẽtiſsimi ſeu diſertiſſimi, poſtremi nobiliſsimi, clariſſimi nominabuntur. A. Pater, mater, fratres & ſorores? E. Pater optim⁹ & amãtiſsimus: mater ſuauiſsima, & dulciſsima. fra-

Digitized by Google

tres & ſorores amantiſſimi, chariſſimi, optatiſſimi. Illud tamen ignorandum non eſt, epitheta quædam eſſe perpetua, vt curuum de littore (omne enim littus curuum, & ſemper) album de lacte, viridis de ſmaragdo: quale vult Seruius eſſe illud apud Maronem ecloga 3. iniuſta nouerca: certè perpaucos adhuc extitiſſe puto, qui nouercas commendarint, iuſtaſque & clementes ſibi cognouerint: quædam temporalia, quæ non ſemper, ſed quandoq; ſubſtantiuis ſuis conueniunt: Impudica, bona, de muliere, graue, ſalubre, ſerenum de cœlo. Sic nos, cùm in epithetis alicuius ordinis hominum id inueniemus, à cuius ſubiecta notione req; ipſa procul quiſpiam abeſt, non id, verùm alia ex eadem ſerie ipſi tribuemus. Antiſtitem conſueſcentem cubilibus, flagrantemq; infamia cur aut integerrimum, aut ſanctiſſimum potius falsò, quàm ampliſsimum, reuerendiſſimum verè compellem? Regem ardentem auaritia cur ego dicere munificentiſſimum, beneficentiſſimum, quamuis ſic quoque reges ſciam nominari, inclytum, magnanimum, aliiſue in eum cadentibus appellabo. A. Quæro iam, hæc adiuncta ad nomē, ſeu appoſita, vt à Cicerone, & Quintiliano ſeu epitheta, vt paſsim à doctis vocantur, vtrùm in abſtracta (vt Grammatici loquuntur) mutare poſsimus. E. Quid ni? A. Exempla requiro. E. Iuua me conſilio, vir ſapientiſsime, ſic mutabo: iuuit me conſilio ſapientia tua. Sic tua nobilitas, moderatio, bonitas, eruditio, & alia infinita poſitiuis & ſuperlatiuis quaſi quandam vicariam dabunt operam. A. Quomodo epithetis elegantibus, ac propriis abundabimus? E. Si & libellum Ciceronianorum epithetorum ſæpe verſabimus, & multa inſuper, præ-

ſertim

Digitized by Google

ſertim coniuncta, quæ Muneſius magnam partem præteriit, ipſimet diligentia ſtudioq; noſtro è Ciceronis monumentis excerpemus, atque in locos certos digeremus, idq; cum in propriis, tum in appellatiuis nominibus. Verùtamé illa his ne permiſceantur. Obtineãtur ſuas paginas ſeorſim propria, ſuas item appellatiua, & ordine alphabetico vtraque colligantur. A. Coniunctorum illorum in vtroque genere exempla vellem afferres. E. Sic faciam. Socrates parens philoſophiæ, princeps philoſophorum, præſtans vir virtutis & ſapientiæ gloria. Plato ſapientiſsimus Græciæ vir, longeq; doctiſsimus. Ariſtoteles ſingulari vir ingenio & pæne diuino. Pythagoras locupletiſsimus auctor. Pópeius omnium ſæculorum atq; gentium princeps. Vir abundãs bellicis laudibus. Epaminondas princeps Græciæ. Huiuſmodi non in ipſos tantùm valebunt, quibus à Tullio apponuntur, verùm etiam in alios: doctorum in doctos: Imperatorum atq; ducum in Imperatores & duces: virorum bonorum in bonos viros: fœminarum in fœminas. Quod autem de laudationis, idem de vituperationis epithetis intelligamus, quæ pari ratione obſeruanda, conquirendaq; ſunt. A. Num hoc in aliis præterea ſcriptoribus licebit? E. Prorſus, in illis ſcilicet, qui vel ſæculo Tulliano æuum toleraruht, vel non multò pòſt. Item è Chriſtianis, & noſtræ ætatis, qui ad excellentiam Ciceronianam aſpirare cótenderunt, quos nominarem, niſi omnibus eſſent notiſsimi. A. Narrabat Magiſter, ſe adoleſcentem è Lactantio Firmiano libellú epithetorum ſibi confecisse, quo ſcriptore tum plurimum propter claram pollentemque facundiam fuiſſet delectatus. Proferebat exempla quæ mihi

Digitized by Google

exciderunt. E. Nec ego omnium,multorum tamen recordor.A.Redige mihi in mentem,niſi moleſtum eſt.E. Prius monebat,ſe etiam periphraſes,antonomaſias epithetorum nomine, à quocunque auctore ſumerentur, comprehendere, ſiue id Grammatici æquo,ſiue iniquo ferrent animo. A. Nihil moramur Grammaticos.E.Quam pulchrè de Deo? Illa ſumma rerum poteſtas, ac diuina vis.Æterna mens, & ex omni parte perfectæ conſummatæq; virtutis.Communis parens generis humani, & rerum mirabiliũ fabricator.Ille præſes mundi, & rector vniuerſi. Sancta & ſingularis illa maieſtas. De Chriſto, dux communis,& magiſter hominum.Legatus, nũcius, & ſacerdos ſummi patris.Omnium iuſtorum caput. De M.Tullio, quem mirabiliter ſuſpicit, Romanæ philoſophiæ princeps.Vir ſapientiſſimus. Romanæ linguæ ſummus auctor. Perfectus orator. Summus philoſophus. Qui ita ſtuduit philoſophiæ, vt nullus vnquam diligentius. Vir ingenij ſingularis. Eloquentiæ ipſius vnicum exemplar. De Epicuro. Homo, quo ſano & vigente nullus æger ineptius delirauit. Turpiſſimæ voluptatis aſſertor.De diabolis & diabolo,impuri,immundi, inquinati ſpiritus. Malorum quæ geruntur auctores. Perditores hominum. Spiritus contaminati ac perditi, nequiſſimi. Inimici & vexatores hominum. Hoſtes humani generis. Machinator omnium malorum. Ille colluctator & aduerſarius noſter. Diuini numinis ſemper inimicus. A. De hæreticis etiam quædam adducebat. E. Pulcherrima. Verbi cauſſa. Delira capita.Oblatrantes atque obſtrepentes veritati.Cęci & hebetes, ac rerum & veritatis ignari. Et ſuarum & alienarũ interfectores animarũ. Qui prauis

Digitized by Google

religionibus inſtitutis auertunt homines ab itinere cœleſti, & in viam perditionis inducunt. Eorum libros vocat ſacrilegas literas. A. Multa ſatis meminiſti: ad Ciceronem reuertamur, è quo exempla appellatiuorum exſpecto. E. Homines ſeu viri ſumma grauitate, ſummâque conſtantia, virtute, fortuna, gloria, rebus geſtis ampliſſimi. Ciuitatis ſuę nobiliſſimi. Egeſtate & ſcelere perditi. In ſtupris inauditis nefariíſque verſati. Singulari cupiditate, audacia, ſcelere præditi. Tetræ immanéſque belluæ, funeſti latrones, proditores ac vexatores Reipub. peſtes ciuitatis, turpiſſimi & improbiſſimi ciues, fatalia portenta prodigiáque Reip. parricidæ patriæ. Adoleſcentes rectiſſimis ſtudiis atque optimis artibus præditi. Incredibili ac diuina quadam mente atque virtute. Clariſſimi atque omnium præſtantiſſimi. Inprimis inter ſuos honeſti ac nobiles. Sunt alia quam plurima tum ad laudem, tum ad reprehenſionem pertinentia, ex quibus in iſtis libellis epithetorum pauca cernas. Parui autẽ refert, multa horum de Catilina, Clodio, Antonio, Verre, Piſone, aliíſq; huiuſmodi monſtris, & de Pompeio, Lentulo, aliíſque viris optimis à Tullio dici: poterunt enim à nobis & de propriis, & de non propriis rectè elegantérque vſurpari. Atque hæc ferè iſtoc triduo, quæ hactenus breuiter à nobis repetita ſunto.

ANNOTATIONES.

SEV TITVLI) *De etymo huius vocabuli, & quamobrem inſcriptiones librorum dicti ſint tituli, Magius lib. 1. cap. 14.* AVGVSTVM ET TIBERIVM) *De Auguſto hunc in modum Sueton. ca. 53. Domini appellationem, vt maledictum & opprobrium ſemper exhorruit. Cum ſpectante eo ludos, pronunciatum eſſet à*

vnimo. O dominum æquum & bonum: & vniuerſi quaſi de ipſo dictum exſultantes comprobaſſent: ſtatim manu vultuque indecoras adulationes repreſſit, et in ſequenti die grauiſſimè corripuit edicto: dominumque ſe poſthac appellari, ne à liberis quidem aut nepotibus ſuis vel ſeriò, vel ioco paſſus eſt: atque huiuſmodi blanditias etiam inter ipſos prohibuit. De Tiberio autẽ cap. 27. Dominus appellatus à quodã, denuntiauit, ne ſe amplius cõtumeliæ cauſſa nominaret. Lege Notas Mureti ad epiſt. 3. Senecæ, & Torrẽ. in Sueton. Domitianũ primũ fuiſſe, qui ſe dominum appellari pateretur ſcribunt Euſebius & alij. Sex. Aurelius de Caligula hoc teſtatus eſt. De illius intolerabili faſtu & arrogantia hoc amplius, cap. 13. Sueton. Cùm procuratorum ſuorum nomine formalem dictaret epiſtolam, ſic cœpit: Dominus & Deus noſter ſic fieri iubet. Vnde inſtitutũ poſthac, vt ne ſcripto quidem, ac ſermone cuiuſquam appellaretur aliter. Obſeruanda & in hoc, Tiberio, inquã, & in aliis multis veterum Imperatorũ moderatio. VT REX, REGNVM, REGIE) *Tametſi adoleſcentes facilè inuenturi ſint exempla & harum vocum, & illarum, & dominus, dominatus, dominari, tamẽ aliqua nihil obeſt adducere. In Verrem. Dominationem exſpectant, rerum potiri volunt. Pro domo ſua. L. Brutus populũ Romanũ dominatu regio liberauit. Pro Milone. Quo (Milone) interfecto ſe regnaturum putabat. 2. Philipp. Quem negãt regem, qui eius, &c. loquitur de Iulio Cæſare, quem aliâs tyrannum vocat liberrimè. Catil. 2. Si in hunc animaduertiſſem, crudeliter & regiè factum eſſe dicerent. P. Scipio, vt prodiderũt memoriæ Polybius & Liuius, cũ in victoria magna ab Hiſpanis rex ſalutatus eſſet, id nomẽ Romæ intolerabile eſſe dixit. Plura Victor. li. 6. cap. 4.* A PRVDENTIORIBVS IMPRVDENTES, INEPTI) *De ſtultitia quorũdã, qui ſe Ciceronianos nomi*

nominant, è re tua magnoperè futurum cenſeo, ſi legas cap.1.lib.15.apud Muretum. Sanè rigidus, & ad vnguē Ciceronianiſmus in rebus religionis, ſacrorūque noſtrorū declarandus eſt in reprehēſione ponendus: de quo nonnulla ibidē Muretus. Quibus autem barbaries & ſolœciſmi in diuinis libris vehemētius diſplicent, eos oratione grauiſſima & acerrima perſequitur Arnobius lib.1. QVI NOVERCAS COMMENDENT) *De odio nouercali lege titulum 50.lib.1. Epigram. græcorum. in nouercas. Ex illo autem quod primo epig. narratur (tria enim ſunt) de ſtatua nouercæ tumulo impoſita, quæ in priuignū ſeſe coronantē illapſa mortem ei attulit, natum fortaſſe prouerbium: γυναικὶ μὴ πίστευε κἂν ἀποθάνῃ. Ne fidem habeto fœminæ, vel mortuæ.* ET CHRISTIANIS, ET NOSTRAE AETATIS) *Humanioribus, hoc eſt, litteris iis quæ ab humanitate nomen trahunt, probè inſtructis non eſt ignotum quos intelligā. Sigonios, vtique Muretos, Lambinos, Victorios, &c. De antiquis autem principem ſtatuo Lactātium, ætis ſuæ qui ac Chriſtianorum Cicero prædicari iuſtiſſimè potuit. Magiſtrum certè Arnobiū, ipſum quoque diſertum inprimis & ornatum, lactea fandi copia poſt ſe reliquit.*

Digitized by Google

PROGYMNASMA VICESIMVM PRIMVM.

Quales in ſermone.

PORPHYRIVS, AGAPIVS.

PORPHYRIVS. Sermonem noſtrũ Agapi, qualem vult eſſe doctor noſter? A. Minimè feſtinũ & præcipitem: vt cum animo voluamus ac reputemus prius, quàm vocem edamus, ne lingua menti præcurrat. Hoc Iſocratis eſt. Bene Diogenes, duas aures & vnicam linguam homini datam, vt plus audiendum ſibi quàm loquendum ſciret: quod qui in loquendo celeres & expediti ſunt, nequaquam faciunt. P. Mihi quoq; qui meditatò & conſultò non loquuntur, quaſi abortioni dare operam, ſeu fœtus effundere inchoatos magis quàm perfectos videntur. quibus neceſſitas imponitur ſæpius ſe excuſandi, dicendique: Ignoſce mihi: Erraui in hoc: Aliter eſt: Immò ita volebam: Sic potius dicendum erat, & his demum conſentanea. Auguſt. Imp. neq; in ſenatu, neq; apud populum, neque apud milites vnquã niſi meditatus verba feciſſe dicitur: de quo etiam literis proditum eſt, grauiores ſermones cum ſingulis, atque etiam cum Liuia ſua habendos ſcribere, ac de ſcripto recitare ſolitum, ne plus minúſue loqueretur ex tempore. A. Oportet ad hæc ſermonem diſtinctum, & explanatum eſſe, vitareque (quantum per naturam concedetur) battariſmum. Humanitate item refertum: qualis non eſt moroſorum, iracun

iracundorum, aliis ſtudioſè contradicentiũ, libenter rixantium, omnia maledico dente carpentium. Horum verò oratione nihil poteſt reperiri inhumanius, iniucundius, acerbius. A. Ad hoc ipſum caput pertinere ſentio, emendare vocem raucam, aſperã & ſtridulam: quoniam vehementer eſt ingrata. Et balbum aut raucum nolim frequenter loqui. Neque probo quoſdam, qui ita vocem tollunt, vt ſi præcones eſſent, atque edictum promulgarent: & illos contrà ſimiliter parum duco laudabiles, qui eam tantoperè ſummittunt, vt audiri ægrè poſſint. A. Si quis primò verba mea non perceperit, ſintque ea mihi iteranda, nonne elatiore vtar voce? P. Res ipſa monet. Cauendum tamen ne vociferere: vt ſi illa neceſſaria iteratio ſtomacho tibi eſſe videatur. A. Pro certo nouerim aliquid falſum, & vt Plautus ait, nuſquam neque pictum, neque fictum, neque ſcriptum, quomodo alium vel citra offenſiũculam, vel citra odium redarguam? P. Perutilem doctrinam hoc loco, à me ex ore doctiſſimi viri hauſtam, tecum communicabo. Aſſueſcendum verbis modeſtis, gratis & iucundis, in quibus nullus inſit aculeus, nulla inurbanitas, nulla bilis, nulla offenſio. A. Difficile hoc quidem factu, iis potiſſimum, quorum natura eſt incitatior. P. Difficilia & laborioſa omnia, quæ honeſtate & excellentia quadam copulata ſunt: vincit tamen ac perrumpit difficultates etiam maximas conſuetudo. Quando igitur audimus, quod veremur, ne non ita ſe habeat, dicamus nos dubitare. Fieri nihilominus poſſe vt aliter ſit. Cogitemus, Petre, diligentius non verum ſit. Non poſſe nos in præſentia omnino credere: libenter aſſenſuros, credituros cùm

Digitized by Google

rem exploratius cognouerimus. Quin, ſi conſtabit falſum prorſus eſſe quippiam, his ipſis modis adhuc vtemur, & ſimilibus: non, vt agreſtes quidam, impudentes & imprudentes: Mentiris: hoc non eſt verum: eſt falſiſſimum. Si hoc verum eſt, dabo tibi caput meum. Talibus dictis tam audacibus, & lutulentis aures animóſque vulnerari quis non videt? Si perſona honorata fuerit, illa ipſa ſuperiora cum præfatione veniæ proloquemur. Ignoſce mihi, pace tua, tua bona venia dictum ſit. A. Quid in cauſſa eſt, cur iſti ſuprà abs te recenſiti modi non offendant? P. Quoniam excuſari quempiam in eo, in quo ipſum fas ſit reprehendere, eſt amabile. A. Vt vitia noſtra occultari, laudes publicari plerique omnes cupimus? P. Si nos quiſpiam in fraudem deduxerit, promiſſa non præſtiterit, dicemus putare nos, ipſum impeditione curarum non potuiſſe negotij veritatem perſpicere: aliquid necopinatò illi fuiſſe obiectum: aut certè quam leniſſimè ac molliſſimè hominem caſtigabimus, vt ille gaudeat obiurgatione potius, quàm doleat. Errorem item amici communem ſibi facere, ac tum demum admouere & caſtigare, manſueti animi officium eſt. Fallimur, mi Iacobe, fallimur vehementer. Hem quînam iſtuc obliti ſumus? O nos incogitantes. Diſcedamus tandem ab iſta pertinacia. Imitemur Xenocratem, & certum tempus diei, aliis negotiis, ſic etiam ſilentio demus: ne continenter fabulemur. A. De interpellationibus velim te nonnihil verborũ facere. P. Sunt quidam adeo verborũ fundendorum cupidi ac ſitientes, vt in medio curſu orationis alios reſiſtere cogant, ipſiſque tanquam bolum è faucibus eripiant. Accipe ſapientiſſimi Plutarchi

Plutarchi monitum lib. de Audit. Adoleſcens dicentem audiens ne perturbet,neque ad ſingula elatret. Sed etiamſi oratio non probetur,ſuſtineat tamen , & exſpectet,dum ille finem loquendi faciat. Efferuntur iracundia , quibus hanc irrogamus iniuriam : quod toties contingit , quoties voluntati ac deſiderio alicuius,quamuis parua in re impedimentum ac remoram inferimus. Ego , exempli cauſſa, oſcitare incipio,tu de improuiſo os mihi opprimis: iraſcor tibi:Et tamen leue quiddam , ac pæne nihil eſt oſcitatio. Suſtuli dexteram ad iaciendum lapidem,tu repētè brachium retines:cumulatur ira cor meum. Quod ſi vel in ioco atque ludo nemo ſine morſu aliquo doloris impeditur , multò amplius in oratione , præſertim ſeria , curſum ſuum præpediri atque interrumpi indignabitur. Quocirca commemorante quopiam,aut explicante rem aliquā , parcamus ita erūpere:iam ſcio,intelligo quorſum tendas , omittis hoc.A. Nihil iſtac animaduerſione tua ſapientius. Vetus eſt : quod tibi fieri non vis,alteri ne feceris. Hoc ſi alibi vſpiam,hîc profecto valet. P. *Id magis dices*,cum audieris omnia,quæ eodem ſpectāt.A.Quæ ſunt?obſecro.P. Si quis tardior fuerit in loquendo,nō erit anteuertēdus.Si indiſertior, non erunt ei tanquam mendico verba ſuppeditāda: ſequitur enim perturbatio & alienatio,eorum maximè,qui ſe non indiſertos arbitrantur.A.Vitioſum hoc quidē & barbarū:vſitatum tamen,vt alia complura,quæ morū grauitati honeſtatiq; aduerſantur. P. Vide ne tu etiā me interpelles,idque agas , quod iam dudū mecum reprehendis.A. Tacebo,loquere continenter. P. In progreſſu orationis ſi quis , vt fit,mendaciolum aſperſerit , non hoc illi ſtatim aut verbo,

Digitized by Google

verbo, aut geſtu exprobrandum, quaſſando caput, oculos diſtorquendo, ſibilando, & aliis inurbanis rationibus: nec obſtrependo, nec interim noui aliquid monſtrando, præſentiúmque attentionem aliorſum traducendo perturbandus eſt qui loquitur. Nos item ipſi ad ſermonem alterius attenti ſimus, nec iterum iterúmque interrogare neceſſe ſit: quid dicebas? quomodo? haud ſatis percepi, dic iterum. Indecorum id eſt, & eadem repetere iniucundum. Si omnino res poſtulabit, præfabimur vno verbo, pauciſſimisque interrogabimus. A. Quæ adhuc in congreſſu vitanda mones? P. Multa. A. Hem multa? P. Audies. A. Acriter tibi animum ad ea intendo. P. In colloquio familiari iuſiurandum non eſt interponendum: apud tribunal id fiet rectius, ſi conditio negotii ita ſuaſerit. A. Tu igitur, quantum coniicio, adoleſcentes noſtrates nulla interpoſita dubitatione condemnares, qui poſt tertium ſquartum que verbum in ore habent, *bey Gott, auff mein Seel, der Teufel fuehr mich hin*, & huius generis alia, quæ ab hominibus leuiſſimis atque à parentibus parum religioſis diſcuntur. P. Egóne? Condemnarem, morémque peruerſum vſque ab radicibus euellerem. A. Ad alia procede. P. Cum alloquimur quempiam, præſertim ſpectatum, non tam propè conſiſtemus, vt anima ipſum contingamus, quamuis illa non fœteat. Sunt quippe, qui halitu alieno afflari nullo modo ſuſtineant. Neque cubito illius latus fodiendum, qui cum ſermonem conferimus, quod inepti ſolent cum his verbis. Quid videtur tibi? intellexiſti? nónne vera dico? quid tu ais? A O mores planè moros. P. Actiones illæ partéſque naturales,

les, cum de iis loquendum erit (erit autem aliquando, & quidem neceſſariò) circuitione quadam, tectíſque verbis ſunt indicandæ. Quid libro de Vniuerſitate per detractionem confecti conſumptíque cibi velit Cicero, ad declarandum Delio natatore haud eſt opus. A. Cur conſiſtis? P. Quoniam ad metam perueni. A. Si velles vltra currere, me ſpectare non pigeret. P. Spectantes nunquam vidi ſudare, currentes ſæpe. A. ἀλληγορούμενον τοῦτο.

ANNOTATIONES.

*B*ATTARISMVM) *De vocibus βατταρίζειν, & βαττολογᾶν, ſatis multa Eraſmus in Chiliadibus: vnde diſcas, quale vitium orationis ſit Battariſmus, & Battologia. Quod quidam Grammatici à Batto equorum paſtore, de quo eſt in 2. Metamorph. dictum volunt battariſmum, id ipſis relinquamus.* MALEDICO DENTE CARPENTIVM) *Celebratum eſt, dente Theonino rodere, & rodi. Theon fuit poëta quidam maledicentiſſimus. Vide adagium.* ASSVESCENDVM VERBIS MODESTIS) *Plutarchi doctrina hæc eſt, libello de diſcrimine adulat. & amici. Ciuilius enim arbitror (inquit) ſi quis dicat: Ignoraſti, quàm, iniuriam feciſti. Et: non attendiſti, dictum mollius eſt, quàm, turpiter egiſti. Item: fuge mulierem te corrumpentem, vrbanius, quàm ſi dicas, deſine mulierem corrumpere. Nam hunc deſiderat modum admonitio, qua mederi velis amico.* VEREMVR, NE NON) *Cum quid accidere nolumus, & ne accidat timemus, vtimur verbo vereor, cum ſimplici negatione, ne. Vereor ne mentiaris. Cum quid optamus euenire, geminamus negationem,*

hoc

hoc modo. Vereor ne non intelligas. Pro his duabus negationibus utimur particula ut. Vereor ut pater approbet. Sed multa ſuper uſu huius verbi Manut. in epiſt. 1. & 6. lib. 2. & in 1. lib. 6. SI CONSTABIT FALSVM) Falſum eſt quo tegitur id quod factum eſt. Vanum quod fieri non poteſt. Fictum quod non eſt factum, & fieri potuit. Falſum loqui mendacis eſt: fictum callidi: vanum ſtulti. Falſum loqui culpa eſt: fictum [illegible]: vanum vecordiæ. Auctor Donatus in Eunuchum. PLERIQVE OMNES) Locutio hæc idem valet, quod, omnes, vel, maxima ex parte. Tale eſt plus ſatis, pro ſatis. Ab Atticis manaſſe vult Priſcianus lib. 18. illi enim, πλέιονες ἢ πάντες τοῦτο λέγουσιν ἄνθρωποι ACTIONES ILLÆ, ET PARTES NATVRALES) Sic legens epiſt. 22. lib. 9. cuius initium, Amo verecundiam. & in eandem Manut. Cic. 1. Offic. de Diuinat. [illegible] Arnobium contra gentes. Muretum lib. 6. cap. 7. Crinitum lib. 20. cap. 6. magiſtros denique morum, cognoſces quo ſe pacto geras verecunde in huiuſcemodi rebus [illegible] ornateque eloquendis.

PROGYMNASMA VICESIMVM SECVNDVM.

Sermones fugiendi.

DOCTOR, AVDITOR.

DOCTOR. Decretum eſt mihi hodie quidem potiſſimum imitari Gorgiam Leontinum, qui vnus ac primus è ſophiſtis in conuentu poſcere auſus eſt, de quo quis vellet audire, cum diceret)

προ

προβάλλετε, proponite. Dicat igitur de frequentia veſtra cui libitum eſt, qua de re diſputari poſtulet. A. De ſermone maiorem in modum cognoſcere auemus, quotquot hîc congregati ſumus, qua ratione is laudem promeriturus ſit, ſeu, quænã deuitanda declinandáq; nobis arbitrere in ſermonibus atque colloquiis quà rei, quà perſonarum. D. Hoc inprimis ſcito: difficillimum mihi videri linguam ſub imperium cogere: vt ſanctus ille vir ſapienter, veréque ſcripſerit: nullũ mortalium tantillum membrum corporis domare poſſe: & perfectum eſſe, qui lingua non offenderit. Celebratur item illud Heſiodium.

Optimus eſt homini lingua theſaurus, & ingens
Gloria, quæ parcis menſurat ſingula verbis.

Adhæc, quis eſt quem fugiat tritiſſimum illud, à Xenocrate profectum: locutum eſſe pœnituit, tacuiſſe nunquam: multò & tutius, & facilius eſt tacere omnino, quàm omnem loquendo culpam effugere. Nihilominus, quia non pecudes, quas natura mutas ac pronas, ventríque tantùm obedientes finxit, ſed rationis, orationisque luce ac facultate præditæ animantes ab huius immenſi operis effectore & gubernatore conditi ſumus, prouidendum eſt, vti lingua ex eiuſdem voluntate mandatisq; vtamur, & ea tum nobis, tum aliis, quantas dabitur vtilitates concilienus: ſiquidem vel ex Platone apertum eſt, homines hominum cauſſa eſſe generatos. A. Tu nos docebis, vt autumo, quibus de rebus agamus in cõgreſſionibus, & capita quædam, nec ea non multa præſcribes. D. Immò enim verò docturus de quibus non ſit agendum, certisq; capitibus definiturus ſum hanc doctrinam meã: è quibus,

(quando eadem eſt contrariorum diſciplina) facilè etiam quæ res in ſermonem inducendæ ſint intellecturi eſtis. A. Quod tu optimum factu putas, id tibi tam in hoc, quàm in aliis libenter aſſentiemur. Etſi autem perpetuam orationem audire mallemus, tamen ſi quid neceſſe erit, patieris me aut rogare, aut ſententiam meam proferre, aut dubitationem exponere. D. Ita tibi & horum cuilibet faciendum. A. Me ſuam vicem fungi cupiunt. Ego os ero commune noſtrûm omnium. Tu ordire: en, cõticuere omnes, ad te tanquam ad oraculum audiendum quietiſſimi atque promptiſſimi. D. Iſtuc primo loco præcipiendum. Nunquam néue seriò, néue ioco, néue modicum, néue magnum quippiam aduerſus Deum, cœlites, & eccleſiaſtica myſteria effutiamus: ne non ſolùm leuitatis, ſed etiã cuiuſdam, vt videtur, impietatis maculam ſuſcipiamus, quam quidẽ reformidare plus quàm vllius facinoris crimen debemus. A. Vt ſæpe cõtra factum, & me fabellis quibuſdam parum ſeueris, diſputationibúſque parum idoneis hilaritudine mira perfuſum memini? D. De ſacris, diuinis, cœleſtibúſque rebus timidè, non audacter: parcè, non effusè: conſideratè, non temerè: religiosè, non impiè: grauiter, non ridiculè Chriſtianum loqui oportet. Eundẽ de ſordidis, impuris, impudicis prohibet ſermocinari Apoſtolus, vbi turpiloquiũ prohibet; cuius eſt etiam iſtuc verbum: omnis ſermo malus non procedat de ore veſtro. Noſtis illa: qualis oratio, talis vir: qualis hera, tales pediſequæ. Quocirca cuius vel lingua, vel aures obſcœnis delectantur ſermonibus, eius mens, cui vox vt ancilla paret, à fœdiſſimarum cogitationũ labe vacare quî poteſt? A. Aptè concluſum argu-

mentum.

mentum. Ex abundantia cordis os loquitur. D. Proinde mētiuntur de ſe poëtæ illis verſibus. Ouid. Vita verecunda eſt, Muſa iocoſa mea. Marti. Laſciua eſt nobis pagina, vita proba eſt. Et Hadrianus in Voconium quendam. Laſciuus verſu, mente pudicus eras. Et Veroneſis,

Qui tum deniq; habent ſalem ac leporem,
Si ſunt molliculi, & parum pudici.

His quidem ipſorum vita impuriſſimè acta reclamat. Omnibus, quod manifeſtum eſt, fractis pudicitiæ repagulis caput impoſitis preſsit Amor pedibus. Feſtiuitatem, leporem, elegantiam, ſalem omnem in verborum ac ſententiarum ſpurcitie conſtituit iſte: nec putat nitidum ac mūdum, ornatúmque futurum, niſi quis in luto ſeſe volutauerit prius, quæ porcorum ſunt deliciæ: qui tum denique elegantes, tum beati videntur ſibi, cum in cloacis & volutabris capite tantum extantes iacent. Mittamus poëtas illos, quorum libelli nefariis libidinibus referti, & adoleſcentibus, quorum animi molles, & ob ætatem fluxi, tanquam Sirenum ſcopuli fugiendi ſunt. A. In tales cadere opinor, quod à Tullio ſcriptum eſt Tuſculana 2. Sed vidéſne, inquit, poëtæ quid mali afferant? lamentantes inducunt fortiſſimos viros: molliunt animos noſtros: ita ſunt deinde dulces, vt non legantur modò, ſed etiā ediſcantur. Sic ad malam domeſticam diſciplinam vitamq; vmbratilem & delicatam cùm acceſſerunt etiam poëtæ (Catullus nempe, Martialis, Ouidius, Propertius, Tibullus & ſimiles) neruos omnes virtutis elidunt. D. Rectè omnino. Ac ne leuia quidē, abiecta, friuola, anilia venire in colloquiū debent, è quibus neq; ſincera & liquida voluptas, neque vlla

Digitized by Google

percipitur vtilitas: ipſi autem huiuſcemodi fabularum, ineptiarumq́; recitatores ſemet in cõtemptionem adducunt. Peccant verò in hoc non pueri duntaxat, ſed viri quoque; viri, inquam, ſi annos numeremus, mente pueri. A. Si quis fabellam, ſeu apologum Æſopi pro re nata afferat, num huius præcepti tui violati reus erit? D. Reus? ego Æſopum iſtum feci ſemper maximi, iudicauíque animum eius ſapiẽtia pleniſſimum honeſtiore, commodioréque domicilio dignũ fuiſſe. Ac poteſt in ipſum quoq; trãſferri, quod venuſtiſſimus auctor Probus de Ageſilao narrauit. Atque hic tantus vir, inquit, vt naturam fautricem habuerat in tribuendis animi virtutibus: ſic maleficam nactus eſt in corpore; exiguus & claudus altero pede. Video ſcriptores illuſtriſſimos eius vti teſtimonio, nec ignoro, quid ſignificet: ne Æſopum quidem triuiſti. A. Amabo, quis dicti huius eſt ſenſus? D. In vehementer ſtupidos atque imperitos iacitur: nã vulgus quoque olim per Græciam commenta illa ingenioſiſſima prudentiſſimáque (vt Heſiodum pueri pro Catechiſmo) ediſcebat. Non ſunt expertia frugis illa Æſopica, non. Elaborant hæretici populo vt placeant, quas ipſi procudunt fabulas: præſtaret Æſopum æmulari, & ad virtutem pectoribus inſerendam, aut ad vitium euellendum, ad res humanas denique vt in ſpeculo demonſtrandas aliquid de aſino, de vulpe, de coruo, de ſimia, de cane comminiſci. In bibliotheca mea cum Cicerone, cum Virgilio, Demoſthene, Homero, Platone, Ariſtotele etiam Aeſopum aſpicietis, qui mihi frequẽter è poculo non aureo, non gemmeo, ſed ligneo vinum dulce propinat. A. Caueat Magiſter, ne iſta dulcedine illectus,
fiat

fiat aliquando ebrius. D. Iſtiuſmodi vina, auditores mei, ex ebrioſis reddunt ſobrios. A. Extra iocum. Quandoquidem hic libellus abs te tantopere commendatur, ſtudioſius eum in poſterum legemus, relegemus. D. Mihi pergratum, vobis operæprecium facietis: nunc ad alia. A. Quo nos cunq; duces, celeri paſſu ſequemur. D. Sunt argumenta quædam ſpinoſa, ſubtilia, exquiſita à communi captu abhorrētia, vt diſputationes Theologicæ, Philoſophicæ, Mathematicæ, Iuris ciuilis, & interiorum artium, quas ad ſcholas amando: ne iſtiuſmodi rerum imperitis, & tamen aſtantibus atque auſcultantibus moleſtia generetur. Omnia tempus habent: quod æquè illi neſciunt, qui quamuis alioqui probanda, tempori tamen, perſoniſq; nequaquam accommodata loquuntur. Die feſto ab adoleſcētibus ad hilare conuiuium, ad iucundiſſimos ludos conuenitur: iſti de ſpectris, de carnificinis, de triſtib⁹ & quorum tunc omnis eſt intermittenda mentio, narrationes ordiuntur, aut concionari incipiunt. Τὸ ἄκαιρον πανταχοῦ λυπηρὸν, ait Iſocrates. Quid tu ibi ad mœſtitiam, ad ſuſpiria, ad horrorem vocas animos, vbi eſt indulgendum lætitiæ, honeſtiſque voluptatibus? A. Si quis in ſermonem eiuſmodi delapſus ſit? D. Taceat, vel potius ſemetipſum ad res hilares ſuaui modo conuertat, aut à ſodalibus conuertatur. Audiui præterea quoſdam, & audiui non ſine bile atque faſtidio, qui ſæpe de domeſticis rebus de fratribus, vxoribus, parentibus, filiis, ſeruis, nutricibus garrirēt, quaſi ea ſcire alios permagni intereſſet. Accipite, inquiūt, quid heri meus Gregorius, mea Catharinula, meus lepidiſſimus catellus fecerit. Prô quam fidam & probam vxorem

Digitized by Google

habeo:mira poſſum narrare vobis. A. Abſurdũ genus mortalium,nec penitus ſani capitis. D.Reperiuntur item qui conentur delectare circumſtantes narrandis ſomniis: quæ ſi eſſent ſimilia illorum Ioſephi,Pharaonis,Nabuchodonoſoris,poſſent audiri non faſtidioſè:viderentur enim diuinitus oblata, rerum futurarum præſenſionem habere.Nunc cùm ſint pleraque inaniſſima,ac ſummè ridicula,& narratores,& auditores nugarum iſtarum ſunt in vitio. A. Cum vates Mantuanus canat duas eſſe ſomniorum portas,corneam,& eburneam,longè plura per hanc,quàm per illam emittuntur. D. Sinamus hos ſomniare,cœptumq; ſermonem pertexamus. A.Ita profectò,ſinamus.D.Turpius delinquunt,qui mentiuntur:idque nõ vt ſibi commodum aliquod, aliis incommodum pariant: ſed quia ſic conſueuerunt, delectationis nimirum aucupandæ gratia: perinde vt qui non propter ſitim ,ſed bibendi conſuetudinem calices euacuant. Quid de his dicemus, qui, veluti famis rabie ſubacti, cum deeſt quod comedant,ſuos ipſorum artus miſerè depaſcuntur? A.Et qui tandem iſti? D. Qui immoderato gloriæ appetitu cruciati, cum laudator deeſt, ſeſe ipſos turpiter laudant in corona,in circulis, in conuentibus tamque falſa quam vera de ſe prædicant, & admirandam rerum ſcientiam ſibi nihil verentur attribuere.Quos proximè ſequuntur, qui genus,nobilitatem, honores, opes,amicitias, clientelas, res geſtas aut ſuas,aut maiorum iactant, Hi gratiã inirent,ſi ſummiſsius,quã glorioſius de ſe loquerẽtur: malletq; de iure ſuo aliquid amittere, quàm nimiũ ſibi arrogare,videriq; præſentes, nõ etiã ignobiles, non pauperes, non ſtultos præ ſe parui pendere.

 Auarities

Auarities, inquit Lucretius, & honorum cæca cupido, Quæ miſeros homines cogunt tranſcendere fines Iuris. A. Neque tamen fortaſſe probandi ſint, qui omnia ſua nimis deprimunt & extenuant, eosq; honores pertinaciſſimè reſpuunt, quibus omnium confeſſione digniſsimi iudicantur. D: Improbandi ſummoporè. Datur enim ſignificatio ſuperbiæ cuiuſdam: quaſi ipſi ſoli vituperent, aut contemnant, quæ ab hominibus magni fiunt. Bono autē & cordato viro, nō modò malum ſeu vitiū ipſum, verùm etiam vmbra vitij, ſuſpicioq; ſedulò fugiēda eſt. A. Ecquid in eodem exercitu militant, qui factis ipſis ita ſe gerūt, quaſi omniū poſtremi, & viliſſimi, nullóque penitus honore dignandi? Quas ob res vltimum ſemper locum quærunt, & tanquam equi indomiti, aut perterrefacti ſemper retrocedunt, reſiſtunt, obn tuntur manibus, pedibus, toto corpore: nunquam præcedere, perpetuò ſequi: non aliquādo ad dexterum, ſemper ad ſiniſtrum latus ire contendunt: quamuis tu id ab ipſis omnibus precibus petere contendas: vt quoddam velut bellum cum iis ſuſcipere, & quaſi inuitos canes venatum ducere, eorumquе cauſſa interdum totum negotium aut differre, aut interrumpere neceſſe ſit. D: Non malè iudicaſti: imbiberunt virtutis cauſſa, quam non ſatis cognorunt, repugnare, & aliis negotium faceſſere. Addam porrò ad ſuperiora etiam hæc. De alienis rebus, cauſſis, moribus, negotiis, ingeniis, nationibus nihil ſiniſtrè dicendum, quo aut in contemptum ac deſpicientiam veniant, aut in inuidiam adducātur. Odioſum tale genus hominum, & hirundines imitans, dum quodammodo bonæ famæ ſanguinem exſugit. Quod alium ſilere volu-

mus, de conſilio Senecæ, primi ſileamus. Neminem gibboſum, luſcum, claudum, nothum, ſimilíque corporis, aut etiam fortunæ aliquo vitio deformatum & notatum irrideamus, ſcommatíſque laceremus. Quî ſcimus enim nos immunes ab iis malis futuros? & quis noſtrum ſeſe irrideri cupit? Verùm hic mos eſt, vt quæ nolumus ipſi mala, iis afficiamus alios facillime: quę volumus bona, iis ſoli fruamur libentiſſimè. A. ἐκ τρίποδος. D. Rumoribus nec ipſi citò fidem adiungamus, nec eos inconſideratè in aliorũ aures infundamus: fama enim tam ficti prauíque tenax, quàm nuntia veri. A. Mirum quantum ſæpius pœnituit crediddiſſe, ac leuem auditionem pro re comperta habuiſſe. D. Quem nõ pœnituit? niſi ad quem nullus vnquam rumor peruenit. A. Iocari & facetis eſſe per te nobis licet. D. Licet verò. Veruntamen ſine aculeis, ſine irriſionibus, quamuis inimiciſſimi fuerint in quos iocamur: ineſt enim contemptus, quamuis voluptas quæratur iocationibus huiuſmodi. Sunt quidam ita agreſtes, duri & auſteri, vt cum iis iocandum non ſit. Nec in rebus grauibus aut flagitioſis locum habét facetiæ. Nõ enim riſu, ſed pœna dignos iudicare ſceleratos cõuenit. Cauendum autem ne magis propter iocãtis inſulſitatem, quàm propter ipſas facetias in riſum erumpant audientes. Diſtorquere oculos, aut os deformare, aut vultuoſum fieri riſus captandi gratia ſtultum eſt. Hæc ferè ſunt, quæ de quæſtione tua mihi viſa ſunt diſſerenda. Poteram pluribus, ſed breuitas & in ſcribendo, & in diſputando mihi eſt amiciſſima. A. Et me noſq; omnes erudita, rerumq; plena breuitas, quam nugæ canoræ, quã orationes lõgæ, parumq; doctæ magis capit.

ANNO-

ANNOTATIONES.

IMITARI GORGINAM LEONTINVM) *Cicero de Finibus. Eorum erat iſte mos, qui tum ſophiſtæ nominabantur: quorum è numero primus eſt auſus Leontinus Gorgias in conuentu poſcere quæſtionem, id eſt, iubere dicere; qua de re quis vellet audire. Iunius lib. 4. cap. 17* LINGVAM SVB IMPERIVM COGERE) *Præcepta complura linguæ moderandæ, eáque longè optima collegit Maphæus lib. 5. cap. 2.* OPTIMVS EST HOMINI LINGVAE THESAVRVS) *Egregium caput Gellij eſt 15. lib. 1. quo loquacitatem inſectatur. In eo item verſiculi hi duo Heſiodij proferuntur. Quapropter Heſiodus, inquit, poëtarum prudentiſſimus linguam non vulgandam; ſed recondendam eſſe dicit, perinde vt theſaurum. Eiusq́ eſſe in promendo gratiam plurimam, ſi modeſta, & parca, & modulata ſit. Bias ab Amaſide Ægypti rege iuſſus de victima, quam illi miſerat, optimum & peſſimum remittere, linguam remiſit. Plutarch. de Auditione.* HOMINES HOMINVM CAVSSA ESSE GENERATOS) *Cicer. 1. Off. Sed quoniam (vt præclarè ſcriptum eſt à Platone) non nobis ſolùm nati ſumus, ortusque noſtri partē patria vindicat, partem parentes, partem amici: atque (vt placet Stoicis quæ in terra gignuntur, ad vſum hominum omnia creari, homines autem hominum cauſſa eſſe generatos. Teſtantur hoc idē ſancta litera. Vnicuique commiſit Deus curam de proximo ſuo.* NEVE SERIO, NEVE IOCO) *Eſt Iudæis liber, cui Talmud nomen inditum, in eo portentoſa & ſcurrilia de* DEO *commenta innumera. Chriſtiani etiam de Chriſti, & S. Petri peregrinationibus, déque aliis, qui nunc ſumma cum fœlicitate immortali æuo fruuntur, leuiſſimas & ineptè excogitatas*

Digitized by Google

inter ſe fabulas animi cauſſa hybernis præſertim noctibus commemorãt. Multum etiam ſermonem ipſis dant ſacerdotum mores & ignorantia: atque adeo in tractandis Sacramentis vel lenitas, vel inſcitia, vel negligentia. Ad horum ſocietatem aggregandi, qui quærunt & diſputant: num Deus quod factum ſit poſſit non factum efficere (qua ſola poteſtate eum carere dixit Agatho, cuius ſententiam affert & laudat in 6. de moribus Ariſtoteles) & ſimilia, in quibus vt ingenij abundantia aliquando, ita ſemper iudicij egeſtas ſeſe prodit. Audiamus Cicer. 2. de nat. Deorum. Mala & impia conſuetudo eſt contra deos diſputandi, ſiue id ex animo fiat, ſiue ſimulatè. CVIVS VEL LINGVA, VEL AVRES) *Quam multa improbarum cogitationum, & à recta ratione auerſarum affectionum irritamenta ſeſe per aures in animum inferant, quis neſcit? Bene igitur Plutarchus. Nec vrbi portæ cæteræ clauſæ id præſtabunt, vt non capiatur, ſi per vnam aliquam hoſtes recipiantur: neque adoleſcentem continentia aduerſus reliquas voluptates adhibita conſeruabit, ſicubi imprudens per auditum ſeſe illis capiendum dederit. Hæc ille libro de poëtis audiendis. Rurſum libello aureolo de Auditione. Xenocratis aurium munimenta pueris potius quàm athletis iubebat applicari: quòd horum aures verberibus, illorum mores verbis peruerterentur.* TANQVAM SIRENVM SCOPVLI) *Videndus Homerus Odyſſea. Item adagia, Apud Sirenum ſcopulos conſeneſcere, Gellius lib. 16. cap. 8. Apud Sirenas aut Lotophagos hærere: Sirenibus ad perſuadẽdum aptior: Sirenas præternauigare, de quib⁹ Iunius.* Ἀλληγορικῶς *Homerus meretriculas quaſdam fuiſſe inſinuat, quæ inanis voluptatis dulcedine, quaſi quodam ſuauiſſimo cantu, viatores incautos ad ſeſe allicerent, eoſque fortunis & fama euerterent.*

Huic

Huic loco addendum puto, quod Nazanzenus & Hieronymus retulerunt in litteras: apud Hebraeos olim cautum fuiſſe, ne adoleſcentes ante annum triceſimum Geneſeos librum, Cantica canticorum, partem Ezechielis legerent. ÆSOPVM ISTVM FECI SEMPER MAXIMI) *Gellius lib. 2. cap. 29. narraturus ex eodem feſtiuiſſimum de caſſita apologum: Æſopus ille, inquit, è Phrygia fabulator, haud immeritò ſapiens exiſtimatus eſt, cum quæ vtilia monitu ſuaſúque erant, non ſeuerè, non imperiosè præcepit, & cenſuit, vt philoſophis mos eſt: ſed feſtiuos delectabiléſque apologos commentus, res ſalubriter ac proſpicienter animaduerſas in mentes animóſque hominum cum audiendi quadam illecebra inducit. Similib Maximus Planudes principio vitæ ipſius.* HONESTIORE COMMODIOREQVE DOMICILIO) *Vertice acuminato erat, humeris depreſſis & contractu, labris prominentibus, ventrioſus, incuruus, valgus, niger ac blæſus, omnínoque Thyrſites alter, de quo Homerus 2. Iliad. Sed quoniam datus eſt locus, adſcribamus verba Senecæ ex epiſt. 68. Claranum condiſcipulum meum vidi poſt multos annos: non puto exſpectas vt adiiciam ſenem: ſed me hercules viridem animo ac vigentem, & cum corpuſculo ſuo colluctantem. Iniquè enim ſe natura geſſit, & talem animum malè collocauit: aut fortaſſe voluit hoc ipſum nobis oſtendere, poſſe ingenium fortiſſimum ſub qualibet cute latere. Et poſt nonnulla. Poteſt ex caſa vir magnus exire: poteſt & ex deformi humilíque corpuſculo formoſus animus ac magnus.* VT HESIODVM PVERI) *Teſtis Columella. Indicat idem Cic. epiſt. 18. lib. 6. Lepta (filius Leptæ, puer) ſuauiſſimus ediſcat Heſiodum: & habeat in ore, τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ, &c. Primus quidem liber aliud nihil, quàm pulcherrima quadam honeſtatis &*

Digitized by Google

officij præcepta cõtinet. Teſtificatur Pauſanias, ſe vidiſſe in Helicone antiquiſſimum monumẽtum, tabulas plumbeas, quibus inſcriptum erat hoc poëma Heſiodi. CVM CICERONE, VIRGILIO, &c.) Manut. in illum locum ex epiſt. 18. lib. 16. An pangis aliquid Sophocleum? fac opus appareat. Opus eſt id, quod poſt operam remanet, & ex aliqua re quaſi fructus enaſcitur. Itaque interdum libri opera dicũtur, vt hîc, quia fructus otij ſignificatur. Et 3. de Offic. nulla eius ingenij monumenta mãdata literis, nullum opus otij, nullum ſolitudinis munus exſtat. Accipitur itaque pro quacunque re, quæ poſt operam extat, non ſimpliciter pro eo quod ſcribitur. Malè igitur latinè loquuntur, qui Platonis opera dicunt. Hæc eo libentius adſcribo, vt ex ore tanti viri communem errorem iuuentus animaduertat. ΤΟ ΑΚΑΙΡΟΝ ΠΑΝΤΑΧΟΥ ΛΥΠΗΡΟΝ.) intempeſtiuũ vbique moleſtum, Iſocrates ad Demonicum. Momentum & vim maximam omnibus in cauſſis atque negotijs habet καιρὸς, latinè tempus, ſiue opportunitas, ſiue occaſio. Nam honeſtum in turpe, emolumentum in damnum, voluptatem in dolorem, amorem in odium, beneficium in maleficium: & viciſſim turpia in non turpia, detrimentum in quæſtum, moleſtiam in lætitiam, odium in beneuolentiam, malefactum in benefactum poteſt conuertere: quo diligentius obſeruanda nobis eſt. Ac meritò inter dicta 7. ſapientum & hoc fertur, γνῶθι καιρὸν, noueris tempus, Monet item ſapiens: Omnia tempus habent. DVAS ESSE SOMNIORVM PORTAS) In extremo 6. Æneid.

Sunt geminæ ſomni portæ, quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris.
Altera candenti perfecta nitens elephanto.
Sed falſa ad cœlum mittunt inſomnia manes.

Cur autem Æneas ſeſe per eburneam dicat exiſſe, Ser-

Digitized by Google

nius affirmat ideo factum, quia voluit intelligi, falſa eſſe omnia quæ dixit. SESE IPSOS TVRPITER LAVDANT) Quanquam ſeipſum laudare impudentiſſimum & iniquiſſimum videatur, tamen eſt, cum quiſpiam de ſe ſine vlla inuidia ea poteſt dicere, quæ ſibi laudem afferant: non propter laudem, ſed rebus & opportunitatibus ita flagitantibus. Scriptum reliquit hac de re commentarium Plutarchus. NEQVE TAMEN FORTASSE PROBANDI) Prudentia (Chriſtianis doctoribus diſcretio) magiſtra & rectrix eſt virtutum omnium. Hac abſente verendum eſt ne accidat ſæpius, etiam excellenter bonis, quod ait ad Piſones Horatius. Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currũt. Quo enim alio nomine vitium prudentiæ aduerſarium, niſi ſtultitiæ appellabis? IMBIBERVNT VIRTVTIS CAVSSA) Imbibere eſt certum ac deliberatũ habere, planè ſibi proponere, ita aliquid in mente & cogitatione ſua defixiſſe, vt nequeat euelli. Sic locutus eſt Cicero pro Quintio, vt quidem Manut. & Muretus emendandum cenſuerunt. Quod ſi facere nolit, atq; imbiberit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perducere. Eodem modo duobus locis Lucretius, imbibit petere, & Liuius. Vide Muret. lib. 1. cap. 6. NEGOTIVM FACESCERE) Negotium & pro re ſimpliciter capitur, & pro re moleſta ac difficili, vt cum additur verbum faceſſere. In Verrem. Cum audiſſent ei negotium faceſſitum. Pro Cluent. ſi cui ſi tè negotium faceſſetur. Faceſſere periculum in eadem ſententia dixit in Diuinat. Exhibere negotium libro 3. Offic. Hæc eruditiſſ. Manut. in epiſt. 10. lib. 3. NEMINEM GIBBOSVM.) Præcipit hoc etiam Iſocrates ad Demonicũ μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσῃς, κοινὴ γὰρ ἡ τύχη, καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον. Nemini calamitatem exprobres: nam fortuna communis eſt, futuráque prouideri non poſſunt

ſunt. IOCARI ET FACETIS ESSE) *Bene aptéque iocari ingenioſorum eſt, quod epiſt. 16. lib. 9. his verbis confirmauit Cicer. Effugere autem ſi velim nonnullorum acutè aut facetè dictorum offenſionem, fama ingenij mihi eſt abiicienda. Non ſe viſum iri ingenio valentem exiſtimat, ſi iocari neſciat. Fit igitur, vt ioci perſæpe, quia ab ingenijs parum ingenioſis proficiſcuntur, frigidi ſint, inepti atque inſulſi. Quibus autem natura hanc facultatem negauit, illi ſtudeant alienis facetijs ſe facetos videri. De virtute, quam Iouianus Pontanus Facetudinem exiſtimat poſſe dici, vide quam multa eruditiſſimè idem diſputauerit lib. 3. de ſermone, & deinceps reliquis.*

PROGYMNASMA VICESIMVM TERTIVM.

Nec nimium, nec minimum.

LALIA, SIGE.

LALIA. O præſtigiatrix, ô frutex, ô ſtatua. Eia Pythagorea, dij te eradicét, exere linguam. S. Quid ea opus? L. Vt cultro iſthoc abſcindam tibi. S. Tu abſcindas? quamobrem? L. Quæris? at patet. Quia otioſa & inutilis eſt tibi: ſiquidem ea nunquam vteris. Et quoniam perpetuò taces, à mutis animantibus nihil diſtas: nec Deo audebis agere gratias, quod homo nata ſis, nõ bellua. Haben' iam cauſſam? dierecta, triuenefica, fatua. S. Loquor vbi neceſſe eſt: & cùm alio, tũ hoc è ſilentio lucrũ indipiſcor, quod multis reſpondere non cogor. L. Non tam inuiſa eſſes mihi, excetra, ſi ad rei neceſſitudinẽ

verba

Digitized by Google

verba ederes. Nec iſtuc facis. Proinde oderunt te omnes, fugiunt tuam conſuetudinem, & cœtibus ſuis excluſam, te in longinquam atque incultam ſolitudinem aliquam deportatam cupiũt, vbi mortalium neminẽ neque audias vnquã, neque videas. Quibus tu ibi gaudiis exultares? quãtis in voluptatibus baccharêre? Facilius cancer rectè ingredietur, quàm tu immodica iſta taciturnitate deſiſtas. Si multi eſſent tui ſimiles, prô diuûm numina ſancta, quis ſibi vitã non acerbã putaret? velut ſimulacra obambularemus, peſſum irent res humanæ, iniurioſè tractaretur Deus, cuius admirabile donum, (ſenſa animi videlicet ſermone explicandi) deſpicere videremur. Si bona eſt cauſſa tua, quin defendis te? quin me refellis? iam tibi caput tuber reddam, atque ad loquendum eliciam. O deliram. Fugin' tu hinc ab oculis? abin' hinc an nõ? S. Moneo vt quieſcas, dictíſque facias compendium. Qui quæ vult dicit, viciſſim quæ non vult audit. Tua maledicentia diſertam ne me faciat caueto. L. Haha, promittis ſcarabæum mel facturum. Non ſinit te loqui miſerabilis natura tua. Quin corpore vitam ſecludis? quin vnam ex te literam longam facis? nihil enim te deſpectius, nihil iniucũdius, incommodius. S. Lingua lingua quo vadis? Monſtrum mulieris. Tu illa es, quæ quidquid in buccam. Tu rimarum plena, hac atque illac perfluis. Tu loquacitate tua homines enecas. Cum quidam deplumata luſcinia minimum carnium reperiret, ea dimiſſa, vox es inquit, præterea nihil. In te iſtuc quadrat, quæ præter vnum linguam, ad garriendum dies atque noctes expeditiſſimam nihil es. In te iactata tot prouerbia: Turture loquacior, Daulia Cornix, Architæ crepitaculum, Cicada vocalior,

lior, Hirundinum muſæa, & alia, quæ nunc condonaberis. Ais me deſpicabilem eſſe. Miſerum eſt negare te non poſſe, quod turpiſſimum ſit confiteri. An tu negabis, an non fateberis te contemni, te abiici, te vilipendi? nec iniurià. Nam cùm ita ſis verboſa, videris te ſupra cæteros efferre in conuentibus, aliósque tanquam diſcipulos magiſtra velle erudire. Et quia intemperantiſſimè, ſine vllo modo tam multa blateras quotidie, erras ſæpiſſimè, peccas frequentiſſimè, nihilque te intelligere das indicia creberrima. Ad Iſocratem abi, ei duplicem promitte mercedem: vnam vt te loqui, alteram vt tacere doceat. Heu quam multas & idoneas occaſiones corrupiſti? quātas turbas toties dediſti? quot detrimēta in ciuitates ac prouincias inuexiſti? Tu malorum ſeminarium, inuentrix ſcelerum, ſeditionum fons, humani generis opprobrium. Tu diuorum atque hominū odium, tu inuiſum diríſque deuouendum caput, tibi tibi ferro lingua demetenda eſt. L. Ceſſa, ceſſa. Vehemens in vtramque partem es nimis: aut verborum nimia parſimonia, aut probrorū largitate nimia. Hem quot contumelię? nec plauſtrū capiat: maledicta omnia in me contuliſti. S. Ad te iuſtiſſimis reprehenſionibus exagitandam, & omnibus precibus deteſtandam Archilochus & Hipponax indiſerti & elingues. Nec orator vllus, nec ipſa eloquentia pro dignitate tua dedecora explicauerit. Fac me miſſam peſſima: ito ad coruos Ilias, lerna, panegyris, mare malorum, theſaurus infortunij. L. Vt execrationes ſerit? vt dicteriis abundat Mæſonicis? Eſſet mihi ſtimulus in manu, quo latera cōtererem tua. S. Benedictis ſi certaſſes, audiſſes contra bene: nunc geſta compedes, quas tibi ipſa fabricaſti.

Digitized by Google

bricaſti. L. At tu ſceleſtiſſima toto thylaco, nõ manu ſeuiſti conuicia. Recipe te ad ſilentium tuum. Nimis tu dentata es, ſi ego nimis linguata ſum. Scito tamen te Amyclas perdidiſſe. S. Scito tamen te fidem & famam perdidiſſe.

ANNOTATIONES.

EIA PYTHAGOREA) *Pythagoras quos ἐφυσιογνωμόνει (id eſt, quorum naturas & ingenia ex ore, vultu totiúſque corporis habitu cõiiciebat, ſeu, vt Cic. 4. Tuſcul. loquens de Zopyro, quorum naturas ex forma perſpiciebat. Et lib. de fato. Qui ſe profitebatur hominum mores naturáſque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoſcere) ſuaq; diſciplina dignos iudicabat, iis pro æſtimato ſolertia captu tempus tacendi præſcribebat. Tum quæ ab aliis dicerentur audiebant: percontari, ſi quid parum intellexiſſent, aut commentari quæ audiſſent fas non erat. Nec quiſquam aut biennio minus, aut quinquennio amplius tacuit. Intra hoc tempus ἐχεμυθίας appellabãtur ἀκουστικοί. Vbi duo omnium difficillima didiciſſent, tacere & audire, tum verba facere, quærere, quæ audierant ſcribere, quæque ipſi opinarentur expromere integrum erat, dicebantúrque μαθηματικοί: ab illis nempe artibus, quas iam diſcere ac meditari cœperant, geometria, gnomonica, muſica & aliis, quas veteres μαθήματα communi omnium diſciplinarum nomine vocabant. Deinde ad mundum, naturámque contẽplandam aſcendebant, & vocabantur φυσικοί. Gellius lib. 1. cap. 9. Laert. Lucianus dial. qui Βίων πράσις inſcribitur. Et prouerb. Taciturnior Pythagoreis.* QVOD HOMO NATA, NON BELLVA) *Aiebat Plato, ſe naturæ gratias agere; quod homo natus eſſet, non mutum animal: quod*

quod mas, non fœmina: quod Græcus, non Barbarus: quod Athenienſis, non Thebanus: quod temporibus Socratis. Refert hoc, & irridet Lactantius diuinar. inſtit. lib. 3. cap. 19. Meminit eiuſdem in Mario Plutarchus. DIERECTA) *Dierectus eſt in diem, ſiue ſub dio erectus. ſublimè pendens, & expoſitus, ſceleratus quiſpiam cruce dignus*, ~~*in crucem actus ſiue*~~ *agendus*; qui a merité le gibet. *Vſus eſt eo millies Plautus. Pœnulo. Abi dierectus. Mercat. I hinc dierectus, Bacchid. Recede hinc dierecte, &c.* QVI QVAE VVLT DICIT) *Terent. And. Si mihi pergit quæ vult dicere, quæ non vult audiet. Primus hoc protuliſſe Homerus putatur, cuius hic eſt verſiculus Iliad. υ,*

ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.

Talia dicentur tibi, qualia dixeris ipſe.

Plaut. Si dices contumeliam, audies. LINGVA LINGVA QVO VADIS?) *A Suida his verbis recitatur adagium.* Γλῶσσα ποῖ πορεύῃ; πάλιν ὀρθώσουσα, καὶ πάλιν ἀναστρέψουσα. *Lingua quo vadis? Erectum ciuitatē, eandem denuo ſubuerſura. Docet innumeras vtilitates, & incommoda plurima linguam hominibus conciliare: vt probè Salomon ſcripſerit: Mors & vita in manibus linguæ.* AN NON FATEBERIS TE CONTEMNI?) *Seneca lib. 2. de Ira, cap. 28. Faciet nos moderatiores reſpectus noſtri, ſi conſuluerimus nos. Nunquid & ipſi aliquid tale commiſimus? Nunquid ſic errauimus? Expeditne nobis iſta damnari? Cui ſententiæ affinia ſunt, quæ habet Arnobius lib. 2. aduerſus gentes. Cuius eſt autem pudoris, quinimmò inuerecundiæ cuius, quod agere te videas, in eo alterum reprehendere, maledicti & criminis loca dare ea, quæ in te poſſint reciprocata viciſſitudine retorqueri?* ARCHILOCHVS, ET HIPPONAX) *Adeo maledicis & amarulentis verſibus*

Lycam

Lycambem ſocerum ſuum, à quo deſponſa iam filia gener repudiatus eſt, fertur inſectatus Archilocus, vt ambos ad laqueum adegerit. Æquè mordax & contumelioſus traditur Hipponax, qui, quò feriret acrius, de induſtria Archilocum trimetrum in Scazontem inflexit: quocirca Ouidius in Ibin parum ſtabile carmen vocat, & hunc ne Athenis quidem peperciſſe confirmat. Fuit in eo notabilis vultus deformitas. Quapropter cum effigiem eius Bupalus & Anthermus ſculptores fratres videntium oculis propoſuiſſent, ipſe in eos amaritudinem carminum ſuorum deſtrinxit. Plin. lib. 36. cap. 5. Vtriuſque meminit Cic. 3. de nat. deorum. Et Horat. Ode 6. Epod. his verbis.

Caue, caue, namque in malos aſperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ ſpretus infido gener,
Aut acer hoſtis Bupalo.

Item ad Piſon. Archilocum proprio rabies armauit iambo. Vide prouerb. Hipponacteum præconium. Archilochia edicta. MÆSONICIS) Quis fuerit Mæſon, & de ſcommatis Mæſonicis Rhodigin. lib. 6. cap. 17. TE AMYCLAS PERDIDISSE) Cum ſubinde & falsò hoſtium aduentus nunciaretur, ob eámque cauſſam inani metu ciuitas ſæpe agitaretur, lege ſancitum eſt, ne quis vnquam hoſtis aduentum nunciaret. Ita omnibus tacentibus, inopinatò capta eſt vrbs. Hinc locus datus prouerbio, Amyclas perdidit ſilentium, de quo plura auctor Chiliadum. Cui hæc aduerſus loquacitatem pauca erunt, libellum Plutarchi de garrulitate euoluat.

K

Digitized by Google

PROGYMNASMA VICESIMVMQVARTVM.

Cæremonia.

CAEREALIS, ADIVTVS.

CÆREALIS. Cæremoniarum vocem millies à me auditam interpretare, ſi me diligis. A. Ius merum oras. Cærimoniæ ſunt ritus ſancti, in ſacrificiis, aliiſque diuinis (vt vocant) officiis, in templo præſertim adhibiti. C. Si proprium verbo huic domicilium eſt in rebus illis quas dixiſti, quomodo igitur in alienum migrauit? nam & in profanis id ponere conſueuimus. A. Cùm inſtituiſſent homines, inter ſe verticem inclinare, genua flectere, corpus ſummittere, manus veluti conſecratas oſculari, patronos ac dominos mutuùm appellare, & maioribus denique honoribus proſequi, res quę ſuo nomine carebat, aliunde vocabulum eſt ſortita, cœptáque ſunt etiam hæc cærimoniæ dici. C. Percepi cauſſam, & probo. Nunc velim diſcere in quibus verſentur iſtæ cærimoniæ. A. In titulis, in certis conceptiſque verborum formulis, in quibuſdam geſtibus, & motionibus partium quarundam corporis: quæ quidem omnia argumenta ſunt honoris, quem alicui tribuimus: etſi ſæpe mendacia ſunt: quando ſcilicet ad vitandam inuidiam, aut fugiendum aliquod incommodum conſuetudini obedimus, & in ſpeciem veneramur, quem animo potius contemnimus, aut odimus, quam vel reueremur, vel diligimus. C. Potéſne hoc quaſi totum in genera

diſpet

diſpertiri? A. Poſſum in duo. C. In quæ? A. In cærimonias vtilitatis, & officij. Sed quæ propter ſpem fructus exercentur, eas adulatoribus relinquamus, quibus illud Plautinum perplacet: ad ſuum quæſtum vnumquemque æquum eſt eſſe callidum. C. Quas vocas officij? A. Quas etiam nuncupare ſoleo debitas: nempe eas, quæ à recepto & inueterato, aut certè communi, peruulgatóque more, qui vim legis obtinet, non autem à noſtro iudicio voluntateque pendent. hæ non ſunt negligendæ, quandoquidem qui eas negligit, videtur iniquus & iniurius. Scimus aliquando ad vulnera & cædes peruentum ideo, quod quidam ſibi debitis cærimoniis affecti non fuiſſent. C. Fortaſſis illæ certarum cæremoniarum conſuetudines non probarentur ſapientibus vbique. A. Si nullum inſit ſcelus, ad mores regionis, aut ciuitatis nos attemperabimus: ſicuti leges non perfectiſſimas atque optimas ſeruamus, quoad eas Princeps, aut Reſp. vel ſuſtulerit, vel correxerit. Noſſe igitur ſtudeamus quibus verbis in Italia, quibus in Gallia, in Germania, & alibi ſalutare, quibus valedicere in more ſit. Quibus titulis cuiúſque conditionis homines ornare, quis appellandus magnificus, quis illuſtris, quis reuerendus, quis ampliſſimus, quis excellentiſſimus. Idem de fœminis ſentiatur, quæ nolunt ipſæ quoque honore ſuo ſpoliari. Si Germani ita loquuntur, cum ſua alicui ſtudia pollicentur: Ego ſum planè tuus: A me omnia officia exſpecta: Si quid opera, & cõſilio, aut re potero, iuuabo te libentiſſimè: Habebis me paratum ad omnia: Vt quam rectiſſimè agantur quæ ad te pertinent, omni cura, opera & diligentia prouidebo: nos illas formulas retineamus, & Italorum apud Italos, Gal-

Digitized by Google

ſorum apud Gallos. Latè patet hic locus de verbis, & vſu atque obſeruatione diſcendus eſt. Quod idem de geſtibus intelligatur. Vbi porrigenda manus, etiam honeſtis mulieribus, non viris tantùm, vbi non. Vbi eundem dextrà, aut ſiniſtrà. Vbi oſculandum quod porrigitur, porrectúmve accipitur, vbi non, & ſexcenta huiuſmodi. Nam quæ apud quaſdam gentes nulli ſunt turpitudini, apud alias partim infamia, partim humilia, atque ab honeſtate remota ponuntur. Hinc Plutarch. Themiſtocle. Leges hominum inter ſe differunt: alia autem aliis pulchra atque honeſta. Honeſtum porrò omnibus eſt, quæ propria ſunt ſeruare, & ornare. Vnum addam. Iunioribus alias, grandioribus ſimiliter alias, plebeis alias, nobilibus alias inuicem cæremonias vſurpandas, eáſque minimè confundendas. Nec ſtomachantur Principes, ſi quando ipſos colonus, bubulcus, aut faber materiarius neque titulo, neque alia qua debuit cærimonia affecerit: potius ruſticitate, & imperitia morum illorum compoſitorum aulicorúmque mirificè exhilarantur. In quo genere mihi, ſi memoriam velim excutere, exempla non ſint defutura. C. Generatim diſſeruiſti: particulatim ſingula dicere nimis, vt arbitror, operoſum eſſet: & puto (quod tu etiam monuiſti) obſeruatione diſcenda. A. Nimirum rectè locutus es.

ANNOTATIONES.

CÆRIMONIÆ) *Cærimoniarum cauſſam, ait Feſtus, alij ab oppido Cære, alij à caritate dictam exiſtimant. Cerus veteri lingua ſanctus, à quo cærimonia. Vt à ſanctus, ſanctimonia. Nonnulli à Cerere ceremonias.*

monias. Propterea Gloſſarium: cæremonia Δημήτρια. *Prima ergo ſyllaba vocis huius cum diphthongo æ, & cum ſecunda vocali ſcribi poteſt. Secundam ſæpius tertia vocali ſcriptam reperio.* SI PROPRIVM VERBO HVIC DOMICILIVM EST) *Ad Ciceronem patronum libertus Tiro cùm ſcriberet, hæc verba poſuerat: Valetudini fideliter inſeruiendo. Suboffenſus Cicero illo, fideliter, in hoc loco, ſic reſcribit epiſt. 17. lib. 16. & tanquam* ἄκυρον, *ſeu impropriè vſurpatum admonet, & dum de verecunda tranſlatione loquitur, ipſe duo verba verecundè ſuauitérque transfert. Vnde in iſtum locum, fideliter, venit? Cui verbo domicilium eſt proprium in officio, migrationes in alienum multæ. Nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam fidelis dici poteſt: ut ſit, quo modo Theophraſto placet, verecũda tranſlatio.* RVSTICITATE MIRIFICE) *Hoc præcipuè fit, cum deſerti à ſatellitibus & comitatu ſoli in ſolos inciderunt, atque ita velut ignoti cum ignotis agunt. Cæterùm hoc progymnaſma cum 20. de Epithetis, & illud cum hoc comparetur: ſunt enim affinia, ſeséque mutuò declarantia.*

***

Digitized by Google

TRICLINIVM, SIVE COENATIO.

PROGYMNASMA VICESIMVMQVINTVM.

Conſecratio menſæ.

MATERFAMILIAS, LIBERI, PATERFAMILIAS.

MATERFAMILIAS. Strauiſtíſne menſam filij? L. Strauimus, mater. M. Aquã manibus recens è puteo hauſtam in gutturnium infudiſtis? L. Infundimus. M. Mantile ſi eſt inquinatius, ſtatim ancillæ meis verbis nũtiate, ac iubete vt ſuſpendat mundius. Tum coquam percontamini, ecquid percocta iam ſint, condita ac penitus apparata cibaria. L. Factum vtrumque: mantile pendet, & eſcas abſumi iam poſſe coqua reſpondit. M. Patri hemicyclum cum puluino, & ſuppedaneo appoſuiſtis? L. Etiam, mater. M. Vocate ad prandium, & ſeruo dicite, vt cibos apportet: ego paulò pòſt adero. L. Pater pater, tempus eſt cibi capiendi: omnis res paráta eſt: prandium corrumpetur, ſi moraris. P. Quota eſt hora? L. Decima. P. Súntne omnia parata? L. Paratiſſima vniuerſa. P. Eamus igitur pranſum. Eſuritis vos? L. Vehementer. P. At vbi eſt mater? L. Extemplò veniet. P. Oh, adhuc in templo hæſitat? nimis pia mulier eſt mater veſtra: diuos precando ſatiari non poteſt.

teſt.L.Non hoc dicimus pater, ſed iamiam apparebit.P.Aliquid in mẽſa deeſſe animaduerto.L.Quid, pater?P. Fuſcinulam & baſim deſidero: propere afferte ambo.L.En.M.Vt iſtæ ancillæ ſemper monendæ,ac vicies per diem increpandæ ſunt. En appoſita eſt offa. Simul, pueri, ante menſam conſiſtite, coniunctiſque manibus, & in cœlum ſuſpicientes, ſtatas precationes diſtinctè, citra feſtinationem, cum attentiſſima cogitatione ac pietate pronuntiate, atque ad nomen Saluatoris ac Mariæ vtrumque genu inclinate.L. *Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das illis eſcam in tempore opportuno, &c. Gloria Patri, & Filio, &c. Pater noſter, qui es in cœlis, &c. Aue Maria, &c. Benedicere dignare nos Domine, & hæc tua munera, quæ ad vitam ſuſtentandam nobis largitus es. Concede quæſumus, vt tuis bonis tibi gratias ſemper agentes, téque collaudantes fruamur. Per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.*

ANNOTATIONES.

CONSECRATIO MENSÆ) *Qui nulla prorſus adhibita precatione ad epulas accedunt, de iis appoſitè Galli:* à la table comme le pourceau à l'auge. *Nam cui Dei ſupplicantem, cui gratias agentem vidiſti porcum? Quæ beſtia, cum nihil habeat præter eſcam, præ aliis etiã quadrupedibus auidiſſimè quærit eſcam, & ita pingueſcit, vt ei, ne putreſceret, animam ipſam pro ſale datã dixerit Chryſippus. Cic. de Nat. deo. lib. 2. Accipiamus D. Baſilij præceptum religioſiſſimum ex epiſtola ad Greg. Theol.* εὐχαὶ πρὸ τροφῆς, *&c. Antequam corpus cibo reficimus, preces concipiendæ ſunt pro dignitate diuinorum munerum, tum eorum, quæ in præſens nobis tribuuntur, tum eorum, quæ in poſterum tri-*

Digitized by Google

buentur. Curatis corporibus rurſum preces fiant, quibus & ob accepta beneficia gratias agamus, & promiſſa nobis à Deo flagitemus. Verbis autem mox ſequentibus etiam de hora certa cibo capiendo præſtituenda monet. MATERFAMILIAS) Quotuplex huic nomini ſubiecta ſit notio, docebit te Manut. in epiſt. 10. lib. 5. Ex idoneis vocum antiquiorum enarratoribus tradit Gellius lib. 18. cap. 7. Matronam dictam eſſe propriè, quæ in matrimonium cum viro conueniſſet, quoad in eo matrimonio maneret, etiamſi ſibi liberi nondum nati forent: dictámque ita eſſe à matris nomine, non adepto iam, ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendo: unde ipſum quoque matrimonium dicitur. Matrem autem familiâs appellatam eam eſſe ſolam, quæ in mariti manu mancipióque aut in eius cuius maritus manu mancipióque eſſet: quoniam non in matrimonium tantum, ſed in familiam quoque mariti, & in ſui hæredis locum veniſſet. AQVAM MANIBVS) Aquam qua manus initio cœnæ vel prandij lauamus, vel pedes abluimus, aquam pedibus, & aquam manibus eleganter veteres appellabant. Quod nimirum aquam pedibus cùm poſcerent, & manibus, tantum dicere ſolerent, aquam pedibus, aquam manibus, nullo adiecto verbo. Turneb. lib. 1. cap. 14. ET SERVO DICITE) Famuli ſunt ex propria ſeruorum familia orti. Serui autem vocabulum inde traxerunt, quod hi qui iure belli poſſent occidi à victoribus, conſeruabantur, & serui fiebant, à ſeruando ſcilicet ſerui appellati. Iſid. lib. 8. cap. 4. EXTEMPLO VENIET) Verbum eſt ſacrorum, ſicut Ilicet iudiciorum. Vt enim hoc, dimiſſo ſenatu: ſic & illud ſacrificio patrato à præcone pronuntiabatur. Quo ſignificabatur ut exirent ex templo. Quod quia cito fiebat, inde pro cito & properè ſumi cœptum eſt. Ilicet tamen à Feſto, ſine dubio, à Donato in Eunuch. actum eſt, exponitur.

tur. Seruius Æneid. 6. docet eſſe nouiſſimum verbum, quo vtebantur conſumpto cadauere, & collectis cineribus. Eſt autem dictum per ſyncopen, pro, ire licet. BASIM DESIDERO) *Baſis in ſuppellectile menſaria eſt orbiculus cui canthari, & patinæ in menſam illatæ ſuperponuntur, ne videlicet mappa inquinentur.* VT ISTÆ ANCILLÆ) *Ancillæ dicta ab Anco Martio: quod is bello magnum fœminarum numerum cœperit. Siue ideo ſic appellabantur, quod antiqui anculare dicebant pro miniſtrare. Auctor Feſtus. Sed & dij quidam inde deaque Anculi & Ancula dicti, tanquam aliorum ſcilicet miniſtri, à quibus primùm dicta videntur ancula, quæ poſtmodum ancillæ.*

PROGYMNASMA VICESIMVMSEXTVM.

Gratiarum actio poſt epulas.

PATER, MATER, LIBERI.

PATER. Lautè & largè nos accepiſti, coniux. M. Eia laudato me tandem aliquando mi vir, præter morem tuum. Sed quo argumento iſtuc? P. Panem candidiſſimum, ipſum farinæ florem, vinum generoſum, aprugnam iure piperato, pullos gallinaceos, aſſas coturnices, agninam, vitulinam, poſtremò bellaria de ſaccharo & amygdalis præbuiſti. Si ſæpius ita ſplendidè prandebimus, oppidò delicatos filios educabimus, & parcè admodum cœnare cogemur. M. Pone curam, minimè ſumptuoſam ac prodigam vxorem ſortitus es. Attentæ ſatis,

Digitized by Google

& reſtrictæ claues dediſti. Annus euoluetur totus, antequam te ſimilibus modis accipiam. P. Cur autem vel hodie? M. Quia mihi natalis eſt dies. P. Ecce, non recordabar: ſoceros inuitaſſem, ſi monuiſſes. M. Monebo in annum proximum, ſi ſuperauero: & ſciebam illos aliò condixiſſe. P. Iam verò ſurgamus. Pueri, mappulas veſtras componite, & ſi quid in cyathis reſtat, ebibite. M. Ad agendas Deo gratias eo rurſus ordine conſiſtite, quo ante accubitum. Tu Martinule, ſta vltimus, & ad latus tuum Sibyllula. Huc ades filiola: aſſiſte ad dexteram fratris. Incipite. L. *Laus Deo, pax viuis, requies defunctis. Gratias agimus tibi miſericors & miſerator Domine, quoniam dediſti eſcam timentibus nomen tuum, nóſque indignos tuorum munerum participes effeciſti. Te oramus, vt cœleſtibus ac ſempiternis alimentis poſt decurſa mortalis vitæ ſpacia in regno tuo explere nos digneris. Per Ieſum Chriſtum filium tuum. Amen. Pater noſter, qui es in cœlis, &c. Aue Maria, gratia plena, &c.*

ANNOTATIONES.

PARCE ADMODVM COENARE COGEMVR) *Diogenes prodigum quendam intuitus olea in diuerſorio edentem: Si ſic prandiſſes, ait, non ſic cœnares. Laërt. Seu plura autem, ſeu pauciora, ſeu viliora, ſeu delicatiora apponantur, ſemper neceſſitate naturali, non appetitu voluptatis definienda eſt comedendi bibendique libertas. Lucret. lib. 4.*

Propterea capitur cibus vt ſuffulciat artus,
Et recreet vires interdatus: atque patentem
Per membra ac venas vt amorem obturet edendi.

Quam eandem rem multa cum venuſtate Liuius. Apud, quem

quem lib. 2. Menenius Agrippa narrãs fabulam de conſpiratione membrorum contra ventrem, qua etiam populo reditum in vrbē perſuaſit. Inde apparuiſſe, inquit, ventris quoque haud ſegne miniſterium eſſe: nec magis ali quàm alere eum, reddentem in omnes corporis partes hunc, quo viuimus vigemúſque diuiſum pariter in venas maturum confecto cibo ſanguinem. CLAVES DEDISTI) Romanis erat mos: vt vxoribus primùm ingredientibus domum claues darent. Quo indicabant, eas matresfamiliâs eſſe, omnémque rei à viro quæſitæ poteſtatem habere. Diuortium autèm cùm facerent, claues adimebant. Cic. 2. Philipp. loquens de diuortio, quod cum mima & amica ſua fecerat Antonius, cui ingenuarum mulierum, & legitimarum vxorum inſigne tradiderat. Illam ſuas ſibi res habere iuſſit, ex XII. tabulis claues ademit, exegit. Lege Victor. lib. 2. cap. 2. Muret. lib. 5. cap. 8. Coniugium porrò martiale non iucundiſſimam modò, verùm etiam vtiliſſimam eſſe vitæ ſocietatem, & muliebrem ſexum domeſticæ diligentiæ, rerúmque viri labore & induſtria quæſitarum cuſtodiæ à natura aſſignatum, præfat. lib. 12. commodiſſimè, & facundiſſimè docet Columella. MIHI NATALIS EST DIES) Apud maiores plenum fuiſſe, natalis; poſteriores natalis dies dicere cœpiſſe notat Seruius in eclog. 3. Hic cum lætitia, & conuiuiis exigebatur, deósque γενεθλίους, id eſt, natales cærimoniis certis, & ſacrificiis venerabantur, Iouem, Iunonem, Genium. Plaut. Capt. Quia mihi natalis eſt dies, propterea te vocarier ad cœnam volo. Sed multò clarius, & copioſius Pſeudolo.

Tibi hoc præcipio, vt niteant ædes, habet quod facias, propera, abi intrò
Tu eſto lecti ſterniator, tu argentum eluito, idem extruito.
Hæc, cum ego à foro reuertar, facite vt offendam parata,
Vorſa, præſterga, ſtrata, lautaq;, coctaq; omnia vti ſint

Nam

Digitized by Google

Nam mihi hodie natalis dies eſt, decet eum omnes vos concelebrare.
Pernam, callum, glandium, ſumen, facito in aqua iaceant. ſatin' audis?
Magnificè enim volo ſummos viros accipere, vt mihi rem eſſe reantur.

Perſius ſat. 2.

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes apponit candidus annos:
Funde merum genio.

Cic. 2. Philip. Hodie non deſcendit Antonius. Cur? Dat natalitia in hortis. Porro viri natali ſuo colebant Geniũ, mulieres venerabantur Iunonem. Plura Turneb. libr. 16. cap. 19. SI SVPERAVERO) *Hoc verbum aliquando neutrum eſt, ſignificátque ſuppetere, redũdare, abundare. Virgil. Georg. 1. de Nuce.*

Si ſuperant fœtus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaq; cum magno veniet tritura calore.

Cic. Paradox. Vter igitur eſt ditior, cui deeſt, aut cui ſuperat? qui eget, aut qui abundat? Idem de finibus. De eo quod ipſis ſuperat gratificari volunt. Non diſſimilis eiuſdem vſus eſt apud Virgil. pro ſuperſtitem eſſe, adhuc in vita manere. Æneid. 3.

Quid puer Aſcanius? ſuperátne, & veſcitur aura
Aetheria, nec adhuc crudelibus occubat vmbris?

SCIEBAM ILLOS ALIO CONDIXISSE) *Ad conuiuia non infrequenter hanc vocem adhibebant, cùm ſe vel apud aliquem ipſi inuitarent, aut ſeſe inuitanti venturos promitterent. Cic. ad Lentulum epiſt. 9. Nam cum mihi condixiſſet (Craſſus) cœnauit apud me in mei generi Craſſipedis hortis. Dicebant item, condicere ad cœnam. Plaut. Stich. Atque id ne vos miremini, homines ſeruulos potare, atque ad cœnam condicere. Sueton. Tib. ad cœnam ea lege condixit, ne quid ex conſuetudine immutaret. Præterea, promittere ad aliquem, & eſſe apud aliquem, in eadem re ſignificanda ponebant: & qui*

condice

Digitized by Google

condicebant, ſic loquebantur: vna erimus hodie. Cicer. 2. de Orat. Ego verò, inquit Craſſus, neque Antonium verbum facere patiar, & ipſe obmuteſcam, niſi prius à vobis impetrâro. Quidnam? inquit Catulus. Vt hîc ſitis hodie. Tum, cum ille dubitaret, quòd ad fratrem promiſerat, & quæ ſequuntur. Plaut. Stich. Cras apud me eritis & tu & illi cum veſtris vxoribus. Terent. Heaut. Nunc ſi commodum eſt, Dionyſia hîc ſunt, hodie apud me ſis volo. Iuuenal. Tertia ne vacuo ceſſaret culcita lecto, Vnà ſimus ait.

PROGYMNASMA VIGESIMVMSEPTIMVM.

Inſtruere, & adornare menſam.

SERGIVS, PROCOPIVS familiares ſerui.

SERGIVS. Ecquid audiſti de Oeconomo, Procopi, hodie in ædibus noſtris inſtruendum conuiuium? P. Nullum verbum. S. Herus amicos quatuor vocauit, principes huius ciuitatis, eruntque miſſus non pauci. Lepores, capi, perdices, truttæ, ſalmones, & aliæ conuiuantium deliciæ apponentur, quas modò prætereunti mihi apud culinam cocus memorauit memoriter, & ipſa enumeratione me in laſſitudinem dedit. P. Quid ais? S. Audi nunc iam. Nos alia aliis: cuique famulo ſuum munus relinquamus: quod noſtrum eſt præſtemus ſedulò, menſamque ſuis rebus & apparatu inſtruamus. P. In me nihil eſt moræ. S. Bene factum, quod ancillula euerrit ſcopis hora ſexta triclinium: alio-

qui

Digitized by Google

qui tu euerrere debuiſſes.P. Tu debuiſſes. S. Tu debuiſſes.Vtinam quoque pollubrum lauiſſet, ſordet. Sed imperabo ipſi,etiamnum poterit.P. Ad orbiculatam hanc accubabunt opinor. S. Planum id quidem eſt.P.Tu mappas à famula atrienſi poſcas,illas arte laboratas, noſti: ego tapetum viride quæram, quo primùm menſa conueſtiatur. S. Poſcam P.Cur tam ſero redis? S. Mulierem illam ſurſum & deorſum curſitando quæritare me opportuit.P.Conſternamus ergo menſam. En,conſtrata eſt. Nunc ſtanneas quadras afferam, & orbiculum cui patinæ ſuperponentur, vt mappæ ne polluantur. Quot diſcumbent?S.Octo.P. Quid ita?S.Illi quatuor primarij ciues inuitati,herus,hera maior,filius herilis,hera minor. P. Tibi cochlearia pedunculis inauratis, & cultri manubriis argenteis curæ ſint.S.De ſale in pila contuſo tria ſalina imple.P.Ecce.Curram nunc in cellam promptuariam, apportabo caniſtrum cum pane primario & candido: nam ſecundarius hinc exulabit hodie. S. Sellas ego conquiram.P. Vt promumcondum timere ſenſi modò, ne nos de pane iſto comederemus interea loci. Pumex non æquè aridus eſt,vt hic ſenex.S. Parcus,ſordidus,tenax & pertinax eſt. P. Ipſe quoque in lecto follem obſtringit ob gulam, ne quid animæ amittat dormiens.S.Nec me animi fallit cellarium in metu futurum,ne guſtemus de vino. Profectò pitiſſabimus, dum per domum cum cirneis,lagenis, cătharis ambulabimus.Nec verò quiſquam eſt tam ingenio duro,quin vbi quidquam occaſionis ſit,ſibi faciat bene. Impone cuilibet quadræ panem ſuum, & tege mappula.P. Nondum poſtulaui recens lotas:nã quæ in hac capſula,maculis iam ſordent.Vado petitum.

S.Cur

S.Curſim ito.P. Hîc ero,cùm illic cenſebis eſſe m
Adſum, quid iam deeſt? S. Vas refrigeratorium, in quod œnophorum & canthari deponantur: nunc enim æſtus hiulcat agros, quippe menſe Iulio. Item aliud, cuprea illa trulla, in qua cryſtallina pocula, & argentea eluantur. Sed hæc poſtremò. Iam abacum oneremus. Defer quadras plures, vt permutare ad ſingulos miſſus, & quoties opus fuerit, commodè poſſimus. Iam de pane cibario paniceas quadras deſecato, quę cibis ſubſternantur, qui mos eſt aulicus. Mi Procopi, afferto etiam ſportulam, in quam reliquiæ ciborum, & oſſicula de quadris à mẽſa ablatis proiiciantur. P. En, attuli. S. Euge, optimè. P. Simul abeamus ad afferẽdas pateras, phialas, ſcyphos, cullos, cymbia, ciboria, chryſendeta, anaglypta, toreumata, cælata, non cęlata pocula, quamuis omnibus vſui non ſint: vt dominus noſter à poculis haud inops eſſe videatur. S. Meritò, hæc enim eius arma ſunt, cùm ſit helluo, nõ librorum ſed Liberi, & hinc vſque ad ſidera notus. P. Habet hunc morbũ. Quid iam deſideratur? S. Magnum illud maluuium argenteum, marginibus ſeu labris inauratis, cum ſuo vrceo, vnde manibus lymphas demus: & tonſis mantilia villis. P. Curauero. hem tibi, quid inſuper? S. Vt ſuffitum thuris ſpargamus per triclinium, odoréſque incendamus quando accumbendum erit, & in tempore de vino è cadis hauriendo cellarium admoneamus: non illo ignobili & cibario, quo aſſiduò gulæ noſtræ lauantur: neque de fugiente ac dubio, aut aceſcente: ſed honorario, Falerno, Cretico. Scis? S. Teneo iſtuc ſatis. Qui agent dapiferos? S. Libanus & Staſimus: pocillatores nos duo. De lãcibus, catinis, ſcutellis & patellis rogabimus homines,
vt nobis

vt nobis aliquantillum aſſeruent, non repugnante coco, qui nos amat. Petitionem noſtram curæ habebunt vtique. P. Idipſum meditabamur ego ventérque meus: in quo inteſtina præ inanitate horrendùm murmurant.

ANNOTATIONES.

A FAMVLA ATRIENSI) *Atrienſes, qui ſuppellectilis curam gerebant, & atrium vt eſſet omni ex parte mundum ac nitidum prouidebant, qui quaſi domini aliis ſeruis imperabant. Plaut. Pſeud. Condus promus ſum, procurator peni. H. quaſi te dicas atrienſem. P. Immo atrienſi ego impero. Sic fortaſsè appellabimus cõmodè, famulas inquã atrienſes, quas Galli*, deſpẽſieres, qui ont la garde de la viande, filles de chambre. ABACVM ONEREMVS) *Præter alias huius vocabuli ſignificationes, quas in Calepinis, Theſauris inuenies, & quæ ad inſtitutum nihil faciunt, eſt menſula, ſuper quã vaſa aurea & argentea eſcaria ſcilicet, ac potoria ſiue ad vſum, ſiue ad oſtentationem exponuntur. Cicer. Tuſcul. 5. Abacos complures ornauit argento auróque cælato. Verr. 6. Cum aliquot abacorum faceret vaſa aurea.* Vn buffet, ou dreſſoir. PANICEAS QVADRAS) *Has in 3. Æneid. Harpyia famem Troianis vaticinans menſas vocat.*

Sed non antè datam cingetis mœnibus vrbem,
Quam vos dira fames, noſtraq; iniuria cædis
Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas.

Vbi Seruius. Maiores enim has habebant in honore deorum, paniceas ſcilicet. Principio ſeptimi poëta eaſdem adorea liba, cereale ſolum, exiguam Cererem, orbem fatalis cruſti, patulas quadras nominat. CHRYSENDETA) *Vaſa cruſtis aureis illigata & exornata, ſeu vaſa gemmata, quorum gemmæ auro conſertæ, & contextæ erant.*

erant. Plura Turneb. lib. 13. cap. 3. NON LIBRORVM, SED LIBERI) *Liber repertor vini ſic appellatur, quod vino nimio vſi, omnia liberè loquantur. Ita Feſtus. Seneca autẽ extremo cap. 15. de Trãquil. animi. Elicit enim curas, & ab imo animũ mouet: & vt morbis quibuſdam, ita triſtitia medetur. Liberq́ꝫ nõ ob licentiam linguæ dictus eſt, ſed quia liberat ſeruitio curarũ animũ, & aſſerit, vegetioremque & audaciorẽ in omnes conatus facit.* HABET HVNC MORBVM) *Quaſdã prauas conſuetudines, & animi vitioſitates ſic vocabãt, vt Græci quoque νόσους, Cic. 1. de finib. Animi autem morbi ſunt cupiditates immenſæ & inanes diuitiarũ, gloriæ, dominationis, libidinoſarum etiam voluptatum, Et Verr. 1. Nam ille quoque ſodalis erat in hoc morbo & cupiditate. & orat. 4. Venio nũc ad iſtius, quemadmodũ ipſe appellat, ſtudiũ: vt amici eius, morbũ & inſaniã: vt Siculi, latrocinium. Sic Catullus de Egnatio, qui de cãdidulis dẽtibus magnoperè ſibi gratulabatur, & vbicũque eſſet, quidquid ageret, ſine vlla occaſione eius candoris oſtentandi cauſſa ridebat: habet, inquit, hũc morbũ. Neque elegãtẽ, vt arbitror, neque vrbanũ. Horat. ode 25. lib. 1. per morbũ cohortis Cleopatræ, impudicitiã, & ſat. 5. lib. 1. per morbũ Campanum arrogantiã Campanam, & ſat. 6. eiuſdem lib. per morbũ Barri immodicũ formæ cultuſque ſtudium, & ſat. 3. lib. 2. cupiditatem lucri intelligit. Epiſt. item 1. lib. 1. auaritiam & Cupidinem morbos dicit. Sed quæ Græci dicunt πάθη, ea Cicer. Tuſcul. 9. melius appellari aſſerit perturbationes, morbos non ſatis vſitatè. Ibidem motus animi, rationi non obtemperantes nominat.*

PROGYMNASMA VICESIMVMOCTAVVM.

Quæ ante accubitum.

ISACIVS, VRSMARVS.

ISACIVS. Cùm in conuiuio mœſtum ſedere ſubruſticũ, ac præter decorum ſit, quoniam ſcilicet ingenuæ voluptatis, & lætitiæ cauſſa ineuntur conuiuia: deceatq; nos, quando manus lotas mantili abſtergimus, ſimul quoq; omnem abſtergere, & excludere ex animis ægritudinem, ac tradere curas in mare Creticum portare ventis: quid tu Vrſmare heſterna luce triſticulus, meditabundus, ac ſuſpirioſus, lugentique ſimillimus inter conuiuas? V. Conabar ego quidem me ad hilaritatem dare, ſed difficile eſt imitari gaudia falſa. Difficile eſt triſti fingere mente iocum, vt ait poëta elegiacus. Verùm quo minus ego, hoc magis tu lætitia diffundebare, meámque triſtitiam facilè compenſabas. I. Si quid feci, aut facio quod placeat tibi, gaudeo. V. Quin & illud probabam, quod antequam accumberes, id peragebas, cuius cauſſa à menſa ſurgere non datur laudi adoleſcentibus. I. Quin etiam illud, quod non aduertiſti. Cùm eſſem arctiſſimè cinctus, laxaueram aliquantũ cingulum: id ſi poſt accubitũ feciſſem, omnes, puto, túque inprimis me putaſſent velle vorare quàm plurimum, atque ob eam rem reddidiſſe ventrem capaciſſimum. V. Etiam ſic vix te ſuſpicione exſoluis apud alios. Miror autem

his re

his regionibus morem inoleuiſſe, vt cum honoratis accumbatur nudatis captibus. Quia apud noſtrates mos eſt operto eſſe capite, ſępe obliuiſcor huius rei, pileum non depono ſuper ſcamno alicubi. I. Iam inde à maioribus hoc fit. An mirum ſit, ſi honoratis honos habeatur? nam poculis & patinis id non fit: quamuis manus lauemus, non tantùm vt mundæ ſint, verùm etiam quod panem tractaturæ ſunt: quem priſci vti rem ſacram attingere conſueuerũt: ideóque ſi fortè in terram cecidiſſet, reuerenter leuabant, & oſculabantur. V. Idē à noſtri ſæculi mortalibus iſtanc rationem neſcientibus ſeruatur quotidie. I. Non autem omnes prouinciales, nec ſemper hunc morem de capite nudato ſeruant: ephebi ſenioribus reuerentiam debemus: quemadmodum hoc quoque nos inprimis commendat cedere loci honorem alteri cùm diſcumbitur, nec eligere primos accubitus in cœnis. Quod ſi quis natu maior etiam eò inuitet, honeſtum eſt ſe excuſare comiter: niſi, tertiùm, quartùm, id faciat, tum illius voluntati obtemperandum eſt, ne verecundiam noſtram cæteri contumaciam interpretentur, & ne prudentiores eo videri velle putemur. V. Arbitror me id adhuc præſtitiſſe: & hoc ſimiliter, cum omni pietate videlicet, aut ipſum me precationes diuinas ante menſam recitaſſe, aut dum eæ recitarētur quietum aſtitiſſe, atque auſcultaſſe. I. Quàm multa exiſtimas poſt accubitum, inter prandendum cœnandúmve obſeruanda, ſi peccari poteſt non vno modo antequam recubueris? V. Tam multa, vt voluminibus mandari queant. I. Non ergo dies vnus ad enarrandum ſatis. V. Nec decem. Quid decem? nec viginti. I. Non me fallunt iocationes tuæ.

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

SCILICET INGENVAE VOLVPTATIS) *Cic. ad Papirium Patum epiſt.24.lib.9.Te ad cœnas itare deſiiſſe moleſtè fero. Magna enim te delectatione & voluptate priuaſti. Deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne neſcio quid illud, quod ſolebas, dediſcas, & obliuiſcare cœnulas facere. Nam ſi tum, cum habebas quos imitarere, non multum proficiebas, quid nunc te facturum putem? Græci συμπόσιον, & σύνδειπνον, compotationem & concœnationem vocant accubationem epularem amicorum, vt quod in eo genere minimum eſt, id maximè probare videantur. At bene maiores noſtri, quia vitæ coniunctionem haberet, conuiuium nominarunt. Cic. de Senect. Ego verò propter ſermonis delectationem tempeſtiuis conuiuiis delector, inquit apud eundem Cato.* MEDITABVNDVS, AC SVSPIRIOSVS) *Cicer.1.Offic. Si quis cum cauſſam ſit acturus, in itinere, aut in ambulatione ſecum ipſe meditetur, aut ſi quid aliud attentius cogitet, non reprehendatur: at hoc idem ſi in conuiuio faciat, inhumanus videatur, inſcitia temporis.* IAM INDE A MAIORIBVS) *Apud Iurecoſ. parentes accipiuntur vſque ad quintum cognationis gradum, aſcendendo videlicet, eodémque modo liberi, deſcendendo inquam. Nam pater, auus, proauus, atauus, tritauus parentum nomine cenſentur: liberorum verò filij, nepotes, pronepotes, abnepotes, trinepotes. Vlteriores, qui peculiari nomine carent, maiores, & liberi vltra hos qui dicti ſunt, poſteri nomen habent. Crinit. lib.15.cap.8. Alex. ab Alex. lib.1.cap.15.* VTI REM SACRAM) *Panis hic ipſe quo viuimus, ait Plinius lib. 22.cap.25. innumeras pæne continet medicinas. Ibidam de eius differentiis & generibus, de quibus item nō pau-*

ca

Digitized by Google

ca Rhodigin.lib.9.cap.16. Democritus iam animam exhalaturus propter ſororem ſacerdotem Cereris lamentantem, quod ſacris Theſmophoriis, ſi ipſe moriens domum funeſtaſſet, intereſſe ſibi non liceret, panis recentibus & calidis ad nares admotis, odore illo vitam triduo, donec illa ſacra peragerentur, retinuit, & mortem abs ſe prohibuit. Extãt hac de re epigrammata Laërtij. TERTIVM, QVARTVM) *Non habere eandem vim tertiò & tertiùm, quartò & quartùm, (& ſic deinceps) aliquid feciſſe, Varro exiſtimat, cuius verba recitantur à Gellio lib.10.cap.1. Qui etiam ſtat à Varrone.*

PROGYMNASMA VICESIMVMNONVM.

Decorum accubitus, & alia quædam.

POMPILIVS, ASCANIVS.

POMPILIVS. Poſtquam quis accubuerit, quonam modo poteſt in moribus offendere? A. quonam? & pluribus modis, & facillimè. Quare autẽ rogas? vis tu hanc artem diſcere? P. Niſi mihi Deus iratus ſit, carnificium potius quàm hoc artificium. A. Fortè periculũ facis, an ipſe mores vrbanos nouerim. P. Nec iſtud. A. Quid ergo? P. Vt fallamus tempus iucundo colloquio. A. Cur non de aliis multis, quæ in menſa obſeruare pulchrum eſt? P. Nimis longum eſſet, & quæram alias. Nunc de hoc capite, quod propoſui, diſſere. A. Libellus quidam fertur, Grobianus illi nomen eſt. Is & hoc, & alias morum elegantias enucleatiſſimè docebit. P. Tu in

præſens meus Grobianus eſto. A. An tu geſtis omnino grobianiſmum cognoſcere? P. Mitte iocularia. A. Quando accubueris, vtramque manum tene in gremio, aut alteram in ſinum iniice, quaſi pulicem venareris: ne ſupra menſam habe: aut ſi habes, ſuper orbem habe. P. Intelligo. A. Innititor menſæ vtroque cubito, aut altero ſaltem, ac puluillum poſcito quem ſubiicias. Incredibile dictu eſt, quàm hoc ſcitum ſit & elegans: immò apud aulicos quoſdam hunc morem in aulis vidi: in aulis autem quid non feſtiuiſſimum? vnde noſtrum *hoeflich*. Quare caue tu faxis contrarium. P. Cauebo, etſi nullus moneas. A. Secundum, ſeu infra te ſedentem cubito ſæpe trudito, ne quietum ſinito. Quod ſi quiſpiam è regione ſederit, pedibus ei moleſtiam exhibeto: nam & Chryſippus ille clariſſimus philoſophus in conuiuio ita pedes agitauit. P. Ha, ha, he, perge, perge. A. In ſella perinde ac ſi te venti hinc inde impellerent, nunc in dextram, nunc in ſiniſtrā partem propende. Nonne honeſtus ſedendi modus? P. Honeſtiſſimus, ſi diis placet. A. Dicerem vt curuato, & minimè recto corpore ſederes, niſi ſperarem te id facturum, quamuis non monitum. P. Egregiam ſpem. A. Si mantile dabitur, explica illud, & in globum conuolutum tanquam ſtrophiolum iuxta quadram pone. Naſum eo terge, ſi grauedo profluxerit; humero aut brachio ſiniſtro complicatum ne impoſueris. P. Platonica præcepta, immò Delphica. A. Poculum ad læuam eſto, cultellus etiam, quem tertio quoque menſe purgabis, & ad cotem exacues. *Alle Quatember einmal.* Sed cultellum ita capies, vt ſi captus ſectionibus non quadret, manubriolum in menſam impingas.

gas. Panis cum res quodammodo ſacra ſit, honoris cauſa ad dexteram collocetur, Eum vbi in fruſta oblonga & tenuiora concideris, poſtea tribus digitis poſterioribus premes, & pollice atque indice bolos ſeu fruſtilla defringes. P. Atqui multas faciam micas hac ratione. A. Illæ erunt dapes gallinarum poſtea. De toto autem pane reſcindes multo plus, quàm abſumere decreuiſti: quia decorum eſt fragmenta relinquere. P. Conſuades. A. Extremum audi. P. Vellem hoc eſſet initium, adeo cum voluptate comedo ſermonem tuum. A. Cruſtam panis ſuperiorem, inferiorémque pulchrè reſeca: nam panis ita excoriatus ad ſtomachum facit: & te ſæpius conſiderare oportet, quid ſalutare delicatumque ſit, quam quid nimis politi iſti & vrbani ciues vituperent factum: quod tibi quidem nõ eſt in magno ponendum diſcrimine. P. Ago gratias, venerande doctor. Vale in perendium: tum me plura huius generis officia, & iſto cum lepore docebis. Nunc enim diei tempore excludimur. A. Videbitur. Fac tibi iſta ne interim ex animo defluant. P. Memori mente infixa tenebo.

ANNOTATIONES.

GROBIANVS ILLI NOMEN EST) *Alternis verſibus longis, ſeu elegiaco carmine compoſitus de moribus liber extat, omnibus ſanè quàm notiſſimus. Is per contraria præcepta qui mores fugiendi, qui ſectandi ſint docet. Præcipit, inquam, ruſtica, ſordida, inepta, vt tu inde quid vrbanum, quid mundum, quid elegans & decorum ſit intelligas, & illud factis præſtes: Id quod ſine iocis ac riſibus doceri ac præcipi nõ poteſt. Nobis autem*

tantam vim dialogorum per volumina plura conſcribẽtibus, curandum fuit, vt quantum ingenio conſequi poſſemus, œconomiam & faciem eorundem variaremus: nihil enim perpetuò ſibi ſimile diu placet. Sed de varietate noſtra indicabunt eruditi. Nunc quidem dialogo hoc, & qui ſequitur 33. quibus quædam ad mores in menſa ſeruandos continentur, auctorem illum imitari, & ἀντιφραςικῶς præcipere honeſtatem voluimus: iocosè & facetè nonnihil, fateor. Veruntamen nec à quotidianis congreſſibus noſtris, nec ab hoc genere ſcriptionis, quo ſermo quotidianus emendatur & excolitur, omnes iocos & riſus quiſquam ſapiens repulerit. ESTI NVLLVS MONEAS) *Terent. Eunuch. Memini, tametſi nullus moneas. Hecyra. Si non quæret, nullus dixeris. Plaut. Aſin. Libanum in tonſtrinam vt iuſſeram venire, is nullus venit. Rud. Ille, qui vocauit, nullus venit. His, aliisque mille locis apud vtrumque, nullus pro, nõ, ponitur. Locutus eſt similiter Cic. ad Att. epiſt. 22. lib. 11. Philotimus nõ modò nullus venit, ſed ne per literas quidẽ, &c. Et alibi. Sextus ab armis nullus diſcedit. Denique. 3. de Offi. Quærit ex proximo vicino, num feriæ quædã piſcatorũ eſſent, quod eos nullos videret. Perperã enim ibi legitur in vulgatis, nullus. Sic videtur cœpiſſe hoc verbi Ouid. 1. Metamorp. Nullus adhuc mũdo præbebat lumina Titã.* NAM ET CHRYSIPPVS) *In potationibus autẽ quieſcebat, crura tamen agitãs; ita vt ancilla diceret, Chryſippi ſola crura ebria eſſe. Laert.* SI GRAVEDO PROFLVXERIT) *Grauedo eſt humor frigidus è capite diſtillãs, nares obſtruẽs, vocem obtundens, ſiccam tuſſim commouens. Catullus ad fundum ſuum. Hic me grauedo frigida, & frequens tuſſis Quaſſauit. Hinc grauedinoſi, ad hunc modum propenſi. Cicer. Tuſculan. 4. Itaq; dicimus grauedinoſos quoſdam, quoſdam torminoſos, non quia ſemper ſint, ſed*

quia

quia ſæpe ſint. Rectè autem in antiquis libris legi grauido, & grauidonoſos, per tertiam vocalem, docet Victor lib. 4. cap. 8. COMEDO SERMONEM TVVM) *Hac ratione vtitur Plaut. Aulul. Nimium libenter edi ſermonem tuum. In Moſtel. dixit, guſtare ſermonem. In Aſin. dicta deuorare. In Pœnulo: Quàm orationem hanc dulcem deuorant? Horat. Ode 13. lib. 2. bibere etiam ad aures tranſtulit.*

PROGYMNASMA TRICESIMVM.

In potu quid deceat.

PIVS, FVLVIVS, DIDYMVS.

PIVS. In conuentu doctorum hominum loco ſolito ſcitis heri ſcholam explicatã hanc. Vtrum eſſet vinum dandum pueris. Quid vobis videbatur? F. Quod toti gregi noſtro viſum auguror: vt ambo, qui hæc diſputabant, aquam biberent, ſi tam ſalutifera eſt aqua, & vinum tam peſtiferum. D. Tamen propitius fuit nobis alter duorum, tantúmq; vetabat infantibus, qui adhuc lactarentur, & nutricibus vinũ dari, niſi modicum, & dilutum. Deinde docebat medicos vini potionem vſque ad annum nonum pueris interdicere. Cæteris, qui prope puberem ætatem eſſent, vt nos ſinguli Dei beneficio ſumus, vinum parcè, & meracum permitti poſſe, quoniã ingeniis valetudiníque mirè conduceret. P. Sed quod aiebat tam modicum, vt magis ad cibum concoquendum, quàm ad ſitim reſtinguendam valeret, hoc

neutiquam in animum meum penetrabat. Et cum hîc locorum nullus ſit vſus cereuiſiæ(quam nõnulli vinum hordeaceum,alij zythum appellant)oporteret nos,ſi paulò largius bibendum eſſet,aquæ potores fieri. Vituli & anſeres aquã bibant:nulla gutta in corpus meum deſcendet vnquam. F. Dummodo bibam;diluatur vinum,ſi ſit Frãconicum,ſi Auſtriacum,ſi Hungaricum,ſi Italicum:aquam profectò guſtare nec libuit adhuc, nec libebit. D. Nec mihi decretum eſt aquam bibere. At tu Fului,quod nec ciuile, nec ſalubre cenſetur, ſimul vt accubuiſti bibis. F. Hepate ſum calido. D. Ergo ignem igni addis. F. Gerræ : nunquam me comburet hic ignis. P. De patre meo ſæpius audiui,non eſſe ſtatim poſt oſſam bibendum, nec poſt eſum lactis : quorum vtrumque ſolet Didymus. D. Satis dicaculus. Quod niſi obmuteſcis, faxo te pœniteat in me linguã expediuiſſe. P. Age,comminiſcere aliquid. D. Non ſatis modeſtè,ſed auidè hauris,Si quando de cantharo bibis,patente nimis rictu merum inuergis,vt oculi ſudent,& vtrinque in pectus vinum ab ore defluat,ſpiritu pene intercepto. P. Manifeſta calumnia. D. Teſtis eſt Fuluius. F. Eſt ita. P. Et tu Fului, nondum manſo ac traiecto in ventriculum cibo, nec prius ore labríſque abſterſis conſueſti ſitim depellere, quæ turpiſſima ſunt : nec os abſtergis poſtquam bibiſti. F. Et tu, quod crebrius notatum eſt, inter bibendũ intortis oculis aſpectas alios. P. Et tu occiput in tergum reiicis,vt nec vna guttula in poculo relinquatur. Noſti exſiccare calices. Didymus verò, quid propinantibus reſpondeat neſcit,& tamen reſpondet nimium, cum ſummo ore tenus attingere debeat. D. Quid faciam,ſi vrgent? P. Ne

angaris

Digitized by Google

angaris animi: dic te quod ſatis ſit bibiſſe: aut dic te biblturum, cùm denuò ſitieris. D. Doce me etiam tu magne doctor, quoties in menſa bibendum. P. Ter ſummùm. D. At tu, eſt quando compluries pocula ducas. P. Quæſiuiſtíne tu, quoties ego biberem: an quoties bibendum? D. Sed turpe eſt doctori cum culpa redarguit ipſum. Proinde quoties alium probri accuſas, teipſum intuebere. F. Conſultum fuerit, nos omnes libellum de moribus perlegere. Nam ſi inquireremus, omnes fortè multorum peccatorum affines inueniremur. P. Sed tu plurimorum. F. Sed tu infinitorum.

ANNOTATIONES.

VINVM DANDVM PVERIS) *Igni non eſt addendus ignis, ne maius euadat & pernicioſius incendiũ. Sic cùm vinum calefaciẽdi vim habeat, & pueritia calore naturali ferueat, eóque abũdet, philoſophi & medici vinum pueris dari vetant, ante annum ætatis nonũ maximè. Malè igitur, qui etiã infantibus illud præbent. Nam dum volunt robuſtiores efficere, magnoperè aucto calore iracundos reddunt.* ET NVTRICIBVS) *Quas ob cauſſas ipſæ matres quos pepererunt etiã lacte ſuo paſcere debeant: &, ſi id non poſſit fieri, quales nutrices deligendæ ſint, quantumque vitiis ſuis noceant hæ alũnis ſuis, vidẽdus Plutarchus de lib. educand. Gellius lib. 12. cap. 1. Quintil. cap. 1. lib. 1. Maphæus lib. 1. cap. 4.* NVLLVS SIT VSVS CEREVISIÆ) *Antiqui, iis maximè regionibus, quæ ob ſoli vitiũ vineas ſeri nõ paterentur, è frugibus potum conficiebant: cuius rei auctorem Liberum patrem Diodorus lib. 4. facit. Lege caput 12. lib. 2. apud Iunium. Gallos narrat idem Diodorus libr. 6. ob inopiam vitium ex hordeo conſueſſe potionis genus*

conficere,

Digitized by Google

conficere, cereuiſiam nempe. Quamobrem Iulianus Imperat. veniens in Galliam, cum eam guſtaſſet, ita luſit epigrammate perquam feſtiuo,

> Τίς; πόθεν εἶς Διόνυσε; μὰ γὰρ τὸν ἀληθέα βάκχον,
> Οὔ σ' ἐπιγιγνώσκω. Τὸν Διὸς οἶδα μόνον.
> Κεῖνος νέκταρ ὄδωδε, σὺ δὲ τράγον. ἦ ῥά σε κελτοὶ
> Τῇ πενίῃ βοτρύων τεῦξαν ἀπ' ἀσταχύων.
> Τῷ σε χρὴ καλέειν Δημήτριον, οὐ Διόνυσον,
> Πυρογενῆ μᾶλλον, καὶ βρόμον, οὐ βρόμιον.

> *Bacche quis? aut vnde es? tibi Bacchum iuro per ipſum.*
> *Te minimè noui: ſed Ioue noſco ſatum.*
> *Tu hircum, is nectar olet: nimirum Gallia tellus*
> *Te flaua è ſpica vitis inops genuit.*
> *Dicemus te igitur Cerealem, non Dionyſum,*
> *Spicigenam potius, & Bromon, haud Bromium.*

GERRAE) *Gerræ crates vimineæ. Athenienſes cum Syracuſas obſiderent, & crebrò gerras poſcerent: irridētes Siculi, gerras clamitabant. Vnde factum eſt, vt gerræ pro nugis & contemptu dicantur. Feſtus. Plaut. Pœnulo.*

> *Nam tuæ blanditiæ mihi ſunt, quod dici ſolet,*
> *Gerræ germanæ, & edepol lyræ lyræ.*

QVOTIES IN MENSA BIBENDVM) *Eubulus apud Atheneum lib. 2. cap. 1. Bacchum inducit dicentem, ſe decem crateras miſcere. Sed tres tantum ſanis & prudentibus. Primum ſanitatis: alterum voluptatis: tertium ſomnij. Quartum ait pertinere ad iniuriam, quintum ad clamorem, &c. Qui autem dixit, primum hauſtum eſſe neceſſitatis, alterum voluptatis, tertium ebrietatis, quartum inſaniæ, is nihil aliud, quàm moderationē in potu voluit nobis præſcribere. Romulus ad cœnā vocatus, non multum ibi bibit, quia poſtridie negotium haberet. Cui cùm diceretur: Romule, ſi iſtuc omnes homines faciant, vinum vilius ſit. Reſpondit: immò verò carum, ſi quantū quiſque volet, bibat: nam ego bibi quantum*

tum

tum volui. Lepida omnino & ſobria reſponſio. Narrat Gellius lib.11.cap.14. NE ANGARIS ANIMI) *Angor animi, pendeo animi Cic. dixit. Excrucior, diſcrucior animi Plaut. & Terent. Labor animi, ſum miſer animi Plaut. Sum incertus animi, Liuius. Præſtans animi, fidẽs animi, dubius animi. Virgil. Integer vitæ, integer animi, integer mentis, felix cerebri, Horat. vagus animi, Catull. ſanus mentis Plaut.* TEIPSVM INTVEBERE) *Sapientiſſimus vitæ emendator Plutarch. lib. de vtilit. ex inimicis cap. ſic præcipit. Qui ſit in alium dicturus, non hunc oportet facetum, aut clamoſum, aut improbum eſſe: verùm eum eſſe conuenit, in quo nullum conuicium, aut crimẽ hæreat. Deus enim nulli magis præcepiſſe videtur illud: Noſce teipſum, quàm ei, qui ſit alium vituperaturus: ne ſi dixerit quæ vult, audiat quæ non vult.*

PROGYMNASMA
TRICESIMVM PRIMVM.

Quando, & quomodo accipiendum è patina.

NICEPHORVS, EVLOGIVS,

NICEPHORVS. Quibus moribus potiſſimùm, Eulogi, te hodie inter epulas ſtuduiſti præſtare cæteris? E. Quorum præcepta heſterno die repocenti Magiſtro recitaueram. N. Et illa quæ fuerunt? E. Quando manus in patinam immittenda, ſeu quo pacto nos in patina geramus. N. Itera eadem mihi, ſi onerosum non eſt, &, ſi multa non ſunt. E. Immò perpauca. At ſi ou-

cissim

ciſſim abs te petiuero in hoc genere (nam tu quoque conficis penſum tuũ in dies ſingulos) recitabiſne ? N. Neque iſtic, neque alibi vſquam tibi erit in me mora : opera & factis dictum iſtuc experiere. E. Vbi iam conſederimus, ferculáque illata fuerint, nõ eſt derepentè inuolandũ irruendúmque in paropſidem: ſic propter improbam ventris rabiem lupi facerent. N. Atqui Plautus ait: ad ſuum quæſtũ quemque æquum eſt eſſe callidum. E. Plautus id aliouorſum dixit. N. Hoc igitur probro ſummo ducendum eſt. Quin etiam affectui moderandum, & appetitionem in eo coërcendam puto, vt cum ſubitò cibum non tangamus, nec primi tangamus. E. Quinimmò, ſi cum maioribus natu lectíſque hominibus accũbamus, poſtremi omnium, & ad hoc ipſum ſemel atque iterum inuitati. N. Iſtuc inprimis honeſtum exiſtimo. E. Auiditatî edácitatíque tribuendum eſt, quod nonnulli bolos nimis feruidos in os ingerentes, eos aut mox reddere: aut ſi propter dedecus fœditatémque non audent, non parum aduſta gula deuorare coguntur. N. Recẽs exemplum. In offam calentiſſimam, nudiuſquartus incidimus: ibi condiſcipulus noſter Euſebius adeo peruri fauces ſenſit, vt lacrymaret præ doloris magnitudine. Quamquam nec illi laudandi, qui diutius plenioréque ſpiritu afflant quod hauſtum eſt cochleari, donec nimirum omnino frigidum efficiatur. E. Et rectè id quidem. Digiti item in iura ſeu embammata intingendi nõ ſunt : ſed buccea panis cultro affixa, & fuſcinula, cultróue accipiendum de patina, quod accipiendum, iiſdémque inſtrumentis reponendum eſt. N. Habeo de noſtris ſodalibus nominare, qui in hoc genere ſe culpa deuinciunt. E. Et nos aliquando

eadem

Digitized by Google

eadem culpa tenebamur. Nec verò ſemper abſtulimus quod ante nos eſſet. Quod ſi hoc ipſum fuerit aliquid ad epulandum electum & ſingulare, relinquemus honoris cauſſa proximè accumbenti, & vicinam portionē tollemus. N. Quid illi, qui inuertunt vaſa eſcaria, vt quod viderunt ineſſe optimū, id ante ſe habeant, quíque in patinis plurimum cibi ante ſe congerunt? E. Idipſum ſtomachabar modo. N. Miror ſi quiſquam in hoc poſſit honeſtatis tranſire limitem, cùm ſit tam apertè ruſticum. E. Inter familiares & neceſſarios fortaſſe quidam hanc notam non timebunt. Tamen apud illos quoque ornat vnumquemque modeſtia. Nunc tu mihi quoque, vt pollicitus es, recita. N. Egóne? E. Num quis hîc alius eſt præter me atque te? N. Cur ego ligna *in ſyluam*? E. Non eſt, vt putas: multa exciderunt animo. N. Dicam de moribus, quos teneamus, cùm porrigitur nobis aliquid: ídque mea potius cauſſa: vt memoriam earum rerum confirmem, quam tua, qui & hæc, & alia facilè memoria meminiſti. E. De me ipſe videro: tu cauebis ne malum nomen videare. N. Sine verſura diſſoluam, & ad denarium, quidquid hoc eſt æris alieni.

ANNOTATIONES.

TE STVDVISTI PRÆSTARE CAETERIS) *Salluſt. Catilin. Omnes homines, qui ſtudent ſeſe præſtare cæteris animalibus. Id eſt, qui conantur, qui laborant vt præſtent & antecellant. Eodem modo locutus eſt Cic. 2. Off. Gratum ſe videri ſtudet. Terent. Eunuch. Qui placere ſe ſtudent bonis, quàm plurimis. Nō ita diſſimilis eſt illa loquendi ratio in ead. comœdia. Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt. Et 2. Tuſc.*

Tuſc. Eſt enim quoddam genus eorum, qui ſe philoſophos appellari volunt. Terent. And. Vxorẽ decrêrat dare ſeſe mihi hodie. Liu. lib. 22. Qui ſe bene mori, quam turpiter viuere maluit. In his ferè omnibus ſublato prouocabulo, adhuc integer manebit ſenſus. PROPTER IMPROBAM VENTRIS RABIEM) *Virgil. 2. Æneid.*

inde lupi ceu
Raptores, atra in nebula quos improba ventris
Exegit cæcos rabies, catuliq; relicti
Faucibus exſpectant ſiccis.

Rictu quã latiſſimè deducto ad prædã deuorandã accurrere ſcribitur lupus. Qua fraudatus, hiãs obãbulat. Inde prouerb. lupus hiat, de eo, qui re multum ſperata fruſtratus diſcedit. In fame eundẽ terra veſci ait Plin. lib. 8. cap. 22. Plaut. Cap. Quaſi lupus eſuriens metui ne in me faceret impetũ. POSTREMI OMNIVM, ET AD HOC IPSVM) *Eligere primos accubitus, tametſi illi propter tuã ſupra cæteros auctoritatẽ & excellentiã debeãtur tibi, nõ eſt vt cõmendari poſſit. Semper enim aperta honorũ conſectatio turpis eſt. Recũbere autẽ nouiſſimo loco, id eſt, ſemper aliis potiores partes cõcedere, idque ex animo, magnæ virtutis, & omni laude proſequẽdũ facinus. Qui ipſus ſe contẽnit, in eo eſt indoles induſtriæ, inquit Plaut. Veruntamẽ hæc doctrina ad iuniores, & obſcuriores ſpectat maximè, quos & ætatis verecũdia, & cõditionis humilitas ad modẽſtiã debent impellere.* IN OFFAM CALENTISSIMAM) *Quib. propter iuris aut cibi feruorẽ palatũ & lingua ferueſcũt, aperiũt os, ſubinde efflãtes. Hinc Plaut. in eum, qui inter loquendũ os crebrius diducebat. Calidũ comediſti prãdiũ, id frigefactas. Sic canes æſtuãtes, & leones, propter calorem inteſtinũ ore ſunt aperto.* NE MALVM NOMEN) *Bonum nomen eſt debitor bonæ fidei: malũ nomen ſuſpectæ aut malæ fidei: nam pro debitore etiã, non modò pro debitis hæc vox interdũ ponitur:*

& no

& nomina facere eſt item debitores cōparare. Hinc fœnerator Alphius vt eſt apud Columel. li. 1. ca. 7. vel optima nomina fieri mala dicebat nō appellando. Cic. ep. 6. lib. 5. Ego autē meis reb. geſtis hoc ſum aſſecutus, vt bonum nomen exiſtimer. SINE VERSVRA DISSOLVAM (Verſurā facere aut ſoluere, eſt creditorem quodāmodo vertere, mutare ſcilicet, & fœnus fœnore, æs alienū ære alieno diſſoluere, & ita nouo nomine veteris nomē expungere, quodque prouerbio tritū eſt, clauū clauo pellere. Germanicè. Ein Luden auffbrechen, vnd die ander zumachen. Poterit etiā vſurpari trāſlatè: exēplo ſit quod recitat Cic. Tuſc. 1. Cū Lacedæmonius quidā, cuius ne nomē quidem proditum eſt (Plutarch. in Laconicis Thectamenem vocatum tradidit) mortē tantopere cōtempſerit, vt cum ad eam adduceretur damnatus ab Ephoris, & eſſet vultu hilari atque læto, dixiſſetque ei quidā inimicus: Cōtemniſne leges Lycurgi? reſponderit: Ego verò illi maximam gratiam habeo, qui me ea pœna multauerit, quā ſine mutuatione & verſura poſſem diſſoluere.

PROGYMNASMA
TRICESIMVM SECVNDVM.

Cum ab aliis quidpiam porrigitur.

IIDEM.

NICEPHORVS. Cum exquiſitiores, & apparatiores, ſeu communes etiam, & vulgares partes quiſpiā diſcūbētium nobis antepoſuerit, gratias, agemus, paululū etiā aſſurgētes (ſi perſonæ dignitas ea fuerit) deinde fruſtulū reſecabimus, capientes ſummis

digitis, aut fuſcinula prementes, quod nos eſuri ſumus: reliquum cultello affixum aut illi à quo totum acceperamus reſtituemus: aut ſi orbis eius nõ vacat, vicino: aut in patinam referemus. Laudantur tamen, qui rerum delicatiorum partes omnino recuſant accipere, ſenioribus eas relinquentes. Etiam illi, qui viliora ſibi vltro ad edendum ſumunt, laudem merentur. E. Si pauxillùm cõtigerit? N. Totum retinebimus: nec enim tum cadet in nos voracitatis ſuſpicio. E. Si dimidiatus pullus? N. Hoc nimium. Si auicula? N. Ita, ſi auicula: nõ autẽ, ſi auis. E. Credo equidẽ ſi anſer, aut capo: ſunt enim aues. N. Nimis longè abis, & te diſſimulas percipere quid velim. E. Age, vnum hoc & laudabile præceptum. N. Quod cõmodè, tribus digitis excipere nõ poterimus, quadra porrecta excipiemus. E. Alterũ. Verũtamen non tu res iurulentas, ſed ſiccas digitis excipiẽdas intelligis. Rectène dicta tua interpretor? N. Prorſus rectè. E. Si quid cochleari offeretur? N. Accipiemus cochlear oblatũ. Quod eo cõtinetur, ſuper quadrã noſtrã reponemus, cochlear reſtituemus: ſi liquidius aliquid fuerit, comedemus ſtatim, cochlear autem prius mãtili exterſum reddemus. E. Tertiũ. N. Ne citius manũ ad accipiendum extẽdamus, quã præberi nobis videmus quod deſectũ eſt, ne alteri anteuertere, illiq; velle præripere ſuũ exiſtimemur. E. Quartũ. N. Interdũ dabitur, quod ad ſtomachũ noſtrũ nõ faciet, vt caſeus ad meũ. E. Et porcina ad meum. N. Aut iam exempta fame, & amore illo edendi compreſſo: tũ agendæ ſunt humaniter gratiæ, oblataq; recuſanda. ſi perſtiterit qui porrigit, dicendum verecundè, nos amplius nihil requirere: aut eiuſmodi cibum valetudini noſtræ detrimentoſum eſſe.

Nec

Digitized by Google

Nec metuendum, ne recuſandis aut epulis aut poculis ruſticiores videamur. Nam propter huius rei metum in cruditates, dolores, inualetudines præcipitare, hoc demum eſſet ruſticum, & omni ratiòne vacuum. E. Quintum. Sed quæſo te, an nihil ipſi debemus attingere, quando cum honoratis accumbimus? omnia ne ab aliis expectanda ſunt? N. Immò attingemus: alioqui in nos cadat illud vulgatum *Brangen vvie ein Bavvrnbraut.* Tamen in eo ipſo videndum, ne quid ruſticè aut cum edacitatis ſuſpicione fiat. Deniq; alia inſuper vel trecenta (quorum pleraque tamen muliebria, & nimis aulica) præſcribi poſſent. E. Ita reor. Tibi gratias ago pro opera tua. N. Et tibi ego pro tua.

ANNOTATIONES.

SI DIMIDIATVS PVLLVS) *Dimidiũ librũ, dimidiam fabulã, dimidiũ digitum vitioſè dici, atque in his omnibus & ſimilibus vocem (dimidiatum) eſſe adhibendam, quæ ſignificet aliquid in partes duas pares diuiſum, quaſi diſmediatum: dimidium autẽ eſſe id, quod ex dimidiato alterũ eſt, non ipſum dimidiatum, docet Gellius, quẽ lege lib. 3. cap. 14.* IN CRVDIT. DOLOR. INVALETVD. PRAECIPITARE) *Hæc verba, vertere, cõuertere, mutare, reciprocare, mouere, præcipitare, ingeminare, accingere abſolutè, ſeu patiendi notione à nobiliſſimis auctoribus, Cicerone, Salluſtio, Cæſare, Tacito, Virgilio vſurpata teſtimoniis quampluribus confirmat Aldus Manut. Pauli. F. ſcholiis in Salluſt. Nox humida cœlo præcipitat, pro, præcipitatur. Ingeminãt Auſtri. Næ iſta vobis manſuetudo & miſericordia in miſeriã vertet. Mores quidem populi Romani quantũ mutauerint, vel hic dies argumẽto erit, &c. Docet etiam Gell. lib. 18. cap.*

12. verba agendi pro patientibus, & rurſum hæc pro illis antiquos extuliſſe. TRECENTA PRAESCRIBI POSSENT.) *Trecenta dicebant pro ingenti numero, ſeu pro admodum multis, ſeu innumerabilibus. Catull. Quos ſimul complexa tenet trecentos. Et ad Verannium.*

Veranni omnibus è meis amicis
Antiſtes mihi millibus trecentis.

Ad Marrucinum.

Quare aut hendecaſyllabos trecentos
Exſpecta, aut mihi linteum remitte.

Plaut. Milite. Facile eſt, trecenta poſſunt cauſſæ colligi.

PROGYMNASMA
TRICESIMVM TERTIVM.

Aceruus præceptorum.

POMPILIVS. Nihil potuit opportunius, teipſum quærebam. Salue Aſcani. A. Et tu ſalue mi Pompili. P. Nunquidnam oblitus es quantum me nudius tertius facetiarum & vrbanitatis tuæ leporibus hilarauerisſ? A. Quibus tandē? P. Cùm doceres ludibundus, quid poſt accubitum nos agere, & quam modeſtè accumbere conueniret. Ego verò ita tum diſceſſi, vt alium inſuper, longioremq́; ſermonē de ciuilitate in menſa ſeruanda abs te ſtipularer. Quid nunc animi tui ſuper hac re ſit, non mihi liquet. A. Nullum ſermonem promiſi, nec reſtipulatus ſum. P. Atqui non negaſti: & verum illud verbum eſt vulgò quod dici ſolet: qui tacet, conſentire videtur. A. Tute leges quæ reliqui. P. Te audire præopto: tam facundus & iucun

& iucundus es. Tamen nihil niſi tuo commodo, ac te volente fieri cupio. A. Amicitiæ noſtræ dandum eſt aliquid, alius non impetraret. Faciundũ eſt quod vis. P. Amo te meritò. A. Vt ergo hinc exordiar. Si cœna aut prandium differtur, vel quia nondum adſunt accubituri, vel quia cocus necdum eſt paratus, legi qui ſtudioſo literatũ ſuaderent, vt interim geographica pictura, aut lectiuncula aliqua, aut teſtudine pulſanda ſe oblectaret: atque ita cogitationem ſuam à menſa auocans, cùm ventre quaſi quoddam leue ac breue bellum gereret. Tu obiurga cocum quàm acerrimè, & iterum iterumque interroga, quando tandem accumbendum ſit: totúmne diem exſpectare oporteat. Nomina occupationes, quibus te operam dare tanta tamque diuturna mora non ſinat. Oſtende ventrem tuum impatienter flagitare debitum. P. Feceram ego hoc aliquando, & ob id, neſcio quis aculeus pungebat pectus meum, quem tu nunc mihi ſuſtuliſti. A. Gaudeo ſi eſt vt prædicas. Quæ tu eſurus, aut bibiturus es, quæque alij, iis naſum prius admouendum duco, ſi commodè poſsis. P. At nauſeam aliis ciebo. A. Licet hoc, in menſa præſertim. P. At ego iſtuc ignorabam. A. Digitos ſi iure contaminaueris, vel lingito, vel ad tunicam, non ad mappulam, ſeu linteum extergito: quoniam id ſpurciſſimè commaculares, & ſapidum illud quantulumcunque perderes. P. Nempe vt canes & feles cum comederunt, exerta lingua, ſic ego mihi os & digitos lambere inſtituam. A. Tu haud ſtultè ſapies, & res tibi ſapiet. Bolos quam primum degluti: ne multum dentibus mole. Sint autem bene magni, & librales, vt buccæ vtrinque tumeant: perinde vt ſi aut tuba caneres, aut flatu focum ex-

citares. Neque ſemper panem ad carnis illa fruſtula adhibeto. P. Bellè cœpiſti. Dimidium facti. A. Ore pleno loqui aut bibere, labríſque pátentibus comedere, ſpirare naribus, anhelare, diductíſque labiis proculorum mandentiū ſonos æmulari, *ſchmatzen*, lingua interius palatum ac dentes perpurgare, buccas & labra lambere: hæc, inquam, aſpectu ſimul & auditu iucundiſſima ſunt: nec eſt aliud ferè quidquā meo iudicio, quod tanta hilaritate conuiuas perfundat, & quotquot menſæ accūbunt. P. Teneo memoria patrem meum nobis adhuc pueris, cùm ſpiraremus, illúmue porculorum ſonum ederemus inter comedendūm, ſæpius dare alapas: vſque adeo vrbanitatem hanc ferre non poterat. A. Laudo tuū patrem. Et noſter parens ob ſimilia peccata plagas nobis imponebat. Sine vlla intermiſſione oportet edere ac bibere: ac tantū quidem, quantum vel duobus vrſis ſufficeret. Idcirco enim ad menſam cōuenitur, apud quam verecundari neminem decet: quæ Plautina lex eſt: colloquia aliorum ſunto. Quod ſi illum edendi exercitum non exerces: ſi dentes inquam, ab opere vacant, interim ſcalpe ipſos, ſcabe caput, geſticulare manibus, lude cutello, & in quadra cæla aliquid. P. Obſidionem Troianam, aut gigantomachiam fortaſſe. A. Non, ſed aut Aſiam, aut Africam, aut Europam. P. Ha ha. A. Manus niſi ad cubitum propemodum ſint pollutæ, & mantile eximiè ex abſterſione oris atque digitorum conſpurcatum, nondum eſt elegantiæ munus impletum. Quin eo ita mundo, vt dixi, aliquoties oportebit cum ſudorem propter conatum atque ſtudium naturam cibo explendi per faciem manantem detergere: tum naſum emungere,

gere, dentes eodem fricare, ſeu idipſum digitis facere. P. Quàm ſunt omnia, quæ profers, rationi, & ſummæ cuidam prudentiæ conſentanea? A. Screatibus, tuſſibus, ſputis proiiciendis indulge. Hæc ingenuum adoleſcentem arguunt, qui otioſus eſſe nunquam poſſit. P. Attamen quid interim ageret aliquis? A. Aliorum auſcultandis ſermonibus det operam, ſi ipſi non datur loquendi occaſio: atque ita tædium fallat. P. Penitus ita faciendum, bene mones. A. Quod palato blanditur, abradito cum magna ſollicitudine: & abs te ſemeſa fruſta carnium atque fructuũ alteri porrigito. Panem prærroſum denuo in ius intingere quid vetat? P. Vrbanitas. A. Itáne obturbas? ſi fortè cochleari, cultro, patellæ ſaccharum, mel, aut aliud quidpiam dulce adhæſerit, *lambe* & relambe. Ipſum ſalem non cultelli cuſpide, ſed tribus digitis extremis de ſalino ſume. P. Ha ha ha, nempe vt ruſticorũ inſignia gentilitia ibidem impreſſa relinquam. *Srey finger in einem Galtzbüchſel.* A. Si longius abfuerit, tu noli quadram protendens ſalem petere. verùm iube audacter ad te ſalinũ admoueri. P. Hoc eſt eritq; inſulſum, ſi vel modium ſalis adhibueris. Verùm agreſtiora quædã reſtare ſuſpicor quæ dicas. A. Quam etiam politicum & aulicum illud, cibum manſum è faucibus eximere, & in orbẽ reponere? P. phuy, phuy, A. Ne execreris, audi porrò. Si quid in os miſſum fuerit, quod traiicere in ventrem non conducat (poteſt enim fieri, vt in pane latuerit carbo, aut pilus, aut ſimile quid) ne auerteris te, néue manũ ori appoſueris, ſed coram omnibus cum ſimplicitate & libertate in terram eiice, vt reſonet. P. Vide Aſcani quo inducas. A. Etiã illa videmus quibuſdã ſolemnia eſſe in

conuiuijs, vt cibum ambeſum, aut oſſa ſemel in quadra depoſita iteratò ſumãt atque tractent, vſq; dum apponatur diſcus, in quem conijci ea mos eſt: nec oſſa cultello, ſed dentibus purgant. P. Quales tu mihi ruſticos narras? immò canes. A. Qui verò canibus aut propriis, aut alienis de menſa ſubinde largiuntur, eoſque contrectant, illi ſunt verè humaniſſimi. P. *Ita vult.* A. Socratis eſt, vt quidem Plutarchus teſtatur, appetendos eos cibos, qui non eſurientes denuo ad edendum, & potus, qui non ſitientes denuo ad bibendũ inuitet. Atque etiam eſurientes ſuauibus frui potius quàm neceſſariis oportere. Et poſtquam à communibus epulis diſceſſum eſt, nouas irritare appetentias. Et quamuis acceperit quis quod naturæ ſufficiat, nihilominus auidè ſecundis menſis & bellariis quaſi noua cœna ſeſe farcire. Et quoniam moleſtis animos imaginibus pulſant, occurrendum eſt hac ratione. Quod ſi quid aliud ſumptuoſum apponetur, cogita abſurdum eſſe precioſis & delicatis eſcis cum adſunt nõ frui, cum abſunt eas fruſtra deſiderare. Fruere. Et cùm te ad ſplendidum conuiuium inuitare iri ſuſpiciare, triduo inediam ſitimque tolera, vt appetitum & famem magnam afferas, & in ventre rebus melioribus quàm ſit victꝰ tuus, locus relinquatur. P. Sed onuſto nimis & malè affecto corpore diſcedam valeboque deterius poſtridie. A. Sed optimè valebis perendie. P. Singularis tuendæ valetudinis ratio, de qua Plutarchus & Celſus nihil, quod ſciam. Procede. A. De ouis comedendis quid loquar. P. Septẽ, aut nouem peccata committi ſolere aiunt: vt facilius ac tutius videatur ouem, quàm ouum comedere. Si ita eſt, nunquam ferè abſque piaculo edentur oua,

etiam

etiam quando per Eccleſiam Romanam edere ea ſine crimine licet. Hoc immenſum quantum eſt admirabile. Vnum affer de tanto numero. A. Putamen oui non cultelli mucrone, ſed vnguibus purgare. Poſtea albumen illud concretum nõ pane, ſed pollice excipere, & in os indere. P. Hoc, vt ego ſentio, præcipuum eſt in ouo comedendo flagitium. A. Idem ego crediderim. Hoc inſuper non mediocri commendatione dignum ſtatuo, adeo magna cum attentione in veſcendo verſari, & ſic omnibus neruis, toto pectore, omnique cogitatione in patinam euacuandam incumbere, vt quid alij agant, dicant, non ſentias: nec ſatis ſcias, quid ipſemet agas, niſi quod manifeſtò experiris, tibi ventrem farctiorem ponderoſioremque fieri. Et ſi quis te nominatim compellauerit, tum quaſi è profundiore ſomno excitari videare. P. Tales magis bonarum epularum gurgites, quàm bonarum literarum ſtudioſi videntur: meliúſque ac felicius imitari Gallonium, Apicium, & Philoxenum, quàm M. Tulliũ, aut Virgilium. A. Quem imitantur, qui circumactis oculis obſeruant quid alij comedant? qui in altum nimium detentos & defixos retinent? qui capitibus quoque retortis noſſe volunt, quid in alia mẽſa geratur? P. Magiſtrum Grobianum. A. Gulatem opinare hunc hominem fuiſſe? P. Ciuem mundi, vt Socratem. A. Nimiũ lepidè fabulatus es. Nunc te quædam docebo, quæ ſublatis mẽſis obſerues. Animaduerte, & illa æquè mecum ſcias. P. Auſculto. A. Præſentibus aliis, antequàm ſurgas, os vino elue, & in terram exſpue, nihil ob id metuens mali. Dentiſcalpium ori inſertum retine, vt auicula paleam, quando nidum eſt conſtructura: aut veluti calamum ſtu-

Digitized by Google

dioſi, ſuper auriculam repone. Si ex aliquo ferculo, aut vini genere magnam gula tua voluptatẽ percepit, id geſtu & voce, & inter cõuiuandum, & poſt indicabis. Iam ne ſatis factum tibi? P. Propemodum. Si plus diceres, non ideo te vadimonio obſtringerem: ac ſi vel diem totum conſumeres, æqui boni facerem: aurum ſiquidem & argentum merum eſt, quod aduerſum malè dolatos illos, veréque incultos dicis. A. Aliò properare me tempus monet Pompili. P. Noui te iuuenem induſtrium, & aſſiduis occupationibus diſtrictum.

ANNOTATIONES.

ABS TE STIPVLARER) *Stipulari ſignificat poſtulare aliquid ſibi promitti ſolennibus verbis. Reſtipulari dicitur is, qui cum eo certat, qui ſponſione prouocauit. Stipulatio eſt illa verborum conceptio, quibus is qui interrogatur, daturum, facturúmue ſe id quod interrogatur promittit. Et ſtipulari in iure is quoque dicitur, qui ſpondet ac promittit, vt ſit verbum commune. Dicunt autem Iurecoſ. ſtipulari de aliquo, pro ab aliquo.*
SI COENA AVT PRANDIVM DIFFERRETVR) *Hæc Plutarchus commentario de tuenda valetud. Vbi adduntur iſta, lectu ſanè digniſſima. Nam ſi non veretur Scytha, cùm inter potandum ſubinde contrectat arcum, neruôque ſoluto cantat, videlicet ab ebrietate reuocans animum: vir Græcus num metuet ne rideatur, cum literis ac libris improbam ac impotentem cupiditatem ſenſim remittit, ac relaxat? Nam & adoleſcentes illi apud Menandrum, quibus inter pocula meretricibus inductis, leno tendit inſidias, in ſeſe quiſque dimiſſis, vt inquit, oculis arrodebant bellaria, non auſi in eas oculos inflectere. Verùm eruditionis ſtudioſi, & honeſtas, & per-*

Digitized by Google

multas iucundas habent rationes, quibus auocent atque auertant animum, ſi nequeant alia via, cibis appoſitis caninam ac ferinam ſtomachi appetentiam cohibere. OS ET DIGITOS LAMBERE) *Quod nos dicimus, cibi ſuauitatem comedentiúmue auiditatem volentes exprimere*, lecher les doigts à l'entour, *Græci* ὑπερβολικῶς, κατεσθίειν δακτύλους, *Latini prærodere digitos. Victor. lib. 3. cap. 24.* DIMIDIVM FACTI) *Heſiodi hemiſtichium eſt*, ἀρχὴ ἥμισυ παντός. *Principium dimidium totius. Summa difficultas eſt, ſeu maxima difficultatis pars in aggrediendo negotio, reliquus labor facilior. Meminerunt huius Plato lib. de Repub. Ariſtoteles 1. de moribus, Horat. epiſt. 2. lib. 1. Auſonius verò perquam feſtiuè.*

Incipe, dimidium facti eſt cœpiſſe: ſuperſit
Dimidium: rurſum hoc incipe, & efficies.

ILLVM EDENDI EXERCITVM) *Cùm deploraret captum Hegionis filiũ paraſitus in Capteiuis, cuius vultum nunquam tranquillauerat gratis, & cuius benignitate ſæpe ex illis ædibus ſaturitate ebrius exierat: huic, inquit ſenex, illud dolet, quia nunc remiſſus eſt edendi exercitus. Quod quidem dupliciter exponit interpres. Epularum & dapum apparatus, quem ei ſuppeditabat filius meus Philopolemus, eum deficit. Vel ſic, Quia nunc nõ habet, cuius domi comedat, & quaſi dẽtibus pugnet. Allegoria eſt à re militari. Meo quidem iudicio prior explanatio magis cum ſequentibus conſentit, vbi ſenex ait, ad hunc exercitum reparandum multis & multigeneribus opus eſſe militibus: piſtorienſibus, paniceis, placentinis, turdetanis, ficedulenſibus, & maritimis denique militibus. Poſterior non eſt aliena Plauti ſalibus & ingenio.* TRIBVS DIGITIS EXTREMIS) *Primus, extremus, ſeu*

ſummus

ſummus digitus, eſt prima, extrema, ſumma pars digiti. Catull.

> *Cui primum digitum dare appetenti,*
> *Et acres ſolet incitare morſus.*

Eiuſmodi ſunt apud Terent. prima fabula, vltima platea. Apud Plautum poſtrema comœdia. Apud Ciceronem primoribus labris guſtare, extremis digitis attingere. GALLONIVM, APICIVM, & PHILOXENVM) *P. Gallonius homo nequam, & perditiſſimus ac profuſiſſimus nepos, quem apud Tullium 2. de finibus ita carpſit Lucilius:*

> *O Publi, ô gurges, Galloni, es homo miſer, inquit,*
> *Cœnaſti in vita nunquam bene, cum omnia in iſta*
> *Conſumis ſquilla, atque acipenſere cum decumano.*

Meminit eiuſdem Cicero in peroratione pro Quinctio his verbis. Non vſque eo tamen, vt in capite fortuniſque hominum honeſtiſſimorum dominentur ij, qui relicta bonorum virorum diſciplina & quæſtum, & ſumptum Gallonij ſequi maluerunt. De Apicio & Philoxeno multa Athenæus lib. 1. cap. 3. quod inſcribitur, De claris gulonibus. Sed quod de altero Philoxeno (duos enim facit) exponit, non indignum relatu cenſuimus. Naturam accuſabat, quod ſibi ad perfruendam diutius deſcendentium in ventrem ciborum ſuauitatem collum gruis non dediſſet, & id quidem valde ſibi optabat. Multo dignius, inquit Athenæus, fuiſſet optare, vt boue, vel camelo, vel elephante maiores eſſemus, quia ſic voluptates cupiditateſque multo maiores eſſent ac vehementiores; quoniam pro viribus fruitiones etiam ab his percipiuntur. Vide nihilominus Ælianum lib. 10. cap. 9. Quotidie in balneis aqua ferventi os perluebat, & digitos quoque in ea bullientem immittebat, quo & manibus & gutture ad obſonia ferventiſſima aſſueſceret: vt ſi forte in conuiuio eſſent appoſita, aliis temperantibus, ipſe ſolus voraret pro libidine.

libidine. Leonic. lib. 5. cap. 14. CIVEM MVNDI-VT SOCRATEM) *Longè tamen rectius Socrates, qui ſe non Athenienſem, nec Græcum, ſed ciuem mũdanum (κόσμιον) eſſe dixit, vt ſi quis, puta, vel Rhodius vel Corinthius dici velit. Neq; enim Sunio, vel Tænaro, aut Ceraunijs ſeipſum incluſit. Plutarch. de exilio. Cicer. Tuſcul. 5. At Grobianus noſter ideo eſt κόσμιος, quia nuſquam gentium deſunt qui ſub eo militent.* VADIMONIO OBSTRINGEREM) *Vadimonium eſt ſponſio ad certũ diem ſe ſiſtendi in iudicio per ſe, vel per aduocatos: dictum, quod vadere, hoc eſt, diſcedere ei liceat, qui vadimonium promiſerit. Vadari aliquem, eſt vadimonio obſtringere, ſeu diem iudicij ex compacto cõſtituere, & in ius vocare. Cic. pro Quinctio dixit: res cœpit eſſe in vadimonium. pro, in vadimonio. de quo genere locutionis Gellius lib. 1. cap. 7. Iam quid ſibi velint, vadimonium facere, concipere, obire, deſerere, ſiſtere, differre, miſſum facere demonſtrat Budæus in Pandect.* ÆQVI BONI FACEREM) ἐπιείκειαν *Cicero aliâs æquitatem, aliâs æquum & bonum, & abſque copula, æquum bonum latinè vocat. Inde æqui boni facere apud eundem ad Att. lib. 7. epiſt. 7. Tranquilliſſimus autem animus meus, qui totum iſtuc æqui boni facit. Liuius lib. 34. Cæterùm ſi vos nec cura ciuitatis, nec exemplum, nec periculum mouet, nos æqui bonique facimus. Id eſt, non indignamur, æquo & pacato animo ferimus, & bene interpretamur. Æquum bonum impetrare, eſt ius ſuum, rem ſuam recipere, aut obtinere, Cicer. Philipp. 2. Is igitur à quo viuo nec præſens, nec abſens quidquam æqui boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus. Bud.*

PRO-

PROGYMNASMA TRICESIMVMQVARTVM.

Sermo apud menſam.

TITVS, IRENEVS.

TITVS. Præter alia pæne innumera, etiam perpetuum nobis in conuiuio ſilentium imperatur: tam nos duriter habent. Æquum eſſe cenſent nos illico à pueris naſci ſenes: nec ſinunt agere, quæ fert ætas. I. Parcius iſti viris. T. Sic eſt, vera prædico. Quid enim aliud eſt, iubere vt adoleſcentiores, ſi cum ſenioribus ineant prandium aut cœnam, ne loquantur vnquam, niſi aut neceſſitas eos adegerit, aut interrogati inuitatíue ad loquendum fuerint? malo equidem cibum capere cum æqualibus meis, quos inter mihi licent omnia. I. Legi nuper in quadam epiſt. apud Senecam. Qui imperia libens excipit, partem acerbiſſimam ſeruitutis effugit, facere quod nolit. Ibidem, Non qui iuſſus aliquid facit miſer eſt, ſed qui inuitus. Negare porrò non potes, quin honeſtum nobis ſit pauci effari in loco & tempore. Et Chilonis eſt: linguam ſemper quidē, ſed pręcipuè in conuiuio continendā. T. Non poſſum non confiteri. I. Rectè ergo hoc nobis præcipitur, quemadmodum illud: vt iocosè ac lepidè dictis arrideamus paululùm, obſcœnis nequaquam: nec idcirco frontem corrugemus, ſi is cui verbum caſtis auribus minus dignum excidit, eſt aliqua claritate nobilis, ne eum notare videlicet, tacitéq; accuſare

cuſare videamur: quod cùm ipſum per ſe diſplicet, tum à noſtra maximè ætate eſt alieniſſimum. Ita autẽ vultum componamus, quaſi aut nõ audiuerimus, aut non intellexerimus. T. Sexcéties ego hoc conatus ſum: multa enim in illis conuiuiis dictu fœda audiui. I. Sæpius igitur exercendæ virtutis materiã habuiſti. Nonne id quoque prudenter, ne reſpõdeamus, priuſquam loqui ceſſauerit is, cui nobiſcum ſermo eſt? id quod tu parum caues aliquando. T. Cauebo in poſterum, eróque cautior. Nec minus id ſeruabo, tuo exemplo monitus, vt ſi percontantem, haud probè intellexerim, parumper ſileam, dum ille quæ dixit repetat. Si reſponſum omnino cupiat, petam mihi ignoſci, orabóque vt iterum dicat. Vbi id fecerit, tacebo rurſus aliquandiu, & poſt, breui reſpondebo. Gerámne me iſto modo honeſtè ſatis? I. Certè, neq; iſtuc in conuiuio tantum, ſed aliâs quoque, & ſemper fieri poterit ac debebit. Omnino, inquam, interuallum oportet inter quæſtionem & reſponſum intercedere: tum vt qui interrogat poſſit adiicere ſi quid velit: tum vt reſponſurus conſideret quid reſpõdeat. Solet etiam euenire nonnunquam, vt propter feſtinationem alia pro aliis reſpondeamus. T. Mihi quidem non ſemel. I. Quidam vituperant liberius quæ apponuntur: hoc epuli domino ſeu conuiuatori quàm gratum accidat, tu reputa. T. Ingratiſſimum. I. Alij de abſentium fama ibi detrahunt, alieníſque laudibus obtrectant, quod accepi D. Auguſtinum ferre nequiuiſſe. T. Audiſti tamen cœnæ patres ineptos, dum alij nimium apparatus tenuitatem excuſarent, alij in maius extollerent, commemoraréntque, quanto ſingula precio parauiſſent. I. Scio etiam & noui, qui, quod factum erat

incon

inconſideratius, id tacitum tenere non poſſent. T. Ab omnibus iſtis, ſimilibúſque abſtinebo. I. Hoc ingenuos, quales nos numerari volumus, vehementer commendat. T. Licet ne diſputare in conuiuio, aut in cœna? I. Licet, non de iis tamen quæ capitis dolorem & grauedinem poſſunt gignere. T. De quibus ergo? I. De his, quæ cum honeſta & vtilia ſint, etiam iucunda ſunt, caréntque omni moleſtia. Vt poëticarum & hiſtoricarum quæſtionum exercitatiunculæ, quas quidam eruditorum hominum ſecundas menſas vocauerunt.

ANNOTATIONES.

IN ILLIS CON. DICTV FOEDA) *Cato apud Ciceronem ſeſe conuiuiorum delectationem non magis corporis voluptatibus, quàm cœtu amicorum & ſermonibus metiri profitetur. Quos autem ſermones alios illum intelligere exiſtimamus, niſi honeſtos inprimis, deinde varios & iucũdos, de quibus idem verſibus aliquot intermiſſis. Conuiuiúmque vicinorum quotidie compleo: quod ad multam noctem, quàm maximè poſſumus vario ſermone producimus. Sed quoniam ſobrietati ac temperantia inimica eſt Venus, edendo ac bibendo curemus, ne quid nimis. Sic paruo negotio & ipſi linguam à laſciuis ſermonibus abſtinebimus: & aliorum verba nec Alexandrinis permittenda delicijs, vt Quintilianus ait, in pectus noſtrum penetrare haud ſinemus.* INTER QVAEST. ET RESPONSVM) *Hæc è Plutarchi fontibus, lib. de garrulit. Facit is tria reſponſionum genera: vnum, neceſſarium: alterum, humanum: tertium, ſuperuacaneum, rem exemplis illuſtrat.* HOC EPVLI DOMINO) *Qui græcis ἑςιάτορ, latinis eſt conuiuator, qui cõuiuium ſeu cœnam præbet. Cicero epuli dominum vocat.*

Digitized by Google

cat. Nonius prolatis teſtibus & dominum conuiuij, & citra adiectionem dominum à priſcis vocatum oſtendit. Dominus, inquit, appellatur conuiuij exhibitor: unde & dominia conuiuia, &c. Dicebantur & cœnæ patres. Horat. ſat. 8. lib. 2. Inprimis Lucanus aper leni fuit Auſtro Captus, ut aiebat cœnæ pater. Catullus Aufidium quendam, qui parcè & ſordidè conuiuas accipiebat, patrem eſuritionum ſalsè nominat: quaſi eius cœnæ potius eſuritiones, quam cœnæ vocandæ ſint. DISPVTARE IN CONVIVIO) Quod genus diſputationis in conuiuiis inducendæ ſint, diſcimus ex Gellio lib. 18. cap. 2. Nonnulla etiam ſuper hac re Plutarchus de tuend. valetud. Item Celſus lib. 1. cap. 5. & 6. Sanè quod quidam tum potiſſimum de religionibus, & fidei Chriſtianæ myſteriis contentioſiſſimè & clamoſiſſimè diſputant, cum ſe cibo & potione reſarſerunt, rem ſtultam faciunt. Lege quæ ſcripſit de ſomnio Numenij philoſophi Macrobius libr. 1. in ſomnium Scip. cap. 2. ſub finem. SECVNDAS MENSAS) Cic. ſuas diſputationes in Top. diſcendi epulas. Et in 2. de Diuinat. vertens locum Platonis è 7. de Repub. Ex parte animi, quæ mentis ac conſilij eſt, agitata & erecta, ſaturataque bonarum cogitationum epulis. Sæpius autem hac metaphora idem philoſophus, de eruditis ſermonibus loquens uti voluit: lege Victor. lib. 2. cap. 14.

PROGYMNASMA
TRICESIMVMQVINTVM.

Appendix.

DIDASCALVS, PVER.

DIDASCALVS. Cùm cœnarem heri cum patre patruóque tuo, Chriſtiane, diuiſorem te acriter defixis oculis intuentem ob-

Digitized by Google

ſeruabam, notantémque curioſè, quomodo ſingula in portiones diuideret, & cui primò, cui poſtremò, præberet de patina. Cur id amabo? P. Vt ipſa obſeruatione perdiſcerim hoc artificium, quo me artificio vti oportebit olim, cùm virilem togam induero. D. Iſtanc cauſſam non improbauerim. Cur de miſſibus raris & delicatis nihil attingebas? P. Memineram te docuiſſe nos, magis venire gloriam, ſi his abſtineas, quàm ſi fruare. Et quemadmodum ille dixerit, nunquam ſe pœnituiſſe quod tacuiſſet, quod locutus eſſet, ſæpe: ita fore vt nos quoque nunquam pœniteat quod genus cibi lautius recuſauerimus: aut falerni loco aquam biberimus. D. Prudens reſponſio. Verùm, cum pro more gentis noſtræ ad extremam menſam, nudato capite ſtans cibum vnà nobiſcum caperes (quod tamen tum demum faciebas, cùm te accedere iuſſimus) cur ante finem epularum diſcedebas? P. Quia quod natura deſiderabat iam ſumpſeram; & tu me ſic agendum eſſe docueras, præſertim ſi conuiuium produceretur. D. Tollebas igitur orbem tuum cum reliquiis: precatúſque à nobis veniam, & inflexis poplitibus nos ſalutans, méque præcipuè, ita abibas. Placuerunt mihi hæc, vidíque te moratum eſſe egregiúmque adoleſcentulum: ac ſtatim patris fortunas laudaui, qui gnatum haberet tali ingenio præditum: & ille teſtimonio meo non mediocriter eſt gauiſus. Monui præterea, vt neque te, neque cæteros fratres tuos minores immoderato cibo potúque compleri ac diſtendi permitteret, & ſemper citra ſatietatem potius, magíſque crebrò, quàm multo alimento vos refici iuberet. Quod ſi in conuiuio ad menſam vos adhibuiſſet, ne vſque ad finem ibi ſedere inter conuiuas

Digitized by Google

niuas pateretur. Pueros impuberes, ait Gellius, cõpertum eſt, ſi plurimo nimióq; cibo vterentur, hebetiores fieri: aduertimúſque hinc elici tarditatem, corporáque eorum improcera fieri, minúſq; adoleſcere. P. Currenti calcar addidiſti: ille nos frugaliter alit. D. Vnum nihilominus peroptabam. P. Quid eſt id autem vnũ? D. Vt rediiſſes poſtea, ac ſi quid opus fuiſſet, miniſtraſſes: aut exſpectaſſes, ſi quis voluiſſet quippiam. P. Id ego reuera facturus eram: at mater quæ foris in culina ancillis imperabat, alia in re me occupauit vſque ad primam facem. D. Sat habeo, mater fuit, matri mos gerendus fuit. Cæterùm quãtò venuſtius pollitiúſque tu miniſtraſſes nobis cœnantibus, quam ille veſter famulus? quem inter Faunos & Satyros, in montibus & ſpeluncis apparet educatum. Non verebatur in conſpectu omniũ dum ad menſam aſtaret, nunc caput, nunc cubitum fricare, nunc vngues rodere. Aliquando manus in ſinum immittebat, nonnunquam à tergo eas coniungebat, quas ipſas indiligenter lauerat. Cum patinam ferret, aut cyathum alicui accũbentium porrigeret, & exſpuebat, & alia ſimilia quæ nunc non memini faciebat, quæ tu, ſi probè ingenuitatem tuam moréſque cultiſſimos noui, ne magna quidem pœna propoſita admitteres. P. Neſcio tamen, vtrum omnes numeros in iſta parte ſim conſecutus. D. Viciſti cogitationes meas tuis proceſſibus.

ANNOTATIONES.

CVM COENAREM CVM PATRE TVO) *Qui ſentiunt non eſſe latinum, cœnare, prandere cum aliquo, ut inuitatum ſcilicet ab eo, ſed iſto ſermone ſigni-*

ficari, alicuius prandentis aut cœnantis eſſe ſocium, cum aliquo accumbere, latinè autem dici, cœnare apud aliquem, qui hoc, inquam, ſentiunt, falluntur. Nam & apud me cœnare poterat, hoc eſt domi meæ, qui tamen mecum non cœnet. quod docet Manut. in epiſt. 2. lib. 1. & mecum prandet ſeu cœnat etiam is, quem ego ad cœnam aut prandium rogauerim. Plaut. Amphit.

Tu gubernatorem è naui huc euoca verbis meis
Blepharonem, vt re diuina facta mecum prandeat.

Apud Horat. epiſt. 7. lib. 1. cum L. Philippus per ſeruulum Menam præconem ad cœnam vocaſſet, & ille ſe venturum negaſſet, poſtridie excuſanti ſe ita ignoſcit Philippus, ſi cœnet ſecum. Vt libet, inquit, Menas. Tum Philippus: poſt nonam venies, id eſt, tribus horis ante occaſum ſolis. Verſus adiicio,

ſic ignouiſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. Vt libet. Ergo
Poſt nonam venies.

HOC ARTIFICIVM, QVO ME ARTIFICIO) Repetitio huiuſmodi eſt vſitatiſſima Ciceroni. Epiſt. 24. lib. 9. Volo enim te ſcire, mi Pæte, initium mihi ſuſpicionis & cautionis fuiſſe litteras tuas: quibus litteris congruentes fuerunt aliæ poſtea multorum. Ad Att. epiſt. 19. li. 8. Literas abs te M. Canuleius ad me attulit ad XIV. Kal. Martias. In quib. literis ſcribis. Ad Q. F. lib. 3. ep. 3. Diem ſcito eſſe nullum, quo die non dicam pro reo. Et in Verrinis. Nec inuſitata Cæſari. de bello Gall. lib. 1. Erant itinera duo, quibus itineribus. Iterum. Vltra eum locum, quo in loco Germani conſederant. Et lib. 4. Iter in ea loca facere cœpit, quibus in locis. Rurſus. Puluerem maiorem quàm conſuetudo ferret in ea parte videri, quam in partem legio iter feciſſet. Terent. prol. Heaut. Habet bonorum exemplum: quo exemplo ſibi licere id facere quod illi fecerunt, putat. VIRILEM TOGAM INDVERO)

Præ

Prætextã gerebant ingenui pueri ac puellæ: illi vſque ad annum 17. hæ vſque ad nuptias. Anno igitur decimoſexto iam finito, in templo Iouis Capitolini depoſita prætexta togam virilem (quæ & pura, quod purpura prætexta non eſſet, & candida à calore dicebatur) induebant, cum ſcilicet è pueris, & ephebis excederent, quod Græci δοκιμασθῆναι εἰς ἄνδρας, & εἰς ἄνδρας ἐγγραφῆναι, Iurecoſ. autem, in ſuam tutelam venire. A quibuſdam ſumpta eſt anno quarto & viceſimo, ab aliis decimo quinto. Lege Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. Catullus loquens de eadem re, ætatem illam floridam ver appellauit.

Tempore quo primum veſtis mihi tradita pura eſt,
Iucundum cum ætas florida ver ageret.

Toga liberior ab Ouidio dicitur, quod vitæ liberioris initium eſſet. eclog. 10. lib. 4. Triſt. ET SEMPER CITRA SATIETATEM) *Hæc cuiuis ætati præcepta ſunto. Platoni quidem bis in die ſaturum fieri nullo modo placuit: at medici nunquam prodeſſe valetudini affirmant, appetitum explere penitus. Cauẽdum monet Plutarchus, ne ſicut mali naucleri, poſteaquam ob auiditatem multum oneris in nauim coniecerint, deinde perpetuo labore ſentinam exhauriunt, aquámque marinam eiiciunt: ita nos quoque, ſimul atque corpus expleuerimus, onerauerimúſq;, tum rurſum repurgemus, & clyſteribus exoneremus: ſed leue & expeditum ſeruare conueniet: quò ſi quando etiam continget premi, ſuberis in morem ob leuitatem ſurſum emicet. Libet his adiicere quæ ſunt apud Senecam epiſt. 21. Venter præcepta non audit, poſcit, appellat. Non eſt tamen moleſtus creditor, paruo dimittetur: ſi modò das illi quod debes, non quod potes. De pueris idem lib. 2. de Ira, cap. 20. Vinum Plato pueris negandum putat, & ignem vetat igne incitari. Nec cibis quidem implendi ſunt. Diſtenduntur enim corpora, &*

Digitized by Google

animi cum corpore tumeſcent. Labor illos citra laſſitudinem exerceat: vt minuatur, non vt conſumatur calor, nimiúſque ille feruor deſpumet. VSQVE AD PRIMAM FACEM) *Latini partem eam noctis, quæ eſt crepuſculo veſpertino proxima, ſic appellarunt, non quod faces & lucernæ tum accenderentur, ſed quoniam Venus & veſperugo, fax cœleſtis, & ſtella poſt ſolis occaſum prima tum lucere incipit. Quando verò extinctis luminibus omnes cubant ſomno merſi, ac tenebræ inteſiores ſunt, concubium dicitur. De qua voce diſputat Victor. libr. 8. cap. 3. Græci homines, cum lumen veſperi accenſum afferretur, dicere ſolebant, φῶς ἀγαθόν. Varro libro 5. de ling. Et Germani admodum piè,* Got geb vns das vvige liecht.

PROGYMNASMA TRICESIMVMSEXTVM.

Quæſtiones ſympoſiacæ.

NVMESIVS, MARCELLINVS.

NEMESIVS. Agitabamus conuiuium heſterna luce apud Caſtorium (quem iuris ciuilis interpretem diſertiſſimũ, & quędam quaſi iuſtitiæ ſacerdotem, tranſacta hyeme copioſi hominis vnicam filiam duxiſſe vxorem non te fugit) hominem ſuauiſſimum, & ſummi officij ſummæque humanitatis, ego, Eutychius, & Paternus. Ibi cùm iam, ſecunda ſcilicet menſa appoſita, largiores iucundioréſque vini inuitatiunculæ fierent, quas in I. & II.

Digitized by Google

de legibus philoſophorũ Homerus Plato laudauit, ciuiléſq; cenſuit, ab Eutychio, vt eſt omnis antiquitatis literarúmque variarum ſcientiſſimus, narratũ eſt nobis de more quodam adoleſcẽtum ſtudiis deditorum, Tauri philoſophi diſcipulorum ac familiarium, apud illas doctrinarum inuentrices Athenas. Hi, ſi quando à magiſtro vocati veniſſent, argutas quæſtiunculas, tanquam ſymbolas ſiue collectas ad cœnam coniectabant. Accedebant proinde ſinguli meditati ac præparati. Quærebantur autem nec grauia nec ſpinoſa: ſed minuta & lepida, quę florentem vino animum laceſſerẽt. M. Quid ad iſtam narrationem vos? N. Percõtabamur quorſum id in medium protuliſſet, & quidnam ſibi vellet. M. Quid contra ille? N. Vt, inquit, ſimiliter, cùm iam floreant & incaluerint animi noſtri, aut mihi quæſtiones ponatis, de quibus arbitratu meo diſſerã, aut à me poſitas diſſoluatis. Tam Caſtorius. Bene Eutychi, quod diſiungis. Etenim quærere, quam reſpõdere, niſi me fallit, longè eſt facilius, longéq; tutius. Et Paternus. Dic mihi ſeriò, tu ne quoque ad laceſſendũ, aut reſpondendum, tu ne velut Athenienſis adoleſcens ad Tauri cœnam huc acceſſiſti? maximè quidem. Hîc Caſtorius. Nonne præſciſſe nos, nonne ante nobiſcum communicatum oportuit? vt ille ait in Andria: namque ita hilariter, & omni procul moleſtia inter ſcyphos de rebus haud illiteratis diſputandi conſuetudo, quamuis haud vituperanda, quin commendanda potius, nobis tamen hoc ſæculo, & iſtis moribus parum eſt frequentata: niſi ſi quando leui brachio, cum præſertim aliqua priſca hiſtoriola commemoratur. M. Extra ſcholas, quomodo nunc quidem eſt, Muſæ non audent efferre

Digitized by Google

pedem & intereſſe conuiuiis vt quondam : in quibus Venus magis , & Cupidines dominantur. Quanquã & in ſcholis algent , & pæne iam leti ianuam adierunt toties cantatæ poëtarum carminibus bonæ Pierides. Quid deinde eſt conſecutum? N. Quandoquidem ergo ita eſt, infit Paternus, víſne quæramus ex te quæſtiones loco huic temporique accommodatiſſimas? Vt libet , excipit Eutychius, dummodo ne nimium multa quæratis: ſed quædam in alias occaſiones reſeruetis. Non multa quæremus, inquam ego. Partiemur rem ita, vt ſinguli noſtrûm duas aut tres quæſtiunculas adducamus. Cùm placuiſſet omnibus conditio , primum locum Caſtorio, qui nos vocauerat, deferebamus honoris gratia, ille Paternum ſibi obſtinatè præferebat.

Tum Paternus. Interrogo Eutychium , quot ex rebus putet conſtare honeſtum abſolutúmque conuiuium. M. Equidem , Nemeſi , non minus ego hîc reſponſum exſpecto , quàm vos tum exſpectabitis: accenditúrque mihi animus cognoſcendi res præclariſſimas à vobis illa in cœna , quam ego libens Iouis cerebro (vt Perſæ quidem cœnas opiparas appellabant) anteposuiſſem , amiciſſima συζητήσει explicatas. N. Ex quatuor inquit. Si belli homunculi collecti ſunt, ſi lectus locus, ſi tempus lectum, ſi apparatus non neglectus. Hoc loco in Caſtorium omnes ora conuertimus cum his verbis. Tu, hoſpes optime, tu videris an hæc præſtita ſint : nam quin omnia tui officij ac muneris fuerint , dubitare non potes. Arriſit ille, & mox : ego verò belliſſimos homines adhibui ad cœnam , cum vos adhibui. Quod ſi non creditis, eſt mihi ſpeculum magnum, quantum illud Demoſthenis , id afferri curabo , vt in eodem voſmet

voſmet contemplemini. Non erro, vultibus iſtis veſtris nihil vidiſtis, nihil videbitis amabilius: quos ipſæ finxiſſe Gratiæ videntur. Nec vultus tantum, verùm cætera quoque in vobis belliſſima inſunt. Illi:itáne tibi perſuaſiſti? Et Caſtorius: Ego verò mihi ita perſuaſi. Locum porrò hunc viridiſſimum, & diſpoſitis in quincuncem arboribus, quis negauerit eſſe vel lectiſſimum? In hortos Heſperidum me intrare iudico, quoties huc ingredior. Quà de tempore, Maius eſt, menſis totius anni gratiſſimus, rex & princeps menſium, & ad perfruendas cuicuimodi voluptates genus humanum mirè alliciens. Item feſtus dies à populo agitatur.

Feſto quid potius die,
Neptuni faciam? prome reconditum
Lyde ſtrenua Cæcubum,
Munitæque adbibe vim ſapientiæ.

Nouiſtis lyram hanc. De apparato hoc ſolum dixerim, ideo me ἑκατόμβην non iugulaſſe, nec Sybaritarum conſtruxiſſe dapes, quod homines parabili victu contentos, ac non multi cibi, ſed multi ioci accepturum intelligebam. Si quid nihiloſminus defuiſſe iudicatis, ad diem Solis adeſte iterum: erit cur potius liberalitatem meam admiremini, quàm de parſimonia conqueramini. M. Perurbanè cauſſam egit ſuam: nihil iſtoc ſermone feſtiuius. Quod vos ibi? an obmutuiſtis? N. Epulas dilaudauimus, vinum extulimus, & nos tam nitidè ſuauitérque cœnatos aliquando pernegauimus. Cibi exquiſitiſſimi, vina nobilia, in homine ipſo frons ſereniſſima, tantúſque in iocando lepos, vt nihil ſupra. M. Aueo audire quę fuit altera quæſtio.

N. Quoniam, inquit Paternus, promptè primum

Digitized by Google

quæſitum expediuiſti, ecce tibi ſecundum. Quem ſtatuis iuſtum aptúmque conuiuarum numerum? Si pauciſſimi, reſpondit Eutychius, non pauciores vt ſint, quàm tres, quot numerantur χάριτες: ſi plurimi non plures tamen, quàm nouem, quot poëtæ veneramur Muſas. Hæc M. Varronis ſententia eſt, cui ille hanc cauſſam ſubiicit. Multos eſſe non conuenit, quod turba eſt plerumque turbulenta. Atque hoc tum à Romanis, tum ab Athenienſibus obſeruatum tradit Gellius. Dictum pulchrè, & factum probè, exclamat Caſtorius. Ergo huic doctrinæ ſatisfeci, cum pauciores tribus non inuitaui. Vos meę Charites, non ipſo tantum numero ternario, ſed moribus, ſed ingeniis, ſed omnibus gratiis. Quid mirum? ſubieci ego, Romano Callimacho ingeniũ ſcimus nos, eius ipſius teſtimonio, quid facere potuerit: tu, pater Gratiarum, nos tam χαριτώδεις reddere non poteris: Ego (occurrit ille) ſum homuncio vnus è multis: nec me tanto dignor honore. Quod autem ais de nouenario Eutychi, non idcirco duntaxat Varronem ſcripſiſſe puto, ne turbæ fierent, ſi plures nouem eſſent inuitati: ſed etiam, quia perfectio tribuitur ſignificatúrque per iſtum numerum: quod frequens eiuſdem vſus apud poëtas declarat. Fieri poteſt, inquit Eutychius: tamen vbi multitudo, ibi tumultum ac turbas exiſtere claret. Cúmque plura dicturus eſſet, interrupit ſermonem Paternus. Tu quidem ex ſententia Varronis conuiuarum numerum ad nouenarium aſcendere poſſe docuiſti. Atqui parœmia illa tibi quoque haud ignota prohibet. Septem conuiuium, nouem conuitium. En Eutychi, tu clamorem & tumultum fore dicis, ſi ſupra nouem accubuerint: atqui hoc dictum id futurum

Digitized by Google

rum ait, etiam cum nouem conuiuæ fuerint. Commune iſtuc pronunciatum in Ephemeride probat Auſonius quoque.

Quinque aduocaui, ſex enim conuiuium
Cum Rege iuſtum: ſi ſuper, conuitium eſt.

Vides vt reiiciatur tuus nouenarius? Abhorret ab eodem Horatius. Nam Torquatum ad cœnam minimè lautam ac ſumptuoſam vocans, in extremo ipſummet loquentem, ac de tribus vmbris ſecum adducendis pollicentem facit, Bruto, Septimio, & Sabino: reſpondet Horatius.

locus eſt & pluribus vmbris:
Sed nimis arcta premunt olida conuiuia capræ.

Timet, ne ſi ſex, ſeptem fuerint, grauis ille odor alarum (quem caprum, hircum alij, & Catullus quoque crudelem naſorum peſtem nominat) ipſis anguſtius ſedentibus exoriatur, conuiuiiq́ue ſuauitatem offendat. Iaces ergo Eutychi cum Varrone tuo, & habes palinodiam canere. Quaſi verò, inquit, tantum interuallum ſit inter ſeptem ac nouem, vt non, qui minorem numerum ſtatuit, poſſit ex liberalitate ad paulò maiorem progredi: & qui maiorem, in paulò minore acquieſcere. Quod in hoc genere vltimum videbatur, id Varro poſuit. Non pugnabo tecum pluribus, ait Paternus. Tu Caſtori, quid moraris? quin tuis quoque armis hunc generoſum militem laceſſis? Certè vt ipſe ſe defendiſſe, ſic tibi oppugnaſſe glorioſum erit. Ille contra: hunc honorem Nemeſio cedam. Excepi ego. Tanquam triarium quendam ſe reſeruat Caſtorius. Si me ſuperatum viderit, ipſe impetum ac totam velut belli molem ſuſtinebit. Immò (Paternus ait) Caſtorius

ſib

Digitized by Google

ſibi cauet poſt principia. Tentemus, inquam, fortunam. Audaces fortuna iuuat.

Cernimus nonnunquam venire ad conuiuium non vocatos, eóſque non ſolùm paraſitos, qui ſolent eſſe inuocati in conuiuio: ſed honoratos etiam viros, rogatos ſcilicet ab iis, qui inuitati ſunt. Atque has vmbras dicimus, quæ corpora ſequuntur, quorum ex Horatio quoque antea mentionem fecit Paternus. Scire peruelim, quid tu de his ſentias. Si hic noſter Caſtorius me non vocaſſet, tu autem ab eodem vocatus me inuitaſſes, vt tecum irem, vtrum decuiſſet obſequi, & tecum ire, an non? M. Elegans quæſtio, cuius diſſolutionem auidius concupiſco, quam ollam amiſſam Euclio. N. Iam diu factum eſt, cùm non bibi, inquit Eutychius: date bibere, & quantum volo date. Impleuit mero calicem vitreum puer ad cyathos, ſitientiq́ue porrexit: ille poſtquam impiger hauſit, ita locutus eſt. Colluto iam gutture aridiſſimo, verba edam promptius: vos interim bibite, ſi placuerit: vobis ſiquidē erit otium, mihi negotium. Ac magnum quidem, quantum mea attingit ſuſpicio, ſubiecit Paternus. Et *ille*, quid non mortalia pectora poſſint, Auxilio confiſa Dei? At enim antequam doceo, quid agendum ſit iſtis vmbris, quærendum videtur, an qui inuitatus eſt, ipſe poſſit alium inuitare. In partem negantem his vtar argumentis. Vocauerit hic Caſtorius octo: adducant ſinguli vmbram vnam, aut quidam ex his nullam: alij contra duas etiam, iam erunt ſexdecim conuiuæ. An fortè quibuſdam liceat adducere, aliis non liceat? ſed non adducent, ſi ab aliis abductum iri ſciant. Quis hoc ipſis inter eos diſcurrens nuntiabit? quo modo iam tot ventribus cœna vna ſufficiet?

ciet? quid quod nunquam certus erit conuiuator, quot ſit conuiuas habiturus? Eſt verò longè alia ratio in conuiuio, atque in nauigio. Qui naues locant, vectoribus concedunt, vt & ipſi ingrediantur, & in eaſdem impedimenta ſua ſarcináſque coniiciant. At nos conuiuia noſtra non ita alienæ voluntati poteſtatique permittimus, vt ea quibuſuis ſeu notis, ſeu ignotis, ſeu aptis, ſeu ineptis impleri patiamur: quod tamen in noſtris vmbris contingere neceſſe eſt. Nam ſi tibi notus ac familiaris eſt, qui te ſequitur, num ideo mihi eſt? ſi tibi aptus commodúſque videtur, num ideo mihi videri debet? Amici, amici & cognati ad conuiuium vocandi ſunt, non alij. Cur tu ergo eos inuitas, qui in amicis non ſunt? Ac demiror equidem politicum, benéq; moratum hominem à conuiua inuitatum, id eſt, reuera non inuitatum ire poſſe: quem plerunque ignoret conuiuator. Si nouerit, & aliquantus ei vſus cum eo interceſſerit, nonnè tum conuiuatori hæc vmbra tacitè exprobrare inhumanitatem videbitur, qui ſe non inuitauerit, ac proinde ſe, quamuis inuito domino, velle conuiuij participem fieri? Sectari alium, obſeruare quandò is ire velit, exſpectare dum lauerit, dum ſe compararit, cum cunctante cunctari, cum properante properare, & alia huius generis, nonne illiberalia, & gnathoniſmũ olentia putatis? M. Quàm timeo vt diſputationem pulcherrimam, multa oblitus, totam mihi recitare queas: & ignoſce, quod incitatum orationis tuæ curſum impediui. N. Spero me rem ipſam retinuiſſe: ſi quędam verba mutauero, aut prætermiſero, id ſusque déque ferendum faxo tu ipſe pronunties. M. De verbis non æquè laboro. Perge, admittũt aues tuæ. N. Inter pocula

cula, quis neſcit quantæ libertates, quàm multa ioca? quo ſe pacto tum geret, qui non genuinus, neque vocatus, ſed illegitimus ac ſpurius ſe ingeſſit, atque in conuiuium irrepſit? Poſtremò hoc ipſum, vmbram aliûs appellari turpe eſt. His de cauſſis cõuiua alium inuitare, ſecúmque adducere non debet. Quamquam quod ad Principes & peregrinos attinet inuitatos, cum his quotquot, & qualeſcunque venerint, accipiendi ſunt. Contrariam & aientem partem (ex cuius rationibus facilè ad obiecta reſponderi poſſe confirmat) ſic oſtendebat. Tria in motu cernuntur. Primùm mouens, quod ipſum aliundè nõ mouetur, & extremum, quod motu cietur, ipſum ciendi vim nullam habet, & inter hæc duo quod aliis motum affert, viciſſimque ab alio impellitur. *Sic* in re conuiuali tres ſunt: qui inuitat duntaxat, qui inuitatur tantùm, & qui inuitatur & inuitat. Quando ergo hæc res tam bellè motum imitatur: cur mouere & moueri, id eſt, inuitare & inuitari eidem nefas ſit? Totum in eo eſt, vt ſe rectè gerat & qui hoc pacto tanquam vmbra adducitur, & qui adducit. Huic leges iſtas præſcribemus, quibus ſeruatis, cõuiuatori non veniet ingratus. Ne multis ſtipatus accedat, ſeu, ne trahat ſecum multitudinem. Cur ita? quærat aliquis. Ne ſuorum turba alios, amicos ſcilicet conuiuatoris, tanquam oppidum velle expugnare, & exturbare videatur. Altera eſt: ne quoſuis de ſuis, ſed conuiuatoris præcipuè amicos, familiaréſque adducat. Si id minus poterit, de ſuiſmet amicis, quos conuiuator à ſe vocatos optaret, humano humanos, erudito eruditos, & quos cupit in colloquium cum ipſo venire, amicitiámque coniungere. Hoc cœnæ patrem delectabit, illiúſq; animum

mum ad gratiam & beneuolentiam alliciet. Qui autem diuerſis ingeniis ac moribus præditos adducunt, vt ad ſobrium vinolentos, ad frugalem ſumptuoſos, ad iuuenem hilarem ſenes auſteros, hi importuni ſunt, & pro amico congreſſu inſuauitatem apportant. Decet autem æquè iucundum eſſe inuitatum inuitāti, quam vmbram ei, à quo ipſa eſt inuitata. Quod tum demum fiet, ſi non ſe tantum, ſed etiam quos adduxit quis, affabiles & feſtiuos adduxerit. ¡Quod ad vmbras attinet, cautione opus eſt. Vituperatur promptè ac temerè quemuis ſic vocantem comitari. Primò conſidera à quo voceris, ſtatimque recuſa, ſi is adeo familiaris non fuerit. Item ſi quis velut in ſatellitio, ſeu velut ſatellitem ſuum te ducat, aut putet ſe raro quodam te honore cumulare, benéque de te mereri. Quod ſi amicus & familiaris vocet, non repugnabis: ſi tamen ad conuiuatorem probum & amicitia dignum hominem te ducat, atque vel ipſum tibi, vel ſibi per te ipſum conciliet. Ad improbos non eundum. Abſurdum eſt ad ignotum ire, niſi virtute excellat, & acceſſum tuum candorémque amicitiæ exordium ſit facturus. Denique ad eos ducemus vmbras, quibus idem licere volumus cùm à nobis inuitantur. Ad diuites, potentes, principes viros non decet vmbras adire ad conuiuandum, ne ruditatis, & imprudentiæ ambitioniſque colligatur opinio. His dictis, Eutychi optime, inquam, nunc tempus eſt, vt iterum guttur colluas, nimis diu ſiccus es: & falerni pateram ei anteposui. Tum ille, profectò non bibam ne ſitiam, vt ille philoſophus, ſed quia ſitiam. Aſt ego fortaſſis nimium longus fui. M. Tu longus? non poteſt mihi longa videri tam dulcis, & tam litterata

terata oratio. Prorſus opto interfuiſſe veſtris epulis: meam vtique ſymbolam dediſſem, aliquid ipſe à doctiſſimo Eutychio quæſiuiſſem, & meam fortaſſe partem ſimiliter bibiſſem. N. Ad ſummam lætitiam nihil defuit. Nam cùm reſpiraret aliquantum, & interquieſceret Eutychius, mutuùm propinantes, flore Liberi nos complebamus. Ille ſiquidem loquendo, nos audiendo laſſi nonnihil eramus.

ANNOTATIONES.

QVASI IVSTITIÆ SACERDOTEM) *Themin deum putabant, quæ præciperet hominibus id petere, quod fas eſſet: eámq; id eſſe exiſtimabant, quod & fas eſt: auctor Feſtus. Iam vt ſacerdotes ſui ſingulis diis erant, qui ſe ſuper futuris & agendis conſulentibus reſponſa dabant: ſic veteres illi Iureconſulti gratuitam & quæſtuariam iuris prudentiam habentes, in publicum quotidie prodibant, & vnicuique ciuium conſulendos ſe præbebant, & tanquam oracula iuſtitiæ Themidiſque promebãt: hoc eſt, reſponſa boni & æqui plena. Vnde Seruius Sulpitius iuris antiſtes appellatus eſt, auctore Quinctiliano lib. 11. cap. 1. vt ſacrorum antiſtites antiſtitaque dicebantur: quomodo & Plinius lib. 7. cap. 30. Platonem ſapientiæ antiſtitem vocat. Budæus. Cicero quoque 1. de Orat. domum iureconſulti ait eſſe oraculum totius ciuitatis.* PHILOSOPHORVM HOMERVS PLATO) *Sic eum Panætius Stoïcus appellabat: diuinum præterea, ſapientiſſimum, ſanctiſſimum, Ciccr. Tuſcul. 1. Plato ille ſublimis apex philoſophorum & columen. Arnobius lib. 1. Plato ille magnus piè ſanctéque ſapiens. Idem libr. 2. In commemoratione auctorum Græcorum Quintil. ab Homero, vt Aratus à Ioue incipiendum putat.*

Vide

Vide capitul. 1. libro 10. ILLAS DOCTRINARVM INVENTRICES) *Cicer. 1. de Orat. præterea in Bruto, Nec enim decet, te ornatum vberrimis artibus, quas cum domo haurire non poſſes, accerſiuiſti ex vrbe ea, quæ domus eſt ſemper habita doctrinæ. Idem in 3. de Orat. domicilium ſemper ſtudiorum Athenis fuiſſe dicit.* SYMBOLAS, SIVE COLLECTAS) *A* συμβάλλω, *confero, ſimul trado, ducitur* συμβολὴ *collatio, verbum è verbo: latini collectam nominant. Eſt autem id quod ad cœnam aut prandium comparandum ab aliquo confertur, ſiue pecuniarium quiddam, ſiue penuarium ſit, cùm plures conferunt. Terent. Andr. ſymbolam dedit, cœnauit: ſic enim eſt legendum, non, ſymbolum. II. de Orat. apparet eſſe pecuniam, quæ à conuiua exigitur. Ego verò, inquit ille, quoniam collectam à conuiua Craſſe exigis. Eſt etiam collecta, cœna quæ Græcis* ἔρανος. *Turneb. lib. 3. cap. 6. De iſtis porro quæſtiunculis, & de iſto more diſcipulorum Tauri philoſophi Gellius libr. 18. cap. 2.* LETI IANVAM ADIERVNT) *Aliquoties apud Lucretium inuenias, limen leti, & ianuam leti, metaphora quadam, pro cauſſa mortis & interitus. Libr. 1. hæc rebus erit pars ianua leti. lib. 3. haud igitur leti præcluſa eſt ianua menti. Sic Virgil. 2. Æneid. patet iſti ianua leto. Arnobius ſcriptor grauiſſimus, & Lucretianorum verborum perſtudioſus, lib. 2. Omnis enim paſſio leti atque interitus ianua eſt. Eodem lib. Animæ ianuas leti adeunt.* QVANTVM ILLVD DEMOSTHENIS) *Cũ eſſet tota actione ineptus Demoſthenes, quo melius ſua vitia cerneret atque corrigeret, ingenti magnitudine ſpeculum corpori ſuo par ſibi comparauit, id quod intuens geſtum agebat. De cuius diligentia, & quo pacto naturã emendauerit, Libanius, Plutarchus, Suidas, Lucianus.* DI-

Digitized by Google

SPOSITIS IN QVINCVNCEM ARBORIBVS) *Varro libr. 1. de re Ruſt. cap. 7. de forma cultura hoc dico, quæ ſpecie ſiant venuſtiora, ſequi vt maiore quoque fructu ſint: vt qui habent arbuſta, ſi ſata ſunt in quincuncem, propter ordines atque interualla modica. Cic. idem de Senect. ordines arborum in quincuncem directi.* IN HORTOS HESPERIDVM) *De hortis iſtis, déque malis aureis, de dracone peruigili à quo cuſtodiretur, quo pacto Hercules ab Euryſtheo miſſus ea abſtulerit, copioſè Natalis Comes in Hercule. Mala Heſperidū donare is dicitur prouerbio, q ſplēdida & magna donat.* MENSIS TOTIVS ANNI GRATISSIMVS) *Extremus veris: vnumquodque enim quatuor anni temporū 3. menſes complectitur. Sed vnde Maio nomē inditum, dubitat Ouidius 5. Faſt. A Maieſtaténe, an à maioribus, an à Maia. Vide etiam Lilium de annis & mēſibus.* ΕΚΑΤΟΜΒΗΝ IVGVLASSE) *Vox propriè centum boues ſignificat, frequens Homero, cum de ſacrificio loquitur. Exponitur etiam pro victimis multis, vt ſit numerus certus pro incerto. Plura de hecatombis, quas Græci & Romani olim vouere conſueuerint, cum peſtilentia laborarent, Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22.* SYBARITARVM CONSTRVXISSE DAPES) *Sybaritæ homines fuerunt in omne genus deliciarum, luxus & libidinis intemperantiſſimè effuſi. Inde quidquid eſſet molle, effœminatum, luxurioſum, ambitioſè apparatum, dictum eſt Sybariticum. Lege quæ affert Parœmiographus prouerbio, Sybaritica menſa* ROMANO CALLIMACHO) *Ita quidem Pompertius ſe ipſe nominauit eclog. 1. lib. 4.*

Vt noſtris tumefacta ſuperbiat Vmbria libris,
Vmbria Romani patria Callimachi.

Tres elegiographi poëtæ inſignes ante alios fuerunt inter

Græcos,

Græcos, Callimachus, Philetas & Mimnermus, quorum loco nobis ſunt Propertius, Tibullus, Ouid⁹. Primo præcipuè ſimilem ſe euadere ſtuduit Propertius, cuius etiam nomen ſibi imponi apud poſteritatem concupiuit. Hoc ſuum ſtudium præ ſe fert apertè ſatis initio lib. 3. cum inquit.

Callimachi manes, & Coi ſacra Philetæ,
In veſtrum quæſo me ſinite ire nemus.
Primus ego ingredior puro de fonte ſacerdos
Itala per Graios orgia ferre choros.

Eodem libro.

Inter Callimachi ſat erit placuiſſe libellos,
Et cecinisſe modis Coe poëta tuis.

HOMVNCIO VNVS E MVLTIS) *Homo nullo numero. Græci dicunt,* εἷς ἐκ τῶν πολλῶν *pro vili, plebeio, abiecto, &* πολλοστός. *Iſocrat. orat. ad Philippum.* Διονύσιος πολλοστὸς ὢν συρακουσίων. vn hommelet. *Contrarium, egregius, eximius, & inſignis. Cicer. 1. Tuſcul. Nec tamen quaſi Pythius Apollo, certa vt ſint & fixa quæ dixero, ſed vt homunculus vnus è multis, probabilia coniectura ſequens. 2. de Finib. Tenuis, vnusq; de multis. Et in Bruto. Sed de M. Calidio dicamus aliquid, qui non fuit orator vnus è multis, potius inter multos prope ſingularis fuit.* QVIA PERFECTIO TRIBVITVR) *Cur ſit perfectiſſimus hic numerus, explicat rationem Rhodignus libro 22. cap. 8. Eundem antiqui pro quauis multitudine ponebant.* TANQVAM TRIARIVM QVENDAM) *Triarij erant veterani milites, magnæ & expertæ virtutis, qui ſtabili genere pugnæ aſſueti, ſcuta & haſtas tenentes humi fixas, genu dextro innixi, prælij euentum, & imperatoris nutum exſpectabant ad inuadendum: qui modico etiam interuallo ſeiuncti à principibus conſide-*

Digitized by Google

bant. Plura Alex. ab Alex.lib.4.cap.7. Prouerbium, Res ad triarios rediit, pro ſummo diſcrimine, & in rebus prope iam deſperatis. SIBI CAVET POST PRINCIPIA) *In bello & acie tutiſſimus eſt locus poſt principia. Hinc Thraſo Terentianus quia timidus: Tu hoſce inſtrue: hîc ego ero poſt principia: inde omnibus ſignum dabo. Quem irridens Gnatho. Iſtud, inquit, eſt ſapere. Vt hoſce inſtruxit, ipſe ſibi cauit loco: idem hoc Pyrrhus factitauit.*

PROGYMNASMA TRICESIMVMSEPTIMVM.

Pars ſecunda.

IIDEM.

NEMESIVS. Inſtauratis ad diſputãdum auſcultandumque viribus, aliam quæſtionem, nec inſulſam quæſiui: vtri nimirum eſſent agendæ gratiæ, conuiuatori, an conuiuæ. hoc autem modo argumentationes inſtituebam. Non conuenit, agere gratias conuiuatorem: eſſet enim ridiculum, præter impenſam, labores, moleſtias in cõuiuio ſplẽdidè magnificeq; parando ſuſceptas, cùm tota familia occupata fuerit, dapiferi, pueri à poculis, ancillæ, ſerui surſum ac deorſum curſitarint, pro rebus iam abſumptis, quaſi accepto beneficio gratam voluntatem oſtendere, & vocibus ſummiſſis vti: Meritò ſanè aguntur gratiæ iis, quorum beneficentia vſi ſumus. Atqui non conuiua, ſed conuiuator eſt beneficus, Idipſum inuitati iudicant: ſibi nimirum

à con

à conuiuatore beneficium dari. Tibi Eutychi integrum erit ſtatuere quod voles, plura nolo. Ille cum ſubticuiſſet paululùm, ita deinde cœpit. Res non adeo difficilem habet explicatum. Si quiſquam vocauerit homines eximia probitate & ſapiẽtia conſpicuos, ipſe gratias iure conuiuis, & quidem verbis ampliſſimis aget. Nullum quippe periſtroma, nullæ veſtes pretioſæ, nec argentum, nec aurum tanto illius domui ac ſibi ornamento ſunt, quanto taliũ virorum præſentia, aſpectus, colloquium, conuictus. Pulcherrima & ornatiſſima domus fit, in quam introierunt virtus, eruditio, ſapientia, honeſtas, gloria. Hæc viua decora, & vera, illa mortua, inania, & ficta ſunt. Quis porrò dubitet, quin honoratos, non autem honorantes gratias agere conueniat? Laudatur illud, Diogenis, an Democriti? (nam ad vtrumque refertur) qui ſe ad cõuiuium reuerſurum negauit, quoniam ſibi pridie non fuiſſent actæ gratiæ. Ac ſi cum gratię agũtur, tum pręmium perſoluitur pictori, qui parietes coloribus, & locupletibus picturis ornauit, nonne multò maiores agat dominus ſpectatæ virtutis & ſapiẽtiæ conuiuis, per quos non lapides & ligna, ſed ipſe inſigniter illuſtratus, ſummóque honore condecoratus eſt? Adduxerunt enim illi comites nobiliſſimas, ſine quibus nullum nomen, nulla ſperanda eſt amplitudo. Fingamus, ſi placet, oculis aſpici temperantiam, modeſtiam, iuſtitiam, abſtinentiam, fortitudinem, continentiam, grauitatem, prudentiam, doctrinam. An non inuicé raptabunt mortales, qui potiſſimè hunc beatiſſimum diuiniſſimumq; chorum apud ſe quàm humaniſſimè lautiſſimeq; accipiat? Atqui animo videm⁹, quod oculis nequimus, cùm viros excellentes inui-

Digitized by Google

tamus ad conuiuium. Quamobrẽ ſicut illis ſanctiſſimis virginib⁹ gratias immortales ageremus, quod diuertere ad nos dignatæ fuiſſent: ita ipſarum clientibus, & amicis facere debemus, à quibus tãtum eſt apud nos beneficium collocatũ. Neq; irriſione eludenda res eſt, poſt ſumptus, poſt cocorum, domeſticorumq; omnium diſcurſus, poſt abſumptas epulas ampliſſimas, nihilominus grates talibus viris agere. Non enim vt ſe dapibus tuis farcirent, aut vt ipſorum cauſſa famuli ſudarent, verùm ne fruſtra rogares, & ipſi humanitati ſuæ morem gererent, domum tuam inuiſerunt. Ipſi forſitan laudes ſuas & ornamenta præ modeſtia ac ſummiſſione non agnoſcentes, tibi ob expertam amicitiam, & beneuolentiam gratias vltro volẽt agere. At tu, niſi de ſtatu mẽtis es deturbatus, niſi à temetipſo penitus diſceſſiſti, ne permiſeris, néue teipſum irriſeris. Quod contra, ſi epuli dominus conuiuis dignitate, amplitudine, opibus, virtute, ſapientia, auctoritate, gloria antecelluerit, ipſi debentur gratiæ, quia honore affecit, quos inuitauit, cum eos menſa ſua dignatus eſt. Vt autem honorificum exiſtimatur inuitanti, vocare claros viros: ita glorioſũm videtur inuitatis, vocari ab illuſtribus. Inuitauerit me aut Princeps in Rep. aut Cõſul, aut Epiſcopus, aut Dynaſta aliquis: inſipienter egero, ſi, dum ille mihi gratias agat, exſpectâro. Hoc loco ego. Poteſt, inquam, fieri, vt cõuiuator & conuiuæ æquales ſint iis rebus, quas ſupra recẽſuiſti. Ab vtro tum poſtulabitur gratiarũ actio? Tum ille. Conſiderandum arbitror, quid dominus propoſitum habuerit. Si ideo vocauerit, vt opus honeſtiſſimum faceret, vt amorem beneuolentiámque declararet, vt cum vocatis quàm iucun

iucundiſſimè viueret, nihilq́; ad animos hilarandos prætermiſit, conuiuarum munus eſt, ſeſe gratos oſtendere. Qui enim ſe mihi ſpõtè, & prior amicũ, meiq́; percupidũ demõſtrat, mihi officiis anteuertit, huic ſanè ego obſtrictus ſum, huic debeo. Sin verò alicuius commodi aut gratiæ iucundæ (menſa enim maximè, vt Cato aiebat, amicorum parens & procreatrix eſt) aut gloriæ maioris aucupandæ cauſſa hoc egit, ipſe grates aget. Circumſpiciendæ igitur erunt cauſſæ apparandi conuiuij, & conditiones perſonarum intuendæ, ex vtraque parte velut in trutina poſitæ, vt ſcire queamus, vtrius officium ſit de gratiis cogitare. Si plus honoris aut vtilitatis acceſſiſſe videatur conuiuatori quàm conuiuis è conuiuio, ille: ſi iſtis, ipſi gratias iurè agent: certum quippiam & immutabile conſtitui non poteſt. Si tamen eo animo quis ineat conuiuium, vt ſe quantum venter capit, nobili vino, beneq́; conditis dapibus compleat, ille, vt mea eſt opinio, cœnam ſoluere magnasq́; inſuper gratias agere debet, quantuſcunque fuerit: quia fœliciter pabulatus, ante diem octauum non eſuriet. Huic quæſtioni cum eſſet iam datus finis, conuerſus ego ad Caſtorium, & ſimul Paternus ſubiraſcenti ſimilis: Quando, inquã bone vir te quoque audiemus? quod in procliui eſt facito, interrogato, ne te rudem illiteratumq́; putemus: quod quidem putare qui tandem poſſumus? Quippe qui paulò ante præclarum doctrinæ ſpecimẽ edideris: & cum de ſuperiore loco iuriſprudentiam trecẽtos diſcipulos doces, maximum des quotidie. Tum Eutychius. Immò differat ipſe, non interroget: iam enim Vacunæ, & Feſſoniæ mihi vota faciẽda ſunt: longius ſiquidem proceſſit diſputatio,

Digitized by Google

quàm opinabat, cum inciperem. Vice mea functus ſum officio, quid vultis amplius? Et quoniam pueros ſymphoniacos ad epulas adhibuerat Caſtorius, cum illi teſtudinibus ac fiſtulis canerent, rogabamus, vt doceret, hoc ipſum rectè fieri: nam inter doctos aliquos fuiſſe dubitatum ſciebamus. Ego, inquit, hoc ſolum negotij mihi datum credebam, vt conuiuas meos pro copia cœnatos dimitterem. At vos ſcholæ neſcio cuius explicationem à me contenditis, & ineptum me fieri cogitis: nam iſtæ partes veſtræ fuerunt, vt factum meum defenderetis Tamen ne diem mihi dicere, & inhumanitatem meam accuſare poſſitis, quamuis nec abundem ingenio, nec vlla ſit in me orationis facultas, volo veſtra etiam cauſa ineptus fieri. Nēpe ergo de muſica ſuper conuiuium & inter menſas me poſtulatis diſſerere. Illi, ſanè quidem. Nam opus eſt huc limatulo & politulo iudicio tuo, vt eſt apud Tullium. Accumbentibus in conuiuio bonis, eruditis ac ſapientibus viris, locùm concedi poſſe citharœdis, tibicinibus, vno verbo ſymphoniacis artificibus quidam negant, nituntúrque auctoritate *Socratis* apud Platonem, qui in Protagora abiectos modo, imperitos, & circumforaneos homines id facere ſolitos dicit. Qui cum non poſſint feſtiuis & elegantibus colloquiis illud tempus traducere, animosq; ſermonibus in lætitiam coniicere, hilaritatem & leporem ab hiſtrionibus, à vocum neruorúmque cantibus petunt. Euripides quoque non in conuiuiis, ſed in luctu muſicam vſurpandam cenſuit: quod conuiuia ſatis per ſe læta ſint, in luctu autem quærendum ſit aliquid quo dolor leniatur. His Plutarchum cultorem vitæ morúmq; rigidiſſimum, &

mum,& Xenophontē Platonis condiſcipulum, Socraticæ amœnitatis alterum lumen oppono,qui aliter ſenſerunt.Sed rationibus res confirmanda. Suauiſſimum epularum condimentum eſſe iudico ſermones conuiuarū vrbanos,elegātes,diſertos. Quare M.Terentius Varro apud Gellium, cùm enumeraret ea quibus abſolueretur conuiuium,hoc omittere non debuit.Neq; verò omiſit,etſi in illis 4.non poſuit:adiungit enim illico:nec loquaces autē conuiuas,nec mutos legere oportet.Sermones igitur id temporis habendos cenſet Varro, non ſuper rebus anxiis,aut tortuoſis:ſed iucundos atque inuitabiles, & cum quadā illecebra,& voluptate vtiles: ex quibus ingenium noſtrum venuſtius fiat, & amœnius. Quod ſi etiam tam facundi eruditique conuiuæ contingerent, quàm ſunt illi apud Platonem,nullū fortaſſis aliud acroama requireretur: nihil etenim cum ſapienti ſermone comparatum non vileſcit & omnia ei adſunt bona, quem penes eſt ſapientia. Quia verò ſapientes perfectè non ſumus, aliquid, opinor, vocum neruorúmque cōcentui ſine reprehenſione in conuiuiis indulgere nobis permittetur. Scitum eſt illud Laconis cuiuſdam,qui cum Athenis noui certarent tragœdi, ſpectans apparatum choragorum, ſtudia docentium, & conatus, dixit: non ſapere ciuitatem,quæ tātum ſtudium in res ludicras impenderet. Ita prorſus,inquit Plutarchus, ludendo ludendum eſt: & neque magno ſumptu, neque neglectione occaſionum ad alias res vtilium redimenda animi relaxatio: ſed in conuiuio & per otium deguſtandæ hæ oblectationes, interímque diſpiciendum, ſi qua ex iis vtilitas percipi poſſit. Quapropter apud Homerum in epulis Phemius

Digitized by Google

& Demodocus: apud Virgilium in cœna Didonis Iopas cithara canit. Obiiciat aliquis, hæc eſſe procorum, luxurioſi regis Alcinoi, & amantis Reginæ conuiuia. Tamẽ illud myſterio non vacat, quod Homerus epulantibus Diis canere Apollinem & Muſas finxit. Quod ſi poëta non ſtultus muſicam nec à Deorum conuiuiis abeſſe voluit, non iudicaſſet profectò indignam hominum prudẽtium & doctorum epulis. Nec ego adhuc intelligo, cur huiuſmodi voluptas ab illis repudiãda ſit, dum moderatio quędam adſit, modíque nimium leues, & ad turpitudinem ſollicitantes planè relinquantur. Socrates, quo nullus philoſophorum grauior exiſtimatus eſt atq; ſanctior, ſenex didicit fidibus; quare hic grauẽ Symphoniam, hilarem tamen, in conuiuio contempſiſſet? Certè Græci ſummam eruditionem ſitam arbitrabantur in neruorum vocúmque cantibus: apud quos in conuiuiis lyra circumferebatur, ad quam carmina cantabantur de clarorum hominum virtutibus. Atque hinc nomen iſtuc ἐγκώμιον factum eſt, παρὰ τὸ ἐν τοῖς κώμοις ἄδεσθαι τοὺς ἐπαίνους ἀγαθῶν ἀνδρῶν, quod inter epulas clarorum hominum virtutes canerentur. Horatius autem indicat, nõ tantùm adhiberi poſſe ſymphoniam: ſed illam quoque maximè concinnam eſſe oportere.

Vt gratas inter menſas ſymphonia diſcors
Offendit.

Poſtquam cõticuit Caſtorius: Iam nobis, inquit Paternus, en alterum conuiuium præbuiſti, priore magnificentius: quoniam pauiſti largiſſimè animos noſtros doctrina liberaliſſima. Hac conditione licet nos cras & perendie, & in dies ſingulos, aut certè paucis diebus intermiſſis inuites. Nempe vt opera veſtra

veſtra res mihi ad reſtim redeat (excipiebat Caſtorius.) Num ego regio victu cultúque ætatem ago?ſi, vt ait Catullus, tecum attuleris bonam atque magnam cœnam, cum vino, & ſale, & omnibus cachinnis, cœnabis bene mi Paterne, apud me. Nam meus quoque ſacculus, vt illius, plenus eſt aranearum. Alioquin vnguentum tantum dabo, vt idē pollicetur Fabullo, quo vngaris more veteri, & cantes illud Martialis:

Qui non cœnat, & vngitur, Paterne,
Hic verò mihi mortuus videtur.

Riſimus ob facetias improuiſas. Tum primis ſe tenebris intendentibus accurrerunt etiam pueri, monuerúntque ſurgere iam heſperum, tempus eſſe domum eundi. Itaque ſurreximus. M. De hac cœna, vt de magnis Homeri cœnis, mihi quoque aliquot τεμάχια ſeu particulæ ſunt præbitæ, quas habebo in memoria, dum memor ipſe mei. N. Particulæ? partes bonæ.

ANNOTATIONES.

SINE QVIBVS NVLLVM NOMEN) *In generibus bonorum, de quibus dicēdi artifices, principem tenent locum bona animi, & in his morum virtus, quæ ſola bonum efficit habentem. Eſſe autem bonum, vt cætera deſini vniuerſa, per ſe laudatur. Pauper ſit quiſpiam, cæcus, indoctus, modò ex virtute vitam inſtituat: meretur laudem. At nemo prudens aut diuitem, aut formoſum, aut literis excultum, eundémque probitatis expertē commendauerit. Tanta eſt enim & tam fœda improbitatis macula, vt etiam reliquum hominis nitorem obfuſcet atq; obſcuret. Proinde Cic. 2. de Orat. Virtus eſt per ſe ipſa laudabilis, ſine qua nihil laudari poteſt. Et Iuuen.*

nobilitas

nobilitas ſola eſt atque vnica virtus. QVOD CONTRA) *Cauendum, ne cum hoc apud Ciceronem, Lucretium, alióſque melioris notæ ſcriptores reperiemus, aut inducendum illud, Quod, aut, Quin contra, legendum ſuſpicemur. Ille in Lælio. Peccaſſe enim ſe non anguntur. obiurgari moleſtè ferunt. Quod contra oportebat, delicto dolere, obiurgatione gaudere. Et pro Quintio. Reſtat vt eum nemo defenderit. Quod contra copioſiſſimè defenſum eſſe oſtendi. Hic lib. 1. Quod contra ſæpius olim Religio peperit ſceleroſa atque impia facta. Interdum quoque ex ſanctorum Patrum monumentis, quorum alioqui ſimplex eſt, & nullis aſperſa pigmentis oratio, quaſdam veterum elegantiarum reliquias noſtri ſolent eruere. Itaq; D. Gregorius in natal. Seruatoris. Quid eſt quod naſcituro Domino mundus deſcribitur? niſi quia ille apparebat in carne, qui electos ſuos adſcriberet in æternitate. Quod contra de reprobis dicitur: deleantur de libro viuentium, &c.* VACVNÆ, ET FESSONIAE) *Hæ, vt etiam Quies, vacantium, feſſorum & quieſcentium deæ. Nulla enim propemodum res fuit, quantumcunque vilis & deſpicabilis, cui ſuperſtitioſiſſima vetuſtas non aliquod numen præficeret. Tam inſana deorum creandorum libido illa ſæcula occupauerat. Vide Arnob. lib. 4. initio. Adeonam & Abeonam colebant, qui adeundi & abeundi facultatem quærebant. Arculus arcis & capſis præſidebat. Fabulinus pueris iam fari incipiētibus. Quis & Pauori & Pallori templa vouit Tullus Hoſtilius. Liuius libro 1. Vide plura Syntag. 1. apud Lilium. Ex quo grauiter & piè D. Leo concione in Petrum & Paulum. Hæc ciuitas (Roma) ignorans ſuæ prouectionis auctorem, cùm pæne omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium ſeruiebat erroribus: & magnam ſibi videbatur aſſumpſiſſe religionem, quia nullam reſpuerat falſitatem*

ETIAM INEPTVS FIERI) *Ineptū Craſſus 2. de Orat. definit hunc in modum. Qui aut tempus quid poſtulet non videt, aut plura loquitur, aut ſe oſtentat, aut eorum quibuſcum eſt vel dignitatis vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus eſt. Quod ibidem addit: Græcos huic vitio nomen nullum poſuiſſe, exiſtimat Budæus libro 1. de Aſſe meram eſſe calumniam: ipſum enim Ciceronem, ſi voluiſſet, non vno, ſed multis nominibus græcis hoc latinum reddere potuiſſe.* Ἀπειρόκαλος, *inquit, eſt honeſti experientiam non habens, honeſtatis, decoris rudis & ignarus, qui non videt quid deceat, vno verbo, ineptus. Præterea dici poteſt* ἀπείθανος, σκαιὸς, μάταιος. *Lege totum locum.* M. TERENTIVS VARRO) *Hunc impensè admiratur, & breuiſſima quidem, ſed illuſtriſſima prædicatione exornat Firmianus libro 1. cap. 6. Quo nemo vnquam doctior, ne apud Græcos quidem, neque apud Latinos vixit. Ampliſſimè laudatur, qui ſic laudatur. Gellius libro 19. cap. 14. doctrinarum multiformium, variarúmque artium, quibus Humanitas erudita eſt, culmen appellat. De ſtatua adhuc viuenti & in bibliotheca ipſi ab Aſinio Pollione principe oratore & ciue poſita Plinius lib. 7. cap. 30. Arnobius item lib. 5. Varro ille Romanus multiformibus eminens diſciplinis, & in vetuſtatis indagatione rimatior. Huius præter libros 3. de re Ruſtica, & aliquot de lingua latina mutilos nihil ſupereſt, cùm multa ſcripſerit.* PHEMIVS ET DEMODOCVS) *Prior cantat reditum Achiuorum in patriam euerſa Troia, Odyſſ. 1. Poſterior contentionem Vlyſſis & Achillis, & equum Troianum. Iopas autem quid cantauerit, his verſibus declarat poeta:*

docuit quæ maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam, ſoliſq; labores:

Vnde

Digitized by Google

Vnde hominum genus & pecudes, vnde imber & ignes.
Arcturum pluuiáſque hyadas, geminóſque triones, &c.

Affert etiam rationem ex Ariſtoxeno Plutarchus lib. de Muſica, quamobrem in cõuiuiis rectè inducatur cantus. AD TVRPITVDINEM SOLLICITANTES) *Quam ſit potẽs Muſicæ vis in animos & in corpora noſtra, quomodo affectus miſceat, dolores mitiget, morbos etiam aliquando pellat, vide Magium lib. 4. cap. 13. & Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 16.* LYRA CIRCVMFEREBATVR) *Quare Themiſtocles cum in epulis recuſaſſet lyram, habitus eſt indoctior Cic. 1. Tuſcul. Aiebat enim, non ſe quidem ſcire fidibus canere: ſcire tamen amplam & opulentam Rempub. efficere. Carmina illa, quæ ad lyram cantabantur, exiſtimant quidam dicta ſcholia, fuiſſéq; breues & rotundos verſiculos, quales illi apud Platonem.* ὑγιαίνειν μὲν ἄριςον ἐςι. τὸ δεύτερον, καλὸν γενέσθαι τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως. *Quos ex tempore Anacreonteis vertebamus.*

Bona prima ſunt valere,
Tenent ſecunda pulchri;
Sine fraude res adepta
In tertiis locanda eſt.

Perſimile ſcholion Simonidis adducit Clemens Alexãd. Stromatum lib. 3. in quo tribus iſtis quartum additur, συνηβᾶν μετὰ τῶν φίλων. *Ratione nominis* τῶν σχολίων, *obliquorum carminum explicat Plut. Sympoſ. quæſt. 1.* PAVCIS DIEBVS INTERMISSIS) *Sic Cæſar lib. 6. de bello Gall. pro, interiectis, interpoſitis, intercedentibus. Delectatur hoc participio cum iſta notione mirum quantum. lib. 1. de bello Gall. Triduo intermiſſo, nocte intermiſſa. libro 4. breui tempore intermiſſo. lib. 5. vento intermiſſo, intermiſſo perexiguo loci ſpatio. lib. 7. mediocribus intermiſſis ſpatiis. lib. 1. de bello ciuil. Ab infimis radicibus montis, intermiſſis circiter paſſibus CD. caſtra*

Digitized by Google

caſtra facere conſtituit. Idem ſic loqui ſolet, quamuis alio ſenſu. Quà flumen intermittit. Caſtris ad eam partem oppidi poſitis, Cæſar, quæ intermiſſa à flumine & palude, aditum, vt ſuprà diximus, anguſtum habebat.

QVO VNGARIS MORE VETERI) *Græci & Latini antiquitus cum ſe liberalius vellent inuitare, floribus coronati, & vnguentis delibuti cœnitabant: idque tũ voluptatis cauſſa, tum quod crederent odoramentis ebrietatem impediri. Vide Horat. Ode 3. & 11. lib. 2. & Ode 29. lib. 3. & Catull. epigram. 13. De coronis Lucretius quoque in 3. his verbis:*

Hoc etiam faciunt vbi diſcubuere, tenéntque
Pocula ſæpe homines, & inumbrant ora coronis.

Quærit etiam Plut. Sympoſ. lib. 3. quæſt. 1. an floreis coronis inter pocula vti deceat. Conuiuatorem igitur, qui vnguentum duntaxat præberet, iſtis carminibus irridet Martialis:

Vnguentum fateor bonum dediſti.
Conuiuis here, ſed nihil ſcidiſti.
Res ſalſa eſt bene olere & eſurire,
Qui non cœnat, & vngitur, Fabulle,
Hic verò mihi mortuus videtur.

ALIQVOT τεμάχια) *Æſchylus fuit laudator & imitator Homeri quantus poteſt eſſe maximus. Hunc ferunt dicere ſolitum: Tragœdias ſuas exiguas partes, ſeu particulas quaſdam eſſe (τεμάχια) de amplis & magnis cœnis Homeri. Illum quippe vatem à Platone in 10. de Repub. Tragicorum principem, magiſtrum ac ducem vocatum eruditos non fallit.*

TEM

TEMPVS.

PROGYMNASMA TRICESIMVMOCTAVVM.

Parſimonia temporis.

IVNIOR, SENIOR philologi.

IVNIOR. Haud vulgaribus eſt nobilitata præconiis parſimonia, meritóque ac iurè exclamauit in Paradoxis M. Tullius. O dij immortales, non intelligunt homines, quàm magnum vectigal ſit parſimonia. Nunc mihi ſedit animo, hoc tibi in percunctando ponere, qua demum in re ſumptum paruum atque moderatum ſentias eſſe inprimis vehementérque prædicabilem: ſeu, quam parſimoniam ſtatuas vtiliſſimam. S. Si pecuniam fructuoſiſſimum ac præcipuum quiddam arbitrarer, pecuniarum præparcos ſumptus ore pleno commendarem. Quibus cum vulgus inhiet auidiſſimè, eáſque faciendi ac redigendi vias omnes nouerit, rectè non aliam parſimoniam tanti æſtimat. I. Quid tu auro (quod Dircæus ille cygnus inter diuitias velut in tenebris nocturnis lucidiſſimam flammam coruſcare cecinit) præſtabilius, quid omnino quæſtuoſius eſſe credis? S. Sæpe ſolent auro multa ſubeſſe mala. Virtutem quæſtuoſiorem credo: prudentérque Horatius: Vilius argentum eſt auro,

auro, virtutibus aurum. I. At in virtutem parſimonia non cadit: quandoquidem in eius vſura nō parci ac tenaces, ſed è contrario largi ac liberales eſſe debemus: enitíque, vt ſtudioſis actionibus crebrò multúmque ſuſcipiendis, in ea vehementer excellamus. Aliud itaq; parſimoniæ genus quærendum eſt, quod ſit anteponendum omnibus. S. Crates ille Thebanus dixit, ſe, ſi fieri poſſet, altiſſimo vrbis loco conſcenſo proclamaturum: Quo tenditis homines, qui rei faciundæ omne impenditis ſtudium, filiis quibus opes veſtras relinquetis, curam perparuam? Sic ego è turri altiſſima libens coacto in concionem humano genere, ſi id fieri poſſet, proclamarem: temporis temporis parſimoniam amplectimini, & cuſtodire mortales. I. Quamobrem? S. Quoniam quod Theophraſto in ore ſemper fuit, πολυτελὲς ἀνάλωμα ὁ χρόνος, Tempus eſt ſumptus quamuis pretioſus. Et cùm omnia aliena ſint, tempus tantum noſtrum eſt. In huius rei vnius fugacis ac lubricæ poſſeſſionem natura nos miſit, ex qua mox quicunque vult expellitur, inquit ſapientiſſimus Seneca. I. Quid hîc eſt expelli? aut quinam iſti, qui ex hac poſſeſſione expelli volunt? S. Qui aut inertiſſimo ac deſidioſiſſimo otio, aut negotiis quæ ab otio nihil differre autumabat Socrates, vt ludendo aleam, potando, dormiendo, intempeſtiuè confabulando, inaniſſima ſpectacula obeundo, & ſimilibus horas, dies, menſes, annos ſibi effluere nullo prorſus emolumento ſuo patiuntur, quos quidem haud aliquando ſint recuperaturi: cum interim ab vltima rerum linea, à morte quotidie propius abſint. Quam ſcitè Virgilius? Stat ſua cuique dies, breue & irreparabile tempus Omnib⁹ eſt vitę. I. Exiſti-

Digitized by Google

mat hæc prodigorum natio ſat temporis ſibi ſupereſſe. S. Atqui Zeno diuerſum exiſtimabat, cuius memorãda vox eſt, nihil magis deeſſe homini, quàm tempus. Breuitatem vitæ noſtræ quam degimus in terris conſiderabat. Quam non conſiderat, qui tempore ſe abũdare putat. Cito pede labitur ætas, Nec bona tã ſequitur, quàm bona prima fuit. Incertum nimirum ac fragile eſt hoc munus naturæ, vt ſcribit in ſeptimo Plinius, quidquid datur nobis, malignum verò & breue etiam in iis, quibus largiſſimè contingit, vniuerſum vtiq; æui tempus intuentibus. Quid quod æſtimatione nocturnæ quietis, dimidio quiſque ſpatio vitæ ſuæ viuit, pars æqua morti ſimilis exigitur, aut pœnæ, niſi contingit quies. Nec reputantur infantiæ anni, qui ſenſu carent, non ſenectæ in pœnam viuacis. I. Quoniam ergo eadem optima, eadem breuiſſima res tempus eſt, poſtulas tu nos eam bene ponere in factis ſcilicet honeſtis atq; vtilibus: non in ceſſationibus otioſis aut alienis ab homine libero functionibus; permittiſque in alia re quauis, in nummis, in veſtibus, in ædificiis, in penu non in hoc profuſos ac luxurioſos eſſe. S. Permitto. Vis cauſſam accipere? I. Volo. S. Aliæ res, è quibus emolumenta capiuntur, rurſus acquiri poſſunt vbi amiſſæ ſunt: hæc ſola nunquam. Tempus ſi ſemel præterierit, non reuertitur, eſt irreuocabile. Et tamen ſine fructu abiiſſe ſibi tempus, contritos in negligentia & ſocordia dies nemo dolet, nemo ob id vllius errati ſeſe inſimulat. Dolet autem, lamentatur, ſeq; caſtigãdum ſtatuit quilibet, ſi ſemidenſam, ſi catellum, ſi obolum, ſi rem deniq; cuius cauſſa ne digitus quidem porrigendus fuerat, perdiderit: cum hæc non magno vel labore, vel ſum-

ptu recuperari videamus. Qui verò ſenectutis macie, atq; canitie poſita florentes ſibi annos reddiderit (quod Medeam Æſoni herbarum ſuarum ſuccis infuſis præſtitiſſe in fabulis eſt) quis vnquã aut fuit, aut futurus eſt? I. Quin parſimonia temporis in omnibus, & in omni vita vtendum ſit, nihil ambigo. Rurſus tamen interrogabo, in quo potiſſimum? S. In diſciplinarum ſtudiis. I. Quid cauſſæ? S. Sapientiæ pelagus immenſum atq; infinitum eſt, quod viri ingenio, diligẽtia & ſolertia admirabiles, etiam qui ſuprà centeſimum annum ætatem produxerũt, permitiri & enauigare nequiuerũt: nedum vt illi enauigẽt, qui ad dimidium huius tam longæuę ſenectutis non ſunt ducturi ſpiritũ: præſertim ſi vitæ dimidium languore, & deſidia trãſmittere poſtulauerint. I. Totum tibi aſſentior. Propone mihi exemplum literati alicuius, quem ſcias parcũ fuiſſe temporis. S. Proponam tibi Pliniũ maiorem polyhiſtorem. I. Illum librorum helluonẽ, in quo ſcilicet fuit inexhauſta legendi auiditas? S. Illum nempę ipſum. I. Narra obſecro. S. Amicus quidam cum eo in cœna accubuerat. Is cum lectorem (nam lectione etiam tum paſcere conſueuerat animum, vt cibo corpus) quæpiam pronunciata perperam, iterare iuſſiſſet. Intellexeráſne? inquit Plinius. Cũ ille annuiſſet. Cur igitur reuocabis? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus. I. O famem audiendi, quam comedendi multo acriorem, omninoque βουλιμίαν. O auaritiam temporis, non parſimoniam. Iſte ſummus vir vel momentum nolebat amittere, & nos hebdomadas non deſiſtimus prodigere: ſtertimus noctes & dies, & nulli ob id mœſtitiæ nos tradimus. S. Increpuit idem aliquando ſuum

è ſorore nepotem Plinium, quod ambularet. Poteras, inquit, has horas non perdere. Sed auctor tibi ſum, vt totam epiſtolam quintam libri 3. perlegas, quæ & quid, quamque multum librorum ſcripſerit: & quanta in ſtudiis aſſiduitate, & in tempore quanta parſimonia fuerit, auunculus ſubtiliter explanat. I. Dum robuſtis mihi viribus adoleſcit ætas, in hoc ſumptu tam pretioſa quam moderatiſſimè faciendo me exercebo. fugiam otium ſine fruge, & improbas actiones ipſo leto peius timebo: ad honeſtatem me equis, viris ſemper applicabo: ne, vbi tarda ſenectus per corpus ſerpere, & vitæ clauſtra reſoluere iam cœperit, tũ mihi occinatur: ſera infundo parſimonia.

ANNOTATIONES.

PARSIMONIA TEMPORIS) *Quàm parci tẽporis fuerint Lacedemonij, exponit Ælian. libro 2. cap. 5. Quod dat cõſilium Lucilio Seneca epiſt. 1. id nobis quoque datũ arbitremur. Cum quædam tempora eripiantur nobis, quædam ſubducantur, quædam effluant, vt ea colligamus ac ſeruemus. Turpiſſima tamẽ eſt iactura, inquit, quæ per negligentiam fit: &, ſi volueris attendere, magna vitæ pars elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus. Hactenus ille. Inter breues porrò ſententias, eaſdémque ſapientiſſimas, & vt quadam annotat. docuimus, ad Appollinem auctorẽ relatas, etiam hæc fuit. Tempori parce. χρόνȣ φείδȣ. De qua legendus Victor. lib. 11. cap. 9. Mentio fit apud Cicer. 3. de finib. & alios.* CVM VVLGVS AVIDISS. INHIET.) *Quandoquidem vita, quæ per vocem, anima, ſæpe ſignificatur, nihil eſt homini neque charius, neque dulcius, Heſiodus immodicum pecuniæ coaſeruandæ ſtudium,*

dium,

dium, & amorem nummi nimis ardentem miſeris mortalibus animam eſſe ſcripſit. Verſus hic eſt, χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι. Eodem ſpectant illi è comœdia quapiam veteri.

Τ' ἀργύριόν ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς·
Ὅστις δὲ μὴ ἔχει τοῦτο, μηδ' ἐκτήσατο:
Οὗτος μετὰ ζώντων τεθνηκὼς περιπατεῖ.

Argentum & anima & ſanguis eſt mortalibus:
Hoc qui caret, nec ſibi parauit ſedulo:
Viuos hic inter mortuos circumambulat.

Notauit hanc ſacram famem Flaccus quoque ſat. 1. lib. 1.

At bona pars hominum decepta cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit, quia tanti, quantum habeas, ſis.

Vbi propter rudiores quoſdam illud monuerim, quod ante me etiã Muretus, Cupido pro cupiditate huic ſcriptori ſemper maſculino genere efferri. DIRCAEVS ILLE CYGNVS) Huius auis cognomine honorantur poëtæ, & ei ſeſe libenter comparant, propter ſimilem videlicet in cantu ſuauitatem. Vergil. eclog. 9.

Vare tuum nomen ſuperet modò Mantua nobis,
Cantantes ſublimè ferent ad ſydera cygni.

Dirce fons eſt agri Thebani, Pindarus Thebis natus, quẽ venuſtè Horat. Ode 2. lib. 4. quæ tota in eo ornãdo conſumitur, Dircæum cygnum vocauit. Verſus autem illi eius poema inchoant. ἄριστον μὲν ὕδωρ, & quæ ſequũtur. VT LVDENDO ALEAM) Libro de breuit. vitæ cap. 12. & 13. complures eiuſmodi occupationes inaniſſimas enumerat Seneca, aitque non videri otioſos interim, quorum voluptates multum habeant negotij. Qui verò literarum inutilium ſtudiis detinentur, de illis nemo dubitabit qui operoſè nihil agant: vt qui quærunt quem numerum remigum Vlyſſes habuerit: prior ſcripta ſit Ilias an Odyſſea, & an ſit eiuſdẽ auctoris, aliaque huius notæ: quæ ſiue contineas nihil tacitam conſcientiã iuuant.

Digitized by Google

ſine proferas, non doctior videberis, ſed moleſtior. Huiuſcemodi quæſtionum nullam ad rem vtilium exempla recenſet etiam Gellius lib. 14. cap. 6. Mox autem Seneca noſter capite 14. & 15. oratione grauitatis & ſapientiæ pleniſſima demonſtrat, qui vtiliter in ſtudiis doctrinæ occupentur. AD VLTIMA RERVM LINEA) Horat. epiſt. 16. lib. 1. Mors vltima linea rerum eſt. Ducta eſt metaphora vel à figuris geometricis, quæ lineis terminantur, vel à pictura: nam & Apelles dicebat: Nulla dies ſine linea. Aliter hoc ipſum Nannius lib. Miſcell. 1. Cic. ad Torannium. Cum omnium rerum mors ſit extremum. Ouid. à curſoribus nomē mutuatus, metam, inquit, properamus ad vnam. QVOTIDIE PROPIVS ADSIT.) Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat? qui diem æſtimet? qui intelligat ſe quotidie mori? In hoc enim fallimur, quod mortem non proſpicimus. Magna pars eius iam præteriit. Quicquid ætatis retro eſt, mors tenet. Seneca. BREVITATEM VITÆ NOSTRÆ) Lucret. lib. 2.

O miſeras hominum mentes, ô pectora cæca.
Qualibus in tenebris vitæ, quantiſq; periclis
Degitur hoc æui quodcunq; eſt?

Sed is quem paulò antè produxi: Non, inquit, exiguum temporis habemus, ſed multum perdimus. Satis longa vita, & in maximarum rerum conſummationem largè data eſt, ſi tota bene collocaretur. Sed vbi per luxum & negligentiam defluit, vbi nulli bonæ rei impenditur, vltima demum neceſſitate cogente, quam ire non intelleximus, tranſiſſe ſentimus. Sicut amplæ & regiæ opes, vbi ad malum dominum peruenerunt, momento diſſipantur: at quamuis modicæ, ſi bono cuſtodi traditæ ſunt, vſu creſcunt. Ita ætas noſtra bene diſponenti multum patet. Vita, ſi ſcias vti, longa eſt. Diſplicet Salluſtio quoque hominum

num

num de breuitate vitæ querimonia. Sic enim bellum Iugurthinum exorditur: Falſò queritur de natura ſua genus humanum, quod imbecilla, atque æui breuis, & quæ ſequuntur. Theophraſtus tamen nobilis philoſophus, & Ariſtotelis ſucceſſor queſtus eſt. Moriens enim naturam accuſauit; quod ceruis & cornicibus diuturnã, quorum id nihil intereſſet: hominibus, quorum id maximè intereſſuiſſet, tam exiguam vitam dediſſet: quorum ſi ætas potuiſſet eſſe longinquior, futurum fuiſſe, vt, omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur. Querebatur igitur ſe tũ, cùm illa videre cœpiſſet, extingui. Cicer. Tuſcula. 3. Obiit autem octogenarius. De ſpatiis humanæ vitæ longiſſimis permulta virorũ ac mulierum exempla, ſi placet, lege apud Plinium lib. 7. cap. 50.
EST IRREVOCABILE) Virg. 3. Georg.

Sed fugit interea fugit irreparabile tempus.

Et lib. 10. Æneid. pereleganter & grauiter, quem locum etiam in dialogo tetigimus.

Stat ſua cuiq; dies, breue & irreparabile tempus
Omnibus eſt vitæ: ſed famam extendere factis
Hoc virtutis opus.

Simili planè modo Salluſtius procemio Coniurat. Quò mihi rectius videtur, ingenii quam virium opibus gloriam quærere: & quoniam vita ipſa qua fruimur, breuis eſt, memoriam noſtri quàm maximè longam efficere. Seneca epiſt. 1. Nemo ſe iudicat quidquam debere, qui tempus accepit; cum interim hoc vnum eſt, quod ne gratus quidem poteſt reddere. QVOD MEDEAM ÆSONI) Fabula narratur 7. Metamorph. SAPIENTIAE PELAGVS IMMENSVM) Vſitat non ſolùm vniuerſim, ſed ſpeciatim quoque, id eſt, in ſingulis ſcientiarum generibus quã veriſſimũ reperitur. A fine ac termino cuiuſq; alius alio hoc prius abeſt, quo doctior eſt: longè tamen abſunt etiam doctiſſimi, & longiſſimè omnium indocti,

parum inquam eruditi: metas adhuc nemo flexit. Ac ne neceſſarium eſt, cum diuinæ literæ teſtentur, librorum ſcribendorum nullum eſſe finem, nec rerum proinde inueniendarum ſciendarumque finem ullum poſſe cõſtitui: Nihilominus aliquem perfectiſſimum Theologum, Philoſophum, Mathematicum, Oratorem, Poëtam nũcupamus, quòd eo perfectiorem non videmus. Confirmat præterea rem illud, quod vt quiſque eruditiſſimus & ſapientiſſimus eſt, ita clariſſimè quædam ſibi, vel multa potius adhuc deeſſe ad ſcientiam animaduertit, perſpicueq́; intelligit, quã aliis ſepulti tenebris volutẽtur, qui ſe omni ex parte immenſa veritatis luce circumfuſos confidentiſſimè opinantur. PLINIVM MAIOREM) Quos & quot libros fecerit, Plinius iunior ep.5.lib.3.ibidẽ. Quis ex iſtis, qui tota vita literis aſſideat, collatus illi, non quaſi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat? Alius de eodem. Omnia ille vir legit, vidit, ſciuit: & in vnum volumen Græcum & Latinum contulit. OMNINOQVE BOYΛIMIAN) Βούλιμος, ſeu βουλιμία eſt ingens atque intolerabilis fames, ſiue inſaturabilis edẽdi cupiditas. Quidam vocauerunt caninam appetẽtiam, de qua diſſerit Magius lib. 2. cap.1.& Rhodigin. lib.25.cap.9.& 26.cap.1. Vide inſuper Plutarch. Symp.lib.6.problem. 8. SERA IN FVNDO PARSIMONIA) Heſiodum eſt. δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ. Citat Seneca epiſt.1. addens: non enim minimum tantum in imo, ſed peſſimum remanet. Quapropter res neceſſariæ inconſultò diſperdendæ ac profundendæ non ſunt, ac tum demum adhibenda moderatio, cùm vix quidquam reſtat. Hoc æquè in rebus ad animam ſpectantibus ſeruare oportet, ac non exſpectare dum ſenectus adueniat, & tum primum in virtutis & eruditionis caſtra militatum proficiſci, cum quaſi in fundo ſola iam fæx annorum ſupereſt.

PRO-

PROGYMNASMA TRICESIMVM NONVM.

Cum tempore congruendum.

DISCIPVLI, MAGISTER.

DISCIPVLI. Dimitte nos extra mœnia ire ambulatum, vt te facturum nobis recepiſti. M. Non dimitto, quamuis receperim. D. Sudum eſt, & ambulatio ſalutifera corporibus: id quod te plus millies prædicantem audiuimus. M. Cœlum feruet, & iam nunc ſudore manatis. Quid exſpectemus, ſi in ardentiſſimo ſole ambuletis? non eſt hoc ſalubre, non eſt. D. Arboribus ſuccedentes quieſcemus, & frigus opacum captabimus: ſine offenſione valetudinis domũ redibimus: nihil nocebit hic æſtus. M. Tum vos Hippocrateam viciſtis ſapiẽtiam, ſi id exploratum habetis. Sed hoc dicite. Num maximo imbri foris per ſpatioſa camporum ambulare optaretis, ſi ſoluta ſit vobis optio? D. Nihil minus. M. Cur? D. Et permoleſtum, & ſanitati inimicum foret. M. Eaſdẽ ob cauſſas hîc manetote. Omnia tempus habẽt. Tempus naſcendi, tẽpus moriendi, tempus plantandi, tempus euellendi quod plantatũ eſt. Tempus occidendi, tempus ſanandi, & alia eodem loco multa Hebræus ſapiens. Dicamus nos, id quod verum eſt. Tempus ſtudij, tempus ludi. Tempus per virentia prata, ſyluas, hortos deambulandi. Tempus domi ſe tenendi. D. At nunc ludendi tempus venit. M. Ludere non prohibeo. Ludite pro arbi-

Digitized by Google

trio: tantum hæc prius haurite auribus. Sunt quæ honeſtè, ac laudabiliter fiunt. Eadem patum honeſtè nulláque cum laude alieno tempore fiunt. Philoſophari, ac de iis quæ vel ad diſſerendum, vel ad res occultas, & ab ipſa natura inuolutas, vel ad vitæ diſciplinam, vel ad religionem denique ſpectent, diſputare in ſympoſio non decet. Quanquam Perſas de rebus grauibus inter pocula conſultaſſe legimus. Sed illi ſuum ſibi morem habuerint. Incedat quis penula coopertus cœlo ſereno, vti pluuio, irridebitur. Tegat corpus arietinis, aut vulpinis pellibus in æſtate vt in hyeme: aut veſte linea, ſeu byſſina vtatur menſe Decembri, ſiue Ianuario, vt Iulio & Auguſto, num ſe decorè gerere exiſtimabitur? D. Stultè potius. M. Quamobrem? D. Quia temporis diſcrimina ipſe in nullo ponit diſcrimine. N. Atqui tales inueniũtur homines. In quorum ordinem cooptandi ſunt, qui noctu agunt, quæ interdiu oportet agere. Cum dormiendum eſſet, ipſi vigilant: cum vigilandum, ipſi dormiunt. Cum requieſcendum diebus feſtis, ipſi opus faciunt: cum opus faciendum diebus non feſtis, ipſi quieſcunt, & in cauponulis latitantes perpotant vſque ad veſperam. Hi & in Deum videntur, & in naturam contumelioſi. Sunt item, qui prandent & cœnant quando voluntas fert, nulla certa hora præfinita. Hi medicorum leges deſpicatui habent, ſeſeque detrimentis non leuibus augent. D. Tamen Diogenes interrogatus qua hora prandendũ foret, reſpondit: diues prandeat quando vult: pauper quando poteſt. M. Hoc de paupere valeat, cui nempe victus in diem quæritur: de diuite philoſophicè dictum accipiatur, nõ medicè. Relinquatur eadem libertas manduconibus, in quos illud

iactatur

Digitized by Google

iactatur prouerbium: Venter ſolarium. At enim ne diutius ad ludum feſtinantes detineam, vos in actionibus atque conſuetudinibus veſtris ſemper nitemini vt cum tempore conſentiatis. D. Nitemur, ita, nitemur.

ANNOTATIONES.

HIPPOCRATEAM VICISTIS SAPIENTIAM) *Medicinæ antiſtes, medicorúmque princeps Hippocrates in inſula Coo genitus, primus medendi præcepta clariſſimè condidit. Plin. lib. 26. cap. 2. Eidem Galenus multum tribuit: eum medicis omnium bonorum fuiſſe auctorem ſcribit. Attamen huius filij ſtolidiſſimi, palámque ludibrio & contemptui omnibus vixerunt. Quæ ſit autem ratio, cum ex homine hominem, ex bellua naſci belluam videamus, cur è doctis viris & virtute præditis ſtupidi ſæpe, & nequam liberi exiſtant, nondum patet. Fieri ſolere certè quidem patet, & exempla tam recentia quàm vetuſta minimè deſunt. Demoſthenes dixit, bonorum virorum hoc quaſi facetum eſſe, vt ab ipſis filij nequam generantur. Lege Chiliad. prouerbio. Heroum filij noxa.* OMNIA TEMPVS HABENT) *Extat apud Eccleſiaſten, idque inter adagia ſacra Polydorus retulit. Admonemur eo mutabilitatis & inconſtantiæ rerum humanarum, quæ cum tēpore inchoantur finiuntúrque. Ac neſcio an vlla in re, quā in agricultura, omninóque in re ruſtica euidentius appareat, vnumquodque negotium, vnamquamque rem ſuū ſibi tempus poſtulare. Atque vt etiam vtile quippiam facias, tamen meritò vituperandus ſis, ſi id alieno parúmq; idoneo tempore facias. Vide Victor. lib. 2. cap. 16.* QVANQVAM PERSAS DE REBVS) *Inter epulas, vbi iam vino*

inca

inualuiſſent, de rebus ſeriis magniſque conſultationem Perſæ inſtituebant: quod nempe tum vigere animum, atque ob id conſiliis capiundis diiudicandiſque aptiorem crederent. Hoc etiam Græcos factitaſſe memorat Plutarchus Sympoſiacōn lib. 7. cuius in extrema quæſtione hæc ſunt. Antiquiſſimi verò ipſum Bacchum tanquam nihil Mercurij egentem Eubulum (hoc eſt bonum conſiliarium) & eius gratia noctem Euphronem, quaſi prudentiæ aptam appellarunt. IN QVORVM ORDINEM COOPTANDI) Iocosè, quaſi is ordo dignitatem habeat. Pro vocibus, admiſſus, electus, adſcitus, receptus, aſſumptus Cicer. ferè ſemper vſurpare, cooptatus, præſertim cum de ſenatu aut ſacerdotio loquitur, obſeruauit Corradus. Commentar. in Brutum. CVM VIGILANDVM, IPSI DORMIVNT) Senec. epiſt. 122. Turpis qui alto ſole ſemiſomnis iacet, cuius vigilia medio die incipit. & adhuc multis hoc antelucanum eſt. Sunt qui officia lucis noctiſque peruertunt: nec antè diducant oculos heſterna grauis crapula, quam appetere nox cœpit. Lege quæ ſequuntur.

ADMI-

ADMINICVLA, SEV NVTRIMENTA, ET IMPEDIMENTA VIRTVTIS.

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM.

Exempla & ſententiæ prælectionibus aſperſa.

VENCESLAVS, IVO.

VENCESLAVS. Æquè ſingulari, geſtientique lætitia, vt hodie, ante ac poſt meridiem Magiſtrum docentem me attendere non memini. I. Soles tu, quod ſatis compleri, lætabundus ludum petere, & à doctoris ore pendere. V. Soleo equidem. Verùm hæc diecula fuit mihi, neſcio quomodo multorum dierum inſtar, ſeu multis diebus gratior atque iucundior, & ad culturam animi profectiô vtilior. I. Affer in medium quid audieris, vnde in pectus tuum tanta voluptas penetrarit. V. Quæ de profanis libris explicantur, etiam hac luce explicata ſunt. Sed Magiſtro meo hoc ſolemne eſt. Cùm Ciceronem, Ouidium, aliúmue latinum ſcriptorem interpretatur, ſicubi occaſionem idoneam nanciſcitur, rationibus, moralibus ſententiis, apophthegmatis, exemplis ſacris & ciuilibus locos, témque propoſitam mirabiliter illuſtrat, audi-

torum

Digitized by Google

teriam tanti oblectamenti quamuis iuſtam es adeptus, & optatus hic tibi dies datus eſt hodie. V. Optatiſſimus.

ANNOTATIONES.

HOc *dialogo patefacta eſt ratio, quam ſi tenuerint Magiſtri & Pædagogi, diſcipulos ſuos quemadmodum Phœnix Achillem* ῥητῆρας λόγων, πρηκτῆρας τε ἔργων, *oratores verborũ, & actores rerum, id eſt, literarum ſimul & virtutũ compotes efficient. Tales quærendi ſunt doctores, & de iis filiorum cauſſa magis debẽt eſſe ſolliciti parentes, quàm de re familiari. Nã bene docti, beneq; morati liberi ea demũ eſt tutiſſima & pulcherrima poſſeſſio. Leonides quidem Alexãdrum puerum quibuſdam vitiis imbuit, quæ robuſtum quoque, & iam maximum regem ab illa inſtitutione puerili ſunt proſecuta. Videndum ergo etiam ne in Leonidas tanquam in leones incidat iuuentus.* LÆTABVNDVS LVDVM PETERE) *Cernuntur nõnulli puerorum quotidie ſerius in ludum venitantes, nõnulli ſæpenumero abſentes. Quis iſtos diſcendi cupidos? quis nõ coactos diſcere? quis Præceptori nõ moleſtiſſimos putet? quis de progreſſu eorum quidquam ſperare audeat?* DAMONIS ET PYTHIAE) *Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe, vt cum eorum alteri Dionyſius tyrannus diem necis deſtinauiſſet, & is qui morti addictus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum cauſſa poſtulauiſſet, vas factus eſt alter eius ſiſtendi, vt ſi ille non reuertiſſet ad diẽ, moriendum eſſet ſibiipſi. Qui cum ad diem ſe recepiſſet, admiratus eorum fidem tyrãnus, petiuit vt ſe in amicitiam tertium adſcriberent. Cic. 3. Offic. & Tuſcul. 5. De amicitia Dauidis & Ionathæ 1. Reg. cap. 18. 19. 20. De*

Oreſtis

Oreſtis & Pyladis Eurip. Oreſte, & Iphigenia in Tauris. Ouid. eleg. 2. lib. 3. de Ponto. De Alexandri & Hephæſtionis Plutarchus in Alexandro, Q. Curtius. Hic Rex cum à Parmenione quoque amaretur, ſed amore quodam reuerenti & maſculo planè, ſolebat hunc φιλοβασιλέα illū φιλαλέξανδρον appellare. ALTER EGO, ANIMA VNA IN DVOBVS) *Plutarchus in cōmentario de amicorum multid. Inueniemus binos ſemper amicos memoria perhibitos, Theſeum & Pirithoum, Achillem & Patroclum, Oreſtem & Pyladem, Pythiam & Damonem, Epaminondam & Pelopidam. Eſt enim amicus animal vnà quidem degens, ſed non vt in armento, aut graculorū caterua. Et quod amicus dicitur alter ipſe, id nihil aliud ſignificat, quàm binarium eſſe amicitiæ menſuram. Paulo poſt. Itaque valde amare & amari inter multos locum non habet: ſed ſicut amnes in multos diuiſi alueos imbecilli fluunt ac tenues: ſic vehemēs amor in animo ſi diſſipetur in multos, eneruatur. Vnde fit vt ea animalia prolem ſuam magis ament, quæ vnum tantum gignunt. Cic. ſimiliter in Lælio. Quanta autem vis amicitiæ ſit, ex hoc intelligi maximè poteſt: quod ex infinita ſocietate generis humani, quam conciliauit ipſa natura, ita contracta res eſt, & adducta in anguſtum, vt omnis caritas aut inter duos, aut inter paucos iūgeretur.* TRECENTORVM LACEDÆMONIORVM) *De hac pugna Cteſias in Perſicis. Multa Herodotus li. 7. & Diodorus libro 11. qui & funebrem egregiam victoribus illis contexit: & qui in caſtra Hoſtium irruperit, atque ad vnum omnes occubuerint quingentos, copiarum autem Xerxis numerum decies centena millia in ipſis caſtris fuiſſe affirmat. Adhæc Iuſtinus lib. 2. Valerius lib. 3. ca. 2. Cic. 1. Tuſcul. Ælianus lib. 3. cap. 25. Sunt in eoſdem epigrammata non pauca in Anthologia tertio.* D. LAV-

Digitized by Google

RENTIVM) *Belle Muretus hymno in eundem omnis memoria fortiſſimum martyrem.*

Tanto corporeis ignibus acrior
Chriſti ardebat amor pectore in intimo,
Sic mens tota Dei feruida ſpiritu
Senſum corporis hauſerat.

Luſimus & nos aliquando tetraſtichon.

Cratibus affixus, rapidumq; impoſitus in ignem,
Iam media Laurens parte crematus ait.
Maiores magnis flammas ſuperaddite flammis,
Acrior eſt, animum quæ mihi flamma coquit.

ELEAZARVM MACHABÆVM) *Duo Eleazari celebrantur, vnus, qui pro communi libertate, & nominis æternitate elephantum ſubiens, eum occidit, eiúſque caſu ipſe oppreſſus interiit, vt eſt cap. 6. lib. 1. Machabæorum historiæ: alter ſacerdos, qui porcinam contra legem edere noluit. De quo lib. 2. cap 6. In hunc, & ſeptem fratres ab eodem Antiocho inaudito crudelitatis genere interemptos extat. D. Gregorij Nazianzeni oratio. Laudauit hunc Eleazarum etiam Ioſephus libro quem inſcripſit* περὶ αὐτοκράτορος λόγου, *de imperio rationis.* IOSEPHI PATRIARCHÆ) *Eſt in hunc dulciſſima D. Ephræm oratio, qua & hoc factum mirifice exornat. Vide inſuper quam idem conſtanti animo, quibúſque verbis dominam libidine furentem a ſe repellat apud Theodoretum de prouidentia ſerm. 8.* QVAMVIS IVSTAM) *Quamuis valet admodum, quantumuis, valde, egregie. Virgil. 1. Georg. Vt quamuis auido parerent arua colono. Lucret. lib. 3. quia quamuis effera proles Officiis debet molliri victa parentum. Plaut. Menæch.*

Quamuis ridiculus eſt, vbi vxor non adeſt.

***

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVMPRIMVM.

Manſueta obiurgatio.

PAEDAGOGVS, MARINVS, PVDENTILLVS alumni.

PÆDAGOGVS. Quid vult, Marine, quòd homines adoleſcentiores, præcipuæque mulieres ſpecula crebriùs obtuentur? M. Noſſe volunt, quàm bella, quàm munda ſit facies, num benè compoſitum ornatúmque caput, aliquáne in fronte, in malis, in naſo, in toto vultu macula quâ deformentur. PAE. Probè. Ecquid tu ipſe ob hanc cauſſam ad ſpeculum aliquando conſulendum aſtas? M. Aſto equidem: nam me facies turpata haud delectat. PAE. Auſculta. Sicut, poſtquam intuitus es ſpeculum, ac næuum aliquem, maculámve in vultu deprehendiſti, abiecta cunctatione illam tollis: ita ſi admonitiones, reprehenſiones, caſtigationes leniſſimas parentum, Præceptorum, ſeniorúmque admittere ad aures volueris, delicta & culpas tuas, quæ diuinam animi tui ſpeciem infuſcant, & collutulant, manifeſtò cognoſces, vt ſi oculis videas, & inde ea ſtudebis eluere. Enimuerò tu in hoc multum Pudentillo concedis. M. Quî nam? PAE. Quandocunque ego, aut parentum alter te reprehendit, duriùs accipis quàm nos vellemus: reſpõſas, te excuſare contendis: lapſus agnoſcere detrectas,

Digitized by Google

Ille nihil iſtorum. Verecundo rubore ſuffuſus tacet: veniam petit: emendationem pollicetur. Verúmne videor, atque vti res eſt dicere, Pudentille? P V. Quod alios pueros ingenuos, ac liberaliter eductos facere expertus ſum, hoc facio: eorúmque exempla tum in hoc, tum in cæteris conſector: idémque præſtare fratrem hunc meum percupio. P A E. Percepiſti optatum? M. Etiam. P A E. Nullô ſeſe indiciô clariùs extaterit naturæ bonitas in ætate qualibet, quàm cùm quis animo æquiſſimo patitur ſua ſibi peccata demonſtrari. M. Eſt quando iniuſtè obiurgor, quòd nulla in me culpa hæret. P A E. Vitia tua tibi vitio verti nolles. Approbè noui qui ſis. Quid tu conſueſti, Pudentille, cùm admiſſi falsò coargueris? P V. Modeſtè, & paucis nego à me factum; iureiurando me nullo deuincio. P A E. Cur non? P V. Prudentiæ & æquitati reprehenſorum meorum confido. P A E. Diſce virtutem, Marine. Nonne ſtulti ſint, qui obligari ſua vulnera nolint, qui morbis ſuis fieri medicinam prohibeant? M. Vtique. P A E. Nihilô his ſapientiores puta, qui vitiorum ſuorum vlcera contingi, ſeſeque peccatis adſtrictos admoneri & caſtigari non ſuſtinent. Corripe ſapientem & amabit te, eſt apud Eccleſiaſticum. Ergo apud quem in odium & offenſionem admonitor incurrit, huius ſanitas deſperanda eſt. Itáne res eſt? M. Fateor; hucuſque à me peccatum eſt.

ANNOTATIONES.

Parentes, & Præceptores qui ſecundum illos ſunt parentes proximi, ne ſint vſquequaque ſempérque duri, immites & aſperi, ſed filiis ac diſcipulis frequentius gra-

tiam

tiam paruorum delictorum faciant, eáque ſe videre diſſimulent: ſuam ſibi adoleſcentiam, illámque ad offenſiones nimis procliuem ætatem ante oculos ſtatuentes. Legant epiſt. 12 lib. 9. apud Plinium. Cùm autem ad reprehenſionem veniendum eſt, imitentur medicos, qui medicamenta acriora & amariora dulcibus ſuccis commiſcentes, voluptate illa quodammodo ſibi portam & aditum ad ægrotorum vtilitatem aperiunt: ſic ipſi obiurgationum ſeueritatem lenitate quadam moderentur æquè temperent, & aliquando habenas ſuorum laxent, aliquando adducant. Quod ſi magnitudo peccatorum nullam videatur pati indulgentiam, tamen illud caueant, vt cùm iuſtas pœnas ſeu verbis ſeu verberibus exegerint, ira celeriter deferueſcat. Eſt & hoc in obiurgatione ſeruandum, ne ſit facetus ac ridiculus, ne clamoſus qui obiurgat: inprimiſque ne eodem vitio ſimilibúſve aut grauioribus ipſe laboret, ac proinde nequicquam ſapiat, qui ſibi non ſapit. Plutarchus libro de Auditione. Salsè tamen in ſe iactum aliquod dictum, ſed citra iniuriam, & cum facetia, ferre ſine dolore & hilarè, non eſt indignum ingenuo & diſciplinam experto, ſed omnino liberale, & Laconicum. Addamus quod ſequitur, & adoleſcentum reprehenſorum maximè intereſt. Vbi caſtigatio vitæ corrigendæ gratia ſuſcepta ſermone vtitur acriter arguente, tanquam medicamento mordente, non audire ſubmiſsè, neque pudore animum accenſum vertigine corripi, & ſudore perfundi, ſed inuictum audire, diductiſque in riſum labiis, ac diſſimulare omnem dolorem, planè illiberalis eſt ſignum adoleſcentis, & à verecundia alieni.

Digitized by Google

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVMSECVNDVM.

Proborum familiaritas.

PATER, FILIVS.

PATER. Quid hic tam acriter contemplaris, Theodule, obtutúque hæres defixus in vno? F. Botrum hunc de matre ſua tam pulchrè pendentem, prægrandem illum, & vicino ſuo acinorum multitudine, coloréque liuidulo ex altera parte reſpondentem admiror. P. Quod mutuum reſpiciũt, hoc vtrique maturitatem conducit: botrus iuxta botrum matureſcit, habet adagium. Et poëta Satyricus, Vuáque conſpecta liuorem ducit ab vua. Atqui tu, vti puer ſcilicet, nihil aliud quàm botrum conſideras: nihil ad formandos mores hinc elicis. F. Quid elicerem? P. Cupis iam Octobrem appetere, vt maturis ſolibus coctum decerperem, tibíque donarem hunc racemum. Eſtne vt dico? F. Etiam, pater. Eſitare vuas, in ſumma voluptate mihi eſt. P. Ego te docebo, fili, quid cogitandum ſit tibi, cùm ita eximios, & propinquos botros in vite aſpectas, quorum alterum ab altero maturitatem trahere iã affirmaui: & hinc quis ſit prouerbij à me adducti ſenſus intelliges. F. Quid cogitabo? P. Quemadmodum vitia à vitioſis per conuictum, & ſocietatem, ſic virtutes quoque à ſtudioſis per familiaritatem & conſuetudinem diſcuntur. Trahit, inquam, colorem virtutis à virtute, & maturus fit ex maturo, qui ſe cum homine probo

Digitized by Google

bo tum amicitiâ, tum omni voluntate ſententiáque coniunxerit. Nec tam ad valetudinem vel conſeruandam, vel inſtaurandam, cœli, regioniſve ſalubritas & clementia, quàm ad mentis ſanitatem, & ad ſedatum quietúmque animi ſtatum, bonorum conſuetudo apta atque opportuna eſt. Quòd ſi nulla beſtia tam fera & truculenta cernitur, quæ diuturnô cum hominibus commerciô feritatem non exuat, fiátque tractabilior, certè minùs ad illaudatas actiones ſeſe dabit improbior aliquis, ſi cum benè moratis modios ſalis comederit. Tu ergo, mi Theodule, ab adoleſcentulo fuge malos, eorúmque congreſſionibus & vſu lætare, quorum tibi virtus nota & perſpecta fuerit. Habe cordi hæc præcepta mea, vt ego aliquando matérque tua ex nobis te proſeminatum eſſe gaudere poſſimus.

ANNOTATIONES.

BOTRVM HVNC DE MATRE SVA) *Plaut. Amphit. impleui cirneam. Eam ego vt matre fuerat natum, vini eduxi meri. Matrem vini ex vua expreſſi vitem nominat. Sic Virg. l. 12. Æneid.*

Vt ſceptrum hoc (dextra ſceptrum nam fortè gerebat)
Nunquam fronde leui fundet virgulta, nec vmbras,
Cum ſemel in ſyluis imo de ſtirpe reciſum
Matre caret, poſuitq; comas & brachia ferro.

Matrem ſceptri lignei ipſam arborem dixit, vt 2. Georg. in ipſo limine, cùm agit de variis modis creandarum arborum. Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum Depoſuit ſulcis. Stolones intelligit. Eodem libro loquēs de lauro, quæ ab radice matoris pullulat: parua ſub ingenti matris ſe ſubiicit vmbra. Columella in hoc ſtro-

quem eſt. VVAQVE CONSPECTA) *Iuuenal. ſatyra 2. Quem verſum exponit doctiſſimus Turneb. lib. 15. cap. 17.* FORMANDOS MORES) *Innumerabiles, etiam à rebus inanimis ad morum doctrinam ſimilitudines petuntur. Nec eſt quidquam adeo nullius pretij, quin nos aliquid monere ac docere poſſit, ſi modò ea ſimus intelligẽtiæ perſpicacitate, vt id videre queamus, quemadmodum viderunt Seneca, Plutarchus, Cic. aliiq; ſapientiſſimi homines, quorum libris traditum eſt nobis inexhauſtum, ſempérq; duraturum rerum cognitione digniſſimarum patrimoniũ. Eorum veſtigiis hæreamus: quando etiam ille ab Heſiodo laudatur, qui pareat rectè monẽti, cùm, quid rectum ſit, per ſe minus intelligit.* ESITARE VVAS IN SVMMA VOLVPTATE) *Non quod ſalubrius, ſed quod ſenſibus iucundius eſt hæc ætas ſequitur. Attamen, ne in valetudinis damna incurrant pueri, & cuius in adoleſcentia permiſſa eſt licentia, id etiam ſenes poſtea committant, coërcendi ſunt nonnunquam. Lege quod de famula decrepita, & bonis ornata moribus D. Auguſtinus ſcripſit, 9. Confeſſ. cap. 8. quomodo Monicam & ſorores eius etiam ſiti exardeſcentes nec aquam bibere ſiuerit, quàm prudentem huius interdicti rationem attulerit.* COELI REGIONISVE SALVBRITAS) *Senecæ verba lib. 3. de Ira hæc ſunt. Nec tam valetudini profuit vtilis regio, & ſalubrius cœlum, quàm animis parum firmis in turba meliorum verſari. Quæ res quãtum poſſit, intelliges, ſi videris feras quoque conuictu noſtro manſueſcere, nullíque quamuis immani beſtiæ vim ſuam permanere, ſi hominis contubernium diu paſſa eſt.* GAVDERE POSSIMVS) *Ex contrario, nimirum ex doloris acerbitate, quam parentes ob filiorum maleficia, improbitatem & infamiam amicis accipiunt, indicare licebit, quantis ex eorum virtute & gloria ſolatiis*

mulcean

Digitized by Google

mulceantur, quamiſque gaudiis cumulentur. Et quoniam certum eſt, eos magis amare filios, quàm amari à filiis, illúmque amorem ardentiſſimum eſſe, colligitur eos vel ſupremam voluptatem ex eorum bonis, vel incredibilem ægritudinem ex eorum malis haurire: amantium enim hoc proprium eſt, res amatorum ſibi communes facere, eóque id amplius, quo amor feruet magis.

PROGYMNASMA
QVADRAGESIMVMTERTIVM.

A Deo actionum capienda primordia.

POSTHVMVS, GEMELLVS.

POSTHVMVS. Diuinare nequeo, cur non modò ſtudia mea, verumetiam quidquid facere occipio, in dies ſingulos parùm rectè ſub manus ſuccedat. Adeon' hominem eſſe infauſtum atque miſerum quenquam, vt ego ſum? G. Mihi è diuerſo & ſtudia mea, & quidquid auſpicor quotidie ſatis proſperè, & ad voluntatem. Summo illi rerum parenti ac domino ſit gratia. P. Quo artificio, aut qua demum ratione hanc fœlicitatem conſequeris? G. Nullo artificio: paucis tantùm verbis. P. Cantionibus, ſeu carmine magico fortaſſe. G. Quod Diui Diuæque omnes auertant. Quali tu me ingeniô arbitrare? P. Bonô. G. Quid factis? P. Bonis. G. Quid religione? P. Optimâ. G. Quid ergo te iſtæc audio loqui? P. Si quid per iocum dixi, nolim te id in ſerium conuertere. G. Primùm cauiſſe oportuit, ne

diceres. Verùm eadem ſi purgas, mihi patienda ſunt. Ignoſco. P. Quibus igitur verbis? validam profectò verborum tuorum vim eſſe oportet, ſi tantum efficiunt. G. Non te morabor. Memoriâ tenes non audiſſe aliquando, antiquos, ſi quid inceptarent, præfari ſolitos. QVOD BONVM, FAVSTVM, FOELIX, FORTVNATVMQVE SIT: QVOD FOELICITER EVENIAT: QVOD DII BENE VERTANT. P. Memor ſum. G. Non te mater tua perdocuit, acturum aliquid, animum ad Deũ conuertere, eiúſque opem tacitè implorare? P. Nunquam. G. Credo ipſammet non conſueſſe id facere. Mei parentes conſueuerunt, & ita me inſtituerunt, cùm ſæpe illud Pauli occinerent. Omnia quæcunque facitis, ſiue in verbo, ſiue in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite. Ob hoc itaque res tuæ fœliciter non eunt: opem enim præſidiúmque cœleſte non flagitas. P. Tuam pietatem imitatus in poſterum haud deſipiam: Quàm adhuc malè, tam poſthac benè de me ipſo merebor. Velim tamen pro coniunctione beneuolentiæ noſtræ precatiunculam ipſam quâ uteris, ne me celes, hoc precariò abs te peto. G. Illa Eccleſiæ communiſſima & commodiſſima eſt. *Actiones noſtras, quæſumus, Domine, aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur. Per Chriſtum Dominum noſtrum.* P. Hæc valde arrîdet, hac vtar. G. Benè eueniat.

P. Et tibi benè ſit, qui me hodie ex ærumnâ non modicâ extraxiſti.

ANNO

ANNOTATIONES.

CIcero in Vatin. Omnium rerum magnarum à diis immortalibus principia ducuntur. Quæ ſententia eſt Demoſthenis epiſtol, 1. Rurſum 2. de leg. A diis immortalibus ſunt nobis agendi capienda primordia. Pythag. quoq; ἀλλ' ἔρχευ ἐπ' ἔργον θεοῖσιν ἐπευξάμενος τελέσαι. Finem dein ante precatus Numina, opus facito. Vbi Hierocles. Videtur enim quod conamur, manui quidem non abſimile, quæ ad bona accipienda exporrecta ſit: quod autem à Deo confertur, ſuppeditationi atque fonti, vnde fluit bonorum largitio. Et poſt pauca. Qui poſſit præterea quiſpiam quod bonum eſt accipere Deo ipſo non largiente? qui rurſum cupiendi libertatem habenti, nec poſcenti, Deus ipſe natura liberalis donare ſtatuat? Ne igitur aut verbis tantum preces faceremus, ſed opere etiam illas firmaremus, aut noſtris ſolum actionibus confideremus: ſed vt agendo etiam diuinum auxilium rogaremus, & tanquam formam materiæ, preces operi adiungeremus, idque totum, vt quæ ipſi ageremus precaremur, & quæ precaremur ageremus, adiungens monuit, vt non niſi deos precati ad opus accederemus. Si priſci mortales in atra errorum caligine palpitantes, ſine diuina ope nihil ſe quidquam effecturos in agendo crediderunt, nos in tam claro ac puro veritatis lumine locati credemus? Eſt in epiſtola Baſilij ad Gregorium Nazianzenum locus perilluſtris, propoſitóq; noſtro conuenientiſſimus, quem ad verbum libet adſcribere. Τί οὖν μακαριώτερον τοῦ τὴν ἀγγέλων χορείαν ἐν γῇ μιμεῖσθαι, εὐθὺ μὲν ἀρχομένης ἡμέρας εἰς εὐχὰς ὁρμῶντα. καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς γεραίρειν τὸν κτίσαντα: εἶτα ἡλίου καθαρῶς διαλάμψαντος ἐπ' ἔργα τραπόμενον, πανταχοῦ αὐτῷ τῆς εὐχῆς συμπαρούσης. καὶ τοῖς ὕμνοις ὥσπερ ἅλατι παραρτύειν τὰς ἐργασίας.

γασίας. Τὸ γὰρ ἱλαρὸν καὶ ἄλυπον τῆς ψυχῆς κατάστημα αἱ τῶν ὕμνων παρηγορίαι χαρίζονται. Quid igitur beatius, quàm in terris cœleſtium concentum imitari? ſurgente die ſtatim ad preces feſtinare, hymniſque & canticis Conditori venerationem tribuere? Deinde vbi ſol terras larga luce compleuerit, ad opera ſeſe conferre, vbique adiunctis precationibus, ſacriſque carminibus veluti ſale quodam actiones aſpergere. Etenim hilarem & placatum animi ſtatum hymnorum nobis ſolatia largiuntur. IPSAMMET NON CONSVESSE) Attat, hoc illud eſt, inquit Terent. Non faciunt recta filij, quoniam à parentibus fieri nulla vident. Faciunt autem & dicunt improba, quoniam à parentibus fieri vident, & dici audiunt. Vt alia mittam, vnde in eorum ore execrationes & iuramenta? Vnde tantum in tam puſillis adhuc pueris, qui necdum verba ſatis integra pronunciant, in viros Religioſos & Eccleſiaſticos odiū? vnde illa voces, quibus eos prætereuntes inſectantur: Vvolff, Vvolff, Pfaff, Pfaff, Ab ancillis & ſeruis forſitan hanc diſciplinam quoque accipiunt: ſed apud bonos heros vix audet quidquam ſcelerata ſeruitia. Mali igitur corui, mala oua. PRECARIO ABS TE PETO) Precario petit, qui precādo, ſeu precibus petit. Pleonaſmus eſt. Donat. And. Petimus precario, poſcimus pro imperio, poſtulamus iure. BENE EVENIAT) Ab iis dicebatur olim, qui rectè ominabantur. Victorius libro 9. cap. 3.

PRO

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVMQVARTVM.

Temperantia in victu.

MAGISTER, SIDONIVS, AMIANVS diſcipuli.

MAGISTER. Quò tantò altiùs in memoria veſtrûm omnium inſideant, quæ de adhibenda cibi potúſq; moderatione diſſerui, ſurgite Sidoni & Amiane, atque in medium prodeuntes, ea per quæſtiones & reſponſiones iterate. Sidonius interroget, Amianus reſpondeat. Si memoria alterum defecerit, ego ſubueniam. S. Quamobrem edere ac bibere cum modo debemus, & ad menſam venire animô quietô, vt deſideria naturæ ſatiemus? A. Quia, vt Cicero ſcriptum reliquit, nimio cibo ac potione diſtenti, mente vti rectè non poſſumus. Et benè Horat. ſat. 2. lib. 2.

—— corpus onuſtum
Heſternis vitiis, animum quoque prægrauat vnà:
Atque affigit humo diuinæ particulam auræ.

Bœotios quoque idcircò tam bardos ac ſtupidos extitiſſe creditum eſt, quoniam ſe vino & dapibus nimiùm complerent. Hinc Platoni Italicæ & Syracuſanæ menſæ in Sicilia probatæ non ſunt. Poſſumus & teſtem moderati victûs laudare Dei filium, qui iuſſit vt caueremus, ne corda noſtra grauarentur crapulâ & ebrietate. S. Súntne coniuncta, hæc duo, edacitas & ſtoliditas? A. Ferè: nam vt ſapientes plerum

plerumque videmus minimi cibi, minimíque potûs: ſic contra fatuos plurimi. Nec eſt vt mirandum ſit, eos beſtiarum (quas natura ad paſtum abiecit) morem ſequi, quibus cum beſtiis tanta eſt ſimilitudo. S. Quid Ægyptiorum ſacerdotes, rerum cauſſas & ſidera accuratiùs contemplaturi? A. Sæpiùs totô biduô ac triduô nihil guſtabant. S. Lacedæmoniis pueris quid fiebat? A. Decimo quoque die Ephoris ſe ſiſtere cogebantur. Hi, quem molliorem pinguiorémque cernebant, eum plagis onerabant. Quin etiam apud ipſos ciues dedecori magno erat, obeſum habere corpus. S. Quæ fuit diui Auguſtini ſententia? A. Sobrietatem ingenuarum artium procreatricem & magiſtram; ebrietatem ingeniorum peſtem eſſe. S. Hucuſque quid ingenio ac literis officeret intemperantia; nunc quid valetudini commodet expone. A. Nimium quantum incommodat: non enim reficiuntur vires, ſed opprimuntur. Diogenes aiebat, earum domorum, in quibus eſt alimentorum copia, multos eſſe mures ac feles. Similiter corpora, quæ multô cibô paſcerentur, etiam multos aſciſcere morbos. S. Quorum maximè inſignia exempla in hoc vitio ventris & gutturis allata ſunt? A. Duorum Imperatorum, Vitellij & Maximini. S. Qualis prior? A. Cùm voluptati huic edendi & bibendi maiorem diei noctiſque partem tribueret; vt epulis nouis locum faceret, vomitu onus reiiciebat. S. Qualis poſterior? A. Quadraginta libras carnis vnô die abſumebat: vini amphoram exhauriebat: adeo vbertim ſudante corpore, vt in calicem ſudor colligeretur. Et mandatum eſt literis, vno die collectum ſudorem tres ſextarios impleuiſſe. M. O flagitioſam hominum fœditatem! S. Quorum cõtrà laudata

data eſt temperantia? A. Cyri maioris. S. Quid is? A. Cùm ex eo hoſpes quæreret, quid ad conuiuium parari iuberet: panem, inquit, ſolum: ſpero enim me apud flumen cœnaturum. M. Admoneor ſimilis ſententiæ Diogenis. Eos irridebat, qui cùm ſitirent, fontes præterirent, & quærerent vnde Chium aut Leſbium vinum emerent: inſipientiores beſtiis, quæ nunquam fontem fluentúmque prætereant, quin bibant, ſi ſitiant: neque ſi eſuriant, ab herba & gramine obuio ſe abſtinent. Pergite. S. Cuius inſuper? A. Socratis. Cùm vocaſſet ad cœnam diuites, & Xãtippen puderet modici apparatûs: Bono, inquit, eſto animo. Nam ſi quidem modeſti erunt frugique, menſam haud quaquam aſpernabuntur: ſin autem intemperantes, nulla nobis de hiſce cura fuerit. S. Ecquid tertium ſuppeditat? A. Etiã. S. Cuius illud? A. Alexandri Magni. Huic cùm Regina Cariæ cibos & bellaria curioſiſſimo artificio apparata ſubinde oſtentationis cauſſâ mitteret: Meliores ſibi eſſe dixit cocos, nocturnum iter quo prandium, & parcitatem prandij, quo cœnam ſibi ſuauem redderet. M. Pars eſt intemperantiæ, res ad epulandum exquiſitas appetere. Socrates quidem hanc voluptatem nullô locô numerabat, cuius eſt: cibi condimentum eſſe famem, potionis ſitim. S. In alteram partem qui peccant? A. Qui ínediâ immoderatâ & actiones mentis impediunt, & corporis bonam habitudinem planè corrumpunt. M. Huiuſmodi hæc ſæcula paucos proferunt: plena nimirum comedonibus & combibonibus. Benè & ordinatè alter veſtrum quæſiuit; benè alter reſpondit: vtríque ſuum erit præmium.

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

VTI RECTE NON POSSVMVS) *Corpore immoderato paſtu potúque onuſto, certum eſt illam partem animi quæ mentis & conſilij eſt particeps, fumis illis & halitibus craſſis, qui è ſtomacho exſpirantur, & ſurſum in caput feruntur, vbi velut in officina vim ſuam maximè ratio exercet, ſopiri ac plurimum hebetari: illam autem partem, quæ voluptate alitur, & in qua cum belluis nobis communes exiſtunt appetitus exultare, immodeſtéq́; iactari. Confirmat quod diximus illud Græcorum,* παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. *Subtile pectus venter obeſus non parit. Multa admodum, & grauia detrimenta valetudinis, è gulæ vitio naſcentia parcenſet Seneca epiſt. 95. ab eo loco: Qui poſtquam cœpit, non ad tollendam, ſed ad irritandam famem quæri, &c. Idem pro victu vulgari & parabili aduerſum ventris delicias, epiſt. 110.* BOETIOS QVOQVE IDCIRCO) *Ob ſtoliditatem, cuius fructus ſunt ſtupor, hebetudo, inſulſitas, &c. Bœoti ab Atticis bardi, bruti, ſtolidi, agreſtes, barbari, inſulſi, ſues denique nominati ſunt. Et quidquid inſulſum, agreſte ac ſtultum eſſet, antiqui Bœoticum vocabant. Poſſunt tamen hæc omnia etiam cœlo craſſo quo vtebantur accepta referenda exiſtimari: nam vt ſubtile ac purum cœlum ad acumen adeſt: ſic contrà graue & exſpirationibus plenum ad tarditatem ingeniorum valet. Teſtem producamus Cicer. lib. de fato: Athenis tenue cœlum: ex quo acutiores etiam putantur Attici: craſſum Thebis: ita pingues Thebani & valentes. Thebæ autem in Bœotia fuerunt. Producamus alterum, Horat. epiſt. 1. lib. 2.*

quod ſi
Iudicium ſubtile videndis artibus illud

Ad libros, & ad hæc Muſarum dona vocares.
Bœotum in craſſo iurares aëre natum.

His affinia ſunt, quæ inuenio apud Æmilium Probum in Alcibiade. Omnes enim Bœotij magis firmitati corporis, quā ingenij acumini ſeruiūt. Et in Epaminōda. Nāque illi genti plus ineſt virium, quàm ingenij. Nos porrò de Bœoticis ſuibus in hiſce vigiliis noſtram vnā, Cheronæ natam perſæpe in modium adducimus. Sed eiuſmodi ſuem perfectò, qualē ſe Attica optaret peperiſſe, qualem ſeipſa Minerua gauderet fieri. Quid enim Plutarcho excogitari poteſt eruditius? quid fuit vnquam poſt homines natos ſapientius? HINC PLATONI ITALICAE) *De mēſis Italicis, Siculis, Syracuſanis nonnulla ex Platone, Athenæo, Baſilio adducit Brodæus lib. 5. cap. 33.* TESTEM LAVDARE) *Laudare teſtem, pro nominare ideo dicitur, quod quem quis teſtem nominabat, vnà & laudē ipſius commemorabat, ne indignus videretur, cuius teſtimonium audiretur. Plaut. Capt. Iouem ſupremum teſtē laudo.* CIBI CONDIMENTVM ESSE FAMEM (*Diogenes vtebatur fame & ſiti ſemper ante cibum, & exiſtimabat hoc obſoniorum aptiſſimum & acerrimum. Quare iucundius comedit offam, quàm alij pretioſiſſimos cibos: iucundiúſque bibit fluentem aquam, quam alii vinum Thaſium. Dio Chryſoſt. orat. 6.*

Digitized by Google

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM QVINTVM.

Quotidiana in ſemetipſum inquiſitio.

AVREOLVS, LICINIVS.

AVREOLVS. Pythagoreorum more, ait apud Tullium Cato, exercendæ memoriæ gratia quid quoque die dixerim, audiuerim, egerim cõmemoro veſperi. Cur nõ etiã nos Catonem, & ſanctitate morũ ornatiſſimos viros virtutis cauſſa æmulati, antequam cubiculum de nocte ſomni ineundi cauſſa ingredimur: quid vſque in veſperam legerimus, audierimus, viderimus: dicta, inquã, facta, cogitata noſtra, quam diligentiſſimè recognoſcimus, cõſcientiamq; noſtram excutimus? vt ſi quas lapſiones atque culpas reperiamus, Deum precemur, quò is nobis propitius ignoſcat: ſi quid ex virtute geſtum, eidem gratias agamus, ab eoque auxilium petamus, vt in eo perſeuerare, & vltra ſemper progredi, atq; rem bono atq; amplo auctare perpetuo lucro poſſimus? Rogemus item, vt quæ bona legimus, & audiuimus animo retinere, & iis aliquando vti: quæ verò mala, ea obliuiſci & euitare liceat. L. Iſto modo prorſus nobis faciendum duco. Decet id bonum virum, qui in appendice Virgiliana deſcribitur. In qua deſcriptione conſiderationis huius capita luculenter expreſſa ſunt. A. Verſiculos illos ad vnum edidici iam pridem. Niſi quid tibi videtur ſecus, recitabo. L. Mihi verò nihil.

A.Omit

Digitized by Google

A. Omittam, quæ præcedunt de eius conſtantia & perfectione: quæ huic loco conſentanea ſunt afferam.

Non prius in dulcem declinat lumina ſomnum,
Omnia quam lungi reputauerit acta diei,
Quę prętergreſſus? quid geſtum in tempore? quid non?
Cur iſti facto decus abfuit, aut ratio illi?
Quid mihi præteritum? cur hæc ſententia ſedit,
Quam melius mutare fuit? miſeratus egentem
Cur aliquem fracta perſenſi mente dolorem?
Quid volui, quod nolle bonum foret? vtile honeſto
Cur malus antetuli? num dicto aut deniq; vultu
Perſtrictus quiſquam? cur mę natura magis, quam
Diſciplina trahit? ſic dicta & facta per omnia
Ingrediens, ortoque à veſpere cuncta reuoluens
Offenſas prauis, dat palmam & pramia rectis.

L. Videntur hæc copioſius explicare ſententiam græci carminis, quod Pythagoræ tribuitur: quo ille ſolitus ſit monere adoleſcentes, vt quoties domum ingrederentur, hæc ſecum tria meditarentur.

πῆ παρέβην; τί δ' ἔρξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;
Lapſus vbi? quid feci? aut officij quid omiſſum eſt?

Ad tria genera lapſus humanos reuocauit. Aut enim aliter agimus quàm oportet, id eſt, plus minúſue: cui peccato reſpõdet quod in verſu primum eſt Aut facimus, quod prætermiſſum oportuit, quod ſecunda voce indicatur. Aut omittimus denique, quod facere debebamus: eò vltima pars carminis reſpicit. A. Recordor laudari à Seneca Sextium quendam, virum optimum libro 3. de Ira, qui huius rei de qua loquimur abſolutum nobis exemplar eſſe poteſt. Et quoniam liber ad manum eſt, legamus locum. L. Legamus. A. *Faciebat hoc Sextius,*

Digitized by Google

ut cõſummato die cum ſe ad nocturnam quietem recepiſſet, interrogaret animum ſuum: Quod hodie malũ tuum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? qua parte melior es? Deſinet ira, & erit moderatior, quæ ſciet ſibi quotidie ad iudicẽ eſſe veniendum. Quid ergo pulchrius hac conſuetudine excutiẽdi totũ diem? Qualis ille ſomnus poſt recognitionẽ ſui ſequitur, quã tranquillus, altus ac liber, cum aut laudatus eſt animus, aut admonitus, & ſpeculator ſui cenſorq; ſecretus cognoſcit de moribus ſuis? Vtor hac poteſtate, & quotidie apud me cauſſam dico. Cũ ſublatũ è conſpectu lumen eſt, & conticuit vxor, moris iam mei cõſcia, totum diem mecum ſcrutor, facta & dicta mea remetior. Nihil mihi ipſi abſcõdo, nihil tranſeo. Quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cum poſſim dicere: Vide ne iſtuc amplius facias, nũc tibi ignoſco? L. Pudorem interdum incutiũt Chriſtianis, ipſiſque torporem & ignauiam exprobrant, quæ de Ethnicis tam mirabilia, & ſupra opinionem literis ſunt prodita. O curuæ in terris animæ, & cœleſtium inanes.

ANNOTATIONES.

ΠΗ ΠΑΡΕΒΗΝ) *Dignum eſt admiratione, inquit Hierocles, quod cum expendẽda ſingula præcipiat, quid rectè, quid eorum quæ decuit geſtum ſit, perpendendum non monuit: ſed ad id quod tumoris minus habet, et memoriam traduxit: vt eorũ quæ peccata ſunt, iudicium faceret. Iudicem præterea adhibuit æquiſſimũ ſimul atque commodiſſimum: conſcientiam nimirum rectamque rationem atque etiã ſeipſum, cuius omniũ maximè pudere ſuperius quęque voluit. Infra. Efficit verò ſtudium iſtud, ſi ſingulis diebus excolatur, diuinã in iis imaginẽ, qui illud amplectũtur: dum eos vel additionibus,*

vel

vel ſubtractionibus ad virtutis decus perduxit, & quantum fas eſt, probum hominem perficio, &c. PVDOREM INTERDVM INCVTIVNT) *Hoc nulli melius verè dictum intelligent, quàm qui antiquitatis memoriam euoluunt, in qua innumera quotidie exempla reperiunt, quæ nos à curriculo maiorum longiſſimè diſceſsiſſe clamitant. Non quomodo piè ſanctéque, ſed diu poſsimus viuere cogitamus, cùm omnibus poſsit contingere vt benè viuant, vt diu nulli.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVMSEXTVM.

Vitiorum peccatorúmque amuleta generalia.

PRESBYTER, SPVDAEVS, MATHESIVS adoleſcentuli.

PResbyter. Ecquid gymnaſium quotidiana ratione & reditione teritis? S. An tu ſecus de nobis exiſtimas? P. Amicum eſt pueris ludũ ſubterfugere. M. Amicum pueris ignauis, & illiberalibus. P. Vos ergo de illa colluuie non eſtis, & obitis ſcholam aſſiduè, atque cũ voluptate diſcitis. S. Dici aliter non poteſt. Occupet extremos ſcabies. P. Sed Magiſtri præceptis aduerſamini. M. Si aduerſantur, q̃ ſunt obedientiſſimi. P. Amatis literarũ ſtudia: quod perſpicio. S. Quid tandem poſſimus amare melius? Quin illa nobis interiores medullas edũt. P. Et eruditorum glorioſum nomen appetitis. M. Fatemur nos appetere. Si id peccare eſt, fatemur id quoque. P. Nunquid non multò præſtat eſſe innocentia ad-

Digitized by Google

mirandum, quam doctrina excellentem? S.Præſtat quidem. Attamen ambo in eodem ineſſe nihil obſtat. P. A vero ſenſu iudicatis: neq; literæ virtuti, neque virtus literis contraria graditur via: coniurant amicè, ſuntque in Eccleſia Catholica iidem doctiſſimi, iidem ſanctiſſimi, & cœleſtium agminibus inſerti complures. Habemus Iuſtinos, Hieronymos, Auguſtinos, Baſilios, Chryſoſtomos, Nazianzenos, Nyſſenos, Aquinates. Atque etiam hodie vbiq; locorum per gentes Chriſtianas inueniuntur, qui virtutis laudem cũ eruditionis præſtantia coniungant. Putâtiſne verò minore opera quempiam literarũ, an probum, ac ſanctum euadere? M. Litterarum. Quamuis ille dicat. Non datur ad Muſas currere lata via. P. Quapropter? S. Nos cauſſam huius rei haud ſatis poſſumus euoluere. Nihilominus ita eſt planè, vt dixit Matheſius. P. Ego rem omnem vobis aperiam. M. Quod te etiam atq; etiã oramus. P. Ad vitioſitatem proni propenſique ſumus à prima pueritia vſque ad decrepitam ſenectutem, & cum noſtris cupiditatibus prauiſſimis continenter bellum gerimus: nec quod volumus bonum, hoc agimus: ſed quod nolumus malum, id facimus. S. Agnoſcimus Paulum. P. Eſtiſne vos ad hæc diurna nocturnaq; prælia ſatis ſuperque ab armis inſtructi? Num induiſtis tunicas adamantinas? num geſtatis arcum? num accincti gladiis fulgentibus? num caput operti galea? M. Nihil horum apud nos, opinor. P. Opinor, narras? Tum vos ſæpius vincimini, ſæpius vincemini. S. Ob arma tu nos, Pater; præbe ſcutum, ſuffice tela, & quo pacto hoſtem ferire, eiuſque neruos eneruare, & impetum retundere debeamus; doce. P. Ars omnium artium

pulcher

pulcherrima, maximéque ſalutifera, ſuperare diabolum, cuius venenatiſſimis ſagittis pæne quouis momento appetimur. Non enim quieſcit, ſed tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deglutiat. M. Quomodò huius leonis immaniſſimi fauces atrocitatemq; vitabimus? P. Non vſquequaque inuicti ſunt leones. Fortiſſimi illi beſtiarum, quiq; ad nullius pauebunt occurſum, gallum canentem pauitantes fugiunt. Stygium leonem fugauerit vnus agnus. S. Quiſnam iſte agnus? P. Quis? ille qui ſuſtulit peccata mundi. M. Ieſum Chriſtum videlicet dicis. P. Eum ipſum Matheſizquem, quoties inimicorũ ſentitis machinationes & inſidias, quoties, inquam, ad peccandum velut eſca obiecta piſces allicimini, toties precibus ſollicitate, ne in tentationem intrare vos ſinat. Diuinis auxiliis indigemus ad reportãdam de huiuſmodi hoſtibus victoriam. Dominus mihi adiutor, inquit quodam hymno Dauid, & ego deſpiciam inimicos meos. Et alio. Auxilium meum à Domino, & ipſe euellet de laqueo pedes meos. S. Intelligimus optimè, quæ ſit vis huius aduerſus omnia venena morteſq; antidoti. P. De vitiis & virtutibus libellos verſare non eſt inutile ad cauenda declinandaq; flagitia. Inde quid malum, quid contrà bonum, & quanta in vtroq; varietas, quæ ſpecies, quæ genera cognoſcetis. Innaſcitur ex eiuſcemodi lectione in mentibus vt amor & cupido integritatis ac ſanctimoniæ, ſic odium & deteſtatio ſcelerum. Iam quod odit quiſpiam, ei ſe non facilè conſtringendum & inquinandum dabit: & quod amat, cuiuſq; præſtãtiam vidit, hoc vt adipiſcatur magis laborabit. Qui ſeſe ſtudent anteire cæteros in poeſi, Maronem: qui Ciceronis in ſermone

Digitized by Google

puritatem, ornatum atq; copiam imitari contendunt, eiuſſcripta voluunt ac reuoluunt. Cur minus, qui probati Chriſtiani volunt effici, Chriſtianè, hoc eſt, piè ſcripta volumina frequentes legant? M. Inſtitutioni Franciſci Coſteri legam, ſi ſuades. P. Ego verò ſuadeo. Catholicum, & pietatis ſtudioſum adoleſcentem bene inſtituit. Quem tu Spudæe? S. Dionyſium Carthuſianum de 4. nouiſſimis cœpi legere. P. Nihil ſalutarius, & aduerſus peccata conducibilius. M. Duas rationes accepimus, quas memori mente nos retenturos promittimus. Cupimus proferri plures, ſi ſuperſunt. P. Cum ad nos expugnandos admoueri arietes ſentimus, ad laborem aliquem frugiferum honeſtumque toto nos animo conuertamus. Otioſi quippe & magis tentantur, & facilius debellantur: quorum mens cùm nihil habeat propoſitum, in quod feriò ſeſe intendat, & in quo verſetur, hæret in eo quod obiicitur, præſertim cum illud naturæ ac ſenſibus blanditur. Teſtatur id etiam Ouid. & inter remedia, quibus amationes nefandas excludi ex animo poſſe arbitratur, otij vitationem conſtituit. S. Memini.

Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus,
Extinctaque iacent, & ſine luce faces.

P. Iuuabit præterea congredi, & conſilium petere à religioſis perfectéq; moratis hominibus, quorum oratio ad virtutem nos accenſura, & contra vitia cautiores animoſioresq; redditura eſt. Nam ſi malus euadit, qui cũ malis eſt frequentior, cur non bonus fiat, qui ad bonos ſeſe aggregat? Cogitemus etiam quanta ſit in peccato fœditas, quam ſit deteſtabilis & exitioſa res Deum lędere: quanta è diuerſo hominis nobilitas, quanta dignitas. Imago Dei, templum

templum Dei, Chriſti ſanguine expiatus, regni cœleſtis hæres inſtitutus, angelorum ſocius, mundi dominus ſeſe flagitioſa aliqua actione commaculet? Hoc etiam Cicero nouit: quam indignum videlicet homine ſit, voluptatibus atque appetitui ſeſe permittere, imperiúmque rationis aſpernari atque abiicere. *Si conſiderare velimus, inquit, quæ ſit in natura hominis excellentia & dignitas, intelligemus quàm ſit turpe diffluere luxuria, & delicatè ac molliter viuere: quam honeſtum parcè, continenter, ſeuerè, ac ſobriè.* Et alibi. *Nec figura corporis, nec excellens vis ingenij humani ſignificat, ad hanc vnam rem natum hominem, vt frueretur voluptatibus* S. Quam amãs fuit iſte vir honeſtatis & virtutis? P. Amantiſſimus. Perpendamus denique fructus vtriuſque. Peccati ſtipendia mors, luctus, & perpetuus angor, ſeu carnificina cõſcientiæ. Virtutis autem tranquilliſſima & ſecuriſſima mens, lætitia conſtans, vita cælitûm. Cogitate præterea cum animis veſtris, ſi quid vos per laborem rectè feceritis, labor ille citò recedet, bene factum à vobis dum viuetis non abſcedet: ſed ſi quæ per voluptatem nequiter, voluptas citò abibit, nequiter factum illud apud vos reſidebit. Non etiam parum valet, reputare ſecum, quàm ſit breuis & incerta hæc vita: poſſéque fieri, vt vel in ipſo ſcelere obeundo ac perpetrando, vel certè ante recõciliatum nobis Deum morte fungamur, quæ ante fores aſtare ſemper videtur. Æquo certè pede pauperum tabernas Regúmque turres pulſat. Quæ tum noſtra eſt futura conditio? ô nos tum miſeria ſempiterna miſeros. Ignes, & tormenta inexplicabilia in mercedis loco tribuẽtur nobis. M. Sed ſi quis in hac pugna victus, & ad terram afflictus fuerit, quid ei facien-

dum? P. Cauendum ne abiecto clypeo ſeſe in poteſtatem hoſti tradat: ſed vt miles magnanimus reſurgat, prælium redintegret, & ad delendam ignominiæ huius maculam fortius pugnet. Sanctorum exempla ſibi ante oculos ponat, qui, quamquam aliquando ſcelera ſceleribus cumulãtes Deũ in perniciem ſuam vehementiſſimè irritaſſent, non tamen ſalutem deſperarunt: ſed collectis viribus hoſtem obtriuerunt, atque ad officium & in viam redierunt. S. Factum eſt à nobis operæ pretium, cùm te audiuimus hodie. M. Magnam tibi pro inſtitutione tua habemus gratiam: & cùm humanitatem tuam diligimus, tum rerum iſtarum ſcientiam in te admiramur. Diſſeruiſti enim ea, quæ ſole hoc ipſo illuſtriora & clariora ſunt, quæque omnes numeros virtutis continent. P. Num quippiam aliud me vultis? S. Vt bene ſit tibi.

ANNOTATIONES.

AMICVM EST PVERIS) *Placet pueris, delectat pueros. Horat. Ode. 17. lib. 2.*

Nec diis amicum eſt, nec mihi, te prius
Obire Mecœnas, mearum
Grande decus columenque rerum.

Sumptum à Græcis: illi enim θεοῖς φίλον. OCCVPET EXTREMVM SCABIES) *Horat. ad Piſones.*

Nunc ſatis eſt dixiſſe: ego mira poëmata pango,
Occupet extremum ſcabies, mihi turpe relinqui eſt.

Luſus fuit puerorum, in quo currentes ſcabiem ei precabantur, qui vltimus ad calcem perueniret. Sic Germani pueri curſu certantes, der lekt beym Haar. TVNICAS ADAMANTINAS) *Nihil adamante ſolidius, vnde nomen quoque quod ſcilicet domari frangique non poſſit. Horatius Ode. 6. lib. 1. Quis Martem tunica tectũ adamantina*

mãtina Dignè ſcripſerit? Homericum χαλκοχίτων expreſſit. GALLVM CANENTEM PAVITANTES) Quæ res terreant leonem, indicat Plinius lib. 8. cap. 16. Atque hoc tale, tam ſæuum animal rotarum orbes circumacti, curruſque inanes, & gallinaceorum criſtæ, cãtúſque etiam magis terrent, ſed maximè ignes. Lucretius idem aſſerit lib. 4. & rationem quoque affert huius rei.

Quin etiam gallum, noctem explaudentibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra conſtare leones
Inque tueri: ita continuò meminere fugai, &c.

Lege lepidiſſimum Æſopi apologũ de gallo & aſino ſimul iter facientibus, & leoni occurrentibus: quo admoneantur qui ſibi adſcribunt, quod aliorum eſt: quæ ſuperbia interdum peſſimum ſortitur euentum, vt ibidem miſer aſellus malè multatus à leone interiit. OTIA SI TOLLAS) Diogenes amorem otioſorum negotium dicebat. Theophraſtus quoq; interrogatus quid eſſet amor, reſpondit: πάθος ψυχῆς σχολαζούσης, animi vacãtis ſeu otioſi morbus. SI QVID VOS PER LABOREM) Sententia eſt Muſonij philoſophi, quam ab eo mutuatus eſt in oratione quam dixit Numantiæ Cato. Auctor Gellius lib. 16. cap. 1.

PROGYMNASMA
QVADRAGESIMVM SEPTIMVM.

Solitudo.

EREMIVS, MONASTES.

EREMIVS. Salueto mi patruelis. M. Et tu ſalue multùm. E. Quid agis? M. Solus ſum, nec tamen ſolus. E. Atqui ego

ego neminem apud te conſpicio, præter iſtum catulum Melitæum. & circumuolitantes muſcas aliquot, quas tu Imperatorem Domitianum Veſpaſiani filium æmulatus, in dies certis horis, quas ille ſibi idcirco ſumens in abditum conclaue ſecedebat, acuto ſtylo deberes configere. Tum verè ſolus eſſes, ſi tecum ne vna muſca quidem. M. Plurima rerum ſcriptores de illis Imperatoribus, vecordiæ, ſtoliditatis, & amentiæ pleniſſima. Honeſtum ſanè orbis terrarum domino, ſempiternæque memoriæ commendandum facinus. Neſciebat infœlix monſtrum vti otio & ſolitudine, quæ oſoribus literarum, inertibus ac ſtultis, ſomni, cogitationúmque & inutilium & improbarum eſt occaſio: doctis autem, induſtriis atque prudentibus ad præclaras, & ſalutares cogitationes, ad liberales occupationes incitamentum & adiumentum validiſſimum. Auocat enim ſeſe tum à ſenſibus animus facillimè, atque intra ſemetipſum totus, ſibíque præſens, quàm in rem vult, poteſt expeditè, ſine vlla remora ſe intendere. Itaque ſoleo ſæpe tacitus mecum volutare, quod in epiſtola quadam poſitum eſt à Plinio. E. Præcipio locum. Et eſt ſanè laudandus ob eam rem Plinius. *M. Poſtquam*, inquit, *in Laurentino meo aut tego aliquid, aut ſcribo, nihil audio quod audiſſe, nihil dico quod dixiſſe pœniteat: nemo apud me quenquam ſiniſtris ſermonibus carpit, neminem ipſe reprehendo, niſi tantum me, cum parum commodè ſcribo. Nulla ſpe, nullo timore ſollicitor, nullis rumoribus inquietor: mecum tantum & cũ libellis loquor. O egregiam & ſinceram vitam, ô dulce honeſtúmque otiũ, ac pænè omni negotio pulchrius. O mare, ô littus, ô verũ ſecretúmque μουσεῖον. Quam multa inuenitis? quã multa dictatis!*

E. Mihi

E. Mihi alterius loci in mentem venit qui eſt apud eundem epiſt.36. lib.9.& ſolitudini commendandæ ſatis conuenit. *Mirè enim, inquit, ſilentio & tenebris mens alitur. Ab iis quæ auocant abductus & liber, & mihi relictus, non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem quæ mens vident, quoties non vident alia.* Aptiſſimus vtique receſſus, aptiſſima ad contemplationem virtutis & ſapientiæ ſolitudo, in qua vt doctrina auctiores, ſic vita meliores euadere quimus. Proinde hanc adamaſſe tantoperè audimus, qui apud priſcos mortales celebrem eruditionis, & apud Chriſtianos eximiam ſanctitatis famam ad poſteros tranſmiſerunt. Nota eſt ἀναχώρησις Antonij, Arſenij aliorúmque præterea centum millium. Senſit optimè optimus Seneca, quantum virtuti obſtarent congreſſus & conſuetudines. Illius enim ſunt hæc, epiſt. 7. Quid tibi vitandum præcipuè exiſtimem quæris? turbam. Nunquam mores quos extuli refero. Aliquid ex eo quod compoſui turbarum, aliquid ex his quæ fugaui redit. Nemo non aliquod nobis vitium aut commendat, aut imprimit, aut neſcientibus allinit. M. Si eſſemus omnes ſapientes ac probi, nihil, credo, vel literis noſtris, vel moribus officeret verſari ſæpe cum aliis. Quod contra eſt: in vtroque multa multis, aliquid deeſt vniuerſis. Nonnullos ſolitudo etiam ad fœdiſſimas, & cum flagitio implicatas actiones hortatur & inuitat. Nos non modò non audeamus agere occultè, ac ſine teſte quod palàm non auderemus, verùm ne cogitare quidem quidquam mali. Eſt enim Deus, qui quæcunque vbicunque nos agimus & cogitamus auditque & videt: nihil hunc teſtem fallit, nihil latet: is cuique merita præmia,

cum

Digitized by Google

cum dies ab omni æternitate præſtitutus aduenerit, eſt perſoluturus. Circumferimus præterea vltorem ac teſtem animum noſtrum, qui conſcius ſe remordet, vt inquit Lucretius, quem nunquam effugiemus. Is ſemper nos vellicabit, & flagellabit, peccatorúmque admonebit. Illæ ſunt quas poëtæ finxerunt Eumenides. Addam M. Tullij diuinam ſententiam, qua nihil quidquam religioſius ac ſanctius dictum legi. *Nobis perſuaſum eſſe debet, ſi omnes deos hominéſque celare poſſimus, nihil tamen auarè, nihil iniuſtè, nihil libidinosè, nihil incontinenter eſſe faciẽdum.* E. Hic veluti torulus eſt aureus in corona florea. Hoc profectò eſt virtutis amore, non pœnarum formidine à factis improbis ſemetipſum coërcere, ſibíque fræna iniicere.

ANNOTATIONES.

SOLVS SVM, NEC TAMEN SOLVS) *P. Scipionis Africani eſt, quod recitat, & commendat eximiè principio 3. Off. M. Tullius.* PLVRIMA RERVM SCRIPTORES) *Exempli & breuitatis cauſſa duo tantùm memorabimus. Caligula, quo ſol ſtolidiorem pecudem non vidit, aliquando de nocte principes ſenatus accerſiri iuſſit, tanquam de rebus neceſſariis conſilium ab iis capturus: vbi conuenerunt, repentè magno tibiarum, & ſcabellorum crepitu, cum palla, tunicáque talari proſiluit, ac deſaltato cantico abiit. Incitato equo, cuius cauſſa pridie Circenſes, ne inquietaretur, viciniæ ſilentium per milites indicere ſolebat, præter equile marmoreum, & præſepe eburneum, prætérque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam, & familiam, & ſupellectilem dedit, quo lautius nomine eius inuitati, acciperentur. Conſulatum quoque traditur deſtinaſſe.*

Hæc

Hæc Suetonius de illa impuriſſima bellua, cap. 54. & 55. Cætera ille idem pluribus locis, & alij qui cæſarum vitas literis mãdauerunt. VECORDIÆ) *Vecordia apud Terent. And. eſt animus prauus, malignus, & inhumanus, quod vitium Græci ἀγνωμοσύνην vocant, cui humanitas vt cõtraria virtus opponitur. Aliâs ſtultitiã, ſocordiam & amentiam ſonat; quod norunt omnes.* CIRCVMFERIMVS PRÆTEREA) *Geſtamus in pectore teſtem noſtrum, vt ait Iuuenalis. Quis ita alium alius atque ſe quiſque commonefacere queat? Non poteſt non audire ſe neceſſariò quæ intus eſt ratiocinandi vis. Iſtam Deus eſſe voluit quæ noſtri curam gereret. Iſtam ducem atque magiſtram. Cum enim in memoria tanquam in tabella, quæ fecit deſcripta legit: tum legem in exemplari intuens, ſeipſam vel honore, vel infamia dignam pronunciat.* QVAS POETÆ FINXERVNT EVMENIDES) *Quod Poëtæ finxerunt ſceleratos vexari, & puniri à furiis, id de tormẽtis & cruciatibus conſcientiæ M. Tullius explicat in Roſciana, his verbis. Nolite enim putare, quẽadmodum in fabulis ſæpenumero videtis, eos qui aliquid impiè, ſceleratéque commiſerint, agitari & perterreri furiarum tædis ardentibus. Sua quemque fraus, & ſuus terror maximè vexat: ſuum quemque ſcelus agitat, amẽtiáque afficit: ſuæ malæ cogitationes, cõſcientiæque animi terrent. Similia ſunt in Piſoniana.* SI OMNES DEOS HOMINESQVE) *Virum ſapientem non peccaturum dicebat Peregrinus philoſophus, etiamſi peccaſſe eũ dij atque homines ignoraturi forent. Nõ enim pœna aut infamia metu non eſſe peccandum cenſebat: ſed iuſti honeſtique ſtudio & officio. Si qui tamẽ non eſſent tali vel ingenio vel diſciplina præditi, vt ſe vi ſua ac ſponte facilè à peccando tenerent, eos omnes tũc peccare procliuius exiſtimabat, cùm latere poſſe id peccatum putarent, impu-*

nitatémque

nitatémque ex ea latebra ſperarent, &c. Gellius lib. 12. cap. 11. TORVLVS EST AVREVS) *Torus cum carnē pulpoſam muſculóſámque ſignificet, vnde toroſus, etiam in arboribus & plantis locum habet: eſt enim materies quædam interta, & veluti callum in ſeſe conuoluta. Et in coronis. Sic enim in illis vocātur partes ſeu nodi quidam eminentiores, toruli. Cic. Orat. perf. Aut addit aliquos, ſicut in corona toros. Plautus Amphit. torulum aureum dixit pro funiculo aliquo retorto, aut paruo nodo, quo ſeu Pſeudāphitruo à vero Amphitruone diſcerneretur.* Vn cordon pour chappeau d'or. *quod genus pileis aſſuitur.*

> *Tum meo patri autem torulus inerit aureus*
> *Sub petaſo: id ſignum Amphitruoni non erit.*

PROGYMNASMA
QVADRAGESIMVM OCTAVVM.

Cultus & amor Dei.

PHILOTHEVS, THEOPHILVS.

PHILOTHEVS. Quodnam, Theophile, præcipuum ac ſummum oportet eſſe hominis Chriſtiani ſtudium? T. Venerari & amare prępotentem illum huius immenſi operis conditorem, gubernatorem atque dominum. P. Quibus de cauſſis? T. Sexcentis. P. Ede aliquot. T. Cùm res omnes, nóſque ipſi ab eo ſimus fabricati, non relinquitur vlla dubitatio, quin cùm nos ipſos, tum noſtra vniuerſa eidē debeamus. Nihil autem tam gratum acceptúmque fieri æternæ illi maieſtati poteſt, quàm ſi nos beneficiorum

memores oſte-

damus. Quod quidem præſtamus, cùm eam caſtè ſanctéq; more maiorum colimus. Deinde, quoniã prior nos dilexit: nec poſſumus quidquam vel iuſtius vel fructuoſius diligere. Deum etenim amãdo nos ipſos amamus: ille enim diligentes ſe diligit, eóſque talibus bonis remunerabitur, qualia neque aſpectu oculorum comprehẽdi, neque auribus percipi, neque vllâ cogitatione adumbrari queant. Hoc denique maximum & primum illius mandatum eſt: totô corde, totâ mente, & ex omnibus viribus Deum diligere. P. Enumera aliquas rationes, in quibus cultus, & amor erga ipſum elucet. T. Seruare mandata eius per filium nobis expoſita. Nam nec hominem dicitur quis amore proſequi, ſi eius voluntatem aſpernatur, & imperia negligit. Nihil de eo abſurdè ſentire, vt ſolent qui Catholicæ veritati nefarium atque impium bellum indixerunt. Hinc Cicero. Nulla eſt erga deos pietas, niſi honeſta de numine deorum ac mente opinio. In omni re eius auxilium implorare. Eidem gratias agere in proſperis ſucceſſibus: nec tantum pro externis, ſed etiam pro animi bonis, vt virtute, ingeniô, & doctrinâ. Nihil inſuper loqui, quod eius honorem maieſtatemq; imminuere videatur. Atq; in his exẽpla ſanctorum hominũ, præſertim Martyrũ nos adiuuabunt, qui Dei cauſſâ quæcunq; cruciamenta, ipſámque mortem, cuius imaginem oculis fugimus, mentionem auribus reſpuimus, quam animis auerſamur, & ſolâ recordatione perhorreſcimus, conſtantiſſimè oppetiuerunt.

S

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

DEVS, *vt ſapientes tradiderunt, rerum omnium principium ac finis eſt. Quocirca illi potius quàm nobis nati ſumus. Atque illi homines demum viuere & anima frui videntur, qui de Deo diuiniſque rebus piè loquuntur, ſcribunt, ſentiunt, actioneſque & ſtudia ſua ad eundem referunt. Hic cultus longè optimus eſt. Cultus autem Dei virtutum noſtrarum virtus, ſine quo belluis nos deteriores eſſe neceſſe omnino eſt. Triplici porrò ratione ad Deum colendum excitamur. Lege Rhodigin. lib. 9. cap 19. & 20.* SERVARE MANDATA) *Hoc ſignum amoris noſtri erga ſe Chriſtus futurum dixit. Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Iã illi, qui neque ſeruant, neque ſeruari poſſe docent* (ὦ τῆς βλασφημίας) *diaboli oratores Theodoreto, qui deliramentis ſuis oblatrant atque obſtrepunt veritati, num diligunt? Verbo quidem, non re. Alioqui mentiri D. Ioannem oportet, cuius illa vox eſt notiſſima. Qui dicit ſe diligere Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt.* EXEMPLA SANCTORVM) *Qui ſanctorum virorum ſacros ac pios libros lectitare conſueuerunt, ſatis ſuperque norunt, quam flagrans eorum fuerit erga Deum charitas, quam non dictis modò, ſed factis etiam teſtati ſunt. Qui non legunt, iis vereor vt vna aut altera ſententia in medium adducta poſſim quod volo ſatis declarare, & ante oculos ponere. Veruntamẽ pro mille Auguſtini ſententiis quin vnicam recitem, tenere nequeo. Da mihi te Deus meus, redde mihi te. En amo, & ſi parũ eſt, amem validius. Nõ poſſum metiri vt ſciam quantum deſit mihi amoris ad id quod ſatis eſt, vt currat vita mea in amplexus tuos, nec auertatur, abſcõdas eã in abſcõdito vultus tui. Hoc tantum ſcio, quia malè mihi eſt præter te, nõ ſolũ*

extra

Digitized by Google

extra me,ſed etiam in me ipſo, & omnis mihi copia quæ Deus meus non eſt, egeſtas eſt. Confeſſ. lib. 13. cap. 8. Medit. cap. 18.

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM NONVM.

Seruanda erga fœminas.

MAGISTER, DISCIPVLI.

MAGISTER. Combibiſtis præcepta mea, quibus præcepi vobis, quo pacto ſitis erga maiores demiſſi, ac verecundi, erga æquales mãſueti, & affabiles, erga minores humani ac benigni. Nunc ſuperaddam paucula quæ obſeruãda ſunt erga fœminas. D. Idipſum expectabamus vt doceres. M. Mulieres probæ ac honeſtæ (nam pellicibus, lupis, & iis quarum de pudicitia vno ore omnes non quidẽ omnia bona, ſed omnia mala dicũt, nihil deſpicabilius: omnis ſiquidem mulier fornicaria quaſi ſtercus in via ab omnibus prætereuntibus conculcabitur) præ cæteris reuerentia ſingulari dignandæ ſunt. D. Cur ita vero? M. Quoniam cum ipſarum nihil ſit æque proprium, nihil adeo iis agnatũ vt erubeſcere, nec vllæ gemmæ, vlla monilia, auróue intertextæ veſtes, nec excellẽs deniq; venuſtas, tantum illis ornamentum afferant, quantum pudor, cauendum adoleſcẽtibus, ne quid ejuſmodi vel dicto, vel facto, vel geſtu, vel alio demum quouis modo deſignent, quod teneram earum verecundiam offendat. De via obuiam facti decedetis. Caſtè eas

ſalutabitis, ſine tumultu & immodeſtia alloquemini, non blanda atque infracta loquela, non vllis verborum fucis ac lenociniis. In ipſarum vultibus non morabimini, nec identidem eas reſpicietis: non quoniam ſexum naturamq; contemnatis, ſed quoniam à periculo & flagitio abeſſe cupiatis: qua de re etiam eſt in ſanctis voluminibus. Ne conſpicias virginē, ne fortè ſcandalizeris in decore illius. Et mox. Propter ſpeciē mulieris multi perierunt: & ex hoc cōcupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Nec erunt frequētius, nec niſi vel neceſſariò, vel officij gratia cōuenienda. D. Auguſtinus, quanta ſanctimonia & innocentia Pontifex? fœminarum nullam domū ſuam ingredi paſſus eſt, ne germanam quidem ſororē, nec patrui, aut fratris filiam. Tantum abeſt, vt alias admitteret, aut ipſe vltro ad eas adiret, familiaréſque cum iis ſermones conſociaret. Cuius facti ſui prudentiſſimam rationē afferre ſolebat. D. Quis hoc literis commendauit? M. Poſſidonius Epiſcopus dum vitam eius deſcribit. cap. 26. Vitanda eſt denique diuturnior cum iiſdem congreſſio, præſertim ſolis, & fugienda quantum fine importunitate, & honeſtè licebit earum cōſuetudo, etiamſi pudicè, parcè, ac duriter vitam agant. Perdifficile enim eſt geſtare colubrum in ſinu, ac nō morderi: incedere per ignes ſuppoſitos cineri doloſo, & minimè vſtionem ſentire. Nec tam facile eſt huiuſmodi viſco & laqueis implicitum ſeſe explicare. Audite Lucretium.

Nam vitare plagas in amoris ne iaciamur
Non ita difficile eſt, quam captum retibus ipſis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.

Habendi ſunt deniq; in honore ex præſcripto Apoſtoli,

poſtoli, ſenes vt patres, iuuenes vt fratres, anus vt matres, iuuenculæ vt ſorores, in omni caſtitate: nec contemnendæ viduæ, quæ veræ ſunt viduæ.

ANNOTATIONES.

QVARVM DE PVDICIT.) *Mulieres proſtratæ pudicitiæ, & vulgares vocat Sueton. Quæ pudicitiam in propatulo habent. Quæ parum honeſtè pudicitiam habent, Saluſt. Quæ meretricium faciunt. Sueton. Multarum nuptiarum, Cicero: Et de matre Æſchinis* μεθημερινοὺς γάμους *Demoſthenes. Victor. lib. 21. cap. 13.*

PELLICIBVS, LVPIS) *Pellicis nomen putant quidam à græco* παλλακὴ *profluxiſſe, vnde &* Gallicum, *vne louue, vne putain. Eã autẽ antiqui pellicẽ nominabant, auctore Feſto, quæ vxorem habenti nuberet. Cui generi mulierum etiam pœna conſtituta erat à Numa Pompilio. Sunt qui velint Latinam eſſe vocem, à pelliciẽdo: quod huiuſmodi fœminæ virum à legitima coniuge blandiendo ac decipiendo auocent, atque ad ſe traducãt. Semper verò ad vxorem, nunquam ad virum refertur. Non enim dicitur Criſpus, aut Caius, ſed Cornelia, aut Meliſſa habere pellicem. Factum eſt tamen ſcortis omnibus commune. Lupa, inquit Iſidorus, à rapacitate vocata, quod ad ſe rapiat miſeros & apprehendat. Ego exiſtimarim ab auaritia, & bonis amatorum rapiendis, de quo toties Plautus conqueritur, ſeu à rapacitate ſic dici meretrices. Quod inſinuat idem Plautus argumento Truculenti.*

Vt magna ſeruus eſt ac trucibus moribus,
Lupæ me rapiant domini parſimoniam.

VISERE NOLEBAT) *Temperare ab aſpectu parum neceſſario fœminarum, præſertim quæ ſunt concinna ac ſerena facie, docuerunt nos etiam duo potentiſſimi Re-*

ges. Quorum tamen in hoc illecebrarum genere, vt ſciunt omnes, ſolutiores conſueuerunt eſſe voluntates. Cum apud Cyrum maiorem Pantheam captiuam vt eximia forma præditam, & vnam omnium totius Aſiæ mulierum pulcherrimam laudaret Araſpas, regisque oculis dignam affirmaret: Ob hoc ipſum, respondit Cyrus, mihi ab ea videnda abſtinendum eſt. Si enim nunc ad eam adiero cum vaco, fortaſſis deinde ad eandem ventitabo, etiam cum non vacabo. Xenophon. lib. 5. de vita Cyri. Alexander autē vxorem Darij Regis à ſe captam, & filias eiuſdem, oculis contingere noluit, vt ait Gellius. qui hoc factum illius cum facto Scipionis in eodem genere, continentiæ videlicet comparat lib. 6. cap. 8. Iuſtinus tamen lib. 11. ſcribit, ſemel tantum Alexandro viſam, cum matrem filiasq́; eius paruulas frequenter conſolaretur.

PROGYMNASMA
QVINQVAGESIMVM.
Malorum ſocietas.

MATER, FILII.

MATER. Huc adeſte, filij, matriq; veſtræ vacuas aures adhibete. F. Præſtò ſumus, loquere quæ vis. M. Animaduerti ego vos cum pueris œnopolæ, qui ab hinc biennium commigrauit huic viciniæ, verſari crebriùs, eorumque familiaritate & colloquiis impendiò delectari. Sic habetote, neutiquam placere mihi, vos conflictari cum illis ingeniis. F. Neutiquam? quid ita verò, ô mater? M. Quia liberos meos iuxta claudos habitare non foro, ne ipſi quoque claudicare diſcant. Nolo inquam

quam, vos prauorum, maléque educatorum puerorum moribus inficere animos: quia ſalus veſtra mihi, pro eo ac debet, eſt chariſſima. F. Quantum nos ſcimus, ſunt non mali. M. Sed quantum ego ſcio, ſunt non boni. Velletíſne aſſidui eſſe cum lippis? F. Non. M. Cum balbutientibus? F. Non. M. Cum ſcabioſis? F. Non. M. Cum peſtilentiâ laborantibus? F. O Chriſte, ne tantum malum. M. Quare non vis? F. Eadem ad nos corporum vitia, eadem lues, iidem morbi transfunderentur: ſunt enim contagiones iſtæ, quæ manare ſolent latiùs. M. Sic prorſus animi labes, morbi atque peſtes, multò etiam faciliùs, ab improbis hominibus in vos deriuabuntur. Si conſuetudinem iunxeritis cum auaris, euadetis tenaces ac ſordidi: ſi cum iracundis, iracundi: ſi cum impudicis, libidinoſi: ſi cum temulentis, ebrioſi: ſi cum audacibus, proterui: ſi cum loquacibus, garruli. Eodem modo, ne longum faciam, in aliis peruerſitatibus. F. Quales-nam ais eſſe pueros, quorum nobis eſt auerſanda coniunctio? M. Parentibus parùm promptè dicto obedientes ſunt. Iurare aſſueuerunt. Ad ſpectacula leuiſſima velociùs quàm ad templum currunt. Mendaciloqui ſunt. Obſcœnis fabellis cupidiùs aures dant. Hiſce artibus ne colite, néue imbuite ingeniũ. Propter ſodales nequam, grauiter multi & magni magno caſu cecidêre. Nec vobis illud in hoc fraudem det, quòd pueri ſunt. Quamplurimos ego pueros apud orcum æterna expendere ſupplicia crediderim. Patris maiorúmque veſtrorum moribus, quos vobis identidem canto, viuite. Si hæc mea capeſſetis imperia, multa ad vos confluent bona, & Deus benè amabit, ac tuebitur vos, chariſſimi filij. M. Monita tua, mater,

Digitized by Google

ſequemur, donec animam extremā traxerimus. Nec committemus, vt ob errata noſtra tibi aliquando à nobis ægritudo oriatur. M. Quantum me diligitis, immò quantū Deum amatis, tantum iſtuc curatote.

ANNOTATIONES.

MALORVM SOCIETAS) *Si conſuetudo & aſſiduitas cum morbidis corpori bene affecto non eſt ſalutaris, quoniam communicantur morbi quidam, & ad aliena corpora transfunduntur, longè profectò minus erit ſalutaris, immò multò amplius erit pernicioſus ac peſtifer vſus cum hominibus mēte corruptis ac vitioſis: quando & citius attrahuntur morbi animorum, & grauiores ſanatuque difficiliores ſunt quàm corporū. Quid enim ſi quis per ſcabioſum ſcabioſus, per lippum lippus, per tabidum tabidus fiat? quid ſi ab eo qui peſtilentia conflictatur, ipſe eādem luem nactus ſit? quid hæc mala ad illa animorum? Ad quæ? Ad ebrietatem, impudicitiam, iurandi execrandique morē, ad dolos malos, furta, auaritiam, ſuperbiam. Etiam imprudentes propter aſſiduam conſuetudinem nonnulla vitia didicerunt quidam, tanta eſt eius vis. Vt Platonis familiares ipſius gibbum, Ariſtotelis amici eiuſdem linguæ hæſitantiam imitabantur. Alexandri conuictores flexam ceruicem, & aſperitatem vocis. Idem euenire in animo ſtatuendum eſt. Quid inter morbos animi & affectus interſit, docet* Seneca, *epiſt. 65.* CONFLICTARI CVM ILLIS INGENIIS) *Terent. And. Nam qui cum ingeniis conflictatur eiuſmodi, Neque cōmouetur animus in ea re tamen. Donatus exponit, atteritur, illud addens: conflictatio eſt tactus corporum & inuicē colliſio. Magis verbi huius vim aperient illa Cicer. conflictari moleſtijs, & quod ait lib. de leg. Nam eadem ſuperſtitione*

qua

quæ cæteræ gentes conflictantur. Et Cornif. lib. 4. Homines multis & magnis incommodis conflictantur, propter immenſam pecuniæ cupiditatem. His aliiſque locis à me prætermiſſis, cõflictari valet agitari, vexari, iactari, affligi, concuti, perturbari. Ingenium autem, eſt cum pro natura habitu quodammodo, & pro homine toto ponitur, vt & hic locus Terentij probat, & ille Adelph. Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet: ſi ſperat fore clam, rurſum ad ingenium redit. In partem meliorem, vt cũ dixit Plinius in epiſt. Scio quem animum, quod hortor ingenium. Et cum dicimus, in Italia eſſe elegantiſſima ingenia. Notandum illud Cornif. libr. 2. ſin inuerecundum animi ingenium poſſidet. Sic Cicer. Catull. Plaut. Lucret. dixerunt, mens animi. IVXTA CLAVDOS HABITARE) *Si iuxta claudum habitaris, ſubclaudicare diſces. Prouerbium eſt, quo à congreſſibus conuictúque malorum deterremur. Hoc pueris præcipit diligenter Plutarchus, lib. de ed. lib. in quo Pythagoreum ſymbolum: Ne guſta quibus nigra eſt cauda, ſic explanat: ſignificat non conſueſcendum cum hominibus ob malitiam nigris.* QVAM PLVRIMOS EGO PVEROS) *Quoniam vena peioris omne nefas in hoc æuum noſtrum irrupit, vt 1. Metamorph. canit Ouid. veréque dici de ſæculo noſtro poteſt: Terra malos homines nunc educat atque puſillos, credibile eſt pueros frequẽtes deuolui ad inferos. Habet hodie locũ querela Fabij. Vtinam (inquit cap. 2. lib. 1.) liberorum noſtrorum mores non ipſi perderemus. Infantiã ſtatim deliciis ſoluimus. Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, neruos omnes & mentis & corporis frangit, &c. Mirum porrò in iureiurãdo, blaſphemiis, & diris iaculandis eos quantumuis paruos, & pœnæ adhuc maternis vberibus inhiantes tam exercitatos eſſe. Rem horrificam recenſet*

in dialogis de quodam huiuſcemodi puero D. Gregorius, cui diabolus execrationes fundentis animam extorſit, ſedenti in paterno gremio. ME DILIGITIS, DEUM AMATIS) *Vis maior ineſt in verbo amare, quam diligere, quod leuius eſt. Hoc ex adſcriptis è Cicerone locis perſpicuum faciemus. Epiſt. 14. lib. 9. Quis erat qui putaret ad amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? Tantum acceſſit, vt mihi nunc demum amare videar, antea dilexiſſe. Epiſt. 47. lib. 13. Ut ſcires, eum non à me diligi ſolùm, verùm etiam amari. Epiſt. 1. ad Brutum. Clodius Trib. pleb. d. ſ. valde me diligit: vel, vt ἐμφατικώτερον dicam, valde me amat. Vide inſuper ad Att. epiſt. 19. lib. 14. Terent. item tanquam diuerſa poſuit Eunucho. Non pol quo quenquam plus amem, aut pius diligam, eo feci.*

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM PRIMVM.

Minutiora peccata.

NVTRICVLA, ALVMNVS.

NVTRICVLA. Dies Veneris eſt. Num tu, Baſiliole, inſtitutionibus Chriſtianæ fidei dediſti operam in gymnaſio? A. Quorſum hoc, mea nutrix, quorſum? N. Velim non ignorare, qua in parte illius libelli diſcenda occupêre. A. In capite verſor, quod de peccatis inſcribitur: illud explicari cœptum eſt à didaſcalo. N. Odiſtine peccata? A. Et quidem ſupra modum. N. O egregiam & præclaram virtutis indolē: gaudeo immortaliter. Quaſi à facie colubri fuge peccatū. Dentes leonis dētes eius, interficiētes animas

mas hominum. Sed quę peccata ſic deteſtaris? A. Superbiam, auaritiam, luxuriã, iram, gulam, inuidiam, acediam, quæ capitalia, mortifera, ſeu letalia dici mos obtinuit. N. Non alia inſuper? A. Etiam homicidium, ſacrilegium, idololatriam, hæreſin, vſuram, periurium, proditioné, & iſtis magnitudine æqualia, quæ in præſentia non occurrunt. N. Hæc, & infinita quæ reliquiſti, grauiſſima, ſempiterniſque ſæculorum ætatibus apud inferos luenda ſunt. At tu, fili, leuiora iſta fortaſſe conténis, nec odiſti. A. Quæ? N. Citra ſitim bibere, delicatioribus epulis ventriculum diſtendere, parentibus nummulos, ſodalibus globulos aut ligulas furari, comparare ſe & præferre ingenio condiſcipulis, loqui quantum & quando libet, affirmare falſa, inficiari vera, libenter agere cũ mulieribus non cognatis, lædentem viciſſim lædere, inuitum ſæpiùs per annum, & oſcitantem de noxis confiteri, tempus otiô conterere, & id genus alia. A. Non amo ne iſta quidem: & magiſter ſeriò nos hortatus eſt, vt vitaremus parua, ſi vellemus maiora effugere: nam ex illis iſta generari. Scintilla, inquit, quantilla res eſt? & tamen neglecta fit ignis, qui domos, ſyluas, ciuitates depaſcitur. Qui modica ſpernit paulatim decidet. Et rurſum Ouidius.

Principijs obſta, ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuere moras.

N. Obtempera igitur cohortationibus iſtis, nec modo in ijs, quæ aduerſus Deum, verùm etiam quæ contra homines, contráque morum commoditatem committuntur, caue puſilla, ne grandiora & robuſtiora fiant, quæ aliquando, etiamſi maximè contendas, propter inueteratam conſuetudinem

ne .n deſerere non queas: vt manè faciem & manus non abluere: veſtimenta non purgare à puluetibus: non ſalutare obuios: cachinnum tollere: reſpondere impatiētiùs: ingredi aut nimiùm tardè, aut nimiùm feſtinè: non gratificari cuiquam in rebus facilibus: & huiuſmodi plura, quæ te non fugiunt ſummâ ſpe & animi, & ingenij præditum adoleſcentulum.

ANNOTATIONES.

SCopus progymnaſmatis eſt, vt in moribus tã ciuilibus, quã Chriſtianis leuia, & parua deuitare conemur, ne illorum cõtemptio atque neglectus ad maiora & grauiora ſenſim nos deducat. Solent enim neglecta incendia ſumere vires, vt ait Horat. epiſt. 18. libr. 1. Nemo repentè fuit turpiſſimus, inquit Iuuenalis. Nec in moribus duntaxat ſingulorum hoc præceptum obſeruatu eſt vtiliſſimum, ſed ciuitatum quoque, & imperiorum maximorum inſtitutis. Hinc Salluſtius Rempub. Romanã paulatim immutatam, & ex pulcherrima flagitioſiſſimam factam conqueritur, & quomodò facta ſit, diſertiſſimè docet. Liuius ſimiliter in præfat. Labente deinde paullatim diſciplina, velut diſſidentes primo mores ſequatur animo: deinde vt magis magiſque lapſi ſint: tum ire cœperint præcipites, donec ad hæc tẽpora, quibus nec vitia noſtra, nec remedia, pati poſſumus peruentum eſt. Nec debemus hoc officiũ docẽdæ virtutis alienum à muliebri ſexu exiſtimare, vt pueros inquam erudiant, nutrices præſertim atque matres. Pulchrũ eſt enim, vt iiſdem animorum quoque alimenta de ſuis animis ſuppeditent, quorum corpora de ſuis corporibus aluerunt. Chryſippus quidem nutrices, ſi fieri poſſet ſapientes optauit: certè, quantũ res pateretur, optimas eligi voluit. Quintil.

til.: libro 1. cap. 1. *In tragœdiis tanquam conſiliatrias, & magiſtras induci eas videmus.* Norunt præterea ſtudioſi, quem honorem Caietæ nutrici ſuæ Æneas habuerit. *Tu quoque littoribus noſtris*, &c. ut nobis etiam noſtras omni obſeruantia colẽdas, ac veluti germanas matres tractandas arbitremur. Addamus hoc quaſi quoddã corollarium, Plauto etiã nutrices dici matres, ſed matres quæ mammam dant: & illas alias, matres quæ pepererunt. Verſus ſubiiciam ex Menæch.

Ei ſunt nati filij duo gemini
Ita forma ſimili pueri, vti mater ſua
Non internoſſe poſſet, quæ mammam dabat,
Neque adeo mater ipſa, quæ illos pepererat.

PROGYMNASMA
QVADRAGESIMVM SECVNDVM.

Libelli ſcurriles.

SEMNOPHILVS, PHILOLESCHVS pueri, MAGISTER.

SEMNOPHILVS. O facinus animaduertendum. S. Ah, ſile. S. Non ſileo. P. Per tuam te miſericordiam oro, ne indica. S. Surdus ſum. Præceptor, iſte apud ſe habet Marcolfum. M. Hem, Marcolfum? Illúmne iocularem libellum? S. Reuera illum ipſum. M. O te leuiſſimum, & plenum ineptæ curioſitatis puerum. Non ſolum hoc nugarum domi tuæ legis: ſed etiam in gymnaſium tecum portare, & in hac virtutis ac ſapientiæ, non leuitatis & inanitatis officina legere audes? P. Nihil cõtinet mali. M. Parũ hoc tibi patrocinatur: nihil cõtinet mali,

ſi nihil

ſi nihil continet boni. Porrige protinus. P. En. M. Aſpicite nunc, pro Rudimentis, pro Catechiſmo ſuo voluit Marcolfum. P. Animi gratia tantùm lego. A. Audio. Tu in ſchola legis quædam animi gratia? an huc ventitamus tanquam ad viſendos ſaltatorum choros, aut equeſtres ludos, aut congreſſus athleticos animi gratia? Habes de hac turba alios? P. Non habeo. M. Attamen noſti præterea quoſdam. P. Noui. M. ſcilicet. P. *Eulenſpiegel, Schimpff und Ernſt*. Fortunati *VVunſchhütlin*, *Rollvvagen*, &c. M. Euoluiſti tu hæc figmenta? P. Bonam partem ſingulorum. M. Cum fructu profectò tempus collocaſti. Quod potiſſimum inde emolumentum excepiſti? P. Neſcio. M. Si tu neſcis, iuxta tecum neſcio. P. Niſi tamen ſæpiſſimè riſi, & quidem effuſè. M. O libros non libros, quorum vnica laus, excitare ſolutiſſimos riſus. Vellem tamen hos ſolùm excitarent, non etiam ad alia incitarent. Accipite animis quæ dicam. Cuicunque veſtrûm ſimiles belli ſunt, ſi alieni, reſtituat quam primum: ſi proprij, ad me afferat, aut in ignem infœlicibus vſtulandos lignis coniiciat. Nam ſi [illegible] eos lectitare cognouero, is vapulabit [illegible]. Multa in iis ioca, ſæpe frigida, agreſtia, inſulſa, turpia. Amatoriis narrationibus redundant: Eccleſiæ cæremonias, ſacerdotes, monachos, Deo dicatas virgines, ſacramenta, fidem denique Catholicam petulantiſſimè irrident: animi partes maiores à virtute detorquent: & ad omnem leuitatem impudentiámque duces ſunt. Scio extare in Germania noſtra alios libellos, quorum ficta ſunt argumẽta, quorum ſcopus ac finis vtilis & honeſtus eſt, in quibus nihil ineptũ, friuolũ, maledicũ ac ſordidum,

eos

eos legere non veto. Tamen vti bellaria eduntur in conuiuiis: nec id in hac ætate, in qua vos eſtis, verùm in maturiore, quæ conſilia ſcriptorum videre, vnamquamque rem ſuis ponderibus examinare, ficta à veris, honeſta à turpibus, grauia à ſcurrilibus, vtilia à damnoſis ſecernere poteſt. Tales ſunt fabulæ poëtarum plurimæ. Tales ipſimet Poëtæ, vt Homerus, & Virgilius, in quorum poëmatis plura excogitata quàm vera, & tamen grauitatis ac ſapientiæ refertiſſima. Tales denique aliquot apud Latinos & Græcos prudenter & ingenioſè excogitatæ hiſtoriæ. Libros ab hoc Marcolfi diſcipulo nominatos, eorúmque affines puto à viris grauibus, & honeſtatis amantibus legi non ſolere. Quanto minus legendi ſunt pueris, niſi in perniciem ſuam faciles eſſe velint? Nam eorum ingenia cerea ac tenera cùm ſint, paullo momento vt in bonum, ſic in vitioſum habitum formari conſueuerunt.

ANNOTATIONES.

QVid tandem cauſſa eſt, cur, cum aliquid honeſtè, grauiter, eruditè aut ſcriptũ legimus, aut vero dictum audimus, non ita firmiter animis retineamus, vt ineptiſſimas fabulas, narrationes ridiculas, parum pudica, ſermones denique nullius frugis? Horum obliuiſci non poſſumus: poſt annum viceſimum & triceſimum, per omnem vitam recordamur. Et, ſi quando eſt opportunitas, non eſt finis commemorandi: tanta ſuppetit benignitas. Quin etiam ad illa præclara & bona legenda otium pene nullum inuenire poſſumus, ad iſta vero ſemper aliquid datur ſubſeciui temporis. Quæ, inquam, huius rei cauſſa eſt? quæ? corrupta & peruerſa natura noſtra, & ſenſus hominis ad deteriora quàm ad meliora proniores

ab ado

ab adoleſcentia ſua. Lyſimachus dux inter Getas ſiti cruciatus, cum exercitu ſeſe hoſtibus dedidit ob hauſtũ frigidæ. Cum bibiſſet, Dij boni, inquit, quam breuis voluptatis gratia quantam fœlicitatem amiſi? Sic nos propter modicam, & impuram, aut certè puerilem, & inanem prorſus voluptatem: quã in ſcurrilibus libellis quæritamus, theſaurum ingentem, immò theſauros, tempus videlicet, & mentis integritatem, atque innocentiam amittere non dubitamus. NISI TAMEN SÆPISSIME RISI) *Niſi, valere ſed, innumeris pæne locis è Cicerone, Terentio, Plauto, Gellio, Plinio productis oſtẽdit Al.us Manut. Pauli F. ſcholiis in Iugurthã Salluſtij.* IN FOELICIBVS VSTVLANDA LIGNIS) *Catull. epigram. 34. infœlicia ligna vocat, quæ eſſent vſtura annales Voluſij, quas eodem carmine mirabiliter poëta contemnit: vſtura, inquam, adeo ineptum & malum librum peſſimi poetæ. Cicer. Itẽ pro Milone eadem appellatione vſus eſt, ob miniſterium longè viliſſimum, quod ſubire debuerint, vſtionem ſcilicet latronis ac parricidæ P. Clodij. Tu P. Clodij cruentum cadauer eieciſti domo: tu in publicum eieciſti: tum ſpoliatum imaginibus, exſequiis, pompa, laudatione infeliciſſimis lignis ſemiuſtulatũ nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti. Apud Liuium lib. 1. in hiſtoria M. Horatij, qui ſua manu ſororem interfecerat, in illo: Arbori infelici ſuſpendito, alia quadam notione hoc verbum capitur. Ideo nempe infelici, quod fortiſſimum virum, patriæ liberatorem à ſe pendentem deberet ſuſtinere. Sic infœlicia ligna dicemus, è quibus ad libros hæreticorum incẽdendos rogus componitur.* PLVRA EXCOGITATA QVAM VERA) *Vocabulo ποιεῖν, unde poëtica, tã fingendi quàm faciendi ſubiecta eſt ſignificatio, definitúrque poëtica, ars quæ numeroſa oratione ad docendum vitæ vſum actiones hominum*

ſubiect...
meroſa ora.

minimum imitatur. Fictio porrò magis, quàm carmen poëtam facit, cuius magis eſt proprium imitari, in quo ineſt fictio; & quod ſine fictione fieri non poteſt: immò, quod ipſum totum ſæpius eſt fictio. Itaque Plutarchus de aud. poët. Sacrificia quædam nouimus choris & tibiis carentia, poëſin fabularum & figmentorum expertem non nouimus. Nam Empedoclis & Parmenidis verſus, Theriaca Nicandri, & ſententiæ Theognidis orationes ſunt, ut pedeſtrem humilitatem inceſſus effugerent, grauitatem & menſuram à poëtica pro vehiculo mutuata. Neque igitur Lucretium, neque Manilium in poëtis numeraret Plutarchus. Verùm de his agere fuſius & enucleatius, non eſt huius loci.

PROGYMNASMA
QVINQVAGESIMVMTERTIVM.

Otium.

ARATVS, NEPOTIANVS.

ARATVS. Quid agit Nepotianus? N. Otium. A. Mallem te nihil agere, quàm otioſum eſſe: id enim aliquantò remotius eſt à malo. N. Dulce eſt otio frui. A. Dulcéne etiam animo & corpore vitiari? N. Quid hic narrat? A. Veritatem ſcilicet. N. Iucundum eſt vacare laboribus. A. Quin tu ergo illis vacas, & hac iucunditate perfrueris? Cur iſta deſidia tuâ ſpem ad ſumma perueniendi deſeris? N. Carere laboribus iucundum eſſe dico, ne quid ambiguitatis in verbo relinquatur. A. An tibi iucundum eſſe poteſt, hebetari intelligentiam, imminui & carpi memoriam, mentem tuam, ſicut ferrũ quod

non exercetur, occupari ſitu & rubigine, languere & marceſcere; ac diſſolui membra omnia: & quodammodo putreſcere & fœtere, vt aquas, quæ nunquam mouentur? N. Tale nihil ſentio. A. Niſi ad frugem applicas animum, niſi abs te ſemoues otium, & hæc incommoda ſenſurus es; & alia præterea incommodiora. Tuæ cogitationes non erunt niſi de ſomno, de ventre, & iis quæ ſub ventre ſunt. In morbos & in flagitia delabêris. In deſideriis enim eſt omnis otioſus; non bonis vtique, ſed improbis deſideriis; & multa mala docuit otioſitas. Nec non verè & acutè Ennius.

Otio qui neſcit vti, plus negotij habet
Quàm cùm eſt negotium in negotio.
Nam cui quod agat inſtitutum, nullo negotio
Id agit, ſtudet ibi, mentem atque animum delectat ſuum,
Otioſo otio animus neſcit quid velit.

Ad hæc, eris omnium hominum naturarúmque diſſimilis. N. Meliora Chriſte. Quid ita tandem? A. Naturæ omnes agunt aliquid. N. Quomodo? A. [illegible] rapida conuerſione circum terram aſſiduo [illegible]tur, nec ad punctum temporis conſiſtunt. A. Elementa ſeſe viciſſim agitant, & ad [illegible] ficienda congregantur: ac ne ſint ſteriles, pariunt terra fruges, aqua piſces, aër niues, grandes, imbres. N. Res mira. A. Pecudes aut attondent gramina, aut pallentes ruminant herbas. Volucres per æthereos campos diuagantur, cantúque genus humanum demulcent. Piſces patriis in vadis luſitant: ſurſum ac deorſum, huc illuc natant. Vermiculi reptant: formicæ & apiculæ operibus ſuis deſtinentur. N. Quid deinde? A. Deinde nolo te quidquam interloqui. N.

Tacebo

Tacebo vt ſtatua. A. Hominum alij imperant, alij imperata exequuntur. Tu, & tui ſimiles tantum numerus eritis, & fruges conſumere nati: prorſus, inquam, fruges conſumere nati. Nam vt Menander ait: homo otioſus quàm febricitans longè infœlicior: bis enim tantùm comedit inutiliter. Quid nunc? quid eſt? quin reſpondes quid facturus ſis? N. Ego aggrediar ad laborem, quando videbitur. Tu mihi fac deſinas exhibere negotium, iſtíſque dictis phaleratis ſuperſedeas. A. O telluris inutile pondus. Si equi & boues loquerentur, te vitâ indignum clamitarent: quoniam viuere tibi eſt edere & bibere. Nec dorſô tuô vt aſini, nec carnibus tuis vt bouis, nec lacte tuô vt vaccæ, nec caſeis tuis vt capræ, nec pelle tuâ vt vulpis, nec lanâ tuâ vt ouis, nec vigilantiâ tuâ vt canis, nec fœcunditate tuâ vt ſcrophæ, nec pullis tuis vt gallinæ, nec plumis tuis vt anſeris, nec cantibus tuis vt merulæ, nec pennis tuis vt phaſiani vti poſſumus.

ANNOTATIONES.

DRACO, *qui leges dedit Athenienſibus, tantoperè dilexit otioſos, vt capite puniendos ſanxerit. Sed ad vituperationem huius mali quamuis afferri poſſint multa, & impleri trecenta paginæ, tamen illud* Cicer. 2. *de natur. Deor. in præſens ſufficiat. Mihi enim, inquit, qui nihil agit, eſſe omnino non videtur* NIHIL AGERES, QVAM OTIOSVS) *Plinius epiſt. 9. libr. 1. Satius eſt enim, vt Attilius noſter eruditiſſimè ſimul & facetiſſimè dixit, otioſum eſſe quàm nihil agere. Id eſt, vacare omni munere & occupatione potius, quàm agendo nihil proficere. Nos hunc ipſum locum reſpexi-*

mus, voluimúſque melius eſſe aliquid agere quamuis nihil proficias, quam penitus ceſſare, & inter viuos tanquam mortuum obambulare. VT AQVAS QVÆ NVNQVAM MOVENTVR) Ouidius de Remed. amoris.

> Cernis vt ignauum corrumpant otia corpus,
> Et vitium capiant, ni moueantur, aquæ.

PER ÆTHEREOS CAMPOS) Mare Plautus Neptunios campos dixit Trinum. Puto me eandem vocem de cœli ſpatiis legiſſe. Veruntamen nihil affirmo. Æquor cœli, vt maris & terræ dici probat in Catull. Muretus. FORMICÆ ET APICVLÆ) Mira ſunt, quæ de vtraque beſtiola literis magni auctores prodiderunt. Vtraque ſymbolum induſtriæ & laboris eſt. Ad formicam quidem à Sapiente piger mittitur, tanquam videlicet ad magiſtram. VIVERE TIBI EST EDERE) Socrates aiebat, ſe idcirco edere vt viueret, non ideo viuere vt ederet. Alij ſententiam ſic conformarunt. Eſſe oportet vt viuas, non, viuere vt edas. De otio vitando & hoc ſubiiciam propter adoleſcentes. Gymnoſophiſtæ apud Indos, menſa conſtrata, priuſquam cibaria opponerentur, diſcipulos adoleſcentes è diuerſis locis officiiſque ad dapem conuenientes interrogabant, quid boni ab exordio lucis vſque in illam horam feciſſent. Cùm quiſque ſuum factum commemoraret, qui nihil dicere de ſe poterat, impranſus exire, & aliquid operis facere iubebatur.

PRO

Digitized by Google

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVMQVARTVM.

ΦΙΛΑΥΤΙΑ, ſeu cæcus amor ſui.

LAMPADISCVS, PHILOMETRIVS.

LAMPADISCVS. Quod in rem amborum futurum eſt olim, cum vberiorem doctrinæ meſſem collegerimus, id tibi narrare meditor Philometri. P. Deus te adiutet, narra: do operam ſedulam quamdiu vis, & dabo quando volueris: narrationes vtiles optatæ mihi ſunt & charæ. L. Adoleſcentiorem hominem ſibi de literis ſuis etiam atque etiam placentem plaudentémque, & præ ſe parui pendentem alios, audiui cùm reprehenderet vir æui maturus, probus, & ſapiens, quicum patri meo magnus fuit vſus. P. Vbi is vir degit? L. Ciuis eſt meus, tibi parum cognitus. P. Quod ſcientiæ genus colit? L. Omne genus artium ſtudiorúmq; tractauit: in philoſophia tamen plus olei conſumpſit. P. Ordire. L. Longior fuit oratio: ſummam quandam ex me excipies. P. Vt vis. L. O adoleſcens, inquit, quanto melior, Deóq; & hominibus gratior eſt modeſta ignorantia, quàm ſuperba ſcientia? Noli tute tibi verba dare. Noli te in fraudem induere. Qui ſe ſapientem credit, longè à ſapientia diſtat, & hoc longius, quo minus quantum diſtet intelligit. Summum diſcendi incitamentum eſt, putare ſemper ſe parum ſcire, multa ignorare. Quod iſti admiratores ſui facere prætermittunt, ac proinde vltra procedere non

Digitized by Google

ita curant, quoniam ſe ad metas aut perueniſſe omnino, aut propemodum perueniſſe exiſtimant: bene conſulentibus aduerſantur: admonentibus repugnant: aliis non credunt: ſuas opiniones pro oraculis ſuſpiciunt. Sic aditum ſibi ad augusta illa ſapientiæ templa intercludunt. Nulla hac, vt virtutis & rectè factorum, ſic literarum eſt maior capitaliorque peſtis. Hæc cauſſa eſt, quamobrem in quouis genere diſciplinarum perpauci excellant: amor ſui nempe, & falſa doctrinæ perſuaſio, quæ ſe complures deludunt. Non cum iis quos ſuperauimus, ſed cum his, quibus adhuc minores indoctioréſque ſumus nos comparemus: vt qui curriculo puluerem Olympicum colligunt, non ſequentes, quos ſuperauerunt, ſed antecedentes reſpiciunt, quos ſuperent. Ita ſi agere inſtituerimus, non tollemus ſpiritus. Videmus enim longiſſimo interuallo abeſſe nos ab illorum præſtãtia, quos omnis eſt admirata & admirabitur poſteritas. Poëtas es? quid tu ad Virgilium? quid ad Horatium? Orator? quid ad Ciceronem, quid ad Demoſthenem? Mathematicus? quid ad Euclidem, quid ad Archimedem? Iuriſconſultus? quid ad Scæuolas, quid ad Papinianos? Philoſophus? quid ad Ariſtotelem, quid ad Platonem? Theologus? quid ad Thomam Aquinatem, quid ad Auguſtinum? Si quis in oppidulo aut municipio cum primum dignitatis locum obtineat inter pauperes, infimæque claſſis homines, idcirco ſe circumſpiceret, ac ſeſe in ſuis ipſe oculis ferret, in magnam autem, & nobiliſſimis opulentiſſimiſque ciuibus refertam ciuitatem aliquando ingrederetur, vbi ſe videret vix cum poſttremis poſſe conferri, nonne is vela ſummitteret? nonne ab arrogantia deſiſteret? Eadem ratione

inter

inter indoctos eſſe doctum, & inter pueros virum, inter pumiliones longum, inter cæcos videntem non eſt ſingulare. Reputa item quanta ſit ſcientiarum amplitudo, quam incredibilia ſpatia, quanta in vnaquaque rerum & inuentarum, & adhuc inueniendarum immenſitas: ac nequaquam fatuum fuiſſe puta, qui ſe nihil ſcire teſtatus eſt, cùm tam multa ſciret, vt omnis philoſophiæ fons, & philoſophorum pater habeatur. Hæc memini, & iſta præcipua capita reprehenſionis illius fuerunt. P. Philoſophica, & plena vtilitatis oratio. Quid adoleſcens? mutauit mentem? L. Non æquè vt à principio Thraſonicè, confidenterque verba ſerebat. Verùm quaſi nobis hæc dixerit, ita accipiamus. P. Non inſipienter mones: nos enim adhuc homines ſumus.

ANNOTATIONES.

NON ſolum manifeſta oſtentatio, ſed etiam tectior & obſcurior ſui met commendatio diſplicet audientibus. Hinc Plinius de oratione quadam ſua epiſt. 8. li. 1. onerabit hoc modeſtiam noſtram, etiamſi ſtilus ipſe preſſus demiſſuſq; fuerit: propterea quod cogimur, cũ de munificentia parentium noſtrorum, tum de noſtra diſputare. Anceps hic & lubricus locus eſt, etiã cum illi neceſſitas lenocinetur. Etenim ſi alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi ſolent, quam difficile eſt obtinere, ne moleſta videatur oratio de ſe aut de ſuis diſſerentis? Nam cum ipſi honeſtati, tum aliquanto magis gloriæ eius prædicationiq; inuidemus: atque ea demum recte facta minus detorquemus & carpimus, quæ in obſcuritate & ſilentio reponuntur. In ead. epiſt. Ij ue-

ro qui benefacta ſua verbis adornant, non ideo prædica-re quia fecerint: ſed vt prædicarent feciſſe creduntur. Sic quod magnificum referente alio fuiſſet, ipſo qui geſſerit recenſente vaneſcit. Quintilian. libro 11. cap. 1. pulchrè cauſſam affert, quare odio quodam incitemur in eos, qui ſe iactant, faueamus autem iis qui ſe ipſi deprimunt. Habet enim mens noſtra ſublime quiddam & erectum, & impatiens ſuperioris. Ideóque abiectos aut ſummittentes ſe libenter alleuamus, quia hoc facere tanquam maiores videmur: & quoties diſceſſit æmulatio, ſuccedit humanitas. At qui ſe ſupra modum extollit, premere ac deſpicere creditur, nec ſe tam maiorem, quàm minores cæteros facere. Hæc aduerſus oſtentatores & περιαυτολόγους generatim. Contrà φιλαυτίαν litteratorum ſatis in progymnaſmate diſputatum eſt. CVRRICVLO PVLVEREM OLYMPICVM) Quod ſcribit Horat. ſatyr. 1. libr. 1. de auaro, non ſolere eum cum tenuioribus ſe conferre, vt cum à ſe viderit iam copiis ſuperatos, rei exaggerendæ & amplificandæ modum faciat: ſed cum ditioribus, vt ita ſemper congerere pergat: ſicut qui in ludis olympicis poſtquam è carceribus demiſſæ ſunt quadrigæ, qui ſecundo aut tertio loco currunt, non reſpiciunt quos prætererint, ſed eos, qui antecedunt, quibus conantur pares eſſe, ac deinde priores: hoc totum non ineptè ad literatos accommodabitur, & tanquam præceptum aliquod ipſis proponetur. Verſus ſunt hi.

> Vt cum carceribus miſſos rapit vngula currus,
> Inſtat equis auriga ſuos vincentibus, illum
> Prætereuntem temnens extremos inter euntem.

PRIMVM DIGNITATIS LOCVM) Dignitas eſt alicuius honeſta, & cultu, & honore, & verecundia digna auctoritas. Cicer. 2. de Inuent. THRASONICE, CONFIDENTERQVE) A confidentia & iactatione nimia glorioſi vocantur Thraſones. Vide quid ille

ille miles de ſe in Eunucho prædicet apud Terentium, & Pyrgopolinices apud Plautum in Milite glorioſo. Item ille in Truculente Stratophanes. Fidens porrò & fidentia in laude ponuntur: confidens & confidentia mala conſuetudine loquendi ſunt in vitio, ait Cicero 3. Tuſculan. Itaque Terent. Phorm. Eſt paraſitus quidam Phormio, homo confidens, quod dij omnes illum perdant. Exponit Donat. improbus, audax, temerarius.

VERECVNDIA ET EIVS EXTREMA.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVMQVINTVM.

Natura verecundiæ.

ÆDESIMVS, MISADOXVS.

ÆDESIMVS. Nè tibi iſtuc tam nouum atque inſolitum appareat Miſadoxe, quod aſſerui non eſſe vnam de virtutibus verecundiam. M. Quî tandem non appareat, cum tam multis, & à tã multis doctis indoctiſq; pariter commendetur? Æ. Laudantur & aliæ res, placentque hominibus communiter, quas ſi continuò virtutes numerare velimus, augendi ſint nobis philoſophorum commentarij, quibus de virtutibus explicatum eſt. Et illorum peculiare munus ducitur, diſputando quærere ac decernere, quid in virtutibus ſit, quid non ſit. M. Quid

ergo tu verecundiam eſſe ſtatuis? Æ. Perturbationem ſeu affectionem quandam, ſiue permotionem animi, non firmum ac ſtabilem habitum. M. Hoc tu rationibus probes neceſſe eſt. Æ. Nihil procliuius: M. Accommodo aures. Æ. Vti metus, qui in aſperis formidoloſiſque rebus cernitur, ita naſcitur & exiſtit verecundia, & eſt illius ſpecies quædam. Nam quemadmodum qui mortem inſtantem, aut aliquid magnum vicinúmque malum metuunt, ſolent expalleſcere: ſic qui ob rem aliquam pudendam verecundia ſeu pudore afficiuntur, erubeſcunt. Ex quo manifeſtum eſt, vtrumque ad corpus quodammodo pertinere: & quomodo metum ſeu timorem, ſic etiam pudorem eſſe motum animi turbidum duntaxat, non autem conſtantem habitum: cuius non ita, velut perturbationũ, proprium eſt mutatione corporis indicari. M. Vnum ex altero clareſcit, & res accendunt lumina rebus, vt eſt apud Lucretium. Æ. Quid quod verecundia etiam decet pueros, & in his inuenitur: quibus tamen virtutes veræ ſeu propriè appellatæ haud conueniunt? Nam vt arborem teneram agricola fructiferam vocare non ſolet, priuſquam fructum tulerit: ſpem bonam de ea tantum interea concipit: ſic tu puerum & adoleſcentem ex verecundia, quæ futuræ virtutis ac probitatis exſpectatio & ſpes eſt, non ex virtute iam adepta bonum appellabis. M. Verecundari pueros, & eximias congeri laudes in adoleſcentulos verecundos nemo eſt qui neſciat. Sed quoniam hoc natura potius quàm ratione iudicióque contingit, à te ſtare fateríque cogor, non eſſe in ipſis cum virtute coniunctum, ob inhoneſtum aliquid rubore perfundi. In adultis porro, etſi id antea conceſſi, nihilominus, ſi

pate

paterere, libenter calculum reducerem, ac virtutem eſſe affirmarem. Æ. Appellemus virtutem, dum intelligamus nos in eo vulgi, non philoſophorum, inprimiſque Peripateticorum tenere conſuetudinem. M. Hoc mihi ſi permittas, æquiore animo te auſcultabo. Æ. Alioqui verè affectionem omni laude dignam, virtuti affinem, eique copulatam, ſemiuirtutem, ſeu inchoatam virtutem, ex honeſti deſiderio, & infamiæ metu progenitam (quæ quidem virtutis proprietates, & quædam incitamenta ad eam, & calcaria videntur) nominare poſſis. M. Arripio quod das, arrepturus etiam plura ſi dederis. Sic enim capior verecundia, ſic recreor, ſic delector, vt ſatis explicare nequeam. Nec mirum, odi enim dedecus mirabiliter. Æ. Mearum partium es. Quin & in hac perturbatione tria illa videre licet, quæ in germanis virtutibus. M. Quomodo? Æ. Eſt in illis medium ſeu mediocritas: ſunt extrema duo, quorum vnum in defectione, alterum in exuperantia conſiſtit, & hæc ſunt vitia. Liberalitas eſt moderata pecuniarum largitio, cui repugnat tenacitas quæ parum aut nihil, & profuſio quæ plus æquo largitur. Similiter verecundiæ contraria eſt impudentia, qua fit, vt minus quàm oportet, aut nihil omnino nos pudeat: & quam Græci vocant δυσωπίαν, immodica ſcilicet ac vitioſa verecũdia, de qua Plutarchi habemus ſyntagma. M. Exſpecto iam definitionem verecundiæ: etſi non difficilè ex dictis abs te colligitur. Æ. Eſt moleſtia quædam, & perturbatio animi, orta ex malis, quæ dedecus & ignominiam inurere videantur: iiſque aut præſentibus, aut præteritis, aut futuris. M. Quis eam his verbis definiuit? Æ. Magiſter accuratiſſim⁹ Ariſtoteles in ſecũdo de

do de arte dicendi.M. Hinc patet ad omnia tempora pertinere verecundiam , quod mihi velim explanes. Æ. Ad præſens quidem , vt ſi quis in furto deprehendatur, erubeſcet. Ad præteritum , vt ſi quis cum animo ſuo recordetur,ſe aliqua impura libidine fuiſſe aliquando contaminatum : aut ſi cuipiam turpe quiddam hoc illóve loco heri , nudiuſtertius, ante menſem & annos perpetratum obiiciatur. Ad futurum,vt ſi puella regia homini plebeio ſe audiat vxorem commiſſum iri : quemadmodum Electram Agamemnonis Euripides colono locatam eſſe fingit. M. Ad hanc finitionem intelligendam amplius nihil requiro.

ANNOTATIONES.

ILLORVM PECVLIARE MVNVS) *Philoſophia enim in tres partes diſtributa eſt , in naturæ obſcuritatem, in diſſerendi ſubtilitatem , in vitam atque mores.1. de Orat.& 1. Acad.quæſt.Et in 2. Tuſculan. Vt enim ſi Grammaticam ſe profeſſus quiſpiam barbarè loquatur: aut ſi abſurdè canat is, qui ſe haberi velit muſicum , hoc turpior ſit,quod in eo ipſo peccet , cuius profitetur ſcientiam:ſic philoſophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior eſt,quod in officio , cuius magiſter eſſe vult , labitur,artémque vitæ profeſſus , delinquit in vita.* PERTVRBATIONEM, SEV AFFECTIONEM) *In Categoria Qualitatis Ariſtoteles tertium genus (plura enim ſunt) patibiles qualitates & paſſiones conſtituit. Et cum habitum dicat eſſe quiddam permanens ac diuturnum, quódque niſi magna mutatione facta à morbo, vel aliquo eiuſmodi a ſubiecto amoueri non poſſit , vt ſcientia & virtutes : quæ ab iis fiunt quæ facilè & citò corriguntur*

paſſio

Digitized by Google

paſſiones vocat, vt ſi quis moleſtia affectus iraſcatur: talis enim dicitur quippiam paſſus eſſe. CALCVLVM REDVCEREM) *Reducit calculum, qui conſilium, factum, ſententiam mutat, Sumptum à ratiocinatoribus. Omnia porrò hæc, ad calculos vocare, reuocare, mouere calculos, ponere in vtraque parte calculos, accedere, decedere, detrahere calculum vt μεταφορικῶς, ita παροιμιακῶς efferuntur.* VNVM IN DEFECTIONE, ALTERVM IN̄) *Exceſſum & defectum latinas eſſe voces concedens Victorius, negat iis rectè ab Ariſtotelis interpretibus conuerſa ὑπερβολὴν, & ἔλλειψιν, quæ verba frequentia ſunt apud Peripateticos. Malens Ciceronem reddidiſſe per nimium & parum. Vt 1. Offic. Nūquam enim iratus qui accedet ad pœnam, mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter nimium & parum: quæ placet Peripateticis. Et in X. Philip. Etſi illius viri conſiliis atque factis nihil, nec nimium nec parum fuit vnquam, &c. lib. 19. cap. 9.* ELECTRAM AGAMEMNONIS) *Subaudi filiam. Talia ſunt, Deiphobe Glauci de Sibylla. Aiax Telamonis. Hectoris Andromache, vbi ſubintelligitur, vxor. Oeconomiam Euripideam huius fabulæ non probant eruditi: Sophocleam probant; nam & ille huius nominis tragœdiam reliquit.*

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM SEXTVM.

Laus verecundiæ.

EIDEM.

ÆDESIMVS. Quanquam verecundia, id quod oſtendimus, non eſt è ſanctiſſimo ſplendidiſ-

ſimóque

ſimóque virtutum concilio, quibus vnis non ſolùm maximè, ſed etiam maxima laus & admiratio debetur, eſt tamen laudatione digniſſima M. Etſi hac de re nihil dubitauerim, ſcrupulum tamen quo moueor mihi eximito. Æ. Quis hic ſcrupulus? M. Ob motus animi, ſeu perturbationes aliquis nec laude quenquam, nec vituperatione afficiendum putauerit. Atqui verecundia motus eſt, ſiue affectus. Æ. Vniuersè ſeu generatim conſideratæ affectiones nec reprehenſionem habent, nec laudem aliquam. Nihilominus quædam certo modo ſeſe habentes, & quatenus indicia atque argumenta, ſeu imagines virtutum vitiorúmque ſunt, vel laudari, vel vituperari conſueuerunt. M. Reſponſum breuiſſimè & rectiſſimè. Æ. Hæc igitur, cuius ex omnibus animantibus ſolus homo eſt particeps, certiſſima eſt bonæ indolis nuntia. Vnde Cato magis ſibi placere iuuenes aiebat qui rubeſcerent, quàm qui palleſcerent: quod nimirum egregiam indolem rubor arguat, non autem pallor. Et Seneca, recta ingenia, inquit, debilitat verecundia: parua confirmat audacia. Bonæ indolis, inquam, bonæque ſpei nuntia eſt minimè dubia. Nutriendus pudor (eſt apud eundem philoſophum, quem admiratione quadam eius ſapientiæ commotus libenter verborum meorum teſtem adduco, & in eius chartis aurea quædam dicta, vt floriferis in ſaltibus apes libenter depaſcor) qui quamdiu durauerit in animo, aliquis bonæ ſpei locus erit. Huic conſentaneum eſt illud Plauti noſtri in Bacchidibus. Nam ego illum periiſſe duco, cui quidem perit pudor. M. Teſtatiſſima & cognitiſſima dicit. Sed te interpellare parcam. Æ. Verecundia in moribus eſt tanquam gemma rutilans, pudi-

citiæ

Digitized by Google

citiæ comes, naturæ commendatio, famæ cuſtos, virtutis fundamentũm, honeſtatis nota, innocentiæ teſtis, ornamentum vitæ, rerum decentium honeſtarúmque procreatrix & alumna, omnis turpitudinis inimica. Huius color eſt pulcherrimus, vt accepimus interrogatam reſpondiſſe filiam Ariſtotelis Pythiadem. Eſt quippe virtutis color, vti confirmabat Diogenes, cum verecundo rubore perfuſum adoleſcentem intueretur. Et profectò nihil fieri poteſt pudibundo adoleſcente amabilius. In quo quidem ætatis gradu, in adoleſcentia inquam, magis ſe prodit hic affectus: propterea quod & tenera eſt frons iuuenum, pudoris ſedes, & calor aliquanto maior, qui ſeſe cum ſanguine in faciẽ ſpargit, quoties erubeſcunt. Præterea in corporibus naturaliter venuſtis ac decoris neſcio quomodo magis decora, magíſque pulchrè eſt verecundia, & veluti ars probati artificis, in materia commodiore ac meliore perfectius emiuet atque elucet. M. Ciceronem ne omiſeris. Æ. In Partit. extremis. Cuſtos virtutum omnium, dedecus fugiens, laudémq; maximè conſequens verecundia, inquit. M. Dictum Ciceronianè hoc eſt breuiter, elegãter & grauiter. Æ. De laudibus pudoris ad neceſſitudinem rei dictum eſt, opinor, ſatis. M. non quidem mihi. At enim in tuo ſum arbitrio, ſequar quo me cunque duces.

ANNOTATIONES.

NEC LAVDE QVENQVAM, NEC VITVPERATIONE) *Quod enim inuitis ac repugnantibus accidit, quis id ſimpliciter aut commendet ſi bonũ, aut reprehendat ſi malum videatur? Voluntate & iudi-*

cio omnia metiendi ſunt, quorum vtrumque in huiuſce-modi ſubitis perturbationibus deeſt. Moderati ergo iiſdem in noſtra ſitum eſt poteſtate: non ſentire, & tanquam illa cœli pars, quæ ſoli vicina eſt, ſereno ſemper ſedatéque animo viuere, hoc non eſt. Quod verò dictum eſt, nolentes non erubeſcere, confirmat Seneca epiſt. 11. Quibuſdam etiam conſtantiſſimis in conſpectu populi ſudor erumpit, non aliter quàm fatigatis & æſtuantibus ſolet: quibuſdam tremunt genua dicturis: quorundam dentes colliduntur, &c. Inter hæc & ruborem eſſe ſcio, qui grauiſſimis quoque viris ſubitus effunditur. Lege reliqua quæque ſequuntur, quæque antecedunt: valde etenim, quàm ſit inſuperabilis verecundia, & in corporis temperatura inhæreat oſtēdunt. CVM SANGVINE IN FACIEM) Ariſtoteles in problematis cauſſam quærens, cur quos pudet rubeſcant, & qui timent palleſcant, cùm tamen ſint vicini ſimileſque affectus: eſt enim ſpecies timoris pudor, reſpondet, Quia pudentium ſanguis ex corde in omnes partes corporis diffunditur, vnde fit, vt quaſi ſupernatet: timentibus autem ad cor confluit, aliáſque partes deſtituit. Vnde vt ibi ruborem, ita hîc pallorem ſequi neceſſe eſt. Veruntamen tantum dixit quid accideret: ſed cur accideret, cur, inquam, ſanguis pudore diffundatur, metu contrahatur, nondum dixit. Gellius lib. 19. cap. 6. De refugiente in metu ſanguine aliquid affert prætereà Macrobius lib. 7. cap. 11. de diffuſione autem eiuſdem in pudore non plus quàm Ariſtoteles, & Gellius: niſi hoc tantum. Dicunt Phyſici, inquit, quod natura pudore tacta ita ſanguinem ante ſe pro velamento tendat. Vt videmus quemque erubeſcentem manum ſibi ante faciem frequenter opponere.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM SEPTIMVM.

Adoleſcentiæ propriam eſſe verecundiam.

IIDEM.

ÆDESIMVS. Magno in errore plerique verſantur, qui nobis hoc loco eſt coarguendus. Arbitrantur enim cuiuſque ætatis pudorem eſſe. M. Hem, ergo non eſt? putaui id ego quoque vſque ad hoc tempus, nec deſiſtam à ſententia, niſi diſputatio tua penitiſſimè eum ex animo meo deleuerit. Æ. Deo auſpice delebitur. M. Cuinam ergo ætati minus congruit? Æ. Virili, & ſenectuti. M. Senes igitur poterunt eſſe per te inuerecundi. Æ. Malè ratiocinaris, non hoc dico. M. Quid igitur dicis? quorum eſt? Æ. Adoleſcẽtum ſeu iuuenum, ſicut virorũ conſtantia & grauitas. M. Si verbo & affirmatione ſola hoc probas, ſola negatione id refello. Tu me auctoritate, vel Ciceronem Plato, non franges. Æ. En tibi rationem. In omni re cõſenſio omnium gentium lex naturæ putanda eſt. Nota quidem M. Tullius, & rectè. Æ. Et hac ille conſenſione, vt ſcis, ad docendam animorum immortalitatem vtitur. Cur nos eodem conſenſu in re minore non vtamur? M. Vtere. Æ. Omnium mentes hęc imbuit opinio, pueros & adoleſcentes oportere verecundos eſſe. M. Etiam viros oportere, etiam ſenes. Æ. Aliter eſt. M. Cur aliter? Æ. Cognoſces. Ecquid laudamus adoleſcentes, ſi erubuerint? M. Certè. Teneo quid apud Teren-

V

Digitized by Google

tium Menedemus de adoleſcente filio pronuntiet. Erubuit, ſalua res eſt. Quibus verbis bonam ſibi de eo ſpẽ pollicetur, quia rubore perfuſus ſit. AE. Nunquid etiam laudamus viros atque ſenes? M. Hoc dicere vix auſim, & me tã citò depulſum eſſe de ſententia pudet. AE. Pudẽdum verò, ſi in ea perſiſteres. M. Quare non iis ſimiliter laudem impertimus? Æ. Quia nihil ab iis committendum cenſemus, cuius cauſſa verecundari debeant. Iam ſi ego quippiam te facientem videam, nec propterea te commendem, argumento erit, id tibi reuera honorificum non eſſe. Ideo autem nõ eſſe, quod tuarum partium propriè non ſit. M. Plus deſidero, nõdum enim planiſſimè intelligo, qua de cauſſa iuuentutis propria ſit, non illa quidem virtus, ſed quaſi virtus, ſeu virtutum propinqua & ſoror verecundia, & quamobrẽ ita exiſtimemus. Æ. Quod iuuẽtus magis perturbationum diuerſarum tempeſtatibus agitatur ac circumfertur. Cui ætatis freta primitus inſinuantur, vt eſt apud Lucretium. In qua ſumma conſilij leuitas, mira animorum inconſtantia & effrænatio, ira, ſuperbia, temeritas, libido, luxus, vt in verba pauciſſima conferam, ad omnem licentiam improbitatemque non parua procliuitas. Accedat orationi meæ teſtis Horatius:

Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto
Gaudet equis, canibusque & aprici gramine campi:
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque & amata relinquere pernix.

Cùm itaque certum ſit, cæcis cupiditatibus adoleſcentes tranſuerſos rapi ſolere, à gubernatrice verecundia prohibentur, quo minus eaſdem expleat, & ad vir

ad virtutis calcē, ſicubi deflexerint, reuocantur. M. Quid autem eſt, quod Plato (quem ego auctorem vehementer ſequor, cùm tu in Ariſtotelis verba iuraſſe videare, quem legere non ita curæ mihi eſt) in Protagora ſcriptum reliquit, Iouem dum metueret humano generi, ne periret, miſiſſe Mercurium, qui pudorem & iuſtitiam ad homines adduceret, vt nimirum eſſent ciuitatum ornamenta, ſanctæque inter ciues amicitiæ conciliatrices, quæ illos arctiſſimo nexu ac fœdere copularent? Paullò poſt cum interrogaſſet Mercurius, deberetne illas vniuerſim omnibus diſtribuere, an ita, quemadmodum artes eſſent diſtributæ? omnibus, inquit Iupiter, omnes illarum participes ſunto. Legem verò meo nomine perfer, vt qui pudoris & iuſtitiæ capax minimè eſſe poterit, velut ciuitatis tæterrima lues & peſtis è medio tollatur. Velim refutes hunc doctorem. Tu ais adoleſcentibus tantum conuenire; Plato omnibus. AE: Primùm, nō quidquid apud Platonem dicitur, hoc ex ipſius Platonis aut Socratis mēte dicitur. Diſſerit autem hæc in eo dialogo Protagoras. Deinde aio, conuenire quidem ſingulis, at non omni ætati: & aliquando capi nomen verecundiæ pro quauis mali formidinē, vitatione flagitij, & cupiditate honeſti: ſeu, non pro repentina illa commotione, qua quis ſubitò perturbatur, quam etiam à viro probo alienā eſſe vult Ariſtoteles: ſed pro inhærenti quadam in animo affectione, quæ à turpium rerum actione nos deterret, nec aliā turpitudinem, niſi quæ virtuti eſt contraria, reformidat. Poteſt deniq; ita in omnem ætatem conuenire; quoniā ſunt nonnulli annis ſenes; moribus & ingenio pueri: quos præ pudore ſibi à ſceleribus tem-

perare,quã illo ſolutos in flagitia ruere melius eſt. M.Tibi quidem perſuaſiſti,Ariſtoteli non eſſe contrarium Platonẽ:mihi ſanè quidẽ perſuadere videris voluiſſe. Æ. Integrum tibi eſt ſentire quod lubet: probabili coniectura ſequor:vltra enim pro quo grediamur in doctrina morali,nõ habemus. M.Pertinax nũquam ero,tibique,ſi quoquomodo probabis mihi ea quæ dices,non cunctabundus aſſentiar.

ANNOTATIONES.

VTI CICERONEM PLATO) *Vt enim rationem Plato nullã afferret (vide quid homini tribuam) ipſa auctoritate me frangeret. Tot autẽ rationes attulit, vt velle cæteris, ſibi certe perſuaſiſſe videatur. 1. Tuſcul. Oſtendimus alio loco prolatis teſtimoniis, quãti hunc philoſophum Cicero faceret, volumine primo, vbi de φιλοσοφουμένοις Tullianis diſputauimus.* IVVENTVS MAGIS PERTVRBATIONVM) *Natura vult vt ratio, quæ diuina eſt, imperet brutæ parti, quæ ex ipſo corpore ortum habet: ideoque in illud demerſa & cõtemperata ſimilis eius ſit, corporéiſque referta affectibus, qui quidem pro modo & mutatione corporis vel concitatiores vel languidiores fiũt. Et hac cauſa eſt, cur adoleſcentum cupiditates celeres, feroces, ac rabidæ ſint, copia ſanguinis nimirum: in ſenibus autem, quia principium concupiſcentiæ circa iecur reſtinctum eſt ac debilitatum, magis viget ratio. Hæc Plutarchus de virtute morali.* IN DOCTRINA MORALI) *Exquiſitam ac ſubtilem rationem, tradendæ morum diſciplinæ haud eſſe accommodatam ſcribit lib. 1. ad Nicomachũ Ariſtoteles. Nam cũ ea philoſophiæ pars de honeſtis & iuſtis factis, de bonis ac malis, de fugiendis expetẽdiſque rebus agat, hæc autẽ*

non

non certa ac definita, ſed infinita, variiſque mutationib. ſubiecta ſint, vt non natura, ſed opinionibus & inſtitutis conſtare videantur, quis de talibus firmis argumentationibus & nullo penitus cuiquam carpere permiſſis ſe diſputaturum confidat? Quamobrem eodem in loco eruditi hominis proprium eſſe affirmat, in vnaquaque doctrina illud exquiſitum exquirere ac poſtulare, quod in ea reperitur. Qui ſecus facit, illum perinde facere, atque ſi a mathematico probabiles rationes, ab oratore demonſtrationes exigat.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVMOCTAVVM.

Quæ res verecundiam pariant.

IIDEM.

MISADOXVS. Quæ eſſet natura verecundiæ, quibus quantiſque laudibus celebraretur, & in quam ætatem præcipue conueniret, perſpicua me & diſerta oratione docuiſti. Quæro nũc abs te, quæ ſint ea, ex quibus illa gignitur: ita ſciemus nos, qui iuueniles annos nõdũ trãſcendimus, quæ fugiẽda nobis ſint, ne in ruborẽ coniiciamur. Quod tametſi pulchrũ, nihilomin⁹ cõmittere vt erubeſcẽdũ ſit, turpiſſimũ exiſtimo. Nõ enim pudẽdo, ſed nõ faciẽdo id quod nõ decet impudentiæ nomen effugere debemus, ait Cicero. Æ. Nulla eſt inſignis atq; ſingularis turpitudo, niſi quæ ab animi prauitate aliqua profluxerit. Illas igitur prauitates inprimis vitare moneo, ſi ignominiã, quæ turpitudinis pediſequa eſt, effugere cõcupiſcitis. M.

Digitized by Google

Vitabimus, ſi recenſueris, tuóque more ſingula illuſtraueris. AE. An tu cenſes decorum eſſe, deſerere aciem aut præſidium, abiicere clypeum, & fuga ſalutem quærere? M. Apud Lacedæmonios quidem probro ſummo dabatur. Hinc virago illa poëtarum verſibus tam decantata, quæ inermem conſpicata redeuntem à pugnæ filium, haſta eum transfixit vt degenerem. AE. Apud nos etiam eadem res inſigni eſt infamia. Sex ex quo tandem vitio manat hæc actio? M. Quis non videt? ex timiditate & animi mollitia, quæ eiicienda eſt. AE. Caueant ergo timiditatem verecundi: ne, impendente periculo, ipſe ſe in pedes quãtum queant. Et hoc in vno quodam genere dictum, ad alia ſimilia accommodetur: quomodo ea quæ ſequentur. Caueant item iniuſtitiam, vnde naſcitur nõ reddere depoſitum. M. Sempérne reddendum? Æ. Pro me Cicero reſpondebit in officiis. Honeſta enim quædã temporibus commutantur, fiúntque contraria, vt reddere gladium furioſo. Hoc relinquendũ eſt prudentiæ, quæ talibus moderatur. M. Duo vitia cõmemoraſti, cætera, & quidem complura exſpecto. Æ. Non proferam omnia, nam ex iis quæ dixero, quæ ſit aliorum ratio ꝑ te animaduertes. M. Optimè tibi iacta ſunt fundamenta, alacriter ædifica. Æ. Afficiunt etiã pudore, quæ ex intẽperãtia proficiſcũtur, vt ſunt ventri, & Veneri eſſe deditũ. Item quæ ex auaritia & illiberalitate, vt lucrũ facere. aut ex puſillis abiectiſque rebus, aut ex turpibus, aut ex iis, vnde fieri non poſſe videatur. Nec copia ſua alicuius tenuitatem ſubleuare, aut parcius eidem ſubuenire, taleq; auxilium petere à tenuioribus, & quibus minus eſt rei familiaris. Quo de conqueritur apud Terentium

ſeruus:

ſeruus:Quam iniquè comparatum eſt,inquit,ij qui minus habent,vt ſemper addant aliquid ditioribus? Et mutuam capere pecuniam,cùm quis à te petiturus videtur:& petere, cùm aliquem repetiturum: aut repetere cùm eum à te petiturũ ſuſpicaris, laudaréque aliquid,vt illud petere iudiceris. Mox eſt quippe ingenuis ac liberalibus viris, cùm perſentiunt aliquẽ re quapiam,cuius ipſi ſint domini, valde affici,vltro eã donare.M.Aceruaſti exẽpla, quibus vnum quoddam vitium declarares. Veruntamen hanc ipſam declarationem vt declares rogo. Æ.Sic faciã.Legiſtine quid Veſpaſianus Auguſtus fecerit? Quidnam? Æ. Ex lotio vectigal ſibi pendi volebat:quod Tito eius filio Imperatori longè omnium Imperatorum humaniſſimo ſummo pudori fuit,qui & patrem hortabatur, ne ex tam ſordida re quæſtum faceret. Auari item, vel pauperes & mendicos ſuis bonis qualibuſcunque exuunt, &, ſi poſſent,à mortuis tributum exigerent. Nec, quamuis cognatus fuerit, vel mediocri ſeu pecunia, ſeu rerum ad victum pertinentium auxilio eius egeſtatem cõſolantur.Simulant ſeſe egere: ſimiles Gellio illi apud Martialem, qui in ædificando ſemper erat occupatus, quò petentibus nummos amicis facilius denegare poſſet: quia videlicet magnos ipſe in ædificatione ſumptus tolerarct. Eſt autem nimis perfricta frons eorum, qui cum apud amicum aſpexerint quod ipſis placeat,mirificè illud,& coram laudare non ceſſant, ſeq; eius percupidos demonſtrant: ob quod Verrem Cicero accuſat. M. Pauca ſcelera nominari poſſe arbitror, quibus non ſe nobilitauerit hic Prætor inclytus. Æ. Pauca. Ab ingenuo item procul abeſt aſſentatio: cuius eſt in

Digitized by Google

os laudare, & bona quæ laudem merentur præter modum extollere: mala verò quaſi inducere & oblinere, ac non modò cum ridente ridere: ſed etiam cum plorante plorare, & maiorem quendam animi dolorem oſtendere, quam ille ipſe oſtendat, cuius eſt calamitas. Eſt inſuper plenum opprobrij, non poſſe eos labores perferre, quos vel grandiores natu: vel qui delicatam & deliciis refertam vitam agitant: vel qui in aliquo amplitudinis gradu locati: vel deniq; viribus imbecilliores, & idcirco laborum impatientiores ſunt, perferunt. M. Pigritiam damnas (ſi rectè mentem tuam interpretor) quæ eſt metus laboris. Æ. Rem loqueris. Et cum magnanimi ſit, velle potius dare, quàm accipere beneficium, oportet eos qui ſæpe ab eodem beneficium accipiunt, eſſe minuti animi, parúmque pudetis. Eſt præterea vt æquè turpe, ſic æquè humilis abiectíque animi ſignum, exprobrare cuipiam beneficia: quæ obliuiſci debet qui contulit, meminiſſe, qui accepit. M. Profectò omnes, etiam ſerui, indignamur, cùm quis ſua nobis merita obiicit.

Sed mihi hoc moleſtum eſt. nam iſthæc commemoratio
Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficij.

ait Soſia apud Terentium. Æ. Deforme eſt item de ſeipſo prædicare, & cum irriſione audientium imitari militem glorioſum. M. Thraſonē videlicet Terentianū, & Pyrgopolinicen Plautinum. Æ. At enim ſi vituperandi & infames ſunt, qui ſua iactant, quid illi, qui aliena pro ſuis venditant? arrogantiſſimum genus hominum. Quæcunque demum à vitiis manantia, & notæ etiam vitiorum, & quæ cum vitiis cognationem aliquam habent, exiſtimationem lædunt, & cogunt erubeſcere. Reperitur quiſpiam in

in luſtro inter mulieres parum honeſtas potitans: turpis actio & verecundia digna. Loquitur verbis parum tectis: videtur animo parum caſto. Interrumpit orationem grandæui, aut ei non aſſurgit: hoc nō quidem vitium, nec nota vitij, attamen quaſi vitium, ſeu vitio ſimile eſt. Neque verò duntaxat vitio deuinctum, verùm etiam ab honeſtis rebus vacuum eſſe dedecus conciliat: ab iis nempe, quarum ſint participes aut omnes, vt ſi omnes nobiles ſtudia literarum colerent, turpe eſſet nobili refugere à literis: aut omnes ſimiles, qui ſint, inquam eiuſdē gentis, ciuitatis, ætatis, familiæ, & qui æquo iure viuunt, hi, ſcilicet, aut ſaltem plurimi horum. Atque hæc eo turpiora, & magis probroſa erunt, ſi noſtra culpa accidiſſe putabuntur. Sic namque ab animi vitio proceſſiſſe intelligentur, in quo turpitudinis maiores partes conſtituimus. Plura afferre de hôc capite ſuperſedebo, ne tibi moleſtus ſim. M. Moleſtus? Si ſumma iucunditas eſt vocanda moleſtia. Sed cùm oſtenderis quæ parerent verecundiam, conſentaneum eſt vt nunc doceas, apud quos pariant, ſeu quos vereamur. Æ. Aggrediamur ad hoc ipſum.

ANNOTATIONES.

HÆC, & alia pleraq; de verecundia ex Ariſtotelis fontibus, ex Rhetoricis, inquam, & Ethicis, item ex Plutarcho, quantū quoque modo viſum eſt, vt Cicero ex Stoicorum. N. SI QVAE AB ANIMI PRAVITATE) *Hoc quanquam ita eſt, tamen quam multi ſunt, qui non miſeriores ſeſe arbitrentur, ſi pedibus aut manibus capti, quam ſi aut ebrioſi, aut libidinoſi ſint? Non ita, qui dixit (numeros memini, ſi verba tenerem;) ſed*

proferam latinum verſiculum)

Animo valente corpus ægrotet licet.

HINC VIRAGO ILLA) *Hac de re græcum epigramma recitabimus, incerto auctore, noſtrámque conuerſionem apponemus.*

Γυμνὸν ἰδοῦσα λάκαινα παλίντροπον ἐκ πολέμοιο
Παῖδ' ἑὸν εἰς πάτραν ὠκὺν ἰέντα πόδα,
Αντῆη ἀΐξασα, δι' ἤπατος ἤλασε λόγχην,
Α'ρρενα ῥηξαμένη φθόγγον ἐπὶ κταμένῳ.
Αλλότριον σπάρτας εἶπεν γένος, ἔῤῥε ποθ' ᾅδαν,
Ε'ῤῥ' ἐπεὶ ἐψεύσω πατρίδα, καὶ γενέτας.

Abſque armis reducem natum Spartana virago
Ad patriam celeri vidit adeſſe gradu.
Inſiluit, telúmque furens trans pectus adegit,
Hæc ſuper exanimem fortia verba loquens.
Sub terram Spartæ falſum genus, inquit, abito:
Ito, mentitus & patriam & proauos.

VESPASIANVS AVGVSTVS) *Mira Suetonius de huius Imperatoris* πλεονεξίᾳ *& auaritia. Inter illa & hoc. Procuratorum rapaciſſimos ad ampliora officia promouebat de induſtria, quò locupletiores mox condemnaret. Quibus propterea dicebatur vti pro ſpongis, quod quaſi & ſiccos madefaceret, & humentes exprimeret. cap. 16.*

PRO

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM NONVM.

Quosnam vereamur.

IIDEM.

AEDESIMVS. Qui verecũdia commouentur, aliud nihil timent, niſi vt ne in exiſtimationis ſuæ, & bonæ famæ iacturam incurrant: non ſanè, ne aut pecunias amittant, aut in re alia dãno mactentur: quanquam fermè accidit, vt præter opprobrium ſeu ignominiam etiam aliquod cuiuſpiã rei detrimentum conſequatur. Verùm id homo verecundus non tanti æſtimat, vt diximus, cui ſtudio eſt tueri famam ac nomen ſuum, non quidem apud omnes, ſed apud illos, qui de ſe exiſtimare iudicaréque ſincerè poſſint. Huiuſmodi ſunt quorum rationem ducimus: quos proinde vereri, & propter quos erubeſcere ſolemus. M. Súntne hi vnius, an plurium generum? Æ. Plurium. M. Cedò. Æ. Primùm qui nos admirantur, propter bonum videlicet aliquod honore proſequendum. Deinde quos nos ob eandem cauſſam admiramur. Tum à quibus coli nos volumus. Poſtremò quibuſcum de honore concertamus. Ac denique quorum opinionem non contemnimus. A quibus inſuper aliquid impetrare, quod ſit in ipſorum poteſtate, ardenter cupimus. Conuentus item publici, ſeu multitudo & conſpectus hominum pudorem incutit, ſeu cum peccauimus, ſeu cum peccaturos nos timemus: quam plurimos enim offenſionis noſtræ teſtes & con-

ſcios

ſcios intuemur, vt Demoſthenes, Theophraſtus, Cicero timore nimio expalluerunt, atque idcirco in concione dicturi obmutuerunt. Confitetur etiam L. Craſſus 1. de Orat. ſe exalbeſcere in principiis dicendi ſolere, & tota mente, atque omnibus artubus contremiſcere. Adoleſcentulus verò, inquit, ſic in initio accuſationis exanimatus ſum, vt hoc ſummum beneficium Q. Max. debuerim, quod continuò conſilium dimiſerit, ſimul ac me fractum, & debilitatum metu viderit. Hinc nox pudore dicitur vacare, quia noctu neminem videmus, & videmur à nemine. M.

Nox, & amor, vinúmque nihil moderabile ſuadent:
Illa pudore vacat, Liber amórque metu.

Quoniam præter hos? Æ. Qui iiſdem culpis obnoxij non ſunt. Contra, eiuſdem improbitatis amẽtiæque ſocij inter ſe non erubeſcunt. Ebrius apud vinolentum, latro apud latronem, fœnerator apud fœneratorem. Ad hæc qui ſeueri, & ad tribuendam peccantibus veniam haud quaquam faciles ſunt: propterea ſcilicet, quod ipſemet ea non perpetrant, quæ ſi perpetrarent, in aliis non damnarent: nec enim fur furi non libenter ignoſcit, neque illi ſuum crimen obiectat. Cauemus item ab iis, quos delicta noſtra enunciaturos ſuſpicamur, quæ occulta eſſe, & ignorari optamus: malumus enim aliquando boni haberi quàm eſſe, multóque magis timemus hominum, quàm Dei amicitia excidere. M. Qui facilè enuntiant? Æ. Iniuria læſi, maledici, deriſores. M. Quos adhuc veremur? Æ. A quibus nihil vnquam fruſtra petiuimus: iſtis enim videmur admirationi eſſe. Et eos qui tum primum à nobis petunt aliquid; quos apparet bene de nobis ſentire, nóſque

probos

probos & officioſos exiſtimare. Atque ideo denegare quippiam nos iis pudet ne mox in aliam de nobis & contrariam opinionem veniant. Ad extremum, veremur non modo viros graues, verùm etiã eos, qui ad ipſos facta noſtra perferre poſſunt: vt ſunt illorum ſerui & amici: hos colimus hilaritérque excipimus dominorum gratia, quorum fauorem & beneuolẽtiam aucupamur. Atque hic etiam receptui cano. M. Hic tuus labor me locupletauit opibus & pulchris, & nulli fortunæ dominationi ſubiectis.

ANNOTATIONES.

PRIMVM QVI NOS) *Ciceronis morem hunc eſſe notauit Manutius in epiſt. 14. lib. 13: vt cum de duabus rebus agit, vſurpet Primùm, Deinde. Cum de tribus, Primùm, Deinde, Poſtremò. Cum de quatuor, tertio loco Tum inſerat.* DEMOSTHENES, THEOPHRASTVS, CICERO) *Demoſthenes quidem legatus apud Philippum Regem Macedonũ: Theophraſtus apud populum Athenienſem. Cicero pro Milone dicturus in foro. Vide Crinit. lib. 5. cap. 3. De pudore autem oratorio lege quæ à Craſſo & Antonio diſſerũtur 1. de Orat. quorum hic duas eiuſdem cauſſas profert in mediũ.* HOMINVM QVAM DEI AMICITIA) *Non tam ſæpe hæc faceremus, ſi mentem auocaremus aliquando à ſenſibus, & ad æterna vel ſupplicia propter ſcelera perferenda, vel præmia propter virtutem capienda transferremus.*

PRO-

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM.

Impudentia.

ARETÆVS, ÆDVMENVS.

ARETÆVS, Sicut virtutes morum ſuos,& quidem innumeros laudatores inuenerunt,ita quoque vitia non paucos vituperatores. Ac proinde quantum illorum voces ad amplexandam honeſtatem,cuius parens & effectrix eſt virtus,tantum iſtorum oratio ad deteſtandam turpitudinem, cuius eſt mater vitioſitas, excitare & commouere nos debet. Æ. Nec tantillum à tua ſententia meum diſcrepabit vnquam iudicium. Quod autem vitium maximè iubes me execrari,& omni ope fugere? A. Impudentiam,Græcis ἀναισχυντίαν. Æ. Quibus eam verbis definires? A. Quibus Ariſtoteles. Eſt,inquit, contemptio quędam,& firmitas animi aduerſus ea, mala,quæ pudorem incutiunt. Contemptus eſt honoris videlicet ac famæ, ignominiæque ac dedecoris volũtaria deliberatáque patientia. Seu effrenata licentia ad turpitudinẽ: quo,per Deum immortalẽ, quid omni verborum acrimonia & contumelia dignius?quid deteſtabilius?quid bonæ ſpei ſuperſit in tali homine,qui iam frontem,faciem,os,perfricuit; hoc eſt, omnem à ſe verecundiam remouit,longiſſiméque proiecit?Qui eſt ore ferreo,effrõs denique: nam hæc ſingula contra impudẽtes valere quis neſcit?qui etiam canibus comparãtur,quadrupedibus

(vt no

vt norunt omnes) inuerecundis. Æ. Currentem me, quod aiunt: fuit enim mihi ſemper odio hęc peruerſitas, vt incredibili amori ingenuus pudor. A. Satis odiſſe nõ potes iſtum inter homines omnium morborum grauiſſimum, vt Euripides, iſtámque ad omnem turpitudinem ducem maximam, vt Xenophon appellauit. Per quã decorum vitæq́ue honeſtas, & modus omnis deſpicitur, & ad quælibet vitia (quandoquidem non timentur) via panditur. Æ. Cum cernamus iiſdem nonnunquam ſeſe cupiditatibus atque delictis deuincire pudoris amãtes, quibus inuerecundos, crediderit quiſpiam nihil inter hoſce homines intereſſe. A. Crediderit, ſed auius à vera longè ratione vagabitur, vt ait Lucretius. Tantum inter vtroſque differt, quantum dici vix poteſt. Æ. Tu hanc differentiam explicato. A. Cum delinquunt, aut deliquerunt pudentes, capiunt animo dolorem, & moleſtia idcirco afficiuntur: at impudentes moleſtiarum ſecuri, lætantur etiam. Et illi facillimè perturbantur, cum obiiciuntur non ea ſolum, quæ verè ſunt turpia: ſed etiam, quæ turpitudinis ſpeciem ac faciem quandam gerunt (quanquam hoc magis vitioſi quàm iuſti pudoris eſt indicium.) iſti omni metu vacantes ac liberi, feruntur audacter in facinus. Nam cùm ſemel verecundiæ ſepta fineſque tranſilierint, oportet eos bene ac nauiter eſſe impudentes. Æ. Probè diſtinxiſti, ita eſt. A. Quid ad famam inhoneſtius amoribus meretriciis? tamen impudens alienæ pudicitiæ vitium addere, & aliis quoque facem præferre ad libidinem non verebitur. Quid auaritia ſordidius & probroſius? tamen impudens abradet pecuniã vndecunque poterit. Quid aſſentatione fœdius? tamen impudens

palpo

Digitized by Google

palpo percutere, & adulari potentibus non ceſſabit. Ingluuies & crapula quantum habent infamiæ? at illa infamia inuerecundum ingenium nihil conturbat. Quam eſt turpis & plena dedecoris oſtentatio? ille tamen ſe oſtentare, ac palam dilaudare non intermittet. Quidquid animo collibitum fuerit, ſeu honeſtum ſeu inhoneſtum ſit, eò ſe dabit. Et cum camelos glutiat, numquam profectò culices excolabit. Æ. Quid hoc ſibi ſignificat. A. Cum facta ipſa turpia non reformidet, ſigna & indicia eorundem multò minus reformidauerit. Si audet ſeſe adulterio polluere, non erubeſcet in verbis impudicis. Æ. Qui hoc negat, idem neget lucere meridie. Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.

ANNOTATIONES.

SPECIEM AC FACIEM QVANDAM) *Faciem non tantum eſſe id, quod Græci πρόσωπον, os ſcilicet, oculos & genas, ſed ea quoque voce formam omnem, & modum & facturam quandam corporis totius indicari, dici; in rebus etiã aliis demonſtrat Gellius lib. 13. cap. 28. Cicer. 1. Off. Formam quidem ipſam Marce fili, & tanquam faciem honeſti vides.* FACEM PRÆFERRE AD LIBIDINEM) *Cicer. 1. Catil. Cui tu adoleſcentulo, quem corruptelarum illecebris irretiſſes, non aut ad audaciam ferrum, aut ad libidinem facem prætuliſti? Dicerem unde natum eſſet hoc loquendi genus, ex quo ſcilicet more, niſi id ſatis per ſe appareret.* IVNGAT VVLPES) *Virgil. eclog. 3.*

Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui,
Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.

Duo prouerbia ſunt, quibus eſt locus in rebus apertè abſurdis. Nam quid abſurdius, quàm vulpes ad currum iungere,

iungere, aut ab hircis lac petere? quod vtrumque recuſat harum animantium natura. Demonaſtes cùm videret duos philoſophos æquè indoctos litigantes, & alterum proponentem quæſtiones ineptas atque ridiculas, alterum nihil ad inſtitutum reſpondentem. O amici, inquit, an non alter horum vobis hircum mulgere, alter cribrum videtur ſupponere? Vtrumque fruſtra laborare, & abſurdum eſſe ſignificabat.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM PRIMVM.

Immodica verecundi·.

IIDEM.

ARETÆVS. Agamus etiam inter nos, quando ſumus otioſi, de pudore non probabili, qui verecundiæ, quæ μεσότης ſeu mediocritas eſt, perinde vt alterum extremum, impudẽtia ſcilicet aduerſatur. Æ. Idipſum abs te rogaturus eram: bene habet quod me anteuertiſti. Aſt ego auditoris & diſcipuli, quã diſputatoris partes malo obtinere. Mea enim doctrina exigua, & potius inſcitia eſt, ſi cũ tua ſapiẽtia cõferatur. A. Nimis ſũmiſsè ac modeſtè de te, nimis glorioſè & elatè de me. Quod igitur ĩ quibuſdã herbis ſpõte ſua è terra naſcẽtibus, idẽ quoq; in affectionibus vſu venire ſtatuendum eſt. Æ. Quò tu ire contendis, eò iam præuolat cogitatio mea. A. Etenim vt illæ nõ ſolùm agreſtes planè, atq; inutiles ſunt, verum etiam bonis ac frugiferis pernicioſæ, & inimicæ: & quemadmodum coloni non

ideo agrum eſſe malum ſeu macrúm, quin potius pinguem ac fertilem iudicant, cùm tales herbas effundat: ſic affectus nonnulli cum per ſe bonitatis nihil habeant,& malorum quorundam cauſſa ſint, nihilominus tanquam germina & ſymbola ſunt mentis bene conſtitutæ, quæ à ratione culturam poſſit accipere. Huiuſmodi eſt pudor vitioſus, Græcis *δυσωπία*. Æ. Iſtud vocabulum enucleari velim: nimis enim leuiter græcas literas attigi, cuius me inertiæ pœnitebit, quoad mors mihi vitales animæ nodos è corpore ſoluet. A. Enucleabo, faciamq; vt huius motionis naturam clarius perſpicias. Iuncta eſt vox ex particula *δυς*, & *ὤψ*. Hæc oculum ſeu aſpectum, illa autem aliâs quidem difficultatem, hoc loco non ſolùm difficultatem, ſed, vt ita dicam, impoſſibilitatem ſignificat. Nam *δυσωπία* non tantum eſt difficultas præ pudore in eius vultum intuendi, qui aliquid abs te petat: ſed in eo ponitur, quod eſt, non poſſe quippiam à ſe petentem contra aſpicere, qui ſit immodicè verecundus. Itaq; circuitio hæc, ſeu periphraſis, ad huius vocabuli notionem, originem atq; vim oſtendendam neceſſaria eſt: quæ minimè animum ſubeunt, cum hæc vox græca, ſeu vitioſus, ſeu immodicus, ſeu immoderatus pudor, ſeu vitioſa, immodica, ſtupida verecundia, vt vulgò, redditur. Ariſtoteles immodicè pudentes in Ethicis *καταπλῆγας* nominauit: qui ſcilicet ad omnia trepidant, & præ pudore velut attoniti, perculſi, conſternati & obſtupefacti ſunt. AE. Diſertè & apertè Græci nominis vim explanaſti, in quo ineſt magna quædam *ἔμφασις*. Nec inuenuſta fuit illa, à quo diſputationem exordiri voluiſti comparatio. Nihil occurrit quod aut interrogem, aut opponam: nec

fortaſ

fortaſſe deinceps occurret. A. Vtriuſque faciendi libera tibi poteſtas datur. AE. Noui humanitatem, & inclinatam ad me erudiendum volũtatem tuam. A. Quomodo porrò impudentes continenter nimiumq; fixè aſpiciendo animum pertinacem ac rigidum: ſic ſtolidè verecundi nimirum deiiciendo vultu ſatis mollem ac muliebrem præ ſe ferunt: ſuumque morbum excuſantes, non dubitant eum pudoris nomine cohoneſtare: in quo quidem ab impudentibus ſuperantur. Non eſt temperans, ô boni viri, qui nihil edit aut bibit: quamuis intemperantiſſimus ſit, qui commeſſatur & vomit. Eodem modo non eſt verecũdus, qui neminem intueri, neminem audet affari: quamuis ſit longè inuerecundiſſimus, qui vtrumuis ſemper, & vbiuis & apud quoſuis audet. Quamobrem & quod ὁ ἀναίσχυντος & quod ὁ καταπλὴξ committunt, vituperandum eſt: permiſcenda autem & temperanda hæc duo, quò & à perpetuo intuitu proteruitas, & à nimia modeſtia mollities imbecillitasq tollatur. AE. Verumenimuerò, cùm iſta δυσωπία ſit velut herba noxia in ſegete, vt dixiſti, facilè poterit euelli. A. Non etiam ad hoc valet allata ſimilitudo. Negotioſum eſt iſti malo curationem admouere: tenera eſt ſiquidem & delicata pars animi, quæ ſuperuacaneo pudore concutitur & quaſſatur. AE. Eſto quamuis tenera, quid tum poſtea? A. Agricolæ arbuſta, ſylueſtriaque germina exurunt, & radicitus extirpant, vitem aut oleam putaturi cautè manum applicant, formidãtes ne quid ſanum reſecent. Ita medici cultoreſq; animorum philoſophi, cùm iram, libidinem, inuidiam, cæteraſq; huiuſmodi peſtes veluti ſtirpes inutiles eximere volunt, poſſunt vulnus altum dare, ferróque

Digitized by Google

& igni ſæuire, ſi non ſatis prudentes atq; cauti ſint. Sed cum ab iſto de quo agimus vitio adoleſcentum animos deterrere, ſeu cum pudorem iſtum non ingenuum amputare inſtituunt, curandum illis, ne ſimul ingenuum amputent, eoſque audaces præfractoſq; efficiant. AB. Tamen inuenietur, aliqua abs te medina, vti ſpero. A. Inuenientur. tecũq; communicabitur, ſi prius quæ incommoda ſeu detrimẽta hinc inuehantur conſiderauerimus.

ANNOTATIONES.

QVÆ ΜΕΣΟΤΗΤΕΣ, SEV MEDIOCRITATES) *Ariſtoteles 2. de Moribus, poſtquam docuit, virtutũ vim omnem in mediocritate verſari, eſſeque μεσότητα, ſubicit, etiam in quibuſdam affectionibus, vt verecundia & nemeſi, ſeu indignatione) has enim exempli loco ponit) quæ nimirum habitus atque virtutes non ſunt, mediocritates cerni: vt intelligamus in ipſis haud ſecus quàm in virtute laudari illud mediũ, in quo ipſo cõſiſtere traditur à Peripateticis. Ex quo patet, non aliter atque in virtutibus extrema duo in iſtis permotionibus & affectibus inueniri: quorum vnum cum defectione, alterum cum exuperatione coniunctum ſit. Cum igitur verecundia ipſa ſit medium, impudentia erit tanquam in fortitudine timiditas, & in liberalitate tenacitas, in defectu ſcilicet: δυσωπία autem, ſeu vitioſus pudor velut audacia, & effuſio, quoniam non infra, ſed ſupra modum fertur. Explicauit iſta Ariſtoteles vocabulis, quæ Grammatici concreta vocãt, ſic nẽpe. Atque etiã in perturbationibus, iiſque rebus quæ ad perturbationes pertinent, mediocritates inſunt. Verecundia enim non eſt illa quidem virtus, veruntamen laudatur is, qui verecũdus eſt. His enim in rebus alius eſt medius is, quem modò*

modò diximus, alius qui modum ſuperat, tanquam obſtupefactus, atque animo perculſus, qui in omni re verecundatur. Qui autem modum deſerit, quęque nihil omnino pudet, impudens: medius autem ille pudēs ac verecundus dicitur. IN QVIBVSDAM HERBIS SPONTE SVA) *Olitori interroganti, cur nam, quas ipſe herbas & olera ſereret, quantumuis curarentur diligentiſſimè, tardius tamen creſcerent, quę autem ſponte naſcerentur, ea ſine vllis laboribus noſtris celeriter incrementa caperent, quid Æſopus, quamque feſtiuè reſponderit. Planud. in eius vita.* GRÆCIS δυσωπία) *De verecundia Quinctil. lib. 12. cap. 5. Inuiſus me hercule dico, inquit, quoniam & aliter accipi poteſt. Ipſam verecundiam vitium quidem, ſed amabile, & quæ virtutes facillimè generet, Ibidem de vitioſa verecundia his verbis. Verecundia eſt timor quidam reducens animum ab iis quæ facienda ſunt: vnde confuſio & cœpti pœnitentia, & ſubitum ſilentium. Quis porrò dubitet vitiis adſcribere affectum propter quem facere honeſtè pudet?* EVM PVDORIS NOMINE COHONESTARE) *Ita non est hominibus, ſed mos improbis, Seneca epiſt. 45. Vitia nobis ſub virtutum nomine obrepunt: temeritas ſub titulo fortitudinis placet, moderatio vocatur ignauia, pro cauto timidus accipitur. Sic apud Salluſt. in Coniurat. Cato. Cicero quoque in Partit. Vitia imitantur virtutes. Nam & malitia prudentiam, & temperantiam immanitas in voluptatibus aſpernendis, &c. Plutarchus lib. quo quærit, grauioréſne ſint morbi animorum an corporum. Febrim nemo vocat ſanitatem, neque tabem quiſquam appellat bonam habitudinem, neque podagram pedum velocitatem, neque pallorem nominat ruborem: at iracundiæ multi fortitudinis nomen imponunt, amorem turpem amicitiæ nomine hab*

Digitized by Google

liant, inuidiam æmulationis, timiditatem diligentiæ. CVLTORESQVE ANIMORVM PHILOSOPHI) *Duplex eſt mors, vna omnibus notiſſima, cùm videlicet animus vinculis corporis aut naturali diſſolutione degreditur, aut vi illata decedit, vt loquitur Arnob. lib. 1. Altera, cum idem animus à corporis commercio ſeuocatur voluptatumque illecebras contemnens, affectibus ſeſe turbidis prorſus liberat. De hoc genere mortis in Phœdone locutus eſt Plato, cuius ſententiã ſic explanauit Cicer. Tuſculan. 1. Tota enim philoſophorum vita, vt ait idem, commẽtatio mortis eſt. Nam quid aliud agimus, cum à voluptate, id eſt, à corpore, cum à re familiari, quæ eſt miniſtra & famula corporis, cum à Repub. cum à negotio omni ſeuocamus animum? Quid, inquam, tum agimus, niſi animum ad ſeipſum auocamus, ſecũ eſſe cogimus, maximeque à corpore adducimus? Secernere autem à corpore animum, nihil quidquam aliud eſt, quàm emori diſcere. Explanat eandem copioſè Macrob. in ſom. Scip. lib. 1. cap. 13. Hinc puto intelligi ſatis, quamobrem cultores animorum philoſophi à nobis dicti ſint: quoniam in docenda hac morte, quæ ad animum pertinet, quæq; illum verè viuum florentem ac frugiferum reddit, occupantur.*

PROGYMNASMA

SEXAGESIMVM SECVNDVM.

Damna, quorum auctor vitioſus pudor.

IIDEM.

ARETÆVS. Intempeſtiua hæc verecundia ab eruditis ſcriptoribus in eo potiſſimè colloca

locatur, cùm quis trepidat & percellitur animo in omnibus, nullam petitionem à ſe repellere, nihil recuſare, nunquam contradicere poteſt: ne ſcilicet vt durus, inhumanus, & inexorabilis per ora traducatur. Hic pauor, difficile narratu eſt, quam multa inconſultò & dicendo & faciendo peccare homines compellat, & quam ingentem aditum feneſtramq; cupiditatibus ac facinoribus multis aperiat. Æ. Vt miſerum eſt inde lædi, vnde laudem & commodum expectabas? A. Certè miſerum. Pudor moderatus cuſtos eſt pudicitiæ: immoderatus eiuſdē aliquando corruptor ac proditor? & dum veretur blandientibus, rogitantibusque, & omnia pollicentibus repugnare, ipſe expugnatur, intemperantiæque ſeruitutem turpiſſimam ſeruit. AE. In adoleſcentiam & mulieres hæc dicis, vt opinor. A. In eos cum primis nihilominus etiam in viros, quos, eſt quando pudoris pudet. AE. Qui nam? A. Quia mutuum dant, à quibus ſe data recepturos parum ſperant. Quia fidem ſuam interponunt, pro quibus minimè vellēt, Quia concedunt annos, quibus nec triduū concedendū putāt. Sed audi mirabiliora. Memorāt quoſdam hiſtoriæ veteres, qui cum venena ſibi miſceri, necemque parari ſuſpicarentur, præ ſtulto & nimio iſto ac pernicioſo pudore ſibi cauere non ſunt auſi. AE. Heu, cadit i[n] quenquam tantum ſcelus? Quiſquam ſe aut tam inſipienter diligere, aut tam grauiter odiſſe poteſt? A. Exempla Dionis, Antipatri, Herculis, Alexandri & Barſines filij apud Plutarchum libello περὶ δυσωπίας tu ipſe leges, vbi volueris. AE. In hoc ordine numerandos duco quos audiuimus, cùm eſſent Catholici, factos ebrios iuſiurandum dediſſe ſodalibus ac ducibus Luthera-

Digitized by Google

nis, ſeſe comites ipſius in caſtra aduerſus Eccleſiam Catholicam ituros. Res iureiurando ſancita eſt, inquiebant, ſeruanda eſt fides. At hi magnoperè à vero, longéque erraſſe videntur, maléque Ciceronem legerant, qui promiſſis eiuſmodi non eſſe ſtandum, quæ plus nocent promiſſori, quàm proſint ei cui ſunt promiſſa, prudenter monet. Quis autem non intelligit, ſcientem ac volentem afferre interitum defenſoribus veritatis, cum ſcelere mortifero copulatum eſſe? præ pudore igitur pacta iniqua reſcindendi, animas ſuas iſti quodammodo interficiunt. A. Bellè tibi concluſa eſt ratio. Poſſim etiam oſtendere, quàm impudenter in eroganda, collocãdáque pecunia verſentur, quàm ſæpe conferunt in indignos: timent enim ne præparci, aut neſcio cuius rei obliti exiſtimentur, & ita opprobrium vitare moliuntur. Quomodo item, cum in afflicta valetudine non audent quem norunt peritiſſimum accerſere medicum, ne vel familiaribus vel medico familiari diſpliceant. Cùm filiis eos magiſtros præficiunt, non qui ſunt valde idonei: ſed qui id ab ipſis enixè cõtenderunt, aut quos alij commendarunt. Cùm in iudicio non diſertiſſimos, & rerum forenſium quàm ſcientiſſimos, ſed amicum aliquem, aut amici nepotem cauſſam agere ſuam, & litem perorare ſinunt. Ac reliquas quidem libidines vbi ad rem collatæ fuerint, pœnitudo ſequitur: hîc ipſis factis conglutinata eſt. Æ. Nempe quia nec dat, nec accipit, nec fert opem, nec obſequitur, nec laudat, nec vituperat, nec promittit demũ aliquid. ὁ καταπλὴξ, Quin mox illum redarguat, & fodicet animus. Ecquid ſatis aſſequor tuũ ſenſum? A. Satis. Diſcrutiantur, inquam, dum exercent vitioſitatem ſuam: cùm ſi re-

Digitized by Google

ctè facerent lætarentur potius: nam honeſta facta gaudium, turpia dolor comitatur. Quid verò mali, vnum non poſſe omnia: ſi nō potes omnia, cur promittis tamē omnia? ſi qua in poteſtate noſtra, & viribus æqua fuerint, ſi cum honeſtate conſenſerint, in iis operam officiúmque noſtrum aliis non pudore impulſi, ſed ſponte præſtemus. Æ. Nam hoc ipſum ita iuſtū eſt, quod rectè ſit, ſi eſt voluntarium, inquit Cicero. A. Fit præterea in pudore vitioſo, quod in cæteris illaudatis affectibus fieri experimur. Nam vt ibi ſequuntur, quæ per illos effugere laboramus: vt ambitionem ignominia, voluptates dolor, mollitiem labor, immodeſtum vincendi ſtudium vinci ac ſuperari: ſic immodicè prudentes, à quibus ſibi cauebant, in ea ipſa dedecora incurrūt. Æ. In vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte. A. Petit quiſpiam à me iniuſtum aliquid, ego præ verecundia non recuſo: alius, ad quem iniuria pertinet, me in ius vocat. Promiſi pecuniam quam non habebam: exigit à me cui promiſi: mendacij redarguor. Et cætera ad eundem modum.

ANNOTATIONES.

PER ORA TRADVCATVR) *Ne vulgi fabula fiat, vt Tibullus ait. Ne perueniat in ora vulgi, vt Catullus. Nam hoc non modò in factis honeſtis, ſed etiā inhoneſtis dici poteſt, vt poeta ille dixit: perinde vti apud Græcos περιβόητον εἶναι. Vide plura apud Victoriū libi 8. cap. 10.* FENESTRAMQVE CVPID. AC FACIN. MVLTIS APERIAT) *Terent. Heaut. Hui quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris? In partem deteriorem ſcilicet valebit hoc prouerbiū, & ſignificabit occaſionem ad improbitatem, ac veluti anſam*

porrigere. Sed in bonam quoque illa, aperire ianuam, fores, pro rei alicuius initium præbere, & veluti aditum patefacere, qualiſcunque ea ſit. VNDE LAVDEM, ET COMMODVM) *Auguſtum Imper. dicere ſolitum ſcripſit Tranquillus cap. 25. Minima commoda nō minimo ſectantes diſcrimine, ſimiles hamo aureo piſcantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pēſari poſſit. Sic iſti ineptè maléque verecūdi, ne apud vnum ſint in offenſa, ne putentur inhumani, & inurbani, pudorem & innocentiam à ſe repellunt. Dolet & plorat caſſita Æſopi, ſe, cùm nec aurum ſurripuerit cuiquam, nec argentum, nec rem aliam pretioſam, ob vnum & paruum tritici granum laqueo captam vita ſpoliari.* QVÆ PLVS NOCERE PROMISSORI) *De promiſſis hæc præcepta accepimus 1. Offic. à M. Tullio, quo loco de iuſtitia ſeruāda diſputat. Si quod promiſſum & cōuentū, vel ei cui promiſſum ſit, vel ei qui promiſerit ſit inutile ſi efficiatur, ne præſtemus. Huc adhibet q; de Neptuno & Theſeo ſuper interitu Hippolyti in fabulis eſt. Multò minus ſi plus tibi promiſſa noceant, quàm illi proſint cui promiſeris, contra officium erit, maius anteponere minori. Conſtituiſti te alicui aduocatum in rem præſentem venturum, interim grauiter ægrotare filius incipit: magis ille diſcedat ab officio qui ſe deſtitutum queretur, quàm tu, ſi, quod dixiſti, non feceris. Quid ſaltatrici puellæ, & impiæ Herodiadi caput Baptiſtæ amputatū proderat? At Herodi, ô Deum immortalem, quantum id nocuit? Sed propter iuſiurādum & ſimul diſcumbentes rex egregius voluit puellam contriſtare. Hem pudorem neceſſarium. Alterum præceptū hoc eſt: nos illis promiſſis, quæ coacti metu, aut decepti dolo promiſerimus non teneri. Addendum tamen, niſi ſacramentum interceſſerit, rēſque mala & cum peccato aut cum incommodo maximo coniuncta*

non

non fuerit. NON QVI SVNT VALDE IDONEI) *Si rudibus indoctiſque doctoribus commiſſi fuerint, dimidio ſtultiores redibunt, quàm acceſſerunt, erúntque poſtea dedocendi prius quod malè didicerint, quam doceantur quod eos rectè diſcere oportuerat.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM TERTIVM.

Duplex curatio huius vitij.

IIDEM.

AEDVMENVS. Manifeſtiſſimè cognoui, quæ, qualia, quámque multa damna importet vitioſa verecundia. Quanquam enim tu pauciora percenſuiſti, ego tamen ex his reliqua coniicio. Nunc quod medicamentum iſtis ægrotis ſalutiferũ credas, audire ſtudeo magnoperè. A. Ratio & exercitatio medicinã afferre debẽt hoc morbo implicitis. Æ. Fuſius iſta quæſo. A. Docendus eſt, quẽ hic ſtupor oppreſſit, quémq; velut captiuũ coërcet hęc inſania, ſe affectu nocẽti, ac propterea inhoneſto præpediri: nihil quippe idẽ honeſtũ quod noxiũ. Quantũ porrò noceat, ſatis ex antegreſſa diſputatione perſpectũ eſt. Et illa incõmoda cũ exemplis inculcãda & obtrudẽda ſunt huiuſcemodi hominibus. Æ. Nihil dubitauerim, quin hæc ratio apud eos momentũ ac põdus habitura ſit: quandoquidẽ vnuſquiſq; ſuorũ incõmodorũ (vbi ea intellexerit) eſt oſor maximus. A. Perutile quoq; fuerit, nõ pauca illuſtriũ ꝓborúmq; virorũ dicta & reſpõſa mãdaſſe memoriæ, q̃ inſtãtibus nobis, & ad indecoras actiones

vrgen

vrgentibus obiiciamus. Exempli cauſſa. Phocion Antipatro: non potes me ſimul amico vti & adulatore. D. Petrus, oportet, inqnit, Deo magis obedire quàm hominibus. Locus hic peramplus eſt, & innumera ſuppeditabunt reſponſa in omni petitionũ iniquarum varietate, ſi quis vel modicè antiquitatem, & ſacros item Chriſtianorum annales euoluerit. Æ. Recordor nonnullorum, quæ ſubiicerem, ſi docendi magis quàm diſcẽdi partes ab initio ſuſcepiſſem. Nunc, cur ego & ineptus ſim, & in mare aquam? A. An tu me omnium ſæculorum memoriam geſtare cẽſes in pectore? Multa quidem ego audiui, multa vidi, multa legi, at non multa memini Ædumene. Quare licet oblitum moneas, ſi vti ignorantem docere me non vis. Æ. Perſequere cœpta: mecum de iſto conuenire nihil potes. A. Etiã per exercitationem à vitioſo pudore nos vindicabimus. Æ. Nimirum? A. A paruis, vulgaribus ac minutis capiendum eſt principium, in quibus difficilè non ſit rectis aliquem oculis contra intueri, & flagitantibus negare, ne deſit quod maiora petentibus reſpõdeamus. In cœna ſatis cùm biberis, adhuc propinat tibi aliquis nec paruum calicem: nihil inepto pudori concede, excuſa te & recuſa, aut ſummo ore attinge. Prouocat te quis ad luſum aleę: quamuis ſcias te petitũ iri dicteriis, ne lude. Si vocere timidus idcirco, reſponde: fateor me timidum, in his quæ honeſtatis ſunt aliena. Incidiſti in loquacem, qui te complexus retinet: ſermonem tuum abſolue, & veniam præfatus diſcede. Eiuſmodi recuſationes in minoribus adhibitæ, ad maiora nos condocefaciunt atque ad repellendum deponendúmque inutilem pudorem præparant. Sic Diogenes obambulans

in Ce

Digitized by Google

in Ceramico à ſtatuis flagitabat ſtipem. Id cùm alij mirarentur, ego, inquit, in hoc me exerceo, vt aſſueſcam æquo animo fruſtrari poſtulatis. Æ. Quid cum interdum laudant alij, quod nobis non videtur laudandum? Vt in conuiuio citharœdus indoctè canit, aut in theatro ſcenicus actor ſiniſtrè ſuas partes agit, plaudunt alij & commendant. Quid ego faciam, ne cogar erubeſcere? A. Audi cum ſilentio: ne laudaueris ſuprà quam tibi videatur. Si hoc non potes in alienis, quid cum amicus inconcinnè & illepidè ſcriptam orationem, ſi carmen inconditum tibi oſtenderit? Vlulabis cum lupis, & cum reliquis adulatoribus laudabis, quod laudem nō meretur. Quod ſi non potes non laudare vitioſa, ídque in paruis rebus, dic mihi, quomodo in magno ac ſerio negotio offendentem audebis reprehendere? quomodo Rempub. aut Imperium non rectè adminiſtrantem admonebis? Æ. Quam commune ac latè patens malum, arridere ridentibus, laudare cum laudantibus, & cum reprehendentibus reprehendere, quæ in animo aut non ita probes, aut non ita improbes? A. Hoc ideo, quod latiſſimè regnat, & multorum eſt pudor vitioſus, quem nos, ſi ſapimus, omni ſtudio contentionéque fugiamus. Æ. Fugiamus.

ANNOTATIONES.

OPORTET DEO MAGIS OBEDIRE) *Pericles, cùm amicus quiſpiam eum rogaſſet, vt in cauſa ſua falſum iuraret: oportet, inquit, me amicis commodare, ſed vſque ad aras: olim quippe iurantes manu aram tangebant. Monemur, ne propter hominem Deum offendendum, & ſalutem noſtram prodendam putemus.*

Quantum

Digitized by Google

Quantùm verò, & quibus in rebus declinatio concedatur ab officio amicorum cauſſa, diſſerit Gellius lib. 1. c. 3.

LVSVS.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVMQVARTVM.

Ludendum eſſe.

PATRVVS, NEPOS.

PATRVVS. De re luſoria, mi nepos, complura ſciſcitatus es, vtpote hæc. Vtrum eſſet ludo vtendum. Quomodo eſſet ludendum. Quis tenendus in ludendo modus. Quænam putarem eſſe officia ludẽtium. Qui ludi auerſandi. Quæ genera honeſtorum luſuum. Nunquid hæc ipſa, & tot capita fuerunt, quæ mihi ad reſpondendum propoſuiſti, an vitio ingraueſcentis ætatis aliquid mihi excidit? eſt enim obliuioſa ſenectus. N. Nihil ſanè: iſta ſex petebam, vt mihi explanares, iterúmque peto, mi Patrue. Fac vt quomodo aliâs nõn rarò, ita hodie quoque doctior abs te diſcedam. De tuis innumerabilibus in me officiis hoc erit gratiſſimum. P. Ingenuo prorſus, prudentique & honeſtatis ſtudioſo adoleſcente digna eſt petitio tua. Quare, tametſi aliud habebam in manibus quod agerem, tamen cõmoditates, quas ex mea diſſertatione adepturum te confidis, meis quantiſcunque occupationibus non inuitus anteponam,

ponã. N. Meus animus, viciſſim erga te is erit ſemper, quem tu iure poſtulaueris, & quem eſſe decet: nec in omni vita mihi tam erit res vlla propoſita, quàm vt laborum in me tuorum metere poſſis fructum. P. Noui indolem tuam, ſcio ingenium. Ad rem ergo propius. Cùm ex duabus differentibus naturis compactus homo concretúſque ſit, ex animo, inquam, & corpore, quorum illum cum cœleſtibus, hoc commune cum belluis habemus, ſi quis ſecum reputare contemplaríque velit, qualis vtraque effecta, quibus inſtrumentis & virtutibus à ſapientiſſimo artifice inſtructa & condecorata ſit, non aliter profectò iudicabit, quàm non ad exigua quædam ſed magna: non ad leuitatem, ſed grauitatem: nõ ad otium, ſed ad laborem: non ad ludicras, ſed ad ſerias excellẽtiæque ſuæ pares actiones genus humanum eſſe procreatum. Etenim ſi tam nobiles animantes ad edendum, bibendum, ad iocandum ludendúmque tantummodo, neque ad alium quendam cúmque nobiliſſimum finem ille rerum opifex condidiſſet, meritò fruſtra generati videremur. Deus autem temerè nihil facit. N. Dictis tuis vehementer affinia ſunt, quæ apud Naſonem Metamorphoſeωn lib. I. extant de dignitate hominis. Tametſi vates ille fabulis de Chao & Prometheo veritatem inquinauit. P. Illos verſus innuis.

Sanctius his animal, mentiſque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet.
Natus homo eſt. & quæ ſequuntur.

Hos verò potiſſimùm.

Os homini ſublime dedit, cœlúmque videre
Iuſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus.

N. Reuera hos ipſos. Ac miror equidem memoriam

Digitized by Google

riam tuam: nihil quippe recito ex poëta, oratore, hiſtorico, græcum, latinúmue, quin tu locum & auctorem ſcias, ipſa verba denique. P. Non æquè fidelis eſt amplius, vt fuit abhinc annis decem, & quindecim. Nam cùm illa ex animi partibus infirmiſſima ſit, tum primo in eam ſenectus incurrit, & memoriola vacillare γεροντικώτερον eſt ait ad Att. Cic. Cæterùm cum ita generati ſimus quemadmodum dixi, tamen in perpetuis atque continentibus corporis animíque laboribus ac functionibus verſari haud poſſumus, defatigamur, exhaurimur, frangimur. Neque enim credo è lapidibus Deucalionis, nec quod Euander de veteribus Latij incolis apud Maronem narrat) è truncis & duro robore extitimus. Mens item ex adamante confecta nobis non eſt: ſuam ipſa quoque laſſitudinem perſentit. Inſuper hoc æui quod degimus permultis moleſtiis cinctum, variis incommodis maliſque circumſcriptum, ac permiſtum eſt. Nec extat (vt ex Euripide conuertit Tullius) mortalium quiſquam, quem non attingat dolor. Quare niſi interdum remitteremus, & oblectaremus animum, corpuſque reficeremus, & inſturaremus, durare quî tandem poſſemus? plus virium poſt relaxationem afferimus, & acriore viuacioréque impetu ad intermiſſa reuertimur. N. Tibi penitus nemo refragabitur. Haud quidquam immoderatum diuturnum, nedum ſempiternum. Et verè Ouidius.

Otia corpus alunt, animus quoque paſcitur illis:
Immodicus contra carpit vtrumque labor.

P. Ipſa rerum parens & conſeruatrix natura viciſſitudinem quietis & laboris ad ſalubritatem corporum, & remiſſionem vigorémque animorũ inuenit,

quæ

quæ noctem diei, ſuauitatem ſomni vigiliæ ſuccedere voluit.

Tempus erat quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & diuûm dono gratiſſima ſerpit.

Agri quoque, quamuis fructuoſiſſimi, niſi alterna quiete & vacatione ad fruges fœliciter efferendas reparentur, languent, vimque omnem paucis annis amittunt. Auiculas etiam ad habitandum, propagandámque ſtirpem ſibi ſimilem nidos videmus fingere atque conſtruere: eaſdem poſtquam aliquid effecerint, leuandi laboris cauſſa paſſim ac liberè ſolutas opere volitare per auras. Simillimè item animi noſtri ſtudiorum exercitationibus, cæteríſque molitionibus ſuis defeſſi, puſillum laxamenti ſibi dare, & cura poſita, ac ſollicitudine laborum omni relicta geſtire, & quodammodo volitare debent. Atqui laxamentum nullum melius, nulla quies expectatior, nullum otiũ optabilius, nec animo corporíque conducibilius, quàm vbi ad probabile aliquod ludendi genus cum ſociis æqualibúſque venitur. N. Quapropter tandem? P. Ibi inprimis ſumma voluntatum concordia, ibi amicitia, ibi ſermones hilaritatibus ac ſalibus redundantes, tempeſtiui riſus, fruſtrationes miræ, incredibilis fortunæ varietas, præmiorum dulces appetitus. Quæ omnia quantam pariant delectationem, quis tam hebes, quis tam craſſo ſub cœlo natus, qui non animaduertat? N. Attamen illud dabis nihilominus, in ludo ſæpius concitari iurgia, exiſtere inuidiam, & aliquando luſores in ſe ſe mutuis plagis debacchari. P. Hominibus liberalibus iſtæc indecora ſunt, de quibus poſtea diſſeremus. N. Cùm neceſſarium videatur dare ſe nonnunquam iocis & luſibus, neſcio

quomodo eos in hominibus auctoritate eminentibus, & ſapientia conſpicuis vix ſatis probare poſſum. Quamobrem tu me doceas oportet, hos eorum perſona non eſſe indignos. P. Quid audio? indignos? nihil (niſi aberrem à ianua) erit quoquam alienum atque indignum, quod communi naturæ conueniens & congruum iudicatur. At tu fortaſſis exempla deſideras, quo magis ad credendum ducare. N. Hoc eſt, & vt elicerem ea abs te, qui me pungebat ſcrupulum hunc meum detexi. P. Recenſebo noſtratia primum, deinde externa & ea antiqua. Habet enim vt in ætatibus auctoritatem ſenectus, ſic in exemplis antiquitas, ait Cicero. N. Recenſe. P. Ioannem Euangeliſtam ferunt ſumma iam ſenectute aliquando viſum à viatore ſedentem in loco ſolo, & cum perdice luſitantem. Viator cùm cerneret caniciem, & viri ſanctimoniam non ignoraret, mirari, ac irridere etiam, velut otio tempus terentem. Cùm porro humeris arcum ſuſpenſum portaret, age, inquit B. Ioannes, intende arcum: intendit. Debilitabitur, & inutilis reddetur. Excepit Euangeliſta: Sic nos, niſi ieiuniis, precationibus aliiſque noſtris laboribus quietem & iucunditatem interponamus, perſeuerare in inſtituto nequimus. An ſimilitudo hæc ad refutationem idonea non eſt? Immò etiam, & irriſorem probe refellit. P. D. Lucas animum laſſum pingendis imaginibus recreabat. Poſſem recentiora producere, ſed malo vetera. N. Habes in promptu Romana? P. Habeo. De Auguſto Sueton. cap. 83. Animi laxandi cauſſa modo piſcabatur hamo, modo talis, aut oſcillatis, nucibúſque ludebat cum pueris, quos facie & garrulitate amabiles vndique conquirebat. De ſocero ſuo

ſuo M. Scæuola L. Craſſus apud Ciceronem toties ſe audiſſe commemorat, cùm is narraret Lælium, qui ſapiens eſt cognominatus, ſemper fere cum Scipione ruſticatum, eóſque incredibiliter repuerafcere ſolitos, cùm rus ex vrbe tanquam è vinculis euolauiſſent. Non audeo, inquit, de talibus viris dicere: ſed tamen ita ſolet narrare Scæuola, conchas eos, & vmbilicos ad Caietam, & ad Laurentum legere conſueuiſſe, & ad omnem animi remiſſionem ludúmque deſcendere. De ambobus item Horatius.

Quin vbi ſe à vulgo, & ſcena, in ſecreta remôrant
Virtus Scipiadæ, & mitis ſapientia Læli:
Nugari cum illo, & diſcincti ludere, donec
Decoqueretur olus, ſoliti.

M. Cato, quam grauis, quam magna opinione vir? ille optimus orator, optimus ſenator, optimus Imperator cum vernis, id eſt, ſeruorum paruis liberis iocabatur. Ad Græcos tranſeo. Cum pueris & ſeruitiis ſuis luſiſſe ſcribitur Archytas Tarentinus. Heraclitus Epheſius, is qui aſſiduò flebat, aſtragalis ſeu talis quî potuit ludere? Luſit tamen, quod literis extat. Hoc Democritum ſemper ridentem decuiſſet. Socrates philoſophorum pater ab Alcibiade aliquando cum Lamprocle etiamnum puſillo puero ludens inuentus eſt. Ageſilaus Lacedæmoniorum Rex cum filio paruo equitauit in arũdine. Cùm verò à prætereunte rideretur, ipſe renidens: heus tu, inquit, file nunc quidem, factus verò ipſemet quoque pater, enuncia iſtuc patribus, quod aſpexiſti. Hercules qui orbem terrarum fama nominis ſui impleuit, quanquam monſtris debellandis, & certaminibus duris atque magnis obeũdis eſſet inten-

Digitized by Google

tiſſimus, nihilominus relaxabat animum, ſæpiúſque cum puerulis ludebat. Quin Euripides ipſum ita loquentem introducit.

Παίζω, μεταβολὰς τῶν πόνων ἀεὶ φιλῶ.

Ludo, námque laborum amo viciſſitudinem.

N. Haud pauca percenſuiſti exempla, quibus confirmaſti, quod argumentis ante perſuaſeras: nunc ad alterum caput ſermonem transfer.

ANNOTATIONES.

MI NEPOS) *Propriè & abſolutè qui ex filio filiáve natus eſt. Alioqui addendum, ex fratre, ex ſorore. Nepos meus ex fratre, &c. Nepotes item ſunt nequam homines & decoctores, qui ſuas facultates profundunt, & abliguriunt. Cice. pro Quint. Quis tam perditus ac profuſus nepos, non adeſa iam, ſed abundante etiam pecunia. Dicti autem non à nepa ſerpente, quæ deuorat omnes fœtus ſuos præter vnum: ſed ex eo, quod pueri patre mortuo in auorum tutelam venientes, tales fermè euadunt propter eorum indulgentiam. Inducimus autem adoleſcentem & ſenem: illum vt diſcipulum, hunc vt magiſtrum. Nam vt adoleſcentibus bona indole præditis ſapientes ſenes delectantur, leuiórque fit eorum ſenectus, qui à iuuentute coluntur & diliguntur: ſic adoleſcentes ſenum præceptis gaudent, quibus ad virtutum ſtudia ducuntur. Cicer. in Catone.* EX ANIMI PARTIBUS INFIRMISSIMA) *Plin. lib. 7. cap. 24. Nec aliud eſt æquè fragile in homine, morborum & caſus iniurias atque etiam metus ſentiens, aliâs particulatim, aliâs vniuerſa. Ictus lapide oblitus eſt literas tantum. Ex prealto tecto lapſus, matris & affinium, propinquorúmque ſepis obliuionem. Alius ægrotus, ſeruorum etiam: ſui verò*

verò nominis Meſſala Coruinus orator. E LAPIDIBVS, QVOS VACVVM) *Inde* λαὰς *&* λᾶος *lapis dictos volunt, quaſi lapidum genus. Virgil. 1. Georg.*

Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem:
Vnde homines nati, durum genus.

Vide Ouid. 1. Metamorph. RERVM PARENS ET CONSERVATRIX NATVRA) *Lucretius epitheton, creatrix, frequenter naturæ tribuit. Rerum natura creatrix. Et eſt, vbi omniparetem vocat. Cicero matrem rerum omnium, & communem parentem.* AVT OSCILLATIS) *Varia eſt lectio huius verbi; de qua, & ſimul quodnam hoc ludi genus fuerit, Turn. lib. 3. cap. 18. Brod. lib. 4. cap. 7. Torrent. in caput 83. apud Sueton. in Aug.* ILLE OPTIMVS ORATOR, OPTIMVS SENATOR) *Plin. lib. 7. cap. 27. Addit, quater & quadragies cauſſam dixiſſe: nec quenquam ſæpius poſtulatum, & ſemper abſolutum. At P. Craſſus Mutianus quinque habuit rerum bonarum maxima & præcipua: quod eſſet ditiſſimus, quod nobiliſſimus, quod eloquentiſſimus, quod iuriſconſultiſſimus, quod Pontifex Maximus. Gell. lib. 1. cap. 13. De bonis & fœlicitate diuturna Metellorum. Plin. lib. 7. cap. 43 & 44. &c.* ARCHYTAS TARENTINVS) *De Hercule, Socrate, Ageſilao, Archyta qui cum pueris luſitarunt Ælian. lib. 12. ca. 15.* IS QVI ASSIDVO FLEBAT) *Seneca lib. de Tranquillitate animi, cap. 15. comparans horum philoſophorum, Heracliti inquam, & Democriti inter ſe facta ſic ſcribit. In hoc itaque flectendi ſumus, vt omnia vulgi vitia non inuiſa nobis, ſed ridicula videantur: & Democritum potius imitemur, quàm Heraclitum. Hic enim quoties in publicum proceſſerat, flebat: ille ridebat. Huic omnia quæ agimus, miſeriæ: illi ineptiæ videbantur. Eleuanda ergo omnia, & facili animo ferenda. Humanius*

Digitized by Google

eſt deridere vitam, quàm deplorare. Adiice, quod de humano quoque genere melius meretur qui ridet illud, quàm qui luget. Ille ſpei bonæ aliquid relinquit: hic autem ſtultè deflet, quæ corrigi poſſe deſperat: & vniuerſa contemplatus, maioris animi eſt qui riſum non tenet, quam qui lacrymas: quando leuiſſimum affectum animi mouet, & nihil magnum, nihil ſeuerum, nec ſerium quidem ex tanto apparatu putat.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM QVINTVM.

Tempus, & modus ludendi.

IIDEM.

PATRVVS. Modeſtiæ ac temperantiæ munus antiquiſſimũ eſt, coërcere moderarique voluptatis appetitum. Quò fit, vt in eius explanatione, cum officia traduntur, de ludo etiam & ioco præcipiendum videatur (ſiquidem voluptates ſunt, quando illis vti fas ſit, & quatenus. N. Perlubens de vtroque te diſputantem auſcultauero: tua enim oratione nihil eruditius, nihil etiam, (nec id auribus do) limatius atque facundius. P. Ludo perinde vti conuenit vt medicina, vt ſomno, vt quietibus cæteris. N. Strictim tu quidem & ſummatim. Sed explica quod inuoluiſti, amabo te, mi Patrue. P. Quis appetit quietem, & cuinam ea dulcis eſt? N. Ei opinor, qui multum laborauit. P. Quis ſomno ſuauiſſimè fruitur? N. Cui laſſitudo, omnia membra tenet, cuique medullã perbibit, qui Plauti ſermo eſt. Tũc enim

enim verè feſſos ſopor irrigat artus. P. Medicinam porrò qui expetunt? ſaníne an morbum vel habentes iam, vel metuentes? N. Et qui ægrotant, & qui ſe ægrotaturos timent, acceſſunt medicos. P. Sic ludus iocúſque tum eſt haud aſpernandus, cum grauibus ſeriiſque rebus, officióque noſtro ſatisfecerimus: quam rem fatigatio animi & corporis conſequitur, quibus ſuccurrendum eſt, velut medicaminibus, velut ſomno, velut quietibus aliis. N. Teneo quando ludendum: de modo ſeu menſura quæro. P. Inter ludendum immoderato impetu motúq; animi turbulento abſtinendum eſt: vt ſcilicet ne nimis omnia profundamus, elatíque voluptate in turpitudinem aliquam delabamur: in lites, in inimicitias, in vulnera, in cædes etiam. Nam quia nec pueris quoties volunt ludendi poteſtatem, nec quoduis ludendi genus concedimus, ſed id, quod ab honeſtate non recedat, oportet profectò in adoleſcentum quoque, non virorum ac ſenum iocis ludíſque duntaxat ingenuitatis, modeſtiæ, honeſtatis lumen elucere. N. Non igitur eos commendares, qui frequenter totóque pectore ad luſum incumbunt. P. Quis id quídem poſſit? qui crebrò ludit, non indiget ludo: quoniam cauſſam ludendi non habet, de qua ſuprà diximus, & voluptatem tantummodo conſectatur, quod ἐπιχαίρεκον eſt. Qui autem ſe profundit, & immodeſtus eſt, modum ac limitem tranſit, & vterque fit intemperans. Illud antiquum: ne quid nimis, hîc quoque obſeruandum eſt. N. Iam, ſi placet, de officiis ludentium age, nam hoc deinceps ſequitur, vt puto. P. Eſt quemadmodum putas, ſequitur.

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

LVDO PERINDE VTI) *Præcipit ita Cic. 1. Off. vbi agit de temperantia. Nos locũ vberius aliquanto vt tractaremus, an uſi ſumus. Res quidem videtur haud ita magni momenti de ludo præcipere: veruntamen non parum etiam in iſto genere peccari poteſt, quod cum ex hiſce paucis progymnaſmatis noſtris, iiſq; breuiſſimis aliquantum animaduerti vel a rudioribus poterit, tum illi facillimè iudicabunt, qui in omni morum commoditate & elegantia perdiſcenda tempus ac ſtudium poſuerunt. Quin autem crebrius ludendum ſit pueris, quam natu maioribus, nemo dubitat, & ignoſcendum etiam magis illi ætati propter infirmitatem conſilij, quam adultæ. Horatius ad Piſon.*

Reddere qui voces iam ſcit puer, & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere & iram
Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas

QVIS SOMNO SVAVISSIME) *Perfugium videtur omnium laborum & ſollicitudinum ſomnus: at ex eo ipſo plurimæ curæ, metuſque naſcuntur. Cicer. 2. de Diuin.*

PROGYMNASMA

SEXAGESIMVMSEXTVM.

Officia ludentium.

IIDEM.

PATRVVS. Quæ dicturus ſum, eorum aut pleraque, aut omnia à paucis obſeruari autumo. N. Credo equidem, nec vana fides: & ideo ipſorum luſus laude carēt.

Digitized by Google

P.Qui pertinaciam adhibent,qui fraudibus luſo es circumueniunt,rixantur,mentiuntur , illi ad imponendas viciſſim graues iniurias ſeſe armare quodammodo,extimularéque videntur:nemo ſiquidem fallaciis,dolis,conuitiis, cõtumacia ſecum agi vult, & longè præſtat vinci,quàm vincere huiuſmodi artibus. Sicuti Socrates affirmabat, meliores eſſe qui acciperét,quam qui facerent iniuriam. Et Plutarch. Non tantum egregium eſt ſcire vincere : ſed etiam poſſe vinci pulchrum eſt, vbi victoria eſt damnoſa. N. Pueri, in quibus exiſtere ſolet inſatiabilis victoriæ cupiditas, ægrè deuitant hæc vitia, & difficillimè ſibi temperant, quin alternatim decipiant, aliquid inter ſe litigij contrahant, vanitatem orationis adiungant,& ira exuperante (quam comprimere propter animum,qui eos regit infirmum,nõ poſſunt) vnguibus in faciem inuolent. P. Quædam officij præcepta debent ac poſſunt tradi quamuis pueris : quæ ſi non ſeruent, virgarum pœnis ſubiiciantur. N. Expertæ virtutis remedium hoc eſt, pellendiſque puerorum morbis efficax. P. Qui ludicrorum certaminum arbiter & iudex deligetur, ei ſententiam ferenti aduerſari ac reclamare non oportet. Si quando cum ſodalibus imperitioribus ludum ſuſceperimus, eóſque propemodum ſemper vincere poſſimus, cogitatò cedemus illis nonnunquam triũphum, vt ſe quoque nonnihil profeciſſe cùm putauerint, fiant alacres, & nos alacriores reddant. N. Id obſeruaui cum coæuis meis puer ſæpius, & nunc cum adoleſcentibus adoleſcens obſeruo. P. Optimum eſt. N. Tamen quo quiſque imperitior eſt, hoc illi amplius à ludo refugiendum exiſtimo.

Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis,

Indoctúſque pilæ, diſcive, trochive, quieſcit,
Ne ſpiſſæ riſum tollant impunè coronæ.

P. Immò enimuero tanto magis ludat, quoniam niſi vſu & exercitatione peritia non acquiritur. Ille tantum ludere vereatur, qui nihil didicit. N. Reſponſione tua ſum contentus. P. Ingenuum eſt, magis animi, quam lucelli cauſſa ludere: quod cũ quæritur, difficile eſt tueri modeſtiam. Lucrum nunquam ſatiat: atque adeò plus eſt in ea appetitione frangenda negotij. N. Non ergo laudas, cum pecunia in ludo deponitur, quam victor ſibi tollat. P. Nõ laudo. Quod ſi pueri nummulos deponant, multandos verberibus pronuntio. N. Quamobrem verberibus? P. Nam cum ij defecerint, parentibus furantur denuo, vt ſumptus in ludum ſuppetant. Nuces, globuli, & ſimili ſint pro quibus certent. Non errant, qui indolem puerorum in ludo perſpici ſcripſerunt. Ego verò etiam viros inde cognoſci aio, & commendatione, proſequendos, qui ſemetipſos continere norunt, & quidquid illiberale eſt, remis ac velis fugiunt. N. Fortior eſt qui ſe, quàm qui fortiſſima vincit. P. Optarem adeſſe ludis puerorum pædagogos, magiſtros, aut maiores natu, quos reuereri & metuere cogerentur: vt proinde nihil parum decens, nihil petulans & cœna expiandum committerent. Illud item à quibuſdam rectè præcipitur, vt dum ludũt, latinè loquantur, certa in eum animaduerſione decreta, qui vulgari ſermone vſus fuerit. Hanc ad rem conducet plurimum, ſi Præceptores vocabula ſimplicia, & loquendi rationes ac phraſes, ad quódque ludi genus pertinentes ipſis explicauerint & dictauerint. N. Nuſquam æquè barbarè inquinatéque loquẽtes audio pueros noſtros quam

Digitized by Google

inter ludendum:vt non tam imperandus illis, quàm vetandus ſit latinus ſermo. Vtilius enim tacere omnino, quàm adeo fœdè garrire dicam, an grunire? P. Quid mirum? nemini ſollicitudini eſt, vt propriè ac Romanè loquatur. N. Video in multis admonendos ac docendos ipſos doctores. P. Cæci cæcos ducunt. N. Aliáne reſtant officia? P. Etiam, reſtant quædam. N. Eia, adiunge. P. Vt ludas cum notis. Etenim cum ignotis ludere, nec iucundum eſt, nec tutum. N. Vti affirmas, ſic eſt omnino. P. Sint item colluſores belli, humani ac probi, cum quibus periculum non ſit ne litiges: ne aut illi tibi, aut tu illis dicas, quod altius in pectus deſcendat: quique deuotionibus, contumeliis, & obſcenis dictis abſtineant, ne quid contagionis ad te perueniat. Ipſum præterea ludi genus tibi, colluſoribus ſpectatoribúſque ſit cognitum, vt ex omni parte voluptas capiatur. Nec nulla ſponſione, nec magna ludito. Illud fatuum eſt: hoc ſollicitat & perturbat animum ludentis, &, ſi victus fuerit, magnoperè excruciat. N. Neſcio quomodo mœrori eſt vel nuces, vel ligulas paucas ludendo perdidiſſe, nedum vitulam, quæ bis venit ad mulctram, binos alit vbere fœtus. P. Poſtremo tam diu ludes, donec animum ad grauiora & ſeria reparatum ſentias. Non enim ad ludum & iocum, ſed ad ſeueritatem potius, & ad quædam ſtudia grauiora atque maiora facti ſumus, vt præclarè dictum eſt à Cicerone. N. Relinquitur iam (vt erat propoſitum) quartum quæſitum: qui luſus minimè exercendi. P. Commemini.

***

ANNO

ANNOTATIONES.

QVo diſtinctius omnia explicarentur, meliúſque memoria tenerentur, cùm potuiſſem hoc progymnaſma cum ſuperiore parum longo connectere, ſeparaui tamen. Id quod aliàs ob eandem cauſſam à me factum ſtudioſi intelligant. Nec in verbis autem, nec in rebus quidquam eſt annotatione magnoperè dignum. Habent nō minus Magiſtri quàm pueri quod ex hoc dialogo diſcant. INSTABILIS VICTORIÆ CVPIDITAS) In pueris, inquit Cicero 5. de finibus, vt in ſpeculis natura cernitur. Quanta ſtudia decertantium ſunt? quanta ipſa certamina? vt illi efferūtur lætitia cum vicerint? vt pudet victos? vt ſe accuſari nolunt? quam cupiūt laudari? quos illi labores non perferunt, vt æqualium principes ſint? &c. ADESSE LVDIS PVERORVM PÆD. MAGIST.) Cic. 1. Off. cum de adoleſcentium officiis agit. Atque etiam cum relaxare animos, & dare ſe iucunditati volent, caueant intemperantiam, meminerint verecundiæ: quod erit facilius, ſi eiuſmodi quoque rebus maiores natu intereſſe velint. Ergo tū hac, de qua diximus, tum alia quoque de cauſſa vt vult Cic. ſeniores adoleſcentum luſibus intereſſe conuenit.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM SEPTIMVM.

Luſus auerſandi.

IIDEM.

PATRVVS. Verecundum ac liberaliter eductum adoleſcentem ab illis luſibus refugere oportere, quibus infamiæ nota inuſta eſt, ex antegreſſis diſputationibus

nibus diſci potuiſſe opinor. N. A quibus iſtis? P. Alearum ſiue teſſerarum, & chartularum pictarum. Latrunculorum ludum (vulgò ſcachorum) inuenio damnari ac reiici à nonnullis, quanquam vſitatiſſimus eſt, placétque multis, de quo Hieronymus Vida poëta eruditus & elegans libellum fecit. Nihil aiunt habere iucunditatis: conſtare quidem ingenio: ſed ideo literatis minus idoneum, quod mentem ſtudiis iam defatigatam, magis ceſſatione recreare, quàm nouo meditationis labore grauare oporteat: & tempus, quo nihil ſit pretioſius, ea ludi vanitate ineptè conſumi: eſſe inuentum hominum nimis inertium, & ab otioſiſſimis frequentari. Hæc illi dicunt. N. Quod tuum eſt iudicium? P. Ego rem in medio relinquo: caret certè ignominia, & principibus etiam viris non improbatur. N. De alea velim aliquanto vberius diſſeras. P. Aleæ ludus à Palamede Nauplij filio apud Troiam in caſtris ad militum otium oblectandum excogitatus putatur. Quidam hunc Palamedem latrunculorum auctorem prodiderunt. Plato ſcribit Theut priſcum quendam Deum talos & aleas inueniſſe. Herodotus autem li. 1. Lydiis hoc inuentum tribuit. Interdictum olim huncce ludum Romæ fuiſſe indicat Horatius.

ludere doctior
Seu Græco iubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea.

Vlpianus quidem lib. Pandect. X. titulo de aleatoribus, eiuſmodi Prætoris edictum producit. *Prætor ait: ſi quis eum, apud quem alea luſum eſſe dicetur, verberauerit, damnúmve ei dederit, ſiue quid eo tempore domo eius ſubtractum eſt, iudicium non dabo. In eum qui aleæ ludendæ cauſſa vim intulerit, vti quæque res erit, animaduer*

Digitized by Google

maduertam. Illud, *Vim inferre*, Paulus Iureconſultus ſic interpretatur. Cogere ad luſum vel ab initio, vel victi dum retinent. Sapientibus & literatis viris ſemper odio fuit hic ludus. Plato adoleſcentem aleam ludentem videns cum increparet, & ille: ob rem tam paruam me obiurgas? At conſuetudo non eſt res parua, ſubiecit Plato. Nolebat vir ſingularis in conſuetudinem veniri ea in re, quam iudicabat vitioſiſſimam. Nunquámne audíſti illud: Optimus aleator eſt nequiſſimus? Et illud: Quanto melius, tanto peius? N. Millies. P. Cum impudicis & ventri deditis coniungit aleones Catullus, vt ex ſocietate hominum præſtantiam perſpicias.

Quis hoc poteſt videre? quis poteſt pati,
Niſi impudicus, & vorax, & aleo?

Et Næuius apud Feſtum: Peſſimorum peſſime, audax, ganeo, lurco, aleo. Cicero item 3. Off. Cum mendacibus, furacibus, ebrioſis aleatores nominat. O genus luſcorum nobiliſſimum. Quid talibus audacius, quid impudentius, quid in Deum atque homines execrationibus intorquendis exercitatius? Domitianus Imperator, quoties occupationibus ſe relaxaſſet, ludebat teſſeris. Vſque adeo cæteræ iucunditates illi ſordebant. Nero immanis illa bellua, in ſingula puncta, neſcio quot aureorum millia conſtituiſſe dicitur. O aleam pretioſam, veréque auream & argenteam. Fuge, mi fili, hoc turpiſſimum genus ludendi, ſi quidem ex re conſultas tua. N. Et fugi, & fugiam quaſi peſtem quandam. Qui præter hos vitandi ſunt? P. Sortium ac diuinationum, quibus letalis noxæ piaculo homines obſtringuntur: homines inquam malæ frugi, quos illa recreant. N. Non poſſum quin exclamem. Facile hîc plus mali eſt,

quàm

quàm illic boni. P. Funábulos, geſticulatores, duellatores, moriones in ordibem aleonum referre licet. N. Supereſt vltimum caput. P. Id cùm abſoluero, nihil amplius debuero. N. Nihil ſanè.

ANNOTATIONES.

MENTEM STVDIIS IAM DEFATIGATAM) *Qui ſic ludunt, ij ludo quem ad remittendum, non ad intendendum animum inuentum conſtat, abuti videntur. Nec tamen poſtulamus, vt omni prorſus agitatione mentis curáque vacent ludentes, tanquam ſi catuli beſtiolaque inter ſe luſitarent. Vehementiorem cogitationem attentionémque altiorem prohibemus: vbi videlicet, qui ſe ad ludum dederunt, alium aſtantē ſabulari, alióſque interim colloqui non patiuntur, ne ipſorum diſtrahantur animi, & ipſi, veluti ſi mathematicis figuris & numeris occuparētur, defixi cogitationibus perpetuò ſilent.* ALEÆ LVDVS) *Pro inſtituto noſtro dicta ſunt multa ſatis in aleam. Qui plura cupit, legat cap. 4. lib. 2. apud Iunium, in quo etiam multa de talorum iactu. Ad quoduis periculum ſignificādum vox alea vſurpatur. Hinc aleā iacere eos dicimus, qui periculo ſe committunt. Iureconſult. emere aleam dicuntur, qui incertæ rei futuræ ſpem emunt, vt captum piſcium, auium, &c. Aleatores etiam, qui ſeſe quocunque ludendi genere fortunæ varietati audent cōmittere: & ita pecunias, tempus, aliquando vitam quoque amittere.* DOMITIANVS IMPERATOR) *Aſſerat aliquis etiam muſcas ſtilo præacuto configere honeſtum eſſe, quoniam id egregius hic Imperator factitabat, vt ſuprà in dialogo quædam retulimus. Luſit & Cato aleam, & Auguſtus, & Claudius Imp. qui teſte Sueton. cap. 33. etiam librum de hac arte edidit. Item Artaxerxes, vt refert Plutarchus.*

Theo

Theodoricus autem Gothorum rex cùm in alea vinceret, indulgentiſſimus erat. Quare ea tempora ad promerendas gratias domeſtici captabant: ſicut cum Veſpaſianus in balneum iret.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM OCTAVVM.

Genera luſuum.

IIDEM.

PATRVVS. De pilæ ludo diſſeramus primùm. N. Hoc mirificè capior. P. Delectati ſunt eo Alexander Macedo, Iulius Cæſar, Auguſtus, M. Antonius, Alexander, Seuerus, Domitianus, omnes potentiſſimi Imperatores, multiq; philoſophi, & illuſtres viri, in quibus etiam Scæuola Iuriſconſultus ille antiquus nominatur. Commendatus à quamplurimis doctiſſimíſque ſcriptoribus, & olim à Senatu Romano approbatus eſt. Galenus librum de eodem compoſuit, in quo vt animo & corpori vehementer idoneum commendat. Lib. 2. περὶ ὑγιείας inter celeres exercitationes reponit. In hoc non modica voluptate mẽs afficitur, ingenium & animaduerſio excitatur, corpus æqualiter exercetur, oculi, caput, manus, pedes, cum celeritate dexteritatéque mouentur: vt in eo luſu etiam paleſtræ artificium appareat, quod affirmat in primo de Orat. M. Tullius. Vox ipſa dilatatis arteriis clarior efficitur & melior. Sunt autem huius genera complura, de quibus dicere non eſt huius loci nec temporis.

Digitized by Google

poris. N. In poſterum ero longè ſtudioſior pilæ, poſtquam tu eam tantis laudibus ornaſti. P. De calculis, ſiue latronum, latrunculorúmve luſu Martialis in apophoretis.

Inſidioſorum ſi ludis bella latronum,
Gemmeus ille tibi miles & hoſtis erit.

Vocitatur hoc nomine, quod antiquitus latrones dicti ſunt condictitij; milites, ἀπὸ τοῦ λατρεύειν, quod eſt inſeruire, quia nimirum in bellis ſeruiebãt mercede. Varro tamen dictos eos à latere vult, quaſi latrones, vt qui circum latera erant regi, atque ad latera ferrum habebant. Ab eóque inquit, veteres poëtæ nonnunquam milites appellant latrones, aut, vt poſtea ſubdit, quod latent ad inſidias faciendas. Eſt in ludis etiam equitatio, piſcatio, aucupium, deambulatiuncula, pictura. Hoc poſtremo genere qui vtetur, meminerit pingere quæ aſpicientem prouocant, & alliciunt ad honeſtatem, non ad dedecus atque flagitium: ſicut illi pſeudeunucho apud Terentium contigit. Suauiſſimus item eſt luſus Muſicus, cum duo, tres, quatuor, aut plures in eundem locum coëuntes, vel vocibus, vel fiſtulis, vel fidibus, vel his omnibus permiſtis ſimul concinunt. Quæ autem canentur verba & ſententiæ, honeſta ſint, non amatoria, aut ſcurrilia (vt ex iis quæ Madrigali vocantur quam plurima) nec omnis doctrinæ expertia. N. Non ipſis modò canentibus, verùm audientibus quoque iucunda eſt muſica: & qui canũt, & quibus canitur, vtrique ſumma voluptate fruuntur. Ecquid etiam feſtiua & faceta colloquia in recreationibus numeras? P. Quid ni? ſed in his ſermonibus ad hilarandos animos inductis tenendum eſt Ciceronis præceptum. N. Quodnam? P. Duplex om-

nino eſt iocandi genus, inquit in 1. lib. Off. vnum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum: alterum elegans, vrbanum, ingenioſum, facetum: quo genere non modò Plautus noſter & Atticorum antiqua comœdia, ſed etiam philoſophorum Socraticorum libri referti ſunt; multáque multorum facetè dicta. Facilis igitur eſt diſtinctio ingenui, & illiberalis ioci. Alter eſt, ſi tempore fit, ac remiſſo animo, libero dignus: alter ne homine quidem, ſi rerum turpitudini verborum adhibeatur obſcœnitas. N. Ludum attuliſti quem non quiuis poſſit ludere, quia doctorum ingenioſorúmque hominum. P. Non inficior. N. Qui ſunt præterea? P. Ludere etiam conſueuimus orbiculis ligneis, aut æneis ſiue trudiculis, ſuper longa & anguſta menſa. N. Hic ego dux miléſque bonus. P. Item globis æneis in crates quaſdam ſuper menſam impellendis ludimus. N. Et hoc noui. P. Sphæras quoque ligneas per annulum ferreum impellimus. N. Et iſtuc. P. Puerorum planè ſunt, globulorum, nucum, turbinis, trochi, par impar, item epoſtraciſmus. Turbinis luſum venuſtiſſimis verſibus latinorum Poëtarum ſignifer in 7. Æneidos deſcribit, cùm furorem Amatæ Reginæ depingit.

Tum verò infœlix ingentibus excita monſtris,
Immensùm ſine more furit lymphata per vrbem.
Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro uacua atria circum
Intenti ludo exercent: ille actus habena,
Curuatis fertur ſpaciis, ſtupet inſcia turba,
Impubéſque manus mirata volubile buxum,
Dant animos plagæ, &c.

Tibullus quoque libr. 1. eleg. 5. hac vſus eſt ſimilitudine.

Nam

Namque agor vt per plana citus ſola verbere turbo,
Quem celer aſſueta verſat ab arte puer.

N. Quid eſt epoſtraciſmus? P. Quo teſtulam aut lapillum tenuem, & latum ſuper fluminis æquor humo tenus inclinati diſtringimus, & ſaltus quos edit priuſquam deſidat, numeramus. Ille victor euadit, cuius lapillus plures ſaltus ſaltauerit. N. Iam recordor: neque hic mihi inuſitatus fuit. P. Deditus fuiſti admodum luſibus: nunc tanto ſtudio æquum eſt te ad literas incumbere. N. Non patiar quidquam in me deſiderari. Deus faciat, vt tibi pro tuis in me benefactis pretium aliquando poſſim reddere.

ANNOTATIONES.

DE ludo calculorum, ſiue latrunculorum, talorum, teſſerarum, aleæ, pilæ, aliiſq; nonnullis, quibus frequentius Romani & exteræ nationes vterentur, legendus Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. cum annotationibus Tiraquelli. NON EST HVIVS LOCI) *Solebant luſitare pila paulò ante balneum, vel dum hypocauſta & ſudationes calefierent. Vide Turneb. cap. 4. lib. 6. Vbi & illa explanantur, datatim ludere, datores, factores. Item raptim, expulſim ludere, & ſuram dare.* AD DEDECVS ATQVE FLAGITIVM) *Propert. lib. 2. eleg. 6.*

Quæ manus obſcænas depinxit prima tabellas,
Expoſuit caſta turpia viſa domo,
Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos,
Nequitiæq; ſuæ noluit eſſe rudes.

PVERORVM PLANE SVNT) *Enumeramus aliquot genera luſuum puerilium: quibus adde quod olim exerceri ſolitum tradit Rhodigin. libr. 18. cap. 9. cum videlicet pueri ficus, aut vuarum acinos in ſublime iactabant, eoſq; ore patente excipiebant. Et quod apud Italos*

Digitized by Google

muſca cæca vocatur, nec Germanis ignotum, de quo Victor. lib. 15. cap. 16. Cætera enumerare nihil attinet: non enim ex inſtituto docemus ludere: ſed honeſtè ac iucundè quomodo ludendum ſit præcipimus. EPOSTRACISMVS) *Hunc luſum deſcribunt Iulius Pollux, & Minutius Felix in dialogo qui Octauius inſcribitur, & octauus Arnobij liber falsò exiſtimatur.*

PROGYMNASMA

Dialogus ~~SEXAGESIMVMNONVM.~~
LXXIX

Colloquium feſtiuum.

BENIGNVS, SEVERVS, IVLIVS, APOLONIVS.

BENIGNVS. Deambulare nunc propter ſpurciſſimam tempeſtatem ineptum atque inſanum eſſet. Ob eandem cauſſam in ſphæriſterio pila palmaria, aut globis per annulum ferreum ludere non datur. Nos verò luctatores, pugiles, ſaltatores, palæſtritæ non ſumus. Neque curſu ſaltem contendere poſſumus, cùm ſtadium deſit. Quo igitur ludo, ô ſodales, potiſſimùm hoc tempus traducemus? S. Cantu muſico. En tibi quatuor cantores, qui numerus ad plenam communémque ſymphoniam ſufficit. Ecce Orlandinas cantiones. I. Ego rauceſco, non aduertiſtis? & iam pridem non cecini quidquam. A. Miſer, vix libaui muſicen, ſæpe hæreo & erro. Citharœdus ille rudis apud Æſopum exemplo me ſuo terret. Nam cum in domo camerata, & calce illata ſæpius caneret, ſibique placeret admodum, iudica-

uit ſe

uit ſe quoque in theatrum prodire cum artificio ſuo poſſe: quo progreſſus cum malè caneret, à populo lapidibus appetitus & fugatus eſt. Idem metuo ne mihi indocto, ac rudi inter vos veſtrique ſimiles eueniat: domi meæ ipſe mihi canto & placeo. B. Symphonia diſcors ſi paulùm ſummo diſceſſit, vergit ad imum, ait Flaccus. Quare mauult non cani quam diſcordi concentu, & voce inſuaui, qualis raucorum eſt: ne aures cùm non delectentur, tadantur etiam. Exiſtimo autem Iulium imitari velle Indum ſagittarium, qui etiam per annulum longius diſtantem ſagittam mittebat: tam excellebat in ſuo artificio. Hic cum fuiſſet ab Alexandro Magno captus in bello, iuſſus eſt coram rege artis ſuæ ſpecimen dare. Recuſantem rex præcepit interfici. Cùm igitur ad necem abduceretur, dixit carnificibus & lictoribus, ſe longo interuallo nó exercuiſſe artem, ideóque timuiſſe ne erraret. Quod vbi Alexandro renunciatum eſt, vita & munere donatum dimiſit: quoniam non contumacia, ſed ignominiæ metu imperium Regis perſequi noluiſſet. Sic noſter Iulius, cùm ſit alioqui voce canora & ſuaui, artiſque ſcientiſſimus, nec de collecta gloria effundat aliquid, canere iam non aggreditur. I. Tu quidem me honoris cupidiorem facis, quam ego me eſſe ſentio. Verùm cantum in aliud tempus differamus. Repete, amabo, his auditoribus hiſtoriam vnam ex iis, quas nuper mihi cum grauiter me haberem domi meæ narraſti. B. Tu ipſe repetas licet, ſiquidem ex me iam audiuiſti. I. Multò melius & diſertius tu: ſe ego propter rauim haud abſque moleſtia loquor. A. Preme aliquid Benigne, vnde rideamus. S. Ego idem rogo: vide ne ſit impudentiæ & inhumanita-

tis trium preces contemnere. B. Audite igitur, quod mihimet vir grauis, ac fide dignus retulit. Maximilianus Imperator Caroli V. auus, Auguſtam Vindelicorum conuentum Principum indixerat ad comitia. Quo tempore non vos præterit, quàm diuerſis è locis, quàm multi nobiles viri ad eas ciuitates ſe conferant, in quibus illi conuentus peraguntur. Tum quoque dant ſibi viciſſim epulum Principes, & illuſtres Satrapæ ac Dynaſtæ. Verſabatur per eos dies Auguſtæ ſycophanta quidam graphicus, incertum cuias fuerit, qui ſe pro nobili gerebat: cultu pæne regio, & torquatus incedebat: aliquot ſeruulos & pediſſequos ſibi adiunxerat. Hic nobilis in omnibus Principum dominorúmque conuiuiis apparebat: ventrem ſuum, vt paraſitus, vbique paſcebat, & quaſi mus alienum cibum edebat: nec ſcire quiſquã poterat quis eſſet, aut qua dignitate, aut cui Regi ſiue Principi ſeruiret: tam callidè veniebat & diſcedebat, omniáque ſua diſſimulabat: in quo ipſum nõ parum mentiendi quædam dexteritas, & lingua verſatilis adiuuabat. Serui eiuſdẽ muſæ æmuli, & quaſi idem trahentes iugum. Aliquando nobiles aliquot viri ex compoſito hunc menſarum aſſeclam huiuſcemodi verbis adoriuntur. Tu à prandiis cœníſque noſtris nũquam abes, in quibus tuorum ſermonum feſtiuitate nos multum recreas. Num æquum tibi non videtur, vt ad te quoque pranſum veniamus? Hic ille vaferrimus & dolis inſtructiſſimus, & ad quæuis reſpondere paratiſſimus, ſereno ac ſubridẽte vultu: Quid verò, inquit, mihi aut gratius, aut honorificentius poſſit accidere, quàm ſi tales viri ſuo me aduentu dignum arbitrentur? Venite, ſi placet, craſtina luce ad decimam: in illa platea domũ conduxi,

duxi, ſignum eſt huiuſmodi ante ædes. Interea famulos docere quid agerent: quo pacto ſibi quam ſcitiſſimè doctiſſiméque inſeruirēt. Nobiles illi viri, nihil dum ſuſpicantes etiam mali, nec ſcientes ſibi fucum fieri, poſtridie veniunt, domum ingrediūtur: iſte ad primum limen occurrit: amiciſſimè eos priorē ſalutat: ſingulis dexteram porrigit: oculis, toto vultu, (quem in quemuis habitum formare poterat facillimè) voce & verbis denique teſtatur ſibi illorum præſentia nihil iam pridem eueniſſe carius. Rogat, vti certo in loco, ad quem eos ducebat, tantiſper conſidere, & exſpectare velint, donec in interiore domo omnibus commodè paratis diſcumbatur: id mox futurum. Quid multa? aſſidet, varios ſermones texit, hominéſque mira humanitatis ſignificatione ac renidēs demulcet. Famuli hinc inde per domum diſcurrere ſolliciti, valdéque in ſpeciem occupari. Hic ſæpe nunc iſtum, nunc illum nominatim ad ſe vocare, ac neſcio quid ad aurem eis inſuſurrare, quod inuitati ad ſplendorem ac magnificentiā conuiuij putarent pertinere. Quin illi quoque vltro ad dominum accedere, & cum eo coniungentes caput ſecretò fabulari. Ille, bene eſt. Item, cura vt quam primùm. Et, caue bis quidquam omittas. Atque hæc omnia voce clara: Ruſúſque ad nobiles conuerti, eos rogare, ne quid ex hac mora moleſtiæ traherent, iam iam accubituros, Nonnunquam famulos prætereuntes obiurgare vt ſegnes, & quærere quandò tandem parati forent: nunquid ad veſperum exſpectandum eſſet? iterum hoſpites orare, ne ægrè paterentur moram, & iratum ſe cocis miniſtríſque oſtendere. Tandem vocatis mora nimis longa videri, & vultu iratiore ſignum dare. Ille

blandiſſimè: extremùm vos oro, inquit: non putaui ſanè mihi famulos eſſe tam inertes: vindicabitur in eos, non impunè habebunt tarditates iſtas. Tum verò repentè ſeruus meditatus aduolat, anhelus & perturbatus: ad aurem domino immurmurat aliquid. Is altum trahere ſuſpirium, & ingemiſcere, mutatóque repente vultu ſupra modum exalbeſcere, & oculos in terram deiicere: ipſo etiam reliquo corpore dolorem inſolitum præ ſe ferre. Illi, quid eſt domine, quid eſt? quid te conturbat? Ah, accepi nuntium. Illi, quem nuntium? ingratiſſimum. Inſtant viri, indica, forſitan medebimur dolori tuo. Cùm tergiuerſaretur dedita opera, & illi premerēt (quod irriſor cupiebat, vt tanto verius appareret, quod dictum eſſet) heu, inquit, fideliſſimus atque optimus ſeruorum meorum iam iam peſtilentia in cubiculo extinctus mihi nuntiatur: ô me infelicem. Hoc illi audito, vehementer, vt par eſt, metu contagij expalluerunt, ſubitóque ac ſine vlla cunctatione, ne ſalutato quidem homine ex ædibus ſe foras eiecerunt, ac domum ſuam quiſque velut exorto incendio proripuerunt. S. I. A. Ha ha he. S. O lepidiſſimum prandium. A. O verſutum caput. B. Poſt illum diem cum prima luce ex vrbe exceſſit. A. Cautus fuit, proſpexit & conſuluit rationibus ſuis. Fuga tutiſſimum præſidium poſt maleficium. S. Ciuilius aliquanto illuſit vmbris ſuis Philippus Alexādri pater. B. Narra quæſo. S. Inuitatus erat ad cœnam: cúmque inter eundem plures haberet amicos obuios, ſecum eos duxit. Hoſpes turbari, qui ſciret tam multis non fore ſatis, quod apparauerat. Philippus vbi hoc ſenſit, puerum ad ſingulos amicos mittit, monet clam, vt placentæ ſeruent locum. Illi credentes, placentámque

támque expectantes, parciſſimè appoſitis veſcebantur. Ita contigit, vt cœna modica omnibus quamuis multis ſuffecerit. Facetè & hoſpitis pudori ſubuenit, & amicos deluſit. I. Multa huius regis argutè, iocosè, grauiter, moderatè & vrbanè dicta factáque referuntur, ex quibus duo in præſens occurrunt. In palæſtra prolapſus, cùm ſurgens in puluere vidiſſet corporis veſtigium: O Deum immortalem, inquit, vt minimam terræ partem natura ſortiti, orbem appetimus vniuerſum. Hoc ſi filio hæſiſſet animo, non potuiſſet Iuuenalis ſcribere,

Vnus Pellæo iuueni non ſufficit orbis.

Cùm apud Cheronæam Athenienſes prælio fudiſſet, ne eius victoriæ gloria ſeſe inſolentius efferret, iuſſit puerum in dies ſingulos ad ſe adire in lucis exortu, & ter iſthæc verba pronunciare: Philippe, homo es. Nec verò quenquam prius ad ſe accedere patiebatur, nec quoquam prodibat, quàm id à puero audiuiſſet. Sed tu Apolloni, tu Seuere num diſcedetis συμβόλων? Afferte aliquid. A. Ego nihil memini, niſi factum ruſtici: ſi vos ruſtica facinora delectant, exponam: & id pro vtroque noſtrûm, me & Seuero: nam id ipſi gratum fore auguror. S. Gratiſſimum. A. Auorum noſtrorum memoria ferunt extitiſſe agricolam, ſed ingenio tamen paullò minus agreſti & ruſticano, prope etiam vrbano & ciuili. Hic cum miro deſiderio teneretur cognoſcendarum ſacrarum literarum, biblia ſibi emit, eáq; tam ſtudiosè legit, vt magnam partem ſumma memoria pronunciaret. Cùm autem ventitare in vrbem vicinam [illegible]et, & pro re nata cum ciuibus diſputare de [illegible] rebus, tandem aulicis quoque notus ac familiaris euaſit, & pro eos principi commendatus

aſym boli?

eſt, quem ille magna ſæpe cum voluptate diſſerentem audiebat. Aliquando igitur facetè quæſiuit ex Principe ruſticus. Quæro, inquit, Illuſtriſſime domine, cùm apud Prophetam dicat Deus, cœlum & terram ego impleo: ſi ei veſtis eſſet conficiẽda, quot panni vlnis putas fore opus? ingens ſiquidem eſt cœli terræque capacitas, quam ille ſe implere profitetur. Riſit Princeps. Quid tu tam ridicula quæris? aut quis hoc ſcire queat? Tum ille, ego verò mihi videor poſſe dicere. Audiamus, inquit, inſulſum aliquid. Hic ruſticus: non indiget Deus ad veſtem amplius quatuor aut quinque vlnis. Quî dum? quia, in ſacro Euangelio dixit ipſemet: quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Ego autem ſum minimus eius, &, vt vides, tunicam gero detritam & laceram, eſtque mihi opus ad nouam quatuor tantum vlnis panni mediocris. Itaque iube obſecro tuo mihi ſumptu veſtem fieri, & Deo ipſi feciſti. Summoperè hilaratus hoc lepore Princeps ille, ita faciam, ait: appellatíſque miniſtris, curate, inquit, huic optimo homini veſtem panno ſingulari, quantouis pretio fieri, de meo ærario: nam argumento id peropportuno à me impetrauit. Quàm vellem ſodales optimi, huius ruſtici ſimiles haberemus non ruſticos? B. Nihil hac narratiuncula feſtiuius.

ANNOTATIONES.

CITHAROEDVS ILLE RVDIS) *Idem quod fabella hæc, docent prouerbia, Meſſe tenus propria viue: Tuo te pede metire. Ne ſcilicet putet quiſquã ſe illum eſſe qui non eſt: aut maiorem eſſe quàm eſt, in quocunque genere.* SYCOPHANTA GRAPHICVS)

CVS.) *Sycophanta, ſi vocem ſpectes, eſt accuſator & oſtenſor eorum qui furantur ficus, vt docet Feſtus. Quæ quoniam res parua eſt, adhibetur vox etiam pro calumniatore in rebus paruis, & ſycophantiæ pro calumniis. Item pro illuſore, pro impoſtore & impoſturis, vt videre eſt apud Plautum Trinummo, Pſeudolo, Perſa. Vide etiam Turneb. lib. 11. cap. 5.* QVASI MVS ALIENVM CIBVM) *Querimonia Ergaſili paraſiti de ſe, ſuáque natione famelica nimirum, hæc eſt in captiuis.*

Quos nunquam quiſquam neque vocat, neque inuocat.
Quaſi mures, ſemper edimus alienum cibum.

Sic in Perſa:

Pater, auos, proauos, abauos, atauos, tritauos,
Quaſi mures ſemper edere alienum cibum.

Hinc Diogenes, cùm aſpiceret mures ad menſam ſuam ſubrepentes: facetè. En tibi, inquit, etiam Diogenes paraſitos alit. Mures porro primos ſentire ruinam vetuſtis ædificiis imminētem, ac propterea migrare, ſcribit Plin. lib. 8. cap. 28. Cicer. ad Att. lib. 14. epiſt. 9. Ælian. libr. 1. cap. 11. Victor. lib. 17. cap. 5. HOC SI FILIO HÆSISSET ANIMO) *Comparat filium cum patre Iuſtinus lib. 9. ad finem. Sunt & hæc de vtroque apud Tullium lib. Off. 1. Philippum quidem Macedonum Regem, rebus geſtis, & gloria ſuperatum à filio: facilitate verò & humanitate video ſuperiorem fuiſſe. Itaque alter ſemper magnus: alter ſæpe turpiſſimus fuit: vt rectè præcipere videantur, qui monent, vt quanto ſuperiores ſumus, tanto nos geramus ſummiſſiùs.*

PRO

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM.

Ludus lapidum orbiculatorum ad metas.

BASILIVS, CAROLVS, DANIEL, EVSEBIVS.

BASILIVS. Quid hic ſeſſitamus & marcemus otio? quin aggredimur ad ludendum? quandoquidem ea nobis à Doctore facta eſt copia. C. Id ipſum in pectore volutabam meo, quomodo hunc diem ludis iocíſque conderemus: & mirabar te quieſcere tamdiu potuiſſe, qui luſorum alpha ſis, & qui nunquam æquè beatus tibi videare, atque cum ludo das operam. D. Ludamus cum hilaritudine. E. Et quem ludum? nam ad victoriam non parum apud me intereſt: neque enim trecentis in generibus exercitatum me poſſum affirmare. B. Nucibus ludamus, ſi vultis. D. Immò pila. Quid ait Carolus? C. Neutro, ſed par, impar, idque aut aciculis aut globulis. E. Si me audiatis, optimam formam reperi. D. Nempe tibi optimam. E. Et vobis, ſi peritè luſeritis. B. Dic ſodes. E. Iactus lapidum ad conum, ſeu metam probatur mihi ante omnes. C. Qua cauſſa? E. Vſitatiſſimus eſt candidatis literarum: exercet corpus, & caſui non eſt tam ſubiectus, quàm alij: nam artificio quodam contorquendus & emittendus eſt lapis, ſi geſtias vincere: caſus vel nunquam vel perrarò te adiuuabit. B. Fiat, petamus ſcopum iaciendis lapidibus: vos pro ſe quiſque lapides deligite,

ligite, ego hunc mihi rotundando accommodabo. D. Lapides quidem ſat multi: at inepti, at nimis aſperi: at magni & inæquales. B. Quin tu me imitaris, vt ego lapicidam pulchrè imitor? C. Hui, quam elegantem & appoſitum inueni? E. Inuideo tibi: nihilominus quod tu à lapide, id ego à dextra mea ſumam. B. Adeſte oculis, iam ego experiar meum. E. Perbene cadit. C. Metas depangamus. Tu hanc Euſebi: ego iſtam. D. At enim, quot paſſibus vnam abeſſe placet ab altera, quò interuallum néve nimis breue, néve nimis longum ſit? hoc etenim incommodo eſt debilioribus: illud valentibus. B. Quindecim paſſus mei interſint, niſi aliud videatur. C. Agedum, metire ſpacium. B. Vnus, duo, tres, quatuor, &c. D. Quinam erunt ſodales inter ſe? E. Mox ſciemus. Iacite ſinguli: metæ proximi ſodales ſunto, remotiores ſimiliter. Ego præibo. Quod Deus bene fortunet. B. Sequor. E. A me ſtabis: bonum omen victoriæ. Daniel & Carolus ſociabuntur ſibi. D. Quid ſi metam attigero? B. Non attinges. D. Velis nolis, attigi. Iam tu cede mihi partes tuas Baſili. C. Si ab vltimo incipias, patet me primum fore. E. Ita eſt, ſodalis meus eſt Daniel, tuus, Carole, Baſilius. D. Quotum ad numerum aſcendendum cenſetis, vt ſit perfecta victoria? C. Ad ſeptenarium. B. Ad octonarium. D. Octonarius igitur ſit palmarius. C. Ecquod præmium dabitur victoribus? B. Qui victi fuerint, victoribus ientaculum ſoluent. C. D. E. Honeſtum præmium. E. Initium nos facimus. Quod fœlix fauſtúmque ſit. Aduerſarius alter mihi ſuccedet, ne continenter ludamus ſodales. B. Nouimus morem. Ergo lude iam aut tu Baſili, aut tu Carole. C. Ecce. D. Quo pacto tu Euſebium, eodem ego te

ſupera

Digitized by Google

ſuperabo. C. Non ſuperaſti. Rade metam Baſili ſi potes. Doctè. Duo numeramus. B. Nunc prior iace Carole. C. Bene. E. Melius. B. Optimè. D. Cum ſupremo euaſero ſuperior, quid dicam, niſi bona pace Grammaticorum, optimiſſimè? Iam numeramus vnum. C. Vnum numerari quì poteſt? D. In cruciatum ſophiſta. Procedat iactus tertius. Prô, manu fugit lapis: iterum iaciendum eſt. N. Non patiemur. E. Lex hunc ludum ludentium ſanxit, vt ſi quis imprudens iecerit, aut ſi dimidiatum ſpatium non tranſmiſerit, reſumat lapidem, ac de integro iaciat. C. Geramus morem illis: alioqui par pari referent, quod nos mordebit. B. Lude rurſum. D. Non me pœnitet iterationis huius. B. At iam pœnitebit. E. Ha, ha, cernite obſecro, quàm ſcitè ſaliat lapis Baſilij. Excipe ſocium Carole. D. Ohe, lapis tuus Carole æmulatur rotam. Quot millia curret? Reſtas ſolus Euſebi. Eſto vir fortis. Vicimus. Quantum numerum obtinebamus antea? Heus Carole, ecquid poteſt ternarius numerari? nam paulò ante monas non poterat. C. Longè abeſt ternarius ab octonario. E. Quotum vos adepti? B. Binarium. D. Vide mihi hunc, & vince ſi queas, Baſili. B. Vincam. C. Si tu deinceps ita viceris, nos ientaculum perdidimus. B. Papæ, quantum à meta diſto? D. Eſt locus Euſebi, appropinqua. E. En. D. Noſtra eſt palma. C. Noſtra eſt. D. Noſtra eſt profectò. Quo pignore certas mecum Carole? C. Tres ligulas, quas optimas habeo, depono. D. Ego iſtum torulum de pileo. B. Circumſpiciamus menſuram, vimen, culmum, aut tale quid. E. Ecce menſuram. C. Metiamur. E. Fallis ô menſor. C. Falleris, non fallo. E. Sine, metiar ego. C. Cape. E. Videtis nos viciſſe? B. Vix tanto præceditis, quantum eſt præſegmen

vnguis.

Digitized by Google

vnguis.E. Et falſum autumas, & parui refert quanto, dum antecedamus modò: ſiquidem nos is victor declaratur, qui valde multum vincit, ſed qui vincit. B. Habetote quod habetis: nos ſpem nec dum eiecimus. D. Iſta ſpes mera eſt audacia. Incipe Euſebi. E. O iactum fauſtiſſimum. B. O infœlicem iactum meum. Niſi tu Carole doctius ludis, propemodum actum erit de nobis. Nos miſeri, iam iſti ſeptem numerabunt. E. Iô triumphe. D. En ſeptem: & nunc meus finem dabit. Dedit. B. Cur? D. Accurre, aſpice, ipſi metæ incumbit. C. Ego deiiciam. E. Si velle eſſet efficere. Iecit, nihil promouit. Ientaculum, ientaculum. B. & C. Soluemus, nec clama Stentor.

ANNOTATIONES.

LVSORVM ALPHA) *Duæ literæ alphabeti, prima videlicet, & extrema, α, & ω, cuiuſque rei principium & finem παροιμιακῶς declarant. Item ſupremum alicuius ordinis & infimum gradum. Martial. lib. 2.*

Quem non lacernis Publius meus vincit,
Non ipſe Codrus alpha pænulatorum.

Opus eſt maiore quadam attentione & memoria in hoc dialogo, ne mentis intelligentia in perſonarum coniunctione & numeri collectione quem vtriuſque partis victoria conficiunt, aberret à via. Conatus ſum quàm planiſſimè, ſi non latiniſſimè hoc ludi genus deſcribere.

***

PRO

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVMPRIMVM.

Ludus globulorum.

MELANIOLVS, FABIVS.

MELANIOLVS. Heus Fabi, vnde tibi ſacculus tam plenus globulorum? F. Furatum me credis? M. Apage cum iſtac ſuſpicione: non puto furatum. Emiſti? an donati ſunt tibi? an lucrando acquiſiuiſti? F. Lucrando maiorem partem, reliquos emi. M. Quid ſi te pauperiorem conciliem? F. Quid ſi cœlum ruat? ſed ſi quid audes. M. Libet ludere? F. Cur non libeat? M. Quo genere? F. Illo, per quod tu mox aut Crœſus, aut Irus fias: ille, ſi viceris: hic, ſi victus fueris, quod opto & ſpero. Vix tibi ſunt viginti globuli. M. Fuit, quando tu trecentos nôn habebas. Age, dic, quo genere certabimus? F. Par, impar volo: ita vt ſcrobiculum humi faciamus capacem vnius pugni virilis, altum mediocriter. Inde ego certo interuallo diſtans, & ſubſidens, de vola meos tuóſq; omnes ſimul in illum leui iactu coniiciam. Si incurrerit in foſſulam numerus par, omnes globuli erunt mei, quique foris, quique intus iacebũt: ſi impar, omnes erunt tui. M. Aſt ego quoq; iacere velim. F. Eſto, ſed tunc quãdo ego victus. Fac ſcrobiculum. M. Commodato cultrum: F. Franges, & magno ſtetit. M. Nequaquam, eſt terra mollis & argillacea. F. Digitis euerre fruſtula. M. Dictum factum, euerri. Hic erit meta. F. Nimium diſtat. M. Quomo

Quomodo nimium? duobus paſſibus meis, & ſemis: eſt humus plana, ſine lapidibus ſtratoriis, leuiter accliuis, accommodata huic ludo. Si eſſet ſcrobiculus ad parietem, liceret iacere maiore vi. Quot vis dem tibi in manum? F. Si vis citò rem perdere, da multos. M. Duos dabo. F. Hoc nihil eſt. Vis me quatuor globulos iactare? M. Ergo quatuor do. F. Iam hoc aliquid eſt. En octonarium, ſic collocatum, vt binarius binarium ſequatur. M. Sta intra metam, ne digitum tranſuerſum, aut vnguem latum exceſſeris. F. Siccine? M. Etiam. Sed iam nimis propendes contra ſcrobiculum. F. Non profectò. M. Immò. Eſto iuſtus, ſi me vis eſſe. F. Sũ. En iacio. Quatuor ſunt intus, numerus par. M. Expecta, ne collige: adhuc alij currũt aduerſus ſcrobiculum. Hem, quintus incurrit, mea eſt victoria. Iam tu mihi da numerum. F. Accipe ſex. M. Placet. Prima victoria addidit animos. Aſpicè, omnes inieci, euax. F. Accipe rurſus totidem. M. Accipio. Octo ſunt intus. Iô, Iô, tertia palma. F. Accipe denuo, & totidem. M. Ecce tibi, rurſus octo. F. Nolo amplius ludere. M. Quare? F. Tecum eſt fœlicitas. M. I, gloriare de tuis globulis. Feci ne ſacculum tuum leuiorem? F. Et tibi alius faciet. M. Tumebas ante. F. Et tu modò.

ANNOTATIONES.

SI COELVM RVAT?) *Legati Germanorum, ſiue Gallorum, nam de vtriſque traditur, ad Alexandrum Regem miſſi, cùm interrogarentur ab eo, quid timerent maximè: reſponderunt: timere ſe, ne cœlum rueret. Exſpectabat Rex, vt profiterentur ſe illum ante omnia eiuſque potentiam formidini habere: at illi ſtultũm*

Digitized by Google

hominis ambitionem ludibrio habuerunt. PAR IMPAR) *meminit huius ludi, vt aliorum puerilium Horat. ſat. 3. lib. 2.*

Aedificare caſas, ploſtello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa.

PROGYMNASMA
SEPTVAGESIMVM SECVNDVM.

Ludus nucum.

FLAVIVS, DIONYSIVS, SYLVANVS, CRISPVLVS.

FLAVIVS. Adeſte ſodales, ego iſtanc ollulam à coco, veterem & rimoſam exoraui, vt luderemus nucibus. D. Quid ad hoc ollis egemus? S. Miror iſtum luſorem ollarium. C. More antiquo recepto ludamus: impinge hanc ollam parieti. F. Tibi pugnũ facilius ac libentius in os impegerim. Præceptor me nouum quẽdam luſum docuit, eum iam vos docebo, diſcetis nullo negotio. C. Ergo doce. F. Vnuſquiſq; de colluſoribus imponit in ollã duas, tres, quatuorue nuces, quot deniq; voluerit. Poſt, humi collocatur, communi conſenſu meta ſtatuitur, à qua vnuſquiſq; os ollæ ter aut quater nuce petit viciſſim, & eo ordine ac loco, quẽ quiſq; ſortitus fuerit. Iuglande ab olla ad metã prouoluta, ꝓximus metæ fit primus, huic vicinior ſecũdus, & ita deinceps? S. Quid amplius? F. Qui vel ſolus, vel ſæpius ſuas nuces iniecerit, aufert omnes, quæ in olla reperiuntur. C. Agite, ita ludamus. D. Duas impono. F. Nos ſimiliter.

Digitized by Google

liter. S. Iuglans altera de tuis eſt vitioſa Flaui, quia mucida. F. Ecce aliam. Huius ego nucleum ſtatim comedam, tibi relinquam putamina. S. Deuora hæc quoq;. F. Hîc ollam depono: hîc erit meta, quinque meorum paſſuum interuallo. C. Ita, quinque paſſuum. F. Nunc ſortiamur vices. En ego metæ proximus. D. Ego te propior. S. Ego te. C. Ego omnibus. F. Eſt igitur princeps Criſpulus, alter Syluanus, tertius Dionyſius, poſtremus ego. C. Prô, aberraui. S. Anſam tetigi. D. Meam inieci. F. Et ego meam. Lude mi Criſpule, & perde rurſus iactum tuum. C. Iterum erraui. F. Diuinabam hoc fore. S. Vidiſti? inieci meam. D. Heu, infauſtus fui hoc iactu. F. Ecce duas nuces intus iam habeo, ſpero victoriam. C. En tertia intus eſt. Sed quid hoc prodeſt? S. Iterum intraui. Niſi tu, Flaui, tertiã inieceris, erimus pares, ac præter alios quartùm aut quintùm etiam iaciemus, donec penes alterum victoria fuerit. Mitte nucem Dionyſi. D. Poſſum ego, fauente fortuna, ſecundam iniicere, & aberrare Flauius ab hac vltima petitione ſua: tũ ego vtriq; veſtrûm ero par, & palma nullius. F. Si potes, Oho, ho, erraſti. Tertia, tertia eſt intus, omnes nuces meæ ſunt. Octo depoſitæ initiò, iniectæ à me tres, à Criſpulo vna, à Syluano duæ, à Dionyſio vna. Quindecim nuces, è quibus quinque meæ, decem veſtræ. Præmium igitur decem nuces. Iô triumphe. Domi ſciurum alo, cui hodie cænam dabo largiſſimam. Hem, iſtuc mihi certum erat.

ANNOTATIONES.

HOc *genus ex verſiculis Ouidij didicimus, qui ſunt in poëmatio de nuce. Sunt autẽ varij modi lu-*

Digitized by Google

dedi nucibus, quos nihil opus eſt doceri pueros, cùm melius ſciant, quàm à nobis doceri poſſint, Atque vtinam illi aliquando nuces relinquerent, & de grauioribus ludis cogitarent. IO TRIVMPHE) *Vox militũ Imperatorem victorem proſequentium in Capitolium, de qua dictum eſt alio loco.*

PROGYMNASMA

SEPTVAGESIMVM TERTIVM.

Ludus turbinis.

CHARINVS, LEPIDVS, FORTVNATVS.

CHARINVS. E buxo eſt meus turbo. L. Meus è cornu. F. Et meus eſt corneus, Aſpicite ſultis, quàm niteat pro nigrore, quàm bene faſtigiatus excauatúſq; ſit. Nec eſt grandis nimium, qui laborioſè flagello agitaretur: nec nimis paruus, qui ſaltitaret immodicè, & amitteretur facilè. C. Vis commutemus? F. Quî tibi hoc cogitare libet? tuus citius teretur quàm meus: lignũ quippe mollius. L. Meũ hunc non laudo: iam ſemetipſe laudabit, cum gyros deſcribet currendo maximos, & paucis ac leuiſſimis ictibus curret diutiſſimè. C. Hoc ſolum eſt planiſſimum & ſpatioſiſſimum, proindeque huic luſui mirè idoneum. Quod bene vertat, contorqueo meũ pollice & medio digito. L. Ego ſoleo circumuoluere ter, quater corrigiam flagelli, circumuolutum humi ponere, bacillum impetu attrahere

ſurſum.

Digitized by Google

ſurſum. Tum ille liberatus vinculo, quaſi in pedes ſe erigit,& ſtrenuè curſitat,hoc modo.F.Ecce meũ. Inſta flagello, tuus languet.Charine, agit animam: & tuus Lepide. L. Vt volitat meus? F.Vt ampliſſimos orbes conficit meus?C.En vt meus tuum ferit cum ſonitu, Fortunate:propemodum deiecerat. F. Feriet meus viciſſim breui. L.Ah, mei flagelli virgula diffracta eſt. C. Certemus nos duo Fortunate: iã plus ſpatij relictum eſt,& turbines contra ſe mutuò impellamus.F.Sic agamus.Bone Deus,vt me fatigat meus?& minutis tantum ictibus opus eſt.Scuticam probatiſſimam habeo, corrigiam optimam è pelle hircina,& bifidã.C.Sudore diffluo, ceſſemus. F. Nondũ ſudo.Solus ſum,validius agitabo meum. Vide quæſo,horribiles ſaltus edit. C. Ero aliquandiu ſpectator tuus. F. Quò Lepidus abiit?C. Virgulam quærit ad reparandam ſcuticam. F. Quare non iam pridem hunc nobilem ludum exercuimus? C.Erit,cùm etiam hic diſplicebit.F. Nũquam Charine. C. Quo pignore certas mecum?Sèd redit Lepidus.F.Ego quoque laſſus ſum:ſpectabimus ambo Lepidum.O Lepidule,tibi cedimus campum iſtum. Nunc te oſtendes quantus vir ſies. L. Tam citò feſſi? C. Te deficiente (deficies enim) nos ludum iterabimus. L. Quid cras futurum ſit, iuxta vobiſcum neſcio. Hodie quidem iſtuc quod vos auguramini haud futurum eſt. F. Magnos ſpiritus tibi in hoc artificio ſumis.

ANNOTATIONES.

DE turbine aliquid ſupra diximus, dialogo nimirum quo de variis ludorum generibus explicauimus. Illinc aſſumenda, quæ ad hoc etiam progymnaſma

Digitized by Google

pertinēt. Eſt autem, vt Iſidorus ſcribit, turbo volubilitas venti, qua aridum terræ puluerem in orbem circumagit. Species quædam venti eſt turbo, de qua Rhodigin. lib. 20. cap. 19. ad cuius ſimilitudinem (parua enim magnis interdum licet componere) iſtud puerile ludicrum eodem nomine vocauerūt. ASPICITE SVLTIS) Quemadmodum ſis particulam, pro ſi, vis addebant imperandi modo ſingulari numero, ad eundem leniendum ſic, ſultis, pro, ſi vultis eidem, numero multitudinis ob eandem cauſſam. Eſt ergo vox compoſita, ſicut equidem, ſodes, ſcilicet. Plautus prologo Aſin. Hoc agite ſpectatores ſultis nunc iam. Et aliâs ſæpe. Cato pro L. Cæſetio. Audite ſultis milites, ſe qui veſtrûm in bello ſuperfuerit, &c. plura Feſtus ERIT CVM ETIAM HIC DISPLICEBIT) Eſt ne quiſquam adeo puerilis naturæ neſcius, cui mutabilitas & inconſtantia eiuſdem notiſſima non ſit? Placet huic ætati maximè varietas in rebus omnib⁹. Delectat enim varietas: at pueri delectatione magis quā iudicio & ratione ducuntur. MAGNOS SPIRITVS) Transfertur hęc vox aliquando ad ſignificandam animi elationem, audaciam, inflationem, faſtum atque ſuperbiam. Aſcon. Plus valet, inquit, quam ſi animoſitas contentióne diceretur. Hinc illa loquēdi genera, ſpiritus ſumere, ſpiritus tollere, ſpiritus afferre. Et, ſpiritus deponere, comprimere. Sic φρόνημα Græcis non pro animo ſimpliciter, ſed pro animo elato, & magnis cogitationibus pleno.

VARIA

VARIA OFFICIA.

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM QVARTVM.

Obiurgatio fraterna, iniuriæque condonatio.

HERMANNVS, EVDOXIVS.

HErmannvs. Quid tã malè de te vnquam merui, aut in quo tãdem apud te adeò grauiter offendi, mi Eudoxi, vt hac me tam indignâ & acerbâ iniuriâ onerares, atque ad iſtam me infamiam traduceres? E. Quid feci? quid peccaui? H. Quid feceris? qd homo à probitate remotiſſimus. E. Quin tu actutũ diſſeris, quidquid eſt criminis (ſeu criminationis (aut cõtumeliæ potiùs) ac me miſſum facis? Si ſciſſem hoc futurũ, hodie huc neutiquã tetuliſſem pedem. H. Scripſiſtine literas ad patrẽ meum? E. Fateor, ante dies, opinor, quindecim. H. Cur innocenti mihi dedecus & maculam inurere voluiſti? E. Quis homo iſtuc? H. Eudoxius. E. Ego maculam? H. Tu. E. Quam maculum? H. Turpiſſimam. E. Nihil de te ſiniſtri locutus ſum. H. Non mentitur parens meus: tu à mendacio non temperas. E. Valeant, qui inter nos diſſidium volunt. Prorſus à me opinionem hanc tuam eſſe amotam cupio, & (rogo) abſolue me: quid eſt? H. Certiorem feciſti bonum virum de ſocordiâ, & luxuriâ meâ: à quibus

Digitized by Google

ego flagitiis tantum abſum abfuiq; ſemper, quantum qui longiſſimè. E. Cur te accuſarem falsò? H. Id ipſum miror vehementer cur auſus ſis. Teſtem vis omni exceptione maiorem producam? E. Si potes. H. Hem tibi literas. Ecquid hoc ſignum patris mei, ecquid etiam patris tui, qui ſunt germani fratres? E. Signum agnoſco. H. Paululum da mihi operæ dum lego tuum animaduertendum facinus. *Scribit ad me patruelis tuus Eudoxius, te ad inertiã & voluptatem corporis peſſundatum, fugere ludum vt carcerẽ, commeſſationibus & ſcortis eſſe deditum, chariora tibi eſſe omnia quàm pudorem & ſobrietatẽ. O cœlum! ô terra! quid inceptas tu, adoleſcens corruptiſſime? quò te tranſuerſum agit improbitas? itáne obſtinatô animô te ibis perditum? an putas me theſauros colligere, quos tu helluationibus tuis intemperantiſſimis prodigas? me dies noctesque angi, ac tuâ tuorumque fratrum cauſſâ ſollicitum eſſe: te græcari, & diem merô frangere? redi in viam, puer omnium profligatiſſime. Ni faxis, exhæredabo te, & quoad vixero, in cõſpectum te meum non admittam.* Quid nunc? vicine argumentis? en, Eudoxi, quid malorum mihi abs te ortum ſit: en quid egeris: quàm Chriſtianè ac fraternè me habueris: quãtum mihi ſollicitudinum perturbationumq; confeceris. Hoccine officium patruelis? me tuâ iſtâ maleuolentiſſimâ obtrectatione in ignominiam conieciſti: patrem mihi infeſtiſſimum reddidiſti: Deum ſcelere tuo non leuiter offendiſti. E. Peccaui, inuidia me ſtimulauit, inuidia mihi bonam mentem eripuit. Quod ego per hanc te dexteram oro, ignoſce, mi Hermanne, illudq; tibi ſæpè lectum recordare: Tũc præcipua manſuetudinis laus, cùm iræ cauſſa iuſtiſſima eſt. H. Quomodo veneno tam malo imbutus
eſt

eſt tibi animus? quomodo in morbum tam fœdum incidiſti? E. Incidi, ah me miſerum! Oro te iterum, ignoſce: pœnitet facti, vtinam infectum poſſet fieri. Horror mihi membra percipit dictis tuis, totus perij. H. Vt initium ſanitatis eſt ſenſus morbi, ita initium ſalutis notitia & agnitio peccati. Non enim corrigi vult, qui peccare ſe neſcit. De veniâ porrò, quam petis, dubitare noli. Etiamſi atrociora in me deſignaſſes, tamen iſta flebilis oratio tua ad miſericordiam me humanitatémque inflecteret: quando ego quoque veniam ab alio peto, cui pecco quotidie, & Chriſtianum eſſe memini. Proinde ne te cruciaueris, faceſſant lachrymæ. E. Reddidiſti animum. Quaſi ex turbido die ſerena & tranquilla lux mihi affulſit. H. Hoc tantùm moneo, ne in poſterum quidquam de hoc genere, neque contra me, neque contra alium: omnes enim fratres ſumus, & debemus diligere mutuum, prodeſſe conari omnibus, lædere neminem. E. Deus tibi optata ferat omnia. Nullum mortalium poſthac tui ſtudioſiorem me vnô ſenties: viciſsímque partem aliquam mutuæ voluntatis abs te mihi tributum iri confido. H. Et mihi eris quàm fuiſti longè charior.

ANNOTATIONES.

De obiurgatione apud Cicer. 1. Off. hæc ſunt. Obiurgationes etiam nonnunquam incidunt neceſſariæ, in quibus vtendum eſt fortaſſe & vocis contentione maiore, & verborum grauitate acriore. Id agendum etiam eſt, vt ea ne facere videamur irati, & quæ ſequuntur, locum indicaui. ABSOLVE ME) *Rem paucis expedi. Quod vis, paucis age; vt hinc mihi quam primum liceat abire. Plaut. Amphit. Quæſo abſoluito me hinc extem-*

plo, quando ſatis deluſeris. Curcul. Sequere, hac te abſoluam, qua adueniſti gratia. Aliud ergo eſt rem, aliud hominem abſoluere. ECQVID HOC SIGNVM) *Antiqui in obſignando vtebantur vel ſuis ipſorum imaginibus. Plaut. Pſeud.*

Ea cauſſa miles hic reliquit ſymbolum,
Expreſſam in cera ex annulo ſuam imaginem.

vel maiorum ſuorum. Cic. 3. Catil. Tum oſtendi tabellas Lentulo, & quaeſiui, cognoſceretne ſignum, annuit. Eſt verò, inquam, ſignum quidem notum, imago aui tui clariſſimi viri, qui amauit vnicè patriam. Vel imaginibus, quas arbitrio ſuo ſumebant. Sueton. de Auguſto cap. 50. In diplomatibus libelliſque, & epiſtolis ſignandis initio ſphinge vſus eſt: mox imagine Magni Alexandri: nouiſſimè ſua, Dioſcoridis manu ſculpta: qua ſignare inſecuti quoq; Principes perſeuerarũt. Ad epiſtolas omnes horarum quoq; momenta, nec diei modò, ſed & noctis, quibus datae ſignificarentur, addebat. Sic Amphitruo apud Plaut. Sole cum quadrigis exoriente pro ſigno vtebatur. Maecenas rana. TE GRÆCARI) *Qui res Graecorum deguſtarunt, ſciunt illam nationem ſplendidarum epularum magnorúmque poculorum ſemper fuiſſe ſtudioſam: ac proinde quae ſit horum vocabulorum vis, graecari, pergraecari ſatis tenent. Feſtus. Pergraecari eſt epulis & potationibus inſeruire. Titinius. Hominem improbum, nunc ruri pergraecatur.* DIEM MERO FRANGERE) *Horat. Ode 7. lib. 2.*

Pompei meorum prime ſodalium,
Cum quo morantem ſaepe diem mero
Fregi coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.

Diem non totum ſiccus traduxi, ſed diuiſi, partémque in vino & poculis poſui. Idem eſt, partem demere ſolido de die Ode 1. lib. 1. quod frangere diem. Nempe opere & labore

bore

bore vſitato & quaſi legitimo intermiſſo atque interrupto. corpus cibo ac potione curare, genióque indulgere. DE VENIA PORRO) Qui obiurgant, imitari debẽt medicos. Hi cùm ſecant, partem aſflictam in cruciatu non deſtituunt, ſed placidè rigant ac leniũt. Sic iſti colloquiis lenioribus & comitate verborum debent mollire acriter obiurgatos. Itémque fabri lapidarij vulnus ac cicatricẽ, quam ictu celtis inflixerunt in ſtatuis, rurſum poliendo leuigant, ac nitidam reddunt. Hæc Plutarch. in extremo libro, quo diſcrimen adulat. & amici eſt perſecutus.

PROGYMNASMA
SEPTVAGESIMVM QVINTVM.

Ægrotos viſitare, in funus prodire.

PHILOTHEVS, ONESIMVS.

PHILOTHEVS. Hem Oneſime, per tempus aduenisti, te volo. Vnde nam cum his comitibus? O. Amicos duos ægrotantes inuiſimus. P. Probiſſimè inquam factum. Chriſtianæ pietatis eſt hoc officium. Sed quibus illi morbis affliguntur? O. Vnus æſtu febrique iactatur iam menſem quartum: alter eſt hydropicus: ambo ciues noſtri, & viri cum primis honeſti atque catholici. Illum priorem confidimus breui ſe refecturum: acceſſus enim rariores iam ſunt, & medicus probatiſſimus, eſt ſimul diligentiſſimus: poſterioris vitam in deſperatis numeramus: ſiquidem aquæ intercutis vix eſt vlla curatio. Ego quidem hydropem ab aliquo medicamentis depulſum necdum

Digitized by Google

needum audiui. P. Tibi aſſentior, eſt verò ita. Patientes ne ſunt dolorum? O. Patientiſſimi, cum magna religione, ſicut Iobus & Thobias. Cum eis conſolationem adhibere, & virtutem conſtantiámque illorum animis addere inſtitueremus, ipſi nos magis ſunt conſolati, erudierúntque ſermonibus pietate refertiſſimis. Quin etiam Deo gratias agebant, quod ſe eius mandata in dies violantes paterna hac animaduerſione puniuiſſet. Circumdabãt lectulum hydropici vxor mœſtiſſima, & pleni lacrymarum parui liberi. Hos blandè demulcebamus: mulierem autem pudicam ſanè, viríque amantiſſimam, quibus poteramus verbis à luctu & triſtitia reuocabamus: docebamúſque hanc calamitatem æquo perferendam animo, & in diuina prouidentia conquieſcendum eſſe: id quod egiſſent complures Chriſtianæ mulieres, quæ non tam doluiſſent, quod maritos morborum diritate excruciatos atque confectos amiſiſſent, quàm gauiſæ eſſent, quod ſibi à Deo tam clementi natura, tantáque virtute præditi mariti tot annis contigiſſent: in quo ordine ipſum illum ægrotum reponendum affirmabamus, cuius mitiſſimum ingenium, & ſummam animi lenitatem norunt omnes. At tu vnde ades cum tuis? P. Elatus eſt cum funere ſenator quidã Marcus Lumnius: nos exequiarum pompam vſque ad tumulum proſecuti ſumus, atque inter eũdum defuncti animam Deo precibus ritè cõmendauimus: memores cõditionis humanæ, qua ſtat ſua cuiq; dies, &, (vt poëta alius neſcio quis canit) lõgius aut propius mors ſua quémque manet. Beati tamen illi mortui, qui in Domino moriuntur: quo maximè modo hũc ſenatorem exiſſe de vita credimus, qui virtutibꝰ Chriſtianis omnibus

bus excelluit. O. Quo loco humatus eſt? P. In templo monachorum, qui à ſancto Dominico nomen gerunt: ibi hæreditarium ei ſepulchrum. Habita ibidem concio de laudibus mortui, & huius vitæ miſeriis, cum magno audientiũ ſenſu, vt apparebat. O. Vtiliter à vobis collocatum eſt hoc tempus: meliúſque ad domum luctus itur, quàm conuiuij: nam ibi cunctorum finis admonemur. P. Mane, mane. O. Quid vis? P. Pectus tuum implere lætitia volo. O. Quî nam? P. Quia nuntium apporto tibi, cuius te fieri participem maximè cupias. Frater tuus ex Hiſpania rediit. O. Quî ſcis? P. Scio. O. Vidi? P. Iſtis oculis. O. Meus frater? P. Tuus frater. O. Elpidius venit? P. Vtique. O. ô mihi nuncij beati. Vbi eſt? P. Domi tuæ. O. Properemus domum comites, properemus. Cras apud me eris. P. Condico.

ANNOTATIONES.

IN FVNVS PRODIRE) *Funus propria notione pompa exſequiarum eſt: à funalibus quæ noctu cadaueri præferebantur. Noctu enim propter diurnam ſacrorum celebrationem mortui ſepeliebantur. Curare funus, & funeri operam dare, & venire in funus idem ſunt cũ illo, in funus prodire. Funus facere aliud eſt. Exſequiarum autem nomen inde natum eſt, quod multi cadauer eius qui efferebatur, ſequebantur. Tureb. lib. 9. cap. 18. Cic. pro Quintio dixit, exſequias cohoneſtare. Locum ſubiungam. Huic acerbiſſimũ viuo videntique funus ducitur: ſi funus id habendum ſit, quò non amici cõueniunt ad exſequias cohoneſtandas, ſed bonorum emptores, vt carnifices, ad reliquias vitæ lacerandas, & diſtrahendas.* ACCESSVS ENIM) *Vtuntur vocabulo græco, & paroxyſmum vocant, medici. Celſus latinè acceſſionem, Sueton.*

Sueton.in Domit.acceſſionē morbi, alij exacerbationem dixerunt, & ita definierunt. Particularis motus morbi à remiſſione ad deterius. Cùm enim remiſſa iam priori acceſſione corpus quietem agit, ſi eam oborta perturbatio interrumpit, morbus παροξύνεσθαι *id eſt, acerbari, & in deteriorem ſtatum facta eſſe commutatio meritò dicitur.* EGO QVIDEM HYDROPEM) *Formidatas aquas Ouidius, aquoſum languorem vocat Horat. Ode 2. lib. 1.*

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops:
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.

CONCIO DE LAVDIBVS MORTVI) *Poſt mortem clari viri pro concione laudabantur Romæ. Primus omnium Iunius Brutus Cos. patriæ liberator à Valerio Poplicola collega laudatus eſt. Liuius libro 2. Camilli temporibus ſenatuſconſultum eſt factum, vt etiam matronæ ac nobiles fœminæ laudarētur propter aurum collatum. Auctor Plutarchus. Primus matrem ſuam Popiliam laudauit Catulus. Cicer. 2. de Orat. Apud Sueton. Cæſar Quæſtor Iuliam amitam, vxorémque Corneliam defunctas more pro roſtris laudaſſe dicitur cap. 6. Auguſtus etiam 12. ætatis annum agens, auiam Iuliam pro concione celebrauit cap. 8. De funebribus iſtis laudationibus plura volumine tertio, vbi res funereas tractabimus.* MEVS FRATER) *Quomodo in magnis ac repentinis gaudiis dubitare ſoleamus, & lætiſſima cunctantes credere, prolatis exemplis demonſtrauit Nannius Miſcel. libr. 2.*

PRO-

Digitized by Google

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM SEXTVM.

Pacificatio.

THEOTIMVS. VITALIANVS. ASTERIVS.

THEOTIMVS. Vt me veſtrûm amborum iam diu pudet, qui propter rem nihili integram prope horam litigandô, & inuicem oblatrandô perdidiſtis, quàm in ſtudia impédere cum fructu, & animi tranquillitate poteratis. Quæ mala mens in iſtuc iurgium vos præcipites agit? Si non ceſſatis, quia ſic degladiari verbis, & ſeſe alternis conuiciis laceſſere Chriſtianis moribus indignum eſt; at ſaltem ideò ceſſate, quia prorſus illiberale atque barbarum eſt rixari, & maledictis ſe appetere. V. Iam pridẽ paratus fui deſiſtere, ſi hic homo foribus peſſulũ obdere noſſet. Cùm autẽ in me effrænatiùs inuadit, reſiſtendum eſt. A. Idem ego dico, paratus fui: ſed tua lingua nimiùm eſt impotens, & indomita. T. An putatis hìc vincere glorioſum eſſe? non eſt. Quamuis probroſa res, ſuperiorem atque victorem velle videri clamoribus, iurgiis, iracundiâ, arrogantiâ. Glorioſum eſt magis vinci: id enim eſt cedere, dare locũ iræ, vt Apoſtolus iubet, amare concordiã, diligere pacem, humilitatem, mãſuetudinẽ, patientiam. V. Me pacatum reddas perfacilè, ſi Aſterium perdomare queas. A. Redde tres cruciferos, audaciæ

daciæ columen, quos de rationibus debes adhuc. Adeon' tibi videor idoneus, in quo ſic illudas? V. Solui quantum debui, ne ſis moleſtus. A. At ego nõ inuenio quantum tibi commodaui. V. Non diligenter numeraſti forſitan. A. Quid enim? an numerandum eſt millies? da mihi pecuniam meã, pecuniam meam volo, da pecuniam. V. Pecuniam, pecuniam. Nec obolum feres amplius. A. At ego te cogam vt des. T. Ah mi Aſteri, quid ita auariter flagitas tres cruciferos? A. Quod non ſum Midas: non mihi omnia, quæ tango, in aurum conuertuntur. Si dáleros & coronatos haberem, facillimè negligerem cruciferos. T. Audiſti cẽties negantem Vitalianum, & tamen vrges importuniſſimè, & in furnum frigidum panes immittis. Puto ego Helenam è Græcis non fuiſſe tam contentioſè repetitam, cùm legatos Troiam mitterent. An ſua cuique Deus fit dira cupido? V. Quamuis ſciam pro certo, me quantum ſatis eſt dediſſe, nihilominùs, vt furibundus iſte flagitator conticeſceret, adhuc darem: verùm vacua eſt crumena, nec vnum nummum poſſidet. T. Aquam igitur è pumice poſtulat Aſterius. V. Dabo. A. Cras credo, hodie nihil. V. Neque diuini neque humani poſthac quidquam mihi credas, ſi huius rei mendacem me inueneris. A. Dabis ergo quamprimùm nanciſcêris? V. Quid ſi intra biennium nihil nanciſcerer? A. Quid ſi ego te pugnis ſaturarem: donarémque ob id pecuniam mihi debitam? V. Satur ſum, nam paullò antè cœnaui: proinde tu tibi pugnos tuos retine: aut eſurientibus in cœnam largire. T. O nugatores, vt mihi bilem conciunt veſtri tumultus? tacete aliquando, ſi ſapitis. A. Pone tibi, hãc afferri ab iſto fallaciã. T. Crede mihi, Aſteri, nun

ri, nunquam te hortárer ad hanc remittendam iniuriam (ſi modò eſt iniuria) niſi ego me ad idem faciendum ſentirem eſſe promptiſſimum. Non ſoleo ſuadere aliis, quæ ipſemet non præſto. Neque imitor malos medicos, qui alienos morbos ſe curaturos profitentur, ſuos curare neſciunt. Et quia difficillimum videtur abs te impetrare iſtam cõdonationem tantillæ pecuniæ, eam ego abs te pretio emam: ſoluã de meo, quod debetur tibi. A. De tuo? T. De meo. En ſacculum, quamuis inanem. Tamen, Deo valente, tres cruciferas reperiam intus. Immò, Deo ſit gratia, amplius decem inuenio. A. Nolo, tu mihi nihil debes, non te appello, ne reſpondeas igitur. V. Quid refert, inepte, modò tu habeas tuum bonum quem deuores. A. Tu redde. T. Accipe, quid moraris? quæſo, Alteri, accipe. A. Nolo profectò. T. Ferre neutiquam poſſum haſce lites & diſcordias, in quibus nõ ſine magnâ mercede ſtultitię verſamini. V. Quin aufers tam diu deſideratos exoptatosque nummulos? A. Si tu dederis, accipiam. V. Theotime, da mihi in manum, vt dem illi: nam de manu meâ affirmat ſe accepturum. A. Non hoc volo: ſi tu dederis de tuo, tum accipiam. Tandémne intelliges, ſtupide? T. A me ſoluit, quod debet: tolle quod debet, tolle quod petis. A. Contra naturam mihi videtur, ſumere abs te, cui nihil dedi mutuum, nec vnum pilum. Veruntamen quoniam tanta eſt beneuolẽtia tua, & tam Chriſtiana mẽs, vt pro alio ſoluas, & quia pacis cupidiſſimus es; in tuã gratiam remittam hoc qualecunque nomen Vitaliano. T. Iã gaudeo. Sed oro, manus date, dextras iungite, fidemque futuræ in perpetuum amicitiæ ſancite. Sint amantium iræ, amoris redintegratio. A. Do ma-

num, & amplexū. V. Et ego. A. Mi Vitaliane, ignoſce immodeſtiæ meæ. V. Et tu audaciæ ac libertati meę da veniam. V. Sermo ſermonum optimus. Deus vos in iſtâ ſententiâ confirmet.

ANNOTATIONES.

FORIBVS PESSVLVM OBDERE) *In Eunucho, obdere peſſulum oſtio, eſt claudere oſtium, vt foris aperiri non poſſit. Peſſulus quippe quaſi paruus pes, inſtrumentum ligneum quod obiicitur oſtio. Hic locutio ſilentij ſignificationem habet. Eſt enim ianua quædam animi os noſtrum, quam obſerat, qui tempeſtiuè ſilet. Plutarchus de lib. educand. Tempeſtiuum ſilentium res ſapiens, & quauis oratione potior.* AVDACIÆ COLVMEN) *Homo audaciſſimè, audacium princeps. Columen quippe ea re cuius eſt columen firmius atque validius. Sic. columen Reipub. columen familiæ apud Cicer. Apud Horat. Præſidium, dulce decus meum: & , rerum tutela mearum.* QVID ENIM?) *Horat. ſat. 1. lib. 1.*

Contra mercator nauim iactantibus Auſtris,
Militia eſt potior. Quid enim? concurritur: horæ
Momento aut cita mors venit, aut victoria læta.

Hac interrogatione vtuntur Latini cum ſignificare volūt ſe rectè ſentire, vel verum dicere, neque eum qui cum loquantur, contradicere quidquam poſſe. QVOD NON SVM MIDAS) *Midas Phrygum Rex cùm Silenum Baccho reſtituiſſet, optauit, vt eiuſdem beneficio quidquid tangeret in aurum mutaretur, oblitus ſe panem quoque veſcēdi cauſſa, & potum eſſe tacturum, atque ita inter epulas & pocula fame ſitique moriturum. Fabula narratur Metamorph. 11. De hoc Mida Cicer. 1. de Diuinat. Midæ illi Phrygio, cùm puer eſſet,*

Digitized by Google

eſſet, dormienti formicæ in os tritici grana congeſſerunt. Ditiſſimum fore prædictum eſt. Atque hinc fortaſſe fabula, quia ditiſſimus. HELENAM A GRÆCIS) *Legẽdus Dictys Cretenſis, adagium, Serò ſapiunt Phryges. Fuerunt huic legationi Æneas & Antenor. Liuius lib. 1. Iam primum omnium ſatis conſtat Troia capta in cæteros ſæuitum eſſe Troianos, duobus, Ænea Antenoréque & vetuſti iure hoſpitij, & quia pacis reddendæque Helenæ ſemper auctores fuerant, omne ius belli Achiuos abſtinuiſſe.* CVIQVE DEVS FIT DIRA CVPIDO?) *Ad intelligendum hoc dictum Maronis, ſciendum in Græcorum commentariis Dei nomen quinque ferè modis vſurpatum reperiri. Modo ſapientes homines, modo reges ac potentes, modo elementa, modo fatum, modo facultates animi, ipſaſque illius cogitationes vocabant deos. Cùm enim animum ipſum, aut Deum, aut partem quandam Dei putarent eſſe, quicquid in Deo eſſet Deum eſſe credebat. Neque verò quòd quaſdam cupiditates malas & exitioſas videbant, idcirco de ſententia dimouebantur: nam deos quoque alios bonos faciebant, alios malos. Ex hac opinione amor in deos relatus eſt. Ex hac ſpei, timori, impudentiæ conſecrata ſunt templa. Ex hac Euripid.* εὐλάβειαν *vtiliſſimam deam,* φιλοτιμίαν *verò, id eſt, ambitionem deam pernicioſam, &* φθόνον*, id eſt, inuidentiam Deum iniuſtiſſimum nominauit. Plura Muret. in Catilinariam 1.* CRAS CREDO, HODIE NIHIL) *Inſcriptio eſt cuiuſdam ſatyræ Varronianæ, & ſimul prouerbium, quo tunc vti poterimus, cùm fidem alicui nos minimè habere declarabimus. Vt ſi inſtitor non niſi præſenti pecunia merces velit diſtrahere, rectè vſurpabit, Cras credo, hodie nihil.* SINT AMANTIVM IRÆ) *In libro qui* ἐρωτικὸς *inſcribitur, feſtiuo quadam ſimili-*

declarat Plutarchus quo pacto hoc fiat. Quemadmodum enim cum è nubibus exiit ſol, ac poſt caliginem denique feruentior eſt atque acrior: ita amor, cùm interceſſit ira, aut ſuſpicio, pace facta, reconcilianſque animus, iucundior eſt atque acrior. Similis Terentianæ ſententiæ eſt apud Plautum Amphit. Victor. lib. 4. cap. 14.

PROGYMNASMA
SEPTVAGESIMVM SEPTIMVM.

Mæcenates.

EVPHRASIVS, CARPOPHORVS.

EVPHRASIVS. Sæculū iſtuc noſtrum, Carpophore, ab illo antiquo vereq; aureo in quamplurimis iiſque honeſtiſſimis pulcherrimiſq; rebus diſceſſiſſe ac degeneraſſe comperio, dum hiſtoriarum monumenta euoluo. In hoc autē multò maximè, quod tantus amor, tantumq; ſtudium in literas & literatos minimè cernitur, quantum olim cernebatur, cùm ipſi quoque reges & monarchæ in eruditis recenſeri gaudebāt, & Muſarū filios honoribus ac præmiis ampliſſimis decorabant. Nunc ſi Princeps aliquis paullò latinius loquatur, datur ei vitio, Si verſus cōdat, orationes cōponat, in mathematicis, in iure ciuili ſi progreſſus habeat, ſi egregiā quadā exercitatione ſit in dialecticis, omnes mirantur, vt rē inuſitatā ac tātę nobilitatis faſtigio indignā. O tēpora, ô mores. C. Iuſta eſt querela tua; malūt nobiles atq; opulēti quidam homines alere equos, quàm

quàm pauperes ſtudioſos, & vim ingentem pecuniarum potius in villis Lucullianis, & in conuiuiis intempeſtiuis ac ludis perfundere, quàm bonis ingeniis cum inopia conflictantibus præſidio & auxilio eſſe. Nec intelligunt, vnde ſibi nominis æternitatem comparare poſſent minimo negotio. E. Prætexent nonnulli fortaſſe hanc cauſſam ſuæ vel auaritiæ, ſi dare nolunt: vel inſaniæ, ſi in res alias Reip. inutiles impendere magis volunt, iſtos egentes ſtudioſos ſæpe ſpem vt fruges in ſegetem deteriorem datas fallere, & neq; ſcientia doctiores, neque moribus integriores euadere. C. Sed cõtra, multos videnc, qui exſpectationem ſuſtinent, virtutisq; & literarum copiis aucti, ex Academiis domum reuertuntur. Filij non omnes euadunt frugi, num idcirco vxor ducenda, & liberis danda opera non eſt. Quin viri fortes ac ſapientes, plerumque nõ fortes & inſipientes, ſibiq; diſſimiles procreant: num ideo illi vitare debebunt coniugia? Longè plures, quibus patrimonium tenue, quiq; aliena benignitate vixerunt, doctos, & in omni diſciplina claros, quam illuſtres ac diuites ; literatos inuenie mus. Illi peccant, qui quoſuis inconſultè alendos ſuſcipiunt, ingenia & naturas non prius explorant. E. Duo mihi ſunt alumni, quibus 300. florenorum ſummam breui tempore expẽſam tuli, vt in aduerſariis patet. C. Quibus doctrinis ſe dederunt? E. Minor Rhetoricę, maior Theologię: ambos Eccleſię Catholicę, cui eos alo prępareq;, vtiles fore cõfido. C. Meritò hoc facis, cùm maiorũ virtute, & Dei benignitate abundes opibus, carensq; liberis. Adde verò ad hãc liberalitatẽ: cõcilia tibi nomẽ illuſtrius: aſſe tertiũ. E. Alã verò, ſi à te fuerit commendatus? C. Cras adducam

Digitized by Google

ad te adoleſcentulum feſtiuiſſimum, vſque ab vnguiculo ad capillum ſummum: quem parentes, quia propter rei familiaris naufragia alere vix poſſunt, mihi donauerunt: ſimul atq; aſpexeris, probabis: egregiam indolem præ ſe fert. E. Eſt ne ciuis, an peregrini filius? C. Ciuis, textoris. E. Quot annos eſt natus? C. Non plures quindecim: iamq; latinè loquitur & ſcribit mediocriter. Græcam grammaticam diſcere cœpit; verſiculos pangit: nam in ſingulis iſtis feci periculum quid profeciſſet. E. Cenſes ergo puerum valere induſtria & ingenio. C. Valet, ſi quid eſt in me iudicij. E. Cras igitur, vt dixiſti, adduces: tum quo illum ſtudiorum cauſſa mittam; & quantum ei numerem in victum annuum, communiter tranſigemus. Quid? quid aliud volui dicere? ante meridiem vt adſit. C. Aderit.

ANNOTATIONES.

REGES ET MONARCHÆ IN ERVDITIS) *Seriem longam eruditorum Principum, veterum atque recentiorum inuenies Theat. vit. hum. Tom. 2. pag. 169.* HONORIBVS AC PRÆMIIS) *Poſſem congerere exempla innumera. Sed præſtare arbitror, vt tu ipſe ea per otium legas Theat. Tom. 3. à pag. 3374. deinceps. Lege præterea Plin. lib. 7. cap. 29. & 37.* VT IN ADVERSARIIS PATET) *Quæ à M. Tullio pro Q. Roſcio aduerſaria dicuntur, fuerunt libelli & commentarioli eorum quæ homines aduertebant, & (ut ita dicam) memorialia erant, ne res aliqua eis excideret. Eos enim commonefaciebant, & memoriæ ipſorum ſubſidio erant. Demoſthenes contra Aphobũ videtur ὑπομνήματα appellare. Sic Turneb. lib. 2. cap. 11. Budæus in Pand. Aduerſaria dicuntur tumultuariæ quædam tabulæ, quæ*

 ante

ante tabularum confectionem præſcribebantur, ne memoria rerum excideret, vt ex iis poſtea tabulæ iuſtæ & æternæ fierent. Verba Cic. hæc ſunt. Nimium citò ait me indagare de tabulis: non habere ſe hoc nomen in codice accepti & expenſi relatum confitetur, ſed in aduerſariis patere contendit. Et rurſus. Quid eſt quod negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt quod diligenter conficiamus tabulas? qua de cauſſa? quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æternæ: hæc delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſanctè: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc ſunt coniecta, illæ in ordinem confectæ.

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVMOCTAVVM.

Auxilium mutuum.

CONCORDIVS, EVPHEMIVS, METHODIVS.

CONCORDIVS. Quomodo captus oculis, & vtroq; pede claudus, qualē poëtæ Vulcanū fingunt, poſtquā à Ioue de cœlo detruſus in Lemnū inſulam decidit, vna iter facere queūt? E. Si alter, q̃d ſibi deeſt, ab altero mutuetur: cæcus nēpe à claudo oculos, claudus à cæco pedes. Si, inquā, cæcus claudū humeris ſublatū geſtet, & hic viam indicet, moneatq; in quam partem, & quà ſit eundum. M. De epigrammatis græcis hoc hauſiſti: de illo videlicet argutiarum, leporum, elegantiarū promptuario. E. Túne ſolum te illum librū omni laude ſuperiorem

legiſſe putabas? M. Scio vtrunque veſtrûm Græcis libris verſandis delectari. C. Ego ſum loripes, ambulare longum iter non poſſum meis pedibus. Eſt autem craſtino die acceſſitu parentis in patriam mihi diſcedendum ad ſororis nuptias, quæ in diem ab hinc octauum conſtitutæ ſunt. Quare te rogo, mi Euphemi, tuum mihi equum commodare velis, cuius pedibus vtar: illum contra docebo, quò procedendum ſit. Quamuis enim cæcum non ſit, neſcit tamen viam iumentum tuum, meiſq; oculis indiget. E. Mitte orare; amicitia noſtra, quæ incepta à paruis, cum ætate accreuit ſimul, hoc iubet. Libenter do vtendum, & eum mihi quæſtum in animum induxi vberrimum, tuis ſeruire commodis quam maximè. Tantum caue, ne calcaribus beſtiam plus æquo vrgeas: per ſe celeriter ambulat. C. Abſit timor, non vrgebo. M. Quando ad nos rediturus? C. Ante diem decimum quartũ: niſi quid impedimenti interuenerit. E. Si aliquando tuo mihi opus auxilio fuerit, nonne præſtabis? C. De hoc ſi ambigis, iniuriam mihi facis. E. Tuis quibuſdam libris indigebo, quos ſæpius apud bibliopolam quæſitos non inueni. C. Amicorum communia omnia, vt Virgilius Maro dicere ſolebat, qui ſuam bibliothecam (quam copioſiſſimam & refertiſſimam poſſidebat) [illegible] nemini claudebat. Vtere, mi Euphemi, libris meis æquè tuis, quoties vis. E. Amo te, Concordi, de tam liberali ingenio. M. Quia caballum tuum Concordio tã ſine vlla recuſatione ſtatim dediſti mutuũ, ne grauaris, obſecro, mihi quoq; commodare. E. Quid a me poſtulas? M. Adi mecum ad meum hoſpitem, tuamque ipſi fidem aſtringe, vt is mihi pecuniam det mutuam, quàm illi in hoc quatriduo reponam:

nam

Digitized by Google

nam fideiuſſorem requiris. E. Hoc tam tutum non eſt, quam equum commodare. M. Immò tutum eſt. Noſti patrē meum ſat magna re, & virum bonum. E. Quantum tibi credi vis? M. Decem florenos. E. Spondebo pro te. M. Præſto ero viciſſim, quibuſcū-que, & quandocunque auxiliis meis opus habueris. E. In deſcribendis dictatis, quæ mihi deſunt, tua manu uterer, ſi tu velles. M. Cùm voles ſignificato, deſcribam tibi omnia. E. Significabo, cùm tibi aliquid vacui temporis relictum videro.

ANNOTATIONES.

VT POETÆ VVLCANVM FINGVNT) *Cauſſam, quare à Ioue de cælo deiectus ſit, commemorat ipſe in extremo primo Iliados. Eius epitheton eſt, ἀμφιγυήεις, id eſt, utroque pede claudus.* CÆCVS A CLAVDO OCVLOS) *Hac de re aliquot epigrammata extant lib. 1. Anthologiæ, quibus manum [illegible], id eſt, homini hominis operam neceſſariam eſſe oſtenditur. Vide emblema Alciati CLX. & in id Claudium Minoem.* ARGVTIARVM LIBRORVM) *Nec puto quenquam librum græcum ad delectandum cum magna utilitate, lectorem magis inuenire appoſitum. Vtinam aut Planudes, aut Aldus Manutius, aut poſtremo Henricus Stephanus ea epigrammata melius diſtribuiſſent: ſi confuſionem, inquam, ſuſtuliſſent, & ſingula ſuis ac propriis titulis, immò libris ſubieciſſent.* EGO SVM LORIPES) *Dicuntur loripedes, quorum diſtorta ſunt crura, tanquam lorum, & idcirco tardius ambulant. Plaut. Pœn.*

Ne quicquam hos procos mihi elegi, loripedes tardiſſimos:
Qui ſi ituri eſtis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.

Eoſdem ſupra appellâras homines ſpiſſigradiſſimos, &

tardiores quam corbitæ ſunt in tranquillo mari. VT VIRGILIVS MARO) *Eurip. in Oreſte, κοινὰ γὰρ τὰ τῶν φίλων. Dixit hoc primus Pythagoras. Meminit eiuſdē dicti in 2. Pol. Ariſtoteles, & Plato in 4. & 6. de Rep. Vide inſuper adagium: Amicorum omnia communia.*

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVMNONVM.

Conſilium ad edomandam libidinem.

ADRIANVS, CLEOPHAS ſacerdos.

ADRIANVS. De pio quodam & docto homine memini me audire ſæpius, nullum vitium expugnatu adeò eſſe difficile, vt impuram libidinem, quam rerum ſacrarum ſcriptores carnis concupiſcentiam appellant. Eam in corpus noſtrum exercere aſſiduam quaſi tyrannidem: nec perfectè eius incendium niſi cum ipſa vitâ extingui. C. Nihil te putes aliquando verius audiſſe. Quomodo autem, quibuſue armis, tu adoleſcens, tuóque iure viuens, contra hanc hydram decertas? quibus medicamentis, ſeu antidotis abs te virus prohibes? A. Erubeſco dicere, cõfiteórque meã in hoc genere pugnæ ignauiã. Quamobrẽ tu, R. P. mihi leges dignare tradere, quibus ſeruatis poſſim contúdere atque in-reprimere monſtrum iſtuc? C. Iam primum voluptati eſt mihi, quod doceri poſtulas. Docebo te, quæ ipſe vtilia ſenſi & ſentio. A. Non parum apud me profeceris: ſcito enim te diſcipulum docilem habiturum. C. Cùm ſentimus nos feruore libidinis inflammari,

ri,

ri, atque flammas illas per animum ſerpere, eúmq; depaſci, oportet tanquam ollam nimis efferueſcentem ac bullientem à foco remouere, ligna ſubtrahere, frigidam infundere. A. Allegoriâ te quadam vſum video, quam te oro vt explanes. C. Animus noſter ab igne retrahitur, quando occaſiones, quæ hūc ignem in membris noſtris ſuccendunt, euitantur. A. Quæ ſunt autem occaſiones iſtæ? C. Aſpectus curioſiores mulierum, earum præſertim, quæ ſunt formâ præter cæteras honeſtâ ac liberali, atque ætate integrâ. Colloquia cum iiſdem, auditiones, lectiones rerum obſcœnarum, viſa inhoneſta, & otium. Otium inquam. Nam Diogenes rectè amorem otioſorum negotium dixit. [& Theophraſtus πάθος ψυχῆς σχολαζούσης] Hæc & ſimilia flammam excitāt. A. Vitabo has occaſiones diligentiùs, quàm adhuc ſolitus ſum. Quæ vocas ligna? C. Cibum, potum, quibus ſi intemperantior fueris, admoues ligna huic foco, & alis ac nutris tibimet graue incendium. Nā ſi ſine Cerere & Baccho friget, nonne cum Cerere & Baccho calebit ardebítque Venus? A. Non eſt dubium hoc. C. Quā verò putas eſſe aquam, qua infuſâ iſti ardores frigeſcant? A. De hac velim tertiô locô audire. Ne grauare hâc quoque doctrinâ me impertiri. C. Corporis afflictiones, & pœnas voluntarias, quas vocant pœnitentias. D. Benedictus in ſpinis, D. Franciſcus per niuem mediâ hyeme ſe volutabat: vterque vt ſæuientem in medullis Venerem reſtingueret. Tu ieiuna, humi cuba, feruenter Dominum precare, vt te à peccato liberum conſeruet, & principiis obſta, turpéſq; cogitationes & imagines ſimul vt ſenſeris repelle. Nam ſi conniueas, tanquā viſcum atque picē, auellere difficulter poteris.

Non

Non mediocriter etiam proderit, conſiderare id, quod in Venereâ ſeu amatoriâ turpitudine delectat, temporaneum & exîle admodum eſſe, ſi conferatur cum malis, quæ eidem coniuncta ſunt. Sunt autem præcipuè quatuor: iactura temporis, quâ quidem nulla eſt cenſenda maior: ipſius huius flagitij deformitas: infamia, & ſeruitus. Neque verò bonis ingeniis quidquam eſt luxuriâ atque libidine magis mortiferum. A. Magnoperè tuâ hâc quantumuis breui inſtitutione adiutum me ad reſiſtendū intelligo. Inanis ad te veneram, plenus recedo. C. Deus tibi animos & robur addat, mi Adriane, tum in hoc, tū in aliis, quibus te expugnare nititur luctator ille noſter, malorúmque omnium ſeminator diabolus.

ANNOTATIONES.

CONTRA HANC HYDRAM) *A palude Lerna dicta eſt hydra Lernæa, cui alij centū, alij octo capita tribuunt. Inter cæteros autem labores Herculis etiā hoc cum iſto monſtro certamen numeratur, cuius capite uno reciſo, plura ſtatim renaſcebantur. Hinc Cyneas orator, cum videret Romanos identidem poſt cladem copias inſtaurantes, dixit ad Pyrrhum ſibi videri aduerſus Lernæam hydram bellum gerere.* D. FRANCISCVS PER NIVEM) *Ob eandem cauſſam alij ſe in gelidiſſimis aquis ſummo frigore nudos demerſerunt collo tenus: alij flagris atrociter ſeſe multarunt: alij longa ſe inedia confecerunt: alij denique alia, & ad ſenſum acerba ſupplicia ſuſceperūt. Eſt autem memorabile quod de adoleſcente quodam ſcripſit in vita Pauli eremitæ D. Hieronymus.* CVM MALIS QVÆ EIDEM CONIVNCTA) *Sunt ea quidem ſatis magna & multa quæ attulimus, cui cætera non ſufficient, ſi quis parum iis conuen-*

tus

tas erit. Tamẽ addamus illud: quod corpora ſiſi in cœno libidinis inſtar porcorum volutantium lue illa exeduntur, quam vulgus Gallicam appellat. Eorũdem ſætorem ferre non poſſunt apiculæ, virgines vtique beſtiolæ; quæ ſine vlla coniunctione corporum propagant ſobolem. Quamobrem ſi quis de hoc genere ſit dediſſimorum hominum ad alueare aſtiterit, aiunt eum aculeis ſuis euolantes depellere.

PROGYMNASMA
OCTOGESIMVM.

Innocentiæ patrocinium.

AGAPIVS, SEMPRONIVS.

AGAPIVS. Nec rarò, & plerunque falſò, ſuſpicione duntaxat inani, leuiſſimiſque coniecturis adductus Erhardum accuſas, & odiſti eum immerentem. S. Tu verò nimis magno amorẽ ac ſtudio es in adoleſcentẽ improbiſſimum. A. Mitte cõtumeliam. Cum improbis nullũ mihi vnquam commercium nec fuit, nec erit. Quocirca pauliſper oculos aperi, atq; cõſidera quibuſcũ tu ſis aſſiduus, quoſque diligas. S. Nõ poſſunt omnes in cælo verſari, & tam inculpatam agere vitam vt tu. A. Nemini interdictum puto ne ſit bonus: nec quiſquam cogitur eſſe malus. S. Ipſe Erhardus ſemet cogit in me ingratum, mea mihi commoda inuidentem, aliquid quotidie ſceleris contra me machinantẽ eſſe. Quid ego ſtolidus animum illius ex meo ſpectare volui? optimè promerenti hoccine pretij vt reddatur? A.

Eho,

Digitized by Google

Eho, quæ te peſtis tenet? tu Erhardum hæc facinora factitare ais? S. Tu negas? A. Multum indulges perturbationi, & das fræna libidini atque impotentiæ. Equidem certò ſcio, ſi quidquam eſt quod credam, aut certò ſciam, Erhardum eſſe alium, quàm tu per calumniam blateras, adoleſcentem virtutis cupidum ac ſtudioſum, & ab omni turpitudine abhorrentem: intus & in cute noui. Quamobrem te hortor maiorem in modum: vt amico & beneuolo in ipſum ſis animo, rancorémque iſtum tibimet excutias. S. Ægrè me tenere potero, quin ſi fortè fortuna in ſolo loco in ſolum incidero, eum pugnis accipiam ſaltem, ſi ferro non vulnerem: quamuis capiundos mihi ſciam inimicos homines vniuerſos. A. Quid hoc verbi ex ore tuo profluxit? hæc ipſa tam peruerſa voluntas tua peccatum eſt, quamuis opus non ſequatur. Caueto: magno voles redemiſſe hanc audaciam & petulantiam tuam. Væ, ſi minimo digitulo attigeris. Si quidquam aliud credis, hoc crede me illum abs te impunè violari nõ paſſurum. Charus mihi eſt Erhardus, quem quacunque ratione aduerſus inſultus vímque tuam conabor defendere. Poſſum ego quoque pugnis te cooperire, Semproni, & imponere tibi vulnera æquè multa & luculenta, vt tu aut mihi, aut Erhardo. Nec iſta ideo dico, quia velim: ſed vt ſcias, ſi aliter deterreri non poſſis, vímque nobis afferre, omnino conſtitueris, non vim vi repulſuros. S. Ohe, quantum patronum nactus eſt Erhardus? Nõ putaram tibi tam in viſceribus hærere illud flagitium hominis. A. Quid velitamur? curato res tuas: & innocentes ne perſequere. S. O innocentiam. A. In pertuſum dolium dicta ingeſſi, operam luſi.

ANNO-

ANNOTATIONES.

SI patrocinari ſceleribus graue eſt piaculum, defendere innocentiam erit eximia virtus. Hanc ergo excolamus. Sed prius conemur ipſi nos innocentes præſtare, omnique culpa vacuos. Haud enim præclarum eſt propugnare pro alio, ſi tu interim vulneribus ſis plenus. HOC VERBI EX ORE TVO PROFLVXIT) Cicero cùm ſignificare vult aliquid dictũ temere potius, quàm cõgitato, dicit excidiſſe verbum ex ore alicuius. Græci ἐκπεσεῖν ἐκφυγεῖν. Vide Victor. lib. 15. cap. 22. VOLVNTAS TVA PECCATVM EST) E ſacro Euangelio didicimus, qui viderit mulierem ad concupiſcendam, illum iam factum eſſe adulterum. Cogitationes igitur, & voluntates ſolæ aliquando flagitia & ſcelera ſunt. Bene D. Auguſtinus quodam loco. Voluiſti, feciſti. Et ſine voluntatis aſſenſu nullum eſt peccatum. Hinc illi apud Liuium lib. 1. Lucretiam animi ægram conſolantes: mentem peccare, non corpus: & vnde conſilium abfuerit, culpam quoque abeſſe. Peccauit tamen mens Lucretiæ, eo modo, quo 2. Faſt. ſcribit Ouid. Succubuit famæ victa puella metu.

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM PRIMVM.

Peregrinatio.

AMICVS, APODEMIVS.

AMICVS. Támne in rem tuam fore conſtituiſti, regiones exteras, & longinquas oras peruagari, ac procul ducere ſpiritum à conſpectu pa-

triæ

triæ,rebúſque chariſſimis? Ap. Nec citò deſiſto,nec temerè incipio. Hanc ego mentem mihi diuinitus iniectam arbitror, non deponam. Dictus eſt dies ſatineri. Am. Hei vereor,ne quid iſta peregrinatio apportet mali. Quot annos fixum habes in hac peregrinatione tua conſumere? Ap. Quot Vlyſſes, decem. Am. Quas terras potiſſimum quáſue ciuitates perambulabis? Ap. Galliam, Italiam, Hiſpaniam, Britanniam, Belgicam, & trãſmarinas quoque prouincias, in iiſque quicquid eſt oppidorum celebriũ & inſignium. Cùm primis autem cogito Bizantium, vbi Imperatoris Turcarum eſt domicilium. Am. Iſtam oro, ſi quis adhuc precibus locus, exue mentem, muta ſententiam. Ap. Facilius æthiops pellem. Am. Semper in iſtos peregrinatores illud Horatianum conuenire duxi: Cœlum, non animum mutãt, qui trans mare currunt. Hoc eſt, æquè parum prudentes, ſeu æquè ſtulti affectibúſque vitioſis impliciti in ſolũm patrium reuertuntur, quàm diſceſſerant. Ap. Ad hæc, niſi moleſtum eſt, habeo ſanè quæ velim. Am. Non erit. Ap. Fruſtrà ergo poëta ſapiens Vlyſſem commendauit, quod mores hominum multorum atque vrbes luſtraſſet. Non fruſtra: ſic enim ſenſit, hoc ad comparandam prudentiam valere plurimum. Am. Vlyſſem ego naturà prudentem, & peracutum virum, antequam ad Troiam nauigaret, fuiſſe exiſtimo. Ap. Fuerit, tamen haud negabis, multa & varia videre, audire, cognoſcere, expediri, addere incrementa prudentiæ. Atque hæc domi inter cognatos, ſeruos & ancillas non adipiſcimur. Am. Nonne multi ſunt ſcripti, ſcribuntur, ſcribentúrque libri, è quibus iſta quæ foris quæruntur, ac longè etiam plura cognoſcantur? Quid-

quid

Digitized by Google

quid poſt hominum memoriam apud omnes gentes, omnibus ſæculis factum, dictum, cogitatum (ſi modò memoria dignum) hoc libri indicant, ad quos tu legendos non decem, ſed centum, immò mille potius annorum ſpatio indigebis. Minus, fateor, oculis & auribus, duobus ſenſibus curioſiſſimis ſatisfiet: animus quidem maiorem in modum recreabitur, & quaſi à multis Præceptoribus ad vnum ſcopum collimantibus vtiliſſimè inſtituetur. Nec prudentior modò, verùm etiam probior euadet, cum tot & tam illuſtria virtutum exempla intuebitur. Nihil admirabile ſecum iſti peregrinantes reportant. Regum palatia contemplati ſunt, ruinas vrbis Romæ, aut Ilij. cuiuſpiam magni Principis ſatellitum, alicuius Reginæ gynæceum, mulierum virorumque varios veſtitus, monumenta lapidea, ſimileſque nugas oculis tradiderunt. Interea ipſi fœdiſſimos morbos contraxerunt, patrimonia ſua profuderunt, ære alieno ſe obruerunt, bonum tempus malè amiſerunt, ſemetipſis non quidem meliores, deteriores autem euaſerunt. Quid? labores quibus macerantur: quid? pericula quibus ſe iſti offerunt, quanta ſunt? quoties in fures, quoties in latrones, quoties in truculentas beſtias incidunt? quoties de via aberrant? quoties ſub dio pernoctant? quoties vbi nihil timendum, vehementer timent? Demum vbi diutiſſimè vagati ſunt, nec ſibi commodare poſſunt, nec patriæ. Affecta eſt enim ætas, & natura debitum repetit, morſque adeſt in foribus. Vtinam verò ne patriæ incommodarent opibus, dum patrios mores cum barbaris & peregrinis permutant. Sapienter itaque Spartani legibus cauerut, ne quis peregrinaretur, vt ne quid tale ciues ſui experiren-

Digitized by Google

tur. Illuc eſt ſapere, inquit Terentius, non quod ante pedes modò eſt, ſed etiam illa, quæ futura ſunt, proſpicere. Tu autem, cùm non proſpicis, non ſapis. A p. Semper foris inuenitur ac deprehenditur, quod domi inuentum deprehenſumque non fuiſſet. Impendatur tempus, impendantur pecuniæ, maior eſt tamen qui inde prouenit quæſtus. Quam ſuſpiciuntur? quam in ore ſunt omni populo qui remotos locos, & alio ſole calentes terras tentauerunt? A m. Id populus curat, ſcilicet. A p. Quàm permouetur & excitatur rerum varietate animus? quàm nonnunquam conſpectis rebus nouis inflammatur: vt ad ea nimirum agenda incumbat, quæ domi nunquam cogitarat? Iulius Cæſar cum Quæſtor in vlteriorem Hiſpaniam veniſſet, & mandato Prætoris iure dicendo conuentus circumiret, poſtquam Gades venit, animaduerſa apud Herculis templum Alexandri Magni imagine, ingemuit: & quaſi pertæſus ignauiam ſuam, quod nihil tum à ſe memorabile actum eſſet in ætate, qua iam Alexander orbem terrarum ſubegiſſet, miſſionem continuò efflagitauit, ad captandas quam primum maiorum rerum occaſiones. Tot res poſtea tantáſque geſſit, vt vel Alexandro par, vel ſecundus ſine controuerſia haberi queat. Age, reſponde mihi, ſi Iulius domi hæſiſſet, num ad immenſam iſtam fortium fœliciúmque factorum gloriam aſpiraſſet? Quid Plato? quid Apollonius? quid alij? nonne peregrinatione longinqua in Italiam, Indiam & Græciam inſtituta doctiores facti? Si domi præſtò erant illæ opes, cur eas foris quærebant? ſic ego etiam in literis magiſtrum aliquem excellentem fortaſſe reperiam, à quo erudiar breui tẽpore quam perfectiſſimè. Quis,

nomen

nomen aliquod geſſit inter doctos, qui nullam Academiam vnquam vidit? Peregrinandum, aut omnis vita concidat neceſſe eſt. Nulla enim eſt Reſpublica quæ omnia apud ſe habeat, & cui in omnem partem nihil deſit. AM. Talia perſtabat memorans, fixúſque manebat: audax nempe & inconſultus iuuenis ille Turnus, cui tu ſimilis. Sed me reprimo, ne durius ex me quidquam audias. Tui me pudet. AP. Pudeat ſi ſceleſtos, non ſi probos & ſapientes ad immortalitatem mihi præeuntes ſequar. Peregrinationem eſſe vtilem, mihi ex animo exuri nunquam poterit.

ANNOTATIONES.

MENTEM MIHI DIVINITVS INIECTAM) *Quomodo Græci dicunt* ἐμποιεῖν, ἐμβαλεῖν νοῦν, *ita Latini dare, inijcere mentem, impellere in mentem, pro, excitare deſiderium in pectore alicuius, ſubitóq; ad aliquid agendum impellere. Cic. 1. Catil. & pro Milone. Liuius lib. 6. Sed nunquam propter me de cœlo deſcendent, vobis dent mentem oportet, vt prohibeatis. Plura Victor. lib. 2. cap. 5.* QVOT VLYSSES) *De hac peregrinatione viri ſapientiſſimi tota eſt Odyſſea. Cuius imago & effigies quædam, parua tamen velut ex magna tabula depicta, à Virgilio nobis ſpectanda proponitur in 6. prioribus libris Æneidos, quemadmodum Iliados in 6. poſterioribus.* COELVM NON ANIMVM) *Æſchines contra Cteſiphontem*, οὐ γὰρ τὸν τρόπον, ἀλλὰ τὸν τόπον μετήλλαξεν. *Quod videtur expreſſiſſe Cicer. pro Quinto. Fit, inquit, magna mutatio loci, non ingenij. Diſputat vehementer aduerſus eos Seneca, qui peregrinationibus ſuis animi quærunt medicinam. Quid pro-*

deſt, inquit, mare traiicere & vrbes mutare? Si vis iſta, quibus vrgeris, effugere, non alibi ſis oportet, ſed alius. Et infrà, longè. Peregrinatio non facit medicum, non oratorem. Nulla ars loco diſcitur. Quid ergo? ſapientia res omnium maxima in itinere colligitur? Nullum, mihi crede, iter eſt, quod te extra cupiditates, extra iras, extra metus ſiſtat. Aut ſi quod eſſet, agmine facto, gens illuc humana pergeret. Epiſtola eſt CIIII. quam legiſſe totam proderit. SAPIENTER ITAQVE SPARTANI) Vagas peregrinationes lege lata ſuſtulit Lycurgus: quod externos mores, ritus, & inſtituta diuerſa inuehi Spartam nolebat. Eadem de cauſſa aduenas in vrbe citra neceſſitatem verſari vetuit. Plutarch. ALEXANDRI MAGNI IMAGINE) Scribit hoc Sueton. in Iulio, cap. 6. M. Antonij Caſanoua argutum epigramma fertur, quo hoſce duos inter ſe comparat.

Spectat Alexandri picta vt certamina Cæſar,
Aſt ego nondum aliquid geſſi: ait illacrymans.
Quid ſi & Alexander ſpectaſſet Cæſaris acta?
Dixiſſet: Perſas vincere pigritia eſt.

Quis porrò ornatus eſſet olim eorum, qui ad iter longinquum ſe accingerent, è pluribus Plauti locis diligenter collegit, & literis mandauit noſter Victor, libro 1. cap. 24.

PRO

PROGYMNASMA OCTOGESIMVMSECVNDVM.

Gratus animus.

ACATIVS, TERENTIANVS.

ACATIVS. Quid aggreſſus es componere in præſens? T. Orationem de grata animi voluntate. A. Eſtne comparata tibi materia, & ea quidem copioſa? nam niſi ſubeſt res ab oratore præcepta & cognita, oratio ipſa, quę ex rerum cognitione effloreſcere ac redundare debet, elocutionem habet inanem, ac pæne puerilem. Sic ſub Craſſi perſona oratorum princeps M. Tullius. T. Congeſſi quædam ac diſpoſui, quæ verbis ornarem ac dilatarem. Sed tu optatò aduenisti. A. Quare? T. Multæ lectionis es, & quoddam quaſi viuum cornucopiæ. Memora igitur mihi inſigne exemplum relatæ gratiæ, Imperatoris aut Regis alicuius. Item inſigne cuiuſpiam animantis: nam quæ ego conquiſiui, neſcio quomodo non ſatis luculenta mihi videtur. A. Non eſt ita vulgatum illud Augusti, de quo in eius vita Suetonius. T. Nondum dedi me ad euoluendum Suetonium. Quale autem eſt? A. Pulchrum eſt, & memorabile. Veteranus quidam miles cum in ius vocaretur, ad illum adiit in publico, rogauítque vt ſibi adeſſe vellet. Cæſar è comitatu ſuo virum magnum delegit, cui litigatorem illum commendauit. Hîc miles: at ego Cæſar, cum tu bello Actiaco periclitarere, vicarium non quæſiui, ſed ipſe pro te pugnaui: ſimul cicatrices oſtentauit. Erubuit Auguſtus, & ne cùm ſuperbus,

tùm ingratus putaretur, veterani patrocinium ſuſcepturus ad iudicium acceſſit. T. Quis huic ſummiſſioni ſummam laudem non tribuat? Ponam vtique hoc factum in oratione mea. De animali iam quæro. A. Tu de vno quæris, ego de duobus narrabo. Eſt enim verè liberalis, cumulare altero tanto, quod gratis ſit daturus. T. Euge, volenti & cupienti, & memori dabis quidquid dederis. A. In oppido Seſto educauerat aquilam virgo. Quæ vt educatrici referret gratiam, aues captas ad ipſam comportabat. Vbi ſua fata virginem tulerunt, & in rogum eſt impoſita, deuolans in eundem rogum aquila ſimul cum virgine conflagrauit. V. Pulchrum, & reginæ auium conueniens facinus. Quod eſt alterum? A. De rege quadrupedem. T. De leone? A. De leone: Romæ olim inter beſtiarios in circum maximum eſt introductus quidam Dacus, Androdo nomen fuit. Erant ibi tum feræ mágnitudine & ſæuitia inſignes: ſed præter omnes leonum inſignis & admirabilis immanitas, prætérque cęteros vnius, qui vaſtitate corporis, & terrifico fremitu ſpectantium in ſe oculos auréſque conuerterat. Hic vbi Androdum vidit, procul, repentè, quaſi admirans conſtitit: deinde ſenſim ad hominem perrexit, caudam more canum adulantium blandè mouit: crura & manus prope iam exanimati lambere cœpit. Auſus eſt paullatim inter talia blandimenta leonem intueri cum ſe collegiſſet Androdus, & illum recognoſcere, à quo recognoſcebatur. Acceſſitur à Cæſare, quæritur cauſſa, cur ipſi leo atrociſſimus pepercerit. Narrat quiddã inauditum. Cùm, inquit, Africam dominus meus proconſulari imperio adminiſtraret, quotidianis verberibus coactus ſum ab

eo profugere. Et quo tutior eſſem, in camporum & arenarum ſolitudinem me contuli. Meridie, cùm ſol eſſet rapidiſſimus, ſpecum latebroſam ſubeo, ad quam paullò pòſt hic leo venit, vno pede debili & cruento, gemitus edens; quibus dolorem ex vulnere prodebat, primo aſpectu ſubito pauore pectus mihi percellitur. Sed cum introiſſet in latebram ſuam, méque ibi deliteſcentem offendiſſet, mitis ad me adiit, ſublatúmque pedem oſtendit, & quaſi opis petendæ gratia porrexit. Ibi ego ſtipitem ingentem veſtigio pedis eius hærentem reuulſi, conceptámq; ſaniem vulnere intimo expreſſi, & cruorem penitus deterſi. Mox ille hac medela mea curatus, pede in manibus meis repoſito requieuit. Inde triennium totum ego & leo in eodem antro, eodémque victu tranſegimus. Quas enim venabatur feras, membra opimiora ad me afferens ſuggerebat: quæ ego ignis copiam non habens, ſole meridiano torrebam. Poſtea huius vitæ pertæſus, leone in venatum profecto, ſpecum reliqui, & tridui viam permenſus, à militibus captus, atque ad dominum ex Africa Romam deductus ſum. Is me rei capitalis damnandum, & beſtiis obiiciendum curauit. Intelligo autem hũc quoque leonem captum, nunc mihi gratiam pro beneficio referre. T. Tantáne humanitas in tam audaci bellua? A. Fuit deinde hic Androdus petente populo Romano liber dimiſſus, & ipſi leo muneri datus: quem tenui loro reuinctum, per totam vrbem ſecum ducebat. Et donabatur quidem ære Androdus, leo autem floribus ſpargebatur, cùm omnes propemodũ qui fierent obuij dicerent: hic eſt leo hoſpes hominis: hic eſt homo medicus leonis. T. Ineſt lepos & admiratio magna in hoc

Digitized by Google

miraculo, quod certùm ſcio auditorum auribus fore acceptiſſimum. A. Mirum eſt igitur homines non eſſe gratos, cum grati ſint leones, aquilæ, ciconiæ, canes, & aliæ animantes. Immò inanima: vt ipſa natura exprobrare nobis noſtrum vitium videatur. Nam arbor putata quam lætas emittit frōdes? quam ſuaues, vt cultorem ſuum remuneretur, progignit fructus? Vinea quantam circum vites vndiquaque ad aſpectum iucūdiſſimè pendentium vuarum copiam profert? agri denique opere ruſtico ſubacti, quanto cùm fœnore iniecta ſibi ſemina refundunt? T. Etiam iſtis tum ad gratos laudandos, tum ad ingratos inſectandos vti fixum ſedet animo.

ANNOTATIONES.

EX RERVM COP. EFFLORESCERE AC RED.) *Hæc in prœmio lib. de Oratore: in quo item ipſum his verbis paulò antè. Eſt enim ſcientia comprehendenda rerum plurimarum, ſine qua verborum volubilitas inanis, atque irridenda eſt. Et Craſſus poſtea. Hæc autem oratio, ſi res non ſubſit ab oratore percepta & cognita, aut nulla ſit neceſſe eſt, aut omnium irriſione ludatur. Quid eſt enim tam furioſum, quàm verborum vel optimorum atque ornatiſſimorum ſonitus inanis, nulla ſubiecta ſententia, nec ſciētia? Sunt autem hic duæ nobis explicandæ metaphoræ, effloreſcere, & redundare. Prior ducta eſt à floribus foras erumpentibus: oratio enim oratoris tanquā flos exoritur & naſcitur. Sic Partit. in extremo libr. Quæ quidem è media illa noſtra Academia effloruerunt. Poſterior à liquoribus & aquis ſumpta eſt, quæ ſuperfluunt, & præ copia vaſis ſuis contineri non poſſunt, quin aliquid effundatur. Sic oratio ex illa multiplici*

Digitized by Google

tiplici & multa rerum cognitione quodammodo effundi debet. BELLO ACTIACO) *Actium Epiri promontorium eſt, vbi nauali prælio cum Antonio & Cleopatra conflixit eóſque ſuperauit Octauius, in ſerum diei dimicatione protracta, vt in naui victor pernoctauerit. Victi Alexandriam perfugerunt. Quo autem Actiaca victoria memoria celebratior in poſterum eſſet, vrbem Nicopolim apud Actium condidit: ludóſque illic quinquennales conſtituit, &c. Sueton. cap. 16. 17. & 18.* IN OPPIDO SESTO) *Narrat hoc Plin. lib. 10. cap. 5. additque. Quam ob cauſſam incolæ, quod vocant Heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & virginis; quoniam illi Deo ales adſcribitur. Cur autem adſcribatur, cauſſam affert cap. 3. Negant, inquit, vnquam ſolam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Iouis conſuetudo iudicauit.* DE REGE QVADRVPEDVM) *Nemorum dominum regémque vocat Martial. lib. 1. epigram. 61. Hanc hiſtoriam fuſius percenſuit Gell. lib. 5. cap. 14.*

PROGYMNASMA
OCTOGESIMVMTERTIVM.

Ignorantium inſtitutio.

PAEDEVTICVS, DOCIMASIVS.

PÆDEVTICVS. Si quibus in beneficiis acceptis magna eſt gloria, ecquid in iiſdem datis multa laus erit? D. Multa; maior etiam: non enim virtutis opus eſt accipere, ſed dare. Quo fit, vt hoc quàm illud longè ſit iucundius: tameſi id non ſtatim apparet. P. Sic te reſponſurum diuinabam. Quod

Digitized by Google

autem beneficium magis eximium poteſt accipi, quàm doctrina? D. Nullum profectò. P. Ergo nec dare quidquam maius poſſum, ſi nihil maius poteſt accipi. D. Non nego. P. Quid cauſſæ? D. Ignorantia malum maximum: ex quo conſequitur, vt ſcientia ſit maximum bonum. Quin, vt Cicero affirmat: ne in Deo quidem ſcientia eſt res vlla præſtantior. P. Haud abſurdè. Inprimis igitur decet alios erudire: id eſt, hoc aliis impertiri, quod & danti & accipienti ſit honeſtiſſimum. Num ita eſt? D. Pulcherrimum vtique munus docere indoctos, atque etiam doctori vtiliſſimum. Nam vt vulgi verbum eſt, qui alium docet, ſeipſum docet: multò ſiquidem accuratius perpenduntur & excutiuntur omnia, fiuntque notiora, cùm tradenda ſunt neſcientibus. Eſt quoque bonitatis proprium, quibus ipſa abundat, ea ad alios transfundere, & alacriter cum ipſis diuidere: quod qui recuſat, hic malignus, inuidus, ac ſuperbus habeatur. Quocirca velut ab illo ſeruo, qui talentum ſuum ad vſuram dare noluerat: etiam id quod videtur tenere, auferetur. P. Ponendi ergo in vitio, quotquot Antiſthenem imitantur. D. In quo? P. Nemini ſe ille ad docendum dabat: atque etiam Diogenem baculum intentans repellebat. Quem tamen perſeuerantia ſua ille expugnauit. Subiecto enim capite aliquando: cæde, inquit, non enim ita durum baculum reperies, quo me abigere abs te poſſis, quamdiu aliquid dixeris. D. Quæ fuit iſta humanitas? immò quæ immanitas? docétne iſtuc philoſophia? P. Verùm vt hi reprehendi, ſic vehementer commendandi, & amandi qui cupidiſſimè, ac nulla etiam propoſita mercede inſtituunt ignorantes? idque vel grauiſſimè dolent, ſi functionis huius

nulla

nulla detur occaſio. D. Quod ad me quidem attinet, prædico & amo amore ſingulari homines huius generis, ac te inprimis, qui tot annos in ſacris profaníſque rebus in ſchola, & extra ſcholam explicandis iam conſumpſiſti. P. De me cogitare deſinito. Non ego quod hanc tuam laudationem aucuparer, hunc ſermonem introduxi. Te potius ad eorum imitationem excitare volui, quos ipſe diligo & admiror. Facere autem nequeo, quin vnius cuiuſdam viri ſancti exemplum tibi ſtatuam ante oculos, Chriſtianis omnibus ſtudioſius imitandum. Id nuper cum Ioannis Damaſceni vitam euoluerem, cum voluptate legi, & alta mente repoſui. D. Quia tibi vſque adeo delectationi fuit, non ſim homo, ſi mihi non valde placeat. P. Saraceni, qui Damaſcum Syriæ vrbẽ incolebant, aliquando pro more piraticam facientes, Chriſtianos captiuos ſecum frequentes rapuerunt: eorum partim ſub corona deinde venierunt, partim iugulati ſunt. Fuit inter hos monachus Coſmas nomine, vir & moribus innocẽtiſſimus: & omni tum ſacrarum, tum profanarum literarum genere inſtructiſſimus. Hunc vbi Ioannis parens Chriſtianus, & opibus pollens lacrymantem obſeruauit, admirans, cur fleret percunctatus eſt? nam ei aut ſeruitutem intolerabilem, aut mortem ipſam horribilem videri debere, qui huius vitæ commodis & voluptatibus nuntium remiſiſſet, totuſque iam in cœlis animo & cogitatione conſiſteret, non putabat. D. Reſponſionem ad illud interrogatum ſitibundus quodammodo exſpecto, & egregiam fore non dubito. P. Tum Coſmas. Non tyrannidem ſeruitutis, non huius lucis amiſſionem fleo. Hoc me excruciat, & in fletum vrget, quod cum

tot inge

tot ingenuis diſciplinis, diuinæque & humanæ philoſophiæ tantum operæ dederim, multamque mihi, & ſplendidiſſimam ſuppellectilem comparauerim, hactenus tamen eam opportunitatem non inuenerim, vt theſaurum meum in alios diſpertirem, perque philoſophicam inſtitutionem, quaſi quendam mihi ſimilem filium procrearem. Nam vt reliqui mortales ad perpetuandam genus & familiam miro liberorum ſuſcipiendorum deſiderio afficiuntur: ſic qui philoſophiam imbiberunt, amant ipſi quoque alios informando, & ſapientiam ſuam communicando filios progignere: nempe vt nobiliſſima illa philoſophorum ſapientumque ſucceſſio per infinitas ſæculorum ætates extendatur. Atque huius partus auctores indelebile nomen ſequitur. Cupiebam itaque id quod mihi ſapientiæ contigiſſet donare aliis: ea ſpe deiectus ſum. Nec talentum hoc meum vna cum fidelibus ſeruis dare nummulariis conceditur: nec filium mihi eruditionis meæ hæredem generare poſſum, & ex hac vita tanquam orbus, & ἄτεκνος abire cogor. His auditis, Damaſceni parens virum conſolatus, a Principe Saracenorum eum impetrat, ſuoque filio Ioanni adoleſcenti magiſtrum adhibet, cuius ille præceptis eam ſcientiam eſt adeptus, quam in eius libris qui feruntur ſuſpicimus. D. O incredibilem, & inauditam huius Coſmæ humanitatem: ô præcellentem in homines charitatem: ô vere diuinum animum. P. Non ideo tantos in diſcendo labores exhauſerat, non ideo ſapientiæ compos factus erat, vt digito prætereuntium monſtraretur, verum vt alios erudiret. Ac poterat ſane illa Eccleſiaſtici de ſe non iniuria vſurpare. *Magnam inueni in memetipſo ſapientiam, & multum*

profeci

profeci in ea. Reſpicite, quoniam non mihi ſoli laboraui: ſed & omnibus exquirentibus diſciplinam. Appropiate ad me indocti. Quid adhuc tardatis? comparate vobis ſine argento ſapientiam, & collum veſtrum ſubiicite iugo eius, & ſuſcipiat anima veſtra diſciplinam. Non hic deſiderabat quæ contempſerat. Vnum optabat: pietatis & doctrinæ ſuæ hæredes relinquere. Et profectò vnum multorum inſtar reliquit. Eſt quippe inter Theologos, & Eccleſiæ Catholicæ proceres Ioannis Damaſceni auguſta memoria. Quo nihil habebat melius, quo nihil præſtantius ac ſalutarius iudicabat, id ardentiſſimè gratis impertiri cupiebat: angebatúrque longè amplius, quod ſibi prodeſſe non liceret, quam ſcelerati dolent, quod ipſis nocere non licet. Deum parentem munificentiſſimum imitari pro ſuo modulo conitebatur, qui dat omnibus affluenter, & improperat nemini. D. Vtinam ea eſſet eruditio mea, vt ad diſcendum alios inuitare poſſem. Voluntas quidam huius tam præclari officij nunquam à me diſcedet. P. Etiam pueros audire oportet, quæ ſenes aliquando facti obſeruent. Tu adoleſcens iam optimis literis deditus, cùm ad pileum vocatus fueris, cingulúmque ſcholaſticæ militiæ depoſueris; Coſmam hunc pro virili ſtudebis exprimere. D. Haud ſurdo dictum.

ANNOTATIONES.

HOC QVAM ILLVD LONGE SIT IVCVNDIVS) *Cic. pro M. Marcello. Ille quidem) Marcellus) fructum omnis anteactæ vitæ hodierno die maximum cepit, cum ſummo conſenſu ſenatus, tum præterea iudicio tuo grauiſſimo, & maximo: ex quo profectò intelligis,*

tot ingenuis diſciplinis, diuinæque & humanæ philoſophiæ tantum operæ dederim, multámque mihi, & ſplendidiſſimam ſuppellectilem compararim, hactenus tamen eam opportunitatem non inuenerim, vt theſaurum meum in alios diſpertirem, perque philoſophicam inſtitutionem, quaſi quendam mihi ſimilem filium procrearem. Nam vt reliqui mortales ad perpetuandum genus & familiam miro liberorum ſuſcipiendorum deſiderio afficiuntur: ſic qui philoſophiam imbiberunt, amant ipſi quoque alios informando, & ſapientiam ſuam communicando filios progignere: nempe vt nobiliſſima illa philoſophorum ſapientumque ſucceſſio per infinitas ſæculorum ætates extendatur. Atque huius partus auctores indelebile nomen ſequitur. Cupiebam itaque id quod mihi ſapientiæ contigiſſet donare aliis: ea ſpe deiectus ſum. Nec talentum hoc meum vnà cum fidelibus ſeruis dare nummulariis conceditur: nec filium mihi eruditionis meæ hæredem generare poſſum, & ex hac vita tanquam orbus, & ἄτεκνος abire cogor. His auditis, Damaſceni parens virum conſolatus, à Principe Saracenorum eum impetrat, ſuóque filio Ioanni adoleſcenti magiſtrum adhibet, cuius ille præceptis eam ſcientiam eſt adeptus, quam in eius libris qui feruntur ſuſpicimus. D. O incredibilem, & inuſitatam huius Coſmæ humanitatem: ô præcellentem in homines charitatem: ô verè diuinum animum. P. Non ideo tantos in diſcendo labores exhauſerat, non ideo ſapientiæ compos factus erat, vt digito prætereuntium monſtraretur, verùm vt alios erudiret. Ac poterat ſanè illa Eccleſiaſtici de ſe non iniuriâ vſurpare. *Multam inueni in memetipſo ſapientiam, & multum*

profeci

profici in ea. Reſpicite, quoniam non mihi ſoli laboraui: ſed & omnibus exquirentibus diſciplinam. Appropiate ad me indocti. Quid adhuc tardatis? comparate vobis ſine argento ſapientiam, & collum veſtrum ſubiicite iugo eius, & ſuſcipiat anima veſtra diſciplinam. Non hic deſiderabat quæ contempſerat. Vnum optabat: pietatis & doctrinæ ſuæ hæredes relinquere. Et profectò vnum multorum inſtar reliquit. Eſt quippe inter Theologos, & Eccleſiæ Catholicæ proceres Ioannis Damaſceni auguſta memoria. Quo nihil habebat melius, quo nihil præſtantius ac ſalutarius iudicabat, id ardentiſſimè gratis impertiri cupiebat: angebatúrque longè amplius, quod ſibi prodeſſe non liceret, quàm ſcelerati dolent, quod ipſis nocere non licet. Deum parentem munificentiſſimum imitari pro ſuo modulo contendebatur, qui dat omnibus affluenter, & improperat nemini. D. Vtinam ea eſſet eruditio mea, vt ad diſcendum alios inuitare poſſem. Voluntas quidam huius tam præclari officij nunquam à me diſcedet. P. Etiam pueros audire oportet, quæ ſenes aliquando facti obſeruent. Tu adoleſcens iam optimis literis deditus, cùm ad pileum vocatus fueris, cingulúmque ſcholaſticæ militiæ depoſueris, Coſmam hunc pro virili ſtudebis exprimere. D. Haud ſurdo dictum.

ANNOTATIONES.

HOC QVAM ILLVD LONGE SIT IVCVNDIVS) *Cic. pro M. Marcello. Ille quidem) Marcellus) fructum omnis anteactæ vitæ hodierno die maximum cepit, cum ſummo conſenſu ſenatus, tum præterea iudicio tuo grauiſſimo, & maximo: ex quo profectò intelligis,*

telligis, quanta in dato beneficio ſit laus, cum in accepto tanta ſit gloria. Argumentatio eſt à minore. Sed magis laudari εὖ ποιοῦντα quam εὖ παθόντα, & glorioſius eſſe efficere, quàm affici beneficio omnes fatebūtur. Delectari etiam vehementius illos quàm hos, non ita manifeſtum eſt. Et tamen ita eſt profectò, ſi modo putas conſtantem, & ſedatam, atq; à iudicio profectam lætitiā geſtienti quadam, & ſubita atq; effuſa lætitia maiorē eſſe poſſe. PVLCHERRIMVM VTIQVE MVNVS.) *Pulchrum ne videtur tibi à multis liberis patrem, à plurimis nepotibus auum nominari? Pulchrúmne honorum & nominis ſucceſſores complures relinquere? Atqui erudire alios quid eſt niſi eos iterum generare, faceréque vt quod dicuntur, homines ſcilicet, id verè dicantur, & eoſdem non fluxi, ſed permanentis patrimonij heredes inſtituere? ἡ γὰρ σοφία μόνη τῶν κτημάτων ἀθάνατον, inquit ad Demonicum Iſocrates.* DOCENTE ISTVC PHILOSOPHIA.) *Si legamus quæ literis prodita ſunt de vita & moribus multorum philoſophorum, non eas magis philoſophicas, quàm philoſophorum vitas appellandas cenſebimus: non enim cum decretis philoſophiæ, ſanctiſſimiſque præceptis conſentiunt; vt Phariſæorum quondam, de quibus Chriſtus: dicunt & non faciunt. Et rurſus: quæ dixerint vobis, ſeruate & facite, ſecundum verò eorum opera facere nolite. Conqueritur hac de re etiam Cic. Tuſc. 2. Sed hæc eadem num cenſes apud eos ipſos valere, niſi admodum paucos, à quibus inuenta, diſputata, conſcripta ſunt? Quotus enim quiſq; philoſophorū inuenitur, qui ſit ita moratus, ita animo ac vita conſtitutus, vt ratio poſtulat? qui diſciplinam ſuam non oſtentationem ſcientiæ, ſed legem vitæ putet? qui obtemperet ipſe ſibi, & decretis ſuis pareat?* EORVM PARTIM SVB CORONA VENIERVNT) *Non eſt quidquam cauſæ cur hoc loquendi genus*

nus inuſitatum credatur, quo Ciceronem crebrò uti certum eſt. lib. 2. de diuinat. Quorum partim ficta apertè, partim effutita temerè nunquam ne mediocri quidem cuiquam, non modò prudenti probata ſunt. 2. de Orat. Sed eorum partim in pompa, partim in acie illuſtres fuerunt. Prætermitto reliqua teſtimonia. Gellius lib. 10. cap. 13. Partim hominum venerunt, plerunque dicitur: quod ſignificat, pars hominum venit, id eſt, quidam homines. Nam partim hoc in loco aduerbium eſt, neque in caſus inclinatur: ſicuti, cum partim hominum dici poteſt, id eſt, cum quibuſdam hominibus, & quaſi cum quadam parte hominum, & quæ deinceps ſequuntur. Cur autem ſerui pileati venderentur, & quid ſit venire ſub corona, exponit idem Gellius lib. 7. cap. 4.

PROGYMNASMA OCTOGESIMVMQVARTVM.

Amor, & amicitia.

SYMPHRASTVS, PASIPHILVS.

SYMPHRASTVS. De amore verba facturum te polliceris. De illone, quo de Plautus: Qui in amorem præcipitauit, peius perit, quàm ſi ſaxo ſaliat? Et, Amor melle & felle eſt fœcundiſſimus. Amor mille modis ignorandus eſt. In quo Terentius ait ineſſe iniurias, ſuſpiciones, inimicitias, inducias, bellum, pacem rurſum. De cuius cultoribus alius poeta:

Dirius in terris nihil eſt quod viuat amante:
Nec modo ſi ſapias, quod minus eſſe velis.

De hiſce

De hiſce perditis & flagitioſis amoribus ſcholam tu explicabis? P. Nequaquam de iſto amandi genere dicam, quod in auidè hauriendis libidinibus, & in impura quadam intemperantia cernitur, magiſquè belluarum quàm hominum proprium, ac diuinis legibus interdictum eſt. A quo multi ad exitium corporis & animæ præcipitati ſunt, & adhuc alij præcipitantur. Neſcierunt amare, quia modum non tenuerunt: fines tranſierunt, quos vltra citráque nihil rectum. Videndum, quem, cur, quantum amemus. Tres omnino ſunt amicitiæ ſpecies, vt Plato voluit. Naturalis qua parentes diligunt liberos, & ab iis diliguntur, cognati item à cognatis: qua etiam beſtiæ inter ſe amant. Socialis quam ſola conſuetudo conciliat. Hoſpitalis qua ex aliqua commendatione aut literis cum hoſpitibus coniungimur. De omnibus iſtis, maximè autem de ſecundo genere, noſtra eſt futura diſputatio. S. Scio iam de quo amore auditurus ſim, audiámque libentiſſimè. P. Non ſine cauſſa Empedocles litem & amicitiam cum rerum principiis induxit. Videbat enim quodam amoris fœdere vniuerſam naturam, atque ipſa elementa contineri. Id ſi rumperetur, alias ex aliis rebus procreari, & eouſque procreatas manere, dum amor ille fixuſque ſtabile permaneret. Hic omnium artium fons & origo eſt. Quando enim homines texendi, ædificandi, medendi, fabricandi ſcientias excogitaſſent, ſi eas impenſius non amauiſſent? hic omnium animantium pater eſt: inde enim generantur. Idé tutor eorundem & conſeruator. Principiò, inquit Tullius, genere animantium omni eſt à natura attributum, vt ſe, vitam, corpúſque tueatur, declinétque eá, quæ nocitura videantur, omniáque

niaque quæ ſint ad viuendum neceſſaria inquirat & paret: vt paſtum, vt latibula, & alia eiuſdem generis. Commune item animantiũ omnium eſt coniunctionis appetitus, p̃creãdi cauſſa, & cura quædã eorũ quæ procreata ſunt. Quid hæc aliud ſunt, niſi, vt vno complectar verbo, amor? Atque vt mundus eſſe ſine ſole non poteſt, ſic nec hominum vita ſine amore. S. Solem è mundo tollunt, qui amicitiam tollunt. P. Is enim maleuolentiam, rixas, iras, inuidiam, odia, ſimultates fugat, quæ ſunt vitæ peſtes. Contra, tranquillitatem mentis, concordiam, pacem, familiaritates, multorumque officiorum coniunctionem parit: quæ omnia non magis ab amore ſecerni & ſeparari queunt, quàm ab igne calor, à glacie rigor, à niue candor. Ab eo ductum eſt nomen amicitiæ, quam Cicero appoſitè ad noſtram ſententiam vnde orſi ſumus, omnium diuinarum humanarumque rerum cum beneuolentia & charitate ſummam conſenſionem vocat. S. Sed ego te ab iſta generali amicitia amoreq́; communi naturarum ad hominum inter ſe conſociationem velim deſcendere, & illius pulchritudinem, vtilitatemque declarare. P. Deſcendam verò, nec tamen leges dabo, quod facit perbene Tullius. Ac illud primùm aio. Cum fideli amico nec aurum nec argentum, nec vllam rem pretioſam comparandam videri, eſſéque anteponendum quamuis Crœſi opulentiæ. Alexander interrogatus, vbi haberet theſauros ſuos, oſtenſis amicis, in his, inquit. Rectè item Darius, cùm prægrande malum punicum aperuiſſet, & quidam ex eo quæreret, cuius rei tantum ſibi numerum optaret, quantus illic eſſet granorum, Zopyrorum reſpondit. Hic vt Babyloniam in re-

Digitized by Google

gis poteſtatem redigeret, nares, aures, & labia ſibi præciderat. Et cùm terra fruges efferat in anno ſemel, amicitia ſemper, hyeme, æſtate, vere & autumno fructuoſa eſt. Quot amicos pararis, tot oculos habes quibus videas quæ velis: tot aures, quibus quæ decet audias: tot conſilia quibus de vtilibus conſultes & proſpicias. Non enim aliter ſe habet plurimum amicitia, quàm ſi cui Deus vnum corpus habenti multas inderet animas, quæ omnes illi prouiderent & conſulerent. Sine amicorum beneuolētia neque in aduerſa, neque (quod mirabilius eſt) in ſecunda fortuna viuere quiſquam poteſt. Quin placidius tolerantur cũ amicis calamitates acerbiſſimæ, quàm ſine illis ferũtur proſperitates maximæ. Ea autem eſt iucundiſſima amicitia, quam ſimilitudo morum bonorum coniugauit. Nihil hac amabilius, nihil copulatius. Nec niſi inter bonos vera eſt perfectáque amicitia. Quid enim malis cũ virtute? amicitia virtus eſt. Hanc colamus. Et oderimus quidem tanquam amaturi, non tamen etiam amemus, vt aliquãdo oſuri: qua voce nullam inimiciorem amicitiæ reperiri potuiſſe affirmabat Scipio Africanus: nec id à Biante, qui vnus è ſeptem ſapientibus eſſet habitus, ſed ab impuro quodam & ambitioſo, & omnia ad ſuam potētiam reuocante dictum credebat.

ANNOTATIONES.

QVI IN AMOREM PRÆCIPITAVIT) *Amantium miſerias, & amoris artus euentuſque infœliciſſimos creberrimè ponit ante oculos Plautus. Exempli gratia: Moſtellaria in perſona Philolachetis, & Trinummo in perſona Lyſitelis. In Ciſtellaria verò ſic ait*

ad

adoleſcens Alceſimarchus, cui quæ paſſim in illis comœdiis inſeruntur perſimilia ſunt.

Credo ego amorem primum apud homines carnificinam commentum.
Hanc ego de me cōiecturā domi facio, ne foris quærā,
Qui omnes homines ſupero, atque antideo cruciabilitatibus animi,
Iactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor in amoris rota miſer,
Exanimor, feror, differor, diſtrahor, diripior, ita nullam mentem
Animi habeo: vbi ſum, ibi non ſum, vbi nō ſum, ibi eſt animus.

ALIVS POETA) Propertius eſt hic poëta, cuius præter hoc diſtichon etiam illæ voces ſunt, lib. 2.

Scilicet inſano nemo in amore videt.
Nullus liber erit, ſi quis amare valet.

Sed nemo tam inſigni exemplo, tamque luculēta oratione docuit, quam alta concularet, quāque indigna facere & perpeti cogeret impurus amor, quam Ouid. 2. Metamorph.

Ille pater rectorq; Deûm, cui dextra triſulcis
Ignibus armata eſt, qui nutu concutit orbem,
Induitur faciem tauri, miſtusq; iuuencis,
Mugit, & in teneris formoſus obambulat herbis.

EMPEDOCLES LITEM ET AMICITIAM) Empedocles Agrigētinus philoſophiam ſuam explicauit verſibus. Fuiſſe & orator, & diſcipulum erudiiſſe Gorgiam Leontinum dicitur. Vixit annos IX. ſupra centum. Deſiluit autem in crateras Ætnæ, dum perſuadere vult hominibus, ſe ad deos abiiſſe, deúmque factum. Eſt tamen res patefacta, cum vna ex eius crepidis à flamma in altum ſubleuata & eiecta eſſet: æreis enim crepidis vti ſolebat. Sequitur hanc de eius morte ſententiam Horat. ad Piſon. Cùm autem ſtatuiſſet ignem, aërem, aquam, ter-

Digitized by Google

ram rerum initia, addebat illis amicitiam, qua contraherentur, & litem qua diſſiparentur. Meminit Cic. in Lelio. Laudat eum pluribus, & politiſſimis carminibus Lucretius in 1. quorum hoc eſt principium,

> *Quorum Acragantinus cum primis Empedocles eſt,*
> *Inſula quem triquetris terrarum geſſit in oris.*

Vide inſuper Plutarch. de placitis philoſophorum lib. 1. cap. 3. NEC TAMEN LEGES DABO) *Extat oratio Themiſtij Euphradæ philoſophi, diſertiſſima ſanè multóque pulcherrima de Amicitia. In qua præter alia hæc tria explicat. Quibus indiciis cognoſcamus, quis ad amicitiam noſtram ſit idoneus: ſeu, quænã in deligendo amico ſpectare debeamus. Quomodo deinde tanquam piſcis hamo capiendus nobiſque adiungendus. Quomodo tandem, ſeu quibus rationibus retinendus. Ad hoc tertium pertinet tota epiſtola Senecæ numero tertia, qua docet ſincerè aperteq; cum amico agendum.* NARES, AVRES, ET LABIA) *Hiſtoria eſt apud Herodotum lib. 3. Plutarch. in apophtheg. Regum, & Imper. Iuſtinum lib. 1.* TOT OCVLOS HABES) *Themiſtius. Beatus ille, qui priuatus cùm ſit, huiuſce boni compos fieri potuit: is verò longè beatior, qui plurimis vrbibus, & immenſæ alicui regioni præeſt. Cui enim multa opus eſt videre & audire, multa eodem tempore curare ac moderari, huic certè pauca ſunt aures duæ, oculi duo, corpus vnum, & vna perpetuò inhærens anima. Quod ſi is amicorum copia abundet, ſæpiſſimè videbit ea, quæ propinqua non ſunt, audiet longinqua, & remota vatum more proſpiciet, eodemque temporis momẽto pluribus, Deo certè ſimilis, videbitur intereſſe. Eadem Dio Chryſoſtomus, & alia, vt plurima, ita præclariſſima de amicitiæ fructibus & ſuauitatibus orat. 3. de regno.*

PRO-

Digitized by Google

PROGYMNASMA OCTOGESIMVMQVINTVM.

Modeſta eruditio.

SOPHRONISCVS, MODESTINVS.

SOPHRONISCVS. Quales tu inter literatos iudicas eos, q ab animi moderatione alieniſſimi ſuam eruditionem ipſi ſuſpiciunt, & vſq; eo nemini ſe poſtponunt, vt etiam multis anteponant: ſe commendari cupidiſſimè audiunt: quod ipſi ſomniauerunt, id omnes credere, & tueri cupiunt; maluntque ſurſum ad deorſum ferri, & perire omnia, quàm opinationes vel abſurdiſſimas deſerere, & aliquid ſe neſciſſe confiteri. Nec refellere, nec refelli ſine iracundia & maledictis poſſunt. Et quamuis ipſi honores impensè conſectentur, alienæ tamen gloriæ obtrectāt: quaſi hoc minus honorati futuri ſint, quod aliis quoque honor tribuatur. Denique ſicut modeſti ingentem quendam, & commendatione inprimis dignum literarum amorem tantum præ ſe ferunt, eoq; ſolo ſibi magnoperè placent, ſcientiam artificiosè diſſimulant ac tegunt: ita hi, modeſtiæ inimici, quod didicerunt, diſſimulare ac tegere nequeunt, ſeque impotenter iactant, & neſcire quædam malunt, quàm à quocunque diſcere. Et cum ſibi ſemitam non ſapiant, aliis conantur monſtrare viam, pollicenturq; diuitias, à quibus ipſi drachmam petunt, vt ait apud Ciceronem Ennius. M. Quales obſecro iudicare poſſim, niſi arrogantiſſimos, nec ta-

Digitized by Google

tionibus coarguendos, ſed verberibus emendandos, vt deliros atque inſanos? S. Solent ex his quidam clamitare, cùm è vetuſtis Patribus locus aliquis eorum impuriſſimis ac peſtilentiſſimis dogmatibus aduerſarius profertur, ipſos homines fuiſſe, & erraſſe. Quando igitur aut in quo concilio, quibus comitiis ipſi dij renũciati ſunt? In philoſophia item hodie reperiuntur, qui plus & aliis, & ipſomet Ariſtotele & Platone ſe videre arbitrantur. Sunt qui plus Cicerone, Virgilio, & aliis infinitis. O audaciã non ferendam. M. Nulla virtus bene literato, ac potiſſimum Chriſtiano homini æque neceſſaria, nulla commodior, nulla pulchrior, & ad hominis celebritatem conciliandam accommodatior, quàm modeſtia, animusq; ſummiſſe de ſe exiſtimãs. S. Explica, & deſcribe mihi paullò vberius hoc ipſum, modeſtè de ſe exiſtimare. M. Sibi perpetuò diſplicere: per mediocres proceſſus effeciſſe agnoſcere: nulli ſe facilè anteponere: de ſuis laudibus prædicantes moleſtè coactumq; auſcultare: ſuum iudicium ſententiamq; ad plurium, iiſdem in artibus exercitatorum iudicium & ſententiam adiungere animo æquo ac libenti: & ſine cõtumelia incondiriſq; & inſulſis vociferationib⁹ refellere alios, ſineq; ſtomacho refelli ab aliis paratum eſſe: neminem irridere: alienæ laudi tanquam ſuæ fauere: honores minimè ſitire: delatos difficulter ſuſcipere: quidquid diſcendo profecerit, munus ac donum eſſe Dei ſtatuere, à quo & animum, & ingenium, & vires, & ſanitatem, & eruditum Præceptorem acceperit: ſine quibus diſci profectò nõ poteſt. Demum nihil aliud, quàm ſciendi amorem deſideriumq; oſtendere: à quocunque autem percipere queat quod ignoret, ab eo: diſcere

diſcere: huic ſe in diſciplinam tradere, neq; erubeſcere, & cũ Solone gloriari, ſe quotidie aliquid addiſcentem ſenem fieri. S. Per elegans dictum Ariſtotelis è quinto Nicomachiorum in diſputationibus de Iuſtitia tritum eſt, quam ille ingenioſiſſimus & doctiſſimus Magiſter virtutum omnium præclariſſimam ait: nec Luciferum ac Heſperum tam videri admirabiles. Ego verò nec ſolem ipſum adeo fulgẽtem admirabilemq; eſſe affirmo, vt eſt erudita modeſtia. M. Sapientem euaſiſſe, & nihilominus ſe neſcire ſapientem, hæc mihi ſemper rara, inuſitata, & eximia virtus viſa eſt, victoriaq; omnium victoriarum clariſſima & præſtantiſſima: ſiquidem nihil laborioſius, quàm edomare ſuperbiam: attollentes ſe ſpiritus inflatumq; ſui admiratione animum comprimere: & quaſi equum exultantem ac laſciuientem frenis ac vinculis compeſcere. Innumeros à reliquis vitiis, quibus ſeruire homines conſueuerunt, integros, vnus gloriæ appetitus immoderatior ſuperauit: qui quidem in præſtantibus ingeniis innaſcitur facillimè. S. Sic eſt, & confirmat Tullius 1. de Off. In maximis animis, ſplendidiſſimiſque ingeniis plerumque exiſtunt honoris, imperij, potentiæ, gloriæ cupiditates. M. Etenim, quomodo gloriam facilè pro nihilo ducunt, qui ſe nihil gloria magnoperè dignum poſſidere ſentiunt: ſic ex aduerſo eius adipiſcendæ igniculis incenduntur, qui ſe ea digniſſimos nouerunt. Quoniam verò tendit in ardua virtus, & ante eam dij ſudorem poſuerunt, vt Aſcræus poëta canit, hoc præſtabilius quidque cenſendum eſt in rebus alioqui laudabilibus, quo maiore fuerit cum difficultate coniunctum. Itaque ſi parui negotij arbitrarer eſſe, ſummiſſionem ani-

Digitized by Google

mi cum eximia eruditione conſociare, nunquam adeo hanc conſociationem extollerem. Nihilominus ipſa rei dignitas, & incredibilis quædam pulchritudo hortari ac permouere nos omnino debet, vt modeſtiam adamemus, nihilq́; magnificum & ſingulare de doctrina noſtra ſentiamus. S. Arbitror etiam nos ab intelligentiæ humanæ infirmitate ac hebetudine, rerum plurimarum immenſa obſcuritate ignorantiaq́; ad modeſtiam compelli. M. Iuxta tecum arbitror. Quam diligenti, quam crebra mentis agitatione, quot annorum curriculo, quam varia & multa lectione, quot magiſtris opus eſt, donec ad quantulamcunque ſcientiam perueniamus? Quã multa item, tametſi aſſiduè commentemur, libros omnes euoluamus, inuenire atque percipere nequimus? Quoties hallucinamur, labimur, decipimur, & ab itinere veritatis quàm longiſſimè aberramus? S. Peropportunè ſubit mentem meam factum quoddam Socratis, quoad retundendos eruditorum faſtus apposìtè vti quiſpiam poterit. Cùm Alcibiadem ob diuitias & fundos ac villas velut vnum de beatis ſuperbientem aduerteret, in quendam vrbis locum ſeduxit hominem, in quo orbem depictum continens tabula dependebat. Iuſſit ergo Atticam requirere. Eam poſtquam inuenit: age nunc, viſe tua prædia. Quæ cum Alcibiades nuſquam ibi extare diceret: quid igitur, ſubiecit Socrates, ob eas res tantum tibi places, quæ nullam orbis partem conficiunt? M. Prorſus ad eundem modum de noſtra ſapientia loqui licet. Quæ quiſq; ſcit, ea, quemadmodum Theophraſtus dixiſſe fertur, minima pars eorum ſunt, quæ neſcit. Et ſanè, quo diutius dediti ſtudiis ſumus, quo maioribus vigiliis doctrinas colimus,

cò

Digitized by Google

eò clarius deprehendimus, quam multa ignoremus: vt eruditiores fuiſſe videamur in initio quam poſt interuallum temporis longiſſimum: quódque haud inſcitè à Menedemo de philoſophis prolatum refert Plutarch. libro de profectu virtutis ſentiendo, id in omnes artium ſtudioſos quodãmodo cadat. S. Quid illud? M. Dixit ille. Qui Athenas ſe contuliſſent, pleroſque primùm ſapientes ſibi eſſe: deinde Philoſophos, hoc eſt, ſapientiæ amatores fieri: quod primum videãtur ſibi profeciſſe multum, & perfectam eruditionem conſecuti. Poſtea intelligunt quàm præclarum & arduum ſit quod quærunt. Quare nõ ſe iam ſapientes, vt prius, cùm adhuc cęci eſſent, ſed cupidos illius ſapientiæ videri poſſe cenſent, quam ſe adeptos exiſtimabant. Tandem dicebat eos fieri oratores: & progreſſu temporis rudes ac plebeios. Quo enim magis ſe doctrinæ præberent, eo magis faſtum eos arrogantiámque deponere. Quia videlicet quo longius philoſophãdo proceſſiſſent, eo clarius viderent, ſe nihil ſcire: quæ fuit ingenua nimiúmque decantata Socratis confeſſio, qui tamen ſapientiſſimus eſt Apollinis oraculo iudicatus: vt inſipientiſſimos numerare oporteat, qui ſe omnia didiciſſe arrogantiſſimè iactitant. Magis nimirum ſapiunt, qui acutius & clarius cernũt, quàm parum ſapiant, id eſt, quam multa funditus neſciãt, quámque imperfectè ſciant, quæ didicerint. Quocirca ſi quis inſcientiæ ſuæ agnitionem, & ſciendorum notitiam, magnam quandam vult appellare ſapientiã, appellet ſanè: me certè, & compluribus fortaſſe approbantibus id faciet. Hinc tantum abeſt, vllum illorum, qui ſolidius docti ſunt, quidquam de ſe glorioſius effari, vt alio etiam ipſorum laudes prædi-

Digitized by Google

cante, ingenuo pudore ſuffundantur, valdéque erubeſcant. Qui verò remotius à doctrina diſtãt, quàm ſibi ſuperbiſſimè vendicant, hi plenas oſtentationum voces emittere ſolent, & ſunt intolerandum in modum arrogantes. S. Eſt omnino quemadmodum affirmaſti. Apud Sophoclem Minerua Vlyſſem, cùm ipſi Aiacem Telamonium furentem, & de hoſtibus ab ſe iugulatis (ſic enim putabat, cùm pecudes occidiſſet) inſolenter gloriantem exhibuiſſet, grauiter admonet, ne ſe huius inſani exemplo aliquid eſſe opinetur, ne omnes deſpiciat, ſi pluſculũ ſupra cæteros manu aut diuitiis poſſit. Hoc eruditus & modeſtus quilibet, velut ſibi ſigillatim dictum mandatúmque arripiet à Minerua, hoc eſt, ab ipſa recta ratione, à conſilio cœleſtíque ſapientia, cuius *illa* vox nemini noſtrum non ſæpe audita eſt: Quanto maior es, humilia te in omnibus. M. Hanc ob cauſſam plus laudis merentur Academici, quàm cæteri philoſophantium greges, qui multùm ſuis ingeniis freti, ſe ſcire multa affirmarunt, cum illi contra vbiq; hæſitantes, ſe potius opinari quàm ſcire dixerint. Non ego quidem eorum philoſophiam valde laudarem, ſed modeſtiores fuiſſe dico. S. Quam nos modeſtiam præ turgido faſtu diligamus.

ANNOTATIONES.

SINE IRACVNDIA ET MALEDICTIS) *Audire eſt operæ pretiũ quod ſcripſit Tullius 1. de finib. Differentium inter ſe reprehenſiones non ſunt vituperandæ. Maledicta, contumeliæ, iracundiæ, contentiones, concertationéſque in diſputando pertinaces indignæ mihi philoſophia videri ſolent. Ibidẽ. Neque enim diſputari ſine reprehenſione, nec cum iracundia aut pertinacia*

uia rectè diſputari poteſt. Fertur & ille ad rem hanc appoſitus ſenarius. Nimium altercando veritas amittitur. MVNVS AC DONVM ESSE) *Non eſſe paria, & æqualia inter ſe hæc duo verba, donum & munus, in Iureconſultis & Cic. obſeruat Victorius lib. 11. cap. 22.* NIHIL LABORIOSIVS QVAM EDOMARE) *Qui vincit animum, hunc Cic. non cum ſummis viris comparat, ſed ſimilē Deo iudicat. Plaut. Trinum. Qui vincunt animum, quam quos animus, ſemper probiores cluent. Ibidem. Tu ſi animum viciſti potius quàm animus te, eſt quod gaudeas. Frequens in nobiſmetipſis cum affectibus noſtris pugna, ſed rara, glorioſa tamen victoria.* VNVS GLORIÆ APPETITVS) *Huius generis duo exempla recitantur 1. Offic. Callicratida & Cleombroti Lacedæmoniorum ducum; quorum temeritas & arrogantia bis populum Spartanum afflixit. His Q. Fabius Maximus cunctator opponitur, de quo magnificè Ennius.*

Unus homo nobis cunctando reſtituit rem,
Non ponebat enim rumores ante ſalutem.
Ergo magiſque magiſque viri nunc gloria claret.

DECANTATA SOCRATIS CONFESSIO) *Cic. Acade. lib. 1. Hic in omnibus ferè ſermonibus, qui ab iis qui illum audierunt, perſcripti variè & copioſè ſunt, ita diſputat, ut nihil affirmet ipſe, refellat alios: nihil ſe ſcire dicat, niſi id ipſum: eóque præſtare cæteris, quod illi, quæ neſciant, ſcire ſe putent: ipſe ſe nihil ſcire, id unum ſciat: ob eámque rem ſe arbitrari ab Apolline omniū ſapientiſſimum eſſe dictum, quod hæc eſſet una hominis ſapientia, non arbitrari ſeſe ſcire quod neſciat. Hæc Cicero. Arceſilas tamē negabat idipſum ſciri, quod Socrates ſibi reliquerat.* MINERVA VLYSSEM) *In tragœdia videlicet, quæ Aiax μαςιγοφόρος inſcribitur. Cum oſtendiſſet Aiacē Vlyſſi Minerua, & is valetudine mētis*

aliena

aliena & ſtulta locutus eſſet, qui fuerat ante aprudentiſſimus, dixiſſétque Vlyſſes, ſe in illo ſuæ etiam conditionis admoneri, ſubiicit illa.

Τοιαῦτα τοίνυν εἰσορῶν, ὑπέρκοπον
Μηδὲν ποτ' εἴπῃς αὐτὸς εἰς θεοὺς ἔπος, &c. *Latinè.*

Hæc intuetor, nec ferocioribus
Vnquam laceſſe cœlites dictis deos,
Nec inſolenter te geras ſi pluſculum
Quam cæteri dextra, vel auro polleas.
Mortalium res auget & premit dies,
Amant modeſtos, execrantur dij malos.

Dictam porro Mineruam in 2. de nat. deorum refert Cicero quæ vel minueret, vel minaretur. Minueret videlicet neruos ac robur literis addictorum, vt quidam volunt: minaretur autem bello & armis: eadem enim Pallas. Vide Feſtum. Lege etiam Iſid. lib. 19. cap. 20. VBIQVE HÆSITANTES) *Cùm nihil percipi poſſe dicerent Academici, variis tamen de rebus diſputabant, libróſque faciebant. Hæc autem non eſſe contraria docet in 2. de Off. Cicer. ſimúlque paucis verbis ſectæ illius inſtitutum explanat. Vellem, inquit, ſatis cognita eſſet noſtra ſententia. Non enim ſumus ij, quorum vagetur animus errore, nec habeat vnquam quod ſequatur. Quæ enim eſſet iſta mens, vel quæ vita potius, non modò diſputandi, ſed etiam viuendi ratione ſublata? Nos autem, vt cæteri, qui alia certa, alia incerta eſſe dicunt: ſic ab his diſſentientes, alia probabilia contrà improbabilia eſſe dicimus.*

PRO-

Digitized by Google

PROGYMNASMA OCTOGESIMVMSEXTVM.

Solatium paupertatis ſtudioſorum.

PLVSIVS, ANARGYRVS.

PLVSIVS. Diuitiis, ſiue pecuniis vehementer opus eſſe confirmo iis, qui doctorum nomen conſequi concupiſcunt. Nemo enim ignorat, quomodo exerceat & delaſſet animū cura alendi tegendique corporis: quod ſine cibo & potu, ſine indumentis & tegumentis viuere conſeruarique non poteſt. Cùm ergo hæc neceſſaria nobis ſint propter corpus, ipſumque corpus de ſe cogitare & ſollicitum eſſe nequeat, animus, qui eſt eius inquilinus & hoſpes, domicilij ſui procurationem ſuſcipere cogitur. Quo autē illud melius affectum, quo ſanius ac robuſtius fuerit, eo ipſe etiam vegetior, & ad ſua munera obeunda alacrior fiet. Iam verò ſi ſola cogitatione res ad vitam neceſſarias adipiſci poſſemus, eſſet hoc ipſum non adeo moleſtum animo: impediret tamen eundem in rerum contemplatione. Nunc, qui opibus caret, is aut mendicando, aut opere aliquo illiberali & ruſtico ſeſe alere compellitur. Quæ dum agit, quis ſtudiis literarū relictus eſt locus? Contra, diuiti referta eſt penus, refertæ apothecæ, cōmodè ædificata domus, ſartores, ſutores ad nutum præſtò ſunt: famuli præterea & ancillæ qui culinam, qui menſam, qui focum ſedulò curent. Ipſe omni cura ſolutus tractat libros, excolitq; ſtudia ſua quam liberrimè.

Digitized by Google

berrimè. A. Si vſque adeo neceſſariæ exiſtimantur opes ad ſapientiam, quid ergo eſt, quod in prouerbij conſuetudinem venit: Paupertas ſapientiam ſortita eſt? ipſa nimirum multas artes ſuſcitauit, laborandi doctrix, ſtudiíque magiſtra, vt cecinit Theocritus: non opulentia, quę ſegnis, imbellis & ignaua eſt. Quid vult præterea, quod ab iis, qui ſecurè philoſophari inſtituerunt, aurum & diuitias tantoperè deſpectas legimus? Anaxagoras totum patrimoniũ ſuum in amicos diſpertiit. Crates immodicum auri pondus in mare abiecit. Xenocrates, cum legati ab Alexandro quinquaginta ei talenta attuliſſent, quæ erat pecunia temporibus illis, Athenis præſertim, maxima, remiſit. Ne tamen regiam liberalitatem aſpernari videretur, 30. minas accepit. *Ariſtippus* cùm ſeruus eius in via argentum portaret, eóque onere grauaretur: abiice, inquit, quod vires tuas ſuperat, & quantum potes, portato. Quę fuerunt opes Socratis, Diogenis? hic etiam dicere ſolitus eſt, paupertatèm ad philoſophiam ſubſidium eſſe αὐτοδίδακτον: nam quæ philoſophia verbis perſuadere conaretur, ea paupertatem ipſis rebus cogere. Quot putamus à literarum meditatione per rerum affluẽtiam prohiberi? Diuites magnis occupationibus aſſiduò diſtinentur: neque ſolum augendi cura quod habent, ſed etiam amittendi metu cruciantur. Paupertas ad philoſophandum expedita, & parata eſt. Pauper ſui tantum curam gerit, diues etiam aliorum: & illi multò plus otij & quietis ad ſtudendum ſuppeditat quàm iſti. Quales fuerunt opes Demoſthenis? cultellos eius pater vẽdebat. Quales Euripidis? huius mater vẽdebat oluſcula. Quales Plauti? hic molebat in piſtrino. Zeno niſi naufragium
paſſus

Digitized by Google

paſſus eſſet,ad philoſophiam ſe nunquam contuliſſet. Quod ergo initiò afferebatur:pauperes in cura alendi tegendíque corporis totos eſſe,id verum eſt, ſi eos intelligamus,qui Græcis πτωχοὶ, latinis mendici dicuntur. At quos ipſi πένητας,nos pauperes & egentes vocamus,hi nihil quidem quod ſuperfluat, res tamen vitæ neceſſarias,labore & induſtria comparatas habent:vt cùm nihil ſuperſit,nihil deſit tamen. Volumus autem has mediocres facultates,& hoc quaſi patrimoniolum à maioribus relictum eſſe,vt nihil cogatur ſtudioſus literarum quęrere.Immò verò poterit etiam planè inops & cui neç ſeruus eſt, nec arca, nec cimex, nec araneus,vt Catullus ait,proficere in literis,quod declarant exempla nõnulla.Commemorabo vnicum. Cleanthes Athenas venit liberali ſanè viatico, 4. drachmis inſtructus. Ibi cum à Zenone erudiretur,cogente inopia,noctu in hortis hauriebat aquas, interdiu ſtudiis operam dabat.Coactam aliquando ſtipem in medium familiarium proiecit, plenus animi magnitudine, cum his verbis. Cleanthes quidem alium Cleanthem poſſet alere, ſi vellet. P. Homini præterea qui eruditionis amore flagrat, & altiſſima ſperat, neceſſe eſt mutare locum, & non in vno perpetuò affixum hærere. Videre & cognoſcere varias regiones, multas vrbes, diuerſos hominum mores, leges, inſtituta: qua quidem re mirum in modum augetur prudentia, eáque virum doctum deſtitui non decet. In vna aliqua Academia non omnes docti Magiſtri reperiuntur: nec in vna omnes ingenuæ artes docentur: aut ſi docentur, non tam conſtanter & exquiſitè, vt in alia. Cùm hæc ita ſint, quis diuerſas prouincias obire, & aliquot annis in di-

uerſis

Digitized by Google

uerſis Academiis ſine ſumptu verſari poterit? A. Quod de variis regionibus & Academiis attuliſti, parum valet. Nam vt quidam eruditi hoc fecerint, non efficitur tamen doctum eſſe non poſſe, qui id omittat: nec eſt neceſſe, vel in omnibus diſciplinis Præceptorem audire: fœlicia quippe ingenia, tanquam generoſæ ſtirpes, per ſe enituntur, rigationes colonique curam non multùm deſiderant. Neque verò in multis Academiis verſari ſcientiæ & progreſſus, ſed magnę tarditatis & hebetudinis aliquãdo eſt indicium. P. In quibuſdam locis magiſtro à diſcipulis ſalariũ, & multum ſatis perſoluitur. Vnde pauperi pecuniæ? A. Salarium bonus & ingenuus Magiſter niſi fortè inopia prematur, ab ingenioſo & diligenti diſcipulo nullum exiget: aut certè aliqua opera ſibi ſatisfieri pro inſtitutione patietur. In Academiis item (de quibus ſcholis hîc loquimur) nulla merces penditur. P. Quis ſine multis codicibus, ſine locupletiſſima bibliotheca verè doctus, id eſt, multarum artium probè peritus fiat? Dicet aliquis, multitudo librorum neminem doctum reddit: quaſi ego id aſſererem: hoc dico, habere multos, & legere, & legendo conterere, hoc ſapientes reddit. Quomodo fecit philoſophus ille, qui omnes bibliothecæ ſuæ libros memoriter recitabat. Pauperes exſpectant, dum aliquis teſtamento ipſos 600. voluminum hæredes nominet: aut theſaurum humi defoſſum ſe reperturos ſperant. A. Qui ſtudioſus, ac literis vehementer deditus fuerit, facile inueniet, qui mutuum dare non grauentur librorum quamuis ingentem numerum. Nam ex hominibus omnibus literati ſunt humaniſsimi, & ſtudiorum ſuorum comites ac ſocios vehemen-

ter

Digitized by Google

ter amant. Amicorum autem omnia communia. Sic Virgilius bibliothecã ſuam nemini claudebat. Hinc maximoperè laudandi Principes, & ciuitates opulentæ, quæ hoc ſtudioſorũ incommodum minimè ignorantes, publicas & communes bibliothecas ad communem vſum comparauerunt. P. Quam multi quamuis excellentibus ingeniis præditi in tenebris & nocte iacuiſſent, ſi opes ad doctrinã cumulatiorem, & ad perfruendam gloriæ lucem ipſis adiumento non fuiſſent? Virgilius & Horatius Augusti liberalitate diuites effecti, ad literas ſe totos tranſtulerunt, libros coëmerunt, quorum lectione eruditionis adepti copias, poëmata immortalia condiderunt. Ariſtoteles quæ in hiſtoria animalium tot libris prodidit, ab agricolis didicit, quorum aliquot millia ingenti pretio conduxit Alexander. Quam nobilia ingenia propter egeſtatem in luto hærent, qui vel eximij poëtæ, vel clari oratores, vel iureconſulti, vel philoſophi, vel Theologi eſſe potuiſſent? A. Quod rarò eos emergere dicis, id potius ipſorum, quàm fortunæ culpa accidit. Si enim contenderent neruos ſuos, ſi ad lucernam noctu vigilarent aliquando, ſi non ſterterent vſque in meridiem, ſi antelucanas fabrorum operas ſurgendo è lecto cum Demoſthene præuenirẽt, aliquid ſine dubio proficerent.

ANNOTATIONES.

OPES SOCRATIS, DIOGENIS) *Frugalitatem Socratis diuitiarumque contemptũ præter alia dicta eius & facta, hæc etiam probant. Sæpe cùm eorum quæ publicè vendebãtur multitudinem intueretur,*

ſecum iſta voluebat: quàm multis ipſe non egeo? Ac ſemper habebat in ore iambos illos, quibus argẽtum, & purpura, & cætera id genus tragœdiis potius, quàm vſui vitæ neceſſaria docentur. Hæc Laert. Cic. autẽ Tuſcul. 5. in hunc modum. Socrates, in pompa cum magna vis auri, argentique ferretur, Quàm multa non deſidero, inquit. Vide etiam Diogenem Laertiũ, in cuius paupertatem ex Græcis hæc duo epigrãmata latina fecit Auſonius, quorum prius, vnum diſtichon, eſt in extremo lib. 3. alterum octoſtichon lib. 1. Anthologiæ, tit. εἰς αὐτάρκειαν, quo ſe cum Crœſo comparat, eumque irridet.

Prius.

Pera, polenta, tribon, baculus, ſcyphus arcta ſupellex
 Iſta fuit Cynici: ſed putat hanc nimiam.
Namq; cauis manibus cernans potare bubulcum,
 Cur, ſcyphe, te dixit geſto ſuperuacuum?

Poſterius.

Effigiem Rex Crœſe tuam ditiſſime Regum
 Vidit apud manes Diogenes Cynicus.
Conſtitit vtq; procul, ſolito maiore cachinno.
 Concuſſus, dixit: quid tibi diuitiæ.
Nunc proſunt, regum rex ô ditiſſime, cùm ſis
 Sicut ego ſolus, me quoque pauperior?
Nam quæcunq; habui mecum fero: quum nihil ipſe
 Ex tantis tecum Crœſe feras opibus.

CVLTELLOS EIVS PATER) Duo quædam prodita ſunt memoriæ ſuper hoc Oratore: fuiſſe ſcilicet abſtemium: & patrem habuiſſe qui culros venderet, quorum vtrumque vt falſum reiitcit Brod. lib. 4. cap. 26. ZENO NISI NAVFRAGIVM) Laert. in principio Zenonis. His poſtquam ſe ex mercatore ſapientem euaſiſſe animaduertit, ſibimet gratulans dixiſſe fertur. Tunc ſecundis ventis nauigaui, cùm naufragium feci. Ita ſæpe fortuna aduerſa hominibus ſecundam peperit: multique ad fœlicitatem aſpirare nunquam potuiſſent, niſi impræuiſis

prouiſis cladibus prius fuiſſent exerciti. GRÆCE πτωχοὶ.) Qui latinis mendici, græcis πτωχοὶ dicuntur, de his non loquimur hoc dialogo. De iis autem, quos ipſi vocant πένητας, nos pauperes ſeu egentes: qui labore & induſtria victum, & res vitæ neceſſarias quæritant; quibus admodum exigua ſunt facultates, nihilque omnino ſupereſt. Itaque Ariſtophanes Pluto non πτωχείαν, ſed πενίαν finxit aduerſariam, & huius non illius, mendicitatis inquam plurimas vtilitates enumerauit. Atque adeo cum paupertas à doctis laudatur, πενίαν laudari intelligendũ eſt. EXEMPLA NONNVLLA) Frequens audiui, Adrianum VI. Pont. Max. qui fuit à ſtudiis liberalibus Carolo V. Imp. adeo à pecunia fuiſſe inopem, vt Louanij ad lucernam publicam noctu lectitaret: candelas enim, ſeu oleum in lampadem vnde ſibi emeret, non habebat. Et tamen primùm nobiliſſimi & maximi Principis Magiſter, deinde Epiſcopus Dertuſenſis; poſtea Cardinalis, tandem Pont. ſupremus eſt factus. FOELICIA QVIPPE INGENIA) Sit multorum inſtar D. Auguſtinus, cuius ingenium totus admiratur orbis. Hic de ſeipſo Confeſſ. lib. 4. cap. 16. categorias Ariſtotelis ſeſe annos natum 20. legiſſe ſolum, & ſine interprete intellexiſſe. Quas cùm contuliſſem cum iis, qui ſe dicebat vix eas magiſtris eruditiſſimis non loquentibus tantum, ſed multa in puluere depingentibus intellexiſſe, nihil inde aliud mihi dicere potuerunt, quàm ego ſolus apud meipſum legens cognoueram. Alio loco nullum ſe librum quamuis difficilem legiſſe ait, quem non intellexerit ſtatim. MVLTOS LEGERE ET LEGENDO) Vix tamen vtrumque fieri poteſt, quoniam vita breuis eſt. Quinctil. lib. 10. cap. 1. Multa magis quàm multorum lectione firmanda mens, & ducendus color. Seneca etiam vagam lectionem reprehendit,

Digitized by Google

cuius ſententias primo volumine adduximus in medium. Attamen non multa ſolum, verùm etiam multos legit Plin. qui viginti millia rerum dignarum cura ex lectione voluminum circiter duûm millum, ex auctoribus exquiſitis centum, libris ſuis de naturali hiſtoria incluſit. Multos Cicero, multos alij: cum delectu tamen, quē plerique nullum adhibent. FECIT PHILOSOPHVS ILLE) Inter exempla memoriæ Plin. lib. 7. cap. 24. Charmidam Græcum hominem affert, qui quæ quis exegerat volumina in bibliothecis, legentis modò repræſentabat. Carmadas legit Turneb. lib. 10. cap. 16. & pro Carneade ſic legendum cenſet 1. Tuſcul. quoniam philoſophi Carneadis nomen clariſſimum offecerit Carmadæ luminibus, & eius famam obſcurauerit, laudemque in ſe tranſmouerit. INGENTI PRECIO CONDVXIT) Alexander Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noſcendi, delegatáque hac commentatione Ariſtoteli, ſummo in omni doctrina viro, aliquot millia hominū in totius Aſiæ Græciaque tractu parere iuſſa, omnium quos venatus, aucupia, piſcatúſque alebāt: quibuſque viuaria, armēta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erant: ne quid vſquam gentium ignoraretur ab eo: quos percontando quinquaginta fermè volumina illa præclara de animalibus condidit. Hæc Plin. libro 8. cap. 16.

PRO-

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM SEPTIMUM.

Erga mendicos, calamitoſos, ſeruos.

PROCESSVS, CRISPINIANVS.

PROCESSVS. Quod te crebrius factitare exiſtimo, id oculis meis tertiùm aut quartùm vidi. C. Quid vidiſti? P. Quod nec mihi, nec cuiquam bono viro, nedũ bono Chriſtiano probabitur. C. Expecto quid velis. Quin tu vno verbo effare, quid eſt? P. Mendicos te irridentem in ſuis centonibus, ac ſeruum veſtrum familiarem contumelioſiſſimè obiurgatum pugnis cædentem aſpexi. Hæccine humanitas tua? C. Quis cohibere riſum in tanta particularum diuerſitate: quibus iſti pallia conſerunt, aſpicienda poſſet? Quod ad ſeruum attinet, ſeruus cùm ſit ſeruus, habendus eſt in ſeruilem modum, vt beſtia quæ arationi deſtinata eſt. P. Deſipis, abſurda loqueris. Nemini ſua eſt exprobranda calamitas: nemo in aduerſa fortuna vel irridendus, vel contemnendus. Quia ſors communis eſt omnium, & futura ſunt incerta. Potes tu aliquando ad mendicitatem redigi. Potes ſacco è ceruicibus ſuſpenſo perambulare oppida. Potes vendi, & ſeruus fieri, quod facti ſunt Imperatores ac Principes, quorum res tutiore loco videbantur ſitæ quàm tuæ. C. Inſaniam, ſi negem. P. Cur illius Terentiani te cœpit obliuio? Omnes cum ſecundæ res ſunt maximè, tum maximè meditari ſecum oportet, quo pacto aduer-

Digitized by Google

ſam ærumnam ferant. Egentes miſeratione proſequendi, quibus pro facultatibus noſtris benignè faciendum eſt: præſertim cùm tantum ſit nobis ob hoc promiſſum præmium? Fœneratur Deo, qui miſeretur pauperis. Præterea ſerui magis ſunt, quibus libido, auaritia, inuidia, iracundia dominatur: non quorum animi à prauis cupiditatibus ſeſe inuictos præſtant. Seruierunt plures philoſophi, & tamen liberi fuerunt. Imperemus igitur ſeruis, tanquam conditione ſubiectis, natura paribus: id eſt, æquè homines, deoq; charos illos eſſe meminerimus. C. Tua caſtigatio paucis verbis alium me reddidit: alius ad te veneram.

ANNOTATIONES.

IN SVIS CENTONIBVS) κέντρων *latinè cento, veſtis eſt ruſticana & vilis, ex pannis verſicoloribus multis, ac vel centum conſuta. Eius mentio apud ruſticæ & militaris rei ſcriptores crebra. Appellatur* μεταφορικῶς *hoc nomine genus poëmatis, cum alicuius poëtæ verſus integri, aut dimidiati, ſine mutatione aliqua verborum ad alios ſenſus ſententiáſque exprimendas accommodatur. Sic ex Virgilio rerum ſacrarum vtriuſque teſtamenti hiſtoriam contexuit Proba Falconia Romana mulier, & eam imitata Eudocia Imperatrix, Theodoſij Iunioris vxor, ex Homero. Extat vtriuſque cẽto. Pictatur à Chriſtianis iuuentus.* SERVVS CVM SIT SERVVS) *Hoc verum ſit fortaſſe Chriſtianæ religionis expertibus, de quo diſputat 1. de Repub. Ariſtoteles: Nobis certè, cum iis quorum opera vtimur, ſiue naturâ, ſiue conditione ſerui ſint, agendum eſt humanius: nempe vt de ſe conſitetur Soſiæ Simo in Andria.*

Ego

Ego poſtquam te emi à paruulo, vt ſemper tibi
Apud me iuſta, & clemens fuerit ſeruitus
Scis, feci è ſeruo vt eſſes libertus mihi,
Propterea quod ſeruiebas liberaliter.

Vbi Donat. iuſta, in qua nihil iniquum iubetur: clemens, in qua etiam de iuſto multum remittitur. Sed hæc ita demum præſtanda illis, ſi, vt Soſia, ſeruiant liberaliter. Cic. 1. Off. Meminerimus autem etiam aduerſus infimos iuſtitiam eſſe ſeruandam. Eſt autem infima conditio & fortuna ſeruorum, quibus non malè præcipiunt, qui ita iubent vti, vt mercenariis, ad operam exigendam, & iuſta præbenda. Qvod facti svnt Imp.) *Valerianus Imp. Rom. à Rege Perſarum bello captus, aſcendenti equum pro ſcabello fuit, quamuis eſſet ſeptuagenarius. Henricus III. Imp. Germanus eo neceſſitatis ac miſeria venit, vt ab Epiſcopo Spirēſi victum ſibi dari apud Spiram in æde Dei genitricis à ſe conſtructa peteret cùm diceret: ſe haud inutilem clericum fore, quod & literas calleret, & choro inſeruire egregiè poſſet. Neque id impetrauit. Sigo. de regno Italiæ. lib. 9.* Servievnt etiam Philosophi) *Plato videlicet, Diogenes, qui Xeniadæ emptori ſuo dicebat: ipſum ſibi, (quamuis eſſet ſeruus) obtemperare oportere. Nam & medicus, & gubernator, etſi ſeruus, vtique ipſi paretur.*

PROGYMNASMA

OCTOGESIMVM OCTAVVM.

Formulæ bene precandi.

DIDASCALVS, BERNARDINVS, CAECILIVS, FVSCVLVS.

DIDASCALVS. Formulas illas, quibus
alicui, aut aliquibꝰ latinè, moreq; Chri-
ſtiano bene precari poſſumus, mihi re-
citate. Bernardine. B. Hem Præceptor. D.
Quibus verbis peregrè abeunti, ſeu in viam ſe dan-
ti optares proſpera? B. Iſtis. *Hoc iter fœlix fauſtum-
que tibi ſit.* D. Aliter. B. *Faxit Deus, vti ſaluus & inco-
lumis reuertare. Bene proſpereque iſtuc tibi itineris eue-
niat. Angelus Domini te per hanc viam comitetur.* D.
Quibus peregrè redeūti? B. *Optatus mihi & charus
accidit tuus iſte reditus. Reditione tua multùm me ex-
hilaratum ſentio. Quod ſanus reuerteris, gaudeo. Deo ſit
laus, qui te firmum valentemque nobis reſtituit. Tua re-
uerſione etiam atq; etiam lætor.* D. Prandētibus & cœ-
nantibus bene ominare Cæcili. C. *Eſcam potumque
veſtrum Deus benedicat. Sit vobis hoc prandium, ſeu
cœna ſalutaris. Vtinam iſta epulæ conducant veſtris
corporibus.* D. At te mox redibo Bernardine, ſi Fuſ-
culū interrogauero. Age Fuſcule, quid dices ægro-
tanti, quod audiat quàm libentiſſimè? F. *Deus Opt.
Max. tui miſertus valetudinem tibi redintegret.* D. Dic
reliqua, nā plures formas recordor me dictaſſe vo-
bis. F. *Ab hac febri, ab iſta colica, ab iſto morbo liberet*

te

Digitized by Google

te Chriſtus, qui ſanauit omnem languorem. Chriſtus Ieſus Dei filius, te famulum ſuum ſanare dignetur, cæleſtis ille medicus te curare pro ſua miſericordia bonitatéque velit. Auctor & largitor vitæ tibi vitam producat. Ex iſta ægrotatione Dominus noſter Ieſus Chriſtus te clementer eripiat. Medicinam malo tuo faciat miſericors Dominus. Leuare dolores tuos, & depellere morbum iſtum dignabitur omnipotẽs pater. D. Sat multas. Quid ſternutanti? Bernardine. B. *Deus te ſeruet: ſit ſaluti* D. Nihil aliud? B. Nihil, quod ſciam aliud dixiſti in hoc genere. D. Propinanti ſeu bibenti? B. *Sit ſaluti, proſit, proficiat, conducat, quæ vulgi ſunt. Sit fœlix hauſtus: ſit ſalubris potio: bibe ſalutem. Accipio perlibenter.* D. Diem & noctem? B. *Hic tibi dies candidus illuxerit: fœlix procedat tibi hic dies. Hæc nox tibi commoda tranſigatur: proſperam, placidam tibi iſtam noctem precor: ſomnus tibi placatus contingat.* D. Si quis vxorem ducturus ſit domum, qua ratione homini precabimur bona Cæcili? C. *Matrimonium tibi Deus ſuperique omnes fortunent. Nuptias iſtas Deus ſanctificet. Quod tibi ſempiternum ſalutare ſit procreandis liberis. Quod Raguel Tobiæ iuniori & Saræ filiæ coniugio copulandis, idem ego tibi tuæque precor. Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob vobiſcum ſit, & ipſe coniungat vos, impleátque benedictionem ſuam in vobis.* D. Optato aliquid boni honorem adipiſcentibus, Fuſcule. F. *Hic honor tibi perpetuus ſit. Deus hanc gloriam, iſtud decus tibi perpetuum faciat. Hunc honorem Deus tibi conſeruet atque augeat. Gratulor tibi honore iſto: Deus faxit ut eo dignus maneas.* D. Opus quodpiam aggredienti? F. *Quod bene vertat. Quod fauſte fœliciterque cadat, eueniat. Tuis cœptis adſit Deus. Cœpto aſpiret Ieſus. Deus incœpta*

tua ad exitum fœlicem perducat. Deus hunc laborem tuum fortunet. D. Nouo anno ineunte, quæ bona verba dicemus? F. *Hic annus tibi fauſtus procedat. Viue hunc annum ſanus & incolumis.* D. Nihil eſt præteritum. Amo vos multum de memoria & diligentia.

ANNOTATIONES.

NON *me fugit à quibuſdam ex Eraſmo collectas eſſe variarum huiuſcemodi precationũ formulas complures. Ego tamen ne puerorum memoriam obruerem, plures adducendas non putaui. Deinde exemplo harum, & exercitatione quadam latinè loquendi ſimiles multas excogitari poſſe à ſtudioſis exiſtimaui. Quod ſi in talibus etiam per veſtigia piorum ſanctorúmque hominũ, minus tamen ornatè loquentium incedere alumni noſtri voluerint, rem gratam & iucundam, vt arbitror, viris religioſis facturi ſunt: quorum aliquando voluntas & iudicium ſequendum eſt, quando res capitis non eſt.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM NONVM.

Alloquium, ſeu conſolatio ſuper exceſſu matris.

SOPHRONIVS, AMELIVS.

SOPHRONIVS. Saluere iubeo Amelium. A. Tu ſaluus eſto, mi Sophroni, mecum nulla iam eſt ſalus, occidi. S. Venit ad me heri conticinio Adrianus noſter, &, quid tu hîc ſedes? quid ni, inquam, ſederem? modo aliquid

agam:

Digitized by Google

agam: & tu libris me nunc intentum aſpicis. Sedeo igitur, & tamen non ſedeo. Quin tu Amelium conſolatum properas? conſolatum? Ita, inquit. Quare? Quia literæ ei venerunt triſtiſſimæ, ſuper obitu matris videlicet, quarum clauſulam antequam legiſſet, abiecit, ſparſitque rorantibus ora lacrymis. Ego me tibi renuntiaturum dixi. Vade igitur, & in quem es fide & animo ſingulari, ei mœrorem leua conſolando, fletúmque, quod potes, abſterge. Hæc ille. Quod niſi diei extremum fuiſſet, me illico ad te contuliſſem. Ergo in iſtuc mane rem diſtuli: mihíque deeſſe nolui, quin officium præſtarẽ tibi. Ah mi Ameli, quomodo tam dulci, & amabili ſolatio priuatus es? grauiter moleſtéque fero caſum tuum, vereórque vt tibi id nauare poſſim, cuius gratia ad te approperandum putaui: quandoquidem pari tecum ægritudine afficior. Amor hoc facit, quo te iam indè à prima adoleſcentia cõplexus ſum, & vſq; ad tumulum proſequar, vt nihil acerbũ tibi aduerſúmque poſſit cõtingere, quin ego mox ſentiam: ne dum tanta calamitas, quantã ex interitu ſuauiſſimæ tuæ atq; optimæ matris, fœminæq; totius ciuitatis præſtãtiſſimæ accepiſti. A. Heu, heu mater mea, quo abiiſti? quis te mihi rapuit? cur me vnicũ tuum deſeruiſti? patrem amiſi annis abhinc tredecim, puer admodũ, reſtabas tu ſolamẽ meum, perfugium meum. At iam importuna mors, quæ omnia deuorat, te quoque à me ante ſenectutem abſtraxit. Illa aliquando te viduam, me pupillum: nũc quid aliud me reddidit, niſi mortalem infœliciſſimum? In me ſolum redundauit hoc malum, me peſſundedit hic caſus, me afflixit hæc fortuna, me perdidit hæc infœlicitas. Doleo,
quantum

quantum in vita nunquam:augeſcitque dolor prope in horas,nec eius magnitudinem ſuſtinere , nec finem tamen reperire potero. Omnibus modis miſerrimus ſum , nec quid agam ſcio. S. Non mediocrem ex hoc matris tuæ interitu , & caſu tuo tam funeſto dolorem indipiſcor. Veruntamen quoniam hic dolor meus non æquè cum acerbo luctu coniunctus eſt vt tuus,familiaritatis noſtræ,meæque in te beneuolentiæ ratio poſtulat conſolationem tibi adhibere , quæ mœrorem tuum diminuat,ſi minus (quod nolim)vniuerſum tibi poſſit eximere. Ergo age,Ameli chariſſime,nitere in aduerſum , fac modum queſtubus iſtis , & quod dies longa ſine dubio allatura eſt , quæ dolores maximos vetuſtate tollit, hoc prudentia præripiat.Cur te is perditum lamentis iſtis atque lachrymis ? A. Si me dolere ac flere non ſinas,non tu mihi cruciatum minuas,ſed exaggeres. Sinito quæſo lugere,& iſtam conſolationem tuã prætermittito. Vbiuis facilius paſſus ſim,quàm iſtac vna in re leuationem mihi afferti. In aliam ego partem at tu mente atque animo trahor. S. Siccine ais Ameli?ſi mulier,non vir eſſes,haud mirarer te iſtuc agere , propter naturæ molliciem,& imbecillitatem animi. Nunc tecum reputa,quàm deforme ſit imitari mulieres. A. Durum eſt matrem non deflere , & talem matrem,cui paucas arbitror extitiſſe ſimiles. Quàm vereor,ne tu quoque facias intelligendo vt nihil intelligas?S.Flere non prohibeo, ſed moderatè vt fleas cupio,non in annos integros, vt facturus videris:& iam ſatis ploraſti ; tempus eſt vt ad animi tranquillitatem lætitiámque te conferas. Conſidera pro ingenio tuo quanta neceſſitatis vis ſit.Statutũ eſt omnibus ſemel mori:nec fuit,aut

erit

Digitized by Google

erit quiſquam, cui hoc fatale debitum à maioribus contractum non ſit perſoluendum. Quid ergo doleamus aut à nobis, aut ab aliis noſtri ſimilibus exigi, quod neceſſariò dandum eſt? quod retinere non licet? Cur admiremur, ſi ſciſſum eſt, quod erat natura ſciſſile: aut liquatum quod liquabile: aut crematum quod vſtile? ſi periit quod erat ita natum vt interire poſſet? Cur indignemur, ſi fiat aliquando, quod fit quotidie? quando enim vacamus à morte? In dies morimur: quotidie enim aliqua vitæ pars demitur: & tunc quoque cùm creſcimus, vita decreſcit. Infantiam amiſimus, deinde adoleſcentiam. Vſque ad heſternum quod tranſiit temporis, periit. Hunc ipſum quem agimus diem cum morte diuidimus. Non emigraſſet modò ex hac luce mater tua, aliquando tamen emigraſſet: & fortaſſe poſt annos paucos: mors enim ita impendet ſenibus, vt nec iunioribus parcat. Miſta ſenum ac iuuenum denſantur funera, nullum ſæua caput Proſerpina fugit. Inquilini ſumus, & natura nobis commorandi diuerſorium, non habitandi dedit. Minus ergo grauatim & exire nos & alios exiiſſe iã ferre debemus. Quod ſi etiam citius quàm voluiſſemus, (vt mater tua, annis nondum ſenilibus) cogitemus: vt fœliciores ſunt quos ventus acrior citò in portum pertulit, quàm quos venti ſegnes, & longa tranquillitas lentiſſimo tædio delaſſarunt: ita fortunatiores eſſe eos, quos celerior mors à vitæ huius ærumnis calamitatibúſque abduxit.

Vita data eſt vtenda, data eſt ſine fœnore nobis
Mutua, nec certa perſoluenda die.

Quid præterea iſti luctus tibi proderunt? proderunt autem? immò oberunt quam maximè. Non

tu eam

tu eam à mortuis reuocabis, quamuis trecentis ſæculis plores. A. Haud me iſtuc fugit: vis doloris tamen hæc & alia cogitare me non permittit.

Non ego firmus in hoc, non hæc patientia noſtro
Ingenio, frangit fortia corda dolor.

S. Adhibenda eſt vis contra vim, & reprimendus fugandúſque dolor. Quod ſi vnum aliquod remedium nihil proficit (multa autem ſunt) ad aliud currendum eſt. A. Quæ ſunt alia? S. Quod nobis quoq; perinde ac tibi matres charæ fuerunt, & huius vſuram lucis reddiderunt. Morientur adhuc aliorum matres, quos tamen macerare ſeſe luctu, & in ſqualore iacere tu nolles. Ergo quod nolles committi ab aliis, ſeu, quod ſuadere non auderes: cur tu ipſe agis? Et cur præcipuè in eo dolendũ tibi putas, quod tam multi ſenſerũt, & adhuc ſentiẽt? aut quare præcipuam ſingularémque fortunam tu tibi poſtulas, communem recuſas? hoccine ſapientis? A. Heu mater, tu mihi fideliſſima fuiſti ſemper, & amaſti me ardentiſſimè. S. Hanc cantilenam plures cantauerũt. Etiam illud ante oculos pone: Deo ſciente hoc factum, & ipſo eodem intuente fieri omnia. Si voluiſſet, an non auertere ſpiculum mortis à matre tua poterat, neque ad tempus tantũ, ſed in perpetuum? A. Poterat vtique. S. Quanto igitur ſatius eſt eius patrocinio ſe committere, qui eſt orphanorum pater? Ille paſſerem curat, non te negliget. Inſuper quę innumera pæne legiſti ſapientum dicta de contemnenda morte, de breuitate huius vitæ ac miſeriis, in mentem reuoca. Si tibi non credis, illis fidem habe. Mea quidem ſentẽtia gauiſa eſt mater tua, quod ante te ſibi de vita exire daretur, cui mors tua nimium flebilis & luctuoſa cecidiſſet: æternum ipſi

ſub

Digitized by Google

ſub pectore vulnus dediſſet: nam in terris te vno charius nihil habuit. A. Facilè in tuam opinionem concedo. S. Exiſtimo etiam, qua pietate ac virtute fuit, in beatorum domicilium receptam gaudiis omnibus affluere & circumfluere: cui tu quodammodo fœlicitatem inuides, ſi cupis illam viuere vitam iſtam ærumnoſiſſimam: id eſt enim & carere gaudiis cœleſtibus, & inuolui malis innumerabilibus. Nec poſſunt ei placere lachrymæ tuæ, & mœrores iſti. Deſine, mi Ameli, & quæ mutari non queunt, tolera leniter. Animus æquus optimũ ærumnæ condimentum. A. Iſtis abs te auditis aliquantulum acquieſco, & in iſta ſermonis tui ſuauitate luctũ pæne omnẽ etſi non depono, tamẽ ſepono. In metu porrò ſum non mediocri, ne mœrorem nihil præter tempus ipſum mihi demat è pectore. Ne, inquam, ſola dies hunc mihi dolorem exhauriat. S. Optimum eſt prudentia occurrere, & temporis longinquitatem non expectare. A. Vt potero ita reſiſtam, & te rogo, vt imbecillitati meæ des veniam: homo ſum, nec mea è ſilice conſtant præcordia. S. Homo tu es, homo ego ſum: videndum tamen: ne quid nimis, & cum nihil acquiramus, non tamen nihil perdamus: tempus quidem certè, & valetudinem, qua tu alioqui tenuiſſima es. In morbum te ex ægritudine diuturniore ne coniicias caue. Vide ne maceſcas, conſeneſcas ac tabeſcas, tantúmque oſſa & pellis fias. Quod enim vermis ligno, hoc triſtitia cordi, quæ oſſa quoque exſiccat. A. Vna curatio tantum malum tollere nequit: ſæpe me, vt medicus diligens, curatum venias oportet. S. Nullum amantiſſimi hominis erga te officium prætermiſero: nec vllum laborem, ſi ſpes ſanitatis ſit (nam deſperat's

medicinam

medicinam adhibere vetant ſapientes) recusâro. A. Immò ſpes eſt: tanta ſunt verborum tuorum pondera. S. Valebis in craſtinum. A. Et tu, mi Semproni, vale.

ANNOTATIONES.

HABEMVS *conſolationem ad Apollonium de morte filij à Plutarcho, ad Polybium de morte fratris, ad Marciam de morte filij à Seneca: ex quibus virorum doctiſſimorum, ſapientiſſimorúmque libris aſſumere poterunt ſtudioſi, quæ deeſſe nobis putauerint. Noſtrum enim inſtitutum eſt non librum, ſed dialogum, eúmque non ita longum conſcribere. Utinam extaret quoque M. Tullij Conſolatio: non pauca nobis ex illa ſententia ſuppeditaſſent. Quod attinet ad officium conſolantiũ in hoc genere, ſatis diſertè illud explanat Cic. ipſe 4. Tuſcul. ab illo loco. Hæc igitur officia ſunt conſolantium. Manut. in argumento epiſt. 5. lib. 4. qua Seruius Sulpitius Ciceronem de Tulliola filiæ obitu ſuauiſſimè conſolatur. Et argumento epiſt. 16. libr. 5. qua Titium filij interitu mœrentem conatur à dolore auocare. Collegit etiam nonnulla in Oden. 28. lib. 1. Lamb. Eodem pertinet Ode 24. eiuſdem lib. Qui ad mortem æquo animo ſubeundam, & ad metum eius depellendum quempiam cohortari voluerit, ei magnoperè plurimis in locis ſuarum diſputationum prodeſſe poterit Seneca.* CONSOLATVM PROPERAS) *De verbis feſtinare & properare quid ex Catone & Verrio Flacco afferat Gellius, vide eius lib. 16. cap. 14.* RORANTIBVS ORA LACRYMIS) *De lachrymis in morte charorum, cognatorúmque apud Senecam epiſt. XCIX. hæc ſunt, quæ nobis præcepti loco erunt. Stultius nihil eſt, quàm famam captare triſtitia, & lachrymas approbare: quas iudico ſapienti viro*

alias

Digitized by Google

alias permiſſas cadere, alias vi ſua latas. Dicam quid intersit. Cum primum nos nuncius acerbi funeris perculit, cum tenemus corpus è complexu noſtro in ignem tranſiturum, lacrymas naturalis neceſſitas exprimit: & ſpiritus ictu doloris impulſus, quemadmodum totum corpus quatit, ita oculos, quibus adiacentem humorem premit & expellit. Hæ lacrymæ per eliſionem cadunt, nolentibus nobis. Aliæ ſunt quibus exitum damus, cum memoria eorum, quos amiſimus, tractatur: & ineſt quiddam dulce triſtitiæ: cum occurrunt ſermones eorum iucundi, conuerſatio hilaris, officioſa pietas, tunc oculi velut in gaudio relaxantur. His indulgemus, illis vincimur. Non eſt itaque quod lacrymas propter circumſtantes aſſidenteſque aut contineas, aut exprimas. Nec ceſſant, nec fluunt unquam tam turpiter, quàm finguntur. Eunt ſua ſponte. Ire autem poſſunt placidis atque compoſitis. Sed ſi [illegible] ſapientis auctoritate fluxerunt, tanto temper[illegible] ut illis nec humanitas, nec dignitas deeſſet. Lice[illegible] naturæ obſequi grauitate ſeruata. QVOD [illegible] STERGE) Quod potes, valet quo ad potes, ſeu quantum potes: quod Græci ὡς δύνασαι, ὅτι πλεῖστον δύνασαι, καθ' ὅτι, καθ' ὅσον. ALIQVANDO TAMEN EMIGRASSET) Lege initium epiſt. 70. apud Senecam, in qua vita humana nauigationi pulcherrime cõparatur. Quemadmodũ in mari, ſic in hoc curſu rapidiſſimi temporis primum pueritiam abſcondimus, deinde adoleſcẽtiam, deinde quidquid eſt illud inter iuuenem & ſenem medium, & quæ ſequuntur. DE CONTEMNENDA MORTE) Sit in manibus noſtris aſſidue I. Tuſcul. quâ docemur non tam metuere, quàm optare mortem, certè contemnere. De breuitate vitæ ſcripſit ad Paulinum Seneca. De miſeriis vitæ humanæ præclara Plinius proœmio lib. 7. & alij nonnulli in ſuis libris multa inſeruerunt,

cum data eſt occaſio deflendæ huius vitæ noſtræ. SOLA DIES HVNC) *Eſt enim tarda illa quidem medicina, ſed tamen magna, quam affert longinquitas & dies. Tuſcul. 3. Conſolationum autem multæ viæ: ſed illa rectiſſima: Impetret ratio, quod dies impetratura eſt. ad Attic. lib. 12.*

PROGYMNASMA NONAGESIMVM.

Virtutis laus.

THAVMASIVS, DOXOLOGVS.

THAVMASIVS. Quî fit, vt cùm vel auditione accipimus, vel ipſimet legimus Alexandri Magni, Themiſtoclis, Scipionum fortitudinem militarem, Curionis & Fabricij diuitiarum contemptum, M. Attilij reguli inuictum animi robur, & de noſtris hominibus Hieronymi, in vaſta ſolitudine aſſiduum periculoſumque cum dæmonibus certamen, Cæciliæ, Catharinæ, Henrici & Cunegundæ coniugum atque Imperatorum caſtitatem, alia demum à Græcis, Romanis, Chriſtianis, aliiſq; vbicunque terrarum populis piè, continenter, iuſtè, humaniter, beneficè, fortiter, clementer, temperanter, toleranter, moderatè, ſapienter, pudicè, fideliter geſta, innocentérque ab aliquo exactam in terris vitam: quî fit, inquam, vt eos homines tantoperè diligamus, admiremur, animo ſuſpiciamus, collaudemus, eorúmque nos ſimiles fieri ardenter optemus? cùm

cùm tamen eos aliquando nec viderimus, nec vt videremus, ſperare potuerimus: quippe quorum plerique ante nos mille, aut duobus annorum millibus & nati ſint, & occiderint. D. Hæc vis & natura virtutis eſt: quæ quidem nihil prouocat æquè homines ad ſe diligendum. Diliguntur, vt noſti, pecuniæ: magis tamen diligitur virtus. Honores amantur: amplius amatur virtus. Chari ſunt affines, cognati, parentes: charior virtus; quando nihil ea ditius, nihil honoratius, nihil formoſius, nihil naturæ noſtræ vicinius atque coniunctius. Dati ſunt nobis paruuli eius igniculi ſtatim atque homines eſſe cœpimus: ſunt ingeniis noſtris ſemina innata virtutum: ſed plurimi prauis cupidinibus capti, peruerſiſque opinionibus corrupti & excæcati, celeritate eos reſtinguunt, nec ſinunt beatam à diuina ſemente prouenire ſegetem. Meritò itaque nihil etiam eadem dulcius, venerabilius, laudabilius, admirabilius: cui quidquid ſub terra, & ſupra terram eſt gemmarum & theſaurorum nõ poteſt comparari. Quin ſi opes mundi, & bona omnia in libræ alterã lãcem imponerentur, tamen virtutis lanx tãtum propẽderet, vt terrã & mare deprimeret. T. Perſimile quiddã vel in Tuſculanis, vel in neſcio quoto lib. de Finib. legiſſe memini, à Peripatetico philoſopho, aut Stoico dictũ. Egregia ſanè laus illius etiam hæc: quod cũ homine non interit, immortalis atque æterna eſt. Improborum autem vitam mortémque iuxta æſtimamus, quoniã de vtraque ſiletur, ait Criſpus Salluſtius. Viuunt clari viri, claræq; mulieres etiã poſtquam diem ſuum extremum viderunt: & viuunt in memoria atque in animis viuentiũ, quæ eſt vita ſcilicet mortuorum. Nec vlla ſequens ætas de illorum

poteſt laudibus conticeſcere: virtutis quippe lumen & maieſtatem obſtupeſcunt barbari quoque, & hoſtes in hoſte diligunt. D. Quam multa ſunt laude digna? attamen ſine virtute nihil vſpiam laudabile: quæ per ſe ipſa eſt laudabilis, quámque gloria tanquam vmbra corpus neceſſariò comitatur. T. Vt mihi ſuaue dat ſolatium illud in quadam Verrinarum M. Tullij? Maior eſt virtutis iucunditas, quàm voluptas quæ percipitur ex libidine & cupiditate. In crucem cum ſua gula Apicij. Veniat, & nos amplectatur, nobiſcúmque dignetur habitare frugalitas. Diſcedat procul ebrioſitas, in eiúſque locum ſufficiatur ſobrietas. Cedat ſuperbia modeſtiæ, auaritia liberalitati, libido caſtimoniæ, ira manſuetudini, atrocitas clementiæ. Nulla, nulla eſt in ſcelere pura & liquida lætitia: multa potius amarities, perpetui aculei, quibus animi noſtri dies atque noctes cruentantur, & confodiuntur. Non eſt oblectamentum (aiunt ſacræ literæ) ſuper gaudium cordis. Atqui huius gaudij effectrix eſt & parens virtus: quæ vt ſol oriens totam cœli amplitudinem radiis ſuis illuminat, ſic ipſa mentem humanam poſtquam eſt ingreſſa, totam reddit lucidiſſimam. D. Ea item honeſtiſſimarum voluntatum, æquiſſimarum ſententiarum, probatiſſimarũ actionum mater eſt, & conciliatrix bonorum omnium. Nam rectè Plautus: omnia aſſunt bona ei, quem penes eſt virtus. Hic ſolus dicendus diues, quando nulla inuenitur neque ſplendidior, neque auguſtior, neque permanentior, neque immobilior, neque amplior, neque vtilior, neque delectabilior poſſeſſio. Qui eius hæreditatem adierunt, nihil ſibi deeſſe arbitrantur, nulla re indigent, nihil appetunt, nihil requirunt. Iterum dicam:

cam : habet omnia, qui virtutem adeptus eſt. Nec parum diu vixit, qui perfectæ virtutis perfecto functus eſt munere. Qui autem habet vitium, nec ſeipſum quidem habet. Non enim in ſua ipſorum poteſtate verſantur dediti effrænatæ licentiæ, & indomitis cupiditatibus. Et quamuis imperitent aliis, ipſi nihilominus vt mancipia turpiſſimis dominis obſequuntur ac ſeruiunt. T. Quod de immobilitate conſtantiáque virtutis aiſti, id verbis Tullianis ita explicabimus. Nec eripi, nec ſurripi, nec naufragio, nec incendio, nec temporum permutatione amitti aut permutari poteſt. In ſæua tempeſtate quieta eſt, in tenebris lucet, pulſa loco manet, nulla vi labefactatur, ſplendet per ſe ſemper, nec alienis ſordibus vnquam obſoleſcit. D. Addamus hoc. Non vt ferrum & marmor, ſic etiam virtus vſu conteritur & abſumitur. Immò verò quò vtimur ea frequentius, eo creſcit magis, magíſque perficitur. Quid verò nos mare exhaurire contendimus? T. Quî dum? D. Cùm nullum poſſit genus orationis reperiri, quod vnius alicuius virtutis dignitatem cõſequatur: quod erit tantum ingenij flumen, quæ tanta dicendi exercitatio, quæ omnium virtutum ſimul decus & excellentiam vel adumbret? quanquam igitur multa de virtutis laudibus diximus, nihil tamen illius nobilitate ſatis dignum diximus. T. Haud quidquam ſecus eſt. In hoc apertiſſimè diuina ſe benignitas oſtendit, cùm animi noſtri ita componuntur & conformantur, vt compreſſis perturbationibus, & ſedatis motibus turbidis vitam tranquilliſſimam, & cœleſtium vitæ ſimilem in terris degamus. Quin eiuſdem beneficio in cœlum recipiamur: ſiquidem nihil hominem Deo tam charũ efficit vt virtus. Hinc

In ſanctis libris toties legimus ipſum iis, in quibus magna virtus ineſſet, obtemperaſſe quodammodo, & ad eorum ſeſe arbitrium voluntatémque inflexiſſe. D. Deſinamus plura, cogitemúſque, quamuis eiuſmodi ſit, tamen longam & arduam ad illam eſſe viam: quæ quidem ſit aſpera primùm, deinde plana, mollis & iucunda. Cæterùm ne deterreamur, atque ad ipſam virtutem virtute duce, id eſt, cum labore perſeuerantiáque tendamus.

ANNOTATIONES.

ATTILII REGULI) *Quàm crudeli ſupplicio à Carthagineſibus fuerit interemptus Regulus, narrat Gellius lib. 6. cap. 4. De eius facto diſputat in 3. de Offic. & in 2. Paradox. eiuſdem inuicti animi conſtantiam collaudat M. Tullius.* NIHIL FORMOSIUS) *Nihil eſt enim, mihi crede, virtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Cicero epiſt. 14. lib. 9. in quem locum ita Manut. ex forma & pulchritudine oritur amor: ideò amabilius tertio loco poſuit. Apparet autem, cum dicat nihil formoſius, nihil pulchrius, quiddam eſſe quod differant forma & pulchritudo: id quod, ni fallor, tale eſt. Forma mouet, & ad venerationem quandam animum adducit, decora ſpecie, & apta partium omnium compoſitione. Pulchritudo allicit, & fruendi cupiditatem gignit. Ex hac diſtinctione poteſt aliquid eſſe formoſum, nec tamen pulchrum: & aliquid pulchrum, nec tamen formoſum. Itaque formoſus ſenex propriè dicetur: pulcher non item: & contra pulchra oratio, veſtis, domus, non formoſa. Confundit interdum Cicero, ut nihil à pulchritudine differre forma videatur.* QUICQUID SUB TERRA) *Platoni tribuit hanc ſententiam Plutarch.*

Digitized by Google

tarch. libr. de vtilitate ex inimicis capienda. Similia ſunt quæ habet in 3. de finib. Cicero. Vt obſcuratur & offunditur luce ſolis lumen lucernæ, & vt interit magnitudine maris Ægæi ſtilla muriæ, &c. ſic aliæ res bonæ ſplendore & magnitudine virtutis obruuntur. Ex contentione aliarum rerum grauiſſimè, & dulciſſimè laudatur virtus à Plutarcho in Pericle, procœmio. IN NESCIO QVOTO) *In 5. de finib. Eſt autem illa libra Critolai Peripatetici.* HOSTES IN HOSTE DILIGVNT) *Vt Porſena in Mutio. Liuius lib. 2. & Annibal in Marcello. Quem cum inſidiis circumuentum interfectúmque cognouiſſet, corpus eius eximiè ornatum, & cultum honorificè cremauit. Reliquias in argenteam conditas vrnam iniecta corona aurea remiſit ad filium. Plutarch. in Marcello.* CVM SVA GVLA) *Voraces venerique addictos enumerat Ælian. lib. 1. cap. 27. Vide etiam capit. 5. libr. 1. apud Athen. de claris gulonibus. Appellati ſunt hi diuerſis vocabuliſis: Mandones, gumedones, edones, phagones. Vide Festum lib. 16. capit. 9.* OBTEMPERASSE QVODAMMODO) *Voluntatem timentium ſe facere, & deprecationem eorum exaudire, eſt in ſacris literis. Exempla autem ſunt Moſes, Dauid, Elias, Daniel, & poſt legem à Chriſto datam hominibus quàm plurimi.*

FIDES, ET PIETAS CATHOLICORVM.

PROGYMNASMA NONAGESIMVMPRIMVM.

Catechiſmus.

HIPPOLYTVS, VITALIS.

HIPPOLYTVS. Lætus ſum. V. Quamobrem? H. Quia didici. V. Quid didiciſti? H. Catechiſmum. V. Totúmne, & ad verbum? H. Totum, ad verbum. V. Quî tam breui ſpatio libellum paginarum adeo non paucarum? H. Diligentia quid non vincit? eam mihi ſubſidio comparaui. V. Atqui nec ego ſegniter ad hoc ipſum incubui, tamen vix dimidiatum comprehendi: itaque animi valde diſcrutior. H. Fortaſſis memoria non perinde vales. V. Hæc cauſſa eſt, vti conijcio. Quando reddemus ex memoria? H. Perendie ante meridiem: ita iuſſit Præceptor nobis renuntiari. V. Interea diſcam plurima. H. Non me ſuperabis. V. Quid ita verò? H. Quia poſt finem quò ego perueni, reſtat nihil. V. Intelligíſne totum? H. Immò etiam. V. Reliquum eſt, ſi & memoria tenes, & probè intelligis, vti ſecundum eius doctrinam viuas. H. Viuã Deo iuuante. Et tu, quamuis non teneas, nihilominus decem præcepta cuſtodire debes, & alia quæ ibi mandantur, quæ ad duo capita

Digitized by Google

capita rediguntur: declinare à malo, & facere bonum. V. Scio nobis Catholicis temperandum à vitiis & criminibus, ſtudendúmque virtutibus, & fidem ſine operibus eſſe mortuam. H. Incitauit me quoque permultùm genitor, qui, ſi ſcirem perfectè, non vile præmium mihi ſe daturum appromiſit. V. Quod? H. Pallium nouum panni optimi. V. Satis honeſtum magnúmque præmium. H. Quid tu exſpectas? V. Præter laudatiunculam à Præceptore nihil, ſi ſciuero: præter verbera ſimiliter nihil, ſi ignorauero. H. Vtraque merces ſua mercede condigna eſt. Sed vis te audiam prius, quam in gymnaſio recites? V. Admodum. H. Vbi? V. Domi meæ. H. Quo tempore? V. Cras poſt meridiem, cum ſcilicet à ſtudiis erit otium. H. Accedam igitur ad te. V. Accede.

ANNOTATIONES.

QVemadmodum nec in philoſophia, nec in Rhetorica, nec in mathematicis artibus, nec in iuriſprudentia parui ducuntur inſtitutiones, & elementa ipſa, & progymnaſmata doctrinæ: ſic neque Chriſtianæ eruditionis & diſciplinæ principia parui ſunt facienda: quinimo tanto magis amplectenda, quanto certior ſcientia eſt fructuoſior. Illa enim ad gloriam, aut ad quæſtum, aut ad finem aliquem humanum, iſta ad diuinum cæleſtémque conferuntur. Et quoniam aduerſarij veratique hoſtes noſtri hæretici adeo ſunt vigilantes & aſſidui in excolenda dogmatis pernicioſiſſimis pueritia, cur nos ſalutis puerorum filiorúmque noſtrorum indormiendum putemus?

Digitized by Google

PROGYMNASMA NONAGESIMVMSECVNDVM.

Sacra conciones.

ARSENIVS, REMIGIVS.

ARSENIVS. Vndénam de improuisò ſeſe offert Remigius, & quò greſſum dirigit? R. Ex æde rectà venio: domum ire propero. A. Quid prohibet, quin eam tecum? R. Si libitum eſt, ito, vt prandeamus vnà: iam enim habitâ concione, confectíſque ſacris, prandium haud longè abeſt: & ſtomachus exinanitus turbas dare incipit. A. Audiſtíne igitur concionem? R. Verò. A. Vſque ad finem? R. Satin' ſanus es, qui me id rogites? Nunquam mihi mos fuit, vt quibuſdam, ſub extremum, aut medium aduenire: à principio adſum: & vbi poſtrema verba Eccleſiaſtes effatus eſt: QVOD NOBIS CONCEDAT DEVS PATER, noſti cætera, non me repentè domum capeſſo, exſpecto aliquantùm, poſitis in terra genibus, dum viſitatam precationem, generalémq; vt appellant, confeſſionem recitauerit. A. Benè tu quidem & piè, ſine controuerſia. At interdum neſcit modum tenere, nimium dicendo prouehitur: interdum, vt adultâ hyeme, vel nolentem me aſperitas frigoris è templo expellit. R. Frigus animi vel mediâ æſtate multos exire ante finem cogit, & quantumuis breues conciones, facit videri quàm lõgiſſimas. Meo iudicio, vt bona oratio, ſeu bonus liber hòc melior, quò longior, ſic bona concio. A. An tu ſingu

tu ſingulis concionibus intereſſe morem habes? R. Singulis, niſi me aliqua commotiuncula, opúſve neceſſarium impediat. A. Quid ais? R. Sic eſt res. Atque hoc ſi tu minus, equidem miror. A. Ad hoc diligentiæ non proceſſi. Talem domi ſpiritalem quempiam libellú, aut Chryſoſtomi, Auguſtini, aliorúmve Patrum homilias lego per id tēpus. R. Non æquè lectis, vt auditis afficimur. Ipſa vox, vultus, geſtus, & totius corporis venuſta moderatio rebus momētum & pondus addunt, atque ad motus animorum miſcendos proficere ſolent maximoperè. A. De concionatore noſtro quid dicis? R. Quid ego dicam? Eſſe virum probum, huic officio peridoneum, populo pergratum & ſalutarem. A. De probitate quod narras, tibi libens aſſentior: conſtanti enim famâ vulgatum eſt, eum extra culpam viuere: nec verbis ſolum, ſed etiam exemplô docere, qui eſt modus docendi, ita viuam, optimus. Cætera velim demonſtres: nam ex tuo ſermone me commodorum quippiam excepturum ſpero. R. Primùm in ipſa perſonâ hominis quanta dignitas? vultus grauis, non tetricus: capillus promiſſus & albus: corporis ſtatura infra proceritatem, neque tamen breuis, vt pumilionum. Num hæc auditorem conciliant? A. Credo. R. Vox canora, grauis, & firma: ſermo purus, dilucidus, limatus, feſtiuus, copioſus: actio varia, & ſententiis reſpondens, plena animi, plena ſpiritûs. Ardet ipſe, vt alios incendat: opus Euangeliſtæ facit, partéſque doctoris Eccleſiaſtici cumulatè implet, ſi quis alius. A. Quas tu concionatoris partes arbitrare? R. Diuina myſteria populo interpretari: fidem Catholicam declarare: peſtiferos magiſtros refutare: ſuperſtitiones, & vitioſas morum conſuetudines

radicitus

radicitus extirpare: ad vitæ integritatem & ſanctimoniam audientes inſtituere. Hæc autem omnia fiunt, quò regnum Dei amplificetur, diaboli imperium diſſipetur, funditúſque euertatur. A. Vnam mihi dubitationem euelle, ſi potes. R. Propone. A. Quo pacto ſe ponere poteſt in gratiam apud populum, vt tu confirmas, cùm toties mala facinora tam acerbè inſectetur: ebrietatem, ludos infames, res Veneris, commeſſationes, & alia, in quibus volutari innumeros, & à quibus ægrè abſtinere palàm eſt, ille nunquam non accuſat: ieiunia, precationes, virginitatem, iniuriarum patientiam, quæ naturæ humanæ ingrata, odioſa & iniucunda ſunt, ſemper crepat. R. Inter malos, Arſeni, fermè aliqui reperiuntur non mali, aut nõ æquè mali, qui omninò, aut ſaltem aliquouſque Deo placere enituntur. Deinde, quoniam ſacris Chriſtianis imbuti ſumus, etiam quæ facere nolumus, nihilominus & vera eſſe credimus, & libenter audimus. Quæ autem peccata, præſertim ex animi quadam effœminatâ mollitie conſcij ſcimus, ea ipſa nequaquam in laudandis numeramus. Video meliora probóque, deteriora ſequor, ait Medea apud Ouidium. A. Rectiſſimè. R. Huc accedit, quod Eccleſiaſtes noſter non cum ſupercilio, & vt Phariſæus aliquis, cæteros hominum deſpiciens: ſed manſuetè, cum ſignificatione amoris, & obſecrandô magis quàm increpandô à ſceleribus nos auocare, & ad veræ ſanctitatis cultum atque ſtudium allicere conatur. Quare crebriùs audiui gemitus, vidi tundentes pectora, aſpexi lacrymas concionis, quæ ſunt præclari concionatoris certa teſtimonia: & tales illi, non alij plauſus acclamationéſque optandæ ſunt. Tum enim profectò, B E L L I S S I M E, tum:

tum: NON POTVIT MELIVS, & ſimilia (quæ oratoribus Romanis à corona Quiritûm claris vocibus acclamabantur) dicere apud ſe quemque fas eſt. A. Iam dudum exoritur mihi opinio, te concionatorem fieri deſtinaſſe, quando tam diſertè perſonam eius nôſti deſcribere. R. Scopum feris, deſtinaui. Etenim, ſi honorificum putamus in oratorum cooptari ordinem, & ciuilis eloquentiæ laudes tam ſunt eximiæ, tam copioſæ; cur non æquè, cur non magis etiam honorificum ducimus concionatorem, id eſt, Chriſtianum ac cœleſtem oratorem fieri, conſectaríque diuinam eloquentiam, cuius magiſter non tam M. Tullius, quàm Spiritus ſanctus meritò ſtatuatur? A. Quod fœlix fauſtúmque ſit, Diui te omnes adiuuent. R. Atque ideo Rhetoricæ me dedo vehementiùs: quando non mediocres eam afferre commoditates (vt etiam alia non ſacra ſtudia ſacris literis mirabiliter proſunt) ex aliis didici, & ipſemet experiundô cognoſco. A. In poſterum frequentiùs auſcultatum ibo, auſcultabóque diligentiùs, & ſtudebo fideliùs retinere, quæ diſſeruerit. Iuuabit eodem, quòd diſtinctè & ordinatè dicit. Repetam quoque capita concionis vel tecum, vel cum alio, in quem amicum incidero. Memini intra paternos lares cùm degerem, quomodò me parentes, antequam accumberem, facere compellebant. R. Quid illud? A. Si nihil retinuiſſem, cibum deducebant. Si multa, præmiolis diligentiam remunerabantur. Hoc ſi parentes ſibi hodie imitandum ſumerent, liberos ſuos tam indulgenter ac diſſolutè non haberent. R. Prô nefas! nec ipſi auditum eunt, nec quantum illi in diſciplina Chriſtiana progrediantur, vllâ ſollicitudine curáue tanguntur. A. Agam vt pol

vt pollicitus, & meipſô meliorem me reddam, Deô propitiô: id, quod vnum concionator à nobis efflagitat. Nam quod nonnulli apud cerdones, fullones, & ignobile ac rude vulgus philoſophantur, demiror, cur templum in gymnaſium conuertant. R. Mos vituperatione dignus. Nonne irridendos exiſtimas, qui crebris prouerbiis, & fabellis, verborúmque lenociniis, & dicteriis plebem demulcent, ac ſæpiùs Ciceronem, Horatium, Platonem adducunt, quàm Iſaiam, Matthæum, Paulum, & huius notæ alios? A. Oſtentatores videntur mihi, & logodædali. Videntur, inquam, mihi fumum venditantes aucupari rumuſculos, & inanem captare gloriolam; [πρὸς χάριν λέγοντες] eorum nempe oratorum perſimiles, de quibus Demoſthenes tam ſæpè conqueritur. R. Prorſus ita res eſt, vt dixiſti.

ANNOTATIONES.

FRIGVS ANIMI VEL MEDIA) *Quod Seneca ſcribit de quibuſdam philoſophiæ auditoribus epiſtola. CVIII. hoc transferamus licet ad multos, qui concionatores audiunt. Non nouimus quoſdam, qui multis apud philoſophum annis perſederint, & ne colorem quidem duxerint? Quid ni nouerint? Pertinaciſſimos quidem, & aſſiduos; quos ego non diſcipulos philoſophorum, ſed inquilinos voco. Quidam veniunt vt audiant, non vt diſcant: ſicut in theatrum voluptatis cauſſa ad delectandas aures, oratione, vel voce, vel fabulis ducuntur. Magnam hanc auditorum partem videbis, cui philoſophi ſchola otij diuerſorium ſit. Non id agunt, vt aliqua illic vitia deponant, vt aliquam legem vitæ accipiant, ad quam mores ſuos eligant, ſed vt oblectamento aurium perfruantur.* VT PVMILIONVM) *Pumiliones latinè,*

latinè, græcè nanos dici vult Gellius lib. 19. cap. 13. quem lege. SEMPER CREPAT) *Crepare per tranſlationem eſt aſſiduè de re aliqua loqui, ſempérque eam in ore habere. Horat. epiſt. 2. lib. 1. ſulcos & vineta crepat mera. ad Piſon. Aut immunda crepent ignominioſáque dicta.* CREBRIVS AVDIVI GEMITVS) *Superior annotatio ſcripta eſt in auditores rerum diuinarum curioſos & otioſos: hæc in ipſos concionatores ſcribetur, qui exemplo cuiuſdam Serapionis apud Senecam epiſt. 40. pro oratione grauitatis, auctoritatis, maieſtatis ac ſanctimoniæ plena, comptam, calamiſtratam, papauere & ſeſamo ſparſam, & ex mellitis verborum globulis contextam afferunt: ita vt ad eos non tanquam ad vitæ magiſtros, ſed tanquam comœdos, aut hiſtriones eatur. Stant illic, & cùm frontem bis terve confricuerunt, barbámque permulſerunt, hiante, & mirificum aliquid ac θεσπέσιον exſpectante plebe, laxant habenas linguæ, & ſimiliter cadentia, &c. Lege cætera apud Muretum in notis ad eandem epiſtolam: quibus illud columen Humanitatis, virque optimus ſuum animum Chriſtianæ pietatis pleniſſimum ſatis ſupérque aperuit.*

PROGYMNASMA
NONAGESIMVMTERTIVM.

Miſſæ ſacrificium, & inſtrumentum ſacrum.

MACARIVS, SEBASTIANVS, VICTORINVS.

MACARIVS. *Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,*
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,

Quam

Quam aut aquila, aut ſerpens Epidaurius?

S.Eho,in me iſtos verſus; de ſatyra (ſi ritè recordor) an in Victorinum? M.In te. S.In me? M.Dixi. S.Haud equidem auſpicatò huc me attuli. Quid hic ſibi vult? M.Quid vult? Te admonere, vt ante trabem de oculo tuo, quàm feſtucam de alieno. S. Videlicet hoc inſinuas. Quoniã paullò antè culpas tibi quaſdam exprobrauerim: quod ad rem diuinam tardius nonnunquam accederes: quod ſacris aliquando nõdum abſolutis furtim te proriperes: quod ſuſurrationibus vicinos impleres, haud prudenter, nec humaniter me egiſſe, vtpote qui plura offenderim. M. Bene augurare, & teſtem laudo Victorinum, quàm tu interea dum ſacra fiunt, egregius ſis, & ſpectatu dignus. V. Teſtimonium mihi Macarius denuntiat, vt audis: teſtimonium in te dicam. S. Res de compacto geritur, & in caput meum inſidiæ componuntur: in me iſthæc faba cuditur. Hoccine placet? M. Tu vt te inſontem culpáque vacuum haberi poſtules? S. Remótior ſum ab erratis, quàm vterque veſtrûm. V. Tun' iſtuc tanta confidentia? S. Verum eſt, veritas liberè proloquenda eſt. V. Commemorabimus igitur honoris tui cauſſa, quas virtutes tuas, morúmque elegantias tempore ſacrorum obſeruauerimus. S. Vos, quod & quantum libuerit commemorate, nihil interdico: ego deinde credam quæ voluero. M. Centum teſtibus te coarguam, ſi negaueris. S. Titiuillitium, ſcarabæi vmbræ. Me ſolere in templis aut ſacellis adeſſe ad ſacrificium feſtis ac non feſtis diebus pro certo noui. V. Id non damus vitio, laudi potius. S. Hoc etiam certo certius eſt, me adeſſe corpore ad omnem modeſtiam religionémq; compoſitò, nec, vt vos, circumſpicere. M.

Digitized by Google

re. M. Hoc ſecus eſt: habes caput verſatile, & curioſe oculos huc illuc iactas. S. Semel, ſi forte, in hebdomade. V. Semel? in vna miſſa vicies. S. Pro ſuperi, quid eſt mentiri, ſi hoc non eſt? M. Amabo, num hoc quoque inficiaberis, te incubare ſedilibus, & vnum duntaxat genu humi figere: quales Iudaei Chriſtum per ludibrium adorantes pinguntur: hoc vtique refugeres, ſi tot Angelorum myriadas praeſentes aſtare facienti cogitares. S. Si quando in durum & frigidum lapidem incido, cum puluillo & chirothecis, quas ſubiiciam more veſtro, caream, tum cogor mutare genua: praeſertim vbi ſacrum eſt longum. V. Quid longum? Poſt recitatum Euangelium procumbis in primum tantum genu. S. At maneo mutatis genibus, donec ſacerdos ad populum conuerſus, ſublata manu figuram crucis expreſſerit, beneque precatus eum dimiſerit. M. Eſt vnius horae quarta pars totum illud interuallum. S. Quando canitur muſice, eſt vnius horae propemodum. M. Cur non pudet? foeminae hoc faciunt. S. Viri tamen, quos imitari honeſtius eſt, hoc non faciunt. Et foeminarum mores nihil moror. V. Vt inuitus genibus illis innitaris? M. Quid ſunt tuae preces? S. Roſarium, quod tu nuperrime neſcio quo autore fretus, ſphaerulas precatorias appellabas: tam bellam latinitatem ſtupeſcente Nizolio. M. Tu, ſi diſplicet, ne vtare: interim exhibe roſarium. S. Nolo. V. Nullum habeo? quid tu caluum vellis? S. Mecum non tuli, domi reliqui. An ego tanquam monachus de cingulo ſuſpenſum circumferrem? V. Non hoc iubeo: ſed vt alij, in ſacculo ſub tunica geſtares. S. E libello quoque precationibus operam dare conceditur: aut meditari quippiam de Paſſione Do-

Digitized by Google

mini. M. Nunc aliquid dicis, Eia, de Paſſione. Verumtamen inſolenter ac rarò in manibus tuis libellum animaduerto. Virgilium quidem ab hinc triduum verſabas; ac fortaſſis cum poeta Muſam, aut Æolum cum Iunone orabas. V. Aſpexi eum Æſopi fabellas legentem. S. Hoc demum eſt aſpectu vagari, & foris oculatum, domi cæcum eſſe, ad alium cogere medicos, ipſum ſcatere vlceribus. M. Caſu fit, vt quis interdum circumſpiciat, aliorúmque ineptias intueatur. S. Num aliud eſt, quo me accuſes? V. Eſt. S. Quid ergo eſt? V. Cum nomen I e s v aut Mariæ pronuntiatur, non inclinas genu, niſi rariſſimè. M. Hoc verè ruſticanum, non vrbanum eſt. S. Falſum eſt. V. Non falſum eſt, ſed ruſticanum eſt. S. At ego dico illum & te falſum eloqui. An verò credis nihil notaſſe me, quod tibi iuſtè exprobrem? V. Mihi ne? S. Ita. T. Mihíne? S. Tibi ergo. V. Profer ſi audes. S. Per dies proximè elapſos quis ſacerdoti ſacris operanti miniſtrauit? V. Ego. S. Tenes artem? V. Melius quàm tu & Macarius. M. Caue ſis, ne ſi malè feceris, malè metas. V. Quod res eſt, hoc affirmo. Nam ſum neſcius nolam, ſeu tintinabulum pulſare, cum Hoſtia ſalutaria ſublimè tollitur: & ille cereos non didicit emungere. S. Sed heus, quando tu heſterno die in ſimpulo, ſeu ampulla aquam pro vino porrexiſti, lectáque epiſtola A m e n reſpondiſti, quis lapſus fuit? linguæ an memoriæ? V. Non recordor huius ſolœciſmi. M. Tam citò oblitus? at illud puto, non effluxit, quod cum ſacroſanctam hoſtiam ſupra verticem attollere ſacerdos pararet, tu facem non accenderis. Aſpergillum præterea, ſeu luſtricum aſperſorium incommodè præbes, aquiminium ſeu ſitellam æneam cum luſtrali aqua malè ſuſtines.

Crea

Digitized by Google

Creabimus te æditiuum, ſi vis: magis enim ido- neus eſſe nemo poteſt. claret hoc. V. Irritaui cra- brones. Quod in ludo eruditi eſtis vos: Magiſter nos aptè inſtituendos curauit: quid quæris? V. Si quod pretium dediſtis, facite vt reſtituatur: ſiqui- dem imperitè videmini inſtituti. S. Mittamus hanc litem, & pro ſe quiſq; det operam ſacra peragenti- bus ſcitè, ciuilemque in modum inſeruire: quæq; in audienda miſſa obſeruanda ſunt, obſeruet in poſte- rum diligentius. Potéſne nobis enumerare, Victori- ne, quæ ſacerdoti ad liturgiam opus ſunt? V. Facilli- mè. M. Arrigimus aures. V. Vos fortaſsè aliquid à me vultis diſcere. S. Nō, ſed te docere, vbi hæſita- ueris: non quippe iſta pridem ſcimus. V. Vt vt ſit, nō me pigebit documentum dare ſedulitatis meæ: tamen ea cōditione, vt quæ petiuero, vos etiā red- datis mihi memoriter. M. Habebis id. V. Hoc in- ſuper oro, vt Ciceronem, Liuium, & alios latinita- tis architectos ab iſtis liminibus tanquam profanos arceatis: hoc eſt, ne me cogatis ex eorū arculis om- nia ſumere. Nam vbi res aliqua non fuit, quo pacto eius nomen extare potuit? Similitudo quædam re- rum veterum ac nouarum & in hoc, & in aliis per- multis generibus efficit, vt non pauca latinis voci- bus afficere poſſimus. S. Quin dic modo. V. Epomi- dem lineam appello, quod ſuper humerale vulgus Clericorum. Sequitur alba, & ſubauditur veſtis. Hæc eſt illa lintea, & prælonga ac laciniosa tunica, manicis laxiſſimis, quam ſacrificaturus induit, il- liusq; veſtis gerit imaginem, qua Chriſtum Hero- des contumelioſè, vt fatuum operuit. Cingulum flagella ſignificat. Manipulus, id eſt faſcia illa in ſi- niſtro brachio, funes, quibus ad columnam eſt al-

Digitized by Google

ligatus. Stola laqueos collo eius iniectos, cùm ab
vno iudice ad alium raptaretur. Caſula, purpuram,
quam milites eidem in prætorio circumdederunt:
quod veſtimentum cruce à tergo ſectà inſignitur.
Hæc quid moneat, nimis eſt manifeſtum. S. Cogitan-
dum ſubiicit ſanctam illam, ligneamq́; crucem, in
qua tribus clauis affixa mundi ſalus pependit. Tu
hæc myſteria in commentario aliquo legiſti? V. Et
legi, & explicationes iſtas audiui à Magiſtro par-
uulus, cùm rudimenta fidei nobis interpretaretur.
Locus vbi ſe veſtiunt ſacerdotes & ſacra ſuppellex
reponitur, à quibuſdam veſtiarium, communione
voce ſacrarium nominatur. Etiam dici poteruns
templi penetralia, & adyta. Sacriſtiam qui nominat,
nulla neceſſitate loquitur barbarè. M. Procede ad
reliqua. V. Opus eſt item calice, opus patena (ſic
enim maluerunt, cùm tamen ſit patina, & rectè,
quia ipſa hoſtia ſanctiſſima cibus eſt, & cibus dici-
tur: Caro mea verè eſt cibus.) Calici quadratum, ſed
duratum, & linteum tegumen imponitur: pallam
vocant. Ad eum præterea & os extergendum adeſt
quaſi ſudariolum, quod purificatorium dicunt. Ope-
ritur calix velo ſerico byſſino, aut alioqui non abie-
cto. Expanditur item ſuper aram corporale, linteum
filo ſubtiliſſimo: quo admonemur illius mundæ ſin-
donis, quo corpus Domini exanime inuolutum
ſcribitur. Id in theca reponitur. Lõgus ſim nimium,
ſi ſingula declarem quid velint. S. Non requirimus
V. Adhuc opus eſt hoſtia, è ſimilagine ſeu triticea
farina; opus eſt aqua, vino, libro miſſarum, cui miſ-
ſale nomen fecerunt. Illo, quoſque Pontificalia, &
Agendas vocant, Romano vocabulo Rituales libri
nominabuntur, vt omnes ſacræ cæremoniæ, ritus.

Vaſcu

Digitized by Google

Vaſculum, vnde populo Euchariſta promitur, ciborium, à genere poculi capaciſſimo, cui ſimile eſt. Id aurea plerumque, ſeu bombycina palluda, ſiue chlamydula contegitur. Quid amplius à me deſideratis? S. Præſtitiſti quod voluimus, & placuiſti. V. Dic tu Sebaſtiane ex pactis & conuentis de ara, ſeu altari. S. In altari, cui palla prætēditur, artificio quodam plerumq; elaborata, ſunt candelabra ſtannea, lignea, alabaſtrina, ænea, argentea, inaurata, quibus inſigūtur cerei flaui, candidi. Item imagines, ſigna, ſtatuæ, icones, ſigillaria, ſimulacra (quamquam hoc verbi, vt ſculptile, ſacræ Scripturæ & Eccleſiaſtici doctores ad gentium idola ſemper transferunt: vti etiam fanū & delubrum potius de Ethnicis, quàm de Chriſtianis templis vt vſurpentur, mos vetus obtinuit.) Eſt autem à ſimulando ductum, quod ſimulet, & imitetur veritatem corporum. M. Quod volunt ſigillaria? S. Imagunculæ, ſtatuæq; cubitales aut palmares ſunt, fuſili opere ex metallo, ſeu tomento & ſerico compoſitæ. Suppedaneum quod ſtatuarum pedibus ſubiectū eſt, & baſis ipſa. Tegitur item ara velis tribus. Qui autē pannus lineus in medio, vnius cubiti & ſemis latus, duorum longus, interdum extenditur, ſubſtratorium à ſubſternendo dicitur. Ad hæc in altaribus Sanctorum oſſa, cineres, quæque nomine reliquiarum intelliguntur, in thecis & vaſculis proponi ſolent. Flores etiam in ampullis teſtaceis, cupreis, & argenteis, ad ornatum. Nihil me arbitror prætermiſiſſe. M. Quid à me? V. Cæterea quæ ad ſacerdotem pertinent. M. Liber ſacerdotis, vnde preces horarias facit, appellatur breuiarium, ducta voce à iureconſultis, apud quos breuiatiæ rationes dicuntur, in breuia-

Digitized by Google

rium, hoc eſt, in epitomen & compendium contracta: ac proinde breuiarium eſt epitome. Et quid hic aliud eſt, niſi ſacrorum bibliorum quædã epitome? Vtitur hac voce Suetonius in Auguſto, pro ſummario, ſiue compendio. Fecit & breuiarium, inquit, totius imperij, quantum militum ſub ſignis vbiq; eſſet, quantum pecuniæ in ærario & fiſcis, & vectigalium reſiduis. Item Plin. lib. 18. Verùm vt pariter omnis culturæ breuiarium peragatur. Linteus ille amictus & cãdidus, ſeu amiculum album rugoſum ſiue ſtriatum, ineptè ſuperpelliceũ appellatur: nullæ ſunt ibi pelles. Sacerdotes eo indutos quidam candidatos, albatos & linteatos nuncupauerunt. Deinde ſacerdotes quidam ſunt Curiones (barbaris Curati) ſiue Parochi: templum & cœtus hominum eorum auctoritati ſubiectus parochia, ſeu parœcia. Ordines Clericorum, per quos ad ſacerdotum aſcẽditur ſunt Oſtiariorum, Exorciſtarum, Lectorum, Acoluthorum, Hypodiaconorum, Diaconorum. Sacerdotis eſt ſacra facere, thus adolere. Arcula in qua thura ſeruãtur acerra: vas vnde fit odorata ſuffitio, thuribulum nomen habet. Eſt item officij eius Euchariſtiam diſtribuere, confeſsiones excipere, moribundos ſacro oleo perungere, baptiſmo ſeu ſacro fonte infantes aſpergere, matrimonio nubentes coniungere. Initiatio, ſeu ſacrorum ordinum collatio, chriſmatis vnctio Epiſcopi ac Suffraganei eſt, quem initiatorem licebit appelletis. Nihil reſtat. S. Omnes doctè.

ANNOTATIONES.

MISSÆ SACRIFICIVM) *Facere, legere, & celebrare Miſſam, celebrare abſolutè, vt nunc dicũt:*

quidam

quidam ego nondum celebraui: quis celebrauit? tanquam illuuies quædam ſermonis fugienda ſunt ſtudioſis Romani candoris. Dicemus igitur (vt vnum in locum coaceruentur omnia, quorum nonnulla per hoc progymnaſma ſparſimus) rem ſacram, rem diuinam peragere, facere. Liuius dixit, ſacra perpetrare. Sacrificium, ſacrificare, ſacris, diuina rei dare operam, ſacris operari, & operari ſimpliciter, ſine caſu. Item facere, ſine caſu: huius enim verbi ea vis eſt, vt tam ſeparatum, quàm iunctum ſæpius ad ſacra pertineat. Cicero pro Murana. Iuno Soſpita, cui omnes Coſſ. facere neceſſe eſt. Ad Brutum epiſt. 15. Qui hunc honorem mulieri Larentiæ tribuerunt, cuius vos Pontifices ad aram in Velabro facere ſoletis. Ad Attic. lib. 1. Cùm pro populo fieret. Virgil. eclog. 3. Cùm faciam vitula pro frugibus, ipſe venito. Adiunxit ablatiuum. Græci δρᾶν, & ῥέζειν eodem modo. CVM TVA PERVIDEAS (Peruidere hîc non eſt perſpicere, ſed parũ videre, & cacutire, παραβλέπειν. Reliqua Nannius lib. 3. TITIVILLITIVM, SCARABAEI VMBRÆ) Veteres hanc vocem tanquam interiectionem ad ſummum quendam contemptum indicandum adhibebant, perinde vt Græci πιπιλό, Germani Tille niatelle. Ad rem præterea nullius momenti ſignificandam. Scarabæo autem quid deſpicabilius? quãobrem quis vmbram eius magnifaciat? Eandem planè vim habent hæc duo cum illis, pili non facio, nauci non facio, flocci non facio, huius non facio. FACITE VT RESTITVATVR) Sic Cic. 2. Philip. Iam inuideo magiſtro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil ſapere docuit. Parum eſt non docere ſapere, præ vt eſt docere nihil ſapere. Quãobrẽ quis diſcipulus à tali magiſtro non duplici iure mercedem repetat? VT CICERONEM LIVIVM) Ex Tertulliano quoque, Arnobio, Hieronymo,

Digitized by Google

Auguſtino, Ambroſio, Apuleio, Caſſiodoro, Martiano, Sidonio multa ſe reperturũ putat Muretus lib.15. cap.1. quibus ſuo loco poſitis oratio vberior fiat, & ornatior. Nec eorum eſſe imitandam ſtultitiam, qui vſque eo antiquitatis ſtudioſi ſunt, vt voces quoque Chriſtianæ religionis proprias refugiant, & in earum locum alias ſubſtituant, quarum nonnullæ etiam impietatem olent: qui non fidem, ſed perſuaſionem: non ſacramentum corporis Dominici, ſed ſanctificum cruſtulum: non excommunicare, ſed diris deuouere: non Angelos, ſed genios: non baptizare, ſed abluere dicũt. Hæc viri optimi & eruditiſſimi reprehenſio in eos valet, qui Chriſtianas voces omnes & ſemper repudiant; quaſi piaculum commiſſuri, ſi eas aliquando in oratione ponant. Nam qui interdum venuſtè, ſacro fonte abluere, pro illo græco, baptiZare: & pro corpore Dominico, cœleſtes epulæ: & pro excommunicare, anathemate percellere, ferire, iugulare, piorum communione interdicere aliiſue modis religioſi doctiq; & eloquẽtes viri dixerint, & nos eorum exemplo dicere poſſimus, nũquã neque negauerit, neque vetuerit Muretus, aut ne ſit Muretus. SACRARIVM NOMINATVR) *Seruius in illud Virgil.12. Æneid. duri ſacraria Ditis, & Iſidorus volunt ſacrarium eſſe non ipſum locũ ſacrum: ſed in quo res ſacræ deponuntur. Suetonius autem in Auguſt. cap.5. pro ſacello videtur cœpiſſe, vt aliquoties Cicero. pro Milone. Ante ipſum ſacrarium Bonæ Deæ. Et 1. Catil. Aquilam illam argẽteam, cui ſacrarium ſcelerum tuorum domi tuæ cõſtitutum eſt.* SACROSANCTA EVCHARISTIA) *Quid propiè ſit ſanctũ, & ſacroſanctum, diſertè explicat Bud. in Pandect. Nos propter egeſtatem linguæ & rerum nouitatem ſæpe cogimur verba mutua ſumere, & minus priſcè loqui.* CIBORIVM A GENERE POCVLI) *Uſus eſt Horatius pro capaci*

poculo

poculo lib. 2. Ode 7. Vnde autem ad pocula tranſlata ſit hac vox, Iunius lib. 1. cap. 10. IMAGINES, SIMVLACRA) *ſimulacrum & imago ſunt idem, ab effigie quiddam differunt. Idem eſſe indicat id quod ſequitur infra: qui neque pictam, neque fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe. Nam ſimulacra iam vocauerat Cicero, pictam ab Apelle, fictam à Lyſippo imaginem Alexandri. Sunt igitur ſimulacra & imagines, quæ pinguntur, & quæ finguntur: effigies autem, contra Vallæ ſententiam, eſt, quæ fingitur: non quæ pingitur: quod ipſum nomen arguit. Plura Manut. in epiſt. quam ipſe Cic. epiſt. 6. lib. 4. ad Att. valde bellam vocauit, duodecimam nempe lib. 5. Coram me tecum.*

PROGYMNASMA
NONAGESIMVM QVARTVM.

Piacularis confeſſio.

SYMMACHVS, VALERIVS.

SYMMACHVS. Præter ſolitum iam per dies aliquot, in attentiſſimâ quadã curâ defixum te; ac neſcio quid tanquam ſuper Ariſtotelis entelechia, aut Platonicis numeris meditantẽ, interdum altos gemitûs cientẽ, & pectus pugno bis térque cõtinẽter plangentẽ obſeruo: nec quæ cauſſa ſit diſpicere queo. Si q̃d mala tibi obiectũ eſt manu, ſi quis te caſus affixit, quod vereor, (μὴ κεῦθε νόῳ, ἵνα εἴδομεν ἄμφω) perinde id ego dolẽter ferã atque tu. Nihil enim poteſt mihi abs te ſeiunctum eſſe, à quo omnia ſumma in te ſtudia, officiáque exſpectare debes. A-

Digitized by Google

amicus ſum:amicis ſecunda & aduerſa ſunt communia. V. Agnoſco & recognoſco quantum adhuc in me voluntatem contuleris. Cæterùm nulla in me fortuna grauior incurſauit: quamobrem nihil eſt cur ſollicitêre.S.Quid ergo eſt? V. Nihil eſt. S. Quî hoc nihil eſt? Per amicitiam & per amorem obſecro,ne occultum habeas:non effluet,ne iſtuc time. V.Fiat,geratur mos tibi. Totius anteactæ vitæ noxas, ab vltimâ pueritiâ ductô initiô in memoriam mihimet redigo: eas in libellum confero, vt ſacerdoti exponam:qui me deinde arctiſſimis vinculis,in quæ meopte nutu(heu miſer)me indui,leuatum dimittat. S.Nũc demum clarè intelligo, quid ſuſpiria, quid perpetuum pænè ſilẽtium ſibi voluerint. Nam quod tu opus efficiendum ſuſcepiſti, mente omni aliâ cogitatione ſolutâ,& cum ſilentio efficiendum eſt.Præterea religioſus anim⁹ ſine acri doloris morſu ſua piacula nunquã recolit. V.Probè,& ex tribus pœnitẽtiæ partibus prima & potiſſima eſt,quæ cõtritio apud Theologos. O ſi commiſſa me cruciarẽt impenſiùs!ita exploratior veniæ ſpes naſceretur. S. Quem ordinem,quã viam in delictis tuis recognoſcendis ſequeris?V. Perdifficile eſt,cùm tam multa, tam diuerſa,tam longô repetita principiô recordari velis,id commodè præſtare,niſi aliquem iudicem inſpicias,qui te moneat,in quo conſcientiam excutere, & vbi in temetipſum debeas inquirere. Eſt igitur mihi liber percommodus,quô peccata in certos ordines diſpertiuntur, docetúrque quibus modis & rationibus in Deum,quibus in ſeipſum, quibus in alium committi poſſit: ídque dictis, cogitatis, & factis. Eum vbi videris, probabis:exhiberem ſi eſſet ſub manu. S. Emam continuò, quantumlibet

tumlibet carum, ſi in tabernâ librariâ inuenero. V. Ecquid tu aliquando iſtam generalem exomologêſin obiiſti? S. Et quidem cum admirabili fructu animi placatiſſimi: poſtquam videlicet domum meam vnâ operâ totam perpurgaui, omnéſque inde ſordes abraſi atque abſtuli. V. Quis tibi confitenti aures dedit? S. Presbyter, ſenectute reuerendâ, egregiè pius, & vt ferebatur, doctiſſimus iuxtà ac prudentiſſimus: is me ignorantem erudiebat, ſuaui cõſolatione mœſtum permulcebat: & quo pacto à vitiis flagitiiſque cauerem edocebat. V. Egit medicum, morbum ſanauit, & antidota præſcripſit. S. Sic agere par eſt eos, qui animarum noſtrarum medici nominantur. V. Aliàs quoties per annum expiaris? S. Quinquies. V. Nimirùm. S. Ad Paſcha, hebdomade ſcilicet maiore (quo tempore Catholici omnes, Eccleſiæ iuſſu, id faciunt) ad Pentecoſten: ad diem, quo aſſumptæ in cœlum Mariæ virginis anniuerſaria gratulatio celebratur: ad Kalend. Nouembres, qui dies omnibus cœlitibus dicatus eſt. Poſtremò ad ferias natales Ieſu Chriſti Seruatoris noſtri. Veruntamen cogito poſthac in ſingulos menſes accuſare me apud presbyterum: quod vt poſſim pleniùs ac ſinceriùs, ſub noctem quotidie cogitationes, ſermones & actiones meas quàm diligentiſſimè diſcutio. Quæ errata reperio, in palimpſeſtum inſcribo. Mirum dictu, quàm ſalubris medicina ſit contra peccandi aſſiduitatem crebra accuratáque confeſſio. V. Oſtende. S. Quî fieri poteſt, vt aliquem ſæpiùs iiſdem ſe commaculare piaculis delectet, quæ frequenter, ac proinde etiam maiore cum rubore pudoréq; apud virum grauem, ſuæ cõſcientiæ iudicem ac moderatorem enuntiat?

Item,

Digitized by Google

Iecti, quoniam deteſtamur & odimus peccata, cum eo cõfeſſuri ſumus (alioqui confeſſio inanis ac nulla ſit): qui crebrò ea ſacerdoti aperit, eorum execrandorum cõſuetudinem adipiſcitur. Quæ autem execrari ſolemus, ea vix aliquando perpetrare audemus. Ipſa inſuper Dei gratia (munus inprimis optabile & amplectendum, quô ille hominem per ſacramentorum vſurpationem dignatur) vires miniſtrat ad cõtemnendas repellendáſque omnium ſcelerum labes: ſtabiliórque & placidior ſemper animi pax & ſpes in Deo collocata abſterret nos à prauis actibus, quos moleſtiſſimæ perturbationes, ſtimuli & ægritudines comitantur, quibus mens diu noctúque compungitur, dilaceratur, & exeditur: vndéque ampliùs timetur Deus vt truculentiſſimus iudex, quàm diligitur vt mitiſſimus pater. Nec verò qui rariſſimè confitentur, & ægrè ſemel totô annô, tam videntur expetere cœli gaudia, quàm fugere inferorum tormenta: quod illiberale parúmque Chriſtianum eſt. V. Te auſpicem ſequar, & ob has aliáſque cauſſas, quas me audire & légere memini, ſarcinulas meas apud confeſſarium ſæpiùs deponam. Nam vacuũ per iter ingredi, quàm cum onere, multò eſt commodiùs, multóque iucundiùs. S. Cenſeo.

ANNOTATIONES.

SVPER ARISTOTELIS ENTELECHIA) *ἐντελέχειαν Cic. 1. Tuſcul. continuatam motionem & perennem interpretatus eſt, & ſic Ariſtotelẽ appellaſſe ipſum animum dixit. In quo reprehẽſus eſt primùm ab Argyropylo, deinde à Budæo & aliis. Defenſus autẽ à Politiano lib. Miſcel. cap. 1.* MALA OBIECTVM MANV) *Illi mali quippiam mala manu obiicitur, cuius mentem*

mentem veneficiis excantat. Siquidem in veneficiis non tantum eſt carmini locus, ſed etiam manui, id eſt, iis, quæ fiunt manu opera: vt cùm adhibentur herbæ, medicamenta, mala venena, etiam quædam interdum vincula. Virgil. 7. Æneid. Spargere qui ſomnos cantúque manúque ſolebat. Turneb. lib. 4. cap. 15. ACRI DOLORIS MORSV) *Triſtes animi morſus vocat Martial. lib. 12. quos vulgus conſcientiæ ſtimulos. Tibull. lib. 3. Nec curis ſollicitant facta nefanda meum. Cic. 1. de finib. Stulti malorum memoria torquentur: ſapientes bona præterita grata recordatione renouata delectant. Surda verbera vocat Iuuenalis. Notanda ſententia Iſocratis ad Demonicū.* Μηδέποτε μηδὲν αἰσχρὸν ποιήσας ἔλπιζε λήσειν. καὶ γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, σεαυτῷ συνειδήσεις. *Si quid vnquam turpe admiſeris, ne ſperato fore clā. Nam vt alios id celes, at tibi ipſe eris conſcius. Hinc & Auſonius. Turpe quid auſurus, te ſine teſte time. Et illud tritum, Conſcientia mille teſtes.* IN PALIMPSESTVM) *Græca vox latinè charta ſiue membrana deletitia, in qua videlicet deleta priore ſcriptura reponitur alia noua. Vtitur Cic. ad Trebat. lib. 7. epiſt. 18. & Catull. epig. 19. ad Varum.*

PROGYMNASMA NONAGESIMVM QVINTVM.

Sacratiſſima Euchariſtia.

CANDIDVS, PATRICIVS.

CANDIDVS. Quandoquidem hac luce à cœleſti conuiuatore cœleſtibus atque immortalibus epulis inter alios complures, viros, fœminas, adoleſcentes, pueros,

pueros, pauperes, diuites, ad aram honorificentiſſimè accepti ſumus; agedum, de hoc tam nobili cõuiuio ſermonem inſtituamus: hoc quippe maiori nobis emolumento futurum eſt, quàm viciſſim ludicras hiſtorias, & aniles fabulas memorare. P. Decentiſſimè hoc abs te argumenti ad colloquendum proponitur. Nã ſicut qui functi epulis recedunt, ipſum inprimis epuli dominum ab humanitate, liberalitate, magnificentiáque commendãt, & ciborũ delicatiſſimorũ, vinorúmque varietatem ac præſtãtiam dilaudant: ita nos cõuenit hunc generoſiſſimum potũ, hanc diuinam eſcam immẽſis prædicare laudibus; quam non homo aliquis, nõ Princeps, non Rex, non Imperator pretiô ingenti cõquiſitam appoſuit; ſed Deus ille omnium opifex: nec vti quõdam in deſertis locis populo Iſraëlitico manna, ſed ſemetipſum quantus quantus eſt, corpus & ſanguinem, animam ac diuinitatem ſuam veſcendam cunctis largitus eſt. C. Quô ſtudiô, quibus laborib⁹, quô impendiô hoc ferculum, has cupedias quærere debuerunt, qui in mediô mari linguas pſittacorum eſitabant? P. O Effuſionem! ô luxum! haud enim dixero, ô voluptatem! qui exiſtimem vitulorum aut agnorum, aut ſaltem perdícum linguas ad guſtatum perinde ſuaues eſſe, vt illius peregrinæ volucris. C. Ignorabant fatui legitimum pecuniarum vſum. Ideò ſæpè illas in res parui, aut nullius momenti vel ſuperbiâ tumefacti, vel libidine exagitati, ſine cauſſâ, ſine modô luxurioſiſsimè profundebant. O ter & amplius fœlices Chriſtianos, quos eorum ſolus veruſque Deus in tam excelſum honoris & amplitudinis culmen extulit. Si tot mundos ædificaſſet, & vnumquemque noſtrûm vnius mundi re-

di rectorem poſſeſſorémque conſtituiſſet, quid hoc fuiſſet comparatione eiuſdem ſacratiſſimi numinis? Aut quod millenis mundorum myriadibus ille non éſt excellentior? Attamen beatiores illi, qui mente purâ & caſtô corpore has epulas ineunt, & non aliter, quàm principem potentiſſimum hoſpitiô accepturi, domicilium ſuum exornant, parietes aulæis, id eſt, virtutibus conueſtiunt. P. An non illos quoque beatos numeras, qui non raró huic diuinæ menſæ accumbunt? C. Beatiſſimos: fieri ſiquidem nullâ ratione poteſt, quò tam admirabilis hoſpes, tantúſque Rex ſæpè diuertit, quin ibidem plurima & expreſſa dulcedinis ac beneficentiæ ſuæ veſtigia relinquat. P. Cur ergo tam multi à frequẽtanda ſynaxi refugiunt? C. Nonnulli id ex magnâ quâdam animi ſummiſſione modeſtiáque & ſupremæ illius maieſtatis reuerentiâ faciunt, ſéque tam inexplicabili beneficio indigniſſimos ex animo arbitrantur: neque ſecus de ſe, quàm de pannoſis & eſurientibus mendiculis cogitant, quibus ſatis benignè fit, ſi fruſtulum cibarij panis ante fores exſpectantibus ac rogitantibus detur: cœnitare cùm Regibus, etiam inuitati (quando autem inuitarentur?) nequaquam volent. Atque hi quidem laudandi amãdíque ſunt, cùm ſemetipſos eouſque deſpiciunt ac deprimunt. Verùm propoſitô ingenti Euchariſtiæ fructu & vtilitate, ad crebriorẽ eius vſum adducendi atque excitandi eſſent. Quidam ob timorem hac frequentatione abſtinent; vide obſecro qualem: ne ſalutẽ dicere ſuis cupiditatibus, ne ad mores vitámque continentem ſe dare cogantur. Hoccine Chriſtianum? hoccine Catholicum? P. Nec hominis quidẽ, vt homo eſt; nolle ſcilicet probiorẽ fieri: ſed ad volupta-

tes in-

tes inhoneſtas tanquam ad Sirenum ſcopulos adhæreſcere, ac lutum reputare roſas. C. Ipſa magnitudo multitudóque commodorum, quæ cum hiſce dapibus tribuuntur, excitare torpentes animos ad crebriorem earundē vſum deberet. Hinc enim ceu leones quidam contra diabolum fortes ac robuſti efficimur. Cùm aduerſis fortunæ flatibus iactamur, hinc ſolatium: cùm rebus turbidis quocunque in genere vexamur fatigamúrque, hinc tolerantiam acquirimus, ne infracti abiectíque concidamus. Quis verò explicet illam intelligentiæ lucem, illud fidei, ſpei, charitatis virtutúmque omnium incrementum, illum fœliciſſimum animi ſtatum, quem iteratus identidem iſte paſtus nobis conciliat? Quòd ſi indignè manducanti graue ſupplicium eſt conſtitutum, æquum eſt viciſſim, dignè manducanti ſingulare præmium eſſe decretum, vitam in cœlo perennem. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Non te latet, cuius ex ore hæc profecta ſit oratio. P. O incomprehenſam bonitatem! ô nimis effuſum amorem domini mei erga me ſeruulum ſuum longè viliſſimum! Quis paſtorum aliquando ouibus ſanguinem ſuum bibendum dare cogitauit? etiam multæ matres cùm pepererunt, proles ſuas non ipſæ de fontibus lactis ſui, quibus ad nutrimenta naſcentis turgentibus mammis fœcundum pectus exuberat, vt Lactantius ait libro de opificio Dei, alere atque educare dignantur: ſed aliis mulieribus eas nutriendas committunt. Aſt Dei filius, ſuo ipſius corpore, ſuo pretioſo ſanguine omnes nos, & vnumquemque vel in ſingulos dies paſcere paratus eſt.

Quàm

Digitized by Google

Quàm longô interuallô matrum alioqui ardentiſſimam charitatem ſuperauit? Prô! quàm pudicos oportet eſſe oculos, qui hunc panem de cœlo deſcendentem, & vitam mundo impertientem, aſpiciunt? quàm innocuas manus, qui eundem contrectãt? quàm purum os, per quod ingreditur? quàm ſanctum pectus, in quo recipitur? C. Catholici nos tantis bonis fruamur, dum è ſterquilinio effoſſi homines litigant dicentes: quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Illi interpretationes verborum Chriſti nouas inauditáſque procudant, quibus comminiſcendis tempus, edendis chartæ, emendis pecuniæ, legendis credendiſque animæ perduntur. P. Occinamus licet illud Chriſti: ſinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Piè autem & ſapienter etiam hoc Eccleſia ſanxit, vt diuiniſſima hoſtia auro & gemmis incluſa, quotannis per vias & regiones vrbis à ſacerdote portaretur ſub vmbella, haberetúrq; illi honor qui poſſet ampliſſimus. Nempe videmus templa, domos, compita ornari virentibus arboribus, ſpargi flores, ſterni gramina, intendi ſertis parietes. Præcedunt pſallentium puerorum & ſacerdotum chori: à tergo populus ac principes ciuitatum faculas geſtantes conſequuntur: tubarum clangores audiuntur: tormenta bellica tonitruorum fragores æmulantia explodúntur: quibus rebus dominum laudare iuſſit, & ipſe laudauit propheta magnus Rex Dauid. C. Hunc triumphum contemplari malo equidem, quàm Romanum aliquem Cæſaris aut Pompeij. Eſt verò mihi in more, carmina in S. Euchariſtiam condere in annos ſingulos. Seruo collecta in ſcrinio, vt cùm perpoliuero, publicum aſpiciant, quod

me amici hortantur. P. Idem ego te hortor: quæſo ne premas diutiùs: nam tua vena, quod comperi, probatur multis. Dic porrò, cùm toties ſcribas, vnúmne ſemper argumentum perſequeris? C. Minimè. P. Quæ igitur? C. Aliquando egi de præſentiâ Chriſti: aliàs de præparatione ad ſumendam ſynaxin: aliàs de dignitate huius Sacramenti: aliquando de fructibus ſacræ communionis. Etiam ad eandem quàm creberrimè repetendam cohortatus ſum. Exaggeraui item Dei munificentiam, & precatiunculas quaſdam ſapphicis iambicisq; dimetris contexui. Recens PANGE LINGVA hymnum paraphraſticῶs explicaui hexametris. Quid multis moror? pelagus eſt, tantum ſuppeditat materiæ. P. Et quia pelagus, maturè littus legamus, ne in altum longiùs prouecti, redire in portū nō queamus. Crede autem mihi, mi Candide, ex tua oratione haud vulgarem voluptatem me percepiſſe. C. Ego ex tua nihilô minorē, mi Patrici: id tibi perſuadeas velim.

ANNOTATIONES.

SACRATISSIMA EVCHARISTIA) *In ſcriptis antiquorum Patrum videbis Euchariſtiā panem Dei, panem cœleſtem, myſterium, corpus Chriſti appellatam. Et quoniam Saluator apud Ioannem dixit: Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, pro ſæculi vita, Punici Chriſtiani ſacramentum corporis Chriſti nihil aliud quā vitam vocabant. Teſtis Auguſtinus contra Pelag.*

LINGVA PSITTACORVM) *Heliogabali ſtudio lautus fuit, de quo Lampridius, & Crinit. libr. 23. cap. 2. Nunquam minus centum ſeſtertiis cœnauit, hoc eſt, triginta argenti libris. Nonnunquam tribus millibus*

Digitized by Google

cœnatus eſt, ſexcentorum ſtruthionum capita multis in cœnis exhibuit, vt conuiuæ cerebellis illorum veſcerentur. Plura Iouian. Pontan. lib. de Conuiuentia, ſtatim à principio. Lege cap. 13. Sueton. in Vitellio. PERDICVM LINGVAS) *De perdice multi hoc literis prodiderũt: eam alterius perdicis oua ſolere furari, eáque excludere. Pullos autem veram matrem poſtea conſectari, mentitam deſerere. Tales ſunt, qui metunt quod non ſeminauerunt: tollunt quod non poſuerunt.* LVXVRIOSISSIME PROFVNDEBANT) *Vis exempla? en accipe. Septuagies quinquies centenis millibus dalerorum funerauit Hephaſtionem Alexander. Plutarch. in Alexandro. Septuaginta millibus dalerorum Medeam & Aiacem Timomachi emit Cæſar. Plinius lib. 7. cap. 38. Idem centum octoginta ſeptem millibus dalerorum, & quingentis Seruiliæ margaritam mercatus eſt. Quingenties quinquagies centena aureorum millia prodiga Neronis donatione effuſa ſunt. Tacitus libr. 17.* NAM TVA VENA) *Ingenium faciendo carmini idoneum, ingenium poëticum, vim ingenij natiuam ad verſus cõdendos ſic ſæpe appellamus, à metallis aut fontibus ducta metaphora, quorum aliæ venæ latiores, aliæ anguſtiores ſunt. Hinc arida, pauper, diues, beata, fœlix, benigna vena. Horat. ode 18. libri 2. & epiſt. ad Piſones.*

Digitized by Google

PROGYMNASMA NONAGESIMVM SEXTVM.

Ieiunia.

PASCHASIVS, ALPHONSVS, HONORATVS.

PASCHASIVS. Vtrum [παρὰ τὸ πάσχειν] id eſt, à patiendo, an à Paſcha (quæ vox à phaſe hebræo deflexa proditur, tranſitumq; declarat, & tempus inſuper, maximis, gaudióque effertiſſimis opimitatibus refertiſſimum, ac prorſus aureum, quo memoria triumphi illius, omnium poſt homines natos iuſtiſſimi ſplendidiſſimiq; per orbem vniuerſum recolitur ac celebratur) ab vtro, inquam, horum nomẽ mihi dictum ſit, haud pro certo affirmem. Hoc verò cineralium ieiuniorum tempore, quo inedia macieq; ſuprema confectus ſum propemodum, vti videris, volo me à πάσχειν appellatum Paſchaſium: quandoquidem multa & dira patior: quo pacto res nomini ſuo, & nomen rei quadrabit. Simul eſuriales iſtæ feriæ præterierint, (quæ vtinam poſtremum iam veniſſent) tum verò à paſchalibus menſis Paſchaſium, ſeu Paſchalem me cognominabitis. A. Huic, Honorate, haleca, ſalſamenta, fabæ, piſa, lupini, cicera, lentes, polenta, ficus aridæ, iuglandes, ptiſanæ, aliaq; huiuſmodi ſacrorum dierum propria obſonia vileſcere iam ac ſordere cœperunt. Animus eius in bobus ac vitulis totus eſt. H. Fortiter reliquum Quadrageſimæ perferamus, Paſchaſi, & de ieiunationibus omnia præclara ſentiamus P. Se-

ptuaginta

Digitized by Google

ptuaginta propemodum dies per annum cibo nos priuare cogimur:an hoc parum eſt?A. Quî tam ad vnguem cognouiſti hunc numerum?P. Faſti hoc loquuntur, faſtos conſulite, faſtis credo. H. Reuera putaui dies eſſe pauciores:& tibi quoque tam multi non videbuntur, ſi non repugnanter feceris, vt vẽtri bellum indicas, & cœnâ careas. P. Philippum & Iacobum Apoſtolos laudo, qui ſuâ cauſſâ inedia macerari neminem voluerunt. H. Per dies plus octoginta ieiuniis corpus affligunt monachi.P.Per me quidem cuiuis ieiunare licet, bis quotidie, ſi velit: & vt neſcio quod genus animantis, aëre pro cibo vti. Quam rugiat venter meus,euidenter experior. A. Scin' tu qui ieiunia oderint? ſi fortè ad caſtra ipſorum deficere cogitares. P. Quæ tu mihi caſtra? non obtuſa adeo geſtamus pectora, non ita deliramus,vt hominum qui de conſilio,de ratione, de mente exierunt perfidioſiſſimum inſtitutum approbemus.

Et mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Aut pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras.

H. Quid ergo ſic lóqueris, vt ſi cupias vltra Tanaim relegari ieiunia? P.Obſecro,cur iſta ex te audio?equidẽ certè cupio&volo ieiunare:nec imperiũ Eccleſiæ aſpernor:ſed in me tamen famem dominari, & eſurie me propè enectum quin dicam, hoc ſaltem non vetabitis. A. Amplificatione tantâ nihil eſt opus: necdum adipem funditùs perdidiſti.P. Si poteſtas fieret,inſpectantibus vobis ederem ac biberem:& ambabus expletis malis vorarem, quô me à famis tyrannide abſoluerem. Quid autem nouum ac ſingulare,nos, qui animo & corpore con-

Digitized by Google

ſtamus de corpore alendô ſollicitos eſſe?atqui ego nondum tertium & viceſimum ętatis annum attingo: non multũ abiit temporis, cùm inter cœnitantes ſtipendia facere deſij: in hac militia tyro ſum. A. Turpe tamen exiſtimo, tãm ſanctum & virtutis plenum opus neceſſitate potiùs compulſum, quàm voluntate liberâ inductum exequi. P. Quî poſſim alacriter? H. Etſi tu ipſe id non ignoras, dicam tamen. P. Audio. H. Si dignitatem vtilitatemque ieiunij perpenderis. P. Differite pauca de vtroque, ſi lubet. Quamuis enim quædam me nõ fugiant, nihilominùs ex ore veſtro eadem, & alia accipere delectabit. Nec aliquando hoc officium apud me intermoriturum putetis. A. Ieiunauit Chriſtus Dei Filius, cuius actiones omnes in maxima laude ponuntur. Ieiunarunt Apoſtoli, de quibus Propheta: conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Quid deinde in amborum teſtamentorum libris toties prædicatur, quoties ieiunium? Quid autem virtute pulchriùs, quid ſpecioſiùs? P. Perbenè, & quàm breuiſſimè de dignitate differuiſti. Reſtat vt de vtilitatibus aliquid afferatur. A. Hę ſunt tuæ partes, Honorate. H. Poteras hoc quoque largiri Paſchaſio. Verùm ne videar laborẽ defugere, & quia non tibi tantummodo, Paſchaſi, ſed nobis quoq; iſta dicũtur, incipiam. Vix quiſquam verbis expreſſerit, ad coërcendas animi cupiditates, comprimendaq; flagitia quantoperè cõducat ieiunium. Qui ſitit & eſurit, haud facilè libidinibus ſe in ſeruitutem tradet. Aberit ab eo ſomnolentia, aberit ſenſuum & mentis hebetudo, quam cibus & potio frequens atque nimia creant. Difficile autem eſt in vtroque ſeruare modum. Cumq; propter neceſſitatem, ad

vires

vires ſcilicet reficiendas, ad cibum potionemque capiendam accedamus, ſæpè propter ſolam voluptatem vltra fines naturæ progredimur, & propter eãdem ægrè deſiſtimus. Res magnæ à Deo per ieiunium ſunt impetratæ, cui merces ampla eſt conſtituta. Etiam ipſis cõuiuijs ieiunium dat gratiam, inquit D. Ambroſius. Dulciores poſt famẽ epulæ ſũt, quæ aſſiduitate faſtidio ſunt, & diuturnâ continuatione vileſcunt. Condimentum cibi ieiunium eſt. Quantò auidior appetentia, tantò eſca iucundior. Etiámne audire vis, quæ illuſtriſſimus ille Catholicæ fidei propugnator Athanaſius ſcribat? P. Certè audiam. H. Ieiunium morbos ſanat, deſtillationes exſiccat, dęmones fugat, prauas cogitationes repellit, mentem clariorem reddit, cor mundum efficit, corpus ſanctificat, denique ad thronum Dei hominem ſiſtit. Ieiunium angelorum cibus eſt; & qui eo vtitur, ordinis angelici cenſendus eſt. Plura poſſem, aſt intelligenti pauca ſufficiunt. P. Veſtræ humanitati ago gratias, quæ & me ad perferendam inediam animoſiorem effecit.

ANNOTATIONES.

QVAE VOX A PHASE) *Exiſtimarunt quidam, gratam eſſe vocem paſcha, deriuatam παρὰ τὸ πάσχειν à patiendo, ſignificaréque tempus quo mortem paſſus eſt Seruator. Sed falluntur, eſt enim origine hebræum, à tranſeundo, ſignificãs ſcilicet feſtum, quo Iudæi memoriam eius diei celebrabunt, quod duce Moyſe mare rubrum tranſierunt. Seu in memoriam noctis illius, qua angelus Domini in Ægyptiorũ familiis primigenia quæque peremerat, prætеritis Iudæorum domiciliis. Hinc ſibi Chriſtiani ad ſuum myſterium declaran-*

Digitized by Google

dum eandem vocem uſurpandam cenſuetunt. NESCIO QVOD GENVS ANIMANTIS) Chamæleon, de quo Plinius libr. 8. cap. 33. in hunc modum. Ipſe celſus, hianti ſemper ore: ſolus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aëris alimento: & coloris natura mutabilior: mutat namque eum ſubinde, & oculis, & cauda, & toto corpore, redditque ſemper quemcumque proximè attingit, præter rubrũ candidumque. Lege prouerb. Chamæleonte mutabilior. Veruntamen Brodæus Miſcell. libr. 6. cap. 21. diuerſum ſentit à Plinio, quod ad paſtum eius attinet, cuius verba recitabimus. Linguam ſeſquipalmum longam habens, eam in inſecta, quibus maximè veſcitur exerit ac vibrat: eiusque mucore ſcarabæos, locuſtas, formicas, muſcas ad ſe adducit. Multos tamẽ menſes famem tolerare cuncti fatentur. Et quia de ieiunio ſermo fuit, diſcamus etiam de ieiunãtibus latinius loqui, dicamusque eos colere, uſurpare ieiuniũ, adhibere inediam, cibo ſibi interdicere, ieiunio exerceri. Ponere, & ſoluere ieiunia ſunt Ouidij in Faſt. Frangere & violare vulgus. Quod dies ieiuniorum nonnulli ferias eſuriales ex Plauto vocandos putant, videntur iocari velle in re triſti ac ſeria. Non ineptè autem ieiunia ciner alia pro Quadrageſima.

PROGYMNASMA NONAGESIMVM SEPTIMVM.

Religioſi, ſeu vita monaſtica.

INNOCENTIVS, RICHARDVS.

INNOCENTIVS. Improuiſum planè, & inexſpectatum, ac lugubre tibi accidet, mi Richarde, de

de, de quo te celare diutiùs non fert tua in me incredibilis beneuolentia, meáque item in te ſingularis. R. Percellunt me iſtæ voces, & timore cumulãt mentem meam. Quid rei eſt? I. Cùm primùm craſtina cœlô Puniceis inuecta rotis aurora rubebit, ſeparabimur. R. Quid? ſeparabimur? I. Ita inquam, ampliùs ſimul non viuemus, nec tu me poſthac viſurus. R. O verbum omni felle amarius. Tanquam ſpiculo transfixiſti cor meum. Nos ſeiungemur? Irrupta copula noſtra dirrumpetur? quomodo tãdem, mi Innocenti? I. Quia diſcedam abs te. R. Eſto, ſed reuerſurus. I. Neutiquam. R. Quò diſcedes? I. Extra mundum. R. Aufer iocum. In illud infinitum inane fortaſſis, quod philoſophos quoſdam extra cœlum ſomniaſſe didici à philoſophis. I. Non abibo extra hunc mũdum, qui ex elementis & orbibus cœleſtibus coagmentatus eſt: in quo ſunt beati, & homines, & animantes. R. Eſtnè alius mundus? niſi fortè Democriti mundos intelligis, quem Firmianus Lactantius Epicuro ſtultitiæ hæreditatem reliquiſſe ſcribit. Ille quidem ex indiuiduorum, & inſecabilium corpuſculorum, quos atomos Græci vocant, fortuitâ concurſione mundos infinitos fabricabatur. I. Extra illum mundum, quo de Saluator ſæpè, & Apoſtoli, & ſancti viri. Mundus gaudebit, vos autem contriſtabimini. Et mundus eum non cognouit. Filioli, nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo ſunt. Quid autem eſt aliud in mundo, quàm, vt idem ait, concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ? R. Iam perſpicio quò abiturus ſis. In religioſorum aliquod domicilium te includere vis, & eorum inſtituta profiteri: aut forſitan etiam omni-

Digitized by Google

no capite raſo cucullum induere. I. Stat ſententia. R. Quam ob rem iſtuc? I. Roga Benedictum, Franciſcum, Dominicum. Interroga tot religioſorum millia, quare propinquos, amicos, omniáque vitæ huius blandimenta deſeruerint, deſpexerint, conculcarint. Nimirum vt pericula plurima & grauiſſima effugerent, & Chriſto, quem medullitus amabant, expeditiùs perfectiúſque ſeruirẽt, cumulatiorémque in cœlo fœlicitatem adipiſcerentur. Hic eſt theſaurus in agro abſconditus, quem qui inuenerit, vendat vniuerſa quę habet, etiamſi regna habet, & emat illum. Crede mihi, Richarde, aut nulli, aut religioſi viri guſtant & vident, quoniam ſuauis eſt dominus: cui adhærent, & cum eo ſpiritus vnus efficiuntur. Illi vitam ducunt macularum puriorem, quàm qui ſæculi fluctibus adhuc inuoluuntur, nec ad iſtum beatiſſimum & ſecuriſſimum portum appulſi ſunt. Vbi inter tot támque manifeſtas peccandi occaſiones difficillimum eſt non fieri malũ: quãtò difficilius euadere inſigniter bonum? Si in delicta quandoque inciderint (quis enim non peccat?) ea ſunt leuia, & propter conſuetudinem rectè factorum citò ex iis ſeſe emergunt. Cúmque illorum ſtudium ſit meditari in lege domini die ac nocte, & libros ſacros ac pios lectitare perpetuò, peccandi vias, & inſidias diaboli nõ poſſunt ignorare. Itáque ea cauent magis, nec ſe irretiri ab eo ſinunt. Cœleſtibus porrò ſolatiis quoties putamus eos ſuauiſſimè perfrui? quæ omnibus corporum deliciis, & quibuſcunque mundi voluptatibus infinitis partibus præſtant. Iam cùm moriendum eſt, illis omnis mora lóga videtur, dum, quem tamdiu totis medullis deſiderarunt, quem ipſorum animæ dies atque noctes

ſitie

ſitierunt, egreſſi è luteis iſtis tabernaculis, aſpiciant. Qualia verò præmia eos accipere exiſtimamus? quantis remunerandos gaudiis, qui ſeſe etiam conceſſis voluptatibus propter Chriſtum priuauerunt? qui Deo multis annis ſeruierunt cum omni humilitate, in ieiuniis multis, in precibus aſſiduis, in vigiliis plurimis, in afflictionibus corporum. R. Cùm ſoleres arcana tua mihi committere, mirari nequeo ſatis, cur hoc vnum tacueris. I. Sciebam tibi ſermonem atque nuntium iſtum peracerbum fore: ideo tibi cruciatum parare nolui. R. Pars de corpore meo auelli videtur tuo diſceſſu. Nullum hominem æquè ardenti ſtudio, vt te, complexus ſum. Quin de annis meis ad tuos libẽter addiderim, ſi poſſim, propter multas ingenij tui ſuauitates, & propter ſingulares tuas eximiáſque virtutes, quas nouô iſtô, & omnibus laudibus efferendô vitæ genere exaggerabis atque concludes. Quid parentes? I. Etſi grauatè, quia vnicus, tamen obteſtationibus expugnati, Deo me conceſſerũt: ſperãtes ſibi eundem, ob hoc veluti holocauſtum, beneuolum atque propitium fore. R. Quî poteris, mi chariſſime Innocenti, tolerare ediã, cilicia, flagella, peruigilationes nocturnas, & impetus diaboli? Quî poteris in teipſum tam durus ac ſeuerus exiſtere? tam acriter tibimet imperare, adoleſcens propugnatus genere ſummo, ſummis diuitiis, corpore haud firmiſſimo? Nunquid non hæc tibi aliquem in pectus metum inijciunt? I. Sequor conſilium ſapientis: acceſſurus ad ſeruitutem Dei, ſto in timore, & præparaui ac præparo animã meam ad tentationem. Spero etiam vehementer, Deum mihi ſuppetias laturũ, perfecturúmque in me opus bonum, quod cœpit: & cum tentatione facturum

rum eſſe prouentum, vt poſſim ſuſtinere. Permultùm quoque addunt animi exempla tot millium, qui hâc viâ cœlum petierunt, cùm ad finem perſeueraſſent: nec virorum modò, ſed mulierum quoque. R. Haud aliter afficior, quàm ſi parentem ante oculos emori viderem. Vt angor? vt affligor deſiderio tui? heu heu; lacrimæ proſiliunt. I. Ne opplora. Si nihil aliud, dies leniet atq; molliet ægritudinem tuam. Quin mecum Chriſto militatum vadis? R. Militatum? Ah, nimis alienus ſum ab hoc ſpiritu: iſtis ego flammis nōdum caleſco, nedum vt ardeam. Præterea parentes mei tuis pietate multum cedunt. Si vel minimam ſignificationem darem vitæ iſtius amplectendæ, necem credo ſibi ipſis afferrent. I. Deus tibi voluntatem eandem mecum largiri, & parentes tuos flectere atque emollire poteſt. R. Poteſt. I. En libros meos tibi dono omnes, & hunc pugionem, iſtum enſem, hanc, quâ curas meas ſolabar, teſtudinem: cætera domum portanda curabis. R. Obruis me donis immerentem. Deus te in ſuam tutelam recipiat, amantiſſime Innocēti. Ne fueris immemor mei in tuis precationibus. Hoc te vehemēter etiam atque etiam rogatum volo. I. Ne iſtuc roges: faciam vt tui meminerim. R. Illa, quæ mandaſti, curabuntur fideliter. I. Complectamur mutuùm. R. Vale & ſalue.

ANNOTATIONES.

IRRVPTA COPVLA.) *Horat. lib. 1. ode 13.*

Felices ter & amplius
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Diuulſus querimoniis
Suprema citius ſoluet amor die.

Quorum

Digitized by Google

Quorum concordia animorúmque coniunctio ſola morte dirimetur. Sic autem irruptam copulā dixit, quomodo Homerus Iliad.15. δεσμὸν ἄρρηκτον, vinculum irruptū, indiſſolubile. Et eſt apud Ciceronem cùm de amicitia loquitur, creber vſus verbi huius, vinculum. MVNDOS INFINITOS) Hoc cum audiſſet Alexander, ingemuit quod deſperaret ſe illos ſub poteſtatem redacturum, qui necdum vnum perfectè domuiſſet. Tāta huic Regi innata erat imperij cupiditas. Eundem Democritum vocat Lactant. fabrum atomorum, aſſertorem voluptatis. De Epicuro autē. In quem vanitas omnis de Leucippi fonte profluxit. Leucippus enim magiſter fuit Democriti, & Epicurus huic perpauca adiecit, vt in 1. de finib. affirmat Cicero, & eſt in phyſicis totus alienus. Item illa. Turpiſſima voluptatis aſſertor, voluptarius, delirus, quo ſano & vigente nullus æger ineptius delirauit. SESE EMERGVNT) Verbum emergere actiuam aliquando ſignificationem obtinet, Terent. And. Dehinc facile ex illis ſeſe emerſurum malis. Cic. de Aruſp. reſp. Iā iſta ſerpens quātum hîc deliteſcit, tam ſe emergit, & fertur illuc. Eſt etiam in vſu deponēs emergor. Cic. pro Sextio. Hominem emerſum ſubito ex diuturnis luſtrorum tenebris. NVNTIVM ISTVM) Nuntius non eum ſolum, qui nunciat, ſed rē quoque quæ nunciatur ſignificat, vtroque numero, quod plurimis ſcriptorum locis probari poteſt. Nuncium autem neutro genere adiectiuum eſt, etiam numero multitudinis. DE ANNIS MEIS AD TVOS) Inter omnia loquendi genera, quibus veteres mirificam quandam vim amoris in aliquem ſui exprimebant, illud mihi excellere videtur, quo indicabant, cupere ſe, ſi quo modo id fieri poſſet, annos ſibi ad viuendum conſtitutos conferre ac contribuere cum eo quem diligerent. Hæc & plura Muret. cap. 1. lib. 9. CILICIA) A Cilicibus inuentæ

veſtes

Digitized by Google

veſtes dicuntur, quæ cilicia vel ob id appellari ſolent, quibus veteres in caſtris & nauibus, ſed maiores noſtri ad affligendum corpus vtebantur.

PROGYMNASMA NONAGESIMVM OCTAVVM.

Templorum conſtructio & ornatus.

IVSTVS, ALBERTVS. Ludimagiſtri.

IVSTVS. Euoluere ſuperioribus diebus aggreſſus eram illud, quo nullum Latio clarius extat opus diuinam dico, omniúmque gentium linguis celebratam Æneidem. Cùm autem legendo primo libro ad locum perueniſſem, quo pater ille Romanæ poëſeos, & latinorum poëtarum Apollo, de Didone Carthaginenſium regina hunc in modum canit,

Hîc templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum ac numine Diuæ:
Ærea cui gradibus ſurgebant limina, nexaque
Ære trabes, foribus cardo ſtridebat ahenis,

egomet continuò mecũ: hem, iſti mortales idololatriæ teterrima caligine merſi, ſuperſtitionúmque tenebris altiſſimis obſeſſi ac ſepulti, diis deabúſque ſuis commenditiis, ſeu dæmonibus potiùs, ſumptu & magnificentia incredibili, operoſa & immania templa exædificabant, vbi eoſdem ſtatis ſacris cæremoniiſque venerarentur: cur minus Chriſtianorũ populus, alumnus veritatis, & beatæ illius, ac magnæ ciuitatis hæres inſtitutus, vero vnique Deo ſuo templa paſſim condat, cùm idipſi gratiſſimum eſſe

ſacrorum

ſacrorũ voluminum teſtetur auctoritas,& nos idem doceat regum ſapientiſſimus Salomon, cuius templum cui non fando auditum eſt? A. Maiores noſtri, mortales religioſiſſimi, Principes item, Reges & Imperatores Catholici, vt multas paſſim ædes ſacras conſtruxerunt quam ſplendidiſſimè, ornamentíſque precioſiſſimis affatim locupletarunt? plenæ ſunt hiſtoriæ, plena exemplorum antiquitas: vt probationes in medium afferre nihil ſit aliud, quàm laborem capeſſere non neceſſariũ. Ea noſtro hoc æuo calamitoſiſſimo plurimis in locis hominum amentia & ſcelere perditiſſimorum furor aut demolitus eſt, vt parietinæ tantum extent, aut ad profanos vſus accommodauit, ablatis donariis, anathematis, vaſis, veſtibus: ſtatuis aureis, argenteis, campaniſq; conflatis, ſacra pecunia decocta, aut in ærarium redacta, ſacerdotibus & monachis alicubi contrucidatis, virginibus Chriſto dicatis per ſacrilegam libidinem turpiſſimè, flagitioſiſſiméq; contaminatis. I. Sunt iſta veriſſima quæ dicis. At quàm execrandũ ac deteſtabile, ex illo argento in conuiuiis luxurioſis vſque ad ebrietatem & vomitum perpotari vinũ, quo toties ſacratiſſimus Chriſti ſanguis exceptus eſt? ſubſterniq; coctis quadrupedum, auiũ, piſciúmque carnibus illas patinas, quibus tam ſępe cœleſtis immaculatúſq; ille agnus recubuit? A. Verendũ ſanè, ne iſtis templorũ, monumentorúmque prædonibus contingat aliquãdo, quod in libris Machabæorum Heliodoro contigiſſe proditũ eſt, quem angeli duo Hieroſolymitanum templum diripientem, flagris ſæuiſſimè & largiſſimè cooperuerunt. I. Memor ſum, quo capite libri ſecũdi id ſcriptũ ſit. A. Interrogemus autem iſtos Dionyſios. Hymnos & Pſalmos

dies

dies noctéſque cantare, victimas incruentas immolare, homines peccatorum noxis exſoluere, aqua ſalutis lauare infantes & catechumenos, concionari, reliquáſque Eccleſiaſticas functiones obire, vbi cõmodius fieri iſta poſſunt, quàm in ſacris ædibus? Porrò ſi templum veluti aula eſt ſummi Regis, cur eius aulici miniſtríque ſacerdotes ſumptuosè exornati non incedant, dum ei quaſi in cælo quodã terreſtri terreſtres angeli inſeruiunt, atque in eius negotiis occupantur? I. Cur vaſa auro grauia, gemmíſque diſtincta non ſint? cur organa concentúſq; muſici non perſtrepant? cur diebus feſtis tanquam Regis Reginæque, Mariæ inquam virginis ac Dei matris, humaníque generis deprecatricis in conſpectũ collocutionémque venturi, cultum nitidiorem Catholici non ſumant? cur non veſtes, pecuniam, aurum, argentum, aliáque ad templi vſus liberaliſſimè donent, quæ quidem illis eorúmque nepotibus honori ſempiterno, & apud Deum, qui ea prius ipſis donauit, & cuius eſt orbis terræ, & plenitudo eius, magno merito ſint? Cur demũ pulcherrima ornatiſſimáque ſacella nõ condant, quibus ſuam pietatem, & erga Deum diuóſque beneficã volũtatem declarent? A. Domos quidam ſuas ædificant magno, Dei domum malè materiatam ac ruinoſam eſſe patienter ſuſtinent. Cæterùm ipſi viderint: nos pueros doceamus, cùm portas templorum prætereunt, quoniã Dei dom⁹ eſt, & ibi in ſacroſancta Euchariſtia Deus ipſemet habitat, cœleſtiúmque cineres atque oſſa ibidem aſſeruantur, vt caput reuerenter aperiant. Si per ea fortè trãſierint, aut ſi in ea ſacrorũ cauſſa intrauerint, verſus Euchariſtiã genua primùm flectãt, eámque breui quadam prece venerentur. Spatia in

iis fa

is facere velut in porticibus nemini prorſus concedamus. I. Sanè quidem hoc meis frequenter cantito.

ANNOTATIONES.

LINGVIS CELEBRATAM ÆNEIDEM) *Ad commendationem huius operis ea omnia pertinet, quæ de poëtæ laudibus dicta & ſcripta ſunt ab Imperatoribus, Philoſophis, Hiſtoricis, Poëtis, Grammaticis doctiſſimisque viris. Ego in præſens de Maronis præſtantia ex Scaligeri Catullianis manibus perquam feſtiuum carmen adſcribam.*

Dulcis Virgilius, Latina ſiren,
Duplex Mæonides, triplex Apollo,
Vnus omnia, quæ ambiunt poëtæ.
O cygne, ô philomela, ver Latinum,
Mel merum Latij, Latinæ Athenæ.
O monſtrum vitio carens. Quid ergo?
O cœlum ſine nube, lux ſerena.
O pontum ſine fluctibus profundum.
Men' tecum trahis incitamq; mentem?
Ignoto attonitum rapis furore?
O ſi in te penitus migro, meiq;
Tuis, neſcius, inſeror medullis:
Cur abs te doleam me abeſſe tantum,
Quantum fruſtra alij prope eſſe credant.

Addamus & hoc Matthæi Toſcani haud inuenuſtum & ingenioſum teſtraſtichon:

Virgilium cœlo Phœbus demiſit, vt eſſet
Mæoniam poſſet qui ſuperare tubam.
Se vinci vt ſenſit, tunc æmulus ipſe canorum
Ante diem ſtygio merſit in amne caput.

DIONYSIO ISTOS) *De ſacrilegiis Dionyſij huius, quem hæretici ſtudioſè imitantur cum ſimilibus facetè dictis, & in cuius imagine ipſi quodammodo cernuntur, hæc ſunt apud Cic. lib. 3. de nat. deor. Cùm fanum Proſerpinæ Locris expilauiſſet, nauigabat Syracu-*

Digitized by Google

ſas: iisq; cùm ſecundiſſimè curſum teneret: Videtiſne, inquit, amici, quàm bona à diis immortalibus nauigatio ſacrilegis detur? Et paucis interiectis. Qui cum ad Peloponneſum claſſem appuliſſet, & in fanum veniſſet Iouis Olympij, aureum ei detraxit amiculum, grandi pōdere, quo Iouem ornarat ex manubiis Carthaginenſium tyrannus Gelo. Atque in eo etiā cauillatus eſt, aſtate graue eſſe aureū amiculum, hyeme frigidum: eique laneum pallium iniecit, cùm id eſſe aptum ad omne anni tempus diceret. Idemque Æſculapij Epidauri barbam auream demi iuſſit. Neque enim conuenire, barbatum eſſe filium cum in omnibus fanis pater imberbis eſſet. Iam menſas argenteas de omnibus delubris iuſſit auferri: in quibus quod more veteris Gracia inſcriptū eſſet. Bonorum Deorum, *uti ſe eorum bonitate velle dicebat. Idem victoriolas aureas, & pateras, coronáſque, quæ ſimulacrorum porrectis manibus ſuſtinebantur, ſine dubitatione tollebat: eaque ſe accipere, non auferre, dicebat. Eſſe enim ſtultitiam, à quibus bona precaremur, ab iis porrigentibus & dantibus nolle ſumere. Ecquid tibi praluſiſſe noſtris ſacrilegis videtur Dionyſius? De illa inſcriptione,* Bonorum, Deorum *lege qua ſcripſit Victor lib. 1. cap. 1. Et de hoc ſacrilego eadem Arnobius lib. 5. Ælian. lib. 1. cap. 20.*

PRO-

PROGYMNASMA NONAGESIMVM NONVM.

Indulgentiæ, bona opera, Chriſti Vicarius, cultus & imploratio Sanctorum, & alia demum.

CATECHISTES, CATECHVMENVS.

CATECHISTES. Reſpondebis mihi interroganti de nonnullis capitibus fidei Catholicæ, vt quantum tu me audiendo profeceris, & quid hæreticis in te inuadentibus dicturus cõtra ſis, intelligere queam. CATECHVM. Quæcunq; vis: nam ad interrogata me haud imparatum fore confido. CATECH. Quid vocamus Purgatorium? CATECHVM. Locum & regionem apud inferos, in quo elapſi è corporibus humanis piorum animi, antequam in beatorum ſedes trãsferantur, ſalutarium flammarum ignibus luſtrantur, & quaſi perpoliuntur. Ex diuinis ſiquidem ſcripturis cognouimus, ſupplicium peccatis ad tempus conſtitutum non ſimul cum reatu condonari. Cùm autem nihil inquinatum cœlos ingredi poſſit, oportet huiuſcemodi labes ſi in hac vita pœnis voluntariis, aut alia ratione deletæ & elutæ non fuerint, poſt obitum in Purgatorio deleri. Atque hinc indulgentiarum ſiue condonationum vſus exiſtit. CATECH. etiamne in mortuos indulgentiæ conferuntur? CATECHVM. Quid ni? CATECH. Quis eſt ille Eccleſiæ theſaurus, quem ſe aperire dicit Pont. Max,

Digitized by Google

cùm eſt indulgentias largiturus? CATECHVM. Meritorum ſeu perpeſſionum Chriſti, & Sanctorum: theſaurus infinitarum opum, quæ nunquam exhaurientur. CATECH. Cur hæretici tam atrociter oppugnant editis libris indulgentias? CATECHVM. Non intelligunt earum rationem, vt alia Eccleſiæ myſteria, ideo blaſphemant. Eſt enim verè conſentaneum diuinæ clementiæ pati eum qui ſoluendo nõ eſt, ſibi per alium ſatisfacere. Eſt etiam iuſtitiæ, cum quod debetur, hoc vſq; ad extremum quadrantem exigitur, tametſi à debitore non ſoluatur. CATECH. Cùm Chriſtus Patri pro nobis omnia perſoluerit, quid bona opera? quorſum attinet nos vexare corpora & animos rebus tam iniucundis & aſperis? CATECHVM. Non ideo neceſſaria ſunt ad ſalutem, quia pretium quod ille perſoluit non ſit iuſtum ſatis, cùm pro mille mundorum peccatis fuerit plus ſatis magnum atque nimium etiam futurum: ſed quia ipſe Chriſtus nihilominus requirit à nobis, vt ſuæ voluntati obtemperemus, ſi liberationis huius participes cupiamus eſſe. In carcere tetro & horrendo clauſi ſunt trecenti homines. Princeps aut Rex aliquis pro omnibus liberandis numerat viginti aueorum millia: quantum videlicet non petebatur. Num idcirco in huius liberaliſſimi liberatoris poteſtate non erit captiuis præſcribere quid agant, ſi de carcere exire velint? poteſt nihil iubere. Sed ſi iuſſerit, non erit iniquus. Et profectò non tantùm credentibus, ſed agentibus quoque vltimo illo die dicturus eſt: Eſuriui & dediſtis mihi manducare, & quæ ſequuntur. CATECH. Cum Eccleſiæ caput ſit Chriſtus, quid nos pontificem Romanum eiuſdem caput fa

Digitized by Google

put facimus? CATECHVM. Primum, præcipuum & antiquiſsimum caput eſt Chriſtus: fundamẽtum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt Ieſus Chriſtus. Verumenimuero, cum eius corpus, quod eſt Eccleſia, ſit aſpectabile, cur non item caput habeat, quod videri audirique poſsit? Et cur ſub Chriſto capite aliud caput non ſit? An quia Rex vnus eſt, & omnium Dominus, ideo alij magiſtratus ſibi ſubſeruientes non erunt? Petrus caput fuit: ſed illo humanis rebus exempto, num cœlum claudi & aperiri? CATECH. Cùm ſcriptum ſit: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, cur nos adoramus cœlites; eiſque ſeruimus? CATECHVM. Adoratio aliquando communem quandam venerationem ſiue cultum ſignificat, vt honorem exhibere caput aperiendo, genua incuruando, in terram ſe proſternendo, ſimilibúſue modis, quomodo adoramus Præceptores, Parentes, Reges, Principes: & in ſcriptura ſancta Abraham filios Heth, Iacob Eſau fratrem ſuum, alij alios adorauerunt. Hac ratione nos adorare Sanctos conſueuimus. Altera adoratio λατρεία vocatur, eaq; multò plus continet: cùm videlicet quiſpiam communibus illis quæ diximus non contentus, plene perfectéque ſe Deo ſummittit, intellectu eius magnitudinem præſtantiámque cognoſcens, omnium ipſum auctorem confitens, voluntate ſe totum ipſi ſubiiciens, omnia in eum velut ſupremum finem referens. Seruimus autem Deo ſic, vt omni ex parte ei ſubiecti ſimus: ſentientes ex animo idem quod Apoſtolus: Siue enim viuimus, ſiue morimur Domini ſumus. CATECH. Sed cur ab ipſis opem petimus? CATECHVM. Tan-

quam ab amicis Dei, & à fratribus noſtris, qui non minus curant res noſtras, quàm cùm nobiſcum verſarentur. Immò magis iam ſunt de nobis ſolliciti, quoniam eorum ſtatus atque dignitas communem erga nos amorem auget. Nec verò dicimus: S. Paule miſerere nobis, ſed ora pro nobis. Quamuis & illud ſimiliaq; liceret dicere, hoc ſenſu: miſerere noſtri, vt Deum nobis tuis precibus placatum reddas. CATECH. Quis aquæ, cereorum, herbarum, aliarumq; rerum benedictiones inſtituit? CATECHVM. Apoſtoli illarum precationum conſecrationumq; primi auctores ſunt, vt diaboli poteſtas, quæ res creatas ſæpe inficit, & corrumpit inde pellatur, & per illas ab aliis ſeu locis, ſeu hominibus rebúſque cæteris excludatur. CATECH. Qui ſunt effectus aquæ luſtralis? CATECHVM. Multi ſanè atque varij Dæmones fugantur: peccata leuiora eius aſperſione remittuntur: cogitationes improbæ, imagines à diabolo in animis excitatæ euaneſcunt: mens à rebus perituris auocatur: ad preces caſtè faciẽdas comparatur: ſancti Spiritus fauor impetratur. CATECH. Cur accenduntur cerei, & primùm quidem ante ædiculam in qua Euchariſtia ſeruatur? CATECHVM. Quod Chriſtus eſt lux mundi: & quomodo cereus è cera, quã apes Veneris omnis expertes beſtiolæ fecerũt, lychno & igne conſtat: ſic Chriſtus è corpore, quod ex virginis Mariæ ſanguinibus concretus eſt, anima & diuinitate tanquam lychno & igne cõſtat. CATECH. Cur ante imagines & reliquias Sanctorũ? CATECHVM. Vt ſignificemus eos ſplendoribus virtutũ & ſanctitatis orbem illuſtraſſe, de diabolo triumphum egiſſe (nã triumphãtes cum facibus deducere mos erat)

Digitized by Google

mos erat) & in cœlis clariſſima ac ſempiterna luce circumfundi. CATECH. Cur ad lectionem Euangelij? CATECHVM. Quoniam illud gentibus humanis quaſi lumen fuit ad cognoſcendum Deum. CATECH. Cur in ſupplicationibus lumina præferuntur cum crucibus? CATECHVM. Vt nouerimus in hac militia Chriſtiana ſub vexillo crucis fidei lumen adhibendum, & ſecundùm eam viuendum. CATECH. Cur in funeribus, CATECHVM. Docemus mortuos tanquam inuictos milites triumphaſſe de hoſtibus, noſq; ipſis perpetuam optare lucem. CATECH. Quas vtilitates præbet crucis forma? CATECHVM. Eſt Chriſtianorum oratio, qua cum ſe ſignant, Deum precantur, vti ſuum ipſis auxiliũ præſtare in omnibus actionibus velit. Eſt oblatio qua nos & noſtra omnia Deo offerim⁹. Valet itẽ ad frãgẽdos impetus dæmonũ. Excitatur hoc ſigno ſpes noſtra & fiducia in Deum de obtinenda peccatorum remiſſione aliiſq; bonis: charitas erga Chriſtum, qui pro nobis in cruce vitam reliquit: & eius imitandi deſideriũ. CATECH. Quis auctor fuit religioſarum & votiuarum peregrinationum ad reliquias & ſepulchra Sanctorũ? CATECHVM. Deus, qui nũc ibi, nũc alibi, nũc iſto, nũc illo loco ad monumenta cineresq; beatorũ, ſeu ad templa eorum magna & inſolita opera edidit, & hominibus dona varia eximiaq; impertiuit. Vnde pij commoti ſunt ad eiuſcemodi locos religioſè viſendos, ibique ad Deo gratias pro innumeris in genus humanum beneficiis agendas, & ad opem impetrandam, qualem cæteris ibi præſtitã accepiſſent. CATECH. In prõptu te habere quod reſpondeas animaduerto, ſi rogeris vel in ſingulis, quæ Inſtitutionibus primis Ca-

Digitized by Google

tholicæ fidei continentur. CATECHVM. Operam quidem dedi vt haberem.

ANNOTATIONES.

EX tãto numero rerum ab hæreticis in controuerſiam vocatarum pauciſſimas ſelegimus, quas pinguiore Minerua & breuiter explicaremus, eo cõſilio, vt aliquid electorum verborum, locutionumque nitidiorum iuuentuti in hoc genere ſuppeditemus. Optamus tamen multò magis eam res tenere ipſas quibuſcunque tandem modis loquendi efferant, quam illis ignoratis noſſe quo pacto vel latiniſſimè vnamquamq; declarent. Non enim ſunt res propter verba, ſed verba propter res excogitata. Nec ideo parum quis Chriſtianus erit ſi barbarè loquatur: at parum certè Chriſtianus ſit oportet, qui Catechiſmum, hoc eſt, præcipua religionis Chriſtianæ capita non didicerit. Nec verò nobis quidquã ignominioſius poteſt accidere, quàm cùm aduerſarij in ſua perfidia & impietate tuenda tam ſint prõpti atque diſerti, nos balbutiamus, ac pene obmuteſcamus in congreſſibus, & diſputationibus improuiſo interdum exiſtentibus. Sed hæc parentibus & Magiſtris relinquamus.

PRO

PROGYMNASMA CENTESIMVM.

Veneratio, & laudes Dei matris.

MELCHIOR, FRANCISCVS, BARTHOLOMAEVS, GASPAR.

MELCHIOR. Mariæ virginis patronæ ac dominæ noſtrę, immò enimuerò totiûs humani generis aduocatæ dignitatem prædicemus nos, qui in eius tutelâ ſumus, & Sodalitati nomen dedimus. F. Nũ ſanctis Patribus hac in re diſertiores ſumus? quorũ pleni ſunt libri Mariæ prædicationibus. Et cùm multa ſæpè legerim, quæ ad eam commendandã pertinerent, nunc vnius tãtum loci mẽtionem faciam, qui eſt apud D. Ambroſium: & hoc modo quaſi meam ſymbolã ad hanc cœnam contulero. M. Accipiemus libenter quod dabis. F. *Quid nobilius,* inquit *Dei matre? quid ſplendidius eâ, quam ſplendor elegit? quid caſtius eâ, quæ corpus ſine corporis contagione generauit?* B. Quoniam vnicâ ſentẽtiâ, eáque alienâ cõtentus es, peto abs te, Melchior, vt eandem mihi facultatem aliena recitandi concedas, quibus ego profectò meliora inuenire nequeo: & exiſtimo Virgini gratum accidere, ſi vel non noſtris verbis dictiſque, noſtrô tamẽ ex affectu & pietate concelebretur. Nã ſic quoq; eius filiũ quotidie laudamus, dum in precibus ſanctorum hominum pſalmos, hymnos & poſtulata quaſi noſtra ipſorum

propria proferimus. M. Affer quæ lubet, & vnde lubet: promptè auſcultamus. B. *Quid nos tantilli*, ait Hieronymus, *in eius laudibus referamus, cùm etiamſi omnium noſtrûm membra verterentur in linguas, eam laudare ſufficeret nullus. Altior enim cœlô eſt, de quo loqui nitimur: abyſſô profundior, cui laudes dicere conamur.* G. Pauca quidem, ſed nihil potuit [ἐνεργητικώτερον] Etſi verò aliud ſtatueram, tamen ne à veſtigiis horum duorum diſcedam, adducam ego ad eundem modum, quod apud Chryſoſtomum legiſſe me recordor. M. Hoc prius: poſterius quæ ſtatueras dicere, dices omnino: nam te alioqui non dimittemus. G. Atqui à vobis par officium requiritur. F. De nobis pone curam, nihil promiſimus: ſi quid dederîmus, vltrò dederîmus. G. Spero nullum veſtrûm fore mutum. Ergo Chryſoſtomi verba hæc ſunt. *Magnum reuera miraculum fuit beata ſemper virgo Maria. Quidnam illâ maius aut illuſtrius vllo vnquam tempore inuentum eſt, ſeu aliquando inueniri poterit? Hæc ſola cœlum & terram amplitudine ſuperauit. Quidnam illâ ſanctius? non Prophetæ, non Apoſtoli, non Martyres, non Patriarchæ, non Angeli, non Throni, non Dominationes, non Seraphim, non Cherubim, non denique aliud quippiam inter creatas res viſibiles, aut inuiſibiles maius aut excellentius inueniri poteſt.* Et nonnullis interiectis, audite quomodò eam veneretur, quomodò roget. *Aue igitur mater, cœlum, puella, virgo, thronus, Eccleſiæ noſtræ decus, gloria & firmamentum. Aſſiduò pro nobis precare Ieſum Filium tuum, & dominum noſtrum, vt per te miſericordiam inuenire in die iudicij, & quæ repoſita ſunt iis, qui diligunt Deum, bona conſequi poſſimus.* M. Os aureum, verba au

[Margin: *Efficacius.*]

ba au

ba aurea. Quia porrò vobis ita viſum eſt, ordiri colloquium hoc à grauiſſimorum ſanctiſſimorúmque Patrum vocibus, patiemini me quoque, quamuis huius ſermonis ducem aliquid è Cyrillo Alexandrino Epiſcopo libare. F. Si vel totam homiliam adducas, non graue nobis acciderit auſcultare. M. Non longum faciam, vt Gaſparem audire quamprimum poſſim. G. Sic dicam, vt tibi maiores dicendi partes relinquam. B. Quomodocunque rem partiti fueritis, & ſiue tu Gaſpar, ſiue tu Melchior plura diſſerueris; ego & Franciſcus hunc totum diem in audiendô libenter ponemus. Sed quæ eſt illa gnome? M. Die quodam ipſi feſto, cùm ad populum concionaretur: *Laus & gloria ſit tibi ſancta Trinitas, quod omnes nos ad hanc celebritatem conuocâris. Sic etiam tibi, ſancta Dei mater, laus: tu enim es pretioſa margarita orbis terrarum, tu lucerna inextincti luminis, corona virginitatis, ſceptrum orthodoxæ fidei, templum indiſſolubile, continens eum, qui nuſquam contineri poteſt, mater & virgo. Tu benedicta inter mulieres, eius parens, qui venit in nomine Domini.* G. Præclarè Cyrillus, & magnificè vt cæteri. M. Dic tu iam Gaſpar quæ cogitâras. G. Extra dolum, partem orationis meæ, quam ad ſtudioſos adoleſcentes dixi de Deipara abhinc triennium, volebam ex memoria dicere. Etenim quia non longa, necdum oblitus ſum. F. Age. G. Laudabam Annam & Simeonem, de quibus D. Lucas, eos, cùm portaretur in templum Ieſus infantulus, occurriſſe. Quos item credibile, ambos eundem non aſpexiſſe modò, ſed complexos etiam, & oſculatos eſſe. Dehinc addebam hæc.

Beatos

Beatos oculos pronuntiare non dubito, qui rem tãtam, & omnibus inauditam ſæculis contemplati ſunt. Beatas manus, quæ tractauerunt, beata labia, quæ illam pulcherrimam, ſuauiſſimam ac cœleſtem faciem oſculata ſunt. Beatas aures, quæ poſtmodùm loquentem in corpore diuinam ſapientiam audierunt. Hæc cùm ita ſint, quantò fœliciorem ac beatiorem ipſam Dei noſtri genitricem ſtatuemus, quæ non ſemel duntaxat aſpexit hoc ingens cœli terræque miraculum, ſed quàm ſæpiſſimè: non tantùm contrectauit, verùm etiam educauit: nec educauit modò, ſed etiam de ſuo puriſſimo ſanguine formatum vterô geſtauit, gremiô confouit, vlnis circumtulit. O rem admiratione omni ſuperiorem! Quem cœlorum immenſa capacitas, terrarum ingens amplitudo, mundus vniuerſus non capit, eum puellaris vteri anguſtiæ totum ceperunt. B. Diſertus orator fuiſti quantum apparet. G. Quis poteſt, obſecro, eſſe indiſertus, cùm de hac Virgine loquendum eſt? cuius paruo lacte paſtus eſt, per quem nec ales eſurit, vt canit Sedulius. Lacta, ô beata puella, lacta eum, quem cum Deo patre communem habes filium. Nec totus de illo, nec totus de te eſt: quantus quantus tamen eſt, totus Dei eſt, totus tuus eſt. Tibi ſalutis noſtræ pretium eſt creditum. In manibus tuis eſt libertas, vita, ſalus noſtra. In ſinu tuo, inter vbera tua cõmoratur agnus ſine macula, quem pro nobis immolari oportebit. Te velut arborem fertiliſſimam cum ſumma animorum iucunditate aſpicimus: velut irriguum atque amœnum, & omni florum diuerſitate conſitum hortulum intuemur: velut limpidiſſimum fontem contemplamur. Fructum protuliſti, quem qui comederit, non morietur

tur. Summiſiſti florem, cuius odor venenatas fugát beſtias. Fudiſti aquam, quam qui biberit, nunquam ſitiet. F. Tua facundia rumpit meum ſilentium. In quo ordine collocabimus hanc Dei parentem? Cum coniugibus? incorrupta eſt. Cum virginibus? mater eſt. Cum viduis? virum habet. Cum hominibus vniuerſis? nobilior, ſanctior, excelſior eſt omnibus. Cum angelis? hos ipſos puritate vincit, dignitate antecellit. B. Nec ego tacebo. Sedet ad dexteram filij mater in cœlis, vt Salomonis illa in terris. Hanc ſpirituum beatorum myriades, vt conditoris ſui parentem, laudibus eximiè venerantur. Quà porriguntur ſpatia orbis Chriſtiani, carmina illi perpetuò concinuntur, honoréſque maximi tribuuntur. Et quidem meritò: quando nunquam fuit, nũquam erit, cui ſecundum Deum plus debeamus. Per illam (vt complectar vno verbo) duriſſimæ ſeruitutis iugum à ceruicibus noſtris depulſum, & interclufus in cœlum aditus nobis eſt apertus. Eua vulnerauit, Maria ſanauit. Illa mortem inuexit, iſta vitam apportauit. G. Noli à nobis poſtulare plura, Melchior, cùm poſſis vnus diſſerere in noctem ſi velis, de hoc argumento, in quo te ſcimus & ſæpè verſatum, & verſari quàm cupidiſſimè. M. Si quid præſto, aut præſtaturus ſum, quod Mariæ non diſpliceat, & lectores atque auditores meos nullô tædiô afficiat, & gaudeo mihi, & gratulor illis. Epicurus cùm docuiſſet deos neque benè meritis capi, neque gratiâ flecti, neque iraſci, neque res mortalium curare, nihil denique neque habere ipſos negotij, neque aliis exhibere, propter præſtantem nihilominùs eorum excellentémque naturam venerandos ab hominibus, & colendos iudicauit: habet

enim

enim venerationem iuſtam, quidquid excellit, vt inquit M. Tullius. Quid iam ſecundum Deum inter res omnes ab eo conditas nobilius, quid præſtantius hac virgine animo concipi poteſt? quomodo ſol iſte vniuerſum orbem fulgore ſuo *illuſtrat*; ſuæque lucis aſpectu mortales mirificè exhilarat: *ſic* mulier hæc amicta ſole, & veriſſimi ſolis mater orbi Chriſtiano diem ac lucem gratiſſimam infert. Atque vt in iſtum, qui ſupra nos voluitur globũ, ſine offenſione aciei oculos intendere nequimus; ita neque in hunc cæleſtem diuinúmque ſolem animi obtutum penitùs defigere, ob incredibilem lucis eius, immenſámque claritatem. Hæc eſt illud lignum vitæ, fructum afferens immortalitatis. Hæc domus, quam ſibi, exciſis ſeptem columnis, ſapientia *ædificauit*. Hæc tabernaculum Dei cum hominibus. Hęc ſtella matutina in medio nebulæ refulgens, lilium in medio ſpinarum, oliua ſpecioſa in campis, cinnamomum & balſamũ fragrantiſſimum. Illa tanquam vitis fructificauit ſuauitatem ódoris, & flores eius fructus honoris & honeſtatis, cuius memoria in generationem ſæculorum. Hæc omnia, & longè plura quæ omittere cogor in præſentia, nonne perſpicua illius excellentiæ ſunt argumẽta? B. Sunt verò maximè perſpicua. M. Iuſtè igitur illam ſuſpicimus, & cũ pietate colimus. Sed ob hoc etiã multò iuſtius, cùm tot eius támque magna & ſingularia in genus humanum extent promerita. Verè illa ciuitas refugij, & clypeus omnium in ſe ſperantium dicitur. Clamant vrbes, clamãt prouinciæ, clamat omnis ordo, omnis ætas, clamãt omnes pænè anguli orbis terrarum, & Mariæ pietatem, clementiã, beneficentiam extollunt. Quot miſeri, & incommodâ fortunâ vſi,

per

per eam ſolatium, quot morbidi ſanitatem, quot periclitantes ſalutem, quot ſcelerati veniam, quot mortui vitam inuenerunt? Mira huius ſanctiſſimæ parẽtis in homines benignitas, inexplicabilis amor! Et quamuis ipſa gaudiis innumeris circumfluat, atque cum filio fœliciſſimè regnet; noſtri tamen veluti bona mater, liberorum nunquam poteſt obliuiſci. Quô enim pactô ceſſet eſſe miſericors, quæ miſericordiã ipſam peperit? aut quî poſſit nõ amare, quos tantoperè amauit filius, vt eorum liberandorũ cauſſâ diriſſimis cruciatibus excarnificandum ſeſe occidendúmque obiiceret? Quoties inter Deum atque nos ipſa ſeſe interpoſuit, & irato ſuis precibus quaſi telum de manibus extorſit? quoties bellum, incendia, cædes, direptiones, peſtilentias, annonæ difficultates, & ſimilia mala impendentia nobis, filium deprecata auertit? quoties pacem, rerúmque omniũ copiam impetrauit? Iurè populus Catholicus eam vitam, dulcedin|& ſpem ſuam ſalutat. Iurè ſe ipſi |em eiúſque fidei committit. Iurè eius opem & auxilium quibuſcunque preſſus incommodis implorat, & quantis maximis poteſt honoribus eam proſequitur. Quam nos, vti hactenus, pro ſacroſanctâ conſuetudine, ac legibus Sodalitatis noſtræ quàm caſtiſſimè, ac præcipuô quodam cultu veneremur: hæreticorúmque maledicta, quibus eam lacerant, nec flocci faciamus. F. Si in filium tantis debacchantur contumelijs, quomodò tandem párcerent matri? Sinamus eos implere numerum perfectæ inſaniæ, vt Lactantius de Leucippo venuſtè ſcripſit.

ANNO-

ANNOTATIONES.

QVoniam Dei matrem aliquatenus ex S. Patribus laudauimus, & de penu noſtra etiam aliquid ad eandem amplius prędicãdam cõtulimus, par videbatur, vt item è poëtis aliquid ad eius prędicationẽ decerperemus: nam illi quoq; ſuum ipſi Helicônẽ, ſuáſque Muſas, ſua plectra, lyras & barbita ſeruire voluerunt. Veruntamen quoniam liber aliôqui haud ita paruam in molem euaſit, & quia ipſa me copia inopem facit, nihil adiungam. Exiſtimaui autem faciẽdum, vt cùm omnis hic labor noſter ad Dei gloriam propagandam ab initio ſuſceptus ſit, eius quoq; celebrarem memoriã, per quàm maximè ſemper Dei gloria creuit illuſtratáq; fuit. Id autem hoc altero volumine, & quidẽ in extremo quàm opportuniſſimè fieri poſſe viſum eſt. Sed tamen quid obſtat, cur non de primis exercitationibus meis poëticis aliquid ad Deiparam celebrandam attexam, & hoc pio lectori gratificer? ὑμνῳδήσαντες igitur librum claudamus.

HYM-

HYMNVS IN MARIAM VIRGINEM.

MAgnæ decus puerperæ
Gentes per orbẽ pangite:
Dei parentem virginem
Tellus & aſtra prædicent.
Cœlis hæc eſt plantula,
Sabæa vincens germina.
Hæc eſt pudoris lilium,
Mater ſalutis omnium.
Quàm luna fulget pulchrius,
Stellis micat formoſius.
Huic ipſa concedit ſuis
Phœbæa lampas ignibus.
Qui fecit vnus omnia,
Terras, fretúmque & ſydera,
Quem nulla capacitas capit,
Vtero puellæ captus eſt.

Digitized by Google

O ter beata, ò millies,
O numini gratiſsima.
Quæ lingua te mortalium
Quantum mereris efferat?
Idem tibi ſponſus, Deus:
Genitor & idem, & Filius.
Fouetur amplexu tuo,
Qui cuncta rerum ſuſtinet.
Vetus quod Eua perdidit
Tu rettuliſti gaudium.
Aures benignas ſupplici
Tu fida ſemper commodas.
Diſſolue noſtra vincula,
Hoſtéſque ſæuos diſsipa:
Æternitatis gloriam
Piis roga clientibus.
Per te bonus nos audiat
Mundi ſupremus arbiter,
Noſtris ſuper ceruicibus
Ne ſtringat enſem feruidus.

Quod

Digitized by Google

Quod hoc R. P. IACOBI PONTANI Progymnaſmatum latinitatis ſiue Dialogorum volumen ſecundum Chriſtianæ iuuentuti cùm moribus, tum etiam optimis diſciplinis formandæ accommodatiſſimum ſit: luce & publicatione digniſſimum eſſe iudicaui.

PETRVS STEVARTIVS LEODIVS, Profeſſor Theolog. & Colleg. Theolog. hoc tempore Decani Vicarius, &c.

Digitized by Google

INDEX
RERVM ET VERBORVM.

p. principium, m. medium, f. finem ſignificat.

A

ABacus, quid pag. 180.m.
Abdere ſe in literas. 70.p.
Abijcere cogitationẽ in rem humilem, contemptam. 279.p.
Abolla. 78.m.
Abſentium à ludo deſcriptio. 140.m.
Abſoluere aliquem, pro rem paucis expedire. 377.f.
Abſtergere fletum. 443.p.
Abſtrahi à conſuetudine. pa. 47.p.
Acerra. 470.p.
Aceruus præceptorum. 180.m.
Accipere aliquem pugnis. 398 p.
Accubitus decorum. 165.m. 165.m.
vitia. 180.f.
Acroama. 217.m.
Aculeum alicui tollere. pag. 181.m.
Adire ad aliquem. 276.m. 392.f.
Aditus, quid. 106.f.
Adiungere fidem citò rumoribus, non decet. 134.p.
iudicium, ſententiam ſuam, ad alterius. 422.m.
Adiuncta, pro circumſtantiis. 9 .p.
Adoleſcentis rubor laudatur. 43.m.
eius vultus qualis eſſe debeat. 44.f. 302.m.
verecundia. 302.m.
item pudor. 186. f. 187. p. 302. f 304.m.
Adoleſcentẽ quis deceat corporis ſtatus in colloquio. 105.p.
Adoleſcentium mores corrupti. 281.f.
Adorare. 501.m.

Adora

Digitized by Google

Adoratio duplex. ibid.
Adrianus VI Pontifex pauperrimus olim puer. pag. 435.m.
Adſtringere fidem ſuam alicui. 392.f.
Aduerſaria quæ. 390.f.
Adytum templi. 468.m.
Ægrotare malo, quàm eſſe tua ſalute ſanior. 97.p.
Ægroti ab amicis inuiſendi. 379.m.
Æqui boni facere. 189.f.
Ære alieno ſe obruere. pag. 401.m.
Æſchylus Tragicorum princeps. 223.f.
imitator & laudator Homeri. 240.p.
Æſopi fabella. 41. m. 267.p. 330.p.
Æſopus magnifaciendus.130. p.137.p.
Affectiones duæ humanæ naturæ vſitatæ. 59.m.
Afferre ſibi necem. 491.f.
medicinam morbo implicitis. 331.m.
Afficere pudore aliquem. pag. 298.p.
res latinis vocibus. 467.f.
Affinis peccatorum. 171.p.
Affligere ad terram. 265.f.
Ager opere ruſtico ſubactus, id eſt, cultus. 408 p.
Agere hoc, quid ſignificat. pa. 17.p.
partes ſuas ſiniſtrè. 333 p.
Alapa. 25.p.
Alba, ſubaudi veſtis. 467.f.
Alcibiadis faſtus à Socrate retunditur. 424.m.
Alcinous Rex luxurioſus. pa. 218.p.
Aldus Manutius, Pauli filius. 179.f.283.p.
Aleæ ludus, & qui eo delectati. 351.m.
Aleator, aleo. 350.m.
Alere ſe opere illiberali, & ruſtico. 429.f.
Alexander ab Alexandro. 37. f.
Alexander Magnus plus ſe Ariſtoteli magiſtro, quàm parenti Philippo debere fatebatur. 108.p.
Alexandri & Philippi comparatio. 365.f.
Alexandri magnus animus. 357.m.
Alpha luſorum. 364.m. 367. m.
Aluum deiicere, & eiuſmodi formulæ. 17.p.
Ambulatio inter colloquendum reprehenditur. 10 .m.
Amicum, id eſt, familiare cõſuetum. 261.m.
Amicus vſque ad aras. 331.f.
Amicus eſt alter ego. 238.m. 241.p.
quis diligendus. 238.m.
Amici arctiſſimi. ibid.
Amicis ſecunda & aduerſa communia. 474.p.
Amicitia prauorum fugienda. 246.f.
quæ verè iucunda. 418.417.p. f.

ab amore dicta eſt. 417.m.
Amicitiæ ſpecies tres ſecundum Platonem. 416.p.
Amicorum omnia communia. 392.f. 433.p.
Amictum detrahere. 6.p.
Amiculum album rugoſum ſiue ſtriatum, pro ſuperpelliceo. 470.p.
Amor quid ſit Diogeni & Theophraſto. 267.m.
Amor ſui. 293.p.
Amoris principium à viſu naſcitur. 37.p.
Amoris mutui explicatio. 491.p. m.
Amores flagitioſi. 415.f.416.p.
Ampulla teſtacea, cuprea, argentea. 469.f.
Amyclas ſilentium perdidit, prouerb. 145.f.
Anaglypta. 159.m.
Anaxagorę liberalitas. 430.p.
Ancillæ vnde dictæ. 153.p.
Animalium voces. 15.f.
Animam extremam trahere. 280.p.
Animus cura delaſſatus. 429.p.
è corpore humano elapſus. 199.m.
pudore concutitur & quaſſatur. 323.f.
vino florens. 199.m.
gratus. 405.p.
conſcius ſe remordet, vellicat, peccatorúmque admonet. 270.p.
Animi diſcrutiati. 456.m.
Animi mortuorum ſalutarium flammarum ignibus luſtrantur. 349.m.
Animi morſus, pro ſcrupulis conſcientiæ. 477.p.
remiſſio. 430.f.
Animi angi, pendere & ſimilia. 173.p.
Animo ſuſpicere aliquem. 450.f.
Animum laxare. 338.f.
relaxare. 339.p.340.p.
inflatum comprimere. 413.m.
Animis accipere. 286.m.
Anſatum incedere, quid ſit. 50.p.
Anteuertere alicui officiis. 215.p.
Appellatiuorum exempla. 117.p.
Appetere ſe maledictis. 383.m.
Apud aliquem eſſe, quid. 156.f.
Aqua ſalutis lauare infantes. 496.p.
Aquæ luſtralis inſtitutio & effectus. 502.m.
Aquam in mare effundere. 332.p.
in gutturnium infundere. 150.m.
Aquam manibus, nullo adiecto verbo. 652.m.
Aquiminium. 466.f.
Ara Dianæ, ad quam pueri verberibus accipiebantur. 87.m.
Arena cedere. 70.m.

Ariſtip

Ariſtippus pecuniæ contemptor. 430.m.
Ariſtoteles Alexandri Macedonis præceptor. 108.p.
nimio cultu corpôris delectatus. 65.p.72.m.
iuſſu Alexandri de animalibus ſcripſit. 436.f.
Arnobius Lactantij Firmiani magiſter. 51.p.
à Lactantio diſcipulo ſuperatur. 129.f.
Arnobius diſertus, Chriſtianus & elegans ſcriptor. pa. 51.p.15.
Arridere quando deceat. pag. 56.m.
Arrogantis hominis deſcriptio. 93.f.
Arrogantes reprehenſi. 293.f. 294.p.295.m.
Artifices ſymphoniaci num ad epulas adhibendi. 216.m.
Aſcopera. 87.m.89 p.
Aſpergillum. 466.f.
Aſcræus poëta. 423.f.
Aſſecla menſarum. 359.m.
Aſſuetudo mala. 101.m.
Athenodori philoſophi monitum ad cohibendam irã. 95.p.
Attilij reguli inuicti animi conſtantia. 454.p.
Attingere quidpiam ſummo ore. 332 m.
leuiter litteras. 322.p.
Attoniti deſcriptio. 99.p.
Auari hominis natura. 310.f. 311.p.
Auctare rem. 259.m.
Audaciç columẽ.193.p.386.m.
Auditores quidam non ſcientiæ, ſed voluptatis cauſſa. 462.m.f.
Auguſtus domeſtica veſte vſus. 65.f.
nunquã niſi meditatus verba fecit. 120.f.
in medicos gratus. 405.f.
Auguſtus & Tiberius noluerunt domini appellari. pag. 117.f.
Auguſtinus ingenij felicis admodum. 435.m.
Aurem vellere, pro monere. 5.p.
Aures purgatæ ac teretes. pag. 98.p.
cur duæ homini datæ & lingua vna tantum. 120.m.
Aures aduertere. 21.f.
radere. 357.p.
accommodare. 298.p.
Auribus haurire aliquid. pag. 234.p.
Aurium ſenſus cuſtodiẽdus. 136.m.
Autem particulæ vſus. 73.f.
Auxilium mutuum. 391.m.

B

Bardocucullus pallij genus. 80.f.84.f.
Baſis menſaria. 151.p.153.p.
Battariſmus. 120.f.125.m.
Bellum impium indicere Catholicæ veritati. 273.m.
Bellum gerere cum ventre. 181.p.

Digitized by Google

Bene eſſe, quid. 103.m.
Bene eueniat, formula. 250.p. 251.m.f.
Beneficium potius dandum quàm accipiendum. 3[illegible].m.
Bibaces qui fuerint. 93.m.
Bibendi norma. 170.m.
Bibendum quoties in menſa. 171.p.172.f.
Bilis atra, pro melancholia. 16.p.
Bilem concire alicui. 384.f.
Bis ad eundem lapidem, prouerb. 51.m.
Blaterare. 142.p.198.p.
Bœotij cur ſtupidi. 255.f pag. 256.m.
Bolos in os ingerere. 174.m.
Bona venia, bona cum venia tua, &c. 4.m.
Brachia in tergum non reiicienda. 47.f.
inter colloquendum non agitanda. 104.f.
Breuiarium vnde dictum. 469.f.
Buccæ vtrinque tument ob bolos bene magnos & liberales. 181.f.
Budæus. 211.p.

C

Coelum ſerenum, pluuiũ. 234.p.
feruet. 235.m.
Cœli clementia quãtum conferat. 247.p.
Cæremoniæ in quibus verſentur. 146.p.
vnde dicta. 148.f.
Calantica. 85.f.
Calceum pedi inducere. 68.m.
Calcei { feneſtrati. 80.m.
Sicyonij. 84.p.
ianei. 84.m. }
Calculum reducere. 299.p. 301.p.
Caligas abſtrahere. 6.m.
Callimachus Romanus, pro Propertio. 210.f.
Caluum vellere, prouerb. pag. 465 f.
Candelabra ſtannea, lignea, alabaſtrina, ænea, argentea, inaurata. 469 p.
Candelabris cereos flauos, candidos inſigere. ibid.
Canere muſicè. 465.m.
Canities honeſta, turpis. pag. 111.p.
Capeſſere ſe domum. 458.m.
Capillum in humeros promittere non decet adoleſcentem. 64.p.
Capillus impexus ac diſturbatus. 67.p.
Caput quomodo pectendum. 17.f.18.p.
lauandum. 18.f.
Caput iactare in miſſa indecorum. 465.p.
Capitis moderatio. 40. m. 104.f.
Capite aperto ſtandum coram maioribus. 104.p.
Capite reducto accerſere aliquem indecorum. 104.f.
Caſtitatis exempla. 239.p.
Cataclyſmus, eſt illuuio terrarum.

rarum. 86.f.
Catapetaſma. 18.p.19.f.
Catechiſmi inſtitutio. 456.p.
Catonis Cenſorij dictum. 43. p.79.m.
Catullus Veronenſis poëta impudicus. 129.p.
eius locus. 4.f.15.f.20.f.74.f.
Catulus Melitæus. 268.p.
Caudam trahere, pro magnificè incedere, vel ſibi placere. 83.p.
Cauſia. 78.m.
Cedere alteri partes ſuas. 365. m.
Cella promptuaria. 158.m.
Cento,quid. 438.m.
Cereorum inſtitutio ac vſus. 501.f.
Cereuiſia potionis genus. 170.p.171.f.
Certare aliquo pignore, eſt deponere aliquid. 366.f.
Ceruicem antrorſum inflectere, aut reſupinare indecorum. 46.f.
Chamæleontis natura. pag. 488.p.
Chlamydula. 469.p.
Chriſti periphraſis. 416.m.
Chriſtianæ religionis voces non refugiendæ. 472.p.
Chryſendeta, poculi genus, 159.m 160.f.
Chryſippus in conuiuio pedes agitans. 166.m.168.m.
Cibus ambeſus. 184.p.
Cibi ſatietas noxia. 159 m.
Cibo parcè vtendum. 154.f.
Cibi quando & quomodo accipiendi è patina. 173.f.
ieiunij tempore vſitati. 484.f.
lauti. 153.f.
Ciborium,quid. 471.f.
Cibos apportare. 150.f.
Ciceronis periphraſis. 128.m.
Ciceronianos qui ſe nominãt ſtulti ſunt. 116.m.
Ciceronianiſmus in rebus ſacris damnandus. 119.p.472. p.
Ciceronis laus ob virtutem. 453.p.
ſententia de amore. 416.p.
Ciconiæ alteri nonnunquam pedi inſiſtunt. 57.p.
Ciere nauſeam aliis. 181.f.
altos gemitus. ibid.
Cinctus qualis eſſe debeat. 83.f.
Cineralia, pro Quadrageſima. 484.m.
Ciuilitas in menſa ſeruanda. 150.f.
Claues cur vxoribus darentur à Romanis. 155.p.
Clauum clauo pellere. 177.m.
Cleanthes pecuniæ contemptor. 431.m.
Clericorum ordines quot & qui. 470.m.
Cochlearia pedunculis inaurata. 158.m.
Coclites luſci appellantur. 37.p.
Cœlius ſeu Cœſius. 34.p.
Cœlophthalmus. 34.p.
Cœnare, prandere cum aliquo, quid ſignificat. 191.f.
Cœnatio. 150.p.

Digitized by Google

Cogere linguam ſub imperium. 127.p.
Cogitationem abiicere in rẽ humilem, contemptam. pa. 239.p.
Colaphus. 25.p.
Collecta, quid. 209.p.
Colloquia faceta quæ laudanda. 354.p.356.m.
Colobium ſcorteum. 82.p.
Color quis pulcherrimus & in veſte probatiſſimus. 43.m.80.m.
Columen audaciæ. 384.p.386.m.
Collyra. 13.m.
Combibo. 255.f.
Comedendi & accumbendi vitia. 94.p.
Commutare. 372.f.
Componere inſidias. 464.m.
Compoſitio corporis inter colloquendum. 103.m.
Comprimere perturbationes. 453.f.
ſpiritus ſe attollentes, inflatum animum. 423.m.
Concio triplex explicatur. 74.p.
Conciones ſacræ audiendæ. 458.p.
Concionatoris bona partes. 459.m.f.460.p.
Concionatores qui reprehẽdendi. 462.p.
Concionatorum quorundam deſcriptio. 463 p.
Concubium. 198.p.
Concedere diem ludis iociſque. 364.p.
Condicere. 156.m.
Condimẽtum epularum ſuauiſſimum, quod. 217.p.
Conferre ſe ad animi lætitiã. 444.f.
multa in pauciſſima. 306.f.
Confeſſarij munus. 475.m.
Confeſſio piacularis. 473.m.
Confeſſionis crebræ vtilitas. 475.f.
Confidens, pro improbo & temerario. 297.p.
Cõflictari cum ingeniis, moleſtiis, &c. 280.f.
Coniici in ruborem. 309.f.
Conniuere. 13.f.
Conopeum. 11.m.
Conſcientiæ angor, carnificina. 265.m.
Conſcientiam excutere. 521.m.474.f.
Conſecratio menſæ. 151.p.152.p.
Conſolatio ſuper obitu matris. 442.p.
Conſolantium officium. pag. 444.p.
Conſpicilia, ſeu ſpecilla. pag. 34.m.
Conſtitutio. 54.p.
Conſtantinus Magnus quãti fecerit ſacerdotes. 107.p.
Conſuetudo altera natura. 49.m.
quorundam vitanda. 95.p.
Cõſuetudinis magna vis eſt. 49.m.10.m.121.m.
Conſuetudines ruſticanæ inter colloquendum. 103.m.
Cõſuetudini vulgatæ parendum.

Digitized by Google

dum. 77.f.
Conticinio venire ad aliquẽ. 442.f.
Contubernalis quis. 15.p.
Contumeliis debacchari in aliquem. 511.f.
Conuenire in aliquem dicitur laus, vituperium, &c. 309.m.
Conuertere iocum in ſerium. 249.f.
Conuictus, barbarè conuerſatio. 92.m.
Conuiuæ qui ſint ornamento conuiuatori. 213.p.214.p.
Conuiuantium delitiæ. pag. 157.m.
Conuiuarum iuſtus numerus. 203.p.20 .p.
Conuiuator, qui & epuli dominus & cœnæ pater dicitur. 191.f.193.p.
an conuiuæ gratias agere debeat, aut contra. 212.m.
Conuiuium honeſtũ ex quot rebus conſtet. 200.m.
inſtruere. 117.m.
inire. 215.m.
vnde dictum. 98.p.
Cooptandi verbum quomodo vſurpatum. 236.m.
Cornelius Celſus, medicorum Cicero. 27.m.
Corporale, quid. 468.f.
Corporis cõpoſitio inter colloquendum. 103.m.104.m.
Corpus quieti commendare. 94.m.
è ſtrato corripere. 13.f.
immoderato paſtu onuſtum rationis vſum impedit. pa. 256.p.
Coſmas præceptor Ioannis Damaſceni. 411.m.
Crates aurum in mare proiecit. 430.p.
Cratis Thebani dictum. pag. 215.p.
Credere ſe lecto. 22.f.
Crepare, pro aſſiduè de re aliqua loqui. 463.p.
Crepidæ, crepidatus. 80.m.
Crinale. 86.p.
Crucis ſanctæ vtilitates. pag. 503.m.
Cruciatibus diriſſimis excarnificari. 511.p.
Cruſta panis, inferior, ſuperior. 167.p.
Cubandum in latus dextrum. 24.m.
Cubitum diſceſſuri. 1.m.
Cucullum induere raſo capite. 490.p.
Culcita, non culcitra. 12.p.
Culcitra ſtramentitia, lanea, tomentitia, plumea. 12.p.
Culpa teneri, ſe deuincere. 17[illegible].
Culullus, poculi genus. pag. 159.m.
Cultri manubriis argenteis. 158.m.
Cultellus calamarius. 47.f.
Cupere aliquid tota cogitatione. 76.m.
Cupido, maſculini generis pro cupiditate. 229.p.
Cura exercet & delaſſat animum. 429.p.

Curam

Curam ponere de re aliqua. 506.m.
Curiones quos barbari curatos vocant. 470.m.
Cyclas ſcutata. 86.p.
Cymbium. 159.m.

D

DAmonis & Pythiæ amicitia. 240.f.
Dare turbas. 142.m.458.m.
aliquem in laſſitudinem. 157.f.
probro aliquid. 55.f.
Debacchari contumeliis in aliquem. 511.f.
Decedere de via alicui. 110.p.
Decernere Magiſtrum philoſophiæ,&c. 61.p.
Deditus alicui rei, & in re aliqua. 74.m.
Deducere aliquem in fraudem. 116.f.
Defendere,pro arcere. 82.m.
Defenſio Innocentiæ. 597.m.
Deficere ad caſtra alterius. 485.m.
Dei auxilium inprimis implorandum. 249.m.25[illegible].p.
Dei amor & cultus. 272.m. 274.p.
Dei periphraſes. 116.p.
Delicati hominis deſcriptio. 99.m.
Delitiæ conuiuantium. 157.f.
Democriti & Heracliti comparatio. 341.f.
Demoſthenes nimis accuratè veſtitu vſus. 65.f.
Demoſthenis ſpeculum. pag. 200.f.
Dentes cultello non purgandi. 45.m.
Dentiſcalpium ori inſerere. ibid. f.
Dentiſcalpij abuſus. 185.f.
Deo auſpice, id eſt, Deo iuuante. 305.m.
Deorum multiplicitas apud ethnicos. 220.f.
Depellere de ſententia aliquem. 306.p.
Depangere metas ad ludendum. 365.p.
Deponere mentem ſuam. 400.p.
Depoſitum reddere. 310.m.
Deſcendere ad omnem animi remiſſionem ludúmque. 339.p.
Deſiderare aliquid totis medullis. 490.f.
Deſignare aliquid in aliquē. 377.p.
De ſummo loco,quid. 86.m.
Deturbatus de ſtatu mentis, id eſt, qui à ſemetipſo diſceſſit. 214.m.
Deus omnia audit & videt. 269.f.
Dexter an ſiniſter locus honeſtior. 111.m.
Diaboli periphraſes. 116.m.
Dictum ac factum. 16.m.
Dicentes non ſunt perturbādi. 123.p.
Dicere teſtimonium in aliquem. 464.m.
Diem mero frangere. 378.f.

Dies

Dies natalis. 155.m.
Difficultates omnes perrumpit maxima conſuetudo. 121.f
Diffluere ſudore. 373.m.
Digitus primus, ſummus, extremus, quid. 187.f.
Digiti in menſa iure non cōtaminandi. 178.m.18 .f.
Digitorum moderatio inter colloquendum. 104.f.
Digitos ad linteum extergere. 181.f.
lambere, quid ſignificat. pag. 187.p.
Dignitas, quid. 296.f.
Diligere inimicos quàm deceat. 102.p.
Diligere & amare differunt. 191.m.
Dimidium facti. 187.p.
Dimidium & dimidiatum 171.m.
Diogenes Cynicus in Lacedæmonios ſordidis tuniculis opertos. 74.f.70.p.
eius contemptus diuitiarum. 433.f.
Diogenis Cynici dictum in adoleſcentem. 43.m.
aliud de ſermone. 120.p.
aliud poſt Conuiuium. pag. 323.m.
in Rhodios ſplendido amictu indutos. 70.p.74.f.
reſponſio eius de hora prādij. 234.f.
de crapula. 255.p.
ad repulſam ferendam. 333 p.
Dionyſius Lambinus. 5.m.
Dionyſius Carthuſianus de quatuor nouiſſimis. 264.p.
Dionyſij Siracuſani impietas. 497.f.
Diplois, quid. 11.m.
Directus, quæ ſit eius vis. 144.p.
Diſcere fidibus. 218.m.
Diſcincti reprehenduntur. 79.m.
Diſcipuli quomodo literarū & virtutis compotes efficiantur. 240.p.
Diſcretio, quæ alias prudentia. 139 p.
Diſcumbendi monita. 162.p.
Diſcutere cogitationes, ſermones, actiones, eſt examen facere. 475.f.
Diſputationes quænā in conuiuia inducendæ. 193.m.
Diſputantium concertationes quæ reprobantur. pag. 426.f.
Diſſoluere ad denarium. pag. 175.m.
Diuertere & diuerſoriū quid. 100.f.
Diuinarum rerum tractatio. 128.m.
Diuitum commoda. 429.f.
Diuitias polliceri & drachmam petere. 241.f.
Docens alium, ſe ipſe docet. 410.m.
Domini appellatio à quibus reiecta. 118.p.
Domus camerata. 256.f.
Domum ſe capeſſere, id eſt, recipere. 458.m.

Donum & munus an æqualia. 427.p.
Dubitationem euellere alicui. 460.p.
Ducere ſpiritum procul à cōſpectu patriæ. 399.f.

E

Ebrij vox ad multa transfertur. 54.m.
Ebrietas ingeniorum peſtis. 254.m.
Edacitas reprehenſa. 93.m. vide Guloſt. 253.f.
Edere ſermonem alicuius, quid. 169.p.
Edere opus inſolitum quid. 503.m.
Effertus gaudio. 484.m.
Efferre ſe inſolentius. 261.m.
Effundere gloriam collectā. 358.f.
Eiicere ſe ex ædibus. 360.m.
Eleazar Machabæus. 238.f. 242.p.
Elegantia morum. 89.m.
Eludere rem irriſione. 214.p.
Embamma. 174.f.
Emolumentum excipere è re aliqua. 286.m.
Empedoclis ſententia de amore. 416.m.
Emungere ſe ad cubitum figuli, aut ſalſamentarij inſtar, turpe. 80.p.
Entelechia Ariſtotelis. 523.f.
Epigramma auctoris in D. Laurentium. 476.f.
Epiſtolā in colloquio ſecum tacitè legere, inurbanum eſt. 105.m.
Epitheta peculiaria & communia. 112.m.
temporalia. 114.p.
laudationis & vituperationis. 115.p.
Epomis linea, vulgò ſuperhumerale. 467.f.
Epoſtraciſmus, qui ludus. 355.p.356.p.
Epularum condimentum ſuauiſſimum, quod. 217.p.
Equum dare & petere mutuum. 392.p.
Errorem amici communem ſibi facere quomodo liceat. 122.m.
Eructare turpe eſt. 52.f.
Eruditio modeſta. 421.p.
Erumpere in riſum. 134.f.
Eſca ieiunij tempore vſitata. 484.m.
Eſitare vuas. 246.f.
Eſuriales feriæ, pro Quadrageſima. 484.f.
Euchariſtiæ ſacratiſſimæ fructus. 477.p.
Euchariſtiæ ſacratiſſimę laus. ibid.
eius vſus frequens. 479.f.
quid in ea percipienda requirantur. 481.p.480.f.
honor qui ei ſingulis annis publicè exhibetur. 481.m.
Euellere dubitationē. 460.p.
vitium. 130.f.
Euripides acerbo mulierum odio imbutus. 83.f.
in luctu muſicam vſurpare cenſet,

censet, non in conuiuio. 216.f.
eius mater oluſcula vendebat. 430.f.
Exacuere ad cotem cultrum, &c. 166.f.
Exagitare aliquem reprehenſionibus. 142.m.
Examen conſcientiæ quotidianum. 258.p.475.f.
Examinare rem vnamquámque ſuis ponderibus. pag. 287.p.
Excarnificari aliquem diris cruciatibus. 511.m.
Exceſſus & defectus latinæ voces. 301.p.
Excidere, quid Ciceroni ſignificat. 399.p.
Excitare focum flatu. 181.f.
Ex compoſitio, compacto. 358.m.
Excutere conſcientiam. 258. m.474.f.
memoriam ſuam. 148.m.
rancorem ſibi. 398.p.
Exempla grati animi. pag. 405.p.
Exempla peregrinationum. 402.p.m.f.
Exemplum producere. 338.f.
Exerere linguam. 181.f.140.f.
Exiſtimare de ſe modeſte. 422.m.
Exoluere aliquem peccatorum noxis. 496.p.
Exoluere ſe apud alium ſuſpicione. 162.f.
Exomologeſis generalis. pag. 475.p.
Expiatus Chriſti ſanguine, id eſt, redemptus. 265 p.
Exophthalmus. 34.p.
Explicatus difficilis rei alicuius. 213.p.
Explodere tormentum bellicum. 481.f.
Extemplò, pro citò vnde deductum. 152.f.
Extergere digitos ad linteũ. 181.f.
Extimulare aliquem ad amorem alterius. 238.p.
Exuere mentem, eſt mutare ſententiam. 400.p.
Exuere bonis aliquem. pag. 311.m.
Exuere feritatem. 247.p.

F

Faber materiarius. 148.m.
Facere ad ſtomachum. pa. 178.f.
Faciei moderatio. 104.m.
Facies quid ſignificet. 320.m.
Facinus æternæ memoriæ commendandum. 268.p.
Falſum, fictum, vanum differunt. 126.p.
Fama nominis ſui implere orbem. 339.f.
Famæ bonæ iacturam incurrere. 315.p.
Famam eximiam ad poſteros tranſmittere. 270.p.
Fames cibi condimentum. 257.f.
Familiaritas proborum. 246. f.248.f.

Famula atrienſis, quæ. 158.p. 160.p.
Famuli & ſerui differentia. 152.f.
Faſcia pro manipulo. 168.p.
Faſti pro Calendario. 485.p.
Fax, prima, quid. 198.p.
Feneſtram aperire prouerb. 329.f.
Fercula. 174.p.
lauta. 153.f.
Feriæ eſuriales pro Quadrageſima. 484.m.
Ferire ſcopum, rem acu tangere. 461.p.
Ferre dolenter aliquid. 473.f.
ſe in ſuis oculis. 294.f.
Feſſonia, & Vacuna Deæ vacantium, feſſorum & quieſcentium. 220.m.
Feſti locus. 50.p.
Fidens & fidentia: confidens & confidentia in quo differunt. 296.f.
Fidem cito adiungere rumoribus non decorum. 134.p.
ſuam aſtringere alicui. 391.f.
Filij doctorum virorum plerunque ſtolidi. 235.p.
parentum exempla ſectantur. 252.m.
Filius terræ pro ignobili homine. 81.p.
Fingere gaudia falſa difficile eſt. 162.m.
Fletum abſtergere. 443.p.
Florem æui contingere. 7.f.
Focum flatu excitare. 181.f.
Fœminæ rarò conueniendæ. 276.p.
Fœminarum proprium pudor. 575.f.
Fœnerari Deo laudabile. pag. 438.p.
Forma & pulchritudo quomodo differunt. 454.m.
Foro vti ac ſcenæ ſeruire, eſt tempori ſeſe accommodare. 77.m.78.p.
Fortitudinis exempla. 238.f. 242.p.
Forum ſcrutarium. 85.f.
Fræna dare, id eſt, indulgere. 398.p.
Fræna ſibi iniicere, eſt ſeipſum coërcere. 270.m.
S. Franciſcus ſummoperè Sacerdotes coluit. 107.m.
Sacerdotio ſe indignum cenſuit. 107.f.
per niues ſe hyeme volutauit ad edomandam libidinem. 395.f.396.f.
Franciſci Coſteri inſtitutiones. 264.p.
Fraudem dare pro decipere. 279.f.
in fraudem deducere. 122.m.
Frigida ſubaudi aqua. 18.m. 25.f.43.f.
Frons ſerenata. 41.p.
Frons perfricta. 311.f.
Frons obducta & caperata. pa. 39.p.
Frons torua vnde dicta. 38.f.
Frontem corrugare. 190.f.
exporrigere, explicare, explanare. 38.p.
nubibus obducere & conſulcare non decet. 104.m.

perfri

Digitized by Google

perſricuiſſe, id eſt, impudentem factum eſſe. 52 f. 54. f.
Frontis moderatio. 38. m.
Frugi euadere. 389. m.
Funginum genus. 85. m.
Funus propriè quid. 381. m.
proſequi. 380. f.
Furore & iracundia præcipitem abire turpiſſimum. 94. f. 95. p.
Fuſcinula. 174. f. 178. p.

G

GAllonius homo nequam. 188. p.
Gannire vulpecularum eſt. 15. f.
Gemma, omnis lapillus precioſus. 88. f.
Genas & ſupercilia purpuriſſo, & ceruſſo ſtibio pingere & fucare non decet adoleſcentes. 42. f.
Genua inter ſedēdum quemadmodum componneda. 57. p.
quemadmodum inflectenda. 57. f.
Genuflexio quo pacto fieri debeat. 57. f 58. p.
Genu inclinare. 151. p.
Gerere nomen. 403. p.
Gerræ, quæ. 172. m.
Geſtare memoria aliquid. 332. m.
Geſtire lætitia. 237. m.
Gorgias Leontinus Sophiſta. 126. f. 135. p.
Grabatus quid. 20. m.
Græcari & pergræcari quid. 378. m.
Græcorum loquendi modus quomodo alicui bene vel malè volunt. 59. m.
Grallæ. 86. f.
Grati animi exempla. 405. p.
Gratiarum actio poſt epulas. 153. f.
Gratias animus. 405. p.
exempla grati animi. ibidem. m.
Grauedo quid. 168. f.
Grobianus, liber. 165. f 167. f.
Gulam frangere laqueo. pag. 95. f.
Guloſi. 188. m. 134. f. 253. f. 254. f. 455. f.
Gutturnium. 150. m.
Gymnaſium quotidiana itione & reditione terere. pag. 261. m.
Gymnoſophiſtæ quomodo adoleſcētes induſtrios explorant. 292. f.
Gynæceum. 40. m.

H

HAbeo quæ velim, ſubaudi, dicere. 400. m.
Habere aliquem duriter. pag. 190. p.
cordi aliquid. 247. m.
in memoria, pro recordari. 79. p.
Habitudo corporis. 255. f.
eam corrumpere. ibid.
Hadrianus Imperator ſatis vili toga contectus. 65. m.

Digitized by Google

Hadrianus Papa. lege Adrianus. p.12.m.
Hadrianus Turnebus. 11.f.
Hærere obrutū defixum in vino. 246.p.
Hæreticorum periphraſes. 116.f.
Hebdomas maior. 475.m.
Hebetatio mentis ex immoderato cibo potúque prouenit. 256.p.
Heliogabali luxus. 482.f.
Helluo librorum, cui eſt inexhauſta legendi auiditas. 217.m.
Hemicyclus. 150.f.
Herbam euellere. 323.m.
exurere. ibid.
extirpare. ibid.
eximere. ibid.
Herus, Hera maior, minor, filius herilis. 158.m.
Heſiodi dictum. 127.m.
Heſperidum horti & mala. 210.p.
Hieronymus Mercurialis. pa. 9.f.
Hippocrates primus medendi præcepta dedit. 135.p.
Hippocratis filij ſtolidiſſimi. ibidem.
Hipponax poëtæ contumelioſus. 44.f.145.p.
Homines profuſiſſimi. 482.f. 483.p.
quorum Societas ingrata eſt. 93.p. cum ſeq.
propter homines generari. 135.m.
Homo malæ frugis. 350.f.
natura mundum & elegans animal. 67.m.
non ſim, ſi mihi non valde placeat. 411.m.
Homuncio vnus è multis. pa. 21.m.
Honeſtas etiam ſine teſte diligenda. 48.m.
Honorandi varia genera. pa. 110.p.
Honorem deferre alteri. pag. 200.m.
Honoris aperta conſectatio turpis. 176.m.
cupiditas in maximis animis. 423.m.
Honor qualis maioribus tribuendus. 106.f
qui ſacroſanctæ Euchariſtiæ ſingulis annis publicè exhibetur. 481.m.
Horæ ſeptem ſomni ſufficiūt pueris. 2.f.
Horatij locus. 5.p.11.f.15.f.59. m.16?.f.169.p.
Hortenſius ob luxum veſtium malè audiuit. pag. 65.f.
ob nimiam munditiem reprehenſus. 72.m. 65.f.
Humaniorum literarum docti noſtræ ætatis qui. 119.m.
Humeri non adducendi. pag. 104.f.
vt componendi. 47.m.
Humeros adducere. 104.f.

I

Iacere, cedere victoriam. 203.m.
Iactatores cur omnibus in-

Digitized by Google

uiſi. 295.m.296.m.
Iacturam bonæ famæ incurrere. 315.p.
Iactus lapidum ad conum, ſeu metam, ludi genus. pag. 364.f.
Iaculari ad ſcopum arcu. pag. 31.f.
Ieiunij dignitas & vtilitas. 484.p.486.m.
Ientaculum. 29.f.
Ignibus ſalutarium flammarum luſtrari dicuntur animæ mortuorum. 499.m.
Ignorãtia malum maximum. 410.p.
Ilicet, verbum iudiciorum. 152.f.
Illudere in aliquem. 384.p.
Imago, quid. 473.p.
Imagines non niſi ſacræ, & pudicæ cubiculo affigendæ. 2.f.
Imagines fuſili opere, ex metallo. 469.m.
Imbibere, quid. 139.m.
Immane quantum. 67.f.
Immenſum quantum admirabile, modus loquendi. 185.p.
Immittere manum in patinam. 173.f.
Impendium, quid. 76.f.
Impingere parieti ollam, &c. 370.m.
pugnum in os alicui. ibid.
Impudentia condemnatur. 318.m.
In aliquem inuadere. pag. 95.p.
Inaugurari ſacerdotio. pag. 107.f.
Incendere odores. 159.f.
Inceſſus qualis eſſe debeat. 58.m. 9.f.
Inclinare genu. 105.p.
Includere ſe in religioſorum domicilium. 489.p.
Increbeſcóne, an increbeſco. 11.m.
Incutere pudorem 260.m.
Indere ſuis ocellis globulos thoracis. 18.m.
Indicere inimicitias. 99.f.
bellum impium Catholicæ veritati. 273.m.
Indignari lucem. 14.m.
Indocti magis arrogantes. pa. 425.m.
Inducere rem in ſermonem. 128.p.
Inductorium, quid. 18.p.
Induere ſe in vincula. pag. 474.p.
Indulgentiarum Eccleſiæ vis. 499.f.
Ineptus quis dicatur. pag. 221.p.
Infandum, particula indignãtis. 15.m.
Infantes lauare aqua ſalutis. 496.p.
Infelicia ligna, cur. 388.m.
In funus prodire. 380.m.
Ingerere bolos in os. 174.m.
Ingredi rectè, id eſt, recto corpore. 141.p.
Ingurgitare ſe in literas. pag. 70.p.
Inimicum ſanitati ambulare in ſole. 233.f.
Inire epulas. 470.p.

Digitized by Google

domum alicuius. 214.p.
ſomnum. 258.p.
Imitatio, eſt ſacrorum ordinum collatio. 470.f.
Iniuriæ cœli, quæ. 78.f.
Iniuriæ condonatio. 375.p.
Iniuriam grauem imponere. 341.p.
Iniuria onerare aliquem. pag. 375.m.
Innocentiæ patrocinium. pa. 397.m.f.
In odium incurrere. 95.m.
Inquirere quotidie in ſemetipſum oportet, pro examinare ſe. 258. & ſeq. 474.m.
In rem meam eſt. 399.f.
Inſidias in caput alterius cõponere. 464.m.
Inſidere aliquid in memoria dicitur. 253.p.
Inſimulare ſe errati alicuius. 226.f.
Inſtituere ignorantes. 409.f.
Inſuſurrare aliquid in aurem alterius. 359.m.
Integrum eſt mihi, tibi, &c. 308.p.
Intermiſſus, pro interpoſitus. 222.f.
Interpretari quo pacto quis debeat ſcriptores. 237.f.
Interpretationes nouas inauditáſque procudere. pag. 481.p.
Intueri alios decet amico lumine non toruiter, impudenter, ferociter. 104.m.
aliquem defixis oculis. pag. 193.f.
In viam perditionis inducere aliquem. 117.p.
Inuitatus ad cõuiuium, an alium inuitare poſſit. 204.f.
Inurere infamiæ notam. pag. 148.f.
odium, offenſionem. 244.f.
dedecus, maculam. 375.f.
Iô triumphe, vox militaris. 372.p.
Iocari aptè, ingenioſorũ eſt. 140.p.
Iocum conuertere in ſerium. 249.f.
Ioci ingenui, illiberales. pag. 354.p.
Ioſephus Scaliger. 49.f.
Ioſephus Patriarcha. 239.m. 241.m.
Iracundia præcipitem abire turpiſſimum. 94.f.
Iracundi hominis deſcriptio. 94.m.f.
Iraſci interdum patrifamilias licere. 95.f.
Irriſione rem aliquem illudere. 214.p.
Irrogare iniuriam. 100.m.
Irrupta copula, pro vinculo indiſſolubili. 492.f.
Iſocratis dictum. 131.m.
Iudicium limatulum, & politulum. 216.m.
Iudicium ſuum ad aliorum adiungere. 412.m.
Iureiurando ſe deuincere. pa. 244.m.
Iurgium. 383.m.
Iurulentæ res. 178.m.

Ius

Digitized by Google

Ius orare. 146.p.
Iuſiurādum in colloquio non interponendum. 124.m.

L

LAbra quomodo componenda. 43.f.
Lacedæmonij laborum patientiſſimi. 87.m.
eorum fortitudo. 241.f.
eorum ſobrietas. 254.p.
Lacerare maledictis aliquem. 511.f.
Lacerna ſiue penula. 78.m.
Laceſſere ſe conuitiis alternis. 383.m.
Lachrymæ commendantur. 448.f.
Lacides Argiuorum Rex reprehenſus ob comam compoſitiorem, & inceſſum delicatiorem. 105.f.106.p.
Lacinia, quæ. 80.f.84.f.
Lactantius Firmian, ſcriptor. claræ facundiæ. 115.f.
Ætatis ſuæ Chriſtianorum Cicero appellatus. 119.m.
Lætitia elatus. 111.p.
Lanugo, quid. 45.m.
Lapidem iacere, emittere. pa. 364.f.
Lapides ſtratorij. 369.p.
Lapidum iactus ad conum ſeu metam, ludi genus. 364.f.
Laqueo gulam frangere. pag. 95.f.
Latinis vocibus afficere res non barbaris. 467.m.
Lauare infantes aqua ſalutis. 496.p.
Laudare in os aliquem. 312.p.
Laudare ſeipſum, quando liceat. 139 p.
Laudare teſtem pro nominare. 464.m.
Laudem in ſe transmouere. 427.p.
D. Laurentius. 238.f.241.p.
Laus vera hominis, quæ. 72.p.
Lectica & eius neceſſaria. pa. 8.m.
Lectica pro lecto. 20.m.
Lecto ſe credere. 22.f.
Leges hominum inter ſe differunt. 148.p.
in legem committere, eſt legem perfringere. 25.m.
Leges obſeruandæ inter colloquendum. 104.p.
Leonem quæ terreant. 267.p.
Leo Stygius. 263.p.
Lethi limen & ianua, pro cauſa mortis. 209.m.
Liberalis viri natura. 311.m.
Liberi qui dicantur. 164.m.
Liber Miſſarum. 468.f.
Liber pro Baccho cur dictus. 161.p.
Libidinis edomandæ conſilium. 399.m.
Libri multi cum delectu legendi. 415.f.
Libri pij frequenter legendi. 264.p.
Libri rituales pro Pontificalibus agendis. 463.f.
Libri ſcurriles euitandi. 285.m.287.m.
Lingua cur vna data homini, aures duæ. 120.p.

Digitized by Google

optimus hominis theſaurus. 135.p.
difficulter ſub imperium cogitur. 127.p.
Linguæ moderandæ præcepta.
Linguæ vtilitates & incommoda. 127.p.
Linguam exerere. 140.m. 181.f.
extendere in aliquem. pag. 170.m.
Linteus amictus & candidus, ſeu amiculum, album rugoſum ſiue ſtriatum, pro ſuper pelliceo. 470.p.
Lippus quis. 34.p.
Litem perorare. 228.f.
Litigium. 383.p.
Locare nuptum filiam. pag. 86.m.
Locus honeſtior dexter ac ſiniſter. 111.m.
Loquaces conferuntur cum Luſcinia deplumata & aliis auibus. 141.f.
Loquacitas vitanda. 135.m. 141.m.144.m.
Loquendi cupidus æquo animo ſuſtinendus. pag. 122.f.
Loqui meditatè & conſulto. 120.p.
Loripes quis dicatur. 393 f.
Lucretij locus. 67.m. 74.f.
Ludendi tempus & modus. 342.m.
Ludentium officia. 344.f.
Ludere par impar. 368.m.
Ludo nihil conducibilius, aut optabilius. 337.m.
Ludo pilæ delectari. 352.m
Ludo vtrum ſit vtendum. pag. 334.m.
Ludus alearum turpiſſimus. 350.f.
Ludus Scachorum, an damnandus. 349.p.
Lumine toruo obire aliquem 32.m.
Lupa pro meretrice. 277.m.
Lupus hiat. prouerb. 176.p.
Luſcioſus ſeu Luſcitioſus, quis. 33.f.
Luſcus quis. 36.f.
Luſores pilæ. 252.m.
Luſorum alpha. 364.m.
Luſus minimè exercendi. pa. 348.p.
Luſus virorum grauiſſimorum. 338.p.m.f.
Luſuum varia genera. Pilæ. 352.m.
calculorum ſeu latrunculorum. 353.p.
Lapidum orbiculatorum. pag. 364.p.
globulorum. 368.p.
nucum. 370.m.
turbinis. 372.m.
Luſus pilæ cõmoditas. 352.m.
Luxus in cibo. 469.f.
Luxum in cultu literati negligunt. 268.m.
Luxuriari in cultu. 62.p.
Lyram Themiſtocles in epulis recuſauit, & ideo habitus indoctior. 222.m.
Lyſimachi egregium dictum. 288.p.

Mœcena-

M

MOecenates. 388.m.f.
Mœſon & eius ſcommata. 145 f.
Magiſtratus honorandi. pag. 109.f.
Magiſtri ratio diſcipulos literarum & virtutum compotes efficiendi. pag. 237.m. 240.p.
Maiores qui dicantur. pag. 164.m.
Maledictis lacerare aliquem. 511.f.
Maledictis ſe appetere. pag. 183.m.
Malum, particula indignantis. 15.m.
Maluuium argenteum. pag. 159.m.
Mantile mundum ſuſpendere. 150.m.
Manum immittere in patinam. 173.f.
Manus non inter ſe fricare, aut pectinatim inter ſe complicare decet. pag. 47.f.
Manus oſculandæ mos. pag. 111.f.
Manus pro poteſtate. 2.f.
Manuum compoſitio inter colloquendum. 104.p.
Manum à manu lauari, quid. 393.m.
Maphæus Veggius. 36.f.
Mapulæ recens lotæ. 20.f.
Marcere otio. 364 p.
Margarita ſeu margaritum. 88.f.
Martialis locus. 20.f.
Mater de inanimis. 247.m.
Materfamilias & matrona quæ dicatur. 152.p.
Medicinam afferre morbo implicitis. 331.m.
Medullis totis deſiderate quidpiam. 490.f.
Melancholici tolerabiliores quàm moroſi. 99 p.
Memorare pro recenſere. pag. 405.m.
Memoria celebres 71.p.
Memoria geſtare aliquid. pa. 332.p.
Memoriter memorare alicui quidpiam. 157.f.
Mendici ac ſordidi hominis deſcriptio 67.p.
Mendici Græcis 431.p. 435.p.
Mendiciis quid præſtandum. 437.p.f.
Menedemi Philoſophi dictū. 425.p.
Menſa amicorum procreatrix. 215. p. Vide conuiuium.
Menſæ benedictio. pag. 151.p.
Menſam ſternere. 150.p.
conſternere. 158.p.
inſtruere. ibid.
adornare. ibid.m.
Menſa orbiculata. 155.p.
Menſæ ſecundæ, quæ. 192.p. 193.m.
Menſam ſecundam apponere. 198 f.
Menſis ſublatis quid agen-

dum. 185.f.
in menſa qua modeſtia cibi ſumendi. 174. p. 177. f. 181.f.
Mens mala ſtimulis compungitur, dilaceratur, exeditur. 476.m.
Mens ex adamante confecta. 336.m.
Mentem alicui iniicere. pag. 403.m.
Mente memori infixum tenere aliquid. 264.m.
Mentem deponere ſuam, pag. 400.p.
exuere, mutare. 400.m.
Mereri de aliquo malè. pag. 375.m.
Metas depangere ad ludendum. 365.p.
Metu frangi ac debilitari. pa. 316. p.
Midæ fabula. 386.f.
Milonis Crotoniatæ robur & edacitas. 93.m.101.p.
Miniſtrantium in menſa defectus. 195.p.
Miſerandi calamitoſi. 437 p.
Miſſæ ſacrificium quo pacto audiendum. 463.f.464.p.
Miſſam facere, celebrare parùm Latinè dictu, & quomodo elegantius. 470.f.
Miſſarum liber. 468.f.
Miſſus. 157.m.159.p.
Modeſta de ſe exiſtimatio. 421.f.
Modeſta ignorantia, gratior, quàm ſuperba ſcientia. 293.f.
Modeſtia ſingulare adoleſcētiæ decus. 60.f.
Modus optimus quauis in re. 72.f.
Mollis hominis deſcriptio. 99.m.
Monaſtica vita. 488.f.
Morbus pro praua conſuetudine. 161.p.
Morbum aſciſcere. 254.m.
Mores difficiles odiū, contra faciles amorem pariunt. 50. m. in menſa ſeruandi. pag. 162.p.166.p.
cuiuſque regionis ſeruandi. 147 m.
Mores in cubiculo, in lecto. 21.p.& ſeq.
inamœni. 95.m.
Morem ſuum ad vulgatam conſuetudinem accommodare. 77.f.
Mors abſtrahit homines ſæpe ante ſenectutem. pag. 443.f.
Mors contemnenda. pag. 449.f.
in foribus adeſt. 401.f.
Mortui pro concione laudati. 382.m.
Morſus animi, pro ſcrupulis conſcientiæ. 477.p.
Morum doctrina etiam ab inanimis petitur per ſimilitudinem. 248.p.
Morum elegantiæ. 89.p.
Moroſi hominis deſcriptio. 96.p.101.f.
fugiendi. ibid.
Motus turbidos ſedare. 453.f.

Mucci-

Digitized by Google

Muccinium, id eſt, linteolum, ſtrophiolum. 39. p. 42. p.
Muliebris cultus. pag. 84. m. 85. f.
Mulierculis à natura inuſtum eſt, ſeſe ornandi indefeſſum ſtudium. 66. m.
Mulier & nauis nunquam ſatis ornantur. 83. m.
Mulierum aſpectus vitandus. loge, Fœminæ. 264. m.
Muretus laudatur. 463.
Mures ruinam ædificij præſentiunt. 363. m.
Muſica an in conuiuijs vſurpanda. 221. p.
Muſicæ vis. 222. p.
Muſicè canere. 465. m.
Muſicus ludus 353. m.

N

NAres muccinio abſtergendæ. 39. p.
Nares ſæpius emungere non laudandum. 51. f.
Narium abſtergendarum inurbanitas. 39. p. 40. p.
Naſus non criſpandus. 39. p. 104. m.
Natio vnaquæque ſuos ſibi mores laudat. pag. 58. p. 77. p.
Natura corporis partes alias poſuit in promptu, alias apte contexit. 50. f.
Naturæ epitheta. 340. p.
Naturales actiones & partes, circuitione quadam indicandæ. 124. f. 125. p.
A natura inuſtum eſſe aliquid alicui. 66. m.
Nauſeam ciere alicui. pag. 181. m.
Nefas particula indignantis. 15. f.
Negotium faceſſere quid. pa. 139. m.
Neoteriſmus. 58. p.
Nepos quis propriè. 340. p.
Ne quid nimis. 447. f.
Nictare. 34. f.
Niſi pro ſed. 188. p.
Nobiles malunt alere equos, quàm pauperes ſtudioſos. 388. f. 389. p.
Nobilitate generis illuſtres honorandi. 109. f.
Noctem excutere. 14. p.
Nomen bonum & nomen malum, quid. 176. f.
Nomen gerere. 403. p.
Non modo, pro non modo non. 73. p.
Noſce teipſum cui congruat. 173. m.
Notam infamiæ inurere. pag. 348. f.
Nouercale odium. 119. p.
Nuces iuglandes. 19. p.
Nugiuendus. 31. m.
Nullus pro non. 168. m.
Numerare aliquid in laudandis. 460. f.
in deſperatis aliquid. pag. 379. f.
Numerus nonus perfectiſſimus. 202. m.
Nutrices quales deligen-

Digitized by Google

dæ. 171.f.

O

OBdere peſſulum foribus. 383.m.386.p.
Obiicere mala manu quippiam alicui. 476.f.
Obire ſcelus, id eſt, committere. 165.f.
Obiurgatio manſueta. 243.p. 154.f.379.p.
fraterna. 375.p.
eius vitia. 245.m.
eius modus. ibid.
Obligare vulnus. 244.m.
Obliuioſi. 340.f.
Obſcœni ſermones fugiendi. 128.f.
Obſeſſi tenebris ſuperſtitionum. 494.f.
Obſignandi mos apud veteres. 378.p.
Obtutu hæreo defixus in vno. 246.p.
Occaſus vitæ. 107.f.
Occupare aliquem vſque ad primam facem. 195.p.
Ocella ſeu Lucinius, quis. pa. 34.p.
Otioſi magis tentantur & facilius debellantur. pag. 264.m.
Otio tempus conterere. pag. 283.m.
Otium deteſtandum. 289.m. f.290.p 291.p 292 p.
Ocrearum vſus. 80.f.
Oculi indices & nuntij animi. 36.m.
Oculi nocturni, herbei, lyncei, aquilini. 34.m.
Oculorum moderatio, & affectiones. 31.p.37.f.
Oculos fixos coniicere in aliquem. 34.f.35.p.
Odorem incendere, id eſt, ſuffitum ſpargere. pag. 159.f.
Œnophorum & canthari. 155.p.
O factum male. O factum bene. 30.m.
Officium Sacerdotis. pag. 470.m.
Offendere in moribus. pag. 166.f.
Offendere plura ſignificat. pa. 48.m.
Olere gnathoniſmum. pag. 105.f.
hircum, ſuem, allium. pag. 7.p.
Olet bene, qui nihil olet. pag. 46.p.
Operæ antelucanæ. pag. 433.f.
Operari ſacris quid. pag. 466.m.
Operum bonorum vis. pag. 500.m.
Opinio mentem imbuit. pag. 305.f.
Oppido pro valde. 10.f.
Opes & opera in quo differant. 87.p.138.p.
Orare aliquem per dexteram. 376.f.
Orare bonum & æquum. pag. 103.f.

Digitized by Google

Orare merum ius. 146.p.
Oraturi qui obmutuerunt. 315.f.316.p.317.m.
Ordines Clericorum quot & qui. 470.m.
Ore ſummo attingere aliquid. 331.f.
tenus attingere aliquid. 17.f.
Ornandi ſe nimia cura vituperatur. 45.p.
Oſcillata. 338.f.341.m.
Oſcitandi mos. 44.p.
Oſcitans pro negligente. pag. 54.f.
Oſcitare atque ſimul loqui, vlulare eſt. 53.p.
Oſcitare frequenter inelegans eſt. ibid.
Os & digitos lambere quid ſignificat. 187.p.
Os ollæ. 370.f.
Os perfricuiſſe eſt impudentem factum eſſe. 318.f.
Os quomodo componendum. 43.f.
Os ſignare à ſternutatione. 39.m.
Oſtentatores reprehenſi. 293.f.294.p.312.m.
Otium à ſtudiis. 457.m.
Ouum comedere quomodo decet. 184.p.

P

PAce mea, tua, veſtra. 4.m
Pacificatio. 383.p.
Pædagogus quomodo literarum & virtutis diſcipulos compotes efficiat. 237 p.240.p.
Pædagogi deligēdi ſtudium. 1.p.
Pædotriba pro pædagogo, & præceptore. 9.f.
Pætus quis. 37.f.
Palla. 468.m.
Palla ſubſuta pellibus. pag. 86.p.
Pallium manuleatum. pag. 80 f.p.
Pallula ſeu chlamydula, qua tegitur ciborium. 469.p.
Palmarius numerus inter ludendum. 365 f.
Palimpſeſtus. 477.m.
Panis excoriatus facit ad ſtomachum. 167.p.
Panis cibarius. 159.p.
Primarius, ſecundarius. 158.m.
Panis, vti res ſacra, habitus. 163 p.164.f.167 p.
Panis cruſta ſuperior, inferior. 160.f.
Panes in furnum frigidū immittere, prouerb. 384.m.
Pannus lineus, laneus, carbaſinus, byſſinus, bombycinus. 77.p.
Parentes honore proſequendi. 106.p.
qui dicantur. 164.f.
magis amant filios, quàm amantur à filiis. 149.p.
Par impar ludere. 354.m. 368.m.
Paropſis. 174.p.

Pare

Pars noſtri melior quæ ſit. 74.p.
Parſimonia magnum vecti-gal. 224.m.
Particulatim ſingula dicere. 148.m.
Paruæ impenſæ, ſi crebræ fuerint, magnum theſaurum exhauriunt. pag. 59.p.f. 60.p.
Paſcha vnde. 487.f.
Paſtillus, quid. 11.p.
Patina. 173.f.174.f.
Paulus Manutius laudatur. 49.m.84.f.139.f.
Paupertas quænam laudetur. 435.p.
Paupertatis ſtudioſorum ſolatium. 410.p.
Peccatum nullum, ſine aſſenſu. 399.p.
Peccata grauia & minutiora. 282.m.
amore virtutis vitanda. pag. 270.m.
Peccata eluere. 243.f.
animi ſpeciem infuſcant & collutulant. 243.f.
Peccatorum remedia. pag. 261.m.
Peccatorum noxis exſoluere aliquem. 496.p.
Pectentium ſe deſcriptio. pa. 28.f.
Pectere caput oportet. pag. 17.f.
Pectus plangere. 473.f.
tundere pugno. 460.f.
Pedem in alterius veſtigiis ponere. 69.p.
Pedi inducere calceum. pag. 68.m.
Pedes, pro pediculis. 49.f.
inter ſedendum & ſtandum, quomodo componendi. 57.p.
Pedicoſus ſiue pedidoſus, vnde. 49.f.
Pedulium. 80.m.84.p.
Pedum moderatio. 104.f.
Pellex vnde dicta. 177.p.
Pellis laborata vulpium, luporum, muſtelarum. pag. 77.p.
Penetrale templi, quid. pag. 468.m.
Penelopes ars in procos. pag. 88.m.
Pendere ab ore doctoris. pag. 237.m.
Penula ſiue lucerna. 78.m.
Peregrè abire, redire. 440.m.
Peregrinantium exempla. pa. 402.p.
Peregrinationis incommoda. 400.p.
Peregrinationum votiuarum origo. 503.f.
Perfricare frontem. 54.f.
faciem, os. 318.f.
Perfundi rubore. 306.p.
Periſcelides. 7.m.66.p.
Periclis dictum, Amicus, vſque ad aras. 333.f.
Periſtroma. 212.p.
Perones. 85.m.
Perſarum mos in conſultando. 236.p.
Perturbationes comprimere. 453.f.

Perui

Peruidere, pro parùm videre, cæcutire. 471.m.
Petaſatus, quis. 87.p.
Petrus Victorius. 59.f. 84.f. 119.m.155.m.169.p.
Phemius & Demodocus qui fuerint. 217.f. 218.pag. 221.f.
Phiala. 159.m.
Philoſophiæ partes tres. pag. 300.f.
Philoſophi etiam ſeruierunt. 430.f.439.f.
Philippi Alexandri patris, vrbanum factum. 360.f.
Philocalus, id eſt, elegans, cultus. 17.f.
Philoxemus, vir inſignis edacitatis. 188.m.
Piacularis confeſſio. pag. 473.m.
Pictura quæ laudanda. pag. 353.m.
Pilæ ludus commendatur. pa. 352.m.
Pileus acuminatus. 80.f.
Pileus quomodo manu tenēdus inter colloquendum. 104.p.
Pitiſſare. 158.f.
Plagula. 85.f.
Platanus vnde dicta. 71.p.
Plato diuinus, ſapientiſſimus. 208.f.307.p.
Platonis dictum Xenocrati nimis tetrico. pag. 98.f. 102.f.
eiuſdem hominem hominis cauſa eſſe generatum. pag. 133.m.
eiuſdem, quod homo natus eſſet. 137.p.
eiuſdem in puteum ludentem alea. 350.p.
Plautus molebat in piſtrino. 430.f.
Plauti locus. 191.m.10.f.25.p. 75.p.174.p.
Pleonaſmus. 10.m.
Plerique omnes, Atticiſmus. 126.m.
Plutarchus ſapientiſſimus vitæ emendator. 173.p.
Plutarchi monitum. 123. p. 136.m.
Pocillator. 159.f.
Poculorum genera. 159.m.
Pocula chryſtallina, argentea. 159.p.
cælata. 159.m.
Pœnitentiæ partes tres. pag. 474.m.
Poëtam fictio potius, quàm carmen efficit. 289.p.
Poëtæ de ſe mentiuntur. pag. 129.p.
Polliceri diuitias & drachmam petere, prouer. pag. 421.f.
Pollubrum. 18.m.158.p.
Pompeius reprehenſus quod vno digito ſcalperet caput. 104.f.105.f.
Ponere curam de aliquo. pag. 506.m.
totum diem, &c. in re aliqua. 507.f.
ſe in gratiam apud aliquem. 460.p.
aliquem in vitio. 410.m.

Digitized by Google

Poplites incuruare. 110.p.
Poppyſma ſeu poppyſmus quid. 46.m.
Poſteri qui dicantur. 164.f.
Potio vini quibus concedenda. 169.m.
Potores. 93.m.107.p.
Præceptores honore proſequendi. 108.p.
Præceptorum inſtructio in explicandis authoribus. pa. 237.m.239.p.
Præceptum literatorum ſumptum à ſimilitudine ludorum Olympicorum. pag. 296.m.
Præcipitat pro præcipitatur. 179.f.
Prædones templorum. pag. 495.f.
Præfari veniam. 332.f.
Præfatio veniæ. 112.p.
Præſegmen vnguis. 367.f.
Præſegmina veſtium, quæ. 50.m.
Præſtare ſeſe cæteris. 175.f.
Prætexta puerorum erat & puellarum. 199.p.
Prandere, cœnare cum aliquo, quid ſignificat. pag. 195.f.
Prandendum, qua hora ſit. 234.f.
Precandi bene alicui formulæ. 440.p.m.
Precantis formula. 14.m.
Precariò petere. 252.f.
Precatio matutina. 13. p. 14.m.
Preces ante ſomnum. 8.f.
Principes eruditi pauci.388.f. 390.f.
Procudere nouas interpretationes. 481.p.
Prodigere dies, hebdomades. 227.f.
Producere exemplum. pag. 338.f.
Promiſſis, quando non eſt ſtandum. 330.m.
Promittere ad aliquem, quid. 156.f.
Promittere ſcarabæum, mel facturum, prouerb. pag. 141.m.
Progreſſus argumentum in virtute. 60.p.
Promuſcondus. 158.m.
Proripere ſe furtim. 464.p.
Proſequi funus, eſt prodire in funus. 380.f.
Protrahere ad paupertatem aliquem. 86.p.
Prudentia omnium virtutum magiſtra. 122.f.
Pudor oratorius. 315.f. 317.f.
vitioſus. 326.f. 327. p. 332.m.
Pudor moderatus eſt cuſtos pudicitiæ. 327.m.
Pudore ſuffundi, eſt erubeſcere. 426.p.
afficere, eſt pudorem incutere. 298.p.
Puer ad cyathos. 204.m.
à poculis. 212.f.
Pueri nimio cibo hebetiores fiunt. 195.p.199 m.
Pueri ſymphoniaci adhiben-

tur ad epulas. 216.p.
Pueri inconſtantes. 374.f.
Pueris num vinum dandum. 169.f.171.m.
Puerorum ingenia cerea.pag. 287.m.
Pueros decet verecundia.pag. 298.m.
Pugnis accipere aliquem. pa. 398.m.
ſaturare. 386.f.
Pugnum alicui in os impingere 370.m.
Pulchritudo,lege forma.
Pullum tegumentum quale. 78.p.
Pumiliones,qui. 462.f.
Purgatorium quid vocemus. 499.m.
Pythagoræ præceptum. pag. 143.p.
Pythiadis filiæ Ariſtotelis dictum. 43.p.

Q

QVæſtiones ſymposiacæ. 198.f.234.p.
Quadra. 166.f.
ſtannea. 158.p.
panicea. 160 m.
Quamuis pro quantumuis, valde. 442.f.
Quartò & quartùm non eandem habent vim. 165.p.
Quid enim? locutio. pag. 386.m.
Quid quæris? locutio. pag. 88 p.
Quod contra, locutio vſitata. 220.p.
Quomodo tandem? locutio. 487.p.

R

REcens & nouum differunt. 74.m.
Recordari cum animo ſuo, 300.p.
Rectè ingredi, id eſt, recto corpore. 141.p.
Redigere ad interitum. pag. 64.f.
aliquid in mentem alicui. 117.f.
Redimicula. 78.f.
Reducere calculum. 299 p.
Referre cibum in patinam. 178.p.
Reficere ſe, pro conualeſcere. 379.f.
Refractarij deſcriptio. pag. 96.p.
Regionis ſalubritas quantum conferat. 247.p.
Regionis cuiuſque mores obſeruandi. 147.m.
Religio pro conſcientiæ ſcrupulo. 3.m.
Religio mihi eſt, pro nefas eſt, mihi non licet. ibid. & 4.p
Religioſæ vitæ laus. 489.m.f.
Religioſam vitam amplexus. 489.p.
Religioſorum vita. ibid.
Rem in ſermonem inducere. 128.p.

Remedia peccatorum. pag. 264.m.
contra vitioſam verecundiam. 332.m.
contra libidinem 394.p.
Repetitio earundem vocum venuſta. 198.m.
Reprehendendi modus amabilis. 122.p.
Reprehenſio æquo animo ferenda. 224.p.
Reprehenſurus alium qualis eſſe debeat. 173.m.
Res habens difficilem explicatum. 313.p.
Res latinis vocibus afficere. 467.f.
Res accendunt lumina rebus. 298.m.
eunt feliciter. 250.m.
Reſponſionum tria genera. 192.f.
Reſtipulari quid ſignificat. 186.m.
Reticulum capillare. 85.f.
Reuiſere ad aliquem. pag. 100. m.
Reuocare aliquem à luctu & triſtitia. 380.m.
Riſcus quid. 19.m.
Riſus qui vitioſiſſimus. p.55. f.56.p.
Rituales libri qui. 468.f.
Romuli lepida reſponſio, cur parùm in conuiuio biberit. 172.f.
Ronchos vitare oportet. 24. f.40.p.
Rota comminutis oſſibus vita exturbari. 95 f.
Rubore perfundi. 298.f. 306.p.
Ructus cohibendi. 52.f.
Rugæ quid ſignificant. pag. 41.p.
Ruſtici factum lepidum. pag. 361.m.
Ruere in flagitia. 308.p.

S

SAcerdotalia indumenta. 467.m.
Sacerdotis officium. 470.m.
Sacerdotibus qualis honor habendus. 106.f.
exempla. 107.p.
Sacrarium quid. 472.m.
Sacris de rebus quomodo loquendum. 128.f.
Sacris operari, id eſt, ſacrum facere. 466.m.
Sagum. 85.m.
Saliens, ſabaudi, aqua. 18. f.20.p.
Salubritas cœli & regionis quantum conferat. pag. 247.p.
Saluere, valere. 5.m.f.
Salutatio matutina. 28.p.
Sanctorum cultus & imploratio. 501.m.
Sãctum & ſacroſanctum quid propriè. 472.f.
Sandalia. 84.f.
Sarculum. 85.m.
Scabiem precari alicui, prouerb. 266.f.
Scapulæ quemadmodum cõponendæ. 47.p.
Scara-

Digitized by Google

Scarabæi vmbræ, de re contemptibili. 464.f.471.m.
Scarificatores. 8.p.
Scelus obire, id eſt, admittere. 265.f.
Scenæ ſeruire, quid. 82.p.
Scopis euertere triclinium. 157.f.
Scopulæ veſtiariæ. 21.p.
Scopum ferire, eſt rem acu tãgere. 461.p.
Screare ſępius abſurdum. 52.f.
Screatus inter colloquendum vitandus, 105.p.
Scriptores quo pacto explicandi. 237.f.238.p.
Scrupulus pro metu peccati. 3.m.
Scrupulus pungit. 302.p.
Scrupulum detegere. 338.p.
eximere. 302.p.
Scruta, quæ. 87.f.
Scrutarium forum. 87.f.
Secedere in abditum cõclaue. 268.p.
Sedare metus turbidos. 453.f.
Sedere animo res dicitur. 408.m.424.m.
Segmentatæ veſtes. 82.m.
Semicinctium. 85.m.
Seneca motum vitiorúmque publicorum & deſcriptor veriſſimus, & accuſator acerrimus. 109.p.
Senecæ ſententia contra iracundiam. 95.p.102.m.
de examine conſcientiæ. 259.f.260.p.
de tempore. 225.m.
Senect⁹ honeſta, turpis. 111.m.
obliuioſa. 334.m.
Senes moroſi & iracundi. 96.f.102.p.
Senum vitia. 159.f.
Sententiam ſuam ad aliorum adiungere. 422.m.
Sermo qualis eſſe debeat pa. 120.p.
minimè feſtinus. ibid.
apud menſam qualis. 190.p.191 p.217.p.m.
Sermones alicuius comedere. 167.p.169.p.
fugiendi. 126.f.128.f.
odioſi. 93.p.m.
Seruet te Deus, bene precandi formula ſternutantibus. 39.m.
Serui vnde dicti. 152.f.
Serui etiam Philoſophi fuerunt. 438.p.439.f.
Seruis quomodo imperandum. 438.p.f.
Seſſio qualis eſſe debeat. 57.p.
Seſtertium. 482.f.
Sic, particula precationi apta. 16.p.
Sicyon, vrbs Peloponeſi. 84.p.
Sicyonij calcei. 80.m.84.p.
Sigillarium. 469.p.
Silentij lucrum. 144.m.
Simile perpetuò ſibi nihil diu placet. 168.p.
Simul, pro ſimul ac. 4.f.
Simulachrum vnde dictum. 469.m 473.p.
Sirenum ſcopuli.
Sitella. 466.f.
Sitis, potionis condimentum. 255.f.
Sobrietas ingenuarum artiũ magiſtra. 254.m.

Digitized by Google

Societas arrogantium, cerebroſorum, delicatorum, odioſa. 100.f.
Socrates ciuis műdan⁹. 189.p.
philoſophorum grauiſſimus. 218.m.
ſenex didicit fidibus. ibid.
eius temperātia. 256.p.292.f.
factű cum Alcibiade. 424.f.
Socrates diuitiarum contemptor. 433.f.
eius parens cultrorum venditor. 430.f.474.f.
eius veſtitus abiectus. 65.p.
solitudinis cőmẽdatio. 267.f.
Solonis dictű præclarű. 423.p.
Somnus puerorum amantiſſimus. 2.m.
vitandus in colloquio introducto. 105.p.
Somnum inire. 298.p.
Somniorum portæ duæ. 138.f.
Sortiri vices. 171.p.
Spargere ſuffitű thuris. 159.f.
Sphærulæ precatoriæ. 465.f.
Spiræ. 86.m.88.p.
Spiritus pro elatione, & ſuperbia. 374.f.
Spiritus ſibi ſumere. 373.f.
ſe attollentes comprimere. 42.m.
tollere. 374.f.
Spuere crebrius vitio dandű. 51.m 53.f.
quomodo deceat. 52.p.
Stare ab aliquo. 298.f.
Statuæ fuſili opere ex metallo, tomēto, ſerico, &c. 469.m.
Sternutandi mos. 39.m.
Stipulari. 186.m.
Stirpes adultiores difficulter flectuntur. 49.f.50.p.
Stomachus dat turbas. 458.m.
Strabo ſeu Strabus, quid. 33.f.
Strangulum, quid. 13.f.
Striæ. 78.f.
Structor. 185.f.
Studere alicui rei & in re aliqua. 74.m.
Studere pro conari, laborare. 375.f
Studia literarum medullas interiores edunt. 161.f.
Studia ſua polliceri alicui. 147.f.
Subclaudicare diſces, ſi iuxta claudum habites, prouerb. 281.m.
Sublegere, eſt ſurripere. 19.m.
Subligacula follicantia. 10.p.
Subligar thoraci aſtringere. 6.m.
Succedit parum rectè ſub manus. 249.m.
Suffitű thuris ſpargere. 159.f.
Suffundi pudore. 426.p.
Sultis, pro ſi vultis. 374.p.
Superbi, iracundi, fugiendi ſunt. 96.p.
Superbiam edomare, magna magna victoria eſt. 423.m.
Superare aliquando neutrum. 156.m.
Supercilium attollere. 33.m.
37.m ponere. 33.m.
Supercilia & genas purpuriſſo, ceruſſa, ſtibio pingere & fucare non decet adoleſcētem. 42.f.
Superpelliceum, vox inepta. 470.p.
Superſtitionum tenebris obſideri

Digitized by Google

ſideri ſepeliri. 494.f.
Supparum è lino ſubtiliſſimo. 86.p.
Suppedaneum. 469.m.
Surgentibus manè quid peragendum. 17.m.f.
Suſpicione attingere quidpiam. 204.m.
Sybaritarum delitiæ. 210.f.
Sycophanta quis. 363.p.
Symbolam, non Symbolum apud Terent. 209.p.
ſuam conferre ad aliquid. 505.m.
Symphoniaci artifices num ad conuiuiū adhibēdi 216.f
Syntheſis quid. 86.p.
Syrma quid. 78.f.83.p.

T

TAcere, reticere, obiicere in quo differunt. 3.m.
Temperantia in victu. 253.p.
Temperatorū virorum exēpla. 255.p.
Templum exædificare, cōdere. 494.f.495.p.
Templi ſacrarium, penetrale, adytum. 468.m.
Templa comparantur aulæ Regis. 495.f.
Templorū deuaſtatio & depopulatio. 493.p.
eorundem prædones. 495 f.
eorundem conſtructio & ornatus. 493.p.
Tempus irreuocabile. 231.m.
Tempus otio cōterere. 283.m.
traducere. 356.f.
bonū malè amittere. 401.m.
extrahere. 1.f.
Tēporis parſimonia. 224.p.m
Tempori ſeruire, idē eſt quod ſcenæ ſeruire. 78.p.138.f. 233.f.235.f.
Tenere quippiam memori mente infixum. 164.m.
Tenere pro abſtinere & cōtinere. 68.q.398.m
Teniæ. 78.f.
Tenuis in re, id eſt, pauper. 90. m.
Terentij locus. 3.m.4.m.75.f. 109.p.
eius dictum de amore. 415.f.
Tertiò & tertium diuerſam habent vim. 165.p.
Teſtimonium in aliquem dicere. 464.m.
Themyſtocles lyram in epulis recuſans indoctus habitus eſt. 222.p.
Theō poëta maledicus. 125.m.
Theonino dente rodere, carpere aliquem, pro maledico. ibid.
Theophraſtus naturam cur accuſabat. 251.p.
eius dictum. 414.f.
Thraſones qui vocētur. 296.f.
Tibulli locus. 12.p.16.m.35.f.
Timentes cur palleſcant. 304. m.315.p.
Titiuillitiū, ſcarabæi vmbræ, ad rei contemptum indicandum. 464.f.471.m.
Tituli vnde dicti. 117.f.
Tituli quibus cuiuſque conditionis homines ornandi ſint. 112.f.147.m.
vide progymnaſ 20
Toga virilis quando induebatur. 199.p.

Digitized by Google

Toralia quæ. 12.p.
Toreuma. 159.m.
Tormentum bellicum explodere. 481.f.
Trouitas, vnde. 38.m.
Torulus quid. 271.p.
Transferre ſe totum ad litteras 433.p.
Tranſcēdere iuueniles annos. 309.f.
Trāſire modum, limitē. 341.f.
Tranſmittere vitam languore, & deſidia. 217.m.
Trecenta pro ingenti numero. 180.p.
Triarij quinā dicantur. 211.f.
Triſti difficile fingere mentis gaudia. 164.m.
Triſtitia cordis, oſſa exſiccat. 44.m.
Trulla cuprea. 159.p.
Turbas dare. 141.m.
Turbo quid. 373 f.
Turbinis optimi deſcriptio. 372.m.
Turundæ, quæ. 30.f.
Tuſſire ſonitu maximo vitioſum. 52.m.
Tuſſis inter colloquendum vitanda. 105.p.
Tuſſiculis interpoſitis loqui abſurdum. 52.m.

V

Vacillare pedibus. 104.f.
Vacuna & Feſſonia Dea vacantium, feſſorum, quieſcentium. 220.m.
Vadimonio aliquem obſtringere. 186.p.189.p.
Vadimonium quid. 189 p.
Valere, ſaluere. 3.f.
Varronis laus. 211.m.
Vas refrigeratorium. 159.p.
Vaſa diuerſa menſaria. pag. 159.p.
eſcaria. 158.p.159.p.m.
Vela ſubmittere, id eſt, ab arrogantia deſiſtere. 294.f.
Velle tuum volo 104.p.
Velle, pro conari, laborare. pa. 175.f.
Vellere caluum, prouerb. 463 f.
Vena pro ingenio poëtico. 413 f.
Veneratio & laudes Dei matris. 504.m.& ſeq.
Venia ſit dicto. 44.p.
lege Bona.
Venit in prouerbij conſuetudinem. 430.p.
Venter collatiuus, id eſt, turgidus. 26.p.
Venter ſolarium, prouerb. 13.p.
Verba agendi, pro patientibus. 179.f.
Verba ſunt propter res, non contra. 504.m.
Verbis modeſtis & gratis aſſueſcendum. 120.f.125.m.
Verberibus obſerere aliquē. 21.m.
Verecundia quid ſit. 298.p.
propria adoleſcentiæ eſt pag. 305.p.
vitioſa. 327.p.
eius curatio. 351.m.
immodica. 321.m.
eius laus. 30.f.& ſeq.
quid eam pariat. 309.
Verecundia capi. 299.m.

Vereor

Vereor ne, vereor ne non. pa. 125.f.
Vereri quos ſoleamus. 315.p.
Vermiculi, pro pediculis. pag. 40.m.
Verriculum ſetarium. 23.m.
Verſurā facere, ſoluere. 175.m. 177.p.
Veſpaſian⁹ Auguſtus ex lotio vectigal pendi voluit. 311.m.
Veſpertinus. 36.p.
Veſtes hominum diuerſæ cōditionis & ſtatus. 76.f.
diuerſæ nationis. 77.m.
diuerſi temporis. 78.p.
veſtium luxus reprehenditur. 78.f. 79.p.
earundem decorum. 79.m. 80.p.
genera varia. 77.p.
Veſtes literatorū. 63.m. 64.m.
Veſtes gauſapinæ. 8.m.
ſtragulæ. ibid. 12.f.
diloricatæ. 67.p.
phrygianæ, conchyliatæ, ſericæ, vndulatæ, &c. 76.f.
ſegmentatæ. 81.m.
Attalicæ. 76.f. 81.m.
Veſtes cur inuentæ. 76.m.
Veſtes ſacræ, quid ſignificent. 467.f. 468.p.
Veſtes viriles. 7.f.
Veſtiarum pro ſacriſtia barbara voce. 468.m.
Veſtibus ſeſe exuentes, quid obſeruare debent. 6.p.
Veſtientium ſe deſcriptio. 17. m. 28.m.
Veſtimēta ponere exuere. 8.f.
Veſtis purpurata ſeu opimis. 77.p.
purpurea & coccinea quid differunt. 81.f.
inepta ineptum, grauis grauem arguit. 63.f.
Veſtitus ſit mundus. 63.p.
Vetus & antiquum differunt. 74.m.
Vices ſortiri. 371.p.
Victi pro victus. 75.p.
Victus temperantia. 211.p.
Vidua quæ dicatur. 88.p.
Vincula calceorū varia. 80.m.
Vinum nunquid pueris dandum. 169.m. 171.m.
cibarium, fugiens, ignobile, dubium, aceſcens, honorarium, Falernum, Creticum. 159.f.
hordeaceum, pro cereuiſia. 170.p.
Vinoſi qui fuēre. 93.m. 101 p. 107.p.
Virgarum vibicibus exarare aliquem. 6.m.
Virgilius Maro bibliothecam habuit refertiſſimam. 392.f.
eam nemini claudebat. 391.f. 433.p.
Virgilij locus. 5.p. m. 0.f. 12. p. 15.m f. 19.m. 36.p. 45.f. 46. m. 71.f. 75. f. 87. p. 138. f. 156. 173.p. 209.f. 218.p. 221. f. 231. m. 242. f. 247.f. 320.f. 387.p. 471.m. 494.m. 497.p.
Virtus commendatur. 455.p. 450.m. 225.p. 219.f.
conciliat admirationem, amorem, honorem. 451.p.
Virtutis exempla. 450.m.
Virtutem inſerere pectoribus

bus. 130.f.
Virtute præditis, Deus quodammodo obtemperat. 455.f.
Virtutum ſemina ingeniis noſtris innata. 451.m.
Vita monaſtica. 488.f.
Vitam languore & deſidia transmittere. 227.m.
Vitia noſtra occultari, laudes publicari omnes cupimus. 112.m.
Vitia in mẽſa vitanda. 181.f.
Vitiis veluti aculeis cruentantur & confodiuntur animi hominum. 451.m.
Vitiorum remedia. 261.m.
Vitiũ familiare ſenibus quod. 96.f.101.m.
Vmbella. 481.m.
Vmbræ ſcarabæi. 464.f.471.m
Vmbræ prouerbiali ioco qui dicãtur. 204.p.205.m.360.f.
Vna eſſe, quid. 157.p.
Vncinuli, qui. 78.f.
Vndæ veſtium. 79.p.
Vngendi mos in conuiuiis. 219 p.223.p.
Vngues preſecare vrbanum. 48.p.
inter colloquendum inurbanum. 105.m.
Vnguium præſegmina. 366 f.
Voluntatem impello quo volo, vnde volo, deduco. pag. 238.p.
Voluptatum exempla. 239 p.
Vomere. 55.p.
Vomitus cauſſa. 55.p.
Vox rauca, aſpera, ſtridula, valde ingrata. 121.p.
Vrbanitas in menſa ſeruanda. 173.f.174.p.181.f.177.f. 178 p.
Vrceus argenteus poculi genus. 159.m.
Vrgere in fletum aliquẽ 411.f.
Vſque ab vnguiculo ad capillũ ſummũ feſtiuus, &c. 371.f.
Vt mea eſt memoria. 104.f.
Vt tua ponit ſententia. 89.m.
Vuarum eſus quibus noceat. 248.m.
Vulcanus vtroque pede claudus fingi tur. 393.m.
Vulnus obligare. 244.m.
Vultus cõpoſitio. 44.f.104.m.
Vultus, inaurata ſtatua pallidior. 58.m.

X

Xenagoras Rhodius homo bibaciſſimus. 93.m. 101.m.
Xenocrates tetrico ſemper vultu erat. 98.f.101.f.
Alexandri talenta contempſit. 410.
quem locutum eſſe pœnituit, tacuiſſe nunquã. 117.m

Z

Zeno Citticus quare ſimilem ſe lupinis faciebat. 98.f.
Zenonis Stoici dictũ in quẽdam vnguentatum. 66.p.
Zythum, pro cereuiſia. 170.p.

FINIS.

[library stamp]

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google